

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

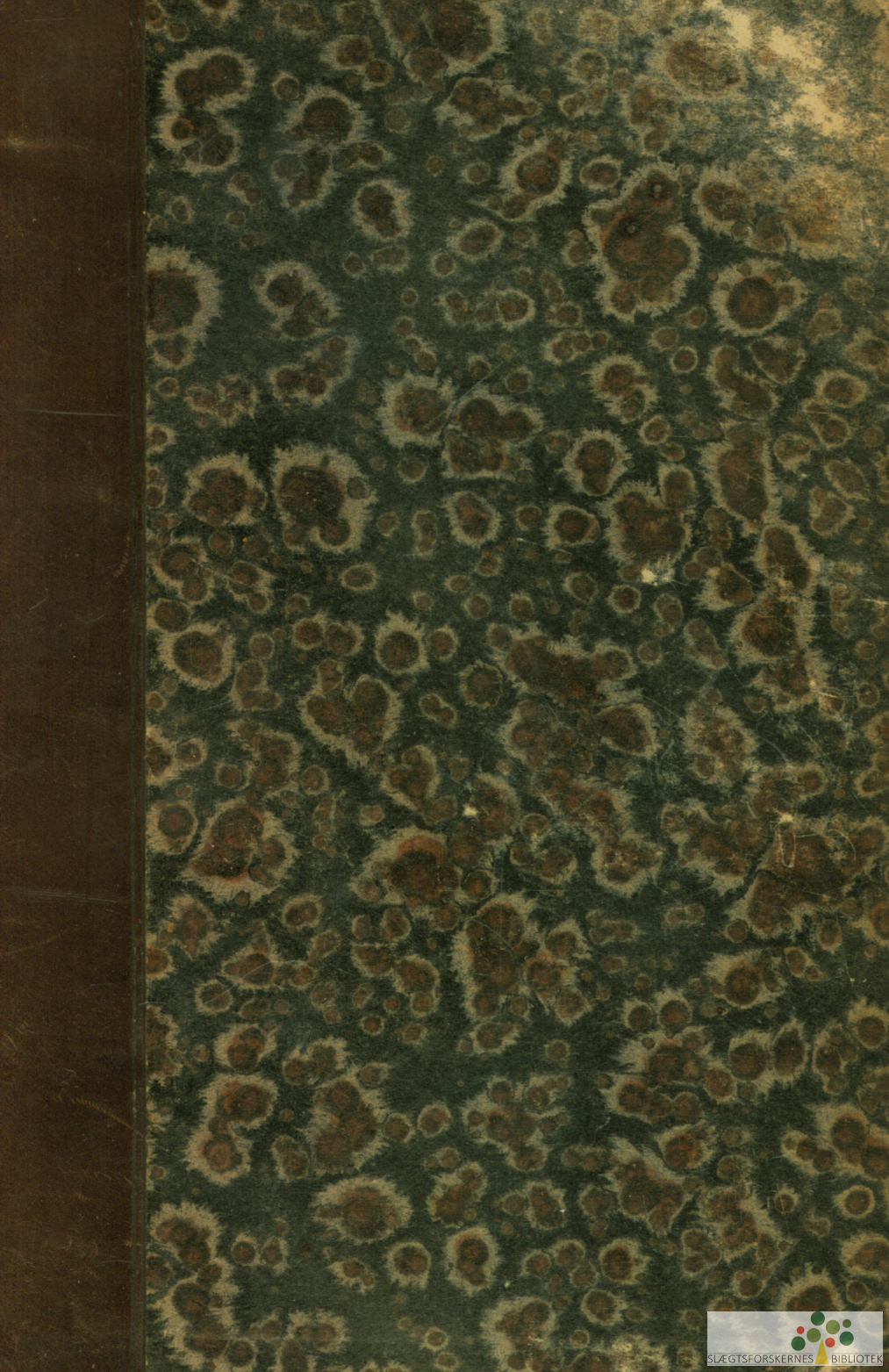
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSK
BIOGRAFISK LEXIKON,

TILLIGE OMFATTENDE

NORGE FOR TIDSRUMMET 1537—1814.

UDGIVET

AF

C. F. BRICKA.

XV. BIND.

SCALABRINI—SKANKE.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN).

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1901.

Scalabrini, Paolo, 1713—1803, Musiker, kom til Kjøbenhavn i Slutningen af 1747 med et til Hoffet engageret italiensk Operaselskab under Ledelse af Pietro Mingotti, hvis Komponist og Kapelmester han da havde været i nogle Sæsoner. Operaforestillingerne, der vare noget nyt her til Lands, begyndte paa Charlottenborg 18. Dec. og gjorde stormende Lykke. Dronning Louise sværmede for italiensk Musik, og da S. viste sig at være en rutineret Musiker med et frugtbart og behageligt melodisk Talent, blev han 15. Juli 1748 udnævnt til kongl. Kapelmester i Steden for Scheibe, der var en erklæret Modstander af den moderne italienske Opera, og hvis Stilling ved Hoffet som Følge deraf var bleven uholdbar. Det varede ikke længe, inden S. igjen maatte vige for Sarti (XIV, 606). Denne kom her til med Mingottis Selskab i 1753 og blev 1755 kongl. Kapelmester; men S. vedblev dog at opholde sig i Kjøbenhavn og knyttedes atter til Hoffet i 1768 som Kapelmester ved en italiensk komisk Opera, som da blev oprettet. Ved Sartis Landsforvisning 1775 antoges S. paa ny til Hofkapelmester og beklædte derefter denne Stilling indtil 1781, da han efter at have mistet sin Hustru vendte tilbage til Italien, hvor han døde i Lucca 1803 i den høje Alder af 90 Aar. Han var gift med den indtagende Intermezzosangerinde Grazia f. Mellini, der samtidig med S.s Ansættelse som Kapelmester 1748 blev udnævnt til Hofsangerinde († 16. Febr. 1781, 61 Aar gammel). Efter hendes Død ægtede han i Italien Sangerinden Teresa Torre, som han havde bragt med her til 1768, og som i flere Aar sang i den italienske Opera i Kjøbenhavn.

S. udfoldede en kvantitativt meget betydelig Produktivitet baade paa Operaens og Kantatens Omraade. Fra de første Aar

af hans Virksomhed her kunne eksempelvis nævnes Operaerne «Dione», «Demetrio», «Artaserse», «L'Adriano» og «Siroe». Til nogle af disse var dog til Dels benyttet Musik af andre Komponister, og S. synes i det hele ligesom adskillige af hans Landsmænd ret ugenert at have tilsidesat de kunstneriske Hensyn for de praktiske. Det omtales saaledes, at han endog ved almindelig yndede Syngespil lavede om paa Musikken for Sangernes Skyld, saa at den paa mange Steder ikke var til at kjende igjen. Efter at han i det alvorlige Fag var stillet i Skygge af Sarti, dyrkede han især Intermezzoet og den komiske Opera. «Den belønnede Kjærlighed», som han havde komponeret til en italiensk Text, der blev oversat paa Dansk (1758), var det første af danske Sangere paa Theatret opførte større Syngespil. Senere skrev han til dansk Text «Geniernes Fest» (1760) og Syngestykket «Oraklet» (1776). Mange af hans Kantater og andre Lejlighedskompositioner ere ligeledes komponerede til danske Texter, hvoriblandt flere af Ewald. Til disse høre Kantaterne til Kongens Fødselsdag 1771 og 1772 samt Forspillene «Cereris og Thetidis Strid» (1774) og «Landsbyhøjtiden» (1775). Han komponerede ogsaa et Passionsatorium af Ewald (1771), hvortil Schulz senere skrev en ny Musik («Maria og Johannes»). Kun ét af hans Værker overlevede ham: Musikken til Wessels Parodi «Kjærlighed uden Strømper» (1773), hvormed han, sikkert meget imod sin Vilje, bibragte den italienske Opera, som han selv havde introduceret her i Landet, det sidste, dræbende Stød.

Overskou, Den danske Skueplads II—III. Collin, For Historie og Statistik II, 218 f. 241. Musikforeningens Festskrift I. V. C. Ravn.

Scavenius, jvfr. Skavbo.

Scavenius, Christian, 1670—1732, Højesteretsjustitiarius. Han var Søn af nedennævnte Generalprokurør Peder L. S. og fødtes 22. Okt. 1670. 1692 kom han paa det ridderlige Akademi i Kjøbenhavn. 1701 fik han Titel af Kancelliraad, blev senere Assessor i Hofretten, udnævntes 1705 til Justitsraad, 1716 til Kommitteret i Politi- og Kommercekollegiet og blev 1717 Etatsraad. 1720 fik han Befaling til i Rostgaards Sted at fungere som Justitiarius i Højesteret og blev Aaret efter indsat i dette Embede. Den Tid, han forestod Landets højeste Domstol, betegner et lidet opbyggeligt Afsnit af Højesterets Historie. Assessorerne udebleve hyppig fra

Møderne, Tallet af de resterende Sager voxede i betænkelig Grad, Skjænk og Gave gik i Svang paa den ublueste Maade. 1725 ned-sattes til at undersøge disse Misbrug en Gehejme-Inkvisitionskommission, der i sin Betænkning erklærede, at Højesteret «daglig violeredes ved hans utilladelige Direktorium», og S. erklæredes for skyldig i at have modtaget Bestikkelser. 1726 blev han afskediget i Naade. Ved Christian VI's Tronbestigelse udnævntes S. til Konferensraad «med Rang foran dem, som efter hans Dimission vare forfremmede», kom atter til at votere og blev Medlem af en Kommission til at indgive Forslag om Lavenes Artikler og Privilegier. S. døde allerede 30. Nov. 1732. Hojer kalder ham en forstandig og vakker, men pengebegjærlig Herre. S. ægtede 21. Sept. 1698 i Kjøbenhavn Ingeborg Christine Hjort (døbt 23. Marts 1680 i Kjøbenhavn, gravsat 27. Avg. 1748 sammesteds), Datter af Etatsraad Peder Sørensen H. og Anna Winding.

S. Vedel, Den dansk-norske Høiesterets Hist. S. 183 ff. C. Bruun, Fr. Rostgaard. Danske Saml. IV.

Louis Bobé.

Scavenius, Jacob Brønnum, 1749—1820, Godsejer. Jacob Brønnum, født i Skagen 2. April 1749 som den 9. af 11 Søskende, Søn af Handelsmand Peder Christensen Brønnum eller Brøndum og Anne Ibsdatter, blev 1770 Student fra Aalborg Skole og kaldte sig herefter med det ham i det latinske Testimonium tillagte Navn Scavenius (o: Skagbo). Han tog ingen Embedsexamen, men traadte som Volontær ind i Rentekammeret og arbejdede her nogle Aar, indtil han 1776 fik en Ansættelse som Assistent i det asiatiske Kompagnis Tjeneste i Ostindien, hvor han snart blev Faktor. Efter at have tilbragt 15 Aar i Bengalen vendte han 1792 tilbage til sit Fædreland med en Formue paa o. 2 Tdr. Guld og belønnet af Kompagniet med en Medaille. Sine Penge anbragte S. i Jordegods, i det han 1793 for 200000 Rdl. købte det til fri Ejendom overgaaede Lindencroneske Stamhus, bestaaende af Godserne Gjorslev, Erikstrup og Søholm i Stævns; 1798 erhvervede han desuden for 102000 Rdl. Klintholm Gods paa Møen. Som Godsejer havde S. store Opgaver at løse, og han løste dem med Dygtighed. Paa Gjorslev og de andre sjællandske Godser havde Etatsraad Lindencrone forløftet sig paa den Opgave at emancipere Bønderne (s. X, 313), der ved hans uegennyttige Bestræbelser kun vare sunkne dybere; en Hovedgrund hertil var vistnok, at Udskiftning ikke samtidig var foregaaet. Dette betydelige Arbejde

satte S. nu i Værk, og det bar snart velsignelsesrige Frugter saa vel for Bønderne som for Herskabet. Han lod derhos Skovene, som hidtil havde ligget til Græsning for Bønderne og Forpagterne, indhegne og frede; den Produktion af Kridtsten, der dreves paa den til Godserne hørende Stævns Klint, forøgede og forbedrede han meget og anlagde Kridtfabrikken ved Bøgeskov. L. Engelstoft kunde saaledes vistnok med Grund 1813 udtale, at S. ved en fornuftig og velordnet Bestyrelse havde femdoblet disse Godsers Værd.

Men S. var ikke alene den praktiske Mand; han var tillige en Mand med mange aandelige Interesser, der væsentlig samlede sig om Mathematik, Historie og Sprog, i hvilke han havde gode Kundskaber. Hans eget Forfatterskab er dog ringe, i det han kun har ladet trykke en Sang om Indfødsretten (1777) og 2 Betænkninger om Faktoriernes Skadelighed (1796); men en af ham 1815 udsat Belønning fremkaldte Werlauffs og Nic. Outzens Afhandlinger om det danske Sprogs Historie i Slesvig. Denne hans litterære Interesse viste sig ogsaa deri, at han 2 Gange tilkjøbte sig store Bibliotheker. Det første, der var samlet af Underbibliothekar ved Kongens Haandbibliothek P. T. Wandall, og som bestod af over 13000 Bind, henhørende til den danske, norske og holstenske Litteratur, fortsat lige til Udgangen af 1793, henstod endnu i Wandalls Værelser paa Christiansborg Slot, da dette brændte 1794 og dermed denne kostbare Bogsamling, som S. havde bestemt til offentligt Brug, i det det var hans Hensigt tillige at henlægge en Kapital til dens Fortsættelse. En ganske lignende Skæbne ramte det Bibliothek, som S. købte af Notarius publicus C. Schmidt; det var af samme Art som det Wandallske, maaske endnu værdifuldere. Ved Bombardementet 1807 blev det Luernes Rov i S.s Gaard i Klædeboderne (nu Skindergade Nr. 38) tillige med de litterære Skatte, som S. tidligere havde erhvervet, f. Ex. paa Avktionen efter Advokat Uldall. Dog tilvejebragte S. senere betydelige videnskabelige Samlinger, som han opstillede paa Gjorslev. Efter et langt og virksomt Liv døde S., der 1793 var bleven Justitsraad og 1811 Etatsraad, paa Gjorslev 20. Juni 1820 «som en elskværdig, blid Olding, savnet og højttaget af mange, der med Taknemmelighed velsigne hans Minde». Han havde o. 1794 ægtet Karine Lucie Debes (f. 1775 † 25. Jan. 1825), Datter af Højesteretsassessor, Justitsraad Lucas D. og Christine f. Suhr.

Werlauff, Efterr. om det st. kgl. Bibl., 2. Udg., S. 277 f. Erslew, Forf. Lex. Danske Herregaarde VII: Gjorslev; XVI: Klintholm. G. L. Wad.

Scavenius, Jakob Frederik, f. 1838, Politiker, Kultusminister, Søn af nedennævnte Kammerherre Peter Brønnum S. Han er født i Kjøbenhavn 12. Sept. 1838, blev 1857 Student fra Metropolitanaskolen og i Sommeren 1863 Cand. polit. Strax derefter begav han sig paa Rejse, men den blev af kort Varighed. I Nizza naaede Efterretningen om Frederik VII's Død ham, og kort efter kom Budskabet om Krigen med Preussen og Østerrig. S. betænkte sig ikke et Øjeblik paa at rejse hjem; hans levende Nationalfølelse og tidlig vaagnede Forstaaelse af de Forpligtelser, der fulgte med hans sociale Stilling som Arving til udstrakte Godser, gjorde ham Beslutningen om at stille sig til Raadighed for Fædrelandet let og naturlig. Efter sin Hjemkomst meldte han sig som frivillig og blev antaget som Officersaspirant. Med 18. Infanteriregiment deltog han i den haardnakkede og blodige Kamp 29. Juni 1864 paa Als. For sin Deltagelse i Felttoget blev S. dekoreret med Danebrogsmændenes Hæderstegn.

Den Fare, hvori Danmark var blevet stedt ved Kong Frederiks Død, Feltlivet, Fredslutningens forfærdelige Alvor og endelig den efterfølgende Tids nationale Haabløshed — alt dette afsatte hos S. saa dybe Indtryk, at de bleve bestemmende for hele hans Livssyn. Kjærligheden til Fædrelandet og med den ogsaa Bekymringerne for, hvorledes det skulde gaa Nationens Selvstændighed, bleve hans Tankers Beskæftigelse. Den sorgfri Tilværelse med Idræt og selskabelige Adspredelser, der var ham forbeholdt som Arving til store Godser, udøvede paa langt nær ikke den samme Tiltrækning paa ham som paa de fleste af hans Standsfæller. Ingen er saa ofte bleven kaldt «Junker» som S., — ingen har haft saa faa af Junkerens Interesser som han. Han søgte Forbindelse med og Indflydelse paa det offentlige Liv for at bidrage til den nationale Gjenoprejsning og Udvikling. Under Paavirkning af Faderen og enkelte andre af de store Jordegodsbesiddere, der i National-Liberalismen saa deres farligste Modstander, tog S. afgjort Stilling mod dette Parti, som han tillagde Hovedskylden for Danmarks Ulykker. Da han i en Alder af 26 Aar stillede sig til Valg i Præstø Amts 1. Valgkreds, var det som Bondevennernes allierede. Med den Tilbøjelighed for kategoriske Udtalelser, som man kan forfølge gennem hele hans politiske Karriere, udtalte S. i 1865 paa et Valgmøde, at han langt hellere vilde finde sig i et Bonderegimente end i at terroriseres af det System, Hall repræsenterede. Paa Valgdagen formulerede han end videre sit Program saaledes, at det var

hans Opgave «at styrke Kongens Stilling ved at bringe ham til at støtte sig til Landbostanden». Netop paa dette Tidspunkt havde det konservative Ministerium Bluhme—David sluttet Forbund med sine tidligere Modstandere, de national-liberale, for at gennemføre Grundlovsudkastet. Imod denne Koalition var det, at S. og Avgustforeningens Medlemmer stillede Alliancen med Bondevennerne. Ved Valget 30. Maj 1865 valgtes S. til Rigsraadets Folketing, dog med ringe Majoritet.

Samme Aars Sommer deltog S. i de Forhandlinger, der gik forud for Afstemningen 28. Avg. 1865 om de ved Afstaaelsen af Slesvig nødvendiggjorte Grundlovsforandringer. Under disse Forhandlinger befandt han sig i Overensstemmelse med de Politikere, som nogle faa Maaneder senere gennem Oktoberforeningen samlede om et fast Program. S. var tilstede i Hotel Fønix 10. Okt. 1865, da Foreningen stiftedes ved en Sammenslutning mellem den J. A. Hansenske og Frølundsk Side af Bondevennerne og Repræsentanter for det større og mindre Landbrug med den Opgave at faa Grundloven gennemført og et konservativt Landsting indført. Ved Valget i Juni 1866, der bragte S. ind i Rigsdagens Folketing, støttedes han da ogsaa stærkt af Bondevennerne, ligesom det for en væsentlig Del var ved deres Stemmer, at han valgtes ind i Finansudvalget fra Samlingen 1865. Under Ministeriet Frijs stod S. som et paalideligt Medlem af det Flertal, for hvis Anskuelse Regeringen, i alt Fald i Begyndelsen, var et korrekt Udtryk. Den unge Godsejer, der ved Faderens Død 1868 havde arvet de vidtstrakte Besiddelser, var ikke Taler. Men allerede ved sin første Optræden i Tinget gjorde han sig gjældende ved Dybd og Styrken af sine Anskuelse og ved den Alvor og Klarhed, hvormed han satte sig ind i Lovgivningsarbejdet. Den samme Anerkjendelse bliver ham til Del den Dag i Dag. Naar S. undertiden synes at lægge en alt for selvsikker Overlegenhed for Dagen, saa er det i Virkeligheden hans Usikkerhed paa Talerstolen, hans Forlegenhed over at skulle lede efter det kongruente Udtryk for sine Tanker, som tvinger ham til at udtale sig i den kategoriske Form, der ofte har skadet ham; selv nu, efter 35 Aars Praxis i det offentlige Liv, søger S. forgjæves at skjule sin oratoriske Forlegenhed under en hakkende Lapidarstil.

Da det forenede Venstre stiftedes 1870, brød S. fuldstændig med sine gamle allierede, Bondevennerne, og sluttede sig, i god Kønsekvens med sit oprindelige Standpunkt, til det konservative

Parti; han blev et af dets mest indflydelsesrige Medlemmer, der bestandig havde Sæde i Finansudvalget, hvis Mening blev hørt med Opmærksomhed, og hvis Raad blev indhentet i alle vigtige Tilfælde, særlig under Kriserne 1875 og 1877. S. viste i Tinget en overordentlig Arbejdslyst og Arbejdsevne. Navnlige de militære Spørgsmaal optog i høj Grad hans politiske Interesse. Begivenhederne i Evropa 1870 gjorde et dybt Indtryk paa ham. Da det tyske Riges Oprettelse havde gjort ham det klart, at Haabet om en snarlig national Oprejsning for Danmark maatte opgives, blev det for ham en Hovedopgave at styrke Folkets Selvtillid. «For at et Folks Aandsliv ikke skal stagnere, er det nødvendigt, at der ogsaa udad til dog er en Mulighed for Bedrift», har S. en Gang sagt med nogle for hans Person og Politik karakteristiske Ord.

En politisk erfaren Godsejer med S.s Anskuelse var selvskreven til at træde ind i den Regering, hans Fætter J. B. S. Estrup havde dannet 11. Juni 1875. Da Fischer (V, 169) blev fjærnet som Kultusminister, udnævntes S. 24. Avg. 1880 til hans Efterfølger. Modstandere og Tilhængere mødtes i den Anskuelse, at hans Optagelse i Ministeriet Estrup betød en Forøgelse af dets Styrke og Homogenitet samt en Tydeliggjørelse af dets Hensigter. «Junkeren» med det lidt afsnuppede Væsen og den kategoriske Tale blev da ogsaa Ministeriet Estrups forsvarsvirgste Medlem. Paa det storpolitiske Omraade vare hans Principper urokkelige: Kongemagtens og Landstingets Rettigheder skulde bevares ubeskaarne, Forfatningskampen og Befæstningen skulde gennemføres uden Vaklen af en stærk Regering med de Midler, der forelaa, selv om de vare lige saa usædvanlige som uregelmæssige. Men som Chef for sit Departement spurgte S. først og fremmest om Dygtigheden hos de Mænd, han som Minister skulde give Embeder. Han var let tilgængelig for Sagkundskabens og den faglige Interesses Raad. Midt i Provisorie- og Visnepolitikens Periode kunde derfor en saa udpræget Kampminister som S. gennemføre en lang Række for den kulturelle Udvikling meget værdifulde Love.

Under S. ordnedes ved Loven af 30. Marts 1889 Statens Arkivvæsen ved Oprettelsen af et Rigsarkiv. For Musæerne blev S. en rundhaandet og altid redbon Minister; i Kjøbenhavn lod han Ejendommene omkring Prinsens Palais opkjøbe til Sikring og Udvidelse af det senere Nationalmuseum, og i Provinsen støttede han de lokale Musæer. Han tog Initiativet til det ved kongl. Resolution af 8. Okt. 1883 indstiftede «Kirkelige Raad». Hensigten

med dette Raads Oprettelse var i rent kirkelige Sager at gjøre Kirken uafhængig af Administrationen, saa vidt Grundloven og den almindelige Lovgivning tillode det. S. stod personlig ganske frit over for de forskjellige Bevægelser inden for Folkekirken, og ved Embedsbesættelser lod han sig ikke paavirke af nogen Indflydelse ude fra. Med stor Interesse tog han sig af Kirkebygningerne Landet over. 30. Avg. 1881 indførtes den «almindelige Forberedelsesexamen» i Steden for de tidligere saakaldte «lille» og «store» Præliminærexaminer; herved gaves Stødet til Realskolens stærke Udvikling. Loven af 11. April 1890 ordnede Døvtummeundervisningen, som overtoges af Staten alene. 7. Juni 1889 udkom efter S.s Paabud de Retskrivningsregler, hvis Hensigt det var at bringe System i de forvirrede Forhold paa dette Omraade; de høre til de af S.s administrative Foranstaltninger, som ere blevne stærkest kritiserede, og som have haft mindst Virkning.

I en Tid, hvor det aandelige Liv var i saa høj Grad paavirket af den heftige politiske Kamp, at Litteratur og Kunst bleve dragne med ind i den, havde S. Lejlighed til at vise sit aandelige Frisind ved at støtte Talentet, ligegyldigt hvilken politisk Lejr det tilhørte. Det er en stor Ære for S., at han har taget Initiativet til, billiget og gennemført en lang Række Statsunderstøttelser til danske Videnskabsmænd, Forfattere og Kunstnere uden at blande uvedkommende Betragtninger ind i Drøftelsen af deres Kvalifikationer. Til S.s Karakteristik som Kultusminister hører endelig ogsaa hans Sans for at bygge og bygge flot. Under ham opførtes i Kjøbenhavn Nybygningerne til Polyteknisk Lærestanstalt, Mineralogisk Musæum, Kemisk Laboratorium, det plantefysiologiske Musæum samt Kunstmusæet.

S.s Ministertid har saaledes været frugtbar paa Resultater, hvoraf flere ere af blivende Betydning. Saa længe han befandt sig i fuld Overensstemmelse med Ministeriet Estrups Storpolitik: den provisoriske Lovgivning med Kjøbenhavns Befæstning som Formaal og Hævdelse af Kongemagtens og Landstingets forfatningsmæssige Rettigheder, — saa længe var hans Stilling som idérig, arbejdsom Kultusminister da ogsaa stærk og uangribelig til Trods for de Stormløb, der foretoges mod den. Men fra den Tid, Ministeriet indlod sig paa den Forhandlingspolitik, der skulde føre til Forliget af 1894, blev S. en Hindring, som det ansaas for nødvendigt at fjerne. Hverken Estrup eller «det forhandlende Venstre» kunde være i Tvivl om, at S. var Regeringens mest intransigente Medlem, der ikke

betragtede Ministeriets Opgave som løst, før Forsvarssagen var fuldt gennemført og Forsvarets Fremtid sikret. Da S. 6. Juli 1891 gik af som Minister, var han det første betydelige Offer, Estrup bragte Forhandlingspolitikken.

S. vedblev efter sin Ministertid at være Medlem af Folketinget for Store-Heddingekredsen, og i denne Egenskab stemte han for Forliget af 1894. Nogen aktiv Del tog han dog ikke i denne Begivenhed, som han følte stor Uvilje imod, fordi den efter hans Anskuelse standsede Forsvarsvæsenets Udvikling paa et uheldig valgt Tidspunkt. Ved Folketingsvalget 1895 stillede han sig ikke paa ny. Allerede Aaret forud havde han med sin Familie taget Ophold i Nordfrankrig, hvor han forblev til 1896. Ved et Suppleringsvalg i Febr. s. A. søgte han forgjæves Valg til Folketinget i Valbykredsen; først ved Valget i April 1898 blev han paa ny Medlem af Folketinget, som Repræsentant for Odense Amts 1. Valgkreds. Af Højre sattes han ind i Finansudvalget. — Sit politiske Otium benyttede S., der 1893 havde udgivet en Piece, «Om Forliget», til at skrive et omfangsrigt Indlæg i den politiske Strid: «Danmark og det danske Folks Fremtid» (1894); «Dansk Politik» udkom 1898. Som Led af Højres Organisation stiftede S. i Juni 1896 «Højres Fremskridtsgruppe», hvis Formand han er vedbleven at være; S. har selv defineret Gruppen som «et nationalt og frisindet Handlingens Parti paa det bestaaende Samfunds Grund». I April 1900 valgtes han til Formand for Hovedbestyrelsen i «Højres Arbejder- og Vælgerforening», men meddelte allerede i Dec. s. A., at han ønskede at nedlægge dette Hverv fra Begyndelsen af det nye Aar.

S.s Indflydelse i vort politiske Liv tabte sig ganske naturlig i tilsvarende Grad, som det konservative Parti gik tilbage netop i de Aar, der ligge imellem hans Udtrædelse af Ministeriet Estrup og Ministeriet Hørrings Afgang i Foraaret 1900. Modsætningerne mellem hans i Forsvarssagen uforandrede Synspunkter og den Del af Højre, der ønskede at fortsætte det i Forligsperioden paabegyndte Samarbejde med det moderate Venstre, bestode stadig, endog i tilspidset Form, og hverken i Reformpartiet eller, endnu mindre, i det forhandlende Venstre kunde han som Politiker paaregne nogen Tilslutning. I denne S.s isolerede Stilling er der imidlertid sket en afgjørende Forandring, da han, der sammen med L. Dinesen af Højre var bleven valgt ind i den af Folketinget (Marts 1900) nedsatte Skattelovskommission, opnaaede Tilslutning hos Kommis-

sionens Flertal til den Opfattelse af Principperne for en Skatte-reform, som han tidligere, bl. a. i Piecen «Danmark og det danske Folks Fremtid», havde gjort sig til Talsmand for. Hans Optræden i denne Sag vakte stærk Misbilligelse hos den Del af Højrepartiet, som sluttede sig om Ministeriet Sehested og dets senere forelagte Skatteforslag, hvorimod han vandt Tilslutning hos de Medlemmer af Landstingets Højre («de ni»), der i Nov. 1900 skilte sig ud fra dette Tings Flertal og dannede en uafhængig konservativ Gruppe. S. og hans Meningsfæller ledes under de nye Forhold, som Skatte-reformforslagene have skabt, af den Betragtning, at «det gamle Højre» er kjørt fast, og at det konservative Parti maa slaa ind paa nye Veje, hvis det ønsker at vinde frem. Den Tilnærmelse til de borgerlige Oppositionspartier, som han har indledet, faar da sin Betydning for ham derved, at han haaber gennem et Samarbejde med Folkets Flertal dels at holde Lovgivningsmaskineriet i Gang paa regelmæssig Vis, dels at naa til en endelig Løsning af Forsvarssagen.

S.s udprægede Selvstændighed har ganske naturlig under de skiftende politiske Situationer paavirket hans Stilling til det organiserede Højre og omvendt dette Partis Stilling til ham. Under alle Forhold maa han imidlertid nævnes blandt det konservative Partis mest fremragende Mænd og som en af dem, der stærkest og varigst har paavirket sit Partis Ungdom.

S. blev 1875 Kammerherre og 1888 Storkors af Danebrog. 21. Juni 1865 ægtede han Louise Sophie Castonier, Datter af Kammerherre, Oberstlieutenant J. F. C. C., Chef for den vestindiske Hærstyrke, og Annie f. O'Ferral.

Wulff, Den danske Rigsdag. Illustr. Tid. XXII, Nr. 1118. Dagbladet 31. Maj 1890. Nationaltid. 10. Avg. 1891.

Franz v. Jessen.

Scavenius, Laurids Mortensen, 1589—1655, Biskop, var, som Tilnavnet viser, født paa Skagen, 6. Avg. 1589. Forældrene, Morten Lauridsen og Mariane Sørensdatter, vare Fiskerfolk, der senere, da deres Hjem var lagt øde ved en Naturbegivenhed, søgte til Kjøbenhavn, hvor deres vel begavede Søn blev sat i Skole. 1599 døde imidlertid begge Forældrene, og Barnet vilde da have været ilde stedt, hvis Professor Th. Fincke (V, 150) ikke havde taget sig af det. I denne Mands Hjem voxede L. M. op. Som en flink Dreng ledsagede han Professoren paa Rejser i Udlandet. Efterhaanden blev han ganske som Barn i Huset. Han

var flittig og benyttede Tiden saa vel, at han blev Student og noget senere (1610) Hører ved vor Frue Skole, i hvilken Stilling han forholdt sig saaledes, at den ansete kjøbenhavnske Borgmester Mikkel Vibe 1612 overdrog ham at rejse udenlands med hans Sønner. Efter nogle Aars Ophold i Tyskland kom de hjem, og L. M. benyttede da Lejligheden til 1617 at erhverve Magistergraden ved Kjøbenhavns Universitet, inden han anden Gang drog ud med de unge Viber, i det Schweits, Frankrig og Nederlandene nu vare Maalet for deres Rejse. Da han havde erhvervet et godt Navn som Ungdomsleder, var det Christian IV's Ønske, at han skulde være Hovmester for hans Søn Frederik (III). Det blev der dog ikke noget af paa Grund af de Forstyrrelser, som Pesten 1619 forvoldte; derimod kaldtes L. M. 1620 til Kompastor (fra 1625 Enepræst) og Lector theologiæ ved Roskilde Domkirke. Her fra forflyttedes han 1627 efter Kongens Vilje til Sognepræst ved Nicolai Kirke i Kjøbenhavn. 1639 blev han Professor i Theologi ved Universitetet og tog Aaret efter Doktorgraden. Han var Universitetets Rektor 1648, da Christian IV døde, et vanskeligt Tidspunkt, da — især paa Grund af Corfits Ulfeldts ejendommelige Holdning — den Opposition mod Adelen allerede saa smaat begyndte at ytre sig blandt Gejstligheden (hvis Ordfører L. M. var ved Kongevalget) og Borgerstanden, der senere (1660) førte til en Forandring i Statsforfatningen.

Efter Biskop Hans Hansen Resens Død valgte de sjællandske Kjøbstadpræster 24. Maj 1653 L. M. til Stiftets Biskop, og efter at Valget havde faaet kongl. Stadfæstelse, blev han indviet af Biskop Peder Winstrup fra Lund. Virketiden i denne Stilling blev dog ikke lang for ham, da han under et Ophold i Roskilde ved Landemodet døde 19. Juni 1655. Hans litterære Virksomhed indskrænker sig mest til theologiske Disputatser og Ligprædikener (bl. a. en latinsk Tale over Christian IV). 15. Okt. 1620 havde han i Roskilde ægtet Else Pedersdatter (f. 1601 † 1653), med hvem han havde 15 Børn, af hvilke dog kun de 3 overlevede Forældrene, nemlig ndfr. anførte Peder Lauridsen S., Morten L. S., kongl. Justitssekretær († 1683) og Datteren Else, der først var gift med Professor Jørgen From (V, 463) og siden med den kongl. Livmedikus Christian Foss (V, 262).

Vinding, Acad. Haun. S. 345 ff. Zwergius, Siellandske Clerisie S. 246 ff.

H. F. Rørdam.

Scavenius, Peter Brønnum, 1795—1868, Godsejer og Politiker, blev født 6. Jan. 1795 i Kjøbenhavn og var ældste Søn af ovennævnte Etatsraad Jac. Brønnum S. Han blev 1812 Student og 1816 juridisk Kandidat, derefter Avskultant i Rentekammeret (til 1834), og overtog 1825 efter Moderens Død Gjorslev og flere andre Hovedgaarde i Stævns Herred samt købte 1826 af den yngre Broder Klintholm paa Møen. Han styrede disse betydelige Ejendomme (Gjorslev med tilhørende Godser udgjorde tilsammen 1200 Tdr. Hartkorn, deraf over en Fjerdedel under Hovedgaardene, og Klintholm o. 500 Tdr.) med stor Dygtighed, solgte efter 1850 Halvdelen af det Bøndergods, der endnu var i Livsfæste, til Selveje og byggede 1847—49 en Møle og 1859—60 en Havn ved Rødvig. Han havde fra Faderen arvet Sansen for litterære Sysler og samlede en stor og kostbar Bogsamling samt en ypperlig Kortsamling; byggede 1843 paa Gjorslev en Sidefløj med et Taarn og indrettede her et astronomisk Observatorium. Han var 1839 Medstifter af Præstø Amts landøkonomiske Forening og blev dens første Formand (til 1842); valgtes 1842 til Amdraadet (til 1854) og var desuden 1828—58 med nogle Afbrydelser Repræsentant i Nationalbanken og 1857 Medstifter af Privatbanken og Medlem af dens Bankraad indtil sin Død.

Størst Betydning fik han dog som Politiker. Han valgtes 1834 til den første Stænderforsamling for Østifterne som Repræsentant for Sædegaardsejerne og havde stadig Sæde her lige indtil 1848. Han var i Aarenes Løb Medlem af mange vigtige Udvalg og Ordfører for adskillige, især om Landboforhold, saaledes 1836 om Jagtlov, 1838 og paa ny 1842 om Skyldsætning af Landejendomme, 1840 om Vejvæsen og 1842 om en højere landøkonomisk Læreanstalt. Men han tog ogsaa vigtig Del i de egentlig politiske Forhandlinger og var da Talsmand for udpræget konservative Grundsætninger. Han støttede vel 1840—44 Algreen-Ussings Forslag om aaarigt Budget og andre Ændringer i Finansernes Styrelse, men var 1840 en bestemt Modstander af P. G. Bangs Forslag om Ændringer i selve Statsforfatningen og afviste skarpt Petitionen om Skattebevillingsret. Han kunde slet ikke erkjende Nødvendigheden af nogen Ændring i Forfatningen og vilde absolut hævde Kongen Initiativet hertil samt udtalte, at «Kongen vel kunde forvente, at hans tro Stænder ikke vilde indlade sig paa slige Andragender». Hans Tankegang kom klart til Orde, naar han 1842 udtalte «sin dybe undersaatlige Taknemmelighed over den

i Sandhed kongelige Gave, fuld Offentlighed i Rigets Finanser». Og skjønt han 1844 nærrede stor Interesse for den danske Nationalitet i Slesvig, fraraadede han dog enhver Indblanding fra de kongerigske Forsamlinger i Slesvigs indre Anliggender.

En lignende konservativ Aand gav sig tilkjende i hans Udtalelser om Landboforhold. Han vilde ikke, at det tillodes Fideikommisserne at sælge deres Fæstegods undtagen til Arvefæste, for at de ikke fra Jordfideikommisser skulde gaa over til at blive Pengefideikommisser, og han vilde slet ikke indrømme, at Selveje burde foretrækkes for Livsfæste. Han betragtede Fæstegodset ligefrem som Godsejerens Ejendom og vilde ikke fremme dets Salg, med mindre Godsejeren fik Lov til at inddrage lige saa megen Jord, som han solgte til Bønderne. Han var meget misfornøjet med Fæstetvangen og vilde give Godsejerne Frihed til at beholde Fæstegaardene i nogle Aar, naar de bleve ledige, for at kunne sætte dem i god Stand, inden de bortfæstedes paa ny. Han talte 1846 med Bitterhed mod Regeringens Forslag om Forbedring i Husmændenes Kaar som et nyt Bevis paa dens Lyst til evig Kontrolleren i Landboforholdene og vilde heller ikke give Slip paa Godsejernes Kaldsret, Birkeret o. dsl. Han gjorde skarpe Udfald mod Bondevennernes Agitation og den Tvedragt, som derved udsaaedes, og udtalte allerede 1844 sin Forvisning om, at Bondestanden vilde søge sin bedste Støtte og sine sande Forsvarere just blandt de større Grundejere, med hvem de havde fælles Interesser. Heller ikke den nye Arvelov vandt hans Bifald; den var formentlig snarere til Skade end til Gavn. Enken burde ikke have samme Ret som Manden til at sidde i uskiftet Bo, og myndige Børn burde altid kunne forlange Skifte af hende. 1846 var han dog Ordfører for Forslaget om almindelig Værnepligt, rigtignok med mange Undtagelser.

1848 blev han kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling. Han fik Sæde i Udvalget om Værnepligtsloven og dadlede skarpt, at Regeringen ikke havde udstedt den af Stænderne vedtagne Anordning, men nu gik langt videre; ligeledes angreb han Septembaranordningen om en særlig Udskrivning som udsprungen af det krasse Lighedsbegreb. Selve Grundlovsudkastet fordømte han i stærke Ord: Aanden deri var antimonarkisk, og det sigtede til at gjøre Kongen til en pyntet Dukke og Ministrene til hans Herrer, medens de burde være hans raadgivende Tjenere; man burde nøjes med at sikre Rigsdagen en afgjørende Indflydelse

paa Lovgivningen og et tilbørligt Indseende med Skatternes Anvendelse samt kræve dens Samtykke til nye Skatters Udskrivning, og dette kunde ske ved et Tillæg til Kongeloven, der ellers skulde vedblive at være Rigets Grundlov. Hvor liden Gjenklang hans Opfattelse fandt, ses af, at hans Forslag kun fik 9 Stemmer for sig. Ogsaa vilde han en helt anden Ordning af Rigsdagen: et Folketing, hvis ene Tredjedel skulde vælges af Kjøbenhavn og Kjøbstæderne, den anden af de daværende Vælgere til Sogneraadene, d. v. s. Gaardmændene, og den tredje af alle andre myndige Mænd, og et livsvarigt Landsting, af hvis Medlemmer Kongen, Folketinget og Højesteret hver skulde vælge en Tredjedel. Selvfølgelig hørte han til de 10, der protesterede mod Grundloven.

1854 blev han kongevalgt Medlem af Rigsraadet og sad her indtil 1859; han hørte til det konservative Helstatsparti og stemte 1858 imod Kjøbenhavns Søbefæstning samt fraaadede indtrængende 1856 det paatænkte Salg af den lauenborgske Domæne Hollenbek, fordi man ikke for en saa ringe Vindings Skyld burde udsætte sig for store Farer. End videre var han 1856 Leder for de danske Godsejere, der gjorde Indsigelse mod den af Rigsdagen billigede Plan om tvungen Fæsteafløsning. Endelig var han 1865 Medstifter af Oktoberforeningen — Forbundet mellem smaa og store Bønder, som han havde bebudet 1844 — og Medlem af dens Bestyrelse.

1840 var han bleven Kammerherre, 1843 optagen i Adelen og 1854 Kommandør af Danebrog. Han døde 4. Dec. 1868. 2 Aar senere rejstes paa Gjorslev af Godsets Bønder en Mindestøtte over ham. Han havde 1837 ægtet Charlotte Sophie Meincke (f. 8. Dec. 1811 † 24. Juni 1872), Datter af By- og Herredsfoged C. H. L. M. (f. 1787 † 1862).

Barfod, Rigsdagskal. Illustr. Tid. 3. Jan. 1869. Dagbladet 6. Jan. 1895.

Emil Elberling.

Scavenius, Peder (Per) Brønnum, f. 1866, Rejselivsskildrer. S. er ældste Søn af ovennævnte Kammerherre Jakob Fr. S. og født paa Gjorslev 12. April 1866. I sin Ungdom aspirerede han til at blive Søofficer, traadte i en Alder af 15 Aar ind i Marinen som «frivillig Lærling» og deltog 1881 i et Togt til Middelhavet; men endnu s. A. gik han over i Koffardifart og foretog senere som Skibsdreng og Matros Langvejstogter til Sydamerika og Afrika, skildrede i hans første Bog: «Til Søs» (1896). Dernæst ejede han i nogle Aar Farumgaard i Nordsjælland, men efter dennes Salg

1891 drog han atter paa Langfart. 1894 deltog han i Dr. Th. Hertzkas Frilands-ekspedition, hvis Opgave var at grundlægge en social-liberal Fristat paa Keniahøjlandet i engelsk Østafrika; men det usselt forberedte og slet ledede Foretagende strandede allerede i den afrikanske Kystby Lamu uden nogen Sinde at naa sit egentlige Virkefelt. S. har skildret disse Begivenheder i «Frilands-ekspeditionen» (1897). Fra Afrika drog han over til Forindien og berejste særlig Dekans Kystlande, beskrevne i et Par Bøger, hvoraf «Indiske Dage» (1898) turde være den interessanteste. S. er i Besiddelse af et livligt og frisk Fortællertalent, der dog sjælden hæver sig op over det efemere. For Tiden ejer han Paastrupgaard ved Slangerup og er siden 1892 gift med Emma Andrea Fernanda f. Mourier-Petersen, Datter af Kammerherre P. P. C. F. M.-P. (XIII, 69).

P. Lauridsen.

Scavenius, Peder Lauridsen, 1623—85, Generalprokurør, Søn af ovfr. anførte Biskop Laur. Mortensen S., fødtes i Roskilde 27. Avg. 1623 og blev, efter at være undervist i Hjemmet, sat i Kjøbenhavns Skole, hvorfra han efter 2 Aars Forløb 1640 gik til Universitetet, ved hvilket han studerede, indtil han 1643 tiltraadte en lang Studierejse til Udlandet, først til Nederlandene. Vinteren tilbragte han i Franeker, opholdt sig derefter 3 Aar ved Leidens Universitet, hvorfra han 1647 gik til England, og studerede en Vinter i Oxford. Her fra gik Rejsen til Frankrig, med længere Ophold i Paris, og til Italien; i Rom var han et halvt Aar, før han begyndte sin Hjemrejse, der førte ham til de vigtigste Steder i Tyskland og Østerrig. Endelig, efter 8 Aars Fraværelse, gjensaa han sit Fædreland 1651. Men endnu inden Aarets Udgang begav han sig atter til Udlandet, som Hovmester for Kansler Christian Thomesen Sehesteds Søn Erik, med hvem han paa en 4aarig Rejse besøgte Tyskland, Frankrig, Italien og Østerrig og atter fik Lejlighed til at gjøre længere Ophold i Paris og Rom. Ved hans Hjemkomst tilbød Kansleren ham den matematiske Lærestol ved Universitetet, som han dog afslog, da han havde opgivet sit Studium af Matematikken. Derimod ønskede han at docere Lovkyndighed, og ved sine formaaende Forbindelser lykkedes det ham 1657 at faa Udnævnelse som Professor juris secundus, og s. A. tog han den juridiske Doktorgrad. 1661 rykkede S. ved Joh. Müllers Afgang op til 1. Professor juris og overtog samtidig Rektoratet. Professor vedblev han hele sit Liv at være; men hans Virksomhed

som akademisk Lærer har næppe været stor, og 1681 fritoges han efter Ansøgning fra alle sine Forretninger ved Universitetet uden for Konsistorium. S. fik nemlig fuldt op at tage Vare i andre Virksomheder, hvor hans juridiske Dygtighed kunde komme til Anvendelse. Da Generalprokurørembedet i Efteraaret 1660 oprettedes, blev det ham betroet, og dette byrdefulde Embede bestyrede han til sin Død. Hans Hovedopgave her var paa Statens Vegne at lade inddrive Restancer af Pengeintrader og offentlige Regnskaber samt Mulkter, altsaa en ret odiøs Bestilling; der er dog ikke bevaret noget Vidnesbyrd om, at nogen har kunnet rette Brejdelser mod ham ved Udøvelsen af denne Embedsgjerning, der nok kunde give Plads for Vilkaarligheder. End videre fik han 1663 Sæde i Højesteret, og 1660—79 var han Deltager i Skatkammerkollegiets kollegiale Raadslagninger; 1674—76 fungerede han i Statskollegiet, og i Kommercekollegiet maa han ogsaa til Tider have arbejdet, da han 1682 nævnes som Kommerceraad. 1684 blev han Etatsraad. Da man 1670 afskaffede Generalfiskalerne i Norge, fik S. Direktionen over alle de Sager, som vedkom Kongens Interesse i dette Land.

Som man ser, Embeder nok at lægge paa en enkelt Mands Skuldre; men det var i de Tider ikke noget usædvanligt at anvende en begavet og forretningsdygtig Mands Evner og Kræfter i saa mange Virksomheder samtidig. Og desuden maatte S. deltage i mangfoldige Kommissioners Arbejder. Allerede under Svenskekrigen 1658 havde han med Fordelingen af Indkvarteringen at gjøre og med Garnisonens Underhold m. m.; han var end videre en af Kommissærerne i Ulfeldts Bo, og 1664—65 deltog han i den Kommission, der skulde bringe Orden i Sorø Akademis økonomiske Forhold. 1671 sad han i Kommissionen om Forbedring af Kjøbenhavns Vandforsyning, 1679 i Kommissionen til at overveje et Forslag om Gadelygter, og s. A. blev han Medlem af Direktionen for Vandledningen. Mange andre Hverv bleve ham overdragne, og, som rimeligt er, spillede han som retslærd en betydelig Rolle ved Forarbejderne til Danske Lov, i det han var Medlem af den 1. Lovkommission (1661—62) og senere af de 4 Revisionskommissioner. Ogsaa bør det nævnes, at det 1665 blev S. paalagt at føre Tilsyn med Opførelsen af det kongl. Bibliotheks Bygning, et Arbejde, han ledede med Omhu indtil dets Afslutning 1673. Man kan vel antage, at dette Hverv særlig har interesseret ham, der selv var Bogkjender og Bogsamler; sin Faders efterladte

Bibliothek havde han forøget betydelig og havde det med Indskriften «Musis et amicis sacrum» opstillet i en Sal, i hvilken en Granat under Belejringen 1658 slog ned, dog uden at gjøre nogen Skade. For 6000 Rdl. solgte han denne Samling til Kongen, der 1665 for Betalingen gav ham Udlæg i o. 150 Tdr. Hartkorn Strøgods i Sjælland. Allerede tidligere havde han faaet Gods udlagt for Forstrækninger, ydede Kronen i Krigens Tid, og Tid efter anden forøgede han sin arvede Formue; 1664 købte han Hovedgaarden Aastrup, hvis Tilliggende udvidedes ved Kjøb og Mage-skifter. I Kjøbenhavn ejede han den store Gaard paa Hjørnet af Nørregade og Studiestræde.

At en Mand, der var saa optaget af Forretninger som S., ikke kunde faa Tid til at skrive Bøger, er let forstaaeligt; der foreligger derfor ogsaa fra hans Haand kun 2 smaa juridiske Disputatser og, om man vil, en Fortegnelse paa Anonymer og Pseudonymer, indført i det anselige Katalog, han lod trykke over sin afhændede Bogsamling. Efter i mange Aar at have været plaget af Podagra og Stensmerter døde S. paa Aastrup 10. Juni 1685. Det er meget lidt, der vides om hans Personlighed: i Universitetsprogrammet ved hans Ligfærd fremhæves hans Mildhed og Maadehold som Dommer, hvilket godt stemmer med den ældre Sperlings Opfattelse af hans Adfærd ved en bestemt Lejlighed, at han var stille og diskret og talte med Forstand. S. havde 16. Sept. 1658 ægtet Søster Jacobæa (f. 22. Juli 1639 † 24. Juni 1693), Datter af Aarhusbispen Dr. Jacob Matthiesen (XI, 189); han var saaledes Svoger til den navnkundige retslærde Rasmus Vinding. I sit Ægteskab havde S. flere Børn, bl. a. den ovfr. anførte Justitiarius Christian S. og Datteren Else, der var gift med sin Faders Efterfølger som Generalprokurør, Niels Benzon (II, 78).

Univ. Progr. ov. S. (1685) og ov. Søster Jacobæa (1693). Bruun, Det st. kgl. Bibliotheks Stiftelse S. 73 ff. Nyerup, Lit. Lex. Danske Herregaarde I: Aastrup. *G. L. Wad.*

Schaarup, Gustav Jacob, 1802—38, Præst og Filanthrop, fødtes 23. Juni 1802 i Vestenskov paa Laaland, hvor Faderen, Nicolai S., da var resid. Kapellan. Moderen hed Anna Gregoria f. Hvalsøe. 1820 blev han Student fra Odense Kathedralskole, 1825 Cand. theol., 1828 Lærer og 1831 Overlærer ved Søetatens Pigeskoler. Desuden var han fra 1832 Kateket ved Holmens Kirke. Den Bevægelse for at oprette Asyl for Smaa børn, der i zøerne kom her ind fra Udlandet, fangede hans Interesse i høj Grad, og

som Banebryder for denne Sag erhvervede han sig stor Fortjeneste. S. skrev om den i Pressen, var en af Hovedmændene for Opretelsen af det københavnske Asylselskab af 28. Maj 1835 og havde Sæde i dets første Bestyrelse. Med kongl. Understøttelse foretog han en Rejse til Tyskland, Frankrig, Schweits og Holland for at gjøre sig kjendt med de derværende Asylter. Under Rejsen virkede han skriftlig for Asylsagen ved Raad og Anvisninger og efter Hjemkomsten ved utrætteligt Arbejde og Tilsyn med de københavnske Asylter. S. døde allerede 20. Marts 1838. Han var ugift.

Dansk Ugeskr. 1835, Nr. 163. Beretn. om det kbhvske Asylselskabs halvhundredaarige Virksomhed (1885). *Joakim Larsen.*

Schacht, Matthias, 1660—1700, Skolemand og Musiker. I det korte Tidsrum, hvori Gulland under den skaanske Krig paa ny var forenet med Danmark, viste det sig, at de gamle Sympathier for dette Land ikke vare uddøde der, i det forholdsvis ikke faa Gullændere saa afgjort vendte sig til dansk Side, at de derved, da Danmark efter Freden i Lund atter maatte afstaa Øen, saa godt som vare udelukkede fra deres Fødestavn. Til disse hørte M. S., der var født i Visby 29. April 1660. Hans Fader, Stadens Sognepræst Henrik S., havde i Krigstiden 1676 udgivet et psevdonymt Skrift, der formentlig var ærekrænkende for den svenske Statholder. Da denne efter Krigen lod Præsten tiltale derfor, blev han afsat, forlod derpaa Gulland og drog til Kjøbenhavn, hvor det dog ikke lykkedes ham at faa nogen Ansættelse, saa han døde i stor Elendighed. Sønnen, M. S., havde under Krigen 1678 ladet sig immatrikulere ved Kjøbenhavns Universitet, studerede siden udenlands; da Gulland atter blev svensk, drog han til Stockholm og Upsala. 1682 (efter Faderens Afsættelse) var han en kort Tid Hører ved Visby (ikke Viborg) Skole, men opgav Pladsen og begav sig til Danzig og Königsberg og der fra til Holland. 1683 blev han Hører og Kantor ved Odense Skole og 1686 Rektor i Kjærteminde, hvor han døde 8. Avg. 1700. Med sit fattige Embede her forenede han Bestillingen som Musikant i Byen og Omegnen, og skjønt han derved blev nødt til at spille mange Nætter igjennem, var han dog ikke alene en meget flittig Mand i sin Skole, men fandt ogsaa Tid til at lede efter Oldsager og beskrive dem, at studere Litteraturhistorie og at udarbejde Efterretninger om mærkelige musikalske Forfattere samt en Sang- eller Musikskole («Musicus Danicus ell. Danske Sangmestre med et Tillæg:

autorum musicorum catalogus», 1687), der dog ikke blev trykt, men er bevaret i et smukt Haandskrift. Som Rektor søgte han at bringe den noget forfaldne og lidet ansete Skole paa Fode. Men den store Strænghed, han anvendte over for Disciplene, virkede afskrækkende. Havde han levet under blidere Vilkaar, hvor han ikke for at erhverve det tarveligste Udkomme til sig og sine havde været nødt til at slide i Skolen om Dagen og spille til Bøndergilder om Natten, saa var hans Sind næppe blevet saa irritabelt, og hans videnskabelige Evner havde faaet bedre Lejlighed til at udfolde sig. I sit Ægteskab (21. April 1686) med Anne Kirstine Hansdatter Kløcker havde han 3 Børn.

Lemke, Visby stifts herdaminne S. 89 ff. Nova lit. maris Balthici 1698, S. 186; 1699, S. 23. 116; 1702, S. 82 f. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. III, 77 ff.

H. F. Rordam.

Schack, Albert, f. 1849, Præst og æsthetisk Kritiker. Han er Søn af Sognepræst, Dr. phil. Marcus Andr. Tage S. i Hersted-øster og -vester († 26. Sept. 1862) og Hildeborg Marie f. Bruun og Sønneson af Pædagogen Dr. phil. Nic. Clausen S. (s. ndfr.). Han er født 3. Marts 1849 i Ring, Student fra Kjøbenhavns Borgerdydsskole 1866, Cand. theol. 1872. Efter et Aars Virksomhed som Lærer i Roskilde blev han 1874 Kapellan pro loco i Raklev, 1877 Sognepræst i Bredstrup, 1887 i Gudum og 1895 ved Helligaands Kirke i Kjøbenhavn. — Lejlighedsvis har han taget Del i Tidens kirkelige Forhandlinger ved Smaaskrifter: «Nutidsbetragtninger» (1887), «Underets Forhold til det normale Trosliv» (1888), «Den indre Mission som kirkelig Fremtoning» (1898), tillige som Redaktør af «Præsteforeningens» Organ: «Maanedstidning for den danske Folkekirke». Til de forskjellige kirkelige Strømninger stiller han sig i disse Skrifter væsentligt rolig prøvende.

Størst Betydning har han dog faaet som æsthetisk Kritiker ved sin Bedømmelse af visse Retninger i den nyeste Tids Poesi og Kunst, som han bebrejder religiøs og ethisk Holdningsløshed, ofte med en ret vittig og knusende Kritik. Herhen høre hans Artikler i «Fra Bethesda»: «Bjørnstjerne Bjørnson og den Søren Pedersenske Theologi» (1890) samt «Om Udviklingen i Henrik Ibsens Digting» (1896) med «En Efterskrift» om samme (1897). I samme Retning pege andre Smaaskrifter: «Er Kvindesagen i det rette Spor?» (1890), «Socialt Spørgsmaal i kristelig Belysning» (1897), «Kunsten i Brutalitetens Tjeneste» (1899) og «Den litterære Strid», 5 Foredrag (1900). Det er Samfundsmoralen, han ved denne kri-

tiske Virksomhed søger at højne, en Bestræbelse, som ogsaa præger hans Prædikener som væsentlig etiske Prædikener. — Han ægtede 7. Juni 1876 Louise Augusta Olivarius, Datter af Provst C. A. O. i Aagerup-Kirkerup. *R. Volf.*

Schack, Engel Carl Ernst, 1750—1811, Overhofmarskal, fødtes 11. Avg. 1750 paa Godset Wendorf i Meklenborg, som ejedes af Faderen, Kammerherre, hvid Ridder Christoph Ernst S. († 1782); Moderen var Catharine Dorothea f. v. Plessen. 14 Aar gammel blev S. Page ved det danske Hof, hvor han 1769 avancerede til Hofjunker og 1770 til Kammerjunker, hvorhos han tillige 1771 udnævntes til Kammerpage hos Kongen med Ordre til stadig at være om ham, et Bevis paa, i hvor høj Grad han besad Struensees Tillid. Ved Omvæltningen 1772 bevarede han sin Stilling, og at han forstod at vinde det nye Regeringsparti, viser hans hurtige Avancement; saaledes udnævntes han 1775 til Kammerherre, blev 1776 naturaliseret som dansk Adelsmand og fik det hvide Baand, udnævntes 1778 til Gehejmerraad og Ordenssekretær og 1780 til Overhofmarskal, i hvilken Stilling han tillige indtraadte som 1. Medlem af Overtilsynskommissionen ved det kongl. Theater; desforuden modtog han flere Gange store Pengegaver, saaledes en Gang 10000 Rdl. Ved Regeringsforandringen 1784 fik S. Afsked fra sine Hofstillinger og udnævntes til Amtmand i Flensborg Amt, hvilken Stilling han 1787 ombyttede med Overpræsidiat i Kiel, hvorfra han 1799 tog sin Afsked, hvorpaa han drog til Meklenborg, hvor han ejede Godserne Nustrow, Grammow og Stassow. S., der 1792 havde skjænket en Sum Penge til Søkadetakademiet, for hvis Renter der hvert Aar uddeles en Præmiemedaille med Henrik Gerners Billede, døde paa Nustrow 10. Dec. 1811. 6. Dec. 1776 havde han ægtet Hofdame Mette Pauline Rosenørn (f. paa Katholm 8. Juli 1754, † paa Nustrow 25. Jan. 1811), Datter af Gehejmerraad Peder R. (XIV, 315).

Manthey, Ridderes Levnetsløb 1809—17 S. 44. Hist. Tidsskr. 3. R. V, 278 f. 417 f.; 5. R. II, 358. A. Friis, A. P. Bernstorff og Guldberg S. 54.

C. E. A. Schøller.

Schack, Frederik Christian Greve, 1736—90, Godsejer, Søn af Gehejmerraad Otto Diderik Greve S. († 1741) til Grevskabet Schackenberg og Anna Ernestine Frederikke f. Gabel, fødtes 27. Febr. 1736. 1749 fik han et Patent som Greve, blev 1751 udnævnt til Kammerjunker og 1767 til Kammerherre; efter sin Farmoders,

Anna Sophie Grevinde S.s, f. Rantzaus, testamentariske Disposition arvede han Godserne Giesegaard, Ottestrup, Spanager og Juelund samt Gram og Nybøl i Slesvig, der 1776 bleve oprettede til Stamhus. S., der 1778 havde faaet det hvide Baand, døde paa Giesegaard 3. Juni 1790. Han ægtede 1. (16. Marts 1764) Hofdame hos Dronning Juliane Marie, Birgitte Marie v. Krogh (f. 25. Jan. 1740 † 27. Nov. 1765), Datter af General Georg Frederik v. K. (IX, 514); 2. (10. April 1767) Ida Skeel Bille (f. 15. Sept. 1741 † 21. Nov. 1804), Datter af Etatsraad Knud B. til Stenalt, hvilken Gaard S. arvede 1787, men s. A. overdrog til sin Søn.

C. E. A. Schøller.

Schack, Gregers, 1781—1840, Højesteretsadvokat, en Søn af Murmester Peter S. (døbt 24. Avg. 1732 † 3. Juni 1800) og Mette Marie f. Petersen (f. 26. Nov. 1755 † 20. Jan. 1831), fødtes i Slagelse 8. Maj 1781, dimitteredes 1799 fra sin Fødebys lærde Skole, blev allerede 1803 juridisk Kandidat, uagtet han efter Faderens Død ikke alene maatte forsørge sig selv, men endog understøtte sin Moder og 2 Søskende, udnævntes 1804 til Avditør i Armeen og Lærer i Lovkyndighed ved Søkadetakademiet, 1808 til Overavditør og Søkrigsprokurør. Den Ret, han i sidstnævnte Egenskab havde til at møde for Højesteret paa Embeds Vegne, fik han, der allerede da var «bekjendt som en duelig og talentfuld Mand», 1810 udvidet ved en Bestalling som Højesteretsadvokat, uagtet han ved den forudgaaende Prøve ikke havde vist sig i Besiddelse af særlig advokatorisk Veltalenhed. 1830 opgav han sin Virksomhed som Søkrigsprokurør for at blive Kammeradvokat, fra hvilket Embede han paa Grund af Svagelighed entledigedes ved Begyndelsen af Aaret 1839. Senere s. A. afgang han fra Stillingen som Meddirektør for «Bombebøssen», hvortil han var bleven udnævnt 1820, da denne Stiftelse fik en kongl. Direktion. Han døde 14. Dec. 1840 i Kjøbenhavn. 1824 var han bleven Justitsraad og 1832 Etatsraad. — 20. Juli 1804 ægtede han Anna Sophie Kirksteen (f. 7. April 1788 † 24. Maj 1854), en Datter af Koffardikapitajn Jens Lassenius K. og Mette Marie f. Gyllich.

G. Kringelbach.

Schack, Hans Greve, 1609—76, Rigsfeltherre. Hans Fader var Christopher S. til Basthorst, der hørte til den sachsen-lauenborgske Linje af den nordtyske Adelsslægt S.; derimod var hans Moder, Anne v. Deden, af sønderjysk Adel, og det var paa hendes

Fædrenegaard Undevad i Angel, at han blev født 29. Okt. 1609. 13 Aar gammel blev han Page hos Amtmanden over Flensborg Amt Cai Ahlefeldt og gjorde nogle Aar senere Tjeneste i Christian IV's Hær under Kejserkrigen i Ritmester Ditlev Brockdorffs Kompagni. Forbindelsen med Danmark blev dog snart efter afbrudt. Fra 1630 traadte han i svensk Tjeneste under Krigen i Tyskland og blev senere Ritmester under Bernhard af Sachsen-Weimar. Her fra skilte han sig 1635 for at tage Ansættelse i den franske Hær, først under Josias Rantzau (XIII, 462); han deltog i forskjellige Felttog og blev 1642 Oberst for et Rytterregiment. 1648 fik han overdraget at hverve et Regiment Fodfolk i Holsten, og under Opholdet her ægtede han 1. Sept. s. A. Anna Blome, Datter af Otto B. til Kaltenhof. Han vendte dog tilbage til Frankrig, blev udnævnt til Generalmajor og tog først sin Afsked 1651, uden for øvrigt at have faaet sin Lønning fuldt udbetalt, hvad langt senere gav Anledning til Rivninger mellem ham og den franske Regering. Han tog nu nogle Aar Bolig paa sine Godser Gültzow og Rosenthal i Sachsen-Lauenborg og var 1654 Overamtmand i dette Hertugdømme, men vendte saa atter tilbage til Militærvæsenet, i det han 1656 blev Kommandant i Hamborg.

Imidlertid var under de truende Udsigter til Krig med Sverige den danske Regerings Opmærksomhed henledet paa ham, og i April 1657 blev der indledet Forhandlinger med ham om at overtage en fremragende Post i den danske Hær. Hans Krav vare dog saa store, at Forhandlingerne trak længe ud. En Anstødssten synes det især at have været, at han fordrede at blive naturaliseret som dansk adelig. Endelig opnaaede han dog dette ved Theodor Lentes Iver, og i Jan. 1658 kom der en Overenskomst i Stand, hvorved han foruden Naturalisationen erholdt Udnævnelse til Generallieutenant, blev Oberst for Dronningens Livregiment og fik Løfte om et stort Len til Lønning. Efter yderligere Forhandlinger blev Forleningen Riberhus og Møgeltønder; han fik disse Len frit, og 1659 bestemtes det endog, at hans Hustru efter hans Død skulde have dem, saa længe hun var ugift, og deres ældste Søn efter hende, saafremt hun indgik nyt Ægteskab. I Jan. 1658 var han tillige blevet Medlem af det oprettede Krigsraad.

Den første Krig med Sverige afsluttedes dog for hurtig efter hans Ansættelse, til at han kunde komme til at spille nogen Rolle. Under den paafølgende Fredstilstand sendtes han i Juni 1658 til Kronborg for at undersøge Fæstningens Forhold. 2 Maaneder efter

gjorde Carl X Gustav Landgang i Korsør, og nu kom den Tid, hvor S. erhvervede sig et berømmeligt Navn. Han blev udnævnt til Gouvernør i den belejrede Hovedstad, og Æren for Forsvarets Organisation og den heltmodige Modstand maa sikkert i ikke ringe Grad tillægges ham. Han deltog i Udfaldet 23. Avg. 1658, men var mest optaget af Virksomheden inden for Kjøbenhavns Volde. Vanskelighederne vare store og øgedes, efterhaanden som den første Begejstring stillede af, og Rivninger opstode mellem Forsvarernes forskellige Førere og Klasser. Der var saaledes ikke noget fuldt godt Forhold mellem S. og Ulrik Christian Gyldenløve, men navnlig voldtes der ham Bryderi ved Strid mellem Officererne og det egentlige Militær paa den ene Side og Borgerskabet og de andre irregulære Afdelinger paa den anden. Han besad imidlertid store Betingelser for at opretholde sin Myndighed, og da først og fremmest den Popularitet, han nød mellem Borgerskabet, som tilskrev ham Andel i Privilegiernes Udstedelse.

Under Stormnatten 11. Febr. 1659 havde S. efter sin Stilling den højeste Befaling og fór om til de mest truede Punkter. Som Belønning for hans Andel i Sejeren udnævntes han umiddelbart efter til Feltmarskal. Hans Opgave udvidedes nu ogsaa, da det gjaldt at befri hele Landet fra Fjenderne. I Juli betroedes der ham Overanførselen over en Troppestykke, der skulde undsætte Naskov, men Foretagendet blev til intet, fordi den nederlandske Flaade, der skulde have overført Tropperne, fik Ordre fra sin Regering til at forholde sig stille. Snart samlede dog alle Tanker om en større Plan, og S. blev udset til at lede dens Gjennemførelse. 23. Sept. udfærdigedes der en Instrux for ham, hvorefter han skulde føre en stor Del af Styrken i Kjøbenhavn til Kiel og der forene sig med Tropper fra Halvøen; han skulde have fuldkommen frie Hænder over Angrebsplanen og Angrebsobjektet; men det var en Aftale mellem ham og Regeringen, at Fyns Gjenerobring skulde være Maalet, hvis ikke uforudsete Begivenheder indtraadte, og S.s Tog skulde forbindes med et Angreb af Feltmarskal Eberstein fra Jylland med de allieredes Hær.

1. Okt. stak en forenet nederlandsk og dansk Flaade, medhavende S. og hans Troppekorps, i Søen fra Kjøbenhavn, og 12 Dage efter gik Skibene til Ankers for Kiel. S. og Eberstein mødtes en Uges Tid senere til Samraad i Ekernefærde, og derefter afsejlede Flaaden fra Kiel 27. Okt. Efter Ankomsten til Store Bælt forsøgte en Overrumpling af Nyborg; den mislykkedes

dog, og det besluttedes da at vælge Kjærteminde til Landgangssted. Angrebet her, der foretoges 31. Okt., lededes med megen Dygtighed og gjennemførtes med største Tapperhed. Da Baadene, der skulde landsætte Tropperne, stak for dybt, sprang S. med blottet Kaarde ud i Vandet og opflammede ved Tilraab Soldaterne til at følge sig. Kun kort blev Kampen med Fjenderne; S.s Hær stod paa Fyns Grund, og efter nogle Dages Hvil, og efter at den svenske Hovedstyrke havde trukket sig tilbage ad Nyborg til, rykkede S. mod Odense, hvor han holdt sit Indtog 9. Nov. 2 Dage senere naaede ogsaa Ebersteins Hær, efter at have tilkæmpet sig Overgangen over Lille Bælt, her til. Men en dyb Rivalitet herskede mellem de 2 Feltherrer; kun slet havde de underrettet hinanden om deres Bevægelser, og Uviljen imellem dem voxede efter deres Sammentræf. En reel Uenighed kom nu ogsaa frem, i det S. foreløbig kun vilde forskanse sig, medens Eberstein forlangte et afgjørende Angreb paa Fjenden. Endelig bøjede S. sig, og Fremrykningen mod Øst besluttedes og iværksattes, dog under stadige Rivninger. Imidlertid kom disse uheldige Forhold lykkeligvis ikke til at skade selve Afgjørelsen. 14. Nov. stod Hovedslaget ved Nyborg. Eberstein begyndte Angrebet, først senere greb S. ind, men Kampen endte med Svenskernes fuldstændige Nederlag, der Dagen derpaa fulgtes af Nyborgs og den svenske Hærs Overgivelse.

Sejeren ved Nyborg er Hovedbedriften i S.s Liv, selv om det ikke tør paastaas, at det var fremragende strategiske Evner hos ham, Resultatet skyldtes. Krigens følgende Tid bragte ham kun Ubehageligheder. I Jan. 1660 sendtes han til Hertugdømmerne for at gjøre Indfald i Bremen Stift, men Planen opgaves atter og havde kun skaffet S. nye Rivninger med Eberstein. Og da han i April fra Femern vilde sejle over til Sjælland, blev hans Skib taget af en svensk Krydser og han selv gjort til Fange, ført til Malmø og senere til Nykjøbing. Snart befriede dog Freden i Kjøbenhavn ham.

Efter Freden blev S. den faktiske Chef for hele den danske Hær, og tilmed fra Avg. 1660 Medlem af Rigsraadet. Det var et stort Bevis saa vel paa hans Yndest hos Kongen som paa hans Popularitet, at Rigsraaderne ikke havde dristet sig til at forbigaa ham ved deres Indstilling, skjønt han ikke var indfødt dansk. Umiddelbart derefter skjænkede Staden Kjøbenhavn ham endog 4000 Rdl. som Aerkjendelse af hans Fortjenester under Belejrin-

gen. Om eller i hvilken Grad han har været indviet i Frederik III's snart paafølgende Planer om en Statsforandring, kan ikke bestemt afgjøres. Men han var i alt Fald under deres Udførelse sin Konges tro Tjener, sikrede ham Troppernes Paalidelighed og aabenbarede sin Særstilling inden for Rigsraadet ved midt under dettes ængstelige Vaklen 13. Okt. 1660 sammen med Hannibal Sehested at modtage Gejstlighedens og Borgerstandens deputerede i Drabantsalen paa Kjøbenhavns Slot og forespørge dem, hvorledes Arveoverdragelsen var ment, for at faa deres Svar: baade paa Sværd- og Spindesiden. Kort efter kunde han ogsaa, atter sammen med Sehested, bringe Kongen Budskabet om, at Rigsraadet nu havde bøjet sig fuldstændig i Arvesagen. Samme Aften blev han udset til Medlem af det Udvalg, der Dagen efter vedtog Haandfæstningens Tilintetgjørelse. Hvorvidt en senere Beretning, der gaar ud paa, at han har været stemt imod den gennemførte Enevælde og for politiske Rettigheder til Borgerstanden, er hjemlet, faar derimod staa hen.

Under Styrelsens nye Ordning var han selvskreven til de indflydelsesrigeste Poster. I Nov. 1660 blev han udnævnt til Rigsfelt-herre, Præsident i Krigskollegiet og Medlem af Statskollegiet. Paa Riberhus og Møgeltønder Len fik han et nyt Livsbrev i Jan. 1661 og blev tillige Stiftsbefalingsmand over Ribe Stift; disse Embeder beholdt han til 1674, da han afløstes af sin Søn Otto Diderik S.; fra 1661—63 var han desuden inspektionshavende over Lundenæs Amt. Andre Æresbevisninger og Stillinger tilfaldt ham i den følgende Tid, i det han blev Ridder af Elefanten i Okt. 1663, Medlem af Gehejmekonseillet 1670, udnævnt til Greve 25. Maj 1671 og Danebrogssridder i Okt. s. A. Ogsaa benyttedes han til forskjellige rent politiske eller finansielle Hverv, saaledes ved flere Kommissioner, til Forhandlinger med fremmede Gesandter og som Omslagsforvalter i Kiel. Til hans Standpunkt i den ydre Politik kjende vi dog kun temmelig lidet. Hannibal Sehested, der for øvrigt i Breve til ham stadig priste ham som sin trofaste Velynder, beskylder ham i en Optegnelse for af egennyttige Grunde at have forladt det fransksindede Parti ved Hoffet og nærmet sig til det østerrigsksindede, hvortil dog maa bemærkes, at den franske Gesandt Terlon 1670 betegner ham som en retsindig Mand. Bestemtere vides det, at den brandenborgske Afsending 1675 regnede paa ham som en Tilhænger af Krigspartiet og som stemt for at føre Krigen i Tyskland og ikke i Skaane og navnlig i ham saa

en Modstander af Frederik Ahlefeldt, med hvem det ogsaa vides at han 1670 havde haft et skarpt Sammenstød.

Hovedsagen for ham var dog selvfølgelig de militære Anliggender, og der er ingen Tvivl om, at han her har udfoldet en betydelig organisatorisk Energi. Han interesserede sig meget for Udbedringen af Fredericia Fæstning, som han ansaa for den vigtigste i Riget næst Kjøbenhavn, men navnlig virkede han for Opretholdelsen af en saa stor Hær som muligt. Spørgsmaalet om Hærens Størrelse var brændende i de første Aar efter 1660 og gav Anledning til stærke Rivninger mellem Militærpartiet og de andre Ministre, der i Landets ødelagte Tilstand saa en tvingende Grund til Reduktion. S. var maaske ikke den mest udprægede Mand i denne Henseende inden for sit Parti; hans Voteringer i disse Sager gjøre ikke det skarpe og hensynsløse Indtryk som Generallieutenant Hans Ahlefeldts og Generalauditør Poul Tschernings, og han anfører ikke saa uforblømt som de Hensynet til den enevældige Kongemagts Sikkerhed som en Hovedgrund til Nødvendigheden af den store Hær, men han forsvarer dog denne og værges sig mod Motiverne for Nedsættelsen ved det negative Standpunkt, at han som fremmed ikke kjendte hele Landets Tilstand, men kun sine Amters og Godsers, og derfor ikke kunde bedømme Elendighedens Omfang. Han opnaaede ikke heller, at Frederik III helt fulgte ham, skjønt han udtalte, at han ellers maatte blive uden Ansvar for Følgerne. De største Frugter af Krigskollegiets Virksomhed under hans Præsidium bleve dog Oprettelsen af Landmilitsen 1663—64 og af det nationale Rytteri 1670.

S. var under alt dette bleven en stor Godsbesidder i Danmark. Møgeltønder, som han hidtil havde haft som Len, fik han 1661 udlagt som Ejendom i Vederlag for sine Forstrækninger til Kronen. I Slesvig købte han 1664 Gram Gods af Christopher Rantzau. Hertil kom senere en stor Erhvervelse paa Sjælland. Han havde opkjøbt nogle Fordringer paa Kronen, som nogle Borgermænd sade inde med, og derved erhvervet deres Pantegods i Kjøbenhavns Amt. Da nu Kronen ønskede at indløse dette, kastede han sit Blik paa Gisselfeldt, som Kronen havde inddraget efter Cai Lykkes Fald. En Overenskomst kom i Stand 1670, hvorved S. fruden at opgive det nævnte Pantegods tilmageskiftede Kronen Strøgods paa Fyn og til Gjengæld fik Gisselfeldt overdraget. Endnu s. A. overførte han det dog til sin Svigersøn Oberstlieutenant Ditlev Rumohr, men fik det tilbage Aaret efter.

Saa vel paa Gisselfeldt som paa Møgeltønder Gods nedlagde S. hensynsløst meget Bøndergods for at udvide Hovedgaardene; stor Interesse viede han ogsaa Fiskeriet. Men i alt Fald Gisselfeldt Gods gik i hans Tid stærkt tilbage.

Fra Begyndelsen af 60erne havde S. ofte været syg, plaget af Stensmerter, og hans Svagelighed tog stadig mere til, indtil han døde 27. Febr. 1676. Han bisattes med stor Pragt i Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn.

Univ. Progr. 1676. Rasmussen, Optegn. om Gisselfeld S. 141 ff. Kinch, Ribe Bys Hist. II, 419 f. A. Larsen, Dansk-norske Heltehistorier 1648—1700 S. 45 ff. Fridericia, Adelsvældens sidste Dage S: 447 ff. o. fl. St. S. A. Sørensen, Kjøbenhavns Belejring og Fyens Gjenerobring S. 38. 135 ff. *J. A. Fridericia.*

Schack, Hans Greve, 1676—1719, Finansdeputeret, var Søn af Otto Diderik Greve S. og Sophie Dorothea f. Marschalck. Han fødtes 4. Marts 1676 og blev, kun 6 Aar gammel, faderløs. Efter opnaaet Myndighedsalder tiltraadte han Besiddelsen af de fædrene Godser, Grevskabet Schackenborg og Gram. Allerede 1683 fik han Ventebrev paa Riberhus Amt, blev 1695 Kammerherre og overtog 1697 det nævnte Embede, samtidig med at han udnævntes til succederende Stiftsbefalingsmand over Ribe Stift. Aaret efter blev han hvid Ridder og Gehejmerraad. Han synes ikke at have beskæftiget sig meget med sine Amtmandsforretninger, i det han som Regel opholdt sig paa sine Godser og i Hovedstaden. 1707 fik han Tilladelse til at beholde Gagen mod at ansætte en Bestyrer af Embedet. 1717 fik han det blaa Baand. 1719 udnævntes han til 1. Deputeret for Finanserne med Titel af Kammerpræsident, men allerede 22. Sept. s. A. afgik han ved Døden. Han ægtede 1. (16. Marts 1699) Anne Margrethe Komtesse Reventlow (f. 6. Okt. 1682 † 21. Marts 1710), Datter af Storkansler Conrad Greve R. (XIV, 42); 2. (1711) Anna Sophie Rantzau (f. 4. Sept. 1689 † 28. Sept. 1760), Datter af Gehejmerraad Christian R. til Rastorf.

Louis Bobé.

Schack, Hans Greve, 1735—96, Gehejmerraad, Broder til ovenanførte Frederik Christian Greve S., fødtes 14. Jan. 1735. Ved Faderens Død 1741 arvede han som ældste Søn Grevskabet Schackenborg, og 1758 købte han Godset Seekamp; efter at han 1753 var bleven Kammerherre og 1759 Assessor i Kancellikollegiet, fik han næste Aar det hvide Baand og udnævntes til Stiftamtmand i Ribe og Amtmand over Ribe Amt, men allerede 1768 tog han,

der 1763 havde faaet Enkedronningens Orden, sin Afsked som Stiftamtmand og udnævntes samtidig til Gehejmerraad. S., der døde paa Schackenborg 21. Avg. 1796, havde ægtet 1. (7. Jan. 1757) Ulrikke Auguste Vilhelmine Komtesse Moltke (f. 30. April 1740 † 7. April 1763), Datter af Adam Gottlob Greve M. til Bregentved (XI, 380); 2. (7. Sept. 1763) Caroline Louise Sophie Moltke (f. 23. Juni 1742 † 12. Okt. 1794), Datter af Gehejmerraad Joachim Christoph M. (XI, 423). *C. E. A. Schaller.*

Schack, Hans Christian, 1642—1706, Officer, hørte til Slægten S.s pommerske (Prillwitzer) Gren; hans Forældre vare Christian Sigismund S. til Stolzenburg og Anna v. Rammin. Faderen havde under Trediveaarskrigen været svensk Overkrigskommissær i Forpommern, og Hans S. begyndte ligeledes sin Løbebane i svensk Tjeneste. I Slaget ved Nyborg 1659 faldt han imidlertid i dansk Fangenskab, og da der Aaret efter blev sluttet Fred, traadte han over i den danske Hær. Først blev han Fændrik i Lubbes' (Ruses) Regiment, men da han snart vandt sin Navne, Feltherrens Yndest ved sin «Maade at arbejde paa», ansatte denne ham som Lieutenant i sit eget Regiment; 1665 blev S. Kapitajn, 1675 Major, 1676 Generaladjutant hos Kongen. Som saadan var det, at han bragte Griffenfeldt Budskabet om Benaadningen paa Skafottet. Endnu s. A. blev S. Oberst for fynske Infanteriregiment, deltog i Duncans Tog til Halland (jvfr. IV, 363) og blev haardt saaret ved Fyllebro (17. Avg.). I nogen Tid var han saa Kommandant i Nyborg, men fratraadte Stillingen i Sommeren 1677 for ved et Bade-sted at søge Helbredelse for sine Saar, og da man kort efter ansatte ham som Kommandant i Christiansstad, tog han sin Afsked. Efter at være kommen sig tjente S. et Par Aar hos Hertugen af Brunsvig-Wolfenbüttel, men vendte 1681 tilbage til Danmark og blev Generalmajor og Kommandant i Kjøbenhavn, fra 1688 til lige i Citadellet. Han blev ogsaa Chef for et Frikompagni til Fods, som han ved Mobiliseringerne 1683 og 1689 udvidede henholdsvis til en Bataillon og til et Regiment. Sidst anførte Aar blev han Generallieutenant og fik Overbefalingen over det paa Sjælland i Anledning af Krigsforberedelserne opbudte Landeværn. 1686 var han derimod med ved Overfaldet paa Hamborg, 1693 ved Belejringen af Ratzeburg. Ved Siden af sine Stillinger som Kommandant og Regimentschef beklædte han fra 1687 Posten som Direktør for Krigshospitalet og havde fra 1692 Overkommandoen

over Fortifikationsetaten i Danmark; desuden blev han jævnlig anvendt ved Kommissionerne paa Raadstuen. Et Tegn paa den Anseelse, han nød, var det ogsaa, at han gjentagende fik Tilbud om paa meget fordelagtige Vilkaar paa ny at træde i brunsvigsk Tjeneste, men at Christian V ikke vilde give Slip paa ham; Forholdet blev derfor ordnet saaledes, at S. 1695—97 den halve Del af Aaret var her og den anden halve i Brunsvig. 1698 udnævnte Kongen ham til Gehejmerraad i Anledning af en Sendelse til Udlandet; allerede 1684 havde han givet ham det hvide Baand.

I Følge hele sin Stilling var S. selvskreven til at indtræde i den Kommission (Slotsloven), som Frederik IV, da han i Maj 1700 rejste til Hæren i Hertugdømmerne, indsatte for paa Sjælland at have «Opsigt over alting». I Juli Maaned, da Krigsvejret trak sammen over Øen, var S. Slotslovens fornemste Medlem og i enhver Henseende Forsvarets naturlige Leder. For en handlekraftig Mand havde her nu været nok at tage fat paa, selv om Kongen hverken havde udrustet Slotsloven eller S. som højstbefalende Officer paa Øen med nogen virkelig Myndighed, men paa en saare uheldig Maade havde forbeholdt sig selv den endelige Afgjørelse i stort og smaat. S. viste sig imidlertid som en Mand uden Initiativ og uden Mod til at tage et Ansvar. Hans utidige Angest for at blotte Hovedstaden gjorde, at den Styrke, som han under Lave Hohendorf sendte ud for at afslaa Carl XII's Landgang ved Humlebæk (4. Avg.), kom for sent; og efter at Fjenden var kommen i Land, var S.s Holdning lige saa energiløs og vaklende. Kjøbenhavns Borgerskab beklagede sig over Kommandanten til Kongen og fik i Hovedsagen Medhold hos denne, der nu sendte Storkansleren, Grev Reventlow, til Hovedstaden med Fuldmagt til at handle i Kongens Navn. Med Reventlow fulgte bl. a. Generalmajor Cormaillon (IV, 87), og denne gav den Misstemning, der ogsaa blandt S.s Standsfæller herskede imod ham, Luft i saa utvetydige Udtryk, at det paa aaben Gade vilde være kommet til Tvekamp mellem de 2 Generaler, dersom ikke Storkansleren var kommen til og havde lagt sig derimellem. S.s Stilling var dog bleven ganske uholdbar, og i Nov. s. A. fik han, formelt efter Ansøgning, Afsked fra alle sine Embeder. Han drog til sine Godser i Grevskabet Lippe, hvor han døde 9. Dec. 1706. Disse Godser havde han faaet ved sit Ægteskab (27. Marts 1683) med Amalie Catharine Mauritia v. dem Brinck (f. 1666 † 1752), Datter af Landraad i Oldenborg Otto v. d. B. til Iggenhausen. I Pom-

mern havde S. arvet Stolzenburg med flere Godser, og for Tjenerster, han havde ydet Vilhelm III af Oranien, havde denne forlenet ham med en Præbende som Domprovst i Utrecht.

Gauhe, Deutsches Adelslex. II, 1759. v. Schack u. Bär, Gesch. d. Grafen u. Herren v. Schack II, 32 ff. Krigen 1700, udg. af Generalstaben.

H. W. Harbou.

Schack, Hans Egede, 1820—59, Forfatter, fødtes 2. Febr. 1820 i Landsbyen Sengeløse paa Sjælland; Faderen var nedenævnte Provst Nic. Clausen S. Han var ældste Dreng i en talrig Søkendeflok, og Faderen tog sig selv af hans første Opdragelse og Undervisning; den var stræng og haard og indprentede ham et ubønhørligt moralsk Sandhedskrav, samtidig med at den maaske har gjort Drengen baade noget forkuet og noget rebelsk. Fra Moderen tog han derimod en god Portion Fantasteri i Arv, og i den landlige Præstegaard, mellem en Flok livlige Søstre, udfoldede sig tidlig den muntre, gemytfulde og selskabelige Side af hans Natur. Han kom i Borgerdydskolen paa Christianshavn, og Faderen forflyttedes ogsaa senere til Frelsers Kirke sammesteds. Efter at være bleven Student 1837 slog S. sig paa Juraen; men tidlig kastede han sig ogsaa ind i det gjærende Studenterliv, som Tiden omkring 1840 førte med sig. Han var Medbestyrer af det frisindede «Studentersamfund», gjorde Studentertoget til Upsala med i 1843 og tog ogsaa Del i det skandinaviske Studentermøde i Kjøbenhavn i 1845. Imidlertid havde han Aaret forud faaet juridisk Examen; Forældrene vare døde bort og havde efterladt ham en beskednen lille Formue, og uden alt for meget at tænke paa Levebrød kunde han nu leve med i de politiske og skandinaviske Rørelser, der havde fænget i S. som i saa mange unge. Han foretog en Rejse til Sverige, studerede i Upsala, satte sig med vaagen, livfuld Intelligens ind i svensk litterært og politisk Aandsliv, skrev i det upsalensiske Studenterblad og vandt sig ved sin elskværdige Omgængelighed en talrig Vennekreds. Efter Hjemkomsten deltog han — alt medens han var en søgt juridisk Manuduktør — i de national-liberale Bevægelser, og da Februarrevolutionens og Hippodrommødernes Tid kom, var han midt i Rørelsen, indtagende en Mellemstilling mellem Orla Lehmann og Goldschmidts mere kosmopolitiske Liberalisme. Han gik med som frivillig i 1848-Krigen, blev Underofficer, optraadte paa Hippodrommøderne og blev i Okt. 1848 som Hippodromforeningens Kandidat i Præstø Amts 3. Valgdistrikt valgt til den grundlovgivende Rigsforsamling.

S.s politiske Løbebane strakte sig fra da af til 1853. Ved Folketingsvalgene i Dec. 1849 faldt han vel igjennem, men ved et Suppleringsvalg i Febr. 1850 opnaaede han alligevel at faa Sæde i den første ordentlige Rigsdag; ved de nye Valg i Avg. 1852 valgtes han i Thisted, og efter den første Opløsning besejrede han i en heftig Valgkamp sin Modkandidat, Marineminister Bille; men han opgav at stille sig ved de efter den anden Opløsning stedfindende Valg. Trods al sin politiske Interesse og Begavelse har S. sagtens efterhaanden mærket, at han ikke ret egnede sig til den daglige politiske Gjerning og ikke i denne kom til at udfolde en Virksomhed, der svarede til hans Evner. Fra Begyndelsen af sluttede han sig til det egentlige J. A. Hansen—Balth. Christensenske Venstre, men hans juridisk-humane Liberalisme kom i Tidens Løb snart til at tørne sammen med Bondevennernes rent praktiske Standspolitik. S. var desuden over for al Partidisciplin en udpræget Civilist, der ikke kunde bekvemme sig til at holde Trit og gaa i Geled. Paa det slesvigske Spørgsmaal, hvor Ufordrageligheden var størst, vakte han saaledes Forargelse som Kjætter, da han i Piecen om «Slesvigs Deling» (1849) anbefalede Delingen efter Nationalitet som den retfærdigste Løsning. I det «Ugeblad for Litteratur og Kritik», som han udgav i Vinteren 1849—50, havde han sig ogsaa et eget privat Organ, i hvilket han gik sine egne Veje. Efter at have skilt sig ud fra sit oprindelige Parti, der i den Anledning naturligvis ikke lod det mangle paa Angreb paa ham, kom S. saaledes efterhaanden til at staa temmelig uden Fodfæste og uden Indflydelse i Tinget, og da han tillige vistnok savnede Udholdenhed og Interesse for det saglige Hverdagsarbejde paa Rigsdagen, er det ikke underligt, at han — af vaklende Helbred, som han desuden var — trættedes ved aktiv Politikervirksomhed. Nogle, dels alene, dels i Forbindelse med andre forfattede, Brochurer om Bondevennernes og Regeringens Politik samt nogen Virksomhed ved det nylig stiftede «Dagblad» ere de seneste Frugter af S.s politiske Virksomhed. I 1854 blev han udnævnt til Landstingssekretær og indtog fra nu af udad til en passiv Tilskuerrolle i Politikken, om han end efter Minister-skiftet 3. Dec. 1854 kom til at staa i et nært Forhold til det ny Ministerium — til Hall og til Andræ, hvilken sidste var hans Svoger — og sluttede sig til dets Politik. 1856 blev han Sekretær hos Konseilspræsidenten, 1858 modtog han Titel af Justitsraad.

Efter S.s Udtrædelse af det politiske Liv og hans samtidige

Indtrædelse (1854) i Ægteskab med Fanny Vendela Armida Hebbe (f. 1833), en Datter af den svenske Forfatterinde Wendela H., kom hans litterære Anlæg og Interesser, der hidtil vare satte i Skygge af de politiske, frem i Dagens Lys. Ved Julen 1857 overraskede han Læseverdenen med en tyk Bog: «Fantasterne, Fortælling af E. S.», bag hvilken Signatur han snart gjenkjendtes. Der var æsthetiske Interesser i S.s Forældrehjem, og han læste fra ung af megen æsthetisk Litteratur. Men især var han hele sit Liv igjennem en skarpsindig og humoristisk Iagttaget af sig selv og andre, med et moralsk Sundhedsinstinkt i sig, der overalt vejrede og anholdt, hvad der var forlorent og forløjet eller sygeligt og unaturligt. Han lignede Poul Møller baade i sit Humør og sin Ligevægtstrang og ogsaa i noget ødselt og drøsende i Naturel, og det er P. Møller, der har lært ham at se paa Livet og reflektere over det. Rundt om sig saa han Efterromantikken konventionelle Idealisme dominere i Theatret og i Novellerne; i «Fædrelandet» og paa Rigsdagen legede Førerne — syntes han — Deputeretkammer og spillede Armand Carrel eller Ledru-Rollin; i nære Omgivelser, og nu og da vel ogsaa i sig selv, studerede han alle de finere Varianter af den Uegentlighed og Uægthed i Dannelsen, som P. Møller kaldte Affektation, alle Slags Former af den Forkvakling og Ufriskhed, som S.s Bog kalder Fantasteri. Om Fantasteri og Affektation, i disse Ordenes videre Betydninger; handlede S.s Roman, i det Fortælleren skildrer sine og sin Ungdomsvens forskellige Irfærder i Blændværkets Riger op gennem Drengaar og Ungdomsaar, indtil den ene hvirvles ud i Vanviddets Afgrund, medens den anden — Fortælleren — gennem en alvorlig Krise arbejder sig ud af Fantasteriet og ender som solid Embedsmand. Bogen var — som det klassiske Værk, den er — lige saa aktuell som universel. Dens rummelige Magasin indeholder en parodisk Opskriftsnovelle à la Fru Gyllembourg og Fr. Bremer, et Stykke æsthetisk Journalistik à la Goldschmidt, Udkast til politiske Taler à la Orla Lehmann. I Conrads og Christians Fantasterier eller i 2 halvgamle Frøkeners Sentimentalitet forfølger Bogen hele Tidens æsthetiske Dannelsesretning. Hyrden Thomas' jævne Bondeforstand kritiserer Kammeraternes poetiske Luftslotte sønder og sammen, — som Blicher og P. Møller havde gjort det. Og Conrads moralsk-religiøse Kamp mod sit selviske og ørkesløse Drømmeliv fortsætter «Enten—eller»s og «Adam Homo»s Reaktion mod «den æsthetiske Livsanskuelse». Hvor centralt Bogen fik Ram baade

paa Tiden og hele Folkenaturen, viste sig senere, da 70ernes Litteratur gjentagne Gange har optaget og fortsat S.s Kamp mod Fantasteriet. Ogsaa Ibsens «Per Gynt» staar tydelig under denne Paavirkning.

Endnu mere ny end ved Tendensen var dog Bogen ved sine friske og humoristiske Iagttagelser af Drengeliv og Kjøbenhavnner-interiører og ved sine gennemtrængende Analyser af sygelige Sjæls-tilstande og moralske Forvildelser. Dette Element af Virkeligheds-skildring og Sjælestudium virkede stødende for Samtidens Smag; selv «Adam Homo»s Forfatter fandt, at det hele var «mere confessions end Poesi, refererede sig mere til Sandhedens end Skjønhedens Idé»; men netop gennem dette Element var Bogen banebrydende for moderne Virkelighedsroman.

Efter «Fantasterne» (der 1899 udkom i 3. Oplag) tog S. fat paa en ny Roman, der gennem brede realistiske Livsskildringer skulde forfølge alskens finere og fordækte Former af Affektation i alle Livssfærer — fra landligt Præstegaardsliv til en christianshavnsk Morgenkafé. Men inden S. naaede at fuldføre denne Bog (et Brudstykke er aftrykt i «Litteratur og Kritik» 1890), bortreves han af Døden 20. Juli 1859. Den altid livlige Ræsonnør og hjertevindende Humorist var for dem, der kjendte ham nærmest, allerede længst en udslidt Nevropathiker, en hypokonder hjertesyg. Yderligere tog Tabet af hans eneste Barn paa ham, og han døde ved det lille tyske Badested Schlangenbad, uden at Lægerne kunde angive anden Dødsarsag for den ikke 40aarige end Alderdom, Udslidthed. — Hans Enke ægtede 2. Nov. 1861 Direktør for Udenrigsministeriet P. Vedel.

Til Erindring om H. E. S. (1859). Litteratur og Kritik 1890. Erslew, Forf. Lex. *Vald. Vedel.*

Schack, Hartvig Asche, —1692, Officer, var Søn af Kommandant i Lybek, Oberst Hartvig Sivertsen S. til Basthorst og Dorothea Hedvig Sehested. Han stod 1668 som Fændrik, 1670 som Lieutenant, 1671 som Kapitajn i sin nære Slægtning Feltherrens Regiment, ved hvilket han 1676 blev Major, 1677 Oberstlieutenant, og for hvilket han, efter at han i omtrent 1¹/₄ Aar havde fungeret som Kommandant paa Kronborg, i Efteraaret 1678 blev Oberst; Regimentet havde da faaet Navn efter Kongens Broder Prins Georg (Jørgen). S. tog med Ære Del i den skaanske Krig og blev saaret ved Stormen paa Malmø 1677. Efter Freden gik

han med sit Regiment til Holsten og Oldenburg, og i Aarene 1681—82 kommanderede han den Styrke, der byggede Fæstningen Christiansburg ved Jadebugten. S. blev 1684 Brigadér, 1689 Generalmajor, i det han samtidig fratraadte Kommandoen over Prins Georgs Regiment. Derimod blev han, da han 1692 blev ansat ved Auxiliærkorpset i Flandern, Chef for den dertil hørende Bataillon af sjællandske Regiment. I Juni ankom S. til Korpset, 3. Avg. stod Slaget ved Steenkerke, hvor S. blev saaret, og 6. Sept. døde han i Gent af en «hidsig Feber». — S. var gift med Anna Margrethe Baronesse Kielman v. Kielmansegg (f. 20. Febr. 1667), Datter af Gehejmerraad Hans Henrik Baron K. v. K. (IX, 138); hun ægtede 2. Oberst Christian Ludvig v. Boyneburg († 1698) og 3. Oberst Hans Hartman v. Erffa († 1701). — En Søn, der ligesom Faderen hed *Hartvig Asche S.*, døde 16. Dec. 1734 som Chef for Prins Carls Regiment, Generalmajor og hvid Ridder.

H. W. Harbou.

Schack, Joachim, 1628—1700, Officer, Søn af Otto S. til Hütten og Dorothea v. d. Lühe. Han var Stadsmajor i Hamborg, da han ved det nationale Fodfolks Reorganisation 1666 og uden Tvivl ved sin Farbroder Feltherren Hans S.s Indfyldelse blev kaldt til Danmark og ansat som Oberst for det sydjyske Regiment. 1675 ombyttede han dette med Dronningens Livregiment, som han beholdt til 1677, da det blev bestemt, at Generalerne ikke maatte have Regiment. S. var nemlig 1674 forfremmet til Generalmajor, og i denne Egenskab tog han Del i den skaanske Fejde. Ved Wismars Belejring 1675 ledede han Angrebet mod Lybekker-Porten; 1676—77 var han med i Skaane, førte i Slaget ved Lund Hærens Centrum og var dernæst en Tid Kommandant i Landskrone; 1678 deltog han under U. F. Gyldenløve i Baahuses Belejring, og overalt gjorde han god Fyldest. Efter Freden var S. Kommandant i Kjøbenhavn, hvortil han allerede var udnævnt 1676; men 1681 traadte han ud af Hæren og blev s. A. Ridder af Danebrog. Fra Nytaar 1682 blev han derhos ansat som Amtmand over Skanderborg og Aakjær Amter, i hvilket Embede han døde 21. Avg. 1700, 72 Aar gammel. En kort Tid havde han dog igjen haft en Art militær Stilling, nemlig da han under Mobiliseringen 1689 fik Overbefalingen over det i Jylland opbudte Landeværn.

S. var 1668 bleven naturaliseret som dansk Adelsmand og havde her i Landet erhvervet betydelige Godser, der gik i Arv til

hans Sønner (af 2. Ægteskab): 1668 Sneumgaard i Jylland, 1677 Bramslykke og 1681 Kjørstrup, begge paa Laaland. 1698 erhvervede han, som det lader til paa en ikke rigtig fin Maade, den Ribe Latinskole tilhørende Darum Kongetiende; muligen har han her handlet under Paavirkning af sin 3. Hustru, hos hvem gode og daarlige Egenskaber synes at have været forenede i en ret mærkelig Blanding. — Gift 1. (1657) med sit Næstsøskendebarn Anna Dorothea Schack (f. 1640 † 1669), Søster til ovennævnte Generalmajor Hartvig Asche S.; 2. (1671) med Dorothea Sophie Seefeldt (f. 1650 † 1682), Datter af Peder S. til Dalsgaard; 3. (1695) med Elisabeth Rosenkrantz (f. 1657 † 1721), Datter af Erik R. til Rosenholm (XIV, 198) og siden 1682 Enke efter Knud Gyldenstjerne til Møllerup.

Hofman, Danske Adelsmænd II, 129; III, 365 f. O. Nielsen, Efterr. om Skadst Herred S. 48 ff. Galthen, Ligtale ov. Elisabeth Rosenkrantz.

H. W. Harbou.

Schack, Nicolai Clausen, 1781—1844, Præst, Søn af Landmand Anders Clausen S. og Marie Nielsdatter, er født 22. Sept. 1781 i Hillerup ved Ribe. Han blev Student fra Ribe 1800 og tog theologisk Embedsexamen 1804, blev derefter Alumnus paa Elers' Kollegium og paa Pædagogisk Seminarium, paa hvilket han tog Examen 1806; s. A. fik han Accessit for en historisk Afhandling. Han blev Lærer ved Schouboes Institut og 1807 ordineret Kateket ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, men s. A. udnævntes han til Sognepræst i Sengeløse i Smørum Herred. Han disputerede 1813 for den filosofiske Doktorgrad og blev 1824 Provst for Smørum og Sokkelund Herreder. 1833 blev han Sognepræst ved vor Frelzers Kirke paa Christianshavn, og 1834—43 var han Medlem af Direktionen for Almue- og Borgerskolevæsenet i Kjøbenhavn; han sad desuden i Tiendekommissionen for Kjøbenhavns Amt og var Medlem af Landhusholdningsselskabets 1. og Formand for dets 2. Agerdyrkningskommission. Sammen med C. H. Visbye stiftede han Kjøbenhavns Præstekonvent. Han tog sin Afsked 1844 og døde 23. Febr. s. A. Han ægtede 1807 Tagea Dorothea Erasmi (f. 1785 † 1841), Datter af Agent og Kommandant paa Guineakysten Tage E. — Han har skrevet en Del historiske, theologiske og landøkonomiske Afhandlinger samt udgivet en Revision og Fortsættelse af H. Hofmans Fundatssamling (VII, 499) i 6 Bind (1832—44).

Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Schack, Sophus Peter Lassenius, 1811—64, Maler, Officer. S. var Søn af ovfr. nævnte Kammeradvokat Gregers S. og blev født 21. Jan. 1811 i Kjøbenhavn. Han blev Landkadet 1821, Sekondlieutenant 1830, 1838 karakt. og 1839 virkelig Premierlieutenant, men afskediget allerede 1842. Dog indtraadte han i Juli 1848 atter i Tjenesten som Kapitajn ved 3. Reservebataillon og deltog i Treaarskrigen. Han blev 1860 Kapitajnvagtmester i Rensborg, s. A. karakt. Major, deltog som Major og Bataillonskommandør i Krigen 1864, og efter at han var bleven haardt saaret 18. April, døde han 21. April paa et Lasaret i Kjøbenhavn.

S. havde fra Ungdommen vist Interesse for Kunsten, men kunde dog først, efter at have været Officer i nogle Aar, med større Ro ofre sig for sine Kunststudier. Samtidig med at han fik Adgang til C. V. Eckersbergs Malerskole, besøgte han Kunstakademiet i Tiden 1835—40 og vandt begge dets Sølvmedailler. Hidtil havde han selv opfattet sig i Forhold til Kunsten som Dilettant, men regnede sig nu for Kunstner, uagtet han trods sin Flid, sin Dannelse og umiskjendelige Kjærlighed til Kunsten ikke naaede nogen høj Plads. Han udstillede dels Portrætter og Genrebilleder, dels bibelske Billeder over Æmner af det ny Testamente. Det synes, som om Christian VIII har taget sig noget af ham, saaledes at han i 1844—45 fik 2 Aars Rejseunderstøttelse af Akademiet; tillige havde han bestilt en Altertavle, «Christi Bjærgprædiken», der først blev afleveret efter Kongens Død, og et stort Billede, «Christian VIII's og Caroline Amalies Kroning»; dette har mange Portrætter af god Lighed, men er uden malerisk Virkning; det bevares paa Kronborg. S. udgav senere et Par Bind «Fysiognomiske Studier» (1858—59), hvori hans bedste Egenskaber som Kunstner forbandt sig med en aandfuld Fremstillingsgave som Forfatter. — S. ægtede 1853 Vilhelmine Bothilde Olsen (f. 1826 † 1900), Datter af Oberst O. N. O. (XII, 418).

Illustr. Tid. 1863—64, S. 239. Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Schack-Rathlou, Joachim Otto, 1728—1800, Statsmand. Han var født 13. Juli 1728 og Søn af Generalmajor Niels Rosenkrantz Schack; hans Moder var Benedicte Gertrud f. v. Ingenhaven. Moderen døde ganske kort efter hans Fødsel, og Faderen mistede han, da han kun var 3 Aar gammel; men kjærlige Slægtninge gave ham en god Opdragelse. Som ungt Menneske hørte han Forelæsninger ved Kjøbenhavns Universitet, og derefter foretog han en Udenlands-

rejse for sin videre Uddannelses Skyld. Allerede medens han var ganske ung, gik han efter Ønske af en Faster og hendes Mand, Gehejmeraad Christian Rathlou, ind paa at ville ægte en kvindelig Slægtning af dem, Øllegaard Charlotte Juul, naar hun blev voksen; de vilde saa testamentere ham Godserne Rathlousdal og Gersdorffslund. Dette Ægteskab blev indgaaet 1758.

Imidlertid var han, der var vel begavet og havde gode Kundskaber, kommen ind paa Embedsbanen, men rigtignok først i ulønnede Embeder, indtil han 1755 blev Kammerjunker hos Kronprinsen, den senere Christian VII. Nogle Aar derefter (1759) blev han lønnet Højesteretsassessor; meh allerede s. A. udnævntes han til Afsending i Stockholm, hvor han tiltraadte Stillingen det følgende Aar. Skjønt han ikke havde diplomatisk Fordannelse, var det dog med stor Dygtighed, at han i de følgende Aar udfyldte den vanskelige og tit ret pinagtige Stilling, han her havde paataget sig. Han var en af de Diplomater, som J. H. E. Bernstorff havde størst Tillid til, og dennes Depecher indeholde idelig varme Ord som Paaskjønelse af hans Holdning. Ganske vist kunde Ministeren vanskelig finde nogen, der fuldstændigere sluttede sig til hans Politik, end S. gjorde det. Han tilegnede sig saaledes helt Bernstorffs Opfattelse af det nødvendige i for enhver Pris at modarbejde Forandringer i den svenske Forfatning, hvorved Kongemagten udvidedes der, da dette efter deres Mening vilde være det samme som, at man vilde blive angrebet af Sverige. Svenskerne gjaldt endnu for at være et krigersk, erobrelystent Folk, og saa snart en Konge kunde raade frit over dem og deres Lands Hjælpekilder, mente man, at det vilde gjælde Norge. Disse S.s Meninger kunde ikke være ubekjendte i Sverige, og det var derfor intet Under, at han var ilde lidt ved det svenske Hof. Der blev da ogsaa fra dettes Side, da Gustav III som Kronprins i Aaret 1766 blev gift med Frederik V's Datter Sophie Magdalene, ytret det Ønske, at S. maatte blive kaldt hjem. Da dette skete det følgende Aar, var hans diplomatiske Bane udspillet, og han traadte nu over i den overordnede civile Styrelse her hjemme, i det han overtog den ham allerede tidligere bestemte Stilling som 2. Deputeret i Finanskollegiet (1767), foruden at han fik Sæde i Generaltoldkammeret. Han var imidlertid i Anledning af det nylig nævnte fyrstelige Bryllup bleven udnævnt til Ridder af Danebrog, og der var ogsaa 1766 givet ham Plads i Overskattedirektionen.

S. var en overordentlig samvittighedsfuld og flittig Embeds-

mand, der med Iver satte sig ind i, hvad han fik at gjøre med; men han var en tung Natur, som det paa flere Maader skortede paa Bevægelighed. Naar dette aabenbart paa den ene Side virkede til, at han var stiv konservativ og havde ondt ved at gaa ind paa nye Tanker, saadanne, som der i det 18. Hundrebaar fremsattes mangfoldige af om alle mulige Forhold i Stat og Samfund, saa gjorde det tillige, at det kom til at mangle ham paa stærkt Initiativ, og det saa meget mere, som hans Samvittighedsfuldhed kunde slaa ud i at fremkalde Frygt for Ansvar, hvor han ikke følte sig helt sikker. Da han nu i 1767 kom ind i den ny Virksomhed, tilfredsstillede den ham ingenlunde. Ikke alene svarede Stillingen lidet til, hvad han mente at han, efter at have beklædt en vigtig Diplomattilling, kunde kræve; men det kostede ham ogsaa Møje at sætte sig ind i Forretninger, som vare ham helt nye og unægtelig kunde volde dygtigt Bryderi. Hvad den ydre Anseelse og Gage angik, maatte det hjælpe, at han 8. Febr. 1768 blev 1. Deputeret i sit Kollegium og derved var hævet til en meget fremragende Stilling. Det syntes ogsaa at maatte gjøre ham hans Gjerning behagelig, at han stod paa en saare god Fod med de Mænd, der i denne Tid vare Statens ypperste, saadanne som baade J. H. E. Bernstorff, dennes Brodersøn A. P. Bernstorff, H. C. Schimmelmann og D. Reventlow. Desuden holdt han og hans Hustru inderlig af hinanden, saaledes at ogsaa i den Henseende vare hans Forhold alt andet end ugunstige. Men dog følte han sig ikke glad. I sit private Liv delte han den Sorg med sin Hustru, at hun den ene Gang efter den anden fik et dødfødt Barn, og hvad hun led ved slige Lejligheder, gik ham nær til Hjærte. Men han var tillige som Finansebedsmand haardt trykket af Følelsen af, hvor slet Statens finansielle Stilling var, og det oprørte ham at se, hvorledes den ene efter den anden af dem, der stode Kongen personlig nær, formaaede at drage Gavn deraf til at plyndre Statskassen eller opnaa Pladser, som de ikke vare værdige til. Denne hans Misstemning, der træder stærkt frem i hans Breve, forstod han uheldigvis ikke at lægge Dæmper paa; men den gjorde ham vanskelig og pirrelig, og man kan derfor se den yngre Bernstorff, der satte megen Pris paa ham, udtale, hvor ondt det gjorde ham, at S. ikke formaaede at vinde Publikum.

Snart skulde der imidlertid komme en Tid, da S. med endnu mere Ret kunde føle sig trykket. Det var, da den af ham saa højt beundrede ældre Bernstorff blev afskediget 15. Sept. 1770, og

Struensees Magtperiode begyndte. Tilsyneladende bragte dette strax S. højere til Vejrs, i det han samme Dag, som Bernstorff blev afskediget, gjordes til Medlem af Konseillet; men dette var, som vel bekjendt, ganske intetsigende, og allerede 9. Okt. blev han afskediget fra sine Embeder, da han ikke vilde gaa ind paa en Sammenkobling af Finanskollegiet med Toldkammeret og Kommercekollegiet, som Struensee lod paabyde. S., der ved denne Lejlighed hellere havde villet miste sine Embeder end svigte sin Overbevisning, kunde ikke undgaa at komme i stor Forlegenhed, da han ingen privat Formue havde; men dette Slag tog han med megen Fatning. Det var en Tilskikkelse, som han, der var en stærkt religiøs Mand, mente at burde bære med Ro. Til Lykke varede de smaa Kaar, hvori han nu var bleven bragt, ikke længe. Da nemlig hans Tante Fru Rathlou døde 4. April 1771, arvede han i Kraft af hendes og hendes tidligere afdøde Mands Testamente Godserne Rathlousdal og Gersdorffslund, og han blev derved en meget velhavende Mand. Fra denne Tid antog han Navnet *Schack-Rathlou*.

Med hvilket Sind han, der siden sin Afskedigelse levedeovre i Jylland, her fra fulgte Begivenhederne i Struenseetiden, er let at tænke sig. I Foraaret 1771 skrev han til en god Ven: «Jeg vilde være det ulykkeligste Menneske, hvis jeg nogen Sinde atter blev nødt til at træde offentlig frem.» Men Budskabet om Struensees Fald bragte ham dog paa helt andre Tanker. Den Opfordring, som han nu fik til at indtage en Plads i Regeringen, besvarede han strax med Ja, og han blev da ogsaa Medlem af det Raad, som Dronning Juliane Marie og Arveprinsen nu omgave sig med. Ligesom han i denne Stilling har haft sin Del i de Regeringsbeslutninger, som Processerne imod de efter 17. Jan. anklagede fremkaldte, deriblandt ogsaa i, hvad der blev vedtaget med Hensyn til Dronning Caroline Mathilde, saaledes har han sikkert ikke haft lidet at sige ved Fastsættelsen af den Form for Statsstyrelsen, som kundgjordes ved Forordningen af 13. Febr. 1772, denne Forordning, hvis Hovedbestemmelser vare, at ingen kongelig Regeringsordre skulde have Gyldighed, med mindre den var underskrevet i Statsraadet, og at der til at have Sæde i dette Statsraad ikke maatte tages Mænd, der beklædte Stillinger som Kollegiechefer, med Undtagelse alene af Udenrigsministeren.

Man tager næppe fejl, naar man tror, at det har passet S.-R. godt at have Sæde i et saadant Statsraad, hvor han kunde deltage

i Afgjørelsen af alle vigtigere Regeringssager, medens han var fritaget for at have at gjøre med alle de Enkeltheder vedrørende Styrelsen, som en Kollegiechef maa sysle med. Naar man undtager nogle faa Uger, da han efter Ostens Afgang fra Udenrigsministeriet i Foraaret 1773 rent midlertidig maatte overtage en Fagministers Hverv, var han helt fri for saadanne. De første Aar efter den saakaldte Guldbergske Tids Begyndelse have vistnok været den lykkeligste Del af S.-R.s Statsmandstid. Han var uden Sammenligning det Medlem af Statsraadet, til hvem Hoffet havde mest Tillid, og ikke mindre var han den Statsmand, hvem Landets vigtigste Forbundsfælle, Rusland, satte størst Pris paa, da han gjaldt for en paalidelig Arvetager af den ældre Bernstorffs politiske System udad til. De 2 Medlemmer af Statsraadet, der havde størst Ærgjerrighed, og som han ikke kunde døje, nemlig Rantzau-Ascheberg og Osten, maatte hurtig fortrække fra Ministeriet, og ingen andre af Statsraadets Medlemmer tænkte i dets første Tid paa at gjøre ham Rangen stridig som den indflydelsesrigeste Statsmand her hjemme. Det var, for at tage et Par Exempler, aabenbart hans Votum, der havde vejet mest i Vægtskaalen under de Overvejelser, som fandt Sted, da det i Efteraaret 1772 trak op til Ufred med Sverige, og det havde været efter hans Forslag, at der paa den Tid var blevet nedsat en saakaldt extraordinær Kommission til at overveje den hele uheldige finansielle Stilling og gjøre Forslag til en Forbedring i Forholdene. Af denne Kommission blev han selv Medlem, ligesom han i det følgende Aar (11. Marts og 3. Juni) blev Medlem af Overskattedirektionen og Direktør i Skatkammeret.

Det er vel kjendt, at der paa mange Maader fandt en Reaktion Sted efter Struensees Fald imod, hvad der i hans Tid var indført af Reformer og Forandringer i Styrelsen. Efter hvad her er sagt om S.-R.s Stilling i den følgende Tids Regering, vil det være klart, at han har haft sin store Del i denne Reaktion. Ved Siden af i personlige Forhold til sine undergivne at være en velvillig, human Mand var han stiv Aristokrat og, som allerede nævnt, ogsaa ultra konservativ. Han passede derfor godt til at have Sæde i en Kommission, der meget snart efter 17. Jan. blev nedsat for at gennemgaa de Struenseeske Forandringer og foreslaa, hvad der af disse burde ophæves, for at man kunde vende tilbage til det gamle. Som vel bekjendt blev der gjort temmelig rent Bord med Hensyn til, hvad Struensee havde faaet indført, og det var sik-

kert ogsaa i høj Grad efter hans Hjærte og i det mindste til Dels med hans Medvirkning, at Trykkefriheden blev indskrænket ved Forordningen af 20. Okt. 1773, og at den for Bønderne lidet gunstige Hoveriforordning af 12. Avg. s. A. blev udstedt. Netop Landboreformerne var han en ivrig Modstander af, og man har da ogsaa tit omtalt, at han, da den bekjendte Bondeven Oeder blev fjærnet til en Stilling i Oldenborg, ytrede til denne, at han havde været en for Riget skadelig Mand.

Vi have ovenfor nævnt, at S.-R. stod i venligt Forhold til de Statsmænd, der havde været de ledende i Tiden før Struensee. Af disse var den ældre Bernstorff død 18. Febr. 1772, og D. Reventlow var Kongen og Hoffet saa ubehagelig, at der ikke kunde være Tale om, at han igjen kunde faa Plads iblandt Statens højeste Embedsmænd. Derimod varede det kun kort Tid, førend S.-R. kunde arbejde for at faa Schimmelmann til atter at indtage en ledende Stilling paa det finansielle og kommercielle Omraade, hvad der da ogsaa skete, og han var tillige enig med denne om, at man burde faa den yngre Bernstorff tilbage i den danske Stats Tjeneste. Denne fik da ogsaa i Vinteren 1772—73 høje Embeder i Finanskollegiet og Kommercekollegiet, hvorfra han i April 1773, da S.-R. ikke vilde være Udenrigsminister, traadte ind i dette Embede og med det samme blev Medlem af Statsraadet.

Et vel kjendt Hovedtræk ved den Guldbergske Tid er, at Hoffet med Ove Guldberg som ledende Raadgiver efterhaanden i stigende Grad kom ind paa at ville gjøre sin Vilje gjældende ved i skarp Modstrid med Forordningen af 13. Febr. 1772 at udstede Kabinetsordrer i den sindssyge Konges Navn, hvilke skulde adlydes uden nogen Sinde at have været forelagte Statsraadet. I den første Tid lagde dog den Indflydelse, som Hoffet indrømmede S.-R., Baand paa dets Herskelyst, og derefter gav Sammenholdet imellem 3 saa betydelige Mænd som S.-R., Schimmelmann og A. P. Bernstorff Ministrene en stor Modstandskraft imod Hoffets og Guldbergs Overgreb. Betydningen af dette Sammenhold viste sig bl. a. ved Ordningen af det tyske Kancelli paa den Tid, Mageskiftet skulde finde Sted, thi det var disse Ministres faste Optræden, der nødte Hoffet til at gaa ind paa den Ordning, som Saldern, om end i brutale Former, med god Grund havde krævet. S.-R. selv skaffede for øvrigt Mageskiftets Fuldbyrkelse 16. Nov. 1773 Elefantordenen som et Bevis paa Anerkjendelse for, hvad han selv i det hele havde virket i Aarenes Løb for denne Sag.

Det gode Forhold, der saaledes havde været imellem de ledende Ministre, især imellem S.-R. og Bernstorff, brast imidlertid desto værre, for en Del vistnok paa Grund af, at S.-R. følte, at Bernstorff stod i Vejen for, at han kunde staa som en Slags Premierminister, saaledes som han havde gjort det i de første Aar efter 17. Jan. 1772, men tillige paa Grund af visse bestemte Uenighedspunkter. Dels synes det, som om S.-R. i Slutningen af 1775 ikke har været enig med Bernstorffs Holdning over for Sverige og England, dels spillede det nationale Spørgsmaal her ind. Skjønt S.-R. i en Række Aar havde virket paa den venskabeligste Maade sammen med Mænd af tysk Nationalitet og fremfor alt med den største Beundring havde set op til den ældre Bernstorff, delte han dog meget stærkt den Uvilje, der havde bredt sig ret vidt, over den betydelige Rolle, som fremmede Elementer, særlig Tysk, spillede her hjemme, og som Struensees Uvæsen især havde vakt Forbitrelse imod. Denne Stemning hos S.-R. knyttede et Baand imellem ham og Guldberg, hvis ivrig danske Sind er bekjendt nok, og som for øvrigt ved sine stærke konservative Synsmaader og ligeledes ved et vist Fællesskab i religiøs Opfattelse havde flere Berøringspunkter med ham.

Den betydningsfuldste Virkning af Tilmærmelsen imellem disse 2 Mænd var Udstedelsen af Loven om Indfødsretten i Jan. 1776, og den, der under det fælles Arbejde paa denne Lov havde været den ivrigste i at ville lukke Døren for Udlændingerne, var S.-R. Hvor stærk Sympathi man end maa have for den Følelse, der havde bragt ham og Guldberg til at faa denne Lov frem, og hvor berettiget den end i og for sig var, kan man paa den anden Side ikke undre sig over, at Mænd af fremmed Nationalitet, som f. Ex. fremfor alle Bernstorff, der med virkelig Varme arbejdede for Danmarks Vel, kunde finde, at den danske Følelse ved denne Lejlighed havde været alt for ivrig i at slaa Porten i for de fremmede, og han havde fuldstændig Ret til at harmes over, at en saa vigtig Lov var bleven udstedt uden nogen Sinde at have været til Behandling i Statsraadet. Hvad, maatte man spørge, skulde da Ordningen af 13. Febr. 1772 overhovedet sige, naar sligt kunde gaa for sig? Der falder aabenbart et tungt Ansvar paa S.-R. for her i sin Iver for at faa Loven frem, uden at udsætte den for skarp Kritik i Statsraadet, at have sat selve dette Raad paa en højst betænkelig Maade ud af Spillet. Han fik det da ogsaa selv at føle. Samtidig med at han havde skilt sig bestemt fra Bern-

storff, der ved alle Lejligheder var den ivrigste Modstander af Hoffets og Guldbergs Lyst til at regere uden Statsraadet, havde han nemlig givet Hoffet Blod paa Tanden til at gaa videre og videre, og det varede da ikke heller længe, førend der kom alvorlige Kurrer paa Traaden imellem ham selv og Guldberg. Det var triste Aar i hans Liv, da han var misfornøjet med alle og formodentlig ogsaa med sig selv, hvortil end videre kom, at han 1778 mistede det eneste Barn, som var blevet i Live af de mange, hans Hustru havde født til Verden, en Datter, Dorthé Sophie, som var gift med en Haxthausen. Han var i denne Tid et Billede paa Melankoli. Det uheldige ved den Magt, som han selv havde hjulpet Hoffet til at faa, viste sig tydeligst, da Bernstorff i Nov. 1780 pludselig fik sin Afsked. S.-R. glemte i dette Øjeblik de Uenigheder, der havde været imellem ham og Bernstorff, og med Tanken om, hvad det var for et Tab, Regeringen led ved denne Afskedigelse, gjorde han, hvad han kunde, for at hindre den; men det var til ingen Nytte.

Da Bernstorff var fjærnet, tog Guldbergs Styrelse ved Kabinetsordrer stærkt til, og da saa Schimmelman døde 1782, mente han og Hoffet omtrent at kunne gjøre, hvad de vilde. Den Mistemning herover, der blev almindelig iblandt alle dem, hvem Landets Vel laa paa Hjærte, fandtes ikke stærkere hos nogen end hos S.-R., der bl. a. lagde den for Dagen ved i Okt. 1782 at tage sin Afsked fra Overbankdirektionen, hvori han havde faaet Sæde 13. April s. A. Dette hans Standpunkt var da ogsaa vel kjendt, og det var Grunden til, at da der kom Planer i Gang om at styrte det daværende Regimente og sætte Kronprinsen i Spidsen for Styrelsen, udvirkede dennes fortrolige Ven Kammerjunker Johan Bülow (III, 291), at Prinsen besluttede at henvende sig til S.-R. for at faa Raad af ham om, hvorledes den ønskede Forandring bedst kunde ske, og han havde stor Del i, at Regeringsforandringen af 14. April 1784 fandt Sted paa den baade besindige og humane Maade, hvorpaa den gjennemførtes.

Ligesom S.-R. havde været ivrig imod Bernstorffs Afskedigelse i 1780, saaledes havde han 4 Aar efter været fuldt enig i, at han burde kaldes tilbage til sin gamle Stilling, og Forholdet imellem dem var personlig venligt, saa længe Bernstorff levede. Men uagtet S.-R. i de nærmeste Aar efter 1784 fik nye Tillidshverv, i det han 23. Sept. 1785 blev Skoleherre for Herlufsholm og Paron for Universitetet, i hvilken Stilling han virkede til, at dette

fik en ny Fundats i Maj 1788, og i det han tillige 28. Sept. 1787 blev Præsident i danske Kancelli, saa maatte han dog nu se, at nye Grundsætninger kom til Magten, som han umulig kunde være enig i, nemlig ved den Reformgjerning, der netop i de følgende Aar blev saa betydningsfuld. Det var med god Grund, at han bekæmpede Indførelsen af en egen Bank for Hertugdømmerne, som han med rette mente kunde blive skadelig for Statens Sammenhold i det hele; men ingen kan samstemme med ham, naar han stræbte at hindre de store Landboreformer. Derimod maa man agte det Skridt af ham, at han, da Stavnsbaandets Ophævelse var bleven vedtaget i Statsraadet, strax tog sin Afsked, 6. Juni 1788.

Det kan synes forbavsende, at Bernstorff, der netop i Landbo-sagen havde staaet paa et helt andet Standpunkt, kom i den stærkeste Bevægelse ved dette Skridt af ham og paa det mest levende besvor ham om ikke at træde ud af Statsraadet. Men Sagen var, at uagtet Bernstorff tit havde været uenig med ham og til sine Tider ogsaa været vred paa ham, saa satte han dog nu som i sine unge Dage megen Pris paa ham, om hvem han mente, at han virkelig var noget af en Statsmand. Ingen har været mere kompetent end Bernstorff til at dømme herom, og det vil sikkert altid blive Historiens Dom, at, hvilke let iøjnefaldende Brøst S.-R. end har haft, hører han dog til de betydeligste af de Mænd, der beklædte høje Embeder her hjemme i anden Halvdel af det 18. Hundredaar. Hans danske Sind og den Indflydelse, han har haft paa Indfødsretslovens Udstedelse, bør ikke glemmes.

Efter at have forladt Embedsbanen levede S.-R. paa sine Godser i Stilhed og som en meget anset Mand. Hans Hustru døde 20. Maj 1798, og han overlevede hende lidt over 2 Aar. Hans Død indtraf 7. Juni 1800. Medens han ikke er optraadt som Forfatter, har han efter sin Død faaet ikke ringe Betydning for dansk Historieskrivning ved de velordnede Samlinger af Breve fra andre til ham selv og af alskens Betænkninger i Haandskrift, som han har efterladt sig. Særlig Brevene ere af stor Interesse og vidne om den Vægt, som andre Statsmænd, deriblandt netop Bernstorff, have tillagt hans Meninger.

Hist. Tidsskr. 6. R. IV. A. Friis, A. P. Bernstorff og Guldberg.

E. Holm.

Schade, Caspar, 1754—1828, Præst, fødtes 30. Avg. 1754 paa Avernakø, hvor hans Fader, Stephan S., da var Præst (senere i

Taagerup paa Laaland); Moderen hed Rosina Amalie f. Thanch. 1780 dimitteredes han fra Nakskov Skole, og 1783 tog han theologisk Attestats; blev 1787 Sognepræst i Tæbring med Annexer paa Mors og 1793 i Nykjøbing paa Mors, ligesom han 1797—1803 var Provst over Morsø Sønderherred. 1826 tog han sin Afsked og døde 3. April 1828. Gift 1. (1788) med Rebecca Marie f. Otzen (f. 1767 † 1810), 2. (1814) med hendes Søster Elisabeth Christine (f. 1763 † 1840), Døtre af Frederik O., Postmester og Palaisforvalter i Roskilde. S. var en begavet Mand med mange Interesser, dyrkede Botanik, Mineralogi og Statistik, og har gjort sig fortjent ved 1811 at udgive «Beskrivelse over Øen Mors», en Bog, der ganske vici ikke svarer til de Fordringer, man nu til Dags stiller til en Topografi, men som den Tid afhjalp et Savn og derfor modtoges med Glæde, ligesom den endnu bestandig vil kunne danne et godt Grundlag for en nyere Beskrivelse af Mors.

Ers!ew, Forf. Lex. Wiberg, Alm. Præstehist. II, 485. *Vilh. Bang.*

Schade, Georg, 1712—95, Advokat, blev født i Aabenraa 8. Maj 1712. Han var Over- og Landretsadvokat og boede i Haderslev, da han 1754 udsendte en Plan til et almindeligt «Videnskabernes og Dydens Selskab» for at forene «den fornuftigste Del af hele Menneskeslægten». Medlemmerne skulde delagtiggjøres i en højere Visdom, og den Leibnitzske Monadelære spillede stor Rolle i dette Manifest. Det hele havde Karakter af sørgeligt Charlataneri, men tiltrak sig dog en vis Opmærksomhed i videre Kredse. Senere levede han i Sønderborg og Altona. Fra sidstnævnte Stad sendte han, uden at navngive sig, Professor P. Rosenstand-Goiske i Kjøbenhavn sit deistiske Skrift «Die Religion der Adepten» (1760). Sagens Forløb er fremstillet VI, 124; den endte med, at S. blev forvist til Christiansø, hvor han sad som Fange fra 1760—75. Hæn bosatte sig derefter i Kiel som Advokat og døde 10. April 1795. Nogle paabegyndte filosofiske Arbejder med alenlange Titler bleve heldigvis kun Brudstykker.

Luxdorphiana S. 4 ff. Kordes, Schlesw.-Holst. Schriftsteller-Lex. S. 493 ff. Meusel, Lex. d. 1750—1800 verstorb. teutschen Schriftsteller XII, 63 ff. (Büsching,) Nachrichten vom Zustande d. Wissenschaften I, 620 ff. 689 ff.

A. Jantzen.

Schade, Hans, 1671—1703, Diplomat i polsk Tjeneste, var født 31. Maj 1671 og Søn af nedennævnte Rektor Peder S. Han blev Student fra Roskilde Skole 1689, studerede først nogle Aar i

Kjøbenhavn og begav sig derefter paa en længere Udenlandsrejse. 1696 opholdt han sig i Amsterdam og ægtede her Catharina Meibom, Datter af Professor Marcus M. (XI, 216). Han synes da at have været en ganske velhavende Mand. 1698 blev han udnævnt til polsk Resident i Amsterdam og i Begyndelsen af 1700 til Resident i Danmark. Hans Ophold her blev imidlertid kun en] lang Række Fortrædeligheder for ham. Han synes at have været en temmelig selvbevidst Mand og kom snart i et meget spændt Forhold til flere af de ledende danske Statsmænd, særlig Plessen; helt galt blev det, da der kort efter kom en Franskmand Moreau, der tidligere havde haft Forbindelser med det polske Hof, til Kjøbenhavn. Han protegeredes stærkt af Plessen og Chr. Lente og fik ved deres Hjælp forskellige diplomatiske Kommissioner for det polske Hof med Forbigaaelse af S. Dette forbitrede denne i høj Grad, og da han desuden ikke fik nogen som helst Løn udbetalt, bad han fra Midten af 1701 atter og atter om sin Afsked, men først i Maj 1703 kaldtes han tilbage, da Moreau udnævntes til Envoyé. Det trak imidlertid ud med hans Afrejse, men han stod i øvrigt lige i Begreb med at drage bort, da Moreau pludselig døde 9. Okt. Da Dødsbudskabet strax meldtes S., begav denne sig til Moreaus Bolig for paa Kongen af Polens Vegne at forsegle hans Brevskaber. Dette var imidlertid allerede besørget af Plessens Sekretær, og der opstod nu en Ordstrid, som endte med, at en af de tilstedeværende, Kammerraad Burchard v. Suhm, drog sin Kaarde og tilføjede S. et alvorligt Saar i Underlivet, hvoraf han døde 11. Okt. Drabet vakte stor Opsigt i Kjøbenhavn, og Suhm, der imidlertid var flygtet, blev Aaret efter af Højesteret dømt fra Livet som skyldig i forsætligt Drab.

Jöcher, Gelehrten-Lex. IV. Giessing, Jubel-Lærere II, 1, 164 f. Nye Danske Mag. V, 153 ff. Wolff, Journal f. Politik og Menneskekundskab 1814, IV, 193 ff.; 1815, I, 24 ff. (Anna Meibom,) Relation de l'assassinat commis en la personne de Mr. de Schade (Utrecht 1713). (Samme) Einige Perioden aus den brieffen des seel. Hrrn Joh. de Schade (Haag 1725). *L. Laursen.*

Schade, Peder, 1641—1712, Rektor, var født i Roskilde og Søn af Rektor Hans Pedersen Kalundborg (IX, 91). Allerede i sit 4. Aar blev han sat i Latinskolen og vandt i den Grad Hørerens Mag. Gregers Mikkelsens Yndest ved sit ypperlige Nemme, at denne bad om, at Drengen maatte følge med ham til Herlufsholm, da han 1654 selv var udnævnt til Rektor der. I 4 Aar undervistes han paa Herlufsholm, da Faderen atter tog ham hjem

til Roskilde. Han blev Student 1660 og strax efter af Faderen ansat som Hører ved Roskilde Skole. 1663 tiltraadte han en længere Udenlandsrejse og var borte i 3¹/₂ Aar, navnlig læggende sig efter Lægevidenskab. Han opholdt sig i Leiden, Paris og i Italien; paa Hjemvejen besøgte han en stor Del af Tysklands Universiteter. Hans Lyst stod til ganske at ofre sig for Lægekunsten, men Faderens Indflydelse fik ham til atter at tage fat paa Skolegjerningen. Strax efter sin Hjemkomst 1666 blev han Faderens Vikar, og efter at han 1669 havde faaet Magistergraden, fik han kongl. Stadfæstelse paa Vikariatet med Successionsløfte. Ved sin Faders Død 1671 tiltraadte han Rektorembedet, hvortil den Gang endnu var knyttet Værdigheden som Kannik ved Domkapitlet. Han var den 'sidste Kannik i Roskilde. Da Roskilde Domkapitel blev ophævet, blev S. 1682 — i Forbindelse med Rektorstillingen — Lector theologiae og Notar i Tamperretten, som behandlede Ægteskabssager. Under et Ophold i Kjøbenhavn, hvorhen han var taget for Tamperrettens Skyld, døde han 18. Febr. 1712. Han var meget anset som Skolemand og stod i omfattende Brevvexling med Udlandets lærde og Statsmænd. Tillige dyrkede han ivrig Musik og fremelskede den blandt Skolens Lærere og Disciple. Han forstod fortræffelig at mele sin Kage, saaledes at han gjentagne Gange af Kongen fik tildelt betydelige Beneficier. Intet Under derfor, at han levede i Velstand og kunde efterlade betydelig Formue. Da han 1703 fristede den store Sorg ved Sønnens Drab (s. ovfr.), lod Kongen for at vise sin Deltagelse ham faa Løfte paa, at den uheldige Søn Jesper S. (f. 1674 † 1726) skulde succedere ham i Rektoratet. — S. var 2 Gange gift: 1. (1669) med Domprovst Trojels Enke, Margrethe Bülche († 1676), Datter af Præsident i Kjøbenhavn Peter B. (III, 273); 2. (1678) med Karen Bartholin († 1698), Datter af Rektor Albert B. (I, 549).

Frølund, *Schadæana Metamorphosis*, 1712 (Sørgprogram). Giessing, *Jubel-Lærere II*, 1, 153 ff. Bloch, *Roskilde Domskoles Hist.* I, 59 ff. Personalhist. Tidsskr. 2. R. I, 94. 102.

A. Jantzen.

Schaffalitzky de Muckadell, Henrik Bernhard, 1681—1751, Officer, var født 8. Maj 1681 i Strasburg. Hans Forældre vare Jürgen Conrad S. de M. og Veronica Magdalene v. Rathsamhausen. Slægten stammede fra Mähren, men var paa Grund af Hussiterfølgelserne udvandret til Württemberg, og H. B. S. kom i Christian V's Tid til Danmark som Page hos en af de württembergske Fyrster, som da stode i dansk Tjeneste. 1700 blev han Fændrik

ved Livregiment Dragoner, Aaret efter Lieutenant og 1702 Kapitajn ved de til Hjelpekorpset i Italien og Ungarn hørende Dragoner. Efter Hjemkomsten tog S. Del i Felttogene i Skaane og Nordtyskland, blev 1710 Major ved 1. sjællandske Rytterregiment, 1712 Oberstlieutenant ved 3. sjællandske, 1717 karakt. Oberst, 1723 Chef for 1. søndenhjældske Dragonregiment, 1725 for 1. fynske Rytterregiment, 1731 Brigadér, 1732 Generalmajor, 1739 Generallieutenant og hvid Ridder, 1747 afskediget som General af Kavalleriet. S., der døde i Næstved 21. Nov. 1751, havde 1720 ægtet Ulrica Elisabeth v. Heinen (f. 1699 † 1750), Datter af Generalmajor A. C. v. H. (VII, 273). Deres ældste Søn, *Albrecht Christopher Greve S. de M.* (f. 5. Nov. 1720 † 26. Febr. 1797), blev Oberst, Kammerherre, hvid Ridder og Gehejmeraad; han oprettede 1784 af 4 fynske Herregaarde Grevskabet Muckadell, opkaldt efter Slægtens mähriske Stamgods.

H. W. Harbou.

Schaldemose, Frederik Julius (døbt Fridericus Julianus), 1783—1853, Forfatter. S. havde en for en dansk Skribent usædvanlig Livsførelse. Han var en Skovridersøn fra Wedellsborg i Fyn, hvor han fødtes 15. Febr. 1783, gik i Horsens Skole, blev Student 1801, tog samme og næste Aar 2. Examen og udnævntes ved Krigens Udbrud 1807 til Sekondlieutenant i Landeværnet. Under en Overfart fra Aarhus til Kalundborg blev han taget af Englænderne og skulde i Foraaret 1808 føres som Krigsfange til England; men Skibet strandede paa en Ø nær Vestfriesland, og han slap fri. Han lod sig saa hverve til hollandsk Soldat, deserterede øjeblikkelig, meldte sig dog nødtvungen igjen i Celle og blev ansat som «Sekretær» hos en fornem fransk Officer, en Spion, med hvem han berejste Tyskland, Schweits og Italien. Derefter meldte han sig paa ny til Tjeneste hos Hollænderne, deltog i Kampen ved Stralsund i Maj 1809, blev haardt saaret, udnævntes til Sergeant, kom med Tropperne til Holland og overførtes uden videre (Holland var jo taget af Napoleon den store) i fransk Krigstjeneste. Som fransk Soldat gik han til Spanien, drog næsten hele Landet igjennem, blev først saaret og senere kvæstet og udnævntes efter en Kamp nær Murcia til Adjutant sousofficier. Da han var syg, hjemsendtes han, vandrede det halve Spanien og Frankrig igjennem, kom til Paris (og fik Afskedspatent som Officer?), medens Napoleon var i Rusland; lige da han skulde rejse tilbage til Danmark, sivede der Rygter ud om Napoleons frygtelige Nederlag.

Saaledes fortæller han i alt Fald selv i sine 4 Binds «Rejser og Æventyr i fremmede Lande» (1826—30), en grumme kjedelig Bog, der mest er fyldt med Bådecker-Oplysninger om de Steder, hvor han siger han har været. Den er tilegnet dansk Generalstabschef F. C. Bülow, der atter «gav ham Brød».

Efter sin Hjemkomst til Danmark var han indtil 1816 tjenstgjørende Sekondlieutenant, men blev saa i en 9 Aars Tid Adjunkt ved Nykjøbing Kathedralskole (til 1825). En kort Tid levede han som Institutbestyrer i Kjøge, beskikkedes ved Udgangen af 1826 til Told- og Konsumtionsbetjent i Kjøbenhavn og var fra 1830—39 Materialskriver ved Kronborg. Han havde tidligere udgivet et Par kortlevende Blade. Nu forsøgte han sig en 5—6 Aars Tid med forskellig betitlede helsingørske Ugeblade, som skaffede ham et Par Krigsretsdomme og en lang Tids Censur. Endelig forvandlede han 1843 til Melhandler og det følgende Aar til Kaffe-skjænker i Kjøbenhavn. I sine sidste Leveaar gjorde han sig mest bekjendt ved Ugebladet «Prikkeltorne» (1851), af hvis 4 smaa Bind de 2 (saa vel som enkelte Særtryk) bleve beslaglagte. Bladet indeholdt fortrinsvis utrolig grove og uhøviske Angreb paa Christian VIII, Frederik VII, fremfor alt paa «Trumfen», d. v. s. Grevinde Danner, og paa Berling. Det har maaske en vis kulturhistorisk Interesse som Bidrag til Belysning af, hvad Folk den Gang troede var sandfærdig Chronique scandaleuse. Men litterært Værd besidde i det højeste dets patriotiske og ikke ueffent spottende Vers over Ploug og Grundtvig samt Datidens politiserende Bønder, — S. var i omtrent den sidste Halvdel af sit Liv en ofte meget behændig Versifikator.

Til Tider var han endda et Stykke af en Digter, om end kun en Efterklangsdigter, paavirket (stundum vel nærgaaende) af forskellige Forbilleder. Spredt rundt om, i Tidsskrifter og i hans Bøger («Digtninger», 1819, «Forglemmigej», 1823, «Skyggebilleder», 1829, «Mine efterlevende», 1839), finder man Romancer i den Oehlenschlägerske Stil, som meget vel tør lade sig se Side om Side med de bedste efter-Oehlenschlägerske Romancedigteres Frembringelser, desuden enkelte vittig pointerede Epigrammer og nu og da et lyrisk Digt med et snart pompøst, snart takkelig beskedent Foredrag. Men som oftest breder rigtignok den Rhetorik sig, som gjerne skal dække over Stemningens Magerhed, og for lutter Træer ser man slet ingen Skov. En Specialitet havde han skabt sig i sine «Fabler» (Samlinger fra 1833, 34, 42, 52), hvoraf adskillige en

Tid lang gik igjen i alle Børne- og Læsebøger. Nogle af dem ere ogsaa paa sin Vis net fortalte og net formede. Men de fleste springe unægtelig løjerlig om med de optrædende Figurers Egenommelighed, og ikke en af dem har blot en Anelse af den Kunst, hvormed Fabelmesteren Lafontaine skildrede Karakterer, Sindsstemninger og Optrin.

Størst Indflydelse har S. sikkert haft som Oversætter. Han oversatte en Mængde Bøger fra snart Alverdens Litteraturer. Fra den græske og latinske Oldtidslitteratur (f. Ex. Apuleius), fra den russiske (Gogol), den spanske (Cervantes), den franske (Hugo, Lamartine), den tyske (Schiller, Goethe, Chamisso, Steffens, Strausz' «Jesu Liv»), den engelske (Scott, Bulwer), den italienske (Manzoni), foruden fra den svenske, den hollandske og den gamle angelsaxiske Litteratur hentede han i broget Blanding historiske Skrifter, Digtværker og tarvelig Morskabslæsning. Men han valgte dog langt mere godt end middelmådigt. Og vare hans Oversættelser end tit Fabriksarbejde, saa overtraf de til Gjengjæld undertiden (f. Ex. Oversættelsen af «Mikkel Ræv»), hvad selv Folk med de fineste litterære Navne paa den Tid plejede at byde.

S. døde i Kjøbenhavn 22. Febr. 1853. Han havde i 1814 ægtet en kjøbenhavnsk Guldsmeds Datter, Ingeborg Dorothea Elisabeth Svendsen (f. 1789 † 1863).

Erslew, Forf. Lex. Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893. H. R. [o: Vilh. Møller], Efterklang (1868). *Vilhelm Møller.*

Schall, Anna Margrethe, 1775—1852, Danserinde, blev døbt 6. Okt. 1775 i Kjøbenhavn, fik her en tarvelig Skoleundervisning, da hendes Forældre, Matros Rasmus Schleuther og Hustru Anna Kirstine, vare fattige, blev i sit 13. Aar optaget som Balletbarn ved Theatrets Danseskole, fik 1789 fast Ansættelse blandt Ballettens Personale og rykkede 1792 op i Danserindernes Klasse. Hun var ikke nogen egentlig Skjønhed, hendes Hoved var for stort til hendes Figur, hendes Ansigt var plebejisk i Form og Træk, hendes Ben korte, næsten plumpe i deres Kraft; Publikum indtog derfor i Begyndelsen af hendes Theaterbane en kølig Holdning over for hende, men efterhaanden lykkedes det hende ved den Munterhed og Livsglæde, der lyste i hendes store Øjne og prægede saa vel hendes lille, buttede Person som hendes hurtige, næsten rappe Dans, at erverve sig en Plads i Publikums Yndest som komisk Danserinde. Det skortede hende paa koreografisk Færdighed; Bournonville siger

saaledes, at «af Dansekunstens Teknik havde hun næppe tilegnet sig saa meget, som der nu om Stunder udkræves til at figurere i en Ballabile af Elever», men hendes lystige Bondepiger, skjælske Hyrdinder og fiffige Zigeunersker ejede et djærvt og skalkagtigt Lune, der ægte kjøbenhavnsk hensatte Tilskuerne i en hjemlig Glædesstemning.

Omtrent paa samme Tid, som hun vandt frem til Publikums Gunst, indtraadte hun 16. Dec. 1795 i Ægteskab med den begavede, senere drikfældige, Violinist, Kapelmusikus Andreas Schall (døbt. 13. April 1772 i Kjøbenhavn, † 29. Nov. 1810 sammesteds), en Broder til ndfr. nævnte Claus S., men dette Ægteskab blev kun af kort Varighed; Werlauff fortæller endog i sine Erindringer, at det blev opløst «et Par Dage efter Brylluppet». Hvorvidt Skilsmissen har været nogen Hjertesorg for Mad. S., lader sig ikke afgjøre, hun «fulgte Tidens Strøm og leverede fyldige Bidrag til dens Chronique galante» (Bournonville); det være nu hermed, som det være vil, vist er det, at Mad. S. i de følgende Aar voxede som Kunstnerinde: i 1798 udnævntes hun til Solodanserinde, men hendes kunstneriske Størværkstid falder først ind i det 19. Aarhundrede. Uden at opgive sit komiske Repertoire overtog Mad. S., fra først af maaske kun som Nødhjælperke efter Mad. Bjørns (II, 364) Afgang og Jfr. Biroustes Død, de alvorlige Kvinderoller i Balletterne, men da det viste sig, at hendes Talent magtede ogsaa disse, blev hun snart deres ubestridte Indehaverinde, især da en ung, af Naturen ypperlig udrustet Medbejlerinde, Jfr. Lauerwald, tidlig opgav Scenen. Mad. S. virkede i disse Roller ikke ved Ynde eller Anstand, men ved sit stærke dramatiske Temperament, hun gav sig lidenskabelig hen i Rollen og de bevægede Optrin; ligesom i de unge Aar hendes Glæde havde elektriseret Publikum, saaledes betog nu i hendes modnere Alder den Lidenskab, hun udfoldede, Tilskuerne, saa de ogsaa nu glemte hendes ydre Mangler. Hun vidste at finde gribende mimiske Udtryk for Kvindehjærtets tragiske Forførelse, hvad enten denne gav sig Udslag som Herthas harmfulde Sorg over Regners Troløshed (i «Lagertha») eller som Isauras rædselsslagne Gru ved Opdagelsen af sin Ægtefælles Bøddelgjerninger (i «Rolf Blaaskjæg»); hendes Kunst naaede sit Højdepunkt i «Nina eller den vanvittige af Kjærlighed», hvor hun i Titelrollen føjede Vanviddet til Forførelsen: uden Talens Brug gjorde hun ej alene den stakkels Piges Vanvid rørende, men klarlagde med psykologisk Gætteevne de Skrækk billeder, der havde nedsænket

Nina i Vanvid. Mad. S. optraadte ved et Par af sine Beneficer i Roller, hørende til det egentlige Skuespil: Miche i «Den døve Elsker» og Kammerpigen Lise i «Aabenbar Krig», men gjorde ikke saaledes som Mad. Bournonville (II, 560) Skridtet fuldt ud, hvad enten det nu har været Dristighed eller Evne, der har manglet hende. Da Balletten sygnede hen efter Galeottis Død (1816), var ogsaa Mad. S.s Tid forbi, og hendes Afsked ved Udgangen af 1826—27 fremkaldte intet Savn; derefter levede hun et stille og godgjørende Liv, indtil hun 24. Nov. 1852 døde i Kjøbenhavn.

Bournonville, Mit Theaterliv III, 243 ff. Overskou, Den danske Skueplads III—IV. Hist. Tidsskr. 4. R. IV, 281 f. *Arthur Aumont.*

Schall, Claus Nielsen, 1757—1835, Violinist og Komponist, blev født 28. April 1757 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Niels Pedersen S., var Skomagersvend, men senere blev Dansemester; Moderen hed Christiane Pedersdatter f. Salling. Faderen, som havde i Sinde at bruge ham ved sine Danseøvelser, lod ham undervise i Violinspil; senere kom han paa et Kontor, men da dette ikke behagede ham, lod han sig paa egen Haand 1772 optage som Elev paa Theatrets Danseskole og blev 1773 Figurant. Ved sin Medvirken i Balletterne fik han Lejlighed til at høre adskillig Musik, som han med sin fortrinlige musikalske Hukommelse lærte sig udenad paa Violinen; i øvrigt skaffede han sig sit Udkomme ved om Sommeren at give Danseundervisning i Roskilde og Holbæk og om Vinteren Musikundervisning i Kjøbenhavn. En Dag i 1776, da Balletten «Kongen paa Jagt» skulde opføres om Aftenen, meldtes Repetitøren syg til Prøven, og da Nøglen til Nodeskabet var forlagt, spillede S. hele Musikken udenad ved Prøven; om Aftenen, da ingen af Kapellets Violinister turde paatage sig Anførselen, fordi de ikke nøjagtig kjendte Tempoerne, maatte S. ligeledes dirigere Balletten. Dette drog Opmærksomheden paa ham, og s. A. ansattes han som Repetitor.

1778 skrev S. de fleste Melodier til Balletten «Bønderne og Herrerne paa Lystgaarden», hvilke Scalabrini derpaa instrumenterede. Han komponerede ogsaa flere Themaer med Variationer for Violin, paa hvilket Instrument han nu havde erhvervet saa stor Færdighed, at han kunde optræde som Solospiller og 1779 fik Plads i Kapellet. 27. Avg. s. A. ægtede han Skuespillerinden Catharina Margarethe Salathé (f. 4. April 1755). Da Galeotti 1780 vilde komponere Balletten «Kjærlighedens og Mistankens Magt», op-

fordrede han S. til at skrive Musikken dertil, hvilket denne ogsaa gjorde og vandt almindeligt Bifald ved; men ved denne Lejlighed følte S. selv, hvor lidet han kjendte til Theori og Kompositions-lære, hvorfor han fik Koncertmester Hartmann til at give sig Under-visning deri. Det blev dog ikke mange Timer, den noget aldrende Musiker kunde ofre paa ham; senere fik han lidt videre Vejled-ning af Schulz, men væsentlig uddannede han sig ved Selvstudium; dybere Indsigt i Musikkens Theori opnaaede han dog aldrig, og Kuhlaus bekjendte skarpe Ord, at han «ikke kunde skrive 8 Takter efter hinanden uden Fejl», savne ikke ganske Berettigelse. Imid- lertid blev han fra nu af den mest brugte Balletkomponist og skrev Musikken til en Mængde Balletter, navnlig af Galeotti, som «Sa- voyardinderne» (1781), «Vaskepigerne og Kjedelflikkeren» (1788), «Afguden paa Ceylon» (1788), «Hververen» (1788), «Annette og Lubin» (1797), «Lagertha» (1801), «Ines de Castro» (1804), «Rolf Blaaskjæg» (1808), «Macbeth» (1816) o. fl. Musikken til disse Bal- letter, som især skabte S.s Ry, er for længst glemt med Balletterne selv; den er let og melodøs, vistnok uden synderlig Dybde, men for Datiden betegnede den ved sin Livlighed og sin Stræben efter at karakterisere et stort Fremskridt fra tidligere Balletmusik. Mindre heldig var derimod S. som Syngespilkomponist. Hans første For- søg, «Claudina af Villa bella» (1787), vandt lidet Bifald; senere skrev han «Kinafarerne» (1792), «Aftenen» (1795), «Domherren i Milano» (1802), «Niels Lembak» (1804) og «Alma og Elfride» (1813).

1789 opnaaede S. en Rejseunderstøttelse og drog til Paris, hvor han blev bekjendt med den berømte Violinist Viotti; derefter besøgte han Dresden og Berlin. Han studerede flittig under Rejsen og optraadte selv dels som Violinist, dels som Orkester- dirigent med meget Bifald. Som vel anset Musiker kunde han nu aspirere til en bedre Stilling end den beskedne Plads, han hidtil havde beklædt, og ved Hartmanns Fratræden blev han 1792 ansat som Koncertmester, hvorfra han 1818 steg til Musikdirektør efter Kunzens Død. Her fandt han sin rette Plads; han arbejdede med Iver og Held paa at hæve Kapellet og var upaatvivlelig en be- tydelig Orkesterdirigent.

Ogsaa uden for Theatret var han meget virksom og spillede en fremtrædende Rolle i Datidens Musikliv. Allerede 1780 gaves under hans Anførsel den første Klubkoncert i «Kongens Klub», og S. indlagde sig ved denne Lejlighed Fortjenesten af at indføre Haydns Værker i den københavnske Musikverden. Ellers var

Mozart den Komponist, han beundrede over alle, og hvis Værker tidlig og silde hørtes i hans eget Hjem. Foruden i «Kongens Klub», hvor han fra 1780 var «Koncertmester», blev han 1785 engageret til at overtage samme Stilling i «Enighedsselskabet». Han var Medlem af «det musikalske Akademi» og dirigerede en Række af Aar dettes Koncerter; da en indre Strid i det 1813 foranledigede ham til at træde ud, tabte disse Koncerter deres Betydning. Ogsaa af det 1808 stiftede «Selskab til Musikkens Udbredelse» var han Medlem. 1809—13 dirigerede han de saakaldte «Amatørkoncerter», private Dilettantkoncerter, som holdtes hver 14. Dag. Endelig var han en ivrig Kwartetspiller og gjorde fortrinlig Fyldest som saadan; hans mesterlige Foredrag af Mozarts og Haydns Kwartetter omtales af samtidige. Hans Stilling i de mange musikalske Selskaber foranledigede, at man ofte søgte til ham ved festlige Lejligheder. Der haves derfor adskillige Kantater fra hans Haand, saaledes Kantaten i Anledning af Indtoget 1790, Kantaterne «Fredens og Bellonæ Trætte» (1790), «P. F. Suhms Minde» (1798) og «Aaret» (1825) samt Kantaten i Anledning af Prins Frederik Carl Christians og Prinsesse Vilhelmine Maries Formæling (1828). For sit Instrument, Violinen, komponerede han meget, Koncerter for 1 eller 2 Violiner, dog ogsaa for andre Instrumenter som Bratsch, Fløjte, Valdhorn m. m., og han uddannede dygtige Elever, som gjorde deres Lærer Ære, Søstersønnen P. Funck, Fr. Fröhlich og Paulli.

1819 gjorde S., der 1816 havde faaet Titel af Professor, atter en Rejse til Paris, hvor han traadte i nær Berøring med den af ham beundrede Cherubini. Efter sin Hjemkomst skrev han endnu Musikken til en Ballet, «Armida» (1821) af Dahlén. Det var hans sidste Arbejde for Theatret. Endnu en Række af Aar dirigerede han Kapellet, som under hans Ledelse hævede sig til en første Rang i Evropa. S. var efterhaanden bleven en meget velstaaende Mand, der ejede et Landsted i Lyngby og havde egen Ekvipage. I de sidste Aar svækkedes hans Kræfter; 1834 nedlagde han sin Stilling, og han døde 10. Avg. 1835. Hans Enke, som 1794 havde faaet Afsked fra Theatret, døde 15. Dec. 1838.

Peder S., C. S.s yngre Broder, døbt 30. Dec. 1762 † 2. Febr. 1820, var Violoncellist i det kongl. Kapel og en Mand af betydelig musikalsk Begavelse; han var en Virtuos paa Guitaren, for hvilket Instrument han har komponeret flere meget originale Humoresker. Ogsaa særdeles smukke 4stemmige Sange haves af ham,

saaledes Gravsange over Wiedewelt og Vahl. En Adagio af ham for 4 Basuner roses meget. Kun forholdsvis faa af hans Kompositioner ere bevarede; han sluttede sig meget til sin mere energiske ældre Broder.

Tidsskr. f. Musik 1858, Nr. 6. Musikforeningens Festskr. I. Erslew, Forf. Lex. Schütte, Musiklex. *G. St. Bricka.*

Schandorph, Niels Poulsen, 1596—1645, Professor, Søn af Præsten i Skanderup, Provst Poul Andersen og Karen Nielsdatter. var født 1. Avg. 1596, blev Student fra Herlufsholm 1616, var 3 Aar i Huset hos sin forrige Rektor Jesper Brochmand, indtil han 1619 kom som Hører til Sorø, hvorfra han efter knap et Aars Forløb af sin Velynder Biskop Resen kaldedes til Rektoratet i Slagelse, som han dog et halvt Aar efter forlod for som Hovmester for Niels Krabbe at drage til Wittenberg. 1624 kaldtes han hjem for at overtage Rektoratet paa Herlufsholm, som han 1625, efter at have erhvervet Magistergraden, ombyttede med Viborgs Rektorat. Her mødte ham adskillig Modgang, bl. a. fordi han søgte at indføre herlovianske Skikke og stillede større Fordringer til DIMITTENDERNE, end de vare vante til; kjed af Skolelivet blev han 1626 Sognepræst ved St. Budolphi Kirke i Aalborg; 1635 forflyttedes han til vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, 1639 udnævntes han til Professor i Theologi ved Universitetet og kreeredes Aaret efter af Brochmand til Dr. theol. 1644—45 var han Universitetets Rektor og døde snart efter, 1. Nov. 1645. Gift 1627 med en Datter af Mag. Villum Paludan, Præst i Viborg, Helvig P., f. 23. Okt. 1604, † 16. Okt. 1671 som Enke efter Biskop Anders Ringkjøbing (XIV, 124).

S. var utvivlsomt en dygtig Skolemand. Som Professor faar han den Ros af Biskop Erik Grave, der havde været i Huset hos ham, at han var en nidkjær Mand for Guds Ære, som med alsmørste Flid publice og privatim holdt den studerende Ungdom til en sand Gudsfrygt, Flittighed i deres Studering og Skikkelighed i Liv og Levned. Han ansaas for Bispæmne; men Christian IV var ikke fornøjet med hans Lærdom og fandt, at han «spisede underlig Latin for en Doktor at være»; dog ansaa Kongen ham for at være «vel begaven paa Prædikestolen». Hans litterære Arbejder ere uden Betydning.

Nyerup, Lit. Lex. Kirkehist. Saml. 3. R. IV, 509 f. 552 ff. Wad, Rek- torerne p. Herlufsholm S. 69 ff. *G. L. Wad.*

Schandorph, Sophus Christian Frederik, 1836—1901, Digter, fødtes 8. Maj 1836 i Ringsted. Faderen, Johan Frederik S. (f. 1793 i Holbæk, dansk Jurist, tidligere Byfogedfuldmægtig, Godsforvalter, Postfuldmægtig, † 1855), førte som en Art Postmester Opsyn med Statens Befordringsvæsen der i Byen. Han var en pligt-tro og flittig Mand, jovial, med et lykkelig glad Temperament. Sønnen kom som ældre til at ligne ham, selv om han stadig bevarede inderst inde Arv efter sin mere begavede Moders noget tunge, temmelig prikne og pirrelige Gemyt. Hun var en sjællandsk Proprietærdatter, Andrea f. Møller (opdraget i Storborgerbyen Helsingør og i Kjøbenhavn, gift 1835). I den første og elskværdigste Del af sine 2 Bind «Oplevelser» (1889—98) har S. fortalt, hvilket lykkeligt Barndomshjem han og hans yngre Broder havde. Det var ham en ublid Forandring, da han 1848 sendtes fra Fødebyen og dens Borgerskole til Sorø med dens Latinskole og Opdragelsesanstalt. Hjemløshedsfølelsen befæstede hos ham Drengalderens Hang til Drømmerads og befordrede en tidlig vakt Lyst til at gjenne Virkeligheden fra sig gennem snart sentimentalt, snart satirisk Skriveri, Skuespilleri eller Tegneri. I det sidste Par Skoleaar kom han under stærk religiøs Paavirkning. Saaledes faldt det som af sig selv, at han gav sig til at studere Theologi, efter at han 1855 var blevet Student. Han fik ogsaa Embedsexamen (1862). Men længe forinden havde Læsning og ældres Omgang gjort det af med hans Tro. Dog overlevede den kristne Synds- eller Angerfølelse godt en halv Snes Aar Døgmefaldet i hans Sind. Og han synes hele sit Liv at have beholdt Evne til religiøs Andagtsfølelse, — «jeg har», skriver han 1897, «altid et Alter nær ved mig for «den store ubekjendte»».

Hans Sprogtalent og hans æsthetiske Interesser havde bragt ham til at studere romanske Sprog og Litteraturer. Litterært af-fødte dette Studium nogle litterærhistoriske Artikler, en Doktor-disputats om det 18. Aarhundredes stridige italienske Dramatikere Gozzi og Goldoni (1874) samt enkelte, ypperlige Oversættelser af romansk Lyrik. Praktisk førte Studierne ham ind paa en 15 Aars Virksomhed som Sproglærer i kjøbenhavnske Skoler og Familier. Han havde giftet sig 1867 med en Præstedatter fra Slagelse, Ida Branner, hvem mangt et Blad i hans Digtning med god Grund har prist eller takket. Og navnlig efter Brylluppet faldt Læregjeringen jo tit en Smule trælsom. Der blev dog baade før og siden god Lejlighed til at se sig om i Livet. S. var alle-

rede som ung Student kommet ind i Kr. Arentzens Kreds (I, 330), hvor han havde lært sig Uvilje mod den herskende National-Liberalisme og mod juste-milieu'et. Han kom ogsaa tidlig i Berøring dels med Repræsentanter for den venstresindede Opposition (Gert Winther, Tscherning), dels med Repræsentanter for hine konservative af den gamle Skole, som han en Tid lang følte sig næsten stærkest hendraget til. Og endelig førte hans italienske Talelærer ham ud i paa helt anden Maade oppositionelle Lag. Læreren var Artistagent; han gav sin Undervisning rundt om paa Forlystelsessteder og lod sin Elev stifte Bekjendtskab med alskens udenlandske Gjøglere og med Medlemmerne af de italienske Operatroupper, som aarlig fra 1865—70 gjæstede Kjøbenhavn. Saaledes skærpedes S.s Blik over for herskende Ideer og over for det vedtægtsmæssig korrekte, foruden at han i betydeligt Omfang forøgede sit Fond af Virkelighedsindtryk, der jo hidtil væsentligst havde bestaaet i Indtryk af sjællandsk Kjøbstadsliv og Landliv. Til Overflod var han fra 1863 i Løbet af en halv Snæs Aar 3 Gange i Paris og levede flittig sammen med dets Studenterkvarters Befolkning.

Opposition mærker man dog foreløbig kun lidt til i hans Digtning. Den har en Smule Udenomspolemik mod Studenterforherligelse og Skandinavisme, og den vrænger i Ny og Næ ad Bureaukratiisme og Bourgeoisi; men dens Personlighedsideal er noget saa overgjemt som en afbleget Chateaubriandsk Atala-René, og den samfundsmæssige «Ukorrekthed», som den lovpriser, er en Slags Rahbeks anløbne Stuesymposier med Diskussion og Bellmans- eller Gluntarsang. Endnu fattigere er hans Poesi paa Virkelighedsindtryk. Træffer man dem, saa have de gjerne for længst sat al deres beskedne Ærlighed over Styr i et dystert Fantasteris Skole. Man skulde blot vide, hvad han den Gang kunde falde paa at gjøre ud af en saa forholdsvis simpel Sag som en flygtig lille Forliebelse i en Sangerinde. Læseren slap saamænd nødvendig billigere end med et Dødsleje og med en hvileløs Don Juan af en Asket og en skelende russisk Greve og et Dolkestød paa aaben, natsløret Gade. De skulde være saa romantisk lidenskabelige, Poeterne, den ægte Poesi var den store «Lidenskab»! Selv var S. i 60erne et noget pigebarnsagtig spinkelt Mandfolk med jomfruskære Kinder; han bar sit tykke gule Haar strøget frem ved begge Sider i sirlig pomadiserede Lag, der var over hans Ansigt et halv sippet, halv forlegent-selvtilfreds Udtryk. Hvad angaar hans Indre, saa forsikrer han, at der er en evig

«Uro i hans Hu», han «farer hvileløst fra Latter til Graad». Og han taler tit om sin store Opfarenhed og Utaalmodighed. Hans nervøse Irritabilitet er sikker nok, den gaar tit igjen i hans senere Digtning, bl. a. i de Pidskeknald, hvormed de mere kommanderende af hans Helte eller Heltinder ynde at fremskynde en Afgjørelse. Men Nervøsitet er jo ikke det samme som romantisk stor Lidenskab. Og for Resten ytrer ikke engang Nervøsiteten sig poetisk i hans Ungdoms Lyrik, den ses ikke af Digtenes Bygning, høres ikke i deres Rhythme. Han havde debuteret med nogle, for største Delen erotiske, «Digte» (1862); i 1868 og 1875 var fulgt nye Smaadigte, og 1867 havde han anonymt udgivet nogle (i 1863 paabegyndte) dramatiske Scener: «Ude i Skoven». Overalt i disse Vers er Formen konventionelt pyntelig, Tonefaldet som oftest lidt dumpt eller mut eller vemodig forsagt. De bedste af Digtene lyse blidt af en nøjsom Fortrøstning, hvorover der er gledet som et Aandepust af Forsagelse. Og yderst paafaldende hos denne «Lidenskabens» formentlige Beundrer og Offer er en inderlig Sympathi med al stilfærdig Jævnhed. Hjemligst til Mode føler S. sig sammen med Folk, som netop ikke kjende noget til og ikke heller ville vide at sige af Romantikens Lidenskabelighed (se f. Ex. «Digterens Moder» i den første, det udmærkede Mindedig over Werner i den sidste af Digtsamlingerne).

Aabenbart havde S. hidtil hængt fast i et poetisk Ideal og i poetiske Former, som ikke passede for hans Naturel og ikke tillode ham at bruge, hvad han sad inde med. Men saa hændte det ham, midt i 70erne, at han kom i personlig Berøring med den Brandeske Bevægelse. Han havde hibbet saa smaat efter den før. Nu desillusionerede den ham over for det romantiske Fantasteri, og dens litterære Virkeligheds- og Personlighedskrav viste ham hen til et nyt Virkefelt. Delvis i samme Retning var han for Resten blevet paavirket af et Par af Turgènjevs Bøger. Og det andet og betydningsfuldeste Afsnit af hans Digtvirksomhed begynder. Det indledes med Novellesamlingen «Fra Provinsen» (1876), særlig med dens bedste Fortælling, «En Enkestand». Fra nu af er han endelig for Alvor inde i digterisk Opposition til Tiden, for saa vidt som hans fornemste og lykkeligst løste Opgave kommer til at bestaa i at forfølge det romantiserende Selvbedrag, Skuespilleriet, Hanget til at tro sig noget andet, end man er. Lige tvært imod opstiller han atter og atter som Ideal det virkelighedskjære eller i alt Fald virkelighedstaalsomme Arbejdsmenneske, jævnt, passelig

hjælpsomt, hadende som Pest at stikke andre og sig selv pathetisk eller sentimentalt Blaar i Øjnene. Og først fra nu af livnes ogsaa hans Digtning af alle de forskelligartede Virkelighedsindtryk, som han huskede fra tidligere Tid, eller som han fra Dag til Dag modtog. Naturligvis vare disse Indtryk ikke fotografisk uomtvistelige; de havde Særpræg af hans Personlighed, og de vare ogsaa tit (ham selv uafvidende) blevne forvanskede en Del af Erindringen. Siden hen, hvor han skrev vel meget, skabte han desuden frit overdrevne Varianter af dem, ikke mindst til Brug ved Skildringer af Bønder og smaatskaarne Provinsialister. Men dette er jo Fælleskaar for al Poesi og Fællesskæbne for næsten alle Digtere.

S.s. Novellebog havde givet ham Position, Positionen gav Arbejdslyst og Arbejdsheld. Saa kom endda det til, at han strax efter fik det Anckerske Digterstipendium og fór afsted til sine Længsles Land, Italien (1877). Næsten ind imellem hverandre paabegynder eller færdiggjør han i denne Tid 4 af sine betydeligste Bøger og nogle af sine allerbedste Smaahistorier: den store versificerede Fortælling «Unge Dage» (Udgivelsesaar 1879), Romanen «Uden Midtpunkt» (1878), den 2 Binds Roman «Thomas Friis' Historie» (1881) og Romanen «Smaafolk» (1880). Den sidstnævnte Bog sættes i Almindelighed højest blandt hans Prosaskrifter. I «Uden Midtpunkt» havde han stillet en Art Rudin-Type ud mellem Herregaardsfolk, i «Unge Dage» og «Thomas Friis» havde han sat denne Type — og sig selv — i Belysning af den københavnske National-Liberalismes Nedgangsperiode. Nu i «Smaafolk» greb han tilbage til en anden Gruppe af sine tidligste Kjøbenhavnsindtryk, han formummede sig i en brav lille Tjenestepiges Skikkelse og omsatte efter dens Behov en Del af det, som han havde erfaret med sin italienske Talelærer, Artistagenten, som Fører. Bogen er rig paa fornøjelige Bifigurer, fastere bygget og mere sammentrængt i sin Form end i alt Fald meget af hans senere udgivne store Arbejder. Den skæmmes blot af hans mer og mer frembrydende Tilbøjelighed til i Milieu- og Naturskildringer at følge moderne fransk Novelleteknik længere, end som rimeligt er over for danske Mennesker og dansk Natur. Han kan komme til at omgive aandelige Smaakaarsvæsener med en koloreret Detailrigdom, der passer til dem værre, end Koloraturer passe til en lille bitte Folkevis.

I 1880 fik han aarlig Statsunderstøttelse som Digter (den forhøjedes 1883, Forhøjelsen traadte dog faktisk først i Kraft 1887). Og fra nu af lod han omtrent Sproglærervirksomheden fare. I

Steden for udsendte han gennemsnitlig hvert Aar en Bog, stundom kom der et Aar 2 eller 3. Han blev ved at skrive Smaadigte (Samlinger 1882 og 86), deriblandt meget smukke Digte. Tonefaldet kan stadig, selv i begejstrede Opsange, synes lidt kortaandet eller mut; men Tonen er blevet kraftigere, myndigere. Desuden dramatiserede han til københavnske Privattheatre et Par smaa og en stor Fortælling («Uden Midtpunkt», Folketheatret, 1887) og fik spillet paa det kongl. Theater to Helafstens-Lystspil («Valgkandidater» 1886, «Hjemkomst» 1893). Men fortrinsvis var og blev han Fortæller. I hans «Ti Fortællinger» (1891), der bestaar af 2 Bøger fra 1879 og 82, have maaske baade hans burleske Lystighed og hans bløde Humor fundet det fuldkomneste Udtryk; særlig er det her lykkedes ham at finde en ganske usentimental Form til hans hengivne Respekt for Livets opofrende, overbærende, nøjsomme Slidere, for den Slags Korsdragere, som ikke et Øjeblik falde paa at føle deres Kors. Blandt hans senere Romaner eller store Fortællinger lader «Skovfogedbørnene» (1884; 2. Opl. 1894) til at have vundet flest Venner. Efter at han i «Et Aar i Embede» (1883) havde fremstillet den Brandesske Bevægelse, afspejlet i en Provinsby, var han vel saa noget nær færdig med de betydningsfulde personlige Oplevelser, der tillode ham at give Romaner en vis historisk Baggrund og Relief. Han søgte undertiden at bøde derpaa gennem lagttagelse (f. Ex. af Indremissions-Bevægelsen), men han saa næppe dybere eller nøjagtigere end saa mangen udenforstaaende Tilskuer. Med større Held tilstræbte han nu og da Afvexling ved at forlægge Skuepladsen til Udlandet og lægge den tilbage i Tiden. Saaledes har han i «Den store Mademoiselle» («Fra Isle de France og fra Sorø Amt», 1888) skildret Ludvig XIV's Hofliv, og i Romanen «Poet og Junker» (1892) Digteren Alfieris Italien i sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede.

Medens Aarene gik, var jhan blevet trivelig og svær. Udtrykket i hans Ansigt sagde meget klart, at han kjendte i Ensomhed ikke blot til ør Opfarenhed, men ogsaa til disse «ruggende, melankolske Stemninger», som han etsteds halvvejs bebrejder sine Venner at de ikke vilde tiltro ham. Ude mellem Folk derimod — og han kom sammen med mange og mange Slags Folk — blev han i Hast den legemliggjorte hyggelige Jovialitet. Skjønt i en vis Forstand Partimand forligedes han ypperlig med Alverden, noget af Klogskab, noget af Fordomsfrihed, men mest af Blødhjærtethed, fordi han overmandedes af den mindste

Smule Venlighed og virkelig mente de venlige det godt. Saa fyldte han gjerne Stuen med sin skrattende, smittende Latter, især naar han fik Lov til at fortælle «uartige» Historier. Hans gamle Uvilje mod «Korrektheden» var blevet til et Sværmeri for saakaldte usnerpede Ord og Tildragelser, — et Sværmeri, der naivt levede Side om Side med en halvvejs pedantisk Pillenhed paa forskellige andre Smagsomraader.

Lige til 1897 rejste han meget. Han saa sig en Del om her hjemme (bl. a. paa et Par Oplæsningstourner), og han var baade i Norge og Sverige, i Tyskland og Østerrig, tiest eller længst i Paris og Italien. En Gang (fra 1887) blev han over 3 Aar borte. Da han kom hjem fra sin sidste Rejse, bosatte han sig et Par Aars Tid i Lyngby, ellers boede han i Kjøbenhavn. Og der døde han, efter lang Tids Sygdom (Apoplexi), Nytaarsmorgen 1901. Ved Sørgehøjtiden over ham medvirkede ingen Præst; hans Lig blev brændt.

G. Brandes, Det moderne Gjennembruds Mænd. Nutiden X, Nr. 495 ff.
Illustr. Tid. XXVIII, Nr. 33. *Vilhelm Møller.*

Schandrup, Jacob Knudsen, —1720, Poet, blev 1700 Herredsskriver i Sønderlyng og Middelsom Herreder, men afstod Aaret efter dette Embede til en anden paa Grund af dets Lidenhed. 1702 udnævntes han da til Herredsfoged i de samme Herreder, og her, hvor han forblev til sin Død 1720, skrev han i Aarene 1700—17 sine 1728 udgivne «Kuriøse poetiske Skrifter». Som saa mange af den Tids Lejligheds-poeter var han en fugtig Broder, og Thøger Reenberg spillede ham det grove Puds at udgive et af sine Bryllupsvers under hans Navn og slutte det med Ønsket om, at Gud vilde bevare Brudehuset fra alt ondt og

mig selv for Drukkenskab og Rus,
det ønsker Jacob Knudsen!

Herpaa svarede S. ved i et andet Bryllupsvers at udtale Haabet om, at Brudeparret maatte leve lykkelig, saa længe

til Thøger ej kan skumle,
til Randers-Mand har ingen Pram
og Brunsvig ingen Humle.

I det hele manglede S., som vistnok var ustuderet, hverken Humør eller en vis naturlig Rimefærdighed. Men blandt den Digterslægt, der i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede fra Alexandrinerens kjedelige Stivhed og Højtidelighed vendte tilbage til

lettere Vers, spøgefuld Tone og Æmner af det daglige Liv, er han den, der synker dybest ned i Plumshed og Smagløshed, som det allerede ses af hans rimede Ansøgning til Frederik IV om Herredsfogedembede:

Jeg betler for din Stol et lidet Levebrød;
hjælp, milde Arvesol, for Jesu dyre Død!

Hans Bryllups- og Gravrim, Bindebreve osv. ere overfyldte med franske Gloser og affattede i de mest vekslede Former: dobbeltrimede Alexandrinere, Akrosticha o. a. Fra Kingos gudelige Tone og den 2. schlesiske Skoles opstyltede Stil slaar han lige over i væmmelige og raa Skildringer; men midt i hans tanke-tomme Snaksomhed overraskes man af og til ved kulturhistorisk interessante Træk af Tidens Hverdagsliv: Rejseskildringer, et Mid-dagsgilde hos en sallingsk Præst, en Bondes Beskrivelse af sit Herskabs Bryllup i jysk Dialekt. Ikke mindst er dette Tilfældet i de 3 dialogiserede Stykker, der udgjøre Samlingens mærkeligste Indhold: «Romansk Maskerade», om en utro og løsagtig Kammer-piges Fata, «Kobberkomedie», om Øvrighedens vilkaarlige Inkvisi-tion efter ulovlig Brændevinsbrænding hos Bønderne, og «Hellig tre Kongers Komedie». Den sidste er et mærkeligt Exempel paa, hvorledes de gamle Bibelskuespil henimod deres Uddøen paa Hol-bergs Tid vare gaaede over i en helt moderne Stil som Sangspil paa franske og italienske Melodier, medens Æmnet, om Jesu Fød-sel, træder ganske tilbage for lavkomiske Scener af Tidens raaeste Værtshus- og Soldaterliv.

Nyerup og Rahbek, Den danske Digtetekunst IV.

J. Paludan.

Schanke, s. Skanke.

Jessen-Schardebøll, Erik Johan, † 1783, s. Jessen (VIII, 489).

Scharff, Harald Anton, f. 1836, Danser. S. er født i Kjø-benhavn 20. Febr. 1836 og kom, da hans Forældre, Tøjfabrikant Christian Frederik S. (f. i Tyskland, † i Kjøbenhavn 1843) og Frederikke f. Eggert († 1840), faa Aar efter døde, som Barn ind paa det kongl. Theaters Balletskole. Efter at have gjenneemgaaet denne fik S. 24. Marts 1856 sin første Rolle som Hans Mortensen i «Aprilsnarrene»; ihvorvel hans livfulde Fremtræden skaffede ham Bifald ikke blot i denne, men ogsaa i et Par andre Knøseroller i Begyndelsen af det følgende Theateraar, blev det dog efter hans Udførelse af James i «Sylfiden» (25. Nov. 1856) aabenbart, at hans

rette Virkefelt var Balletten, 'en Dom, hans kjække Gregor i «I Karpatherne» nogle Maaneder senere yderligere bekræftede. S., der 1857 udnævntes til Danser og 1861 avancerede til Solodanser, indtog den netop ledige Plads som Ballettens første [Elsker, og hævdede den ubestridt i en Aarrække ved sin teknisk fuldkomne, men temperamentsfattige Dans og sin frejdige, men temmelig almindelige Friskhed; at hans dramatiske Begavelse rakte videre, viste «det mangetydige Udtryk af Finhed, Smidighed og dæmonisk Udholdenhed» (G. Brandes), hvormed han i «Thrymskviden» (1868) fremstillede Loke. Des værre afbrødes hans Bane brat: 9. Nov. 1871 sprængtes under Udførelsen af Zigeunerdansen af «Troubadouren» hans ene Knæskal, og han var hermed tabt for Balletten. S., der altid havde længtes mod Skuespillet og af og til udført Roller heri, saaledes ikke uden Held Vagn Akisøn i «Palnatoke» (1867), besluttede nu at vove Springet: 5. Dec. 1872 optraadte han som Einar Tambeskjelver i «Hakon Jarl», men vandt ikke Fodfæste i Skuespillet, og 12. Maj 1873 betraadte han, der ved det foregaaende Theateraars Slutning havde erholdt Afsked, sidste Gang det kongl. Theaters Scene som Nicolai Reiersen i «Sparekassen». Han vilde dog endnu ikke opgive Theatret og modtog Engagement ved Folketheatret, hvor han 21. Avg. 1873 debuterede som Møller i «Kanarifuglen», men heller ikke her lykkedes det ham at vinde sig anerkjendt Plads, og ved Udgangen af 1875—76 trak han sig tilbage fra al scenisk Virksomhed. Uden for Danmark er S. optraadt i Christiania sammen med de 3 Søskende Price i Sommeren 1865. — S. ægtede 3. Okt. 1874 Balletdanserinde ved det kongl. Theater Elvilda Victoria Antonia Møller (f. 16. Nov. 1846), Datter af Bødker Johan Anthon M. (f. 1815 † 1874).

Arthur Aumont.

Scharffenberg, Paul Ulrich, 1810—82, Officer. Slægten har oprindeligt kaldt sig Skarpenberg, i det S.s Oldefader, Chef for en tysk Bataillon og en af Tordenskjolds tapreste Vaabenfæller, bar dette Navn, som derefter fortyskedes. Faderen, Paul Ulrich S., var Kapitajn ved 2. jyske Regiment i Viborg, da S. fødtes 10. Maj 1810; Moderen hed Sara Anna f. Grundal. Senere blev Faderen Major og Kommandør for 4. Bataillon af oldenborgske Infanteriregiment og derefter Justitsraad og Postmester i Kiel; her tilbragte den unge S. næsten 30 Aar af sit Liv. Først var han bestemt til at studere, men blev Landkadet 1825 og Sekondlieute-

nant ved lauenborgske Jægerkorps 1829 med Aldersorden fra 1827, hvorefter han avancerede til Premierlieutenant 1835 og til Kapitajn af 2. Klasse 1847, da han forsattes til 2. Jægerkorps under Oberst Schleppegrell, der udviklede hans praktiske Dygtighed, medens han selv med Iver studerede tyske og franske Militærforfattere og uddannede sig til en dygtig Jæger. I 1848 rykkede han med Korpset ud i Felten, deltog i Kampen ved Bov og i Slaget ved Slesvig, hvor han lagde Snarraadighed og sjældent Mod for Dagen, saa at hans Kompagni, der ved andres Fejl var afskaaret og udsat for at blive taget til Fange, fik Forholdet forandret og indbragte 54 Fanger. Dagen efter udmærkede han sig ved Oversø, og som ældst usaaret Officer modtog han ved Overgivelsen General Wrangels Anerkjendelse af vore Troppers Forhold, i det denne tilbagegav ham hans Væрге.

I det følgende Aar var S., som Aaret før var bleven Kapitajn af 1. Klasse, med ved Adsbøl, hvornæst han kom til Fredericia, hvor han under Slaget 6. Juli blev saaret under Forsøget paa at storme Skansen og Morterbatteriet ved Igumvejen. I Avg. erholdt han Majors Karakter og ansattes ved 5. Reservebataillon, som han 1850 førte med stor Dygtighed i Kampen ved Helligbæk og i Slaget ved Isted samt i Fægtningen ved Stenten Mølle. Han blev derefter Major. Efter Fredslutningen blev S., som i 1852 fik Oberstlieutenants Karakter og i 1854 opnaaede selve Graden, Kommandør for 4. Jægerkorps, indtil han i 1860 som Kommandør for 3. Bataillon, der laa i Garnison i Altona, blev Kommandant i denne By, hvilken vanskelige og ansvarsfulde Post han varetog med stor Dygtighed, saa at han i 1862 erholdt Oberstsanciennitet (Karakteren havde han faaet 1860) og Kommandørkorset af Danebrog.

Ved Mobiliseringen 1863 udnævntes S. til Chef for den nyoprettede 8. Brigade, bestaaende af 9. og 20. Regiment, i det han dog vedblev at være Kommandant i Altona, hvis Garnison yderligere forstærkedes med 11. Regiment, 6. Dragonregiment og et Batteri, hvilke Tropper han derefter i Slutningen af Dec. førte tilbage til Slesvig, hvor de sidstnævnte Afdelinger atter maatte afgives. 3. Febr. 1864 bleve Dele af hans 2 Regimenter kastede tilbage fra deres Forpoststillinger ved Selk og Jagel foran Danevirke, hvorefter Brigaden samledes paa den østlige Del af den gamle Danevirkevold og afslog Østerrigernes gjentagne Angreb. Under Tilbageslaget fra Danevirke overdroges det S. med sin Brigade at danne Arrieregarden, og han ledede dennes Tilbagetog, skjønt

harcelleret af østerrigske Husarer og ridende Artilleri, med stor Overlegenhed indtil Sankelmark, hvor han afløstes af 7. Brigade. 8. Brigade kom derefter til Fredericia, hvor den besatte den befæstede Lejr og Fæstningens nordlige Front, og var altsaa her under Bombardementet; men da Fjenden derefter forholdt sig rolig, beordredes Brigaden i de første Dage af April til Dybbølstillingen, hvor den gik paa Forpost og efter Afløsningen 17. April om Aftenen opstilledes som Reserve ved Barakkelejren. S. var den rette Mand til denne Opgave; han regerede med Jærnhaand, men sørgede altid med Omhu for sine Folks Vel, og de tilbade ham, fordi han var modig som faa — 18. April røg han midt under Kampen sin Cigar —, altid bevarede sin Ro og aldrig svigtede sin Overbevisning eller veg tilbage for Ansvar. Dette viste han ogsaa 18. April, i det han strax efter at have faaet Melding om, at Fjenden angreb, beordrede sine Regimenter frem imod ham, uagtet der gaves Befaling til, at Brigaden skulde gaa tilbage til Brohovedet. Ved dette Modangreb, som kostede os et Tab af 780 døde og saarede samt 622 Fanger (af i alt 3027 Mand), standsedes Preusserne saa meget i deres Sejersløb, at 3. Brigade, som holdt Stillingens højre Fløj besat, dog kunde komme nogenlunde tilbage, medens vor Vaabenære hævdedes paa den smukkeste Maade.

Brigaden overførtes efter Kampen til Fyn for at ordnes paa ny og deltog i Kystbevogtningen. S. blev i Slutningen af 1864 Kommandør for 4. Brigade, og det følgende Aar erholdt han Anciennitet som Generalmajor. Karakteren som saadan fik han samtidig med Udnævnelsen til Generalinspektør for Fodfolket i 1866, i hvilket Aar han tillige blev Medlem af den store Forsvarskommission, i hvilken han udøvede en betydelig Indflydelse. Da efter Vedtagelsen af Hærloven af 1867 de nye Principper for Mandskabets Uddannelse m. m. skulde føres ud i Livet, blev han stillet i Spidsen for 1. Generalkommando, hvilken Post han beklædte, indtil han i 1879 paa Grund af Alder erholdt sin Afsked fra Krigstjenesten.

Han kommanderede den 1. Lejrsamling i 1868 og paatrykte disse Samlinger et eget Præg, der holdt sig lige til deres Ophør i 1880. Han benaadedes førstnævnte Aar med Storkorset af Dannebrog. Han døde ugift 28. Jan. 1882 i Kjøbenhavn og testamenterede en Del af sin Formue til Officerernes Understøttelsesforening.

Vort Forsvar Nr. 218. Nationaltid. Nr. 1802. Illustr. Tid. XXIII, Nr. 1167.

P. N. Nieuwenhuis.

Scharling, Carl Emil, 1803—77, Theolog, blev født 28. Juli 1803 i Kjøbenhavn. Hans Fader, Simon Peter S. († 1831), bestyrede en Pogeskole for Dreng, men skjønt denne havde et stort Antal Disciple, gav den dog ikke større Overskud, end at der i Hjemmet maatte leves et meget tarveligt Liv, for at de knappe Indtægter kunde slaa til for den store Børneflokk, tilmed da Faderen, som var en fintdannet Mand med mange aandelige Interesser, ønskede at give sine Sønner den bedst mulige Opdragelse. Moderen hed Andrea Christiane f. Eberhardt († 1853). Da S. havde gennemgaaet Faderens Skole, blev han sat i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, hvor han ved sin Flid og Dytighed blev den bekjendte Skolebestyrer Michael Nielsens erklærede Yndling, og hvorfra han blev Student 1820. Efter at han 1821 havde bestaaet 2. Examen med Udmærkelse, begyndte han at studere Theologi, og her fandt han i sin senere mangeaarige Kollega H. N. Clausen, der netop den Gang blev ansat ved Universitetet, en Lærer, «hvem selv hans Modstandere gave det Vidnesbyrd, at hans Indflydelse paa de studerende langt overgik den Virkning, som nogen theologisk Professor i Mands Minde havde øvet».

1825 bestod S. den theologiske Embedsexamen med Udmærkelse og tilbragte nu nogle lykkelige Aar paa Borchs Kollegium, hvor han allerede 1824 var bleven Alumnus. Blandt Kollegiets Alumner var der den Gang adskillige mere end almindelig begavede unge Mænd, og blandt dem var der navnlig 2, med hvem S. indgik et trofast Venskab, de senere Biskopper J. H. Laurup og P. G. Brammer. S. studerede meget flittig og udarbejdede i Overensstemmelse med de Regler, som da gjaldt for Kollegiets Beboere, et Par smaa latinske Disputater, af hvilke den ene fik den Betydning, at den gav ham et Fingerpeg om, at den systematiske Theologi, som han den Gang særlig beskæftigede sig med, ikke laa rigtig for hans Evner. Ved Siden af sine theologiske Studier dyrkede han imidlertid ogsaa Studiet af Verdenshistorien, og en Frugt heraf var hans «Udsigt over Historiens vigtigste Begivenheder» (1826), hvori han lagde mere Vægt paa Kulturhistorien, end det den Gang i Regelen skete i historiske Lærebøger. 1828 blev han kreeret til Magister artium efter at have forsvaret en latinsk Afhandling «de Stedingis», der indeholdt en grundig Undersøgelse om et lille frisisk Bondefolk i Oldenburg, som efter en helt modig Frihedskamp blev tilintetgjort af en Korshær, der var udsendt af Ærkebispnen af Bremen. Denne lille Bog, der var

skrevet i saa godt latinsk Sprog, at Forfatteren fik megen Anerkjendelse for den filologiske Dygtighed, han her havde lagt for Dagen, henlede i høj Grad Opmærksomheden paa ham, og der blev nu tilstaaet ham offentlig Understøttelse til en Udenlandsrejse. Fra Sept. 1829 var han et Aars Tid borte, navnlig i Paris, Basel og Tübingen, og kort efter sin Hjemkomst blev han udnævnt til Lektor i Religion og Moral ved Sorø Akademi samt Religionslærer ved Latinskolen. Det var en Stilling, der egnede sig fortræffelig for en Mand, som ønskede at uddanne sig til Virksomheden som Universitetslærer, og her levede S. 3 lykkelige Aar, efter at han 4. Jan. 1831 havde ægtet Anna Petrea Abild Lund (f. 1802), Datter af Pakhusforvalter og Bogholder Jørgen Christensen L. Personlig elskværdig, som S. var, vandt han sig Venner i sine Kolleger Historikeren Estrup, B. S. Ingemann, A. Rothe og P. Hjort, samtidig med at han ved Siden af sin Embedsgjerning holdt Foredrag og skrev Afhandlinger, blandt hvilke især maa nævnes: «Hvad er Hensigten, Betydningen og Resultaterne af Theologernes videnskabelige Undersøgelser om det nye Testamentes Skrifter?» (1833), hvori han med Anerkjendelse, maaske stundum for vidt gaaende Anerkjendelse, af den videnskabelige Kritiks Arbejde traadte i Skranken imod dens Udsejler. Det var det første Arbejde af den Art i vor theologiske Litteratur, og derved havde S., som H. N. Clausen skrev til ham, «legitimeret sig som Theolog», hvilket havde til Følge, at der i Efteraaret 1832 blev tilbudt ham Ansættelse som theologisk Professor ved Kjøbenhavns Universitet; men beskeden i sin Selvvurdering, som S. var, afslog han Tilbudet. Et Aar efter blev der imidlertid atter et Professorat ledigt, og da dette ogsaa blev ham tilbudt, modtog han Tilbudet og blev 11. Jan. 1834 udnævnt til Professor ved Universitetet.

Det stod den Gang i S.s Magt at vælge, om han vilde være Professor i Kirkehistorie eller i Moral og nytestamentlig Exegese, og skal man bedømme ham efter de Skrifter, han har efterladt, maa det vistnok siges, at Kirkehistorien vilde have ligget bedre for hans Evner end de Fag, han valgte. Hans Virksomhed som Lærer i Moral fik ikke synderlig Betydning, men blev heller ikke af lang Varighed, da det kun varede faa Aar, inden han paa dette Punkt blev afløst af Martensen, hvem han vistnok med stor Glæde modtog som sin Afløser paa dette Omraade. Fra nu af indskrænkedes hans Virksomhed til det nye Testamentes Exegese og Isagogik, og navnlig paa det sidste Fags Omraade gjorde han et stort og

fortjenstfuldt Arbejde, dels ved sine Forelæsninger, dels ved sin theologiske Doktordisputats om Apostelen Paulus og hans Modstandere («De Paulo apostolo ejusque adversariis», 1836), sine Universitetsprogrammer: «Paastanden om den kristne Kirkes Ebionitisme gjennem de tvende første Aarhundreder» (1843) og «Har det fjerde Evangeliums Forfatter gjort Fordring paa historisk Troværdighed for sine Beretninger?» (1844, paa Latin; senere oversat paa Dansk af Forfatteren) og navnlig ved den Række isagogiske Artikler, som han efterhaanden skrev i «Theologisk Tidsskrift» og «Nyt theologisk Tidsskrift», som han fra 1837—61 udgav i Forening med C. T. Engelstoft (24 Bind), og hvori han holdt den theologiske Læseverden her i Landet à jour med de isagogiske Forhandlinger i Udlandet. Det maa erindres, at Begyndelsen af S.s isagogiske Forfattervirksomhed faldt sammen med Begyndelsen af det Nedbrydningsarbejde over for det nye Testamente, som D. Strausz, F. C. Baur og hans Disciple (Tübingen-Skolen) toge fat paa i Tyskland, og det var ikke noget let Arbejde for en ung Theolog, som S. den Gang var, strax at komme paa det rene med, hvad der var sandt og hvad falsk i det nye Syn paa den hellige Skrift, som her førtes frem med stor Lærdom og blændende Genialitet; men til S.s Ære skal det siges, at om han end maaske i Begyndelsen stundum gik lidt for vidt i sine Indrømmelser, saa var hans Syn paa den hellige Skrift for grundkristeligt til, at han kunde lade sig bedaare af den nye Visdom, og jo længere han skred frem i sine Undersøgelser, des mere afgjort Modstander blev han af den. Fremdeles tør det vistnok med rette siges, at naar den nedbrydende Kritik af det nye Testamente fik saa liden Betydning her i Landet, skyldes Æren derfor for en væsentlig Del S.s ædruelige og sandhedskjærlige Arbejde i Isagogikkens Tjeneste.

Foruden sine isagogiske Arbejder skrev han ogsaa nogle smaa exegetiske Afhandlinger samt 2 latinske Fortolkninger til 2. Korinthierbrev (1840) og til Jacobs og Judas' Breve (1841), Arbejder, som vidne om Forfatterens Lærdom og Grundighed, men naar de sammenholdes med den kirkehistoriske Afhandling «Mystikeren Michael Molinos' Lære og Skæbne», som han udgav 1852 (i Vidensk. Selsk. Skrifter), og som vandt megen og fuldt fortjent Anerkjendelse baade her og i Udlandet — den blev oversat paa Tysk af Professor Niedner —, kan man ikke værge sig mod den Tanke, at hans Flid og Evner vilde have baaret rigere Frugt i Kirkehistoriens end i Exegesens Tjeneste.

Som Universitetslærer kom S. til at staa noget i Skygge ved Siden af saa fremragende Kolleger som H. N. Clausen og Martensen; men han var altid Gjenstand for Studenternes udelte Højagtelse og Hengivenhed. De vidste, at han var en grundlærd og saare flittig Mand, der omfattede sin Gjerning med den største Kjærlighed og havde et aabent Hjærte for de studerende, som vare sikre paa altid at finde Velvilje hos ham, naar de henvendte sig til ham, og hans Embedsbrødre saa vel som de yngre Theologer, der kom i nærmere Forhold til ham, kunde ikke andet end føle sig stærkt tildragne af hans elskelige Personlighed. Sandhedskjærlig og retfærdig, men tillige mild og kjærlig, var han trofast imod sine Venner, samtidig med at han ikke lod sig forføre til at fælde skarpe og uretfærdige Domme over dem, der havde Strømmen imod sig. Man følte, naar man lærte ham at kjende, at naar han som exegetisk Professor daglig studerede sit nye Testamente, brugte han det med det samme som Kristen til sin egen Opbyggelse paa Sandhedens Grund, og det var derfor sikkert ogsaa fuldstændig rigtigt, naar den almindelige Mening var, at han vilde have egnet sig fortræffelig til at beklæde et Bispeembede, hvilket ogsaa viste sig at være Regeringens Mening, da den i 1851 tilbød ham Bispeembedet i Fyns Stift; men atter her viste S.s Beskedenhed sig, da han mente, at de Fordringer, dette Embede vilde stille til ham, overstege hans Kræfter, og derfor afslog Tilbudet. I sit Hjem levede han et saare lykkeligt Liv, saa længe han beholdt sin Hustru; men allerede 1844 mistede han hende, og det Tab forvandt han aldrig, hvor kjærligt end det Samliv var, som han levede med sine Børn. 2 af dem bleve hans Kolleger som Universitetslærere en halv Snes Aar, før han selv trak sig tilbage. Hans Helbred havde længe været svagt, da han i 1876 bestemte sig til at søge sin Afsked, og allerede det følgende Aar døde han, 17. Juni 1877. Et Par Aar efter hans Død udgav hans ældste Søn, Pastor J. P. C. S., Faderens «Theologiske Afhandlinger» og indledede dem med et Omrids af hans Levned (1880).

Her skal endnu omtales, at S. var Universitetets Rektor 1842—43 og 1861—62, at han blev Medlem af Videnskabernes Selskab 1845, og at han 1874 blev Kommandør af Danebrog.

Erslew, Forf. Lex.

V. Sthyr.

Scharling, Carl Henrik, f. 1836, Theolog og æsthetisk Forfatter. Henrik S. blev født i Kjøbenhavn 3. Maj 1836. Hans

Fader var ovfr. nævnte Professor Carl Emil S. Sin Moder mistede han allerede i sit 9. Aar; hun omtales som en sjælden Kvinde med rig Begavelse baade paa Aand og Hjærte. S. blev Student 1854 fra Metropolitanskolen og i Juni 1859 theologisk Kandidat med 1. Karakter med Udmærkelse. Allerede forinden (1857) havde hans Besvarelse af Universitetets theologiske Prisspørgsmaal vundet et Accessit. Efter sin Embedsexamen studerede S. navnlig Søren Kierkegaard, Schleiermacher og Richard Rothe og førtes derved til at skrive en Afhandling «Om det sædeliges Begreb» (i «Theol. Tidsskr.» 1859). I Sommeren 1860 tiltraadte han sin første store Udenlandsrejse, som strakte sig over 3 Aar indtil Okt. 1863, kun afbrudt af et Besøg i Hjemmet i Sommeren 1862. Efter et Ophold i Strasburg besøgte han Grækenland og Ægypten og tilbragte et Par Maaneder i Palæstina og Syrien, senere skildret i Skriftet «En Pilegrimsfærd i det hellige Land» (1876). Fra Palæstina fortsattes Rejsen over Smyrna, Konstantinopel og München til Universiteterne i Schweits. Derpaa tilbragte han efter et Ophold i Erlangen, hvor den Gang Professorerne Thomasius, Hofmann, Herzog og Ebrard virkede, Vinteren 1861 i Rom og besøgte fremdeles Holland, Frankrig, England og Skotland 1862—63. Som litterære Frugter af denne Rejse maa end videre nævnes: «Breve fra Holland» (1864), Afhandlingen «Universitetslivet i Oxford og Cambridge» (i «Nord. Univers.-Tidsskr.» 1864) og en større Rejsebeskrivelse: «Grækenland» (1866).

Efter sin Hjemkomst overtog S. i Maj 1864 Redaktionen af «Evangelisk Ugeskrift», fra 1865 kaldet «Ugeblad for den danske Folkekirke», hvori han under Hævdelsen af Folkekirkens Interesser navnlig polemiserede imod den fremtrængende Grundtvigianisme. I Sommeren 1865 foretog han en større Rejse gennem Norge, beskrevet i «En Sommer i Norge» (1867), tog Licentiatgraden i Dec. s. A. med en Afhandling om «Den nyere hollandske Theologi», holdt Forelæsninger som Privatdocent og blev, efter at have sejret i en Konkurrence med 6 andre, i Jan. 1867 ansat ved Universitetet som midlertidig Docent i kristelig Ethik. I Efteraaret 1869 holdt han en Række Forelæsninger i Christiania. 16. April 1870 blev han udnævnt til Professor ordinarius i Theologi. 2 Aar forud (28. Maj) havde han ægtet Elisabeth Maria Tuxen (f. 9. Febr. 1842), Datter af Direktør for Orlogsværftet N. E. T. Han fortsatte Udgivelsen af «Ugeblad for den danske Folkekirke», som udvidedes til «Dansk Tidsskrift for Kirke- og Folkeliv, Litteratur og Kunst» (1868—70)

under Medvirkning af flere bekendte Videnskabsmænd. I sine første Professoraar udarbejdede S. det ene af sine videnskabelige Hovedskrifter, hvori han vilde give et Totalbillede af Menneskeslægten's aandelige Udvikling baade i religiøs og kulturel Henseende og Kristendommens Stilling til samme. Udviklingens forskellige Trin betegnes som «naturbestemt Menneskehed, selvbestemt Menneskehed, gudbestemt Menneskehed og kristelig Menneskehed». Skriftet udkom 1872—74 under Titelen: «Menneskehed og Kristendom i deres historiske Udvikling, en Fremstilling af Historiens Filosofi» I—II (2. gennemsete Udg. 1894). Værket blev oversat paa Tysk (1874—75) af Pastor Al. Michelsen og for 1. Dels Vedkommende bearbejdet paa Fransk af César Malan («Les grands traits de l'histoire religieuse de l'humanité», Genf og Paris 1883; 2. éd. 1885). Samtidig udsendte S. et Par mindre polemiske Skrifter: «Jesuiternes Lære om at elske Gud og holde sit Ord» (1873) og «Theologien og Universitetet» (1875). Ved et Festskrift om «Jacob Böhmes Theosofi» i Anledning af Universitetets 400 Aars Jubilæum erhvervede han den theologiske Doktorgrad 1879.

Efter en Rejse til Syden (1881—82) blev S. ved Professor Hermansens Tilbagetræden i Efteraaret 1882 ældste Professor i det theologiske Fakultet. I Anledning af 400 Aars Dagen for Luthers Fødsel holdt han i 1883 Mindetalen ved Universitetsfesten og skrev en Afhandling om «Den lutherske Dogmatik over for Nutidens kirkelige og videnskabelige Krav». Som Universitetets Rektor 1884—85 paabegyndte han Udgivelsen af sit andet Hovedværk: «Kristelig Sædelære efter evangelisk-luthersk Opfattelse», afsluttet 1886 (2. Udg. 1896; s. A. en tysk Oversættelse ved Pastor O. Gleiss). I denne Fremstilling af Ethikken er Hovedvægten lagt paa nøjagtig Begrebsbestemmelse, systematisk Sammenslutning og omhyggelig Undersøgelse af den hellige Skrifs Lære som Fremstillingens Grundvold. Systemets Enhedsprincip er Gudsriget; dets Virkeliggjørelse baade i det enkelte Menneske og i hele Menneskeslægten udgjør Sædelærens Indhold som Personal- og Sociaethik med Udelukkelse af alt, hvad der ikke staar i umiddelbart Forhold til det sædelige Viljesliv.

Fra 1886 optraadte S. atter som Polemiker, først imod Dr. G. Brandes i et lille Stridsskrift, «Martin Luther om Cølibat og Ægteskab», senere mod de kirkelige Opvækkelsesretninger fra et strængt konservativt luthersk Standpunkt. Den kirkelige Polemik indlededes af Piecen «Om Forandringer i Gudstjenesten». Medens han var

Medlem af det kirkelige Raad 1890—92, udgav han et Indlæg imod en paatænkt ny Salmebog, «De ny Salmer» (1890), og det større Stridsskrift: «Grundtvig eller Luther? Et Blik paa Nutidens danske Kirkeforhold» (1891; 2. Udg. 1898), derpaa «Halvgrundtvigianismen eller Bogstavdyrkelsen» (1893) og senere «Den lutherske Bekjendelse og de kirkelige Partier» (1899). I alle disse Skrifter, som ved en tilspidset principiell Polemik søgte at paavirke den kirkelige Udvikling, kritiserede S. skarpt Grundtvigianismen og Indre Mission og advarede imod katholiserende og methodistiske Strømninger i Kirkelivet. (Modskrifter s. XII, 227.) Med offentlig Understøttelse havde S. sammen med sin daværende Kollega Professor Fr. Buhl for anden Gang besøgt det hellige Land i Foraaret 1889. Udbyttet af sine Iagttagelser fremlagde han i et Universitetsprogram 1890 i en Afhandling om Zions Bjærg og Davids Stad, hvor han søgte at hævde den traditionelle Opfattelses Ret i at henlægge Zions Bjærg paa Byens sydvestre Høj. Denne Afhandling optoges senere i en Række Rejsestudier fra Ægypten og Palæstina (1892). I 1896—97 var S. for anden Gang Universitetets Rektor og meddelte som saadan i Universitetets Program en Afhandling om «Religionens Stilling i det menneskelige Aands- og Sjæleliv», hvori han tog til Orde imod den kirkelige Opvækkelses ensidige Betonning af Følelsen og Fantasien og den dermed følgende Fare for Sværmeri og sekteriske Dannelser.

Paa en Ferierejse i Sommeren 1894 mistede S. sin Hustru, og ikke længe efter berøvede Døden ham en voxen Datter. Da han efter disse store Sorger atter kunde samle sig til litterær Virksomhed, var hans første Arbejde en historisk Afhandling, som han efter Opfordring leverede til Pragtværket «Fredensborg» (1898), en Biografi af Christian IX og Dronning Louise med udførlig Skildring af den politiske Kamp og Kongens Stilling til samme. — 1895 blev han Kommandør af Danebrog.

Universitetsprogr. til Reformationensfesten 1866. Levnedbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer S. 148 f. W. Scharling, Slægterne Scharling—Lund S. 10 ff. *A. S. Poulsen.*

— Jævnside med sin Arbejden paa det theologiske Omraade har C. H. Scharling udfoldet en omfattende *æsthetisk* Produktion. Alle rede da han læste til Attestats, hvilede han ud fra Examenstudierne ved at sysle med et dramatisk Arbejde, «Moderne Kristendom». Det indsendtes til det kongl. Theater, men skjønt Heiberg i sin Censur over det berømmede det «umiskjendelige dramatiske Ta-

lent» og den «livlige og vittige Dialog», maatte han dog «beklage, at et Arbejde med disse udmærkede Egenskaber» ikke kunde bringes paa Scenen. Komedien, i hvilken Satiren bl. a. var rettet mod visse Sider af Grundtvigianismen, udkom 1859 under Pseudonymet «Christianus Democritus». Aaret efter fulgte (anonymt) den romantiske Digtning «Folkvars Drøm, Kamp og Sejer», og 1862 udkom «Ved Nytaarstid i Nøddebo Præstegaard. Af Nicolai, 18 Aar gammel», den Bog, til hvilken S.s Navn som æsthetisk Forfatter hovedsagelig er knyttet. Denne Fortælling er helt og holdent blevet til i Udlandet, hvor Forfatteren for at frigjøre sig for Hjemveen og ihukommende Paludan-Müllers bekjendte Ord, at intet

«er saa dansk i Aand og Smag,
saa ret fornøjeligt, af Harm ublandet,
som Julen i en Præstegaard paa Landet,»

netop tog fat paa et Arbejde, der i Tankerne kunde føre ham til Hjemmet. Fortællingen begyndtes i Strasburg, skred videre under Opholdet i Athen og fuldenttes under en Baadfart paa Nilen. Dens ægte danske Vinterkolorit, dens ungdommelige Livsglæde og dens lune Humor toge strax Læseverdenen med Storm, og den Yndest, Fortællingen saaledes vandt ved sin første Fremkomst, har den fuldt ud bevaret: 12. Oplag af den udkom 1900, den er blevet dramatiseret, og den er oversat paa Svensk, Engelsk og Fransk, — i Tyskland foreligger den endog i 5 Oversættelser. 1866 udkom (anonymt) «Uffe Hjelms og Palle Løves Bedrifter», en større satirisk Fortælling, der indeholder ypperlige Typer og karakteristiske Tidsbilleder, men som, da den gik skarpt imod den national-liberale Retning, sloges ned af den den Gang toneangivende Kritik; efterhaanden har man dog kunnet dømme mere uhildet om Bogen, og i 1886 udkom 2. Udgave. Under det nu saa kjendte Pseudonym «Nicolai» fremkom 1875 Fortællingen «Min Hustru og jeg», en af Forfatterens hele optimistiske Livssyn baaren Skildring af Ægteskabets Lykke. Ogsaa denne Bog gjorde stor Lykke baade her hjemme (6. Udg. 1896) og i Udlandet, navnlig i Tyskland. Endnu en tredje Gang benyttede S. Pseudonymet «Nicolai» som Forfatternavn til «Sverre Præst, en gammel Kongesaga» (1888). — Den med «Moderne Kristendom» begyndte dramatiske Forfattervirksomhed har S. fortsat med «Johannes Hus, historisk Drama i 5 Handlinger» (1871), Folkeskuespillet «Kong Valdemar og Bisp Absalon» (1874) og det tragiske Drama «Marsk Stig og Fru Ingeborg» (1878). Ægget af den Kritik, disse sidste Arbejder gjordes

til Gjenstand for, udgav Forfatteren (1878) det stærkt aggressive Skrift «Romantik og Realisme. Med en Efterskrift: Fra de soven- des Lejr, af Nicolai», i hvilket han ikke nøjedes med at polemisere mod Nutidsdramets Mangel paa virkelig Handling, men ogsaa drog til Felts mod Digterværker som «Svend Dyrings Hus», hvad der fremkaldte skarpe Protester fra de forskjelligste Sider.

Sophus Bauditz.

Scharling, Edvard August, 1807—66, Kemiker, fødtes i Kjøbenhavn 1. Marts 1807 som Broder til ovfr. omtalte Professor Carl Emil S., lærte, efter at have gaaet i Faderens Skole, Farmaci paa Waisenhusapotheket hos Apotheker Groth og fik, efter at være bleven farmaceutisk Kandidat 1828, Lejlighed til i sine Fritimer at uddanne sig videre i Kemi i Zeises Laboratorium, der den Gang, skjønt det havde Navn af kongl. Øvelseslaboratorium, kun var et lille tarveligt Rum, hvori S. oftest var den eneste studerende. Men at han her har arbejdet flittig, kan skjønnes af, at H. C. Ørsted, da den polytekniske Lærestalt Aaret efter oprettedes, paa Zeises Anbefaling valgte ham til sin Amanuensis. Allerede 1832 vandt han den Thottske Præmie for Besvarelsen af en Opgave fra Videnskabernes Selskab om Klinten og dens Indflydelse paa Gjæringen, og 1834 tog han polyteknisk Examen i anvendt Naturvidenskab. S. A. tiltraadte han med offentlig Understøttelse en videnskabelig Studierejse til Göttingen, Giessen, hvor han studerede analytisk Kemi under Liebig, Paris, hvor han hørte Forelæsninger over teknisk Kemi hos Dumas, Chevreul og Pelouze, London, hvor han traf sammen med de berømte Berliner-Kemikere H. Rose og Magnus, i hvis Selskab han gennemrejste en stor Del af England, og Heidelberg, hvor han i Begyndelsen af 1836 modtog Efterretning om, at han var udnævnt til Lektor i Kemi ved Kirurgisk Akademi. Denne Udnævnelse vakte noget Røre i den akademiske Verden, fordi S. ikke var Student. I 1839 erhvervede han sig derfor akademisk Borgerret og disputerede s. A. for Magistergraden over en Undersøgelse af Blæresten. Allerede forinden, strax efter sin Hjemkomst, var han bleven konstitueret som Lærer i organisk teknisk Kemi ved Polyteknisk Lærestalt, og 1837—45 var han Docent i Kemi ved Veterinærskolen, hvor han afløstes af Barfoed. Men efter at han havde taget Magistergraden, blev han fast ansat ved Polyteknisk Lærestalt og, da Kirurgisk Akademi blev lagt ind under Universitetet, 1840 Lektor ved Universitetet i Kemi med

særligt Hensyn til Lægevidenskaben. 1842 udnævntes han til Professor extraordinarius ved Universitetet, og da Zeise døde 1847, var S. hans selvskrevne Eftermand som Professor i organisk Kemi. 1843 blev han valgt til Medlem af Videnskabernes Selskab, 1848 af Polyteknisk Læreanstalts Bestyrelse, 1856 af Konsistorium.

S.s videnskabelige Arbejder bevæge sig næsten alle paa den organiske Kemis Omraade, der før ham her til Lands saa at sige kun var dyrket af Zeise. De findes næsten alle i Videnskabernes Selskabs Skrifter og Oversigter. Til de bekendteste hører hans ovennævnte Undersøgelse af Blæresten, der som Dissertation udkom paa Latin («De chemicis calculorum vesicoriarum rationibus commentatio», 1839), men oversattes baade i England og Amerika. Fremdeles over den Mængde Kulsyre, et Menneske daglig udaander, og endelig over flere naturlige Balsamer og Fedtstoffer. Ejede S. ikke Zeises Originalitet, saa staa hans Arbejder i Paalidelighed og Nøjagtighed ikke tilbage for Lærerens, og senere Undersøgelser over de samme Æmner have gennemgaaende stadfæstet hans Angivelser. Hans utrættelige Omhu for, at alt skulde forstaas og bære Frugt, gjorde jævnlig hans Undervisning tung, men dette gjælder kun hans Foredrag. I Laboratoriet har hans altid redbonne Hjælpsomhed og altid velvillige og grundige Vejledning efterladt et højst tiltalende Minde hos hans Elever. Foruden sine rent videnskabelige Arbejder, Lærebøger og tekniske og populære Skrifter har han i Universitetets Reformationsfestprogram 1857 ikke blot stillet Christian IV's og Frederik III's Interesse for Kemien i et nyt Lys, i det han har gjort det i høj Grad sandsynligt, at den langt mere tog Sigte paa de norske Bjærgværker end paa Alkemi, men ogsaa givet saa mange Oplysninger om Danmarks kemiske Laboratorier, at hans Afhandling i denne Henseende er et vigtigt Kildeskrift. At han kom ind paa dette Æmne, var en naturlig Følge af, at han, der havde arbejdet i de smaa og tarvelige Laboratorier, der her i Begyndelsen af Aarhundredet oprettedes i Køkkener, i Staldbygninger og paa Tagkamre, ved indtrængende at paa- vise Nødvendigheden af, at der byggedes et virkelig tidssvarende Laboratorium, endelig opnaaede, at der tilstodes Midler til et saadant. S. udkastede Planen dertil og forestod dets Indretning, og de, som kjendte ham, ville mindes hans Glæde og Stolthed, da han i Jan. 1859 kunde indvie det nye Laboratorium i Ny Vestergade (nyt Nr. 11). Her fik han ogsaa Embedsbolig, og her døde

han 11. Sept. 1866 efter flere Aars Svagelighed, vistnok fremkaldt ved Arbejder i Laboratoriet.

S. var en fintdannet og elskværdig Personlighed, en livlig Natur med mange Haande Interesser. Over for sine underordnede viste han en sjælden Grad af Hensynsfuldhed, om end han krævede stræng Orden og fuld Paalidelighed. Han var ængstelig for at give Løfter, men han holdt mere, end han lovede. De enkelte, der begyndte selvstændige videnskabelige Arbejder, fulgte han med levende Interesse og en højst opmuntrende Velvilje. Altid vare hans Elever visse paa i ham at have en erfaren, paalidelig og elskværdig Raadgiver, og det ikke blot ved Arbejdet i Laboratoriet, ogsaa deres personlige Forhold viste han en varm Interesse, og Henvendelser i saa Henseende mødte han med en Hjærtelighed, som var i høj Grad velgjørende.

S. ægtede 23. Nov. 1839 H. C. Ørsteds Datter Karen (f. 1815 † 1892). Deres gæstfri, hyggelige og livlige Hjem med de mange Erindringer om Landets ypperste Mænd fra Begyndelsen af Aarhundredet vil endnu med Taknemmelighed mindes af mange.

Universitetsprogr. til Reformationstesten 1839. Illustr. Tid. VII, 427. W. Scharling, Slægterne Scharling—Lund S. 18 f. Erslew, Forf. Lex.

S. M. Jørgensen.

Scharling, Hans William, f. 1837, Nationaløkonom, Minister. Will. S., Søn af ovennævnte Professor Carl Emil S., er født i Kjøbenhavn 22. Sept. 1837. Han blev Student fra Metropolitanskolen 1855 og gav sig til at studere Jura, i hvilket Fag han tog Embedsexamen i 1861, men han dyrkede tillige Statsvidenskaberne og vandt i 1862 Universitetets Guldmedaille for en Besvarelse af den statsvidenskabelige Prisopgave. Allerede det følgende Aar deltog han, uden dog at sejre, i Konkurrencen om et Professorat i Statsøkonomi og foretog senere (1865—66) med offentlig Understøttelse en længere Udenlandsrejse. I Efteraaret 1867 fik han Ansættelse i Indenrigsministeriet og deltog paa ny i en Konkurrence i 1869, ved hvilken Lejlighed han udgav et større Arbejde: «Penges synkende Værdi, belyst ved danske Aktstykker». I Efteraaret 1869 udnævntes han til Professor i Statsøkonomi og Statistik og beklædte denne Stilling, indtil han i Foraaret 1900 efter fornyet Opfordring indtraadte i Regeringen som Finansminister. I 1887 valgtes han til Universitetets Rektor og holdt som saadan Festtalerne ved Festerne i Anledning af Kongens 70 Aars Fødselsdag og Regeringsjubilæum. I 1877 fik han Indbydelse til at holde Forelæsninger

ved Upsala Universitet og blev ved samme Lejlighed ved dette Universitets 400 Aars Fest udnævnt til Dr. juris. Han repræsenterede Danmark ved 2 statistiske Kongresser i 1872 og 1876 og deltog senere som Medlem af det i 1885 stiftede «Institut international de statistique» i forskellige af dette Selskabs Kongresser. I 1889 valgtes han til Medlem af «Société d'économie politique»; 1886 blev han Medlem af Cobden-Club. I 1872 var han med til at stifte Nationaløkonomisk Forening og havde Sæde i Foreningens Bestyrelse i en lang Aarrække; han var Medudgiver af «Nationaløkonomisk Tidsskrift» fra 1873—1900.

Foruden disse Virksomheder har S. ogsaa haft en Række andre Hverv. I 1873 fik han Sæde i Nationalbankens Repræsentantskab, valgtes i 1891 til kontrollerende Direktør for «det oktroierede almindelige Brandassurancekompagni» og i 1892 til Formand for Repræsentantskabet for «den gjensidige Livsforsikringsforening Fremtiden», en Stilling, som han i 1894 opgav ved sin Udnævnelse til Medlem af Bestyrelsen for Statsanstalten for Livsforsikring. Han har været Medlem af flere Kommissioner, saaledes af Møntkommissionen (1872), og blev tilkaldt af den saakaldte «store» Arbejderkommission (1875—78). 1892 blev han Kommandør af Danebrog af 2. Klasse. Om hans politiske Virksomhed skal der tales nedenfor. — 1. Okt. 1871 ægtede han Julie Camilla Tuxen (f. 19. April 1851), Søster til hans ovennævnte Broder Carl Henrik S.s Hustru.

I Besiddelse af stor Lethed i at forme sine Tanker i bunden og ubunden Stil har S. udfoldet en meget omfattende litterær Produktion. I 1868 udgav han en «Indledning til den politiske Økonomi», 1870 «Grundrids af den rene Arbejdslære»; 1888 udkom 1. Del af en Værdilære. 1878—87 udgav han i Forening med Falbe-Hansen «Danmarks Statistik» (I—V; Supplementbind 1891), hvoraf en stor Del hidrører fra hans Pen. I Aaret 1900 udkom «Bankpolitik», samtidig paa Dansk og Tysk. Hertil kommer en stor Mængde Afhandlinger i danske, engelske og tyske Tidsskrifter. Indholdet er af meget forskjellig Art. Han behandler saaledes Befolkningsstatistik, bl. a. med Spørgsmaalet om Folkemængden i Danmark i ældre Tid for Øje, Fattigvæsenet og Indkomststatistikken, Æmner vedrørende Nationaløkonomiens Theori (f. Ex. Kapital i «Nationaløk. Tidsskr.» 1880), Beskatningsforholdene (Skattereform i «Nationaløk. Tidsskr.» 1897), Kriser, Aktieselskabernes Renteudbytte, Kreditforeningsspørgsmaalet osv. En særlig Inter-

esse viste han for Tarifspørgsmaalet i Jærnbanevæsenet, hvor han tog Ordet for væsentlige Nedsættelser, saaledes i «Jahrbücher f. Nationalökonomie» 1886. Dog har denne litterære Produktion navnlig samlet sig om Spørgsmaal vedrørende Handel og Omsætning. Han har saaledes i «Schriften des Vereins f. Sozialpolitik» leveret en Skildring af Danmarks Handelspolitik (1892), han har behandlet Handelsbalancen (1876) og Spørgsmaalet om Detailhandelen og Varepriser (1886 i «Jahrbb. f. Nationalökonomie»). Til Studier over Mønthistorie og Møntpolitik gav Konkurrencen i 1869 ham Anledning, og han fortsatte senere sine Studier herover under andre Former, saaledes med Hensyn til den østerrigske Møntreform og dens økonomiske Følger («Preussische Jahrbb.» 1892). Det var maaske i saa Henseende særlig Spørgsmaalet om Samfundets Pengebehov og de økonomiske Følger af en rigeligere eller knappere Pengeforsyning, der tildrog sig hans Opmærksomhed (saaledes i «Nationalök. Tidsskrift» 1885—86). Han søgte at paavise, at der er 2 Omsætningsfæser, den egentlige Forretningsverden paa den ene Side, der før en stor Del benytter Kreditmidlerne, og Afsætningen til Forbrugerne, hvortil der paa den anden Side fortrinsvis benyttes Penge, og at Pengeknaphed i den sidstnævnte Sfære maa bringe Priserne til at synke og medvirke til «daarlige Tider». Disse Studier af Forholdet mellem Omsætningsmidlerne og Priserne maatte ganske naturlig ogsaa føre S. ind paa Undersøgelser om Bankforholdene, og disse sammenarbejdede han til den foran omtalte Bog «Bankpolitik», der maaske kan betegnes som hans Hovedværk.

W. Scharling, Slægterne Scharling—Lund S. 12 ff. Handwörterbuch der Staatswissenschaften V (1893).

H. Westergaard.

— I henimod 30 Aar har H. W. Scharling taget Del i det *offentlige Liv*. Hjemkommen fra en Kongres i Rusland faa Dage før Folketingsvalgene i 1872 stillede han sig i Grenaa og lod sig ved Opløsningsvalgene Aaret efter bevæge til atter at forsøge at erobre Kredsen for Højre, men Kredsen var og blev Venstres. Derimod blev han 1873 Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn og var i flere Aar Formand og Ordfører for Borgerrepræsentationens Budgetudvalg; men i 1881 flyttede han til Frederiksberg og udtraadte dermed af Forsamlingen. Ved Folketingsvalgene i 1876 søgte og opnaaede han Valg i Kjøbenhavns 4. Kreds, fra hvilken Fenger havde trukket sig tilbage, og denne Kreds repræsenterede han ind-

til 1898. Han kom snart ind i Finansudvalget og sad her indtil den sidste Valgperiode, da han som Betingelse for endnu en Gang at stille sig havde sat, at han fritoges for dette Hverv. Han blev jævnlig Ordfører for Folketingets Mindretal i finansielle Spørgsmaal, og efter Thomsens Tilbagetræden varetog han ogsaa Ordførerskabet for Finansudvalgets Højre. Han blev endog begge politiske Grupper Ordfører i en større Jærnbanesag (Lov af 16. Juni 1879), noget, der allerede i 70ernes Slutning var et Særsyn for et Højre-medlem. I Toldsagen nød han oprindelig ikke sit Partis fulde Tillid, i det han offentlig havde taget Ordet for et større Offer af Statskassens Indtægter som Pris for Reformens Gjennemførelse, end det øvrige Højre fandt forsvarligt, men noget senere valgtes han ind i Toldudvalget og tog fremtrædende Del ogsaa i denne Sags Behandling.

S., hvis Tilbøjelighed afgjort gik i Retning af det saglige Arbejde, for hvilket han i sin Uddannelse, Kundskabsrigdom og Arbejdsomhed besad saa ualmindelige Forudsætninger, førtes ved Forholdenes Udvikling mere og mere ind i den almindelige politiske Kamp. Han stod i den senere Aarrække i Folketingssalen som en af Højres Hovedtalsmænd, og 1895 blev han Formand for Højres Repræsentantskab og i et Aars Tid tillige for Højres Forretningsudvalg. Men skjønt han med Klarhed og Dygtighed forfægtede det konservative Standpunkt, var det aabenbart, at Folketingsgjerningen i en Aarrække kun havde budt ham liden Tilfredsstillelse, og i 1895 erklærede han med Bestemthed, at det var sidste Gang, han stillede sig; Hensynet til hans af Overanstrengelse medtagne Helbredstilstand og Ønsket om at vinde rigeligere Tid til videnskabeligt Arbejde stode ogsaa i forreste Række ved denne Beslutning. Hørte S. med sit noget tilbageholdne, lidet varmblodige Naturel end ikke til de Folketingsmænd, der vandt Hjærter blandt Meningsfæller og Modstandere, medbragte han dog fra Tinget alles Anerkjendelse af hans Dygtighed og Indsigt, og ved sin hensynsfulde Optræden havde han bevaret et personlig fredeligt Forhold ogsaa til Oppositionens Medlemmer.

Da Ministeriet Reedtz-Thott fratraadte i 1897, afslug S. af tilsvarende Grunde som nys anført at tage Sæde i et nyt Ministerium, men ved Dannelsen af Ministeriet Sehested o. 3 Aar senere lod han, der vedblivende beklædte den fremtrædende Tillidspost som Formand for Højres Repræsentantskab, sig bevæge til at overtage Embedet som Finansminister, til hvilket han udnævntes 27. April 1900. Den Hovedopgave, der ventede paa det nye Ministe-

riums Finansminister, og som havde bragt de 2 foregaaende Kabinetter til Fald, var Skattereformen. Dette Spørgsmaals Løsning var endda yderligere vanskeliggjort for Regeringen ved den af Folketinget i Slutningen af Samlingen 1899—1900 nedsatte parlamentariske Kommissions Virksomhed, og det saa meget mere, som en Del af Højre sluttede sig til denne Kommissions Forslag, stemplede det som et Misgreb af Regeringen at søge Reformen gjen-nemført paa andet Grundlag og udskilte sig fra Højrepartiet.

I det Øjeblik, disse Bemærkninger nedskrives, lader der sig intet udtale om de endnu svævende Forhandlingers Udfald. Her skal derfor blot i de almindeligste Hovedtræk fremhæves, at den af Finansminister S. (til Dels i Forening med Indenrigsminister Bramsen) forelagte Skattereform gaar ud paa: Ydelse af et Stats-tilskud til Kommunerne af $7\frac{1}{2}$ pCt. af Toldindtægterne, Inddragelse af Aktieselskaber og faste Ejendomme, der ikke ere Landbrugsejendomme, under Beskatningen til Kommunerne, Fixering af Hartkornsskatterne til Kommunerne til et Maximum af 16 Kr. pr. Td. Hartkorn, Indførelse af en Ejendomsskyld til Kommunerne efter Ejendommens virkelige Værdi i Handel og Vandel, Brændevinsafgiftens Forhøjelse fra 18 til 40 Øre pr. Pot, Ophævelse af Land- og Ligningsskatten og Indførelse af en Formue- og Indkomstskat til Staten, bestaaende i Ejendomsskyld, Kapitalskat og Erhvervsskat, uden tvungen Selvangivelse og med interessante Enkeltheder i Gjennemførelsen.

Under Forhandlingerne paa Rigsdagen har Finansminister S. med Energi og Veltalenhed forsvaret dette Skatteprogram, der har til Hovedøjemed, uden at gjøre Kjøbstadbefolkningen Uret til bedste for Landbefolkningen, at lette Byrderne for det igjennem de senere Aars sociale Lovgivning stærkt belastede Hartkorn, at hjælpe paa Kommunernes vanskelige Stilling og at fjerne de Uligheder og Urimeligheder i Skattebyrden, som Tidens Udvikling har medført, navnlig ved at Skatteobjekter ligge unyttede hen.

Wulff, Den danske Rigsdag S. 284 ff.

M. P. Friis.

Schaten, Hubert, —1690—, Kobberstikker, var vistnok født i Udlandet (Tyskland), men har mindst fra 1675 levet i Kjøbenhavn, hvor han sluttede sig til Petri Kirkes Menighed. Han var 2 Gange gift; hans første Hustru døde 1691, den anden 1711 som Enke. Da der ikke nævnes Stik af ham senere end 1694, er han mulig død snart efter. Han var en duelig Kobberstikker, der stak

Portrætter efter Malerier af Datidens danske Kunstnere, Coning, Riboldt, J. Jepsen o. fl. Blandt hans Stik kunne nævnes Portrætter af Oluf Borch, Erik Holgersen Rosenkrantz, Christen Skeel m. fl. Weilbach, Nyt Kunstnerlex. *Ph. Weilbach.*

Schau, Ernst Frederik, 1826—64, Officer, fødtes 27. Juli 1826 i Odense, hvor hans Fader, Hans S., var Major, senere Oberstlieutenant, ved fynske Regiment lette Dragoner. Moderen hed Dorothea Catharine f. Bojesen. Han var den tredje af 7 Sønner, hvoraf 2 faldt i Krigen 1848—50, og kom 1841 paa Landkadetakademiet, hvorfra han afgik 1844 som Sekondlieutenant ved 5. Jægerkorps. I 1846 kom han ind paa Højskolen, men udkommanderedes 1848 med 1. Jægerkorps, saa at han deltog i Kampen ved Ringenæs, i Kampen ved Bov, Slaget ved Slesvig og Fægtningerne ved Nybøl og Dybbøl, hvorefter han blev Premierlieutenant og forsattes til 2. Jægerkorps. I Vinteren 1848—49 gennemgik han Artilleriskolerne og rykkede derfor ud med 2. Espingolbatteri. Senere kom han til Batteriet Wegener og deltog med dette i Slagene ved Fredericia og ved Isted, medens han i Slutningen af Krigen var ansat ved Artillerikommandoen i Slesvig. Efter Fredslutningen kom han atter ind paa Højskolen og afgik der fra i 1853 som Generalstabsaspirant, hvorefter han 1855 udnævntes til Kapitajn af Generalstaben og til Adjudant hos Krigsministeren, hvilken Stilling han beklædte til Dec. 1859. I 1862 blev han Stabschef ved 2. Generalkommando og rykkede i 1863 i Felten som Stabschef ved 2. Armédivision, i det han forfremmedes til Major. Han deltog som saadan i Danevirkes og Dybbøls Forsvar, og ved sin store Flid, Punktlighed og Livlighed erhvervede han sin Generals (du Plats) fulde Tillid. 18. April 1864 blev han sammen med denne dødelig saaret under Forsøget paa at standse vore Tropper, som søgte tilbage mod Brohovedet. Han faldt i Fangenskab og førtes til Flensborg Lasaret, hvor han udåandede 24. April. — 7. Okt. 1856 var han bleven gift med Frederikke Louise v. Krogh, Datter af Kammerherre, Major, Toldkasserer G. C. F. v. K. i Odense. Hans Broder *Emil Victor S.*, f. 1831, Premierlieutenant ved 16. Regiment, faldt 18. April 1864, truffen af 2 Kugler.

Vort Forsvar Nr. 217 A.

P. N. Nieuwenhuis.

Schaumann, Johann Christian Gottlieb, 1768—1821, Filo-
sof, er født i Husum, hvor hans Fader, nedennævnte Peter S., var

Rektor. S. var først Lærer ved det kongl. Pædagogium i Halle og holdt samtidig som Privatdocent Forelæsninger ved Universitetet der. 1794 blev han ordinær Professor i Filosofi i Giessen og fra 1805 ogsaa «Pædogiark». Han døde 1821. S. har efterladt sig en Række filosofiske og enkelte andre Skrifter, de første nærmest i Kants og senere i J. G. Fichtes Aand: «Ueb. die transcendentale Aesthetik» (1789); «Psyche od. Unterhaltungen üb. die Seele» (1791); «Wissenschaftliches Naturrecht» (1792); «Ideen zu einer Criminalpsychologie» (1792); «Elemente der allgemeinen Logik u. kurzer Abriss der Metaphysik» (1795); «Versuche eines neuen Systems des natürlichen Rechts. I. Die Grundlage des Naturrechts» (1796); «Geschichte der Republik Frankreich unter der Directorialregierung bis zum Definitivfrieden mit Oesterreich» (1798); «Erklärung üb. Fichtes Appellation u. üb. die Anklagen gegen die Philosophie» (1799); «Mann u. Weib od. Deduction der Ehe» (1802); «Einiges aus dem Schüler- u. Lehrerleben Peter Schaumanns» (hans Fader) (1805).

Allg. Deutsche Biographie XXX. Krug, Allg. Handwörterbuch d. philos. Wissensch. Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

K. Kroman.

Schaumann, Peter, 1726—93, Skolemand og Præst, blev født 21. Jan. 1726 i Sønder Haksted, Jørl Sogn (Gottorp Amt), af fattige Husmandsfolk og fik i sin Barndom kun den tarveligste Undervisning i en Vinterskole. 14 Aar gammel kom han ud for at tjene Brødet blandt fremmede og tjente bl. a. i Bredsted, hvor Byens bekjendte Velgjørerinde Etatsraadinde Grund ogsaa tog sig af S. og henlede Skolens Rektors Opmærksomhed paa Drengen. I forholdsvis sen Alder begyndte han paa Latinskolen, men gjorde nu i ganske kort Tid rivende Fremskridt, saa at han snart efter kunde sendes til Gymnasiet i Altona. Der fra kom han efter mange Gjenvordigheder 1749 til Halle, fik Ansættelse ved Waisenhuset 1750 og rykkede Aaret efter op til at blive Inspektør ved Latinskolen sammesteds. 1753 blev han Konrektor ved Gymnasiet i Salzwedel i det magdeburgske og 1756 Rektor i Husum. Her virkede han i 15 Aar som en anset, lærd Skolemand. I de aarlige Skoleprogrammer behandler han pædagogiske og historiske Spørgsmaal; han gjør udførlig Rede for den nye Skoleordning, han fik indført; og i Programmet 1760 behandler han «de fornemste Jubelfester hos Hedninger, Jøder og Kristne». Da han tog Afsked fra Husum, udgav han en Tale om «Nytten og Nødvendigheden

af det hebraiske Studium». 1771 kom han tilbage til Salzwedel som Rektor og blev kort Tid efter Præst ved Mariekirken sammesteds. Han døde 14. Maj 1793. Han var 2 Gange gift. Sit 2. Ægteskab indgik han 1760 med en Søster til Konrektor R. F. O. Heinzelmann i Meldorf (jvfr. VII, 278). Hans ovfr. nævnte Søn J. C. G. S. har i et Program fra Giessen 1805 meddelt «Einiges aus dem Schüler- u. Lehrerleben P. S.».

Lass, Husumische Nachrichten, 2. Forts., 8. St. S. 372 f. Husumer Skoleprog. 1824, S. 19 ff. Kordes, Schlesw.-Holst. Schriftsteller-Lex. S. 495 ff.

A. Jantzen.

Schavland, Jacob, 1716—88, Præst, født i Bejstaden 15. Juli 1716, Søn af Kapitajn Ole Einersen S. og Elen Jacobsdatter, deponerede 1734 fra Thronhjems Skole, kom — efter hans Udtryksmaade at dømme — i Forbindelse med den pietistiske Kreds og fik frit Logis hos en formuende Student. Efter at han 1737 havde taget Attestats, drog han tilbage til Thronhjem som Informator, blev 1741 Kateket ved Frue Kirke og 1742 personel Kapellan i Stadsbygden, hvor han i 8½ Aar udstod meget ondt, saa han 1751 maatte drage til Kjøbenhavn for at sollicitere. Her fik han s. A. Tjeneste som Kapellan ved Waisenhuset og blev meget yndet af Enevold Ewald. 1755 blev han Sognepræst til det endnu udelte Mandals Kald, hvor han døde 16. Juni 1788. Han var en overmaade from Mand, og det anføres, at han levede med sin Kapellan i 33 Aar, uden at der nogen Sinde var Skygge af Misforstaaelse imellem dem. Trods megen Modstand i Menigheden fik han Almueskolen i Gang og legerede selv 300 Rdl. til Forbedring i Lærernes Løn. Hans Eftermand omtaler ham som en Mand af mange Kundskaber, bl. a. i de klassiske Sprog, Historic og Mathematik. Gift 18. Sept. 1759 med Susanne Stub (f. 1723 † 12. Maj 1795), Datter af Michael S., Provst og Sognepræst til Stadsbygden (f. 1683 † 1758), og hans 1. Hustru, Susanne f. Schreuder (f. 1675 † 1742).

Luthersk Ugeskr. XI, 313 f. J. og C. A. Bugge, Mandal S. 106 ff.

D. Thrap.

Schebel, Ernst Christian, 1835—73, Præst, var en Søn af Slotsforvalter og Gartner paa Marienlyst Johannes S. og Marie Elisabeth f. Wetterberg og fødtes i Haslev 15. April 1835. Han kom i Frederiksborg Skole og blev dimitteret fra den 1854. Alleerede i Skoletiden var hans Interesse for Historien bleven vakt, og efter at han 1859 havde taget theologisk Embedsexamen, kastede

han sig over Studiet af Kirkehistorien. 1861 fik han Accessit for det theologiske Prisspørgsmaal om Petrobrusianernes Lære og Historie og deres Forhold til Reformationstidens Anabaptister. 1863—64 foretog han med offentlig Understøttelse en Rejse til Italien. En Frugt af den var bl. a. en livlig Fremstilling af «Pavedømmet under Pius IX» («Dansk Maanedsskr.» 1866—67). Et Par Aar senere udgav han en Bog om «De danske Helgene» (1869), i hvilken han efter de middelalderlige Helgenkrøniker, men uden at gjøre Forsøg paa at udskille den historiske Kjærne, fortalte de danske Helgeners Levned. I April 1871 blev han udnævnt til Præst i Torning og Lysgaard i Aarhus Stift, men allerede 23. Marts 1873 døde han, ugift.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 528.

Fr. Nielsen.

Scheel, jvfr. Skeel.

Scheel, Anton Wilhelm, 1799—1879, Retslærd, Justitsminister, blev født 28. Dec. 1799 i Stavanger, hvor Faderen, Anton Wilhelm S., der døde 1810 som Byfoged i Frederiksstad, den Gang levede som afskediget Kapitajn af Infanteriet. Moderen hed Engel Arentz f. Kielland († 1804). 1811 kom S. til Kjøbenhavn og blev optaget som Elev paa Landkadetakademiet. 1814 underkastede han sig Officersexamen med et saadant Resultat, at han af Kongens Haand modtog en Sabel til Belønning for Flid. 1815 udnævntes han til Sekondlieutenant og blev for Aaret 1815 ansat som kongl. Page; 1816 indtraadte han som Lieutenant ved danske Livregiment til Fods. Efter 2 Aars Forløb fik han Tilladelse til at gjøre Tjeneste ved det danske Armékontingent, som den Gang var i Frankrig. Han fik derved Lejlighed til at gjøre en Rejse til Paris, hvor «Kunstens og Videnskabernes Mindesmærker» hos ham vakte «en særdeles Lyst til at erhverve de Kundskaber, som til at forstaa og bedømme hine ere fornødne». Han begyndte derfor, da han 1819 var kommen tilbage til Kjøbenhavn, at anvende al den Tid, de militære Tjenesteforretninger lode ham tilovers, til at forberede sig til Examen artium, som han 1821 tog med Udmærkelse. Efter at have taget den filosofiske og filologiske Examen valgte han Retsvidenskaben til sit Hovedstudium og blev 1825 juridisk Kandidat med Karakteren laudabilis et quidem egregie.

S. studerede derefter særlig den militære Lovkyndighed og udnævntes 1826 til Garnisonsavditør i Kjøbenhavn. 1828 erhvervede han den juridiske Licentiatgrad for Afhandlingen «De limitibus inter

civilem jurisdictionem et militare». 1829 udnævntes han til Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten. S. havde nu vundet saadant Navn som retskyndig, at Universitetsdirektionen — efter at han havde foretaget en Udenlandsrejse, til Dels i videnskabeligt Øjemed — opfordrede ham til at indtræde som Professor i det juridiske Fakultet og til, i Anledning af Reformationens Jubelaar., at disputere for den juridiske Doktorgrad. 1836 udnævntes han til ordinær juridisk Professor og Assessor i Konsistorium og erholdt Doktorgraden for Afhandlingen «De publicis actionibus et inquisitionibus in causis poenalibus». Som Professor holdt han særlig Forelæsninger over Romerretten, men for øvrigt ogsaa over Grene af dansk Ret, navnlig af Civilretten, bl. a. over Sørretten. 1839 udnævntes han til ekstraordinær Assessor i Højesteret.

I Slutningen af 1846 forlod han Universitetet og udnævntes til Generalavditør for Landetaten og Deputeret i General-Kommissariatskollegiet. 1850 sendtes han med Pechlin og Reedtz til Berlin for at afslutte den endelige Fred med Preussen og det tyske Forbund, hvilken Fredslutning han var med at underskrive 2. Juli 1850. S. A. blev han Medlem af Kommissionen til Udarbejdelse af Udkast til en almindelig Straffelovbog for Danmark, men hans Virksomhed i denne blev afbrudt ved hans Udnævnelse til Justitsminister. 1851 beskikkedes han til at tage Sæde i Notabelforsamlingen, som skulde afgive Betænkning om den endelige Ordning af Landsdelenes indbyrdes Forhold. Kort før Betænkningens Underskrift overtog han (13. Juli 1851) Justitsministeriet i A. W. Moltkes Ministerium, og i denne Stilling forblev han under Bluhmes og Ørsteds Præsidium indtil 15. Jan. 1855. 1856 udnævntes han paa ny til Generalavditør og forblev i dette Embede indtil 1871. Efter P. G. Bangs Død 1861 paatænkte det at udnævne S. til Justitiarius i Højesteret, og han fungerede nogle Maaneder i dette Embede, men hans Helbredstilstand hindrede ham i definitivt at overtage det. Efter 1871 levede S. med svageligt Helbred tilbagetrukkent, men stadig virksom; han døde i Kjøbenhavn 30. April 1879, ugift.

Som Justitsminister udnævntes S. til kongl. Kommissær ved Nationalbanken (1852) og Kammerherre (1853), 1869 til Direktør for den Hielmstjerne-Rosenroneske Stiftelse og til Direktør for Herlufsholm. 1865 benaadedes han med Dannebrogordenens Storkors, 1869 udnævntes han til Gehejmekonferensraad.

S. er en af Danmarks betydeligste Jurister. Hans udmærkede Egenskaber som Lovforfatter træde vel stærkest frem i Tyende-

loven af 10. Maj 1854. Denne Lov, der materielt vistnok saa nøje som muligt dækker over Datidens Opfattelse af Tyendeforholdet og som i Formen er et Arbejde af første Rang, skyldes væsentlig S.s egen Haand. Paa Rigsretsloven af 3. Marts 1852 havde S. som Justitsminister betydelig Indflydelse. Nærmest til denne Side af hans Virksomhed høre adskillige Arbejder — allerede 1842 var S. udnævnt til Medlem af Kommissionen til Udarbejdelse af en ny Rettergangslov for Landetaten — angaaende den militære Strafferet og Retspleje; et Udkast af ham af 1867 ligger væsentlig til Grund for Straffelov for Krigsmagten af 7. Maj 1881. Da Oktroien for det københavnske Søassurancekompagni af 1. Juli 1746 fandtes forældet, overdroges det S. at udarbejde den nye Konvention, der erholdt Stadfæstelse 2. April 1850, og som siden faktisk har haft en deklaratorisk Lovs Betydning for Søforsikringer efter dansk Ret.

S.s Avtoritet som Jurist skyldes dog væsentligst hans Haandbøger: «Person- og Familieret, fremstillet efter dansk Lovgivning» (I—II, 1859—60; 2. Udg. af Personretten 1876, af Familieretten 1877) — i Anledning af Familieretten modtog S. 1863 den Anders Sandøe Ørstedske Prismedaille — og «Privatrettens almindelige Del», 1. Afdeling: «Om Retskilderne» (1865), 2. Afdeling: «Om Retsforholdene» (1866). Den i disse Bøger med den yderste Flid og Nøjagtighed og med en i Retslivet grundig prøvet Skarpsindighed givne Fremstilling af vigtige Forgørelser af dansk Ret har i vidt Omfang været grundlæggende for den videnskabelige Behandling af disse og er for store Partiers Vedkommende af umiddelbar praktisk Betydning. Forfatterens Æmner række adskillig videre, end Titlerne efter Nutidens Forstaaelse angive. Personretten omfatter saaledes foruden det, som nu inddrages derunder, f. Ex. det statsborgerlige Forhold, Fattigunderstøttelse, Forsamlings- og Foreningsretten, Pressefriheden og Næringsretten, og 1. Udgave af Familieretten omfatter Tyendeforholdet. — Som original juridisk Tænker over for de almindelige Retsproblemer optræder S. ikke i sine Bøger. Maaske forklares dette derved, at han, det udprægede Pligtmenneske med den dybe Trang til at være nyttig, ikke fandt, at det var her, at Opgaven efter Ørsteds Virksomhed laa. Maaske var der ogsaa her en Begrænsning i hans Evner. Navnlig i 2. Afdeling af «Privatrettens almindelige Del» har han paa mere abstrakte Omraader undertiden ret ukritisk og uden fuld Forstaaelse fulgt Savigny. Og Deuntzers senere Fremstilling af Familieretten adviser, at S. ikke her tilstrækkelig havde udnyttet det retshisto-

riske Stof. Men vil end Eftertiden hist og her finde Mangler, staar det fast, at S., følgende Ørsteds Spor, under Benyttelse og Paavirkning ogsaa af romanistisk Litteratur, har — trods legemlig Svaghed og Optagethed af andre Forretninger — udrettet et overordentlig fortjenstfuldt Arbejde i Retslitteraturen, som Tiden netop trængte til, og som aldrig vil tabe Værdi. Ved Siden af S.s Haandbøger maa nævnes hans dygtige Arbejde om Tilbagekaldelsesretten i Indbydelsesskriftet til Universitetets Reformationssfest 1839. I Indbydelsesskriftet til Universitetsfesten i Anledning af Kongens Fødselsdag 1844 skrev han den nyttige Meddelelse «Om Kjøbenhavns Universitets Kollegier og Stipendier for de studerende ved dette Universitet».

Som Politiker tilhørte S. det konservative Parti. Fra alle Sider nød han ubestridt Anseelse for sin humane og retsindige Karakter, sit uheldede, overlegne Blik og sin ualmindelige administrative Dygtighed. Ved sit Testamente bestemte S. — der tidligere havde oprettet Legater for afdøde Officerers og juridiske Embedsmænds og Bestillingsmænds Enker og ugifte Døtre —, at hans Formue efter Udredelsen af nogle Legater skulde deles i 2 lige Dele, af hvilke den ene skulde udbetales til Kjøbenhavns, den anden til Christianias Universitet som Bestyrelser af de Stiftelser, der af Formuen agtedes oprettede. Renterne af den i Henhold her til oprettede «A. W. Scheels Stiftelse» ere delvis tillagte Studenter til Studeringernes Fortsættelse og Enker eller ugifte Døtre efter Embedsmænd, navnlig Universitetslærere. — 1870 udgav S. «Stamtavle over en Familie Scheel».

Acta solennia ved Univers. Jubelfest f. Reformationen 1836. Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. IV, 33. Danmarks Adels Aarvog 1893, S. 438.

Jul. Lassen.

v. Scheel, Hans Henrik, 1668—1738, Officer, var Søn af Voldmester ved Kjøbenhavns Fæstning Joachim S. og Margrethe Cathrine Folckersam. Han var født 6. Avg. 1668 i Kolding, og efter først at have været kongelig Page blev han 1688 Underkonduktør ved Fortifikationsetaten i Danmark, 1689 Konduktør, 1694 Overkonduktør, 1699 Ingeniørkapitajn. Med de danske Hjelpe-tropper i engelsk Sold tog han Del i den pfalziske Krig 1690—97. Han var dernæst i nogen Tid Lærer ved det ridderlige Akademi i Kjøbenhavn, blev 1701 ved Landmilitsens Oprettelse sat i Nummer ved dennes østsjællandske Regiment, forfremmedes 1702 til Major, 1707 til Oberstlieutenant og 1710 til Oberst; i Virkelig-

heden blev han dog ved at gjøre Tjeneste som Ingeniørofficer. Under Krigen i Skaane 1709—10 og siden i Nordtyskland beklædte han Generalkvartermesterchargen, d. v. s. han ledede en Del af de Forretninger, som nu ligge under Generalstaben; bl. a. viste han megen Virksomhed, Duelighed og Dristighed som Rekognoscent. Tillige benyttede han sin Stilling til over Fæstninger, Valpladser o. l. at samle et større Antal Planer, der senere ere komne til Nytte ved krigshistoriske Arbejder. 1717 blev S. Chef for jyske hvervede Infanteriregiment og var med dette i Norge under Krigens sidste Periode. Han blev 1720 Generalmajor, 1727 hvid Ridder, 1733 Generallieutenant. Fra 1728, da han fra traadte Posten som Regimentschef, til sin Død, 13. Okt. 1738, var han Kommandant i Citadellet, og fra 1733 havde han tillige Overkommandoen over Fortifikationsetaterne i Danmark og Holsten samt Direktionen over alle Fæstningsværker og militære Bygningsarbejder sammesteds. Ogsaa i Norge forestod han Befæstningsanlæg, og det ser derfor ud til, at han har haft den øverste Ledelse af hele det dansk-norske Monarkis Ingeniørvæsen, hvis 3 Etater ellers, baade før og siden (indtil 1763), vare uden fælles Overhoved.

S. havde 18. Sept. 1704 ægtet Benedicte Dorothea Gjords (f. 28. Okt. 1684 † 22. Dec. 1752), Datter af den bekjendte Handelsmand i Christiania Justitsraad Gjord Andersen (I, 227). Ved hende blev S. Stamfader til en talrig Slægt, der i Medfør af Rangforordningen af 1717 har været henregnet til den danske Adel og 1890 har faaet kongelig Anerkjendelse som henhørende til denne.

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset, Organisat. Oversigt S. 12 og Personahist. Oversigt S. 10. Danmarks Adels Aarvog 1893, S. 424. Scheel, Stamtavle ov. en Fam. Scheel.

H. W. Harbou.

v. Scheel, Hans Jacob, 1714—74, Officer, var Søn af ovennævnte Generallieutenant Hans Henrik v. S. og blev født i Kjøbenhavn 23. Avg. 1714. Knap 16 Aar gammel blev han Kadet og 3 Aar senere, nemlig i 1733, Fændrik réformé ved fynske hvervede Infanteriregiment. I 1734 ansattes han som virkelig Fændrik ved Generallieutenant H. Scholtens (fra 1735 kaldet holstenske) hvervede Regiment, der med danske Auxiliærtropper i tysk Tjeneste deltog i Felttoget ved Rhinen i den polske Tronfølgekrig 1734—35. 1735 blev han Sekondlieutenant, 1737 Premierlieutenant ved det ene norske hvervede Regiment og 1738 Kapitajn ved det andet norske hvervede Regiment. Efter i 1746 at have erholdt Karakter som Major af Infanteriet udnævntes han 1749 til Ingeniørmajor og Generalkvarter-

mester-Lieutenant ved den norske Fortifikationsetat. I 1751 adjungeredes han Chefen for denne Etat, Generallieutenant M. Sundt, og erholdt Generalkvartermesters Karakter, hvornæst han 1752 afløste Sundt som Generalkvartermester og Chef for bemeldte Fortifikationsetat. Han blev 1753 Oberstlieutenant af Fortifikationen og 1757 Kammerherre. Ved Ingeniørkorpsets Oprettelse ved Sammen- draging af Fortifikationsetaterne i Danmark, Norge og Holsten 1763 vedblev han at gjøre Tjeneste som Ingeniørmajor i Norge indtil Udgangen af 1765. S. A. var han bleven udnævnt til Generalmajor af Infanteriet og Kommandant i Frederiksstad i Norge, hvor han døde 21. Jan. 1774.

S., der fra 1748—60 ejede Frogner ved Christiania, ægtede 28. Jan. 1745 Catharine Christine Brüggemann (f. 22. Avg. 1725, † 27. Marts 1800 i Nyborg), Datter af Oberstlieutenant Godske Hans B. til Østergaard paa Fyn (f. 1677 † 1736) og dennes 2. Hustru, Dorothea Hedevig f. Krag (f. 1701 † 1728). S. og Hustru havde 12 Børn.

Danmarks Adels Aarvog 1893, S. 430. Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingeniørkorpset 1684—1893. *V. E. Tychsen.*

v. Scheel, Hans Ulrich Moritz, 1753—1832, Officer, var Broder til nedennævnte Generalmajor Heinr. Otto v. S. og var født i Rensborg 19. Juni 1753. Kun 8 Aar gammel blev han Kornet réformé, 1763 Sekondlieutenant og 1777 Premierlieutenant. Efter at have flakket om ved forskellige Regimenter havnede han 1785 i danske Livregiment, hvor han 1787 blev Kapitajn og 1798 Major. 1803 fik han Bataillon i Marinekorpset og deltog med dette i Kjøbenhavns Forsvar 1807. Efter Englændernes Bortgang blev han Oberstlieutenant og Kommandør for Kystbevogtningen mellem Kjøbenhavn og Helsingør. Det følgende Aar var han en kort Tid Pladskommandant i Roskilde i Anledning af Spaniernes Opstand og kom derefter til Kronborg, hvor han med en kort Afbrydelse forblev Resten af sin Tjenestetid, først som Interimskommandant og fra 1811 som virkelig Kommandant; 1810 var han bleven Oberst. Saa længe Krigen varede, havde S. en vanskelig og ubehagelig Stilling; Fæstningen kunde ikke beherske Sundets Indløb. Det gik endda an med Englænderne; thi med dem var man i Krig, og dem skød man paa, naar man kunde træffe, og somme Tider ogsaa for Moralens Skyld, naar de vare uden for Skytsets Rækkevidde; men værre var det med Svenskerne, med hvem man fra 1809—13 levede

i officiel Fred; de drillede og udæskede paa enhver Maade Kronborgs Kommandant ved at konvoiere engelske Skibe, stoppe Postgangen, chikanere danske Fartøjer og begunstige Smuglere. S. maatte ogsaa kæmpe med indre Fjender, i det Kronens Regiment, som udgjorde en Del af Garnisonen, 1812 gjorde Mytteri, saa at det maatte forlægges til andre Egne. S. A. blev S. Generalmajor og Formand i en Kommission, der skulde indgive Forslag til Kronborgs Indretning til en virkelig Fæstning. Projekterne om at afbryde Taarnene og nedtage Slottets Tage bleve dog aldrig førte ud i Livet. Fra Nov. 1813 til Febr. 1814 var S. Interimskommandant i Kjøbenhavn og vendte saa tilbage til Kronborg, hvor han levede endnu en Aarrække, hædret af sin Konge, der 1826 gav ham Kommandørkorset, og agtet af sine Medborgere, der holdt meget af den gamle hæderlige Kommandant «med det venlige Gubbeansigt». Han gik af som Generallieutenant 1829 og døde ugift i Helsingør 3. Jan. 1832.

Medd. fra Krigsark. III, V og IX.

A. Tuxen.

v. Scheel, Heinrich Otto, 1745—1808, Officer, var født i Rensborg 1. Nov. 1745 og Søn af senere Oberst i Artilleriet Georg Heinrich v. S. og Elisabeth Dorothea f. v. Lützw. 1753 blev han Fyrværker, 1760 Stykjunker, 1762 Lieutenant ved holstenske Artillerikorps og gjorde Felttoget i Meklenborg med. Ved Omorganisationen 1764 blev han Premierlieutenant i Artillerikorps og kom til Kjøbenhavn. Efter kongelig Resolution rejste han i 1767 til Strasburg, hvor han opholdt sig et Aar for at studere det i 1765 ved det franske Artilleri indførte nye Materiel. Resultatet af sine Studier herover udgav han paa Fransk i Kjøbenhavn 1777 under Titelen «Memoires d'artillerie». Bogen blev anset for saa god, at han efter Opfordring af nogle franske Artilleriofficerer besørgede en ny Udgave (Paris 1795). Han blev 1772 karakt., 1773 virkelig Kapitajn og Kompagnichef, 1776 Generaladjutant. 1773 var han tillige blevet Medlem af den Prøvekommission, der nedsattes for at indskyde de danske Kanoner. Medens han var i denne, udarbejdede han forskjellige Afhandlinger over Spørgsmaal, der bleve behandlede i denne. Disse samlede han 1781 i et Manuskript, som han forærede til Artilleribibliotheket, hvor det endnu findes. Det var ligesom en Afslutning paa hans artilleristiske Studier, i det han i 1781 havde faaet kongelig Tilladelse til at udgive Frederik IV's Krigshistorie, ligesom han ogsaa i flere Aar af Partikulær-

kassen fik Understøttelse dertil og foretog flere Rejser i Skaane, Pommern osv. for at gjøre Undersøgelser dertil. 1785 udkom Indledningen, en militær Terrænbeskrivelse: «Krigens Skueplads».

S. havde imidlertid 1778 været sendt til Preussen for at overvære et Felttog ved den preussiske Armé. 1779 efter Freden hjemkaldtes han. 1781 blev han karakt. og fungerende tjenstgjørende Major ved Artilleriet i Danmark; han forestod ogsaa Minørøvelserne. 1784 blev han Kammerherre, 1785 virkelig Major og ansattes som saadan i Holsten, men fik Tilladelse til en Tid lang at forblive i Kjøbenhavn for at kunne fortsætte sine historiske Arbejder. Det maa være denne Forsættelse til Holsten, han sigter til, naar han senere beklager sig over Nedsættelse («Herabsetzung»), i det han gik ud fra, at han som den ældste Major burde have været ansat i Kjøbenhavn. I de følgende Aar indsendte han gjentagne Gange Ansøgning om at maatte blive forsat til Kjøbenhavn, ja endog om at faa Løfte om at blive der som Oberstlieutenant ved det nær forestaaende Avancement. Han fik Afslag, men dispenseredes fra Tjenesten for at arbejde paa sit historiske Værk. Under en Permission til Berlin endte han saa med at forlange sin Afsked; sin Ansøgning sendte han direkte til Kronprinsen, og efter en Del Skriveri, da denne var misfornøjet ogsaa med Tonen i hans Ansøgning, blev Afskeden bevilget ham i 1787, men paa en Del Betingelser, hvoraf den ene var, at han afleverede alle sine Samlinger til sit historiske Værk. Dette har han gjort; en Kommission udtog deraf de originale Aktstykker fra Arkiverne, og Resten, hvoriblandt Tegninger af hans Bedstefader, der var Generalkvartermester under Frederik IV, og nogle færdige Udarbejdelser og Tegninger af ham selv, findes endnu ved Generalstaben.

I Preussen blev han 1787 Major, 1788 1. Direktør for Ingeniørakademiet i Potsdam, 1790 Oberstlieutenant, 1793 Oberst, 1796 Brigadér for 2. Ingeniørbrigade og Inspektør over Ingeniørakademiet, 1800 Generalmajor. Efter Slaget ved Jena 1806 flygtede han til Stettin og faldt ved denne Bys Overgivelse i fransk Fangenskab. Han skal være frigivet af Napoleon paa Æresord. Han døde i Berlin 1. Maj 1808.

S. var 2 Gange gift: 1. (4. Avg. 1775) med Anna Cathrine f. Fortling (døbt 1. Okt. 1758), Datter af Hofbygmester J. F. (V, 259); 2. med Albertine Sophie Dorothea f. Necker (f. 23. Juni 1770, † 29. Dec. 1831 i Potsdam); begge Ægteskaberne opløstes, det sidste 1804.

Nyerup, Lit. Lex. Worm, Lex. ov. lærde Mænd III. Danmarks Adels

Aarvog 1893, S. 424. Lærde Efterretninger 1808, S. 460 ff. Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. IV, 338. Anker, Norske Generalspersoner S. 222.

P. C. Bang.

v. Scheel, Ludvig Nicolaus, s. v. Scheele (ndfr. S. 94).

Scheel, Paul, 1773—1811, Læge, var en Søn af Advokat Paul S. og Cecilie Margrethe f. Evers og fødtes i Itzeho 28. Febr. 1773. Legemlig svag lige fra sin tidlige Barndom, men opvakt og videbegjærlig, gik han 1791 til Göttingen og kastede sig her med stor Iver over Studiet baade af Natur- og Aandsvidenskaber. Efterhaanden blev dog Medicinen hans Særstudium, og fra 1794 fortsatte han dette i Kjøbenhavn, hvor han immatrikuleredes og særlig sluttede sig til Matthias Saxtorph, der endnu, førend han havde absolveret sin medicinske Examen (1796), fik ham ansat som Reserverelæge ved Fødselsstiftelsen og dernæst skaffede ham et kongeligt Rejsestipendium, ved hvis Hjælp han 1796—98 foretog en Studierejse, paa hvilken han dyrkede baade theoretiske og praktiske Studier og med særlig Interesse studerede Fødselsvidenskab hos Osiander i Göttingen ligesom ogsaa Sundhedspolitiet og dets Organisation. Hjemkommen erhvervede han sig 1798 den medicinske Doktorgrad ved et Æmne fra hans gamle Specialitet, Obstrikkens Omraade, og paabegyndte samtidig en livlig og dygtig litterær Virksomhed i forskjellige Retninger, i det han sammen med C. F. Degen i tysk Oversættelse udgav en Række Afhandlinger fra det danske Videnskabernes Selskabs Skrifter (1798—1800), sammen med Pfaff i Kiel og Rudolphi i Greifswald udgav «Nord. Archiv f. Natur- u. Arzneiwissenschaft» (1799—1801) og 1807 «Neues nord. Archiv» og publicerede større og mindre Afhandlinger, til Dels om den Gang særlig aktuelle Æmner som Partus præmaturus artificialis (1799) og Transfusion og Infusion (1801, sammen med E. Viborg). Den sidste Afhandling omarbejdede han til en udførlig Monografi: «Die Transfusion des Blutes u. Einspritzung der Arzneien in die Aderen» (I—II, 1802—3; ny Udg. 1828 med Tilføjelser af Dieffenbach). 1803 udgav han M. Saxtorphs «Gesammelte Schriften» med Biografi af den afdøde Forfatter (XIV, 631).

Ikke mindre virksom og ivrig interesseret var han som Praktiker og for vigtige, rent praktiske Spørgsmaals Fremme. Saa snart Jenners første Skrift om Vaccinationen var udkommet (1798), kastede han sig over denne Sag, foretog i de følgende Aar gjentagne Forsøg med Indpodning af Kokopper, men havde i øvrigt

Uheld dermed. Snart fik han imidlertid Lejlighed til at virke i videre Udstrækning for offentlige, hygiejniske og philanthropiske Formaal, i det han, efter 1801 at være bleven Reservelæge ved Plejestiftelsen og Hofmedikus, i 1802 efter Mangors Død udnævntes til Stadsfysikus i Kjøbenhavn, hvormed fulgte Sæde i Fattigvæsenets Direktion ligesom ogsaa i Direktionen for Fødselsstiftelsen. I Samarbejde med J. H. Bärens (III, 301) virkede han nu utrættelig for humane Reformere i Fattigplejen, særlig med Hensyn til Sygeplejen. Ogsaa andre til hans Embedsressort hørende vanskelige Problemer, saaledes Prostitutionsspørgsmaalet, tog han energisk fat paa, var Medlem af en 1809 nedsat Kommission for Foranstaltninger mod Udbredelse af Syfilis og offentliggjorde 1810 et Skrift herom, hvis polemiske Karakter affødte videre skarp Polemik.

Hans rastløse og alsidige Aand bragte ham ogsaa i Forbindelse med politiske Bevægelser og navnlig med den politisk-litterære Skandinavisme, som dukkede op ved Aarhundredets Slutning. Han var et ivrigt Medlem af det skandinaviske Litteraturselskab, til hvis Skrifter han leverede flere Bidrag, og stod i livlig Forbindelse med svenske Kolleger, særlig med sin aandsbeslægtede, den for hygiejniske og sociale Reformere varmt interesserede Lundenserprofessor Munck af Rosenschöld. Under Forberedelserne til det svenske Tronfølgervalg 1810 agiterede S. for Frederik VI's Kandidatur og rettede indtrængende Opfordring til sin svenske Ven om paa Rigsdagen i Ørebro at virke for denne Sag. «Das, was allein den 3 Reichen Glück und Selbständigkeit geben kann, ist ihre Vereinigung unter einen Regenten», siger han i et bevaret Brev til Vennen.

En saadan stor politisk Opgave laa det nu vidt over hans Evner og Kræfter at gennemføre, men i øvrigt nød han i alle Kredse en ikke ringe Avtoritet. Om hans videnskabelige Anseelse vidner det, at han var Medlem saa vel af vort Videnskabernes Selskab (optagen 1802) som af udenlandske lærde Selskaber og 1804 modtog en Kaldelse til Professoratet i Fødselsvidenskab i Kiel, hvilken han afslog. Som en ikke mindre opofrende end kyndig Læge var han i høj Grad skattet, og ogsaa hans Reformarbejder i forskjellige Retninger stille ham i et gunstigt Lys, om end hans Virken efterhaanden, sammen med hans tiltagende legemlige Svagheit, fik et temmelig forceret og febrilsk Præg. Allerede 17. Juni 1811 indtraf hans Død. Han efterlod sig en stor Excerpt-samling og mange haandskrevne Materialier, der kjøbtes af det

kongl. Bibliothek. — 1804 havde han ægtet Amalie Sophie Augusta Zagel, Datter af Justitsraad Lucas Friedrich Z. i Altona.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 563 ff. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Biogr. Lex. der hervorrag. Aerzte V. Allg. Deutsche Biographie XXX. Bibl. f. Læger IV, 315 ff. Penia 1811, Nr. 14. Dsk. Lit. Tid. 1811, Nr. 20. Hist. Tidsskr. 7. R. I, 321 f. Schönberg, Den operative Fødselshjælp S. 241 og fl. St. Gosch, Danmarks zoolog. Lit. II, 561 ff.

Jul. Petersen.

Scheel-Plessen, s. under Plessen (XIII, 164 ff.).

v. Scheele, Ludvig Nicolaus, 1796—1874, Landdrost, Minister. S., Søn af Oberstlieutenant Bendix Ferd. v. Scheel¹ († 1827), Broder til ovfr. nævnte Generallieutenant Heinr. Otto v. S. († 1808), og Martha Charlotte Elisabeth f. Wiebel († 1837), blev født i Itzeho 14. Okt. 1796. Han blev 1816 Student i Kiel, 1821 juridisk Kandidat i Glückstadt, 1822 Volontær i Rentekammeret, 1824 Avskultant sammesteds, 1827 Amtmand i Hütten og 1831 i Gottorp (fra 1841 tilige i Hütten). S., der 1829 blev Kammerherre og 1845 Kommandør af Danebrog, viste sig som en loyal og antislesvig-holstensk Embedsmand, hvorved han vandt Christian VIII's Yndest. Da Prinsen af Augustenborg 1846 fjærnedes fra Statholderskabet i Hertugdømmerne, blev S. Præsident i Regeringen paa Gottorp og overtog Statholderskabets Forretninger. Som kongl. Kommissær ved de slesvigske Stænder s. A. bekæmpede han Slesvig-Holsteinismen og hædredes 1847 med Danebrogordenens Storkors. S. maatte vige for Oprørsregeringen 1848; væbnet med Pistoler til Forsvar mod den ophidsede Mængde begav han sig til Kjøbenhavn, hvor Frederik VII, der stod i personligt Venskabsforhold til ham, s. A. gav ham Gehejmekonferensraadstitelen. Under sit Otium udgav han 1850—51 et Skrift under Titelen «Fragmente in zwanglosen Heften», hvori han tog Ordet for Grundlæggelsen af en konstitutionel dansk Helstat og for udvidet Kommunalfrihed. Han angreb Tillisch's Sprogreskripter og fordrede fuldstændig Ligestilling af begge Sprog i Slesvigs blandede Distrikter. S. udnævntes 1852 til Landdrost for Herskabet Pinneberg og stillede sig det følgende Aar som kongl. Kommissær ved de holstenske Stænder skarpt afvisende over for Ridderskabets slesvig-holstenske Oppositionsforslag.

Da det kom til en alvorlig Konflikt mellem Ministeriet Ørsted—Bluhme og den danske Rigsdag i Anledning af hints Forslag

¹ Sønnen optog Navnet v. Scheele.

om at indskrænke dennes Myndighed og Planen om at lade Kongen af fri Magtfuldkommenhed udstede den fremtidige Helstatsforfatning, henlede de liberale Føreres, Halls og Tschernings, Opmærksomhed i Marts 1854 paa S., der havde en høj Stjerne baade hos Kongen og dennes morganatiske Gemalinde, Grevinde Danner. Frederik VII opfordrede ham til at danne et Ministerium, men fik et Afslag. Da Kabinettet Ørsted—Bluhme lod Frederik VII udstede den enevældige Helstatsforfatning af 26. Juli 1854, rejste der sig en sand Storm mod Regeringen baade fra national-liberal og demokratisk Side. Efter at en Folketingsopløsning havde faaet et for Ministeriet uheldigt Udfald, og Folkestemningen begyndte at vende sig mod Kongen personlig, tyede denne atter til S. Under sin Rejse i Hertugdømmerne i Efteraaret 1854 konfererede han med S. i Pinneberg, og her indlede Planen om Ministeriets Afskedigelse. S. gik derefter til Berlin som Overbringer af en kongl. Høfligheds-skrivelse til Frederik Vilhelm IV. Under en Samtale, han havde med Ministerpræsident Manteuffel, ytrede denne, at det var ønskeligt, om Danmark under de usikre evropæiske Forhold snarest muligt fik Spørgsmaalet om Fællesforfatningen ordnet. S. begav sig til Frederiksborg og fremstillede for Kongen Nødvendigheden af at komme til Forstaaelse med Rigsdagen, selv om Kabinettet Ørsted—Bluhme skulde ofres. Frederik VII gik ind herpaa, og da han forgjæves foreslog Ministeriet at betræde den liberale, konstitutionelle Vej med Hensyn til Grundlovsforandringen og Fællesforfatningen, modtog han Ministrenes Demission. 12. Dec. 1854 dannede S. et nyt Kabinet, i hvilket han selv blev Udenrigsminister og Minister for Holsten og Lauenborg, medens Andræ og Hall overtog henholdsvis Finansministeriets og Kultusministeriets Portefeuille; P. G. Bang, en ikke-politisk Personlighed, førte Forsædet i Kabinettet.

Decemberministeriet, der bestod af uensartede Elementer, gik dog fast og enigt til Løsningen af sin Hovedopgave: Ordningen af Monarkiets Forfatningsforhold. S. betonedede over for Rigsdagen Nødvendigheden af Sagens hurtigst mulige Tilendebringelse, og saaledes blev da ved Samstemning mellem hin og Regeringen den konstitutionelle Fællesforfatning af 2. Okt. 1855 til. Efter at den var bragt til Rigsdagens Kundskab, traadte den ud i Livet. Den preussiske og den østerrigske Udenrigsminister lykønskede begge S. til dette Resultat. Inden det nye Rigsraad traadte sammen, var S. som Minister for Holsten kommen paa en

meget spændt Fod med Hertugdømmets Stænderforsamling. Han søgte at indskrænke de adelige Godsejeres Indflydelse og vinde Middelstanden og Landbefolkningen for sig ved at foreslaa frisindede Reformer som Udvidelse af Forsamlingens finansielle Myndighed, Forøgelse af Ministeransvarligheden, Afskaffelse af Adelen Patrimonialjustits og Skatteprivilegier. Men ved sin myndige Optræden og sin strænge Forvaltning vakte han en saadan Misstemning, at disse i sig selv prisværdige Forslag ikke fandt Tilslutning. Da Stænderne fandt deres Myndighed tilsidesat ved nogle administrative Anordninger, S. paa egen Haand havde gennemført, vedtog de en Mistillidserklæring og rejste i Febr. 1856 Tiltale mod ham ved Overappellationsretten i Kiel, der dog erklærede sig for inkompetent til at dømme i Sagen (Sept. s. A.). Rigsraadet var imidlertid 1. Marts 1856 traadt sammen i Kjøbenhavn, og her bekæmpede S. Scheel-Plessens Paastand om, at Fællesforfatningen var ugyldig, fordi den var gennemført uden Medvirkning af Hertugdømmernes Stænder, ligesom han afviste Fordringen om, at den skulde forelægges disse. Da de tyske Stormagter i Noter stillede sig paa Scheel-Plessens og Meningsfællers Side, begyndte det langvarige dansk-tyske Noteskifte, som S. fra vor Side førte i dets første Stadium.

Som Udenrigsminister havde S. gode repræsentative Egenskaber: hans Holdning og ydre Optræden udmærkede sig i Regelen ved en vis Elegance, han var intelligent og udtrykte sig med Lethed; men paa den anden Side kunde han i sit Væsen være burschikos og frastødende. Denne sidste uheldige Egenskab formaaede han ikke altid at beherske i sine Samtaler med den preussiske og den østerrigske Gesandt. Blandt S.s Noter under Striden med Tyskland maa Noten og Memoiren af 23. Febr. 1857 fremhæves. Han gjorde deri klart og skarpt Rede for Udviklingsgangen i Fællesforfatningens Tilblivelse og afviste Paastanden om, at den savnede Retsgyldighed. Han hævdede, at Regeringen ikke kunde have forelagt Forfatningen baade for de holstenske Stænder og for Kongerigets Rigsdag, eftersom hine kun havde raadgivende, men denne besluttende Myndighed. Kongen vilde da kun have kunnet tage Hensyn til Stændernes Raad, naar disse havde stemt overens med Rigsdagens Beslutninger; men det vilde have været krænkende for Stænderne.

Den Gang S. afsendte disse Aktstykker, befandt Ministeriet sig i en alvorlig Krise, der skyldtes hans Optræden over for den

skandinaviske Bevægelse. Den store Gunst, han stod i hos Kongen og Grevinde Danner, bevirkede, at han af og til satte sig ud over det skyldige Hensyn til sine Kolleger i Kabinetet. Efter at et kongl. Reskript havde bestemt, at Grevinden skulde indføres i Statskalenderen som Kongens morganatiske Gemalinde, gjorde S. som Udenrigsminister Skridt for, at det fremmede Diplomati herefter skulde behandle hende som officiel Personlighed. Hans Bestræbelser i den Retning, af hvilke de øvrige Ministre naturligvis ikke følte sig tiltalte, bleve dog frugtesløse. I Sept. 1856 stillede S. endog i Statsraadet Forslag om Apanage til Grevinden, hvad der opbragte hans Kolleger saaledes, at de truede med at demissionere. Kongen gav S. det Hverv at danne et nyt Ministère; men han formaade det ikke. Andræ rekonstruerede da 18. Okt. 1856 Kabinetet, hvori S. beholdt sine hidtil hafte Portefeuiller. S.s antiskandinaviske Holdning fremkaldte, som ovenfor berørt, en ny Krise. Over for Kronprins Carl af Sverige-Norge havde han allerede under dennes Besøg her i Sept. 1856 forsikret, at Skandinavismen kun hyldedes af nogle Studenter i Kjøbenhavn. Da S. mente, at denne Bevægelse var faretruende for Bevarelsen af det danske Monarkis Integritet, sendte han paa egen Haand, uden Kollegernes Samtykke, 20. Febr. 1857 Gesandterne en Rundskrivelse, hvori han protesterede mod Skandinavismen og tillod sig den dristige Ytring, at den svensk-norske Regerings Holdning over for denne næppe var korrekt. Herimod nedlagde Kabinetet i Stockholm Indsigelse. Da nu S. ved Forelæggelsen af diplomatiske Aktstykker for Rigsraadet angaaende Øresundstoldens Afløsning var gaaet videre, end hans Kolleger havde haft Grund til at vente, gjorde denne selvraadige Adfærd Krisen akut. Ministrene indgave deres Demission, og S. traadte selv tilbage 17. April 1857, efter at han forgjæves havde søgt at danne et nyt Kabinet.

S., som 1854 var bleven Elefantridder, udnævntes 1857 igjen til Landdrost i Pinneberg og var fremdeles Gjenstand for Kongens særlige Bevaagenhed og Naade. Hans Rolle i Rigsraadet 1858 var kun af underordnet Betydning. I Dec. 1861 konstitueredes S. tilige som Overpræsident i Altona, men han fjærnedes fra sine Embeder af de tyske Forbundskommissærer i Dec. 1863. Han døde i Kjøbenhavn 1. Jan. 1874. S. havde 1827 ægtet Sarah Margrethe Markoe (f. 1806 i Vestindien, † 1876 i Slesvig).

Erslew, Forf. Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

A. Thorsøe.

Scheffer, Frederik Christian, 1737—76, Præst, blev født 15. Nov. 1737. Hans Fader, Kancelliraad Hans Wilhelm S., var Sekretær ved Overretten paa Gottorp; Moderen hed Christine Wilhelmine f. Wigandt. 1755 blev han Student fra Horsens, og 4 Aar efter tog han Attestats. Han gik i mange Aar i Hovedstaden som ubefordret Kandidat og syslede med forskelligartet Oversætterarbejde, deriblandt et Par Idyller af Gesner og nogle ubetydelige saakaldte «Danske Fabler» (1770). Blandt Trykkefrihedsskrifterne 1770—71 har han flere Piecer af mindre proper Art paa sin Samvittighed. I «Philopatreasfejden» (II, 186) kom han paa Kothurnen med «Tanker om Gejstligheden i en Stat», i det han i et affekteret Sprog søger at paavise Præstestandens Betydning og Værd for Staten. Piecen var højtidelig dediceret Biskop Harboe, men røbede fremmed (tysk) Herkomst. Rimeligvis ved sin Fasters, Kammerfrue hos Dronning Juliane Marie, Fru Elisabeth Jacobis (jvfr. VIII, 338), Indflydelse opnaaede han 1772 at blive Kapellan i Fredensborg, men døde allerede 29. Juli 1776. Hans Enke, Margrethe Marie f. Brøstrup, flyttede 1801 ind i Melchiors Enkesæde i Stenløse, hvor hun forblev til sin Død, 3. Sept. 1822.

Nyerup, Lit. Lex. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist., 2. Udg., V, 1. 237. Fr. Schmidts Dagbøger, ved N. Hancke, S. 334. Schack, Revision og Forts. af Fundatssaml. II, 377 f. *A. Jantzen.*

Scheibe, Johan Adolph, 1708—76, Komponist og musikalsk Forfatter, fødtes i Leipzig i Maj 1708 og var en Søn af Orgelbygger Johann S. og Anna Rosina f. Hess. 1725 blev han dimitteret til Universitetet og begyndte at studere Jura, men maatte paa Grund af sin Faders økonomiske Ruin opgive Studeringerne. Han kastede sig nu med stor Energi over Musikken, som han allerede tidlig havde begyndt at dyrke, og søgte samtidig at tilegne sig et videre Syn paa Kunsten ved at høre filosofiske Forelæsninger og ved Studiet af de gamle Grækere. Bekjendtskabet med Gottscheds «Kritische Dichtkunst» bragte ham paa den Tanke at gjøre Musikken til Gjenstand for en kritisk Undersøgelse, da den som Følge af slet Paavirkning fra Udlandet var kommen i Forfald og trængte til at reformeres. Ligesom Gottsched vilde han paa sit Omraade arbejde paa at forbedre Smagen og vække den nationale Bevidsthed. Sine reformatoriske Ideer begyndte han dog først at udvikle, efter at han 1736 havde taget Ophold i Hamborg, hvor han 1737—40 udgav Tidsskriftet «Der kritische Musikus», som ved sine nye Synspunkter og sin kraftige Polemik, især mod den sam-

tidige italienske Opera, vakte Opsigt og fremkaldte et livligt Røre. Ved Siden deraf komponerede han en Mængde Musik af alle Slags, Koncerter, Symfonier, Kammermusik, Kantater og Oratorier. En Opera, hvori hans Ideer om den dramatiske Musik fik praktisk Anvendelse, kom ikke offentlig frem, da det hamborgske Operaforetagende gik over Styr under Forberedelserne til dens Opførelse. Bedre Lykke havde han med Musikken til Tragedierne «Polyeukt» og «Mithridat», hvorved han indførte noget helt nyt. 1739 opnaaede han ved indflydelsesrige Venners Hjælp at blive Kapelmester hos Statholderen i Holsten, Christian VI's Svoger Markgreve Frederik Ernst af Brandenburg-Kulmbach, og i Sept. 1740 kaldtes han til Kjøbenhavn for at komponere Kantaten til Christiansborg Slotskirkes Indvielse. Efter at have aflagt yderligere Prøver paa sin Duelighed ved et Par Fødselsdagskantater, som han tillige selv havde digtet, blev han 1. Dec. udnævnt til kongl. Kapelmester. Den følgende Sommer ægtede han i Hamborg den 21-aarige Jomfru Ilsabe Müller.

Den pietistiske, skuespiltjendske Aandsretning, som herskede under Christian VI, afskar S. fra paa Operaens Omraade at virkeliggjøre sine Reformideer, som han derimod søgte at skaffe videre Udbredelse ved en ny, samlet og omarbejdet Udgave af «Der kritische Musikus», der udkom 1745, forøget med flere Tillæg, hvoriblandt de vigtige Afhandlinger om Recitativet og om «den nuværende Smag i Musikken». I sin praktiske Virksomhed var han henvist til Kirken og Koncertsalen, og i Samklang med Tidsaanden lagde han sig særlig efter Passionsmusikken. 1742 opførtes i Slotskirken Passionsoratoriet «Gottselige Gedanken bei dem Kreuze unsers Erlösers», og for det i 1744 oprettede «Musikalske Societet», hvoraf han var Medlem, komponerede han bl. a. Oratoriet «Thränen der Sünder bei dem Kreuze ihres Erlösers» til en af ham selv forfattet Text (1746) og en dansk Passionsmusik: «Gudelige Tanker osv.» af G. Treschow (1747). I sin Egenskab af Hofkapelmester komponerede han «Klagesangen» i Anledning af Christian VI's Død.

Tronskiftet og det dermed følgende Omslag i Hoffets Anskuelser og Sædvaner medførte en hel Omvæltning i de musikalske Forhold. Den italienske Opera indførtes og opslugte for en Tid al musikalsk Interesse, saa at det musikalske Societet maatte gaa ind. S. mistede sin Stilling som Kapelmester og afløstes 1748 af Scalabrini, Italienernes Musikdirigent, i hvis Sted den senere berømte Gluck blev Kapelmester ved Operaen. Det nationale Musik-

instituts Undergang og Brydningerne mellem de forskjellige Smagsretninger affødte en interessant litterær Fejde imod den italienske Opera, som tør antages ikke at være undgaaet Glucks aarvaagne Opmærksomhed, en Formodning, der bestyrkes ved, at man i hans «Telemacco», den første Opera, han skrev efter Opholdet i Kjøbenhavn, har fundet de tidligste Spor af en ny Stil. Det vægtigste Indlæg i denne Strid var S.s «Thusnelde, ein Singspiel in 4 Aufzügen» med en udførlig Indledning «von der Möglichkeit u. Beschaffenheit guter Singspiele», der udkom 1749, og hvori Glucks Ideer til en Reform af Operaen foregribes. De samme Tanker, der findes i Dedikationen af «Alceste», ere allerede udviklede af S. i Fortalen til «Thusnelde» og de Afsnit af «Der kritische Musikus», hvortil den henviser. Et og andet hos S. — f. Ex. hans Ideer om «Sprogets Melodi», om alle Kunsters Samvirken i Syngespillet og den Tanke, at Komponisten helst tillige burde være Digter og Filosof — peger endog videre ud i Tiden, hen imod det Wagnerske Musikdrama. Der er Grund til at tro, at det var paatænkt, at det italienske Operaselskab, hvortil der netop det Aar, da Gluck stod i Spidsen for det, var engageret et delvis tysk født Personale, skulde have opført «Thusnelde». Dette ses imidlertid ikke at være sket. Musikken var komponeret, men er ikke bevaret.

I 1749 tog S. Bopæl i Sønderborg, hvor han oprettede en Musikskole for Ungdommen og beskæftigede sig med litterære og musikalske Arbejder. Et af de første var hans tyske Oversættelse af «Peder Paars» (1750), som han siden omarbejdede og udgav paa ny i 1764 tillige med en Biografi af Holberg, til hvis Omgangsvener han i flere Aar havde hørt. Fra Tiden i Sønderborg skrive sig ligeledes den lærde Afhandling «Vom Ursprung u. Alter der Musik» og en stor dramatisk Oratoriedigtning, «Der wundervolle Tod des Welterlösers», med en kritisk Fortale om Passionsmusikken. Begge disse Skrifter udkom 1754, medens Musikken til Oratoriet først senere blev komponeret.

Skjønt fraværende vedblev S. dog at være knyttet til Hovedstadens Musikliv. Da der igjen blev dannet et musikalsk Selskab, som 1751 indviede sin nye Koncertsal i Raadhusstræde, var det ham, som efter Opfordring digtede og komponerede Indvielseskantaten, og for dette Selskab skrev han derefter bl. a. Musikken til «Sørge- og Klagesangene» over Dronning Louise (1752) og Oratoriet «Abbildung der Martern u. des Todes unsers Erlösers Jesus

Christus» (1753). Forbindelsen med den nye Musikforening og med den tyske litterære Koloni i Kjøbenhavn, særlig Hofpræst Cramer, førte til, at S. atter tog Ophold her, hvor han 1761 traadte frem for Offentligheden med et stort nyt Værk, det foran nævnte Oratorium «Der wundervolle Tod des Welterlösers», der var saa omfangsrigt, at det maatte fordeles paa 2 Dage. Næste Aar opførtes Passionssangen «Den døende Jesus», hvori der findes mærkelige Prøver paa den recitativiske Stil, som S. tillagde saa stor Betydning. Han fordybede sig herefter paa ny i Undersøgelser angaaende Sprogets musikalske Behandling. Udbyttet af disse Studier offentliggjordes i en vidtløftig Afhandling om Recitativet, der findes i «Bibliothek der schönen Wissenschaften» XI—XII, og som oplysende Exempler udgav han i 1765 under Titelen «Tragische Cantaten» Gerstenbergs «Ariadne auf Naxos» og J. E. Schlegels «Procris u. Cephalus», komponerede for Sang og Klaver og ledsagede af et Sendebrev om Recitativet.

Ved Frederik V's Død var Kapelmester Sarti i Udlandet, og S. fik da det Hverv at komponere Sørgemusikken. Han kom ved denne Lejlighed i Berøring med den unge, hidtil ubekjendte Johannes Ewald, i det han blandt flere indsendte Texter valgte dennes «Sørgesange» til den Komposition, som skulde opføres i Slotskirken. Kantaten over Frederik V hørte til S.s mest vellykkede Kompositioner, og for at give Musikken en større Anvendelighed omarbejdede han den i Forening med Digteren til en «Passionscantata», der første Gang opførtes i Fasten 1768 af det Aaret i Forvejen stiftede nye musikalske Selskab — det senere kongl. musikalske Akademi — og gjorde et dybt Indtryk, hvorfor den gjenopførtes flere følgende Aar. Samarbejdet med Ewald, der i S. fandt en faderlig Ven og Raadgiver paa den musikalske Poesis Omraade, frembragte flere andre Værker, blandt hvilke især en «Sørgecantata ved Christi Grav», opført 1769, synes at have vundet Bifald. Endnu s. A. opførtes en stor ny Musik af S. til Metastasios «Giuseppe riconosciuto, ell. Joseph, som giver sig til Kjende for sine Brødre». Hans sidste større Arbejde var Musikken til et Oratorium af N. K. Bredal.

Det blev saaledes Oratoriet og den store Kantate for Soli, Kor og Orkester, hvori S. især fik Lejlighed til at udføre sine Ideer. For den danske Musik havde hans Kantater og Oratorier deres Betydning som de første kyndige Forsøg paa at udnytte Sprogets musikalske Egenskaber i større Kunstformer og som For-

billeder for senere Værker af lignende Art. En langt mere vækkende og befrugtende Indflydelse udøvede han dog gennem sine Skrifter, som behandle en Mængde vigtige musikalske Spørgsmaal og ved deres Rigdom paa nye Tanker og klare, om end noget vidtløftige, Fremstilling indtage en høj Plads i det 18. Aarhundredes musikalske Litteratur. Som Komponist var han ikke uden Følelse, hvorimod det skortede ham paa Fantasi og umiddelbar Inspiration. De sidste Aar af sit Liv syslede han med et stort anlagt Værk om Kompositionen, hvoraf kun 1. Bind udkom (1773). S. døde 22. April 1776, hans Hustru 24. Avg. 1781.

Mattheson, Grundlage einer Ehrenpforte (1740). Allg. Deutsche Biographie XXX. Nyerup, Lit. Lex. Nationaltid. 8. Jan. ff. 1883. Musikforeningens Festskrift I. *V. C. Ravn.*

Scheidt, Christian Ludvig, 1709—61, Retslærd og Historiker. Denne «skikkelige og lærde Mand», som N. M. Petersen kalder ham, var født 26. Sept. 1709 i Waldenburg i Tyskland, hvor hans Fader var Amtmand og Raad i Greverne af Hohenlohes Tjeneste. Efter Skolegang i Oehringen studerede S. i Altorf og Strasburg. Siden blev han Hovmester for unge Adelsmænd under deres Studier i Halle og Göttingen. Paa førstnævnte Sted blev han saa stærkt religiøst paavirket, at hele hans følgende Liv bar Præg deraf, paa sidstnævnte bestemtes hans videnskabelige Retning, hvis Hovedpræg var en grundig, kritisk Granskning, i Smag med den, Hans Gram hos os udfoldede. 1737 tog han den juridiske Doktorgrad i Göttingen og blev ikke længe efter extraordinær Professor i det juridiske Fakultet sammesteds. 1739 (med antedateret Bestalling af 14. Juli 1738) kaldedes han efter Anbefaling af Grev Stolberg-Wernigerode til «Professor juris civilis et patriæ» ved Kjøbenhavns Universitet og tillige — og det var vel Hovedsagen, hvorfor han indkaldtes, da han foreløbig var ganske ubekjendt med dansk Ret og ikke forstod Sproget — til Lærer for Kronprins Frederik (V). Efter Hojers snart paafølgende Død blev han dog Professor i Stats-, Natur- og Folkeret samt i Moralfilosofi, hvilket laa bedre for ham. Sin kongelige Lærlings Yndest vandt han vel ikke, hvortil hans uanselige Ydre skal have bidraget, da han var lille og forvoxet; derimod lykkedes det ham at vinde en ret anset Position paa det videnskabelige Omraade, hvortil bidrog, at han snart levede sig ind i danske Forhold, saa han allerede 1740 ytrede til en Ven, at han bar et dansk Sind i et tysk Legeme. Da han tidlig (1742?) optoges i det nys oprettede Videnskabernes Selskab, leverede han

til dets Skrifter flere meget lærde Afhandlinger af en udpræget dansk-norsk national Karakter («Bevis, at Danmark ikke nogen Sinde har været et Len af det tyske Rige» og «Det Kongerige Norges ældgamle Frihed»); for øvrigt udgav han forskjellige mindre latinske Skrifter, henhørende under Stats- og Folkeret samt filosofisk Ethik. 1746 fik han Justitsraads Titlen. Da Gram, der ved Siden af sit Professorat havde været kongl. Historiograf, Bibliothekar og Arkivar, døde 1748, blev S. vel kongl. Historiograf; men sit levende Ønske om at blive Gehejmearkivar fik han ikke opfyldt, og da Langebek, der af S. betragtedes som en slet og ret Studiosus, med Føje blev ham foretrukket, var det et saa haardt Stød for S., at han snart efter modtog den ham tilbudte Post som brunsvig-lyneborgsk Historiograf, Bibliothekar og Arkivar i Hannover. Ogsaa her udfoldede han en betydelig Forfatter- og Udgivervirksomhed. Bekjendt er især hans «Origines Guelficæ», 4 Bind i Fol. (1750 ff.).

S. var intet skabende Talent; men han besad Kritik og egnede sig for Specialundersøgelser. Ligesom Grams historiske Arbejder slutte S.s sig for største Delen, udvidende, forklarende og berigtigende, til andres Værker. Han bevarede stedse «die gesegneten dänischen Lande» i venlig Erindring, og i hans Manuskriptsamling, der efter hans Død, 25. Okt. 1761, kom til Bibliotheket i Wolfenbüttel, var der adskillige værdifulde Bidrag til dansk Historie. — S. var 2 Gange gift. Hans 1. Ægteskab var en Tragedie. Den halvgamle, forvoxede lærde, der altid hang over Bøgerne, begik den Daarskab at ægte en ganske ung, fejret Skjønhed. Det gik galt, som man kunde vente. Da S. fik Beviser for Hustruens Utroskab, sendte han hende til den pietistiske Kreds i Wernigerode for at faa hende omvendt. Og da det ikke hjalp, lod han sig skille fra hende. Hans anden Hustru, som han dog kun havde i faa Aar, var Datter af en russisk General.

Büsching, Beiträge z. Lebensgesch. denkwürd. Personen III. Allg. Deutsche Biographie XXX. Orion, Quartalskr., II, 179. Nyt hist. Tidsskr. VI, 330 ff. Rørdam, Hist. Saml. og Studier II, 423.

H. F. Rørdam.

Schelde, Niels, 1701—62, Regimentsskriver. Som Bondesøn fra Koldingegnen (Lejrskov), født 19. Febr. 1701, naaede han gennem Justits- og Regnskabsbetjentes Skriverstuer til Kontorpladser i Generalkommissariatet og Rentekammeret, men maatte derefter i 7 Aar tjene som Fuldmægtig hos Amtmand i Dronningborg og flere Amter Trappaud, før han, «kyndig i Loven og Landvæsenet»,

i 1737 adjungeredes Regimentsskriveren i Dronningborg Distrikt, Ulsøe, ved hvis Død i 1748 han endelig blev virkelig Regiments-skriver. Hans Hustru var Ingeborg Marie f. Bering, Datter af Kjøbmand Dittl. B. i Randers. S.s kloge og mønsterværdige Embedsførelse var præget af den samme dybe Forstaaelse af Bondestandens uværdige Kaar og af den samme Nidkjerhed i Arbejdet paa Tilstandens Forbedring, som han har lagt for Dagen i sin Afhandling: «Om Aarsagen til Folkemangel i Danmark» (i «Økon. Mag.» V). S. blev Kammerraad 1752 og døde 23. Okt. 1762.

Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 III, 2, 78 f. Nyerup, Lit. Lex.
J. Bloch.

Schelderup, jvfr. Schjelderup, Schjellerup og Skjelderup.

Schelderup, Ove, 1674—1756, Amtmand, Søn af Mag. Søren Hansen, Sognepræst til Domkirken i Throndhjem (f. 1623 † 1679), og Anna Pedersdatter Schelderup († 1701), hvis Slægtnavn han optog. Han fødtes i Throndhjem, fra hvis Skole han blev Student 1692, men hans senere Uddannelse er hidtil ubekjendt; han blev imidlertid allerede 1704 udnævnt til Amtmand i Nordlandene og fik 1710 Tilladelse til at bo i Throndhjem om Vinteren. 1714 blev han Justitsraad, 1731 Etatsraad og 1749 Konferensraad. Paa Grund af Alder og Svagelighed afgik han i Begyndelsen af 1751 med Pension og døde paa sin Ejendomsgaard Storfosen paa Ørlandet i Maj 1756, henimod 82 Aar gammel, men begravedes først 17. Juni s. A. paa Ørlandet; dog nævnes ogsaa hans Gravsted i Throndhjems Domkirke. Han blev gift i Christiania 1715 med Kirsten f. Munch (f. sammesteds 1692), Datter af Biskop Hans M. (XI, 508); hun var da Enke efter Assessor og Lagmand paa Op-landene Peter Blichfeldt († 1712). S. og hans Hustru gjorde Testamente i 1750, hvorved nogle Hundrede Rdl. tilfaldt forskellige Stiftelser. Han er Forfatter af en Beskrivelse over den norske Malstrøm, hvoraf et Uddrag er trykt i det svenske Videnskabs-akademis «Handlingar» X (1750).

Nicolaysen, Norske Stiftelser III.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Schenck, Gevert (Gebhard), —1547, Høvedsmand, tilhørte efter Seglet at dømme den tyske Adelsfamilie Schenck v. Diepen, men ellers vides ikke noget bestemt om hans Familieforhold. Han træffes første Gang i Hertug Ernst af Lyneborgs Følge paa Rigsdagen i Augsburg 1530. I Avg. eller Sept. 1534 traadte han i Her-

tug Christian (III)s Tjeneste som Ritmester for en Fane Ryttere; han tjente lige til Krigens Slutning, deltog i Kjøbenhavns Belejring og var en kort Tid Feltherre i Christoffer v. Veltheims Fraværelse. Han var Medlem af den Ret, der dømte Marcus Meyer til Døden, og medunderskrev Kjøbenhavns Kapitulation 29. Juli 1536. Efter Krigens Slutning vendte han vistnok tilbage til Tyskland, men vedblev alligevel at staa i Tjenesteforhold til den danske Konge. 1536 fik han ny Bestalling, paa 4 Aar, og den fornyedes i 1540 paa yderligere 3 Aar. 1542 deltog han i sachsisk Tjeneste i Felttoget mod Hertug Henrik den yngre af Brunsvig-Lyneborg, og 1546 tjente han i det schmalkaldiske Forbunds Hær som Ritmester, men døde allerede i Begyndelsen af næste Aar; maaske er han falden i en eller anden Kamp. Hans Enke, Anna v. Veltheim, førte i de følgende Aar en Del Forhandlinger med den danske Regering angaaende et formentligt Tilgodehavende.

Dsk. Mag. 4. R. III, 88 f.

L. Laursen.

Schepelern, Christian August, 1794—1870, Officer, var en Søn af Kapitajn Anker Anthoni S. og Mariane Frederikke f. Bergendal. Han var født i Fredericia 22. Dec. 1794, blev Landkadet 1805 og blev 1812 Sekondlieutenant ved sjællandske Skarpskyttekorps, med hvilket han deltog i det ublodige Felttog paa Fyn 1814. Han blev Premierlieutenant 1820, Kapitajn 1828, Major 1845 og fik 1848 Kommandoen over 1. Jægerkorps. Hans Afdeling var den første, der vexlede Skud med Fjenden, nemlig i det lille Sammenstød ved Ringenæs 6. April; 2 Dage senere deltog han i Kampen ved Bov, og 20. April leverede han i Spidsen for et kombineret Kommando de slesvig-holstenske Friskarer en uafgjørende Kamp i Egnen syd for Ekernefærde. I Slaget ved Slesvig blev S. haardt saaret, og først 1½ Aar efter kunde han paa ny melde sig til Tjeneste. Under Rekonvalescensen avancerede han 1848 til Oberstlieutenant og Aaret efter til Oberst. I Dec. 1849 overtog han Kommandoen over 3. Infanteribrigade.

S. var en dygtig Soldat af den gamle Skole, han udførte givne Befalinger paalidelig og samvittighedsfuldt, men han manglede den Selvstændighed og det Overblik, der maa kræves af en højere Troppfører. Denne Mangel traadte stærkt frem ved Isted. 24. Juli. 1850, Dagen før Slaget, fik han Ordre til med sin Brigade at omgaa Fjendens venstre Fløj for Dagen efter at falde ham i Ryggen. Det er tvivlsomt, om Overkommandoen handlede rigtig

i paa et saa tidligt Tidspunkt at detachere $\frac{1}{6}$ af sin Styrke, men det er sikkert, at den handlede urigtig i at overdrage S. et Hverv, der netop krævede stor Selvstændighed. Den rent taktiske Del af Opgaven blev godt løst; 25. Juli Kl. 11 $\frac{1}{2}$ Form. stod S. ved Skovby i Ryggen paa Fjenden. En Times Tid senere modtog han imidlertid fra Overkommandoen en kategorisk Ordre til at gaa tilbage. Denne Befaling, der var affattet Kl. 8 $\frac{1}{2}$ under Indtrykket af de overdrevne Beretninger om Katastrofen ved Øvre Stolk, var hensigtsløs, thi hvis Hovedstyrken var i Nød, kunde S. ikke hjælpe den, og selv var han uden for al Fare. Da S. modtog den, var den 4 Timer gammel, Uheldet var længst redresseret, Sejeren i Hovedsagen vunden, den ventede kun sin Fuldstændiggjørelse. Flere af Underførerne havde klart Blik for Situationen og bønfuldt Brigadekommandøren om at følge den oprindelige Plan, men han var døv for alt andet end Befalingens Ordlyd og gik tilbage til Hovedstyrken, som han naaede langt ud paa Natten. Efter Slaget hædredes han med Kommandørkorset; han havde jo med Troskab udført, hvad der var befalet ham. I Resten af Felittoget stod Brigaden paa Armeens højre Fløj, men S., hvis Saar var brudt op, kom ikke mere i Ilden. Efter Krigen kommanderede han 3. Reservebrigade og overtog 1852 2. Infanteribrigade. Paa Grund af Svagelighed tog han 1854 sin Afsked som Generalmajor, men fungerede fra 1855—65 som Kommandant i Kjøbenhavn. Sidstnævnte Aar forlod han definitivt Hæren som Generallieutenant. Han døde i Kjøbenhavn 19. Maj 1870.

S. var gift med Alexandrine Charlotte f. Flensborg (f. 5. Avg. 1806 † 9. Juli 1889), Datter af Kontreadmiral Chr. Peter F. og Alexandrine Marie Cathrine f. d'Origny.

N. P. Jensen, Den første slesvigske Krig.

A. Tuxen.

Schepelern, Georg Sophus Frederik, 1839—1900, Præst, er født i Kjøbenhavn 26. Febr. 1839 og Søn af Lærer ved Landkadetakademiet, senere Toldforvalter i Nykjøbing paa Sjælland, Justitsraad Fred. Ant. Adolph S. og Julie Frederikke Christiane Elisabeth f. Heilmann. Han blev dimitteret fra v. Westens Institut 1857, studerede nogle Aar Jura, men da han kom i nær Berøring med Familien Laub, blev han stærkt paavirket af den gamle Biskop og slog nu om til Theologien. I 1864 blev han Cand. theol. og s. A. personel Kapellan i Kirke-Helsing og Drøsselbjærg. Da han blev

tjenstledig her, blev han 1865 forflyttet til Alslev og Fjenneslev, men da Sognepræsten her døde kort efter, vendte han 1866 efter sin gamle Menigheds og den ny Sognepræsts Ønske tilbage til Kirke-Helsing, hvor man satte megen Pris paa den aktive unge Kapellan. I 1869 blev han Feltpræst for Lejren i Hald og s. A. resid. Kapellan i Trinitatis søndre Sogn i Hovedstaden. I 1878 rykkede han op til at blive Sognepræst ved samme Kirke og udfoldede nu en kraftig Virksomhed som Prædikant og Organisator af Menighedsarbejdet. Han var en af de første Præster i Kjøbenhavn, som oprettede en Menighedsforening, der fra 1876 satte en ordnet kirkelig Fattig- og Sygepleje i Gang og senere samlede disse Virksomheder i et Menighedshjem. Det her givne Exempel er ikke blevet uden Betydning. I 1895 udnævntes han til Holmens Provst. Som saadan udvirkede han, at der indførtes en Guds-tjeneste i ethvert Orlogsskib inden dets Togt. Han har ogsaa udgivet en Andagtsbog for Søfolk. Han var den første, der indførte en Morgenandagt i Kirken. I 1891 blev han Medlem af Direktionen for Pastoralseminariet, hvor han ledede de kateketiske Øvelser. Tillige var han Overdirektør for de Massmannske Søndags-skoler (fra 1895) og Medlem af Undervisningskommissionen for Efter-slægtens Skole. Endelig var han et virksomt Medlem af Bestyrelsen for «Kirkelig Forening for indre Mission i Kjøbenhavn».

Midt under denne travle Præstegjerning har han udfoldet en ikke ringe Virksomhed som Forfatter, dels ved Artikler om Dagens kirkelige Spørgsmaal, saaledes om Menighedspleje, om Kvindesagen, om Kjøbenhavns Kirkesag, og dels ved Udgivelse af Skrifter. Navnlig har han indlagt sig Fortjeneste ved sin Polemik imod den romersk-katholske Propaganda; herhen høre «Aabent Sendebrev til en katholsk Præst» (1892) og «Den moderne Katholicisme, dens Udvikling, Maal og Midler» (1888) samt «Romerkirkens Hovedvildfarelser» (11 Hæfter, 1889—92), hvilket sidste Arbejde vil have blivende Værd som Haandbog i denne Kamp. End videre har han udgivet «Biskop O. Laubs Levned, en Livsskildring i Breve» (3 Bind, 1885—87; Medudgiver: F. L. Mynster); «Prædikener over ny Texter» (1884), «In memoriam» (1898), en Samling af Ligtaler. Efter hans Død, som indtraf uventet 16. April 1900, udkom en ny Samling af hans efterladte Prædikener. Sluttelig skal omtales, at S. var Medlem af den Komité, som i 1885 udgav det «Forslag til Salmebog for Kirke og Hjem», som blev Grundlag for Kirke-

raadets Salmebog af 1897. — 28. Juni 1867 ægtede han Louise Magdalene Laub (f. 1842), Datter af Biskop H. O. C. L. (X, 126).
Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 273 f. *R. Volf.*

Schepelern, Vilhelm Emil, f. 1844, Læge, er en Broder til ovennævnte Provst G. S. F. S. Født 17. Marts 1844 i Nykjøbing i Sjælland og dimitteret fra Roskilde Skole 1862 tog han 1869 Lægeexamen, fungerede derefter indtil 1874 som Kandidat og medicinsk Reservelæge ved Kommunehospitalet, det sidste Aar, under Overlæge Aarestrups dødelige Sygdom, som Overlæge. Efter en Studierejse ansattes han 1875 som Overlæge ved det nybyggede Kysthospital paa Refsnæs, hvilket han derefter har viet alle sine Kræfter, og som under hans kyndige og nidkjære Ledelse har udviklet sig paa den heldigste og mest velsignelsesrige Maade, saa at det nu staar som et stort Mønsterhospital paa sit specielle Omraade. Som en Anerkjendelse af sine Fortjenester i denne Stilling erholdt han 1894 den medicinske Æresdoktorgrad af Universitetet, ligesom han 1900 i Anledning af Hospitalets Jubilæum fik Titel af Professor. I Hospitalets udgivne Jubilæumsskrift er indført en Afhandling af ham om Skrofulose og Tuberkulose samt en statistisk Redegjørelse for de i det hele Tidsrum behandlede Sygdomstilfælde. — 1891 ægtede han Meta Magdalena Hammerich († 20. Jan. 1895), Datter af Professor Martin Johannes H. (VI, 540).

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Universitetsprogr. til Reformationsfesten 1894. Kysthospitalet p. Refsnæs 1875—1900. *Jul. Petersen.*

Scherbech, jvfr. Schierbeck og Skierbeck.

v. Scherewien, Carl Leopold, 1718—79, Landsdommer, var Søn af russisk Kapitajn Ivan Feodorowitsch v. S. og Margrethe Sophie f. v. Engelken, fødtes 7. Juli 1718 paa Schwastorf i Meklenborg og blev, 13 Aar gammel, Student i Rostock. Han gav Afkald paa sin Fædrearv i Rusland for at blive ved den evangeliske Bekjendelse, kom 1737 til Danmark og udnævntes 1741 til Fændrik i Grenaderkorpset, blev 1747 Premierlieutenant og 1759 Kapitajn, men afskedigedes i Følge Ansøgning Aaret efter fra Krigstjenesten med Majors Karakter. 1760 udnævntes han til Vicelandsdommer og 1772 til Landsdommer paa Fyn og Langeland; 1760 blev han Etatsraad, 1776 Konferensraad. Skjønt Udlænding af Fødsel planlagde S., der havde levende litterære Interesser, Udgivelsen af en Samling fædrelandske Biografier. Værket kom dog ikke i Stand. Suhm og Schøning maatte selv udgive de Biografier, de havde ud-

arbejdet i dette Øjemed. Hans Samling af Disputatser kjøbtes efter hans Død til det kongl. Bibliothek. Han døde 6. Dec. 1779. S. ægtede 1. Okt. 1759 Margrethe Marie de Falsen (f. 12. Maj 1730 † 8. Maj 1795), Datter af Kommerceraad Johan Eskild de F. og Johanne f. Tommerup. Hun arvede Søbo efter Faderen og ægtede 1781 Prokansler J. A. Cramer (IV, 100). *Louis Bobé.*

Scheving, Hallgrímur Hannesson, 1781—1861, Filolog, var Søn af Præsten Hannes Lauritsson S. og Snjálaug Hallgrímsdatter. S., hvis Familienavn minder om Slægtens Afstamning fra Landsbyen Skjævinge i det nordlige Sjælland, fødtes 13. Juli 1781 paa Helgastaðir i Nordisland. Efter at have gennemgaaet Skolen paa Holar studerede han fra 1804 ved Kjøbenhavns Universitet og tog her, foruden at besvare en Prisopgave, 1809 filologisk Skoleexamen; 1817 tildeltes ham for en fra Island nedsendt Afhandling den filosofiske Doktorgrad. Fra 1810 virkede han som Lærer ved Latin-skolen paa Bessastaðir og udnævntes, samtidig med at denne forlagdes til Reykjavik, 1846 til Overlærer; efter at være afskediget 1850 levede han til sin Død, 31. Dec. 1861, i Reykjavik. 1820 ægtede han Præstedatteren Kristín Gísladatter. S. var en alvorlig og karakterfast Mand, som havde stor Indflydelse paa sine Disciple og forstod at vække deres Interesse for sproglige Studier (s. VI, 24). Ved Siden af klassiske Sprog syslede han særlig med Islandsk og anlagde betydelige lexikalske Samlinger, som han dog til Dels selv skal have tilintetgjort inden sin Død. I øvrigt udfoldede han kun ringe Produktivitet. Mærkes kunne foruden hans Disputats, der giver kritiske Bidrag til Ciceros «Brutus», en Undersøgelse om nogle Vers i Völuspá («Skand. Lit. Selsk. Skr.» 1810), Udgivelsen af nogle mindre islandske Texter («Hugsvinnsmál», «Forspjallsljóð») og Ordsprogssamlinger, som han lod trykke i Skoleprogrammer 1831—47.

P. Pétursson, Hist. eccl. Island. S. 382. Erslew, Forf. Lex. Sunnanfari V (1895), S. 3. *Kr. Kaalund.*

Schilderup, jvfr. Schelderup og Skjelderup.

Schjelderup, Emil, 1815—91, Skolemand, var Søn af Lærer i Grundfør Henning S. og Edle Kirstine f. Johnstrup og blev født i Kjøbenhavn 31. Maj 1815. Han dimitteredes fra Jonstrup Seminarium 1836 og var Lærer i Følleslev i Holbæk Amt fra 1837—85, da han søgte sin Afsked. Han døde 27. Dec. 1891. S. var en dygtig og vel anset Lærer, der indtog en fremskudt Plads i Lærer-

nes Reformbestræbelser i Midten af det 19. Aarhundrede, skrev en Mængde Artikler om Skolespørgsmaal i Aviser og Skoleblade og tog virksom Del i Skolemøder, ligesom han var en af Lærernes Ordførere i hin Tids Petitionsbevægelse. Ogsaa for sine Kaldsfællers økonomiske Vilkaar havde han varm Interesse og formaaede sin Broder Manufakturhandler J. R. S. i Kjøbenhavn til 1862 at stifte et Legat (nu over 250000 Kr.) for sjællandske Læreres efterladte. 1858 forsøgte han, dog uden Held, at blive valgt til Folke­tingsmand for Holbæk Amts 5. Valgkreds. — Ægtede 31. Maj 1837 Dorteia Marie Petersen (f. 25. Marts 1814 † 7. Sept. 1892), Plejedatter af Provst G. J. Discher (IV, 281).

Erslew, Forf. Lex.

Joakim Larsen.

Schielderup (Schelderup ell. Skjelderup), **Niels Mortensen**, 1587—1640, Theolog, var født i Skjellerup i Fyn, hvor hans Fader, Morten Nielsen Mesling, var Præst. 1613 blev han Student og tog Aaret efter Bakkalavrgraden. Han maa have gjort sig bemærket ved mere end sædvanlig Dygtighed, eftersom Universitetet tildelte ham det kongl. Rejsestipendium, som han benyttede til Studeringer i Wittenberg (hvor han 1616 optraadte som Forfatter) og maaske andensteds. Efter sin Hjemkomst tog han 1619 Magistergraden og blev Aaret efter Konrektor ved Frue Skole i Kjøbenhavn. 1622 kaldedes han til Rektor ved Sorø Skole. Da Akademiet sammesteds senere oprettedes, knyttedes han dertil, i det han 1627 blev Professor i Logik, 1632 tillige (dansk) Sognepræst og 1639 Professor i Theologi. Han døde allerede 4. Nov. 1640. 1626 havde han ægtet Dorothea Hansdatter Wolf. Han har udgivet nogle theologiske Skrifter, mest af opbyggelig Art. 1638 holdt han i Anledning af Kansler Chr. Friis' Mundheld: «Fides Calvinistica est manus Thomæ», en senere udgiven latinsk Tale, der mulig har anbefalet ham til den snart efter ledige theologiske Lærestol i Sorø.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd.

H. F. Rørdam.

Schielderup, Søren, 1698—1736, Gouvernør, en Søn af Provst, Mag. Johannes S., Sognepræst i Skogn, og Gesken Lund, blev 1718 Sekondlieutenant ved bergenusiske Regiment, tog Del i Kampen mod Sverige og hædrede med en Medaille for sin Deltagelse i Marstrands Erobring, men faldt for Reduktionen i 1720. Han fik vel atter en Sekondlieutenantsplads, men tog Afsked 1724, samtidig med at han forlovede sig med en formentlig rig Enke og

købte sig en Kancelliraads Titel. 24. Marts 1727 ægtede han i Ringkjøbing Else Jensdatter Ausborg og nedsatte sig her, men først i 1734 opnaaede han ved sin Udnævnelse til Gouvernør for de danske Besiddelser paa Guineakysten den Stilling, hvorved han i en forbavsende kort Tid skulde skaffe sig et anset Navn. Han blottede strax efter Ankomsten sin Forgængers Underslæb og ugudelige Levned, sørgede for Ansættelsen af dygtige og ædruelige Embedsmænd, skaffede bedre Lønninger til Haandværkerne og de indfødte Hjælpere og oprettede en Skole for Soldaternes hidtil ganske forsømte Børn med de indfødte Kvinder. Negrene elskede ham og kom langvejs fra for at se den ved sin sjældne Godhed mod dem mærkelige Mand. Handelen blomstrede op efter lang Tids Forfald, og han gjorde Kompagniet en god Tjeneste ved at komme Hollænderne i Forkjøbet med af en Negerkonge at købe Distriktet Ningo og anlagde her Fæstningen Fredensborg, der i 1742 formaaede at udstaa en Belejring af 20000 Aschantiere. Han døde imidlertid allerede 14. Juni 1736, kun 10 Maaneder efter sin Ankomst til Kysten. Hans Enke døde i Ringkjøbing 24. Marts 1743.

Malling, Store og gode Handlinger. Personalhist. Tidsskr. 3. R. IV.

G. L. Grove.

Schjellerup, Hans Carl Frederik Christian, 1827—87, Astro-
nom, fødtes 8. Febr. 1827 i Odense som Søn af Juveler Hans Andreas S. og Andrea Christiane f. Møller. Efter endt Skoletid kom han i Urmagerlære. Samtidig udvidede han ved Selvstudium sine Skolekundskaber. Da H. C. Ørsted i 1845 opholdt sig i Odense, henvendte S. sig til ham. S. gjorde et saa godt Indtryk paa Ørsted, at denne foranledigede, at han fik yderligere Undervisning. Efter at være bleven Svend rejste han da til Kjøbenhavn og fik 1848 Adgang til Polyteknisk Lærestalt, ved hvilken han 1850 tog den fuldstændige Examen i Mekanik. 1851 blev han Observator ved Observatoriet i Kjøbenhavn. Som saadan boede han nogle Aar paa Rundetaarn. Da dette efterhaanden var blevet mere og mere uskikket til astronomiske Observationer, gav han sig her mest af med Beregninger af Planeter og Kometer. 1856 fremkom han med «Tycho Brahes Originalobservationer, benyttede til Banebestemmelse af Kometen 1580», der blev offentliggjort af Videnskabernes Selskab og skaffede ham Titelen af Dr. phil. fra Universitetet i Jena. Efter Olufsens Død 1855 blev han, til Dels fordi han ikke var Student, ikke dennes Efterfølger som Professor i Astronomi

ved Universitetet, og d'Arrest blev 1857 indkaldt fra Leipzig. Observatoriet flyttedes derefter fra Rundetaarn til sin nuværende Plads ved Rosenborg og forsynedes med nye, større Instrumenter. Med det nye Meridianinstrument foretog S. nu 1861—63 en Række Iagttagelser og beregnede ud af dem sin «Stjærnefortegnelse, indeholdende 10000 Positioner af teleskopiske Fixstjærner mellem \div 15 og \div 15 Graders Deklination», der udkom 1864 paa Videnskaberne Selskabs Bekostning og nyder stor Anseelse for Nøjagtighed. 1865 deltog S. fra dansk Side i Længdebestemmelsen Christiania—Stockholm—Kjøbenhavn.

Siden da indskrænkede han sin Iagttagelsesvirksomhed for en stor Del til de Iagttagelser af Solen eller Fixstjærner, der ere nødvendige til Reguleringen af Urene og Tidssignalet, hvilken han forestod, og kastede sig over Sprogstudier, navnlig over Studiet af Arabisk og Kinesisk for at undersøge disse Sprogs astronomiske Litteratur. Den største astronomiske Frugt af disse Studier fremkom 1874 under Titelen «Description des étoiles fixes, composée au milieu du 10. siècle de nôtre ère par l'astronome Persan Abdal-Rahmann Al-Sûfi», der er en ordret Oversættelse af 2 arabiske Manuskripter i Bibliothekerne i Kjøbenhavn og St. Petersborg med en Mængde værdifulde Bemærkninger. Den udkom i St. Petersborg paa det derværende Akademis Bekostning og er af stor Betydning, fordi den i et moderne Sprog giver en Beskrivelse af Stjernehimlen, som den saa ud paa et Tidspunkt, der ligger midt imellem de gamle Grækeres Tid og Nutiden. I en Del Artikler, særlig i «Recherches sur l'astronomie des anciens», offentliggjort 1881 i det engelske Tidsskrift «Copernicus», har S. derhos behandlet gamle græske og kinesiske Observationer, navnlig for af dem at uddrage Resultater for Maanetheorien. Til det store nordiske Telegrafselvskab udarbejdede han et kinesisk Haandlexikon til Brug for Telegrafister i Kina. Ved sin Død efterlod han foruden en Del andre Manuskripter, der ikke ere blevne offentliggjorte, ogsaa Manuskripter til et persisk (arabisk)—engelsk, et kinesisk—engelsk og et kinesisk—fransk Lexikon, hvilke ere blevne kjøbt af Carlsberg-Fondet og indlemmede i Universitetsbibliotheket. Bøgerne i hans store Bibliothek, der til Dels ere blevne erhvervede af Observatoriet, ere fulde af Bemærkninger, der vidne om hans store Belæstethed og Kombinationssans. En fra en stor Mængde Kilder samlet Katalog over 280 røde Stjærner, som han, der selv var farveblind, offentliggjorde 1866 i «Astronomische Nachrichten»,

ledte Secchi til Opdagelse af den fjerde Type for Fixstjærnespektra. En anden Katalog over Fixstjærner, han havde samlet fra de i «Astronomische Nachrichten» spredt forekommende Iagttagelser, fik han 1867 udgivet af «Astronomische Gesellschaft». Han er end videre Forfatter til en «Populær Astronomi» (1855) og har beregnet Almanakkerne 1858—88.

d'Arrest døde 1875. S., der havde følt sig dybt krænket over, at hans Forbigaaelse i 1857 var bleven begrundet ved Mangel paa klassisk Dannelse, havde i Mellemtiden paa en glimrende Maade vist, at han var nok saa bevandret i Oldtidens Sprog og Litteratur, og han blev nu indtrængende opfordret til at overtage Professoratet i Astronomi ved Universitetet. Men han afslog af forskjellige Grunde dette Tilbud og blev i sin Stilling som Observator.

1859 havde S. i Forening med Dr. Tytsen paabegyndt Udgivelsen af «Mathematisk Tidsskrift», men var allerede Aaret efter frattraadt Redaktionen. Han var Meddirektør for de Massmannske Søndagsskoler, siden 1851 Lærer i Tegning ved den polytekniske Læreanstalt, hvis Tegnestue han 1872 blev Bestyrer af, siden 1854 Lærer i Matematik ved Søofficersskolen, siden 1865 titulær Professor, siden 1873 Medlem af Videnskabernes Selskab, siden 1883 valgt Medlem af Royal astronomical society. Efter i en lang Aarrække at have virket sjælden regelmæssig og uden Afbrydelser ved Sygdom blev han i Foraaret 1887 angreben af Leukæmi, der 13. Nov. s. A. gjorde Ende paa hans Liv. — Han havde 1855 ægtet Thora Henriette Hassel (f. 1832 † 1898), Datter af Gouvernements- og Hovedvagtsskriver J. H. H.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. XXIX, Nr. 9. Tidsskr. f. Math. 5. R. V, 148 ff. Monthly notices of the royal astr. society XLVIII, Nr. 4.

C. F. Pechile.

Schiemann, Christian Ludvig Adolph, f. 1824, Obovirtuos. S. er Søn af Skomagermester Philip Christopher S. og Sophie Christiane f. Birch og fødtes 10. Nov. 1824 i Kjøbenhavn. Tidlig udannet til Musiker spillede han godt Violin og Klaver, men ofrede sig især for Oboen, paa hvilken han efter sin Læremester Chr. Barth (I, 545) tilegnede sig den ejendommelige Barthske Obotone, som i over 100 Aar har været en særlig Tradition i vort kongelige Kapel. 1845 ansattes han som Oboblæser i dette og overtog 1850 Soloobostemmen, til han efter 50 Aars Tjeneste tog sin Afsked 1895. Tillige har han ikke sjælden ladet sig høre ved Koncerter — i Forening med F. Neruda og Lanzky indførte han «Kapelsoireerne»

—, og paa gjentagne Rejser til Udlandet (1856, 1866 og 1883) har han vundet Anerkjendelse som Obovirtuos af høj Rang. Af hans forskjellige dygtige Elever kunne Emilius Lund (X, 424) og Otto Bendix (II, 47) særlig fremhæves. I 1883 opholdt han sig en Tid i Biebrich a. Rh. for at tilse Konstruktionen af nye Oboer efter hans eget System til Brug for vort Kapel. Et Hæfte værdifulde Oboestykker, «Sieben charakteristische Studien» (1874), foreligger fra hans Haand. S. ægtede 1851 nedennævnte Skuespillerinde Louise Augusta Petersen og (efter dette Ægteskabs Ophør i 1874) 1877 Christiane Nielsen, Datter af fhv. Kjøbmand N. N. af Odense.

Schyte, Musiklex.

G. St. Bricka.

Schiemann, Louise Augusta, f. 1824, Skuespillerinde, er Datter af Kjøbmand Martinus Sallinius Petersen (f. 1793 † 1831) og Maria f. Petersen (f. 1799 † 1874). Hun er født 25. Maj 1824 i Kjøbenhavn; ved sin Debut paa det kongl. Theater 29. Okt. 1843 som Trine Rar i «Aprilsnarrene» gjorde hun stor Lykke, men naaede senere ikke nogen fremtrædende Plads i Personalet. Hun, der 1849 blev Prøveskuespillerinde og 1856 kongl. Skuespillerinde, anvendtes i Lystspil som i Syngestykker snart som Elskerinde og snart som Soubrette, men gled efterhaanden ud af Repertoiret og afskedigedes ved Udgangen af 1876—77; hendes sidste Optræden fandt Sted 7. April 1877 som Bobinette i «Advokat Pathelin»; 24. Marts havde hun selv ved en Forestilling paa Folketheatret budt Publikum Farvel som Kammerpigens Marianna i «Tilfældet har Ret», i hvilken Rolle hun i sin Tid havde vundet særlig Anerkjendelse. 16. April 1851 var hun indtraadt i et senere opløst Ægteskab med ovfr. nævnte Kapelmusikus C. L. A. Schiemann. *Arthur Aumont.*

Schierbeck, Peter Christian, 1835—65, Billedhugger, var født i Kjøbenhavn 31. Marts 1835 som Søn af Overtoldinspektør, Etatsraad Niels Peter S. († 1860) og Marie Petronelle Helene f. Treschow. S. fik sin Opdragelse i et fintdannet og stærkt religiøst bevæget Hjem, sin Undervisning i Christianshavns Borgerdydsskole, hvorfra han 1854 blev Student, skjønt han havde anvendt en ikke ringe Del af den til Studierne bestemte Tid paa kunstneriske Forsøg, hvoriblandt en vellykket Statuette af Skolens Inspektør, den bekjendte Svenningsen. Efter overstaaet Examen blev S. Elev af Kunstakademiet og begyndte at modellere, først under Medaillør P. Petersen, senere under H. V. Bissen. Sit første selv-

stændige Arbejde udstillede han i 1859; det var en nydelig Vand-springsfigur, «Dreng med Hyldesprøjte»; Aaret derpaa kom Gruppen «Badende Dreng» og i 1861 foruden et Relief, «Vale, som vender tilbage til Asgaard efter at have dræbt Høder», Gruppen «Patroclus hjælper den saarede Eurypylos», der lønnedes med Akademiets mindre Guldmedaille; hans sidst udstillede Arbejde var et Udkast til en Medaille for musikalsk Komposition (1863). I 1863 rejste S., der ved disse og andre, ikke udstillede, Værker havde tildraget sig Opmærksomhed som en ualmindelig fintfølede og fantasifuld Kunstner, med Akademiets Stipendium til Rom, hvor han strax tog fat paa Arbejdet, men des værre kun fik lidet fuldendt — særlig den smukke Gruppe «En Fisker, som trækker sit Net i Land, faar Hjælp af sin lille Søn» —, hemmet, som han var, af en hurtig tiltagende Lungetuberkulose, der 8. Okt. 1865 gjorde Ende paa hans Liv. I Nationalmusæet er S. repræsenteret ved et i Marmor udført Exemplar af hans «Badende Dreng».

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Schjermann, Hans, 1728—96, Sorenskriver, Forfatter, er født i Ølseagle Sogn og uden Tvivl Søn af Sognets Degn Christen S. Han deponerede 1749 fra Roskilde Skole, var 1756 Alumnus paa Kommunitetet og derpaa i flere Aar Huslærer i et Par adelige Familier. I 1765 tog han dansk-juridisk Examen og blev s. A. Sorenskriver i Tune og Onsø samt Raadmand i Frederiksstad, hvorfra han 1778 forflyttedes til Solør og Odalens Sorenskriveri, ved hvilken Lejlighed Stiftamtmand Levetzau giver ham det Skudsmaal, at det er bekjendt over hele Stiftet, at han «er en af de vittigste Mænd, som findes her, og hans Redelighed kan paa ingen Maade sættes i Tvivl». Selv paaberaaber han sig sine Bestræbelser for Fædrenesprogets og Poesiens Ære. Han udgav nemlig, medens han opholdt sig i Kjøbenhavn, dels nogle originale Digte, dels Oversættelser (saaledes Voltaires «Merope»), der synes at have vakt nogen Opmærksomhed i Samtiden, men for øvrigt ikke have synderlig Betydning. Han afgik ved Døden 26. April 1796 og havde været 2 Gange gift, 1. med Catharina f. Blehr, 2. (19. Maj 1783) med Elisabeth Sophia f. Steen (f. i Ringsaker 1756, † 8. Avg. 1792), Datter af Lars Nielsen S. og Ingeborg Cathrine f. Ancher.

Nyerup, Lit. Lex.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Schiern, Einar Theodor Immanuel, 1814—76, Departementschef. Han var en Søn af Historikeren Jens Kragh Høst (VIII, 247) i dennes Ægteskab med Susanne Margrethe f. Oxholm, der 1825 ægtede nedennævnte Niels Frederik Bernhard Schiern, hvis Familienavn flere af Stifbørnene derefter antog. Han fødtes 24. Dec. 1814 i Kjøbenhavn, blev 1832 privat dimitteret til Universitetet, tog 1838 juridisk Embedsexamen og indtraadte s. A. som Volontær i Kontoret for de udenlandske Betalinger under Direktionen for Statsgjælden og den synkende Fond. 1842 blev han Kancellist og 1845 Fuldmægtig i det nævnte Kontor, som han dog allerede forlod i Begyndelsen af 1849 for efter Stiffaderens Ønske at overtage Stillingen som Bogholder i Statsbogholderikontoret, af hvis detaillerede Ordning han indlagde sig en ikke ringe Fortjeneste. 1853 avancerede han til Overfinansbogholder, hvis Forretninger han i længere Tid under Stiffaderens Sygdom havde varetaget med Omhu og Energi, og 1864 blev han Chef for Finansministeriets Departement for Anvisningsvæsenet og Statsbogholderiet (fra 1872 kaldet 2. Departement), hvormed han fra 1873 forbandt Stillingen som Statsgjældsdirektør. Sidstnævnte Aar blev han tillige Chef for Koloniernes Centralbestyrelse og Medlem af Bestyrelsen for «Tontinen af 1800». Han døde 21. Sept. 1876 i Kjøbenhavn. 1851 var han bleven Kammerraad, 1853 Justitsraad, 1856 Etatsraad, og 1876 fik han Dannebrogordenens Kommandørkors af 2. Grad. Han var gift med Petromine Florentine f. Petersen (f. i Kjøbenhavn 24. Jan. 1822, † 7. Juli 1863), en Datter af Handelsmand Christian P. og Ellen Kirstine f. Lundgren.

G. Kringelbach.

Schiern, Frederik Eginhard Amadeus, 1816—82, Historiker, var født i Kjøbenhavn 22. Nov. 1816 og Broder til ovennævnte Departementschef Einar Th. I. S. Først da S. var 16 Aar gammel, bestemtes det, at han skulde studere, og han sattes i Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvorfra han 1834 dimitteredes til Universitetet. Som Student viste han sin Interesse og Evne for historiske Studier, i det han vandt Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Gallernes Indvandring til Lilleasien. Imidlertid fortsatte han sine juridiske Studier og tog 1839 juridisk Embedsexamen. Skjønt han begyndte paa praktisk juridisk Virksomhed, gik hans Hovedinteresse dog mod Historien, og efter at han havde disputeret for Magistergraden om Cimbrenne («Origines et migrationes Cimbrorum», 1842), rejste han, delvis med offentlig Under-

støttelse, til Udlandet. Efter sin Hjemkomst 1844 holdt han Forelæsninger ved Universitetet og udnævntes 1847 til Lektor i Historie ved Universitetet; 1851 blev han efter L. Engelstofts Død ordentlig Professor, hvilken Stilling han beklædte til sin Død.

Der var i S.s historiske Syn og Arbejdsmaade meget beslægtet med Engelstofts. Han havde som denne vide Felter for sig og saa ud over hele Verdenshistorien; han havde ikke Tidsrum, som han studerede med Forkjærlighed, hvorimod der var Æmner og Bevægelser i Historien, til hvilke hans Interesse idelig vendte sig. Det er Udviklingen og Brydningerne, han har for Øje, i det han stræber efter at se de forskellige virkende Kræfters Herkomst og Værd, eller han vil skildre selve de Øjeblikke, da Kampen er brændende. Derfor var fra hans allerførste Studietid hans Blik vendt imod Folkenes ethnografiske Forhold og Vandringer og imod Nationaliteternes Liv. Hans første — og egentlig hans eneste — større Arbejde var «Evropas Folkestammer, historiske Undersøgelser og Omrids» I (1851), hvori han gav en omhyggelig og livfuldt skreven Fremstilling af mange Oldtidsfolk i Evropa og de Nationaliteter, som senere udgik fra dem. I en lang Række Afhandlinger har S. vist, med hvor vaagent et Øje han fulgte alle nationale Bevægelser. Der gik da ogsaa sjældent et Aar, uden at han besøgte saadanne Lande i Evropa, hvor disse Spørgsmaal vare brændende, og her opsamlede han ogsaa meget Stof til de Studier, som han efterhaanden offentliggjorde, og som paa Grund af deres smukke og livlige Form og Æmnernes netop for danske saa aktuelle Karakter bleve stærkt læste. Herhen høre saaledes Afhandlingerne «Den nyere Nationalitetsbevægelse» (1849), «Skaanes politiske og nationale Forening med Sverige» (1852), «Nationalitet og Sprogkamp i Belgien» (1843), «Breve fra Prag» (1857), «Ved Nedre Donau» (1857), «Nationalitetsstriden i Tyrol» (1862), «Det polsk-russiske Spørgsmaal» (1863), «Tysk Kultur og Rusland» (1867). S. havde ogsaa gjort sig bekendt med Kilder i de slaviske Sprog, hvad der affødte hans Studier «Om Dronning Dagmar» (1854), «Om den slaviske Oprindelse til nogle Stedsnavne paa de danske Smaaøer» (1855).

Paa Grund af S.s Forkjærlighed for Studiet af Nationaliteterne maatte de internationale Forhold særlig tiltale ham — og der er faa af hans Afhandlinger, der angaa et enkelt Folk —, derfor følger han Ideers og Folkeslags Vandringer, saaledes i Afhandlingerne «Et nordisk Sagns Vandringer, fornemmelig med Hensyn til

Sagnet om Vilhelm Tell» (1839), «Udvandringerne fra Normandiet til Italien og Normannernes første Erobringer i Neapel og Sicilien» (1845). I det hele er det Kombinationerne, det atter gjenkommende, som især sætte S.s Tankerække i Bevægelse. Derfor har han ved mange Lejligheder søgt at belyse foreliggende politiske Spørgsmaal ved Paralleler fra andre Tidspunkter og Folk. Han fulgte af den Grund saa ivrig med nyere geografiske Rejser, fordi han her vilde finde Bidrag til Fortolkningen af Oldtidsforhold. Blandt hans smukke Undersøgelser i denne Retning kan nævnes hans Paavisning af, hvorledes Kjendskabet til Nilens Kildesøer allerede forelaa hos en græsk Geograf fra Oldtiden, eller hvorledes Efterretningerne om de guldgravende Bjærgboer i Thibet kunne forklare Herodots Fortælling om de guldgravende Myrer.

I øvrigt lod hans flittige Læsning i fremmed Litteratur ham jævnlig finde nye Oplysninger til Danmarks Historie. Om S.s Sans for Brydningstider saa vel som for sammensatte eller tvivlsomme Karakterer vidne flere Afhandlinger om Struensees Historie og Revolutionen 1772 og om James Hepburn, Jarl af Bothwell (1863). — De vigtigste af disse og mange andre Afhandlinger samlede S. i sine «Historiske Studier» (2 Bd., 1856—57) og «Nyere historiske Studier» (2 Bd., 1875—79).

Det er saaledes vidtspredte Æmner og Forhold, som S. behandler i sine Studier, men de maa dog siges mærkede af Tanker, som stadig komme igjen. S. var stærkt paavirket af den Hegelske Forestilling om Verdenshistorien som en Ideens Udviklingsgang gennem Tiderne, om han end vægrer sig mod enhver rent apriorisk Opbygning, saaledes som den ofte kom frem i den Hegelske Skole; han har en afgjort Tendens til at se Ideen afspejlet i Tiden, og selv hvor han undersøger ret ubetydelige Ting, stræber han at se dem i Verdenshistoriens Lys. Han gav allerede som ung sine Ideer om Historieskrivningens Art og Væsen Udtryk i en Afhandling om «Historieskrivningens Udvikling» (1842), som med Grund blev beundret. I øvrigt blev det snart den franske Historieskrivning, som især paavirkede ham. Saaledes har Aug. Thierry ved at drage Nationalitetsprincippet frem i første Linje under Betragtningen af Folkenes Historie haft megen Indflydelse paa ham, og S. havde i sin Fremstillingsmaade, den klare, pointerede Stil uden Bredde, ret ofte med tilspidsede Pointer, væsentlig franske Forbilleder.

Det urolige og springende, der var over S.s Studier, stod i

nøje Forbindelse med Uroen i hans private Liv. Han var 1852 bleven gift med Fanny Maria Ophelia Beutner, Datter af Kapitajn S. N. B., men Ægtefællernes Samliv varede kun kort (de bleve endelig skilte 1859). Savnet af et Hjem og hans uregelrette Levevis lode ham daglig færdes i «Athenæum» og paa Kafeer, hvor han imidlertid indsamlede mange af de Notitser, som han fik Anvendelse for i sine Afhandlinger; for øvrigt var han en flittig Læser i sin Studerestue og paa Bibliotheker, og han besad en betydelig Litteraturkundskab.

Som Universitetslærer tilkommer der S. den Fortjeneste, at han holdt Interessen for Verdenshistorien levende og hævdede de store historiske Tankers Betydning, han henledte Opmærksomheden paa den moderne Historieskrivning i Udlandet, og han formaaede at sammenknytte det forgangne med Nutiden. Han havde gjerne et godt besat Auditorium baade af akademiske Borgere og andre, i det hans Foredrag var levende og ofte aandfuldt, hans Æmner heldig valgte; derimod havde han kun anvendt ringe Omhu paa Udarbejdelsen. S. var i øvrigt alt andet end ivrig i Varetagelsen af sine Embedspligter. Han viste ingen Interesse for at vejlede de studerende og egnede sig vel heller ikke hertil. Ogsaa over for Kollegerne stod han noget fremmed og kølig, om han end bevarer en ubetinget Højagtelse og Trofasthed over for enkelte ældre, saaledes Werlauff, hvis Biografi han skrev (1861).

S. blev ogsaa kaldet til Deltagelse i det politiske Liv og valgtes i Nyborg, hvor han gennem sin Familie havde Forbindelser, til Medlem af den grundlovgivende Rigsdag; han var anbefalet baade af Herremænd og Bønder, hvad der er betegnende for hans uklare Standpunkt. Han stemte for Grundloven, men indrykkede nogle Dage efter en Erklæring i «Berlingske Tidende» om, at han misbilligede Repræsentationsmaaden, særlig Landstingets Valgbarhedscensus. Senere valgtes han til Medlem af Rigsdagen som Repræsentant for forskjellige Valgkredse 1853, 1855, 1858; han hørte ikke fuldt hjemme i noget Parti, men stod de liberale nærmest, ligesom han var varm Skandinav; hans Holdning var ofte uberegnelig.

S. var 1859 bleven Medlem af Videnskabernes Selskab, 1860 af det kongl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog; han var i o. 40 Aar Medlem af Historisk Forenings Bestyrelse (fra 1870 dens Formand) og varmt interesseret for Foreningens Virksomhed. S. døde 16. Dec. 1882.

Erslew, Forf. Lex. Illustr. Tid. 28. Jan. 1883. Steenstrup, Historieskrivningen i Danm. i d. 19. Aarh. Vidar (Christiania) 1889, S. 547 ff.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Schiern, Niels Frederik Bernhard, 1789—1853, Overfinansbogholder, en Søn af Oberstlieutenant Johan Frederik Bardenfleth S. (f. 1749 † 1808) og Ingeborg Cecilie f. Jensen (f. 1761 † 1830), fødtes i Næstved 27. Nov. 1789, blev 1806 Student fra Odense Kathedralskole, hengav sig i de følgende Aar med Iver til Studiet af Mathematik og Astronomi og vandt saa vel 1811 som 1812 Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af 2 matematiske Prisopgaver. 1813 blev han uden at have taget Embedsexamen Adjunkt ved Metropolitanskolen, men entledigedes 1819 fra dette Embede for at kunne overtage Stillingen som Bogholder i Bureauet for de udenlandske Betalinger. 1826 blev han Amtsforvalter i Nyborg Amtstuedistrikt; 1840 forflyttedes han der fra til det tilsvarende Embede i Kjøbenhavns Amt, og i Slutningen af 1848, da Sponneck som Finansminister besluttede sig til at iværksætte en gennemgribende Reform af Statens Bogholderivæsen, blev han kaldet til som Overfinansbogholder praktisk at gennemføre denne Reform, i Følge hvilken det hidtil i høj Grad splittede Regnskabsvæsen blev afløst af et samtlige Statens Indtægter og Udgifter omfattende Bogholderi. Han løste denne Opgave med stor Dygtighed, men døde allerede 18. Febr. 1853. 1823 var han bleven Kammerraad, 1836 Justitsraad og 1852 Etatsraad. Han blev 1825 gift med Susanne Margrethe Høst, f. Oxholm (s. VIII, 248), f. i Kjøbenhavn 4. Febr. 1786, † 17. April 1845, en Datter af Kapitajnlieutenant i Søetaten Jørgen O. og Ane Margrethe f. Abildgaard.

Erslew, Forf. Lex. Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen S. 145 f.

G. Kringelbach.

Schifter, Andreas, 1779—1852, Søofficer, Søn af Kapitajn i det asiatiske Kompagnis Tjeneste Chr. S. og Karen f. Ibsen, er født i Kjøbenhavn 26. Avg. 1779. Han blev med Udmærkelse Sekondlieutenant i Marinen 1798, avancerede 1804 til Premierlieutenant, 1812 til Kapitajnlieutenant, 1814 til Kapitajn, blev 1829 Kommandørkapitajn, 1839 Kommandør, 1843 Kontre- og 1851 Viceadmiral. 1799—1801 var S. udkommanderet med Fregatten «Najaden» i Middelhavet. Under nogle Forhandlinger, han ledede med Bejen af Tunis, blev han af denne arresteret og holdt fangen i 3 Maaneder. Ved hans Tilbagekomst bestemtes han tillige med 3 andre Officerer til Studering af Skibsbyggeri, men ved sine ualmindelige

Evner distancerede han hurtig sine Kammerater. 1803 gik Fabrikmester Hohlenberg af; da S.s Studier imidlertid endnu ikke vare tilendebragte, forblev Embedet foreløbig ubesat, men reserveredes for S. Denne foretog 1807 en Studierejse, der begyndte i Sverige; her overraskede Krigens Udbrud ham, [hvorfor han maatte flygte til Norge, hvor han dog strax kom i travl Virksomhed med Bygning af Kanonbaade og andre Defensionsforanstaltninger. Efter endt Hverv fortsatte S. sin Rejse til Holland, Frankrig og Italien; først 1814 vendte han tilbage og ansattes nu som Fabrikmester samt Medlem af Konstruktionskommissionen. Fra 1814—46 virkede han i denne Stilling med megen Dygtighed og byggede 6 Linjeskibe, 6 Fregatter og 14 mindre Skibe foruden 37 Kanonbaade: alle udmærket gode Skibe, der bare Præget af S.s Evne til hurtig at optage det nye og gode, Udviklingen bragte med sig. Det var ligeledes S., der konstruerede den Type for Fyrskibe, der nærlig benyttes den Dag i Dag. Efter en Studierejse til England, hvor han lagde sig efter Dampskibs konstruktionen, byggede han 3 af Marinens tidligste Hjulampere. Ved Admiral Schönheyders Afgang 1846 fra Admiralitetskollegiet overtog S. Stillingen som 2. Militærdeputeret, 2 Aar senere avancerede han til 1. Deputeret, men afgik kort Tid efter fra Kollegiet for at blive Holmens Overekvipagemester (Chef for Orlogsværftet). Det faldt derved i hans Lod 1848—50 at lede den store Krigsudrustning, der væsentligst bestod af den Flaade, han selv havde skabt. Efter Krigen overgik S. 1851 til aktiv Tjeneste ved Flaaden; her kom han dog ikke til at spille nogen Rolle, thi allerede det paafølgende Aar, 31. Okt. 1852, afgik han ved Døden. 1836 blev han Kommandør af Danebrog, 1849 Storkors. — Ogsaa uden for Marinen virkede S. med Dygtighed; han har saaledes udarbejdet Skibsmaalingsinstruktionen. Som Medlem af Videnskabernes Selskab (siden 1829) ledede han 1831 ff. sammen med andre de artesiske Brøndboringer paa Nyholm. — S. blev 1803 gift med Christiane Bech, Datter af Justitsraad A. B.

Dansk Pantheon 38. H.

C. With.

v. Schilden-Huitfeldt, Hans Heinrich Friccius, 1745—1816, Kammerdeputeret, fødtes 16. April 1745 i Hamborg. Faderen, Landkansler i Hertugdømmerne Friedrich Carl Friccius († 1761), ophøjedes efter at have ægtet Anna Henriette v. Schilden, en Datter af den rige Godsejer Heinrich Andreas v. S. til Haseldorf og

Haselau, i Rigsadelstanden med Navnet Friccius v. Schilden. Sønnen studerede i Sorø og Göttingen, udnævntes 1763 til Hofjunker og 1769 til Rejsekammerjunker. 1774 blev han Kammerherre og ansattes s. A. som Avskultant og 1776 som Deputeret i vestindisk-guineisk Rente- samt Generaltoldkammer. 1781 blev han Medlem af Statsbalance- og Overskattedirektionen samt Deputeret i Finanskollegiet og Rentekammeret. Nøje knyttet til Guldberg og hans Parti blev han end videre i 1782 Medlem af Overdirektionen for Banken, Jægermester i 1. holstenske Forstdistrikt samt Meddirektør af det kongl. Handels- og Kanalkompagni for Danmark, Norge og Hertugdømmerne. I Nov. 1783 udnævntes han til 1. Deputeret i Rentekammeret og Medlem af Stutteri- og Kvægsygekommissionen samt General-Vejkommissionen. 4. April 1784 udnævntes han til Gehejmeraad, men efter Guldbergs Fald blev han i Maj fjærnet fra alle sine Embeder med Undtagelse af Jægermesterstillingen. S. flyttede nu til Haseldorf, som han ejede i Fællesskab med Broderen Friedrich Christian v. S., Landraad og Amtmand i Steinburg. Han ægtede 1. Nov. 1782 paa Clausholm Frederikke Juliane Huitfeldt (f. 18. April 1757 † 23. Marts 1810), Datter af Gehejmeraad Matth. Wilh. H. (VIII, 163). Efter Svigerfaderen arvede han Clausholm og blev efter Broderens Død 1804 Eneejer af de rige Marsk-godser Haseldorf, Haselau, Heustaken og Idenburg og oprettede af disse Ejendomme henholdsvis et jysk og et holstensk Fideikom-mis. 1805 føjede han det Huitfeldtske Navn og Vaaben til sit. 1808 udnævntes han til Gehejmekonferensraad; 1782 havde han faaet det hvide Baand. S. døde barnløs paa Haseldorf 31. Jan. 1816. Han var en meget kundskabsrig Mand med alsidige Interesser, hvorom hans omfattende Korrespondance og Dagbøger aflægge Vidnesbyrd. Ved Siden heraf var han en udpræget nydelseslysten Natur.

Louis Bobé.

Schimmelman, Heinrich Carl Greve, 1724—82, Handelsmand og Statsmand. Han var født 13. Juli 1724 i Demmin i Pommern, hvor hans Fader var Kjøbmand. Efter al Sandsynlighed fik han ikke anden Undervisning end den, en Dreng den Gang kunde faa i en lille tysk By; men han havde i sin energiske og virkelystne Personlighed en Kraft, der efterhaanden bragte ham vidt i Verden. Han søgte snart at bane sig en selvstændig Vej som Handelsmand, og han var af dem, der ikke vare bange for at vove noget og ej heller bleve skræmmede, naar det gik galt, men

hurtig kom paa Benene igjen. Adskilligt er uklart over den Maade, hvorpaa han arbejdede sig frem. Det synes dog nogenlunde sikkert, at han, efter at have lært Handelen i Stettin, fandt Lejlighed til at blive Leverandør til den preussiske Hær under den 2. schlesiske Krig og tjente godt derved; men han mistede, hvad han havde tjent, ved at blive fanget af sachsiske Ulaner. Snart efter slog han sig dog op i Dresden, hvor han tjente ganske godt ved at faa en Materialhandel i Gang. Her ægtede han 4. Marts 1747, altsaa knap 23 Aar gammel, den næppe 17aarige Caroline Tugendreich Friedeborn, og det gav ham et godt Skub frem, at han (1753) forpagtede Generalaccisen i Kursachsen; men endnu fordelagtigere var det for ham, at han kunde overtage Leverancer til den preussiske Hær i Aaret 1756, ligesom det ogsaa var et godt Kup, at han under Frederik den stores Okkupation af Sachsen i dette Aar kjøbte Porcellænsfabrikken i Meissen af ham for siden at sælge den igjen med betydelig Fordel.

Men Forholdene i Mellemtyskland, hvor Syvaarskrigen rasede, vare ham for brogede, og han, der allerede nu havde tjent en stor Formue, flyttede 1759 til Hamborg, i Nærheden af hvilken By han kjøbte Godset Ahrensburg paa holstensk Grund. Her i Hamborg begyndte saa en Forbindelse imellem ham og den dansk-norske Regering, hvis vigtigste Mand, den ældre Bernstorff, snart blev klar paa, hvilken Gavn S.s iøjnefaldende Kjøbmandsbegavelse kunde yde under Statens daværende vanskelige finansielle Forhold. S. paa sin Side stillede sig gjerne i et nært Forhold til Regeringen i Kjøbenhavn for at nytte den Brug, han saa at den havde for ham, til at vinde ydre Glans og Anseelse og for tillige at drive fordelagtig Handel, skjærmet af dens Nevtralitetspolitik. De Forhandlinger, der aabnedes, førte hurtig til, at S. (1761) blev adjungeret den daværende danske Statsafsending i Hamborg, v. Johnn, med Ret til at blive hans Efterfølger, og snart efter blev han ogsaa udnævnt til Generalkommerceintendant. At han vilde knytte sig nøje til Danmark-Norge, viste han ved at kjøbe det Berckentinske Palais i Bredgade (det nuværende Koncertpalais) og Baroniet Lindborg i Jylland. Regeringen gjorde ham til Baron og Ridder af Danebrog (1762).

Det var, synes det, en glimrende ydre Stilling, denne Mand med den ret æventyrlige Fortid saaledes vandt sig. Men han gjorde unægtelig ogsaa Fyldest derfor ved de Tjenester, han i Løbet af faa Aar formaaede at yde. Statens finansielle Stilling

var netop paa denne Tid stærkt rystet, især paa Grund af de store Udgifter, det havde voldt i flere Aar at holde en Styrke paa 20—25000 Mand paa Benene i Holsten, og de endnu større, som man maatte paatage sig for at kunne møde den Krigsfare, der i Foraaret 1762 truede fra Ruslands Side efter Peter III's Tronbestigelse. Oven i Kjøbet var det et Tidspunkt, da, som Bernstorff ytrede, det var, som om Pengene vare forsvundne fra Jordens Overflade, i den Grad døjede man med at faa rejst, om det saa var ubetydelige Statslaan. Man havde stræbt at slaa sig igjennem ved at hæve store Summer hos Kjøbenhavns Bank, der ikke mente at kunne vægre sig ved at yde disse Laan, men kun kunde skaffe dem til Veje ved at fabrikere Papirpenge i Millionvis, og derved var dens Stilling bleven rystet paa det alvorligste. Finansielle Kapaciteter, der havde Dygtighed og personlig Kredit til at raade Bod paa de truende Ulykker, havde man ingen af. Men det var en saadan, man nu fandt i S. Det lykkedes ham virkelig ved sit store Talent og det Ry, han havde for at være en hovedrig Mand, at faa sluttet flere udenlandske Laan dels til Banken og dels til Staten, og det paa Vilkaar, der maatte siges at være paafaldende gunstige. Efter at han ved disse Laan til Banken havde skaffet den Pusterum til at komme over den værste øjeblikkelige Fare, satte han ved nye Statslaan Regeringen i Stand til at betale den en stor Del af, hvad den skyldte den, saaledes at den Fare drev over, der truede den og Pengemarkedet her hjemme (Aarene 1762—65). Ogsaa af sin egen Formue ydede S. lejlighedsvis Forstrækninger.

Haand i Haand hermed havde han, hvad der var ganske nødvendigt, gjort Forsøg paa at skaffe nye Statsindtægter af Betydning; men medens der havde maattet udfoldes en overordnet Dygtighed for at faa Laanene bragte i Stand, vare Vejene til at skaffe nye Indtægter kun de gamle, velkjendte, at sælge Krongodser og paalægge nye Skatter. Hvad han i sidste Henseende greb til, var den saakaldte Extraskat af 23. Sept. 1762. Det var en Personskat (Kopskat), en Skat, der var yderst brutal og ubillig i sit Princip, i det den ramte den fattige Arbejder lige saa godt som den rige og den, der havde Børn, haardere end den, der ingen havde. Ganske vist var den nem at opkræve, og det vilde have voldt store Bryderier at gennemføre en Indkomstskat eller Formueskat efter billige Grundsætninger; men den Haardhed imod de lidet formuende, der gaar igjennem den, er næsten uhyggelig.

Derfor vakte den ogsaa stor Forbitrelse, paa sine Steder ligefrem Uroligheder, og den tyngede i den følgende Tid haardt paa adskillige Statsmænds Samvittighed.

Iblandt disse var S. dog ikke. Denne Skat var betegnende for en Side af hans Karakter. Man har ved ham, som det træffende er sagt, altid at gjøre med Forretningsmanden. Lige saa talentfuld og energisk han var, lige saa praktisk han saa paa Tingene, lige saa hensynløs var han i sin Færd. I personlige Forhold fattedes det ham i høj Grad paa sin Følelse, og selv Mænd, der satte stor Pris paa ham, som f. Ex. Bernstorfferne, kunde være ved at flyve i Flint over, hvad han kunde byde dem, og han var ikke mindre en haard Mand, hvor det gjaldt om at fremme, hvad han mente vilde være nyttigt. Derfor kunde det ikke falde ham ind, at humane Hensyn kunde træde i Vejen for, hvad Staten maatte antages at behøve, og ganske sikkert indbragte Extraskatten ret betydeligt. I det hele maa det erkjendes, at ad de Veje, som han fulgte, opnaaede han, hvad der var store Goder, at styrke Statens Kredit og skaffe Pengemarkedet Fasthed.

Paabudet om Extraskatten bevirkede, at der 2. Dec. 1762 blev nedsat en egen saakaldet Overskattedirektion, der fik at gjøre med den og i det hele med, hvad der vedrørte Statsgjælden. Som Medlem af den blev han i Virkeligheden den raadende paa dette vigtige Omraade, og med Undtagelse af en kort Tid havde han derigjennem en overlegen Indflydelse paa Finansstyrelsen i den følgende Tid lige indtil sin Død. Hertil kan der føjes, om det end er mindre vigtigt, at han, der 10. Juni 1768 havde faaet Titul af Skatmester, 13. April 1769 stilledes i Spidsen for Skatkammeret, en ny Institution, der da blev oprettet og fik det Hverv at bestyre visse Kapitaler, som skulde være et Slags Reservefond for paakommende uforudsete Tilfældes Skyld.

Men alt dette var kun den ene Side af hans Virksomhed. Det var den Gang en fast Overbevisning hos mangfoldige, at ved at fremme Industri og endnu mere Handel naaede man hurtigst og lettest at ophjælpe et Lands Hjelpekilder. S. delte ganske denne Opfattelse. Men hvad Industrien angaar, var det dog nærmest ved sin private Virksomhed, at han fik Betydning. Efter at han nemlig havde afkjøbt Staten dens Plantager i Vestindien og et dertil knyttet stort Raffinaderi i Kjøbenhavn for 400000 Rdl., en Sum, der ret vel svarede til, hvad det var muligt at faa for disse Ejendomme, drev han en betydelig Forretning fra dette Raffi-

naderi, og i 1768 afkjøbte han ligeledes Staten Geværfabrikken Hammermøllen nord for Helsingør for 70000 Rdl. Derimod var det afgjort Handelen, han ved sin offentlige Virksomhed mest søgte at fremme. Der er med rette gjort opmærksom paa, at S. mente, at naar det overhovedet altid er vigtigt for et Land at have en gunstig Handelsbalance over for Udlandet, gjaldt det særlig ved en Stat som den dansk-norske, hvor Papirpenge dannede saa godt som det eneste Omsætningsmiddel; der vilde man kun ad den Vej kunne hindre, at Landets Penge tabte i Kredit over for Udlandet, og at Vexelkursen forværredes. At Handelens Udvikling tillige vilde forøge Velstanden her hjemme og derved ogsaa Skatteevnen og Statens Indtægter, er en Selvfølge.

Hele denne vigtige Sag fik han saa at sige paa Embeds Vegne at gjøre med, da han 7. Marts 1767 blev Deputeret i Kommercekollegiet, og da han 11. Dec. s. A. fik Sæde i en Kommission, der da blev oprettet, den saakaldte Balancekommission, som baade skulde undersøge Landets Finanser og dets Handelsbalance. Alle-rede før ham havde kjøbenhavnske Kjøbmænd set, at det paa Grund af den Mangel paa naturlige Udførselsvarer, som særlig Kongeriget Danmark led af, var nødvendigt at skabe en Transit-handel med oversøiske Varer, og dette havde blandt andet fremkaldt Dannelsen af det asiatiske Kompagni. Nu vilde S. gaa videre i samme Spor, særlig ved at forøge Transithandelen for Københavns Vedkommende, og han virkede derfor for at faa en Frihavn anlagt ved denne By, en Tanke, som de københavnske Handelsmænd ogsaa grebe, og som vistnok vilde være bleven gjort til Virkelighed, saafremt ikke Struensee var kommen imellem.

I Modsætning til Handelsinteresserne laa aabenbart Sans for Landboforholdene S. fjærnere, thi da han 30. Marts 1768 havde faaet Sæde i General-Landvæsenskollegiet, der netop skulde have sin Virksomhed paa dette Omraade, viste han, skjønt til en vis Grad reformvenlig, kun liden Iver for Kollegiets Sager.

Samtidig med sin omfattende Virksomhed indtog S. en i alle Maader glimrende Stilling i det sociale Liv. I sit Palais i København førte han om Vinteren et stort Hus, hvor hans Hustru, en højst indtagende Verdensdame, forstod at glimre i pragtfulde Sel-skaber, og hvor der endog efter særlig kongelig Tilladelse blev givet Maskerader; Sommeren tilbragte Familien sædvanlig paa det rigt udstyrede Ahrensburg i Holsten. Sin personlige Omgang fandt S. nærmest i den Statsmandskreds, hvis Midtpunkt den ældre Bern-

storff var, og ligesom dennes Ledelse af den ydre Politik godt faldt i Traad med den Iver, han selv viste for at udvikle Handelen, saaledes samstemmede han ogsaa fuldt med Bernstorffs Politik, hvad det gottorpske Spørgsmaal angik, og han kom paa en Maade til at virke paa det politiske Omraade, da han var Medunderhandler ved et Forlig, der 27. Maj 1768 blev sluttet imellem Hamborg paa den ene Side, Danmark og Gottorp paa den anden.

Under de mangfoldige Berøringer, hvori han ved sin forskjel- ligartede Virksomhed kom med Christian VII — han var ogsaa med paa dennes Udenlandsrejse 1768 —, vandt han en ret betydelig Indflydelse hos denne. Dette hang vistnok for en ikke ringe Del sammen med, at Kongen havde en meget stor Respekt for hans finansielle Visdom, og han tilkaldte ham derfor ogsaa ved Overvejelser, der fandt Sted om, hvor meget der kunde kostes paa Hæren; men S. forstod aabenbart tillige ganske anderledes personlig at imponere Kongen, end Bernstorff nogen Sinde formaede, og det var saaledes ham, der maatte til for at faa Kongen i Begyndelsen af 1768 til at sende den berygtede Støvlet-Cathrine bort fra Kjøbenhavn. Men for øvrigt var S.s Stilling i det hele ikke alene et Vidnesbyrd om den Magt, en energisk og paa sit Omraade genial Mand kunde udøve, men ogsaa om Pengenes Betydning; thi den hvilede i ikke ringe Grad paa, at han var den rige Bankier og Kjøbmand, og der fremkom derved det i og for sig besynderlige og lidet heldige Forhold, at den samme Mand, der skulde give Raad som Finansebedsmand, tillige tjente Penge som Bankier for Staten og som Laangiver til den. Naar Fjender have sigtet ham saa omtrent for at have plyndret Statskassen for at mele sin egen Kage, er det Bagvaskelser; men at han nyttede sin officielle Stilling til Gavn for sig som Kjøbmand, vil umulig kunne nægtes, og dette tog sig ikke altid heldig ud.

Midt under hans stedse stigende Indflydelse kom Struensee-tiden. Det var Mændene af hans Kreds, der nu bleve styrtede, og man skulde da have troet, at det var gaaet ham paa samme Maade; men det skete ikke. De nye Magthavere havde nemlig foreløbig god Brug for ham, og han fra sin Side var alt andet end Følelspolitiker. Saaledes som han i det mindste fremstillede Forholdet for politiske Venner, mente han at have at vælge imellem at bryde alle sine Forbindelser med Staten og forlade dens Tjeneste eller at begive sig til Hoffet for at se, hvorledes man der vilde stille sig til ham og saa vidt det stod til ham, frølse Lev

ningerne af, hvad han havde virket til at grundlægge, og, kunne vi føje til, sikre sig de Fordele, som endnu kunde vindes. Han valgte derfor at gjøre gode Miner til slet Spil og saa vidt muligt være Hofmanden under de nye Forhold, hvad der lykkedes over al Forventning paa Grund af den Velvilje, med hvilken Struensee og hans Venner kom ham i Møde. Bl. a. blev han gjort til Medlem af den Gehejmekonferens, som Struensee nedsatte 28. Dec. 1770, og hvis Hovedopgave var at afgive Betænkning om finansielle Hovedspørgsmaal. Ligesom han i sin Gjerning virkede sammen med den nye Tids Mænd, saaledes lod han sit Hus ikke mindre nu være i Festglans, end det før havde været, og han fandt sig rolig i — for saa vidt han ikke opmuntrede dertil —, at hans Hustru kom til at indtage en fremragende Plads iblandt Damerne i Caroline Mathildes Kreds; hun var en af de første, der fik dennes Orden, Mathilde-Ordenen.

S.s Forhold til hans gamle Venner maatte naturligvis blive paavirket heraf. Hvor tilbøjelig den ældre Bernstorff end var til at opfatte ham fra den gunstigste Side, følte dog ogsaa han en Tid, at S. nu var ved at blive fremmed for ham, og adskillige af Kredsen dømte ret strængt om hans Færd, i det det ganske særlig harmede dem at se Fru S. ved Dronningens Fødder. Men i Længden var Forbindelsen imellem Struensee og S. dog umulig, thi at bøje sig for Doktoren fra Altona maatte blive en Mand som S. modbydeligt, og der var desuden alt for meget i Struensees Færd, der vakte hans Forbitrelse, medens paa den anden Side Struensee helst, saa snart det lod sig gjøre, vilde være fri for en Mand, som han vidste at han i Længden ikke kunde beherske. Allerede i Foraaret 1771 begyndte S. at trække sig ud af sine Pengeforhold til Staten, og da omtrent samtidig Skatkammeret hævedes (18. April), ligesom ud paa Sommeren det samme skete med Kommercekollegiet (18. Juli), og i det hele Finansstyrelsen omordnedes for at lægges under nye Mænd, var S.s Rolle foreløbig forbi. Men som forsigtig Mand lod han det dog ikke komme til et aabent Brud, og man saa ham i Vinteren 1771—72 paa vanlig Vis holde Fester i sit Hus, hvad der dog ikke hindrede ham, som havde et klart Blik for det skrøbelige i Struensees Stilling, i atter stærkt at nærme sig til Mændene af sin gamle Kreds for med dem efter Evne at sukke over og endnu mere at skumle over Skandalerne ved Hoffet.

Da saa Struensee faldt, kom Tiden for ham til paa ny at

gjøre sin Indflydelse gjældende i den saakaldte Guldbergske Tid, og det paa visse Maader mere end nogen Sinde. Rent ydre set knyttede hans Magt sig mest til Stillingen som Medlem af Overskattedirektionen, og hertil kom, at han i 1772 fik Sæde i en da oprettet extraordinær Finanskommision (29. Okt.), der foruden at undersøge, hvad der kunde tjene til Forbedring af Finansernes Stilling, tillige inddrog under sine Overvejelser, hvad der kunde udvikle Landets Hjelpekilder og Skatteevne. Hertil kan saa ogsaa føjes, at Skattekammeret gjenoprettedes 3. Juni 1773, og at han blev Lederen af dette. Som ydre Udmærkelser maa desuden mærkes, at han 1774 blev Ridder af Elefanten og i 1779 optaget i den danske Lensgrevestand.

Datidens Aktstykker vise klart, paa hvor mange Punkter S. greb ind i denne Tid. Han havde strax i Begyndelsen stor Indflydelse paa, at A. P. Bernstorff blev kaldt tilbage, og paa, at Osten blev fjernet fra Gehejmestatsraadet i Foraaret 1773, ligesom han, der var med i Forhandlingen om Mageskiftets Gjennemførelse i Efteraaret 1773, her fra sin Side virkede med til, at den yngre Bernstorff kom i Spidsen for det tyske Kancelli. Denne Statsmand, der satte hans Begavelse overordentlig højt og havde langt mere Lyst til at se paa Lyssiderne i hans Personlighed end paa hans Mangler, nemlig hans Hensynsløshed, hans temmelig materialistiske Livssyn og hans overlegne Tone, var aabenbart den, der stod ham nærmest, og med ham drøftede han sine forskjellige finansielle Planer. En Frugt af disse Overvejelser var den saa tit omtalte Overtagelse fra Statens Side af Banken, saaledes at den fra nu af blev en Statsbank (Marts 1773), et Skridt, ved hvilket for øvrigt S., da det kom til Stykket, havde flere Betæneligheder end Bernstorff. Da Banken snart blev henlagt under Overskattedirektionen, var det i Virkeligheden det samme som, at den kom under S.s personlige Styrelse, og det var da ogsaa ham, der ledede dens Operationer i de følgende Aar indtil hans Død.

Samtidig greb han paa mange Maader ind i Finansernes Styrelse, uagtet han slet ikke havde Sæde i Finanskollegiet. A. P. Bernstorff taler i sine Breve flere Steder om det utrolige Arbejde, S. ydede, han skildrer med megen Sympathi den Enevælde, han udøvede ved Fastsættelsen af alle varige Udgifter, saaledes at han alene fastslog alle Reglementer paa det finansielle Felt, og han viser, hvorledes S. indvirkede paa forskjellige Kollegier. «Han er», hedder det saaledes hos ham, «Sjælen i alt nyt, der sker i De-

partementerne, han holder dem i Aande og vækker dem af Søvn», eller, som han ogsaa udtrykker det, «S. er Sjælen i alt, hvad der sker i Statens indre Sager. Selv hvor der er truffet Beslutninger uden ham, er det, som om det var ham, der fremskyndede Udførelsen deraf».

Naturligvis kunde han ikke optræde med en saadan Myndighed og trodse den personlige Uvilje, han nødvendigvis maatte vække hos forskellige, naar han ikke havde Rygstød for oven. Men her havde han det Held, læt han forstod at holde sig gode Venner med baade Enkedronningen, Arveprinsen og endnu mere med Guldberg. Ligesom denne satte stor Pris paa S., hvis Mening om Finanser og Handel han tilegnede sig — og outrerede, saaledes holdt S., i det mindste indtil Bernstorffs Afskedigelse 1780, meget af Guldberg og kunde godt arbejde sammen med denne. Virkningen af dette Samarbejde viste sig stærkt paa Handelspolitikens Omraade. Det var nemlig efter en overordentlig stor Maalestok, at Beskyttelsessystemet blev gennemført i den Guldbergske Tid som ved Industrien saaledes ogsaa ved Handelen, og hertil kom endog det, at Staten selv virkede som stor Grosserer og stor Skibsreder. Det blev besluttet, at Regeringen skulde lægge sig efter at drive Fiskeri i større Stil i Havene nord paa og desuden baade Hval- og Sælhundefangst, hvilke Foretagender bleve knyttede sammen med den kongl. grønlandske og islandske Handel, og desuden optraadte Staten ogsaa som drivende Skibsbyggeri efter stor Maalestok. For alt dette har Guldberg vitterlig vist stor Iver; men der kan efter hele S.s Stilling med Hensyn til, hvad der havde økonomisk Betydning, og den uhyre Avtoritet, han havde paa dette Omraade, i Forbindelse med den Respekt, som Guldberg havde for ham, ikke være Skygge af Tvivl om, at det fortrinsvis er ham, der har Ansvar og Æren, hvad man vil, for Regeringens Holdning i disse Henseender. Og dette gjælder da ogsaa om et enkelt Foretagende, der udførtes i denne Tid og mentes at skulle faa stor Betydning for Handelen, nemlig Gravningen af den saakaldte slesvig-holstenske Kanal fra Kieler-Fjord til Ejderens nedre Løb.

I Slutningen af 70erne begyndte S.s Helbred at vakle, og under hans Sygelighed pinte det ham stærkt, naar han saa, at de lyse Forhaabninger, som han havde haft om gode finansielle Forhold for Danmark, bleve skuffede, naar Bankens Sedler faldt i Kurs, og allermost, at han i 1780 maatte se A. P. Bernstorff blive

afskediget; men som han var lige utrættelig i sit Arbejde, saaledes fandt han en Trøst i dette. Imidlertid tog Sygeligheden til, og ikke mere end 58 Aar gammel døde han 15. Febr. 1782. Sin Sjælsstyrke bevarede han til det sidste, og hvor stærkt han end havde været optaget af Livets ydre Forhold, hang han ikke ved Livet. Hans sidste Timer vare helligede Bøn til Gud, kjærlige Ord til hans nærmeste og tillige til Tanker om Statens Vel og Fremtid.

Dette sidste er det værdt at lægge Mærke til, thi hvor meget der end var i ham af Kjøbmanden, som forstod at se paa sin Fordeel, var der dog ikke lidt i ham af Statsmanden, for hvem det var en hellig Pligt at fremme det Lands Tarv, som han havde sluttet sig til. A. P. Bernstorff udtalte om ham efter hans Død, at han til Trods for store Fejl var en saare stor Mand. Der kan ej heller være Tvivl om, at han ved sin Færd i de første Aar efter sin Indflytning her til Landet indlagde sig Fortjenester af den største Betydning ved at frelse Staten af en overordentlig stor finansiel Fare, og det staar lige saa fast, at han paa mange Punkter ogsaa senere viste en overordnet Dygtighed. Men de hidsige Angreb, der ere gjorte paa hans Minde, have for saa vidt ikke været uden delvis Berettigelse, som Statens Overtagelse af Banken 1773, om den end i Øjeblikket bragte store finansielle Fordele, dog i Længden blev fordærlig ved den Fristelse, den bragte til at nytte Udstedelsen af Banksedler som et Hjælpe middel, naar man havde Brug for Penge, og det er umuligt at sige andet end, at den Maade, hvorpaa han lod Staten gribe ind i de økonomiske Forhold, allerede i hans Tid havde begyndt at vise sig mislig.

I sit Ægteskab havde S. 9 Børn, 6 Sønner og 3 Døtre. Den ældste af denne Børneflokk var den ndfr. omtalte H. E. Greve S. Høst, Clio I, 2, 3 ff. J. Schovelin, Fra den danske Handels Empire.

E. Holm.

Schimmelmänn, Heinrich Ernst Greve, 1747—1831, Statsmand. Han var ældste Søn af førnævnte Skatmester H. C. Greve S. og fødtes 4. Dec. 1747 i Dresden. Under Ledelse af den senere Lottoadministrator L. F. Zagel rejste han udenlands, lærte i Genf Necker at kjende og fattede Beundring for dennes Finanssystem, berejste England, Frankrig og Norditalien, hvorfra han vendte tilbage i Efteraaret 1767. Hans Hu stod til fortsatte videnskabelige Studier, men Faderen bestemte ham til Statstjenesten. I Sommeren

1771 berejste han Norge, og Kjærligheden til dette Land forlod ham aldrig siden. Efter Dronning Caroline Mathildes Forvisning sluttede han sig til det af Englænderen Wraxall dannede hemmelige Forbund til hendes [Gjenindsættelse, en Plan, der dog ikke modnedes. 1773 blev han Medlem af Overskattedirektionen og Deputeret i Kommercekollegiet samt 1775 Assessor i Skatkammerdirektionen. Aaret efter udnævntes han til 1. Deputeret i det nævnte Kollegium samt tillige til Deputeret i Finanskollegiet. I April 1781 afgik han fra denne sidste Stilling, men blev Aaret efter Kommerceminister og Medlem af Bankdirektionen og den extraordinære Finanskommission. Saa længe Faderen levede, der i Karakter og Livsanskuelse dannede en fuldkommen Modsætning til sin udpræget ideelt anlagte Søn, arbejdede Ernst S. ivrig og ihærdig, men kun lidet paaskjønnet, til Gavn for Danmarks Handel og Industri.

18. Sept. 1775 holdt han Bryllup med Emilie Caroline Christiane Rigsgravinde Rantzau (f. 2. Juni 1752 i Burg paa Femern, † 6. Febr. 1780), Datter af General og Kommandant i Glückstadt Ditlev Carl Rigs greve R. og Gisela Christiane f. v. Stammer. Med hende, der af alle samtidige skildres som en ualmindelig tiltalende, lys og fager Kvindeskikkelse, levede han et meget lykkeligt, men kun kort Samliv. Indskriften paa Støtten ved «Emilies Kilde» — opkaldt efter hende — uden for hans Landsted «Sølyst» ved Klampenborg, der skiftevis med Hellebækgaard tjente ham til Sommerbolig, taler endnu til den vejfarende om hans dybe Sorg ved hendes Død. Til hendes Ære skrev Pram sin Digtning «Emilies Kilde», og F. L. Stolberg, hendes Ven og Beundrer, sin en Gang saa berømte Ode «Hellebeck».

Ved Faderens Død 1782 arvede S. Grevskabet Lindenberg og blev Medejer af Plantagerne i Vestindien. Kort efter indgik han Ægteskab med Charlotte Schubart (s. ndfr.). Begge hans Ægteskaber vare barnløse. Saa vel i sit Palais i Bredgade som paa «Sølyst» førte han indtil hendes Død 1816 og senere endnu 1824 —31 et glimrende Hus, hvor alt samledes, hvad Danmark ejede af fremragende Personligheder i Videnskabens, Kunstens og Litteraturens Verden. Det blev et Fristed for de forskjelligste Interesser, her udvexledes Tanker, der fik stor Betydning for vort Aandsliv, og mangen lovende Begavelse udvikledes her i Omgang med saa mange ypperlige Mænd og Kvinder.

Med sine trofaste Venner A. P. Bernstorff og C. D. F. Revent-

low dannede S. i Aarene 1773—84 Oppositionen mod den Guldbergske Styrelse og afgik i Avg. 1783 sammen med Stampe, Reventlow og C. F. Numsen fra Bankdirektionen. S. og Svogeren Grev J. L. Reventlow vare de første, hvem Schlanbusch drog ind i de mellem Kronprinsen og A. P. Bernstorff tilvejebragte hemmelige Forhandlinger, der førte til Statskuppet 14. April 1784, i hvilket S. tog virksom Del. Efter Bernstorffs Tilbagekaldelse udnævntes S. 2. Juni til 1. Deputeret i Finanskollegiet, Medlem af Skatkammer- og Overbankdirektionen samt faa Dage senere til Finansminister. 1788 blev han Statsminister og fik 1790 Elefantordenen.

Efter Regeringsforandringen gjaldt det at omordne Pengevæsenet, der befandt sig i en meget mislig Tilstand. Allerede 1785 kunde S. offentlig forelægge sin store Finansplan, i Følge hvilken hele Statsgjælden, o. 24 Mill. Rdl., skulde være afbetalt 1815. Seddelmængden (o. 15 Mill.), som S. alt 1781 havde betegnet som «den evige Løgn», skulde atter gøres indløselig og nye Sedler kun udstedes mod fuld Valuta i ædelt Metal eller let realisable Effekter. Til Forrentningen af Statsgjælden oprettedes en særlig Rentefond og til dens Afdrag en synkende Fond. Fællesskabet mellem Banken og Statskassen skulde ophæves. Den stort og skarp-sindig anlagte Plan gjør i høj Grad S. Ære, selv om den ikke stod sin Prøve under de tunge Ulykker, der hjemsøgte Danmark. I Altona oprettedes 1788 Speciesbanken, der holdt sig i usvækket Kredit indtil 1812. Den korte Krig 1788 medførte alt en Udgift paa 7 Mill., og Seddelkursen gik betydelig tilbage. 1791 oprettedes den dansk-norske Speciesbank, der styrkede Publikums Tillid til Finansstyrelsen. De gode Aar i 90erne med gunstige Handelsforhold, fremmede ved de vigtige Forordninger af 1788 om Frihandelen, af 1793 om Kreditforeningsoplæg og især Toldforordningen af 1797, for hvilken S. selv tilregnede sig Æren, bragte Opsving i alle Forhold.

Under den store Handelsperiode fik S. Lejlighed til at sikre sig et uforglemmeligt Navn som Ophavsmanden til Negerhandelens Afskaffelse i de danske Besiddelser i Guinea og Vestindien. Det skyldes ham, ikke A. P. Bernstorff, at Danmark først af alle Stater i Evropa bragte denne humane Tanke til Udførelse. Som Ejer af store Plantager paa St. Croix havde han tidlig haft Opmærksomheden henvendt paa Negrenes sørgelige Kaar. De fleste Slaver, der arbejdede paa de dansk-vestindiske Øer, opkjøbtes i Guinea. Under den lange Rejse der hen lede Negrene ofte store Pinsler.

1778—87 indkøbtes over 5000 Slaver. I sin paa Foranledning af S. 1787 afgivne Betænkning fraraadede den vestindiske Regering bestemt Slavehandelens Ophævelse med den Motivering, at Danmark ikke var rigt nok dertil, og at «denne Ære maatte forbeholdes en større Nation og en heldigere Tidsalder». S. lod sig dog ikke afskrække heraf, men fik 1791 nedsat en Kommission, dannet af ham, Statsministrene Scheel og Brandt m. fl., til Drøftelse af Sagen. Hans omhyggelig gjennemtænkte, af ægte Menneskekjærlighed prægede Forestilling havde den mindeværdige Forordning af 16. Marts 1792 til Følge, der bestemte, at Negerhandelen for Danmarks Vedkommende skulde ophøre fra 1803. I Mellemtiden skulde man betrygge Negrene mod voldelige Overgreb og arbejde paa deres Opdragelse og Undervisning. For at forbedre Negrenes Kaar i Guinea og tillige at udvide Danmarks Landomraade her udsendte S. 1788—89 den dygtige og humane Koloniasator P. E. Isert, der indkøbte store Landstrækninger paa Guinea-kysten, hvor han lod opføre Bygninger til Brug ved Landets Opdyrkning; men des værre lagde hans tidlige Død alle S.s Forhaabninger øde. En anden af S. foranlediget Sendelse til Vestindien fik et lignende sørgeligt Udfald.

Et stort og frugtbringende Arbejde udførte S. i de mange Kommissioner og Direktioner, af hvilke han ikke alene var Medlem, men i de fleste Tilfælde den ledende Mand. 1778 blev han Direktør for det vestindiske Kompagni. 1785 blev han Formand i Kommissionen angaaende Islands almindelige Væsen. 1780—1804 var han Medlem af Kanalkommissionen. Som Finansminister havde han Sæde i den i Anledning af den nye Hærorrdning af Dec. 1784 nedsatte store Kommission. Særlig som Meddirektør af Fonden ad usus publicos i det lange Tidsrum 1784—1831 har han udfoldet en højst fortjenstfuld Virksomhed. 1796—1829 var han Medlem af Kommissionen til Oprettelse af et Musæum for Naturvidenskaberne. Fra 1789 sad han i Kommissionen til de danske Almueskolers bedre Indretning og blev 1791 Meddirektør for Blaagaards Seminarium. Som Beundrer af Pestalozzis Methode, for hvis Indførelse her i Landet han var meget virksom, fik han Riber og Strøm sendt til Udlandet. 1793 fik han sammen med Chr. Brandt det Hverv at undersøge den kongl. Porcellænsfabriks Forhold. 1786 blev han Meddirektør af Postpensionskassen. Fra 1800 var han Medlem af den afrikanske Konsulatsdirektion. Desuden var han Meddirektør for det Classenske Fideikommiss og Patron for St. Petri

og for Frederiks Kirke i Kjøbenhavn. 1815 blev han Præsident for Bibelselskabet, der skylder hans nidkjære Ledelse meget. 1797 —1831 var han Præsident i Videnskabernes Selskab.

Der var saaledes ikke levnet S. megen Tid til Varetagelsen af hans private Anliggender. 1798 købte han Gudumlund, som han indlemmede i Grevskabet Lindenborg. Her fortsatte han F. Buchwalds Kanalarbejder og Fabrik anlæg (s. III, 222) og oprettede Tegl-, Glas- og Saltværker, et Sæbesyderi samt en Stentøjs- og Fajancefabrik. 1800 købte han Brede Kobberværk og erhvervede Papirfabrikkerne Ørholm og Nymølle, paa hvis Drift han anvendte betydelige Summer, hvilket ogsaa var Tilfældet med den ham tilhørende Kronborg Geværfabrik og [det store Sukkerraffinaderi paa Christianshavn. Paa Grevskabet Lindenborg ophævede han med store Ofre Jordfællesskabet i Landsbyerne, afskaffede næsten helt Hoveriet og opførte efter J. L. Reventlows Forbillede gode Skole- og Skolelærerbygninger. Ogsaa i Hellebæk var han elsket som sine undergivnes Velgjører, og paa den skønne Odinshøj, hvor han havde ønsket at jordfæstes, rejste taknemmelige Bønder ham en simpel Mindesten, som en uskønsom Eftertid har fjærnet. — Den af Statssager aarle og silde optagne Minister kunde des værre ikke personlig føre Tilsyn med sine Ejendomme og industrielle Anlæg, men maatte betro sig til Funktionærer, af hvilke flere misbrugte hans Tillid. Mislykkede Transaktioner, Krigsaarene og hans egen, næsten exempelløse Rundhaandethed og Godgjørenhed bevirkede, at han i Tidens Løb tilsatte hele den store, fra Faderen arvede Formue og efterlod sig Gjæld.

Hvor meget godt og nyttigt S. har udrettet i sin offentlige Virksomhed, der overvejende beredte ham store og dybe Skuffelser, vil han dog længst blive mindet som den højsindede Mæcen og Velynder. Selv nærede han gennem hele Livet den største Kjærlighed til Videnskab, Kunst og Digtning, og der er i Manuskript bevaret en stor Samling Afhandlinger fra hans Haand, af æsthetisk og filosofisk Indhold, samt Poesier. Rousseau og Ossians Sange vare hans Yndlingslæsning i unge Dage, senere vendte han sig til Shakspeare, Schiller og Goethe. I Filosofien var han en ivrig Tilhænger af Kant og Schelling. Med faderlig Omhu tog han sig af Baggesen (1787), jævned hans Veje, højned hans Mod og støttede ham i mange Aar rundhaandet; ogsaa Oehlenschläger «satte han i Sol», talte hans Sag, udvirkede ham Understøttelse til den store Udenlandsrejse (1805) og gav Digteren Ophold paa

sit Landsted Christiansholm (1810). Steffens, Schack Staffeldt og Mynster staa ogsaa i Taknemmelighedsgjæld til ham, Pram og Rahbek ligeledes. Klopstock, Claudius og Gerstenberg skyldte hans virksomme Fortale meget. Sammen med Hertug Frederik Christian af Augustenborg udsatte han 1791 for den af Sygdom og tunge økonomiske Sorger nedbrudte Schiller en Hædersgave af 1000 Rdl. gennem 3 Aar under den hensynsfuldeste Form. Alle Digterens Biografer have tiltraadt den Mening, at Schillers Forfatterbane uden hin virkningsfulde Bistand efter menneskelig Beregning vilde være endt med «Don Carlos». Senere gav S. af sin egen Kasse Digterens Enke en rundelig aarlig Understøttelse indtil hendes Død. — Sine Privatsekretærer, Kirstein, Merkel, Rist, Niebuhr, Grev Herman Wedel-Jarlsberg, Schmidt von Lübeck og Dankwart, hvis Valg gjør ham den største Ære, uddannede han til dygtige Mænd i Statstjenesten, og alle som én have udtalt deres Beundring og Kjærlighed for ham.

Det var lykkelige Aar for Danmark, da S. sammen med Bernstorff og Reventlow styrede Landet. Bernstorff forstod ham, skattede ham i fuldeste Maal og lyttede til hans Raad, deres Samarbejde var en næsten uafbrudt Udvexling af gjensidig befrugtende Tanker og Følelser. S. indvirkede heldig paa Bernstorffs til Tider haarde og herskesyge Væsen, og tør man tro Merkel, var det endog ham, der afholdt Bernstorff fra at bryde Nevtraliteten, da den franske Revolution udbrød. Efter Bernstorffs Død, der vakte det smerteligste Savn hos S., beklædte denne Stillingen som Premierminister i mange Aar i de ugunstigste Tider.

I Statsraadet efter Slaget paa Reden (2. April 1801) var S. i Modsætning til Kronprinsen og C. G. Bernstorff stemt for at slutte Fred med England, medens han i Følge Niebuhr i selve Farens Stund viste stort Mod og Standhaftighed. I de nu paafølgende Aar forværredes Finansernes Tilstand i betænkelig Grad. 1801—7 optoges en Række betydelige Statslaan, og byrdefulde Skatter paa-lagdes. En Skatkammerfond til Bestridelse af de overordentlige Militærudgifter oprettedes (1803), Tolden og Konsumtionen forhøjedes (1806). Englændernes Overfald 1807, Hovedstadens Ødelæggelse og Flaadens Ran paaskyndede yderligere Pengevæsenets Sammenstyrtning. Handel og Industri laa hen i Aarevis. Hærens Vedligeholdelse, Bygningen af en ny Flaade og Underholdningen af det fransk-spanske Hjælpekorps samt endelig Norges Providering krævede store Udgifter. Uafhængig af selve Provideringskom-

missionen (1809—14) udfoldede S., som det fremgaar af de til ham rettede kongelige Reskripter og hans Koncepter, en storstilet Virksomhed til Fordel for det af Hungersnød truede Norge. Skjønt Danmark selv led Savn, sendtes her fra ufortrødent Skib efter Skib, ladet med Levnetsmidler, der op, uagtet mange Ladninger faldt i Kapernes Hænder. I Ord og Skrift var S. Talsmand for den skandinaviske Tanke, og det 1810 udkomne Skrift «Über die Vereinigung der drei nordischen Reiche» tillægges ham.

Til Forsvar for S.s haardt angrebne Finansstyrelse tjener, at alle Forudsætninger, under hvilke han tænkte sig Gjennemførelsen af sin Plan, brast, hovedsagelig ved Tidernes Ugunst og uforudsete Ulykker. Mærkes bør ogsaa, at Frederik VI, uden at ænse S.s Modforestillinger, indgik Forbundet med Napoleon, fra den Tid af stadig sjældnere raadspurgte ham og ved sin stivsendede Egenvilje og Selvklogskab krydsede hans Planer. Skjønt S. alt fra 1808 ansaa den finansielle Katastrofe for uafvendelig, forblev han paa sin Post og søgte, udtømmelig i Kunstgreb, hvis Virkninger tit ophævede hinanden, at forhale dens Indtræden. Seddelmængden var efterhaanden voxet til en uhyre Størrelse, og dens Værdi (1812) reduceret til en Fjortendedel af det paalydende Beløb. Indtil 1812, da Banken i Altona fik Ordre til at standse Indløsningen af sine Sedler, havde Pengevæsenet i Hertugdømmerne, i Modsætning til Kongeriget, været i ret god Forfatning. Dette fortvivlede Skridt fremkaldte stor Forbitrelse i Hertugdømmerne, og hermed var det sidste Nøddanker kappet, der hidtil havde reddet Situationen. Forordningen af 5. Jan. 1813, der indførte et helt nyt Pengevæsen: Reduktionen af Kurantsedlerne, Ophævelsen af alle bestaaende Banker og Oprettelsen af den nye Rigsbank samt Paaligningen af en stor Skat paa al fast Ejendom, betegner Statens og Folkets Bankerot. Den vakte overalt en Storm af Uvilje mod S., selv blandt hans nære Venner. Sikkert har han begaaet mange Misgreb, han lod sig for meget lede af sit gode Hjærte, og man bebrejder ham ikke med urette Frygtsomhed og Ubeslutsomhed. Utvivlsomt kunde der ved fornuftige Skattepaaligninger i de gode Aar have været tilvejebragt en Ordning af Landets Pengevæsen, saa at man i de vanskelige Tider vilde have haft en Reservefond at ty til. Det maa dog ikke overses, at A. S. Ørsted og flere samtidige, der nøje kjendte Traadene i det Schimmelmannske Finanssystem, tage hans Styrelse varmt i Forsvar. Hans Efterfølgere, der oplevede Landets Gjenopblomstring under den lange Fredsperiode, kunde være ham tak-

nemmelige for, at han havde holdt fuldstændigt Opgjør med Fortiden. «Det er vanskeligt», ytrer S. selv, «at fælde en retfærdig Dom over den, der fører et Fartøj i Storm, og som maa kaste en Del af den ham betroede Ladning i Bølgerne. Ene den lykkelige, den sejrende, bliver retfærdiggjort her paa Jorden.»

S. afskedigedes 6. Dec. 1813 som Minister, men beholdt sit Sæde i Statsraadet og (indtil 1816) i Finanskommissionen, af hvilken han fra 1787 af havde været Medlem. Frederik VI skrev til S.: «Finanserne ere gaaede tilbage ved Tidsomstændighederne, vist ikke ved Deres Skyld, De har haft den sjældne Højmodighed hellere at opofre Dem selv end at lade Statens Finanser falde.» Under N. Rosenkrantz' Fraværelse paa Kongressen i Wien fra Sept. 1814 til Juni 1815 fungerede S. som Chef for det udenlandske Departement og ligesaa efter hans Død fra 1824 til sin egen dødelige Afgang. Da Joachim Bernstorffs Forhandlinger i London for at bevare Foreningen med Norge afbrødes i Maj 1813 uden Resultat, opfordrede Prins Christian Frederik Kongen til at udsende S. som den eneste, der med højere Overblik kjendte England og Englænderne nøjere. Frederik VI optog dog ikke Prinsens Tanke. Under de Forhandlinger, der førte til Kieler-Freden, lykkedes det S. at bevare vore nordlige Bilande for den danske Krone. Hans Gjenindtræden i den aktive Statstjeneste i en Alder af 77 Aar opflammede paa ny hans svigtende Livsmod, og med usvækket Aandskraft og Iver arbejdede han ufortrødent videre til sin sidste Livsdag, 9. Febr. 1831.

Samtiden har givet S. et saa enstemmig hædrende og skjønt Eftermæle, som kun er blevet faa af Danmarks Stormænd til Del. Oehlsenschläger har sat ham et blivende Minde i sit stemningsrige Digt. H. C. Ørsted fremhæver i sin prægtige Mindetale, holdt over S. i Videnskabernes Selskab, «den Hjærtets Renhed, den Barnlighed og Tiltro til Menneskene, han aldrig gav Slip paa». Jens Møller skrev i «Litteraturtidende» en varmtfølt Nekrolog over den hedengangne Statsmand. «Aldrig», siger Rist, «har jeg kjendt et renere Sind, en mere barnlig Sjæl, en ædlere Aand.» Niebuhr priser hans Fordomsfrihed og Konsekvens, hans store Aand og uendelig milde og blide Sind. «Jeg beundrer dette overordentlige Menneske jo længere jo mere», skriver Gierlew, «denne dybe Granskeraand, forenet med en glødende, ungdommelig Fantasi; en herlig, lysende Guddomsstraale maa være trængt dybt ned i denne Sjæl, der er hævet over den menneskelige Aands sædvanlige Lod.»

Lignende Udtalelser foreligge fra mange andre. I sit Ydre skildres S. som en lille, bleg Mand, uanselig, forlegen og undselig over for fremmede, indtagende ved sin venlige Tale og sit hjærtevindende Smil.

Lit. Tid. 1832. Museum 1891. Deutsche Rundschau 1894. Bobé, Efterladte Papirer fra den Reventlowske Kreds IV—V. M. Rubin, 1807—14. Schovelin, Fra den danske Handels Empire II. Steffens, Was ich erlebte III og V. Lebensnachrichten über B. G. Niebuhr I—II. Rist, Lebenserinnerungen. G. Merkel, Darstellungen u. Charakteristiken (1840) II, 226 ff. H. C. Ørsted, Saml. Skrifter VI. Dansk Ugeskr. II. Speidel u. Wittmann, Bilder aus der Schillerzeit S. 190 ff. Urlichs. Charlotte v. Schiller II. *Louis Bobé.*

v. Schimmelmänn, Heinrich Ludvig Ernst, 1743—93, Generalgouvernør. Han var Søn af Konsistorialraad Jacob S. (Broder til ovennævnte Heinrich Carl Greve S.) og Margrethe Sabine f. Neye, fødtes 10. Sept. 1743 i Gross-Luckow, hvor Faderen var Præst, kom som ung i Skatmesterens Hus i Hamborg og 1765 til Kjøbenhavn, hvor han førte Hovedbogen for sin Onkel. 1768 sendtes han til Vestindien for at bestyre de Schimmelmänniske Plantager. 1769 blev han Medlem af det sekrete Raad paa St. Croix, 1771 Medlem af Regeringsraadet og Justitsraad. 1773 blev han Gouvernør ad interim og Kommandant paa St. Thomas med Oberstlieutenants Karakter. 1776 blev han Oberst, 1781 Vicegouvernør og 1785 Generalgouvernør med Rang af Generalmajor. 1789 blev han sat paa Vartpenge. 1780 optoges han i Adelstanden. S. udmærkede sig ved sin humane Optræden over for den farvede Befolkning paa de dansk-vestindiske Øer. Han døde 4. Dec. 1793 i Kjøbenhavn. S. ægtede 19. Sept. 1775 paa St. Croix Henriette Cathrine Schäffer, f. Lexmond (f. 1741 i Utrecht, † 15. Maj 1816 i Odense), Datter af den hollandske Generalgouvernør i Kapkolonien L. og Enke efter Justitsraad, Byfoged paa St. Thomas Vilhelm S. Hun ejede Lyststedet Skodsborg. *Louis Bobé.*

Schimmelmänn, Magdalene Charlotte Hedevig Grevinde, 1757—1816. Charlotte Schubart var Datter af Oberstlieutenant Carl Rudolf S. og Inger f. Løvenskiold og fødtes 10. Avg. 1757 paa Fossum i Norge. Kun 2 Aar gammel mistede hun Faderen, men fik trods Moderens smaa Kaar en fortræffelig Opdragelse, især under Tilsyn af sin Gudmoder, den udmærkede Gehejmerrådinde M. C. H. Løvenskiold, f. Numsen (X, 609), paa Løvenborg. Hun ægtede 25. Maj 1782 foran nævnte Minister Heinrich Ernst Greve

Schimmelmänn. Opfyldt af en ualmindelig Kundskabstrang, udrustet af Naturen med fremragende Evner og udprægede Interesser i æsthetisk, filosofisk og politisk Retning udfyldte hun paa en glimrende Maade sin Plads ved Ærnst S.s Side, med hvem hun kappedes om at hjælpe og støtte lovende Begavelser. Med sin «Trang til at protegere» havde hun altid Tanken henvendt paa at «gjøre Erobringer for sit Fædreland i Aandens Verden». Hun var i høj Grad følsom og modtagelig, men, som Schiller har sagt om hende, liberal i sin Sentimentalitet, fordomsfri og vidtskuende i religiøs og politisk Henseende, utrættelig i sin Higen efter det gode og nyttige. Hendes Navn er paa det nøjeste knyttet til Baggensens, Oehlenschlägers, Schillers og Niebuhrs Livshistorie, og hun underholdt med disse en mangeaarig Brevvexling, der vidner om hendes rige, varme Hjærte og den forbavsende Mangfoldighed af Interesser, der beskæftigede hendes Tanker. I Besiddelse af sin Ægtefælles fuldkomne Fortrolighed og af ham indviet i Statssager udøvede hun til Tider utvivlsomt en ikke ringe Indflydelse i Regeeringsanliggender. Hun forstod at vinde de fremmede Gesandters Tillid og at aflokke dem mangel Hemmelighed, og det ses af deres Indberetninger, at man regnede med hende. Hertug Frederik Christian af Augustenborg var hendes fortrolige, og under den Splittelse, der herskede i Statsraadet i de skæbnesvangre Dage før og efter Slaget paa Reden, hidførte hun en Forsoning mellem E. Schimmelmänn og C. G. Bernstorff, «saa at Fornuftens Stemme atter kunde gjøre sig gjældende, inden det var for sent». Ihærdig, men forgjæves arbejdede hun med sit glødende Had til Napoleon og Frankrig paa en Udsoning med England efter 1807 og en Tilslutning til Preussen, men hun opnaaede des værre kun at fjærne sin Ægtefælle mere og mere fra Frederik VI. I hendes senere Leveaar, da hun hjemsogetes af Svagelighed, traadte de mindre behagelige Sider af hendes Karakter, som Mynster og Steffens omtale, Paastaaelighed, Pirrelighed og Omskiftelighed, stærkere frem. Hun døde 2. Dec. 1816. Schack Staffeldt skrev et ægtefølt Digt i klassisk Form til Minde om «de danske Skjaldes Moder».

Louis Bobé.

v. Schindel, Charlotte Helene Grevinde, o. 1690—1752, Frederik IV's Elskerinde. Hun var Datter af nedennævnte Overhofmester Wiglas v. S. I ung Alder blev hun «Husfrøken» hos Frederik IV's Elskerinde Grevinde Vieregg, i hvis Hjem Kongen

lærte hende at kjende. Under sin Rejse til Italien skal han have korresponderet med hende. Senest 1709 traadte han i Forhold til hende, og i Maj 1710 fødte hun ham en Datter, som næppe blev et Aar gammel. Moderen ophøjedes til Grevinde, og Kongen skjænkede hende det af Næsbyholm og Bavelse under Navnet Frederiksholm oprettede Grevskab. Hendes Ødselhed og Lune-fuldhed bevirkede, at Kongen snart blev kjed af hende, især efter at Anna Sophie Reventlows Skikkelse var traadt i Forgrunden for ham. Paa Næsbyholm førte Grevinde S. et lystigt Liv og traadte i Forhold til Amtmanden paa Antvorskov, Generalmajor E. G. Bülow (III, 280), hvem hun hemmelig fødte et Barn. Da Kongen fik Nys herom, gav han Bülow Befaling til at ægte hende, og Vielsen fandt Sted i Antvorskovs Slotskirke 9. Febr. 1716. S. A. fratog Kongen hende Grevskabet og tillagde hende en aarlig Pension. Ægteparret tog Ophold i Hamborg indtil Bülows Død 1721, hvorefter hun flyttede til sin Søster i Schlesien og senere til Berlin; fra 1750 boede hun i Flensborg. Til Trods for den hende tillagte Aarpenge af 1000 Rdl. døde hun paa Grund af sin slette Økonomi i Fattigdom 6. April 1752. Hun skildres i sin Ungdom som temmelig smuk og fin af Lemmer. Ved Siden af sit Letsind var hun meget godgjørende.

Suhms Nye Saml. I—II. Personalhist. Tidsskr. 2. R. IV. *Louis Bobé.*

v. Schindel, Conrad, 1715—94, Søofficer, Brodersøn til efternævnte Admiral Wiglas v. S., var Søn af Generalmajor Diderik Vilhelm v. S. (f. 3. Marts 1690 † 13. April 1755) og Anna f. Ulfeldt († 1744). S., der fødtes 24. Febr. 1715, blev Sekondlieutenant i Marinen 1737, Premierlieutenant 1740, Kapitajnlieutenant 1746, Kapitajn 1755, Kommandørkapitajn 1759, Kommandør 1766, Schoutbynacht (Kontreadmiral) 1770, Viceadmiral 1776 og virkelig Admiral 1790. 1738 samt 1744—46 var han i engelsk Orlogstjeneste, 1748 ægtede han Hendrine Cathrine Dekker, der døde 29. Juli 1762. — 1751—53 tilbragte han i Middelhavet som Chef for Fregatten «Dokken». Ved denne Lejlighed afsluttede han en Handelstraktat med Tunis. Efter sin Hjemkomst ansattes han ved Indrulleringen i Korsør. 1756—62 var han dels Chef for Linjeskibe, dels Flagkapitajn i de udrustede Eskadrer; ved Admiral Fischers Død 1761 indtraadte han som 2. Deputeret i Admiralitetskollegiet, men overtog allerede det paafølgende Aar (indtil 1766) Stillingen som Holmens Chef samt Medlem af Havnekommissionen. 1764 indgik han sit andet Ægteskab, med

Christiane v. Haven, f. Leegardt (f. 1730 † 24. Marts 1771), Enke efter Justitsraad, Møntinspektør Pet. Nic. v. H. 1767 blev han Generaladjutant, Jagtkapitajn og Kammerherre; 1774 førte han en mindre Eskadre til Meklenborg og dekoreredes paa dette Togt med Danebrogssordenen; forinden (1769) havde han erholdt Ordenen de l'union parfaite. 1775 indtraadte S. paa ny i Kollegiet, det paafølgende Aar var han Kommitteret ved Ordningen af den norske Indrullering og Søkadetakademiet. 1780 foretog han en Rejse til Schlesien for at overtage Godserne Kunzendorf, Wabnitz og Nauke, af hvilke han ved Arv var kommen i Besiddelse. S. A. førte han en Eskadre paa 14 Skibe til Handelens Beskyttelse i Nordsøen. I Kollegiet avancerede han 1788 til 1. Deputeret; som saadan vedblev han at administrere Marinen indtil 1792, da Kronprins Frederik selv overtog Præsidiets. S.s sidste Udkommando var 1789, da han om Bord i Linjeskibet «den prægtige» førte en Flaade paa 11 Orlogsskibe, 3 Fregatter, 14 mindre Skibe samt 17 Kanonfartøjer, hvilke alle udrustedes for at beskytte den russiske Eskadre i Østersøen mod Svenskerne. Ved denne Lejlighed havde han det Uheld at blive ramt af Lynet. Han døde 30. Nov. 1794. *C. With.*

v. Schindel, Wiglas, —1695, Overhofmester, tilhørte en gammel schlesisk Adelslægt og var vistnok den W. v. S., der kort efter Enevældens Indførelse indfandt sig ved det danske Hof for at øve sig i ridderlige Idrætter, og som var anbefalet Kongen af en tysk Greve. 1665 forlod han Danmark og begav sig til Kurpfalz. Senest i Sommeren 1690 vendte han tilbage her til, kaldes Ejer af Godserne Puditsch, Wabnitz og Nauke og indkom da med Forslag om at oprette et Akademi til Uddannelse af unge Adelsmænd. Han købte paa gunstige Vilkaar den Schackske Gaard paa Nytorv, hvor nu Kjøbenhavns gamle Raadhus staar, opnaaede kongeligt Privilegium paa Akademiet og Udnævnelse til Overhofmester i Nov. 1690. Dette synes til en Begyndelse at have vakt en Del Modstand blandt Publikum. I det første Aar af Akademiets Virksomhed ses der at have været opslaaet Pasquiller, møntede paa S., men som paa kongelig Befaling brændtes af Bøddelen. Akademiet trak mange Elever til sig, væsentlig af fremmed Herkomst, men dets Indretning var alt for kostbar, og S. siges at have tilsat alle sine Penge paa dette Foretagende. S. døde allerede 16. Marts 1695. Han var gift med Anna Helene Baronesse Horn (gravsat 4. Juni 1709). Deres Afkom forblev her i Landet. *Louis Bobé.*

v. Schindel, Wiglas, 1684—1756, Søofficer, Søn af ovfr. nævnte Overhofmester Wiglas v. S., er født 9. Juni 1684. Han blev Sekondlieutenant i Marinen 1703, Premierlieutenant 1706, Kapitajnlieutenant 1709, Kapitajn 1710, Kommandørkapitajn 1711, Kommandør 1715, Schoutbynacht (Kontreadmiral) 1717, Viceadmiral 1720 og virkelig Admiral 1735. 10. Juli 1756 døde han ugift. — 1706—8 var S. i udenlandsk Krigstjeneste. Ved Krigens Udbrud blev han 1710 Chef for Linjeskibet «Venden» og deltog med dette i Gyldenløves Slag paa Kjøge Bugt. I alle de paafølgende Krigsaar førte han stadig Skibe, bl. a. 1711 «Delmenhorst» i H. Knoffs Eskadre til Norge, 1712 «Laaland», med hvilket han deltog i Gyldenløves Kamp i Sept. under Rygen, ved hvilken Lejlighed den svenske Transportflaade ødelagdes, 1715 «Fyn»; han deltog da i Gabels Slag mod den yngre Wachtmeister paa Kolberger-Heide og udmærkede sig. 1718 var han Eskadrechef og havde som saadan nogle mindre Sammenstød med den svenske Flaade. Efter Krigens Afslutning fik han 1720 Sæde i Admiralitetet. 1722 ansattes han som Indrulleringschef i Fyns og Langelands Distrikt; 1721 blev han tilige Medlem af Tøjhuskommissionen. 1723 og 25 rejste han til Tyskland i Anledning af en Arvesag. 1726 var han Medlem af Regnskabskommissionen, 1742 deltog han i Søkrigsartiklernes Affattelse; det paafølgende Aar kom han ved Arv i Besiddelse af Godset Bernstadt i Schlesien. Ved Admiralitetets Ophævelse 1746 udtraadte han af dette og kom ikke senere i praktisk Virksomhed.

C. With.

Schindler, Poul Christian, o. 1648—1740, Musiker, var en Søn af kongl. Glasskærer Poul S. og blev født i Kjøbenhavn. Han ansattes 1670 som «Viol de gambist» i det kongl. Kapel og kaldes senere Kammermusikus. Musikken til den første her i Landet opførte egentlige Opera, «Der vereinigte Götterstreit», var komponeret af S. til Text af Slesvigeren P. A. Burchard. Opførelsen fandt Sted Kongens Fødselsdag 15. April 1689 paa et lille Theater, som var blevet bygget ved Amalienborg i denne Anledning. Under Gjentagelsen af Forestillingen 19. s. M. gik der ulykkeligvis Ild i et af de Transparenter, der vare anbragte paa Siderne af den med Grønt og Blomster dekorerede Tilskuerplads. I et Nu var Salen omspændt af Flammer, og mange Mennesker omkom, deriblandt S.s Hustru og ældste Datter. Da S. begyndte at blive til Aars, ansøgte han Kongen om at «befri ham fra Musikken» og tillægge

ham en anden Tjeneste, hvorefter han i 1706 udtraadte af Kapellet og fik Ansættelse som Sølvpop. Han levede endnu længe efter den Tid og afgik ved Døden af et Slagtilfælde i Okt. 1740, 92 Aar gammel. Han var 2 Gange gift.

Vierteljahrsschr. f. Musikwissensch. 1892, S. 502. P. Hansen, Den danske Skueplads I, 66 f. Bobé, Operahusets Brand 1689 S. 17 ff. *V. C. Ravn.*

Schinkel, jvfr. Skinkel.

Schinkel, Peter Nicolaus Erich Theodor, 1799—1880, Præst, blev født 6. Sept. 1799 i Ravnkjær i Angel, hvor hans Fader var Lærer. Han studerede Theologi i Kiel, hvor han uden al Tvivl er bleven religiøst paavirket af Claus Harms. 1825 tog han sin Embedsexamen og var fra nu af beskæftiget som Privatlærer forskellige Steder, mest i Flensborg, indtil han 1843 blev Præst og Lærer paa den meget lille Hallig Grøde i Vesterhavet, fra hvilket Embede han 1875 tog sin Afsked; han flyttede da til Flensborg, hvor han døde 7. Avg. 1880. — Mærkelig nok ophørte han efter at være bleven Præst fuldstændig med sin litterære Produktion, som ellers var begyndt ganske lovende, baade med et Par Prædikensamlinger, af hvilke den ene nærmest var Betragtninger, beregnede paa Børn, og 1841 med «Geistlicher Liederkranz», hvoraf 2. Oplag udkom næste Aar. Om det end ikke er store Præstationer, han er naaet til, hverken kvantitativt eller kvalitativt, have hans Bøger dog i sin Tid ikke været uden Betydning; man sporer i dem religiøs Varme og Inderlighed, der dog ikke saa sjælden falder i det sødladne og sentimentale.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesch. XVI, 333. *Vilh. Bang.*

Schinmeyer, Johan Christoph, 1696—1767, Præst, blev født 8. Jan. 1696 i Nordhausen. Han studerede i Halle og var i 7 Aar ansat ved Franckes Waisenhus. Derefter var han Præst og Lærer ved Militærwaisenhuset i Potsdam 1727—30. Imod Magistratens Vilje udnævnte Kongen ham til Præst ved Johanneskirken i Stettin. Derved kom han strax i et skjævt Forhold til Byens Øvrighed, og da han søgte at faa oprettet et Waisenhus i Stettin, vilde Magistraten aldeles ikke hjælpe ham. Han søgte da Kongens Bistand og begyndte en Undervisningsanstalt i sit eget Hjem, hvilken Skole efterhaanden gennem mange Bryderier udviklede sig til det første Skolelærerseminarium i Preussen. 1737 forflyttedes

han fra Stettin til Rathenow, men forlod ikke Stettin, førend han havde holdt en vældig Straffeprædiken til den ugudelige Stad. I Rathenow laa han ogsaa stadig paa Krigsfod med Byens Magistrat, og da han efter 14 Aars Virksomhed her 1751 drog til Tønning som Sognepræst, lyste han næsten Forbandelse over Menigheden til Afsked. Stridbarheden hørte ikke op paa det nye Sted; men i Tønning laa han i aabenlys Fejde med sin Kollega ved Kirken og med Skolens Rektor, den lærde J. C. Kleffel († 1764). Han mistede sin Hustru 1765, og 2 Aar efter døde han selv, 1. Juli 1767. — Dette urolige Hoved var en yndet asketisk Forfatter. Hans forskellige Traktater, der strax bleve oversatte paa Dansk, bleve vidt udbredte. En af de bekendteste, «Den rette Vej til Livet» (1739), er optrykt paa ny 1862 i Christianssand, og hans «Bibelske Sprog- og Skatkiste», der giver Sentenser af Luthers Skrifter til hvert anført Bibelord, har holdt sig i Brug i Danmark og Norge til den seneste Tid og er i begge Lande udkommen i nye Aftryk ved Midten af det 19. Aarhundrede.

Allg. Deutsche Biographie XXXI.

A. Jantzen.

v. Schirach, Gottlob Benedikt, 1743—1804, Forfatter, fødtes 13. Juni 1743 i Tiefenfurt i Oberlausitz og var Søn af Stedets Præst. Han besøgte Gymnasiet i Lauban og studerede i Leipzig Theologi og Filologi. 1765 erhvervede han den filosofiske Doktorgrad i Halle og udgav her som Privatdocent «Clavis poetarum classicorum» (1768—69), en Afhandling om Sophokles' «Oedipus» samt en Digtsamling (1766). 1769 blev han extraordinær og 1771 ordentlig Professor i Moral og Politik ved Universitetet i Helmstedt. Her beskæftigede han sig overvejende med historiske Studier, og han er en af de første, der have behandlet Historien med kritisk Sans. 1771—74 udgav han «Biographie der Deutschen» (6 Bind) og 1776 «Pragmatisches Leben Kaiser Carl VI». Som Anerkjendelse af det sidstnævnte Arbejde ophøjedes han i Rigsadelstanden. Han oversatte 1776—78 Plutarchs Biografier og blev, foranlediget ved en af ham udgiven Afhandling om den danske Indfødsret (1779), indkaldt til Danmark. I Sommeren 1780 kom han til Kjøbenhavn og fik Løfte om et Professorat i Kiel, hvorefter han nedlagde sit Embede i Helmstedt. Paa Prokansler Cramers Erklæring om, at Universitetet ikke formaaede at udrede hans Gage, sattes S. paa Vente- penge, der indtil 1784 udbetaltes af Chatolkassen, og udnævntes til Legationsraad. Han begyndte derpaa 1781 Udgivelsen af «Politi-

sches Journal», hvori han udbredte Kundskaber om Danmark i Henseende til dets fremskridende Forbedring. S. vidste ved gode Referencer i Udlandet og dygtig Ledelse at skaffe det stor Udbredelse og Anseelse. Selv A. P. Bernstorff stod i Korrespondance med ham. C. L. Stemann giver ham det Vidnesbyrd, at Staten ved hans Udgivervirksomhed, der fortsattes i 24 Aar, indtil hans Død, har vundet betydelige Summer. S., der 1783 udnævntes til Etatsraad, var bosiddende i Altona, hvor hans Blad udkom. Han døde 7. (12.) Dec. 1804. Samtidige som W. F. Schmettow og Lauckhard omtale hans forargelige moralske Vandel og Cynisme. C. D. F. Reventlow betegner ham som en fuldkommen Karikatur. S. ægtede Caroline Philippine Hoffmann (f. 11. Jan. 1755 i Brunsvig, † 23. Maj 1834 i Glückstadt).

Allg. Deutsche Biographie XXXI. Herold 1879.

Louis Bobé.

v. Schirach, Karl Benedikt, 1790—1864, Overappellationsretsraad, Søn af foregaaende, fødtes 25. Maj 1790 i Altona, tog 1811 juridisk Examen i Glückstadt og blev 1813 Volontær i tyske Kancelli og Kammerjunker. Efter fra 1818 at have været konstitueret som Aktuar i Nørreditmarsken udnævntes han 1834 til Overretsraad i Glückstadt, 1840 til Etatsraad og 1841 til Medlem af Overappellationsretten i Kiel. Fra dette Embede tog han 1854 sin Afsked og døde 9. Jan. 1864 i Hamborg. 1812—28 redigerede han Tidsskriftet «Politisches Journal», som udkom i Hamborg, udgav 1828 «Handbuch des schlesw.-holst. Criminalrechts», 1829—30 «Geschichte unserer Zeit» og 1840 «Mittheilungen aus dem Leben eines Richters» I. Han ægtede 27. Febr. 1818 Meta Maria Grove (f. 8. Nov. 1799, † 10. Jan. 1866 i Ratzeburg), Datter af Kapitajn i Marinen Laurids Jensen G.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Allg. Deutsche Biographie XXXI.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Schiwe, Adam Wilhelm, 1827—1901, Søofficer. Forældrene vare Justitsraad og Grosserer Henrik Laurentius S. (f. 1. Nov. 1783 † 13. Jan. 1839) og Nicoline Petrine f. Hjelte (f. 16. April 1785 † 8. Okt. 1851). S. var født 25. Nov. 1827. Han blev Sekondlieutenant i Marinen 1847, Premierlieutenant 1855, Kapitajn 1868, Kommandør 1878 og Kontreadmiral 1886. 1892 afgik han paa Grund af Alder. I Krigsaarene 1848—50 gjorde S. Tjeneste i Briggen «Mercurius», Korvetten «Galathea» og efter Ekernførdeaffæren i

Linjeskibet «Skjold», 1850—51 var han Adjudant ved, senere Chef for Militærstyrken paa Femern. Efter en længere Koffardirekse gjorde han 1853 et Togt til Vestindien og var derefter i 4—5 Aar næstkommanderende ved Krydstoldvæsenet, senere (1858—64) Navigationsexaminator i Slesvig og Holsten. I Krigsaaret 1864 ansattes S. ved Søtransportvæsenet; han ledede en, for øvrigt resultatløs, Demonstration mod Fredericia og sendtes efter Kapitajn Hammers Tilfangetagelse paa Vesterhavsoerne til Fanø med 2 Dampskibe for at optage Flygtninger. 1865—70 gjorde S. en Del Togter som subaltern, 1872 var han Chef for Panserbatteriet «Gorm», 1875 for Korvetten «Heimdal», 1882 for Fregatten «Sjælland»; 1889 og 92 var han Chef for Øvelseseskadrene. En betydningsfuld Virksomhed har S. udfoldet som den første Chef for Marinens Torpedovæsen, hvilket han organiserede, udviklede og ledede fra 1872—86, fra 1878 som Chef for Søminevæsenet, fra 1880 som Chef for Søminekorpset; desuden har han ved flere Lejligheder vikarieret som Chef for Orlogsværftet, foruden at han har været Medlem af mange vigtige Kommissioner.

S., der 1888 dekoreredes med Kommandørkorset af 1. Grad, var gift med Regitze Caroline Frederikke f. Hohlenberg (f. 20. April 1837), Datter af Kapitajn i Fodfolket Johan Christian Carl H. († 1849) og Elizabeth Christiane Frederikke f. Schou († 1884). Han døde 25. Febr. 1901. *C. With.*

Schive, Niels, o. 1661—1733, Rektor, er født i Skive. Han blev Student fra Viborg Skole 1681, tog Bakkalavrgraden 1686 og Magistergraden 1696. I Kjøbenhavn var han Hovmester for den senere Biskop Bartholomæus Deichman, hvem han 1688 dimitterede til Universitetet, og Aaret efter findes han immatrikuleret ved Leidens Universitet som Studiosus theologiae. 1691 blev han Konrektor og 1705 Rektor ved Latinskolen i Viborg, hvilket Embede han beklædte til sin Død, 28. April 1733. Han var anset som en dygtig Skolemand og berømmes for sin store Lærdom, særlig i Hebraisk, de klassiske Sprog og Mathematik. En lang latinsk Gravskrift over ham, forfattet af Stiftsprovst Tychonius, fandtes i Viborg Domkirke. Han var gift med Ottilia Melchiorsdatter Olpius, der døde 4. Jan. 1732.

Hundrup, Lærerstanden ved Viborg Kathedralskole. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. IV, 386 f. *Chr. Villads Christensen.*

Schjødte, Andreas Ferdinand, 1816—87, Præst, Søn af Urtekræmmer og Oberstlieutenant i det borgerlige Artilleri Lauritz S. og Diderikke Louise f. Bech, fødtes i Kjøbenhavn 26. Marts 1816, blev 1833 dimitteret fra den københavnske Borgerdydskole, fik 1836 Accessit for en Besvarelse af den filosofiske Prisopgave (om Kants Filosofi) og tog 1841 theologisk Embedsexamen. 1843—48 var han Alumnus paa Borchs Kollegium; i de følgende Aar refererede han Rigsdagsforhandlingerne til «Kjøbenhavnsposten» og «Flyveposten» og oversatte en Del af de udenlandske Skrifter, der i Oversættelse bleve optagne i «Tidsskrift for udenlandsk theologisk Litteratur». Af og til skrev han ogsaa ledende Artikler i «Flyveposten», t. Ex. i 1853 Nr. 84 en Artikel om «Situationen» og i Nr. 245 og 246 «Om Stillingen ved Ørstedes Udnævnelse til Premierminister». 1855 blev han resid. Kapellan ved Viborg Domkirke og 1861 resid. Kapellan ved Aarhus Domkirke. 1879 blev han entlediget, og 16. Febr. 1887 døde han ugift i Kjøbenhavn. Han syslede meget med exegetiske og filosofiske Studier og har, foruden et Par exegetiske Afhandlinger, skrevet: «Om de dialektiske Grundbegreber hos Søren Kierkegaard» (1874) og «Om Treenigheden, betragtet saa vel fra det objektivt filosofiske Standpunkt som set i Forhold til Følelsen eller den umiddelbare Selvbevidsthed» (1876).

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 30.

Fr. Nielsen.

Schiødte, Erik, f. 1849, Arkitekt, Søn af nedennævnte Professor J. M. C. S. Han er født paa Christianshavn 26. Avg. 1849, tog Artium ved Metropolitanskolen 1867, Philosophicum 1868 og fik Akademiets Afgangsbetegnelse 1875. Desuden Elev af Hans J. Holm. Han foretog 1882 en Rejse til Tyskland og Italien og 1889 til Paris og har senere paa mindre Studierejser besøgt Berlin, Christiania, Stockholm, Helsingfors og St. Petersburg. Under sin senere Virksomhed for Ministeriet og for Nationalmusæet har han foretaget en Række mindre Rejser, bl. a. til Færøerne (Kirkebø Ruin) og til Bornholm (Restavreringen af Bodils Kirke, hvor han opførte en Tilbygning i Bindingsværk efter Motiver fra Kirkens gamle Klokketaarn). Han har opført adskillige Privathuse baade i Kjøbenhavn og rundt om i Provinsbyerne (Thisted, Holbæk); i Hovedstaden kan særlig nævnes Murmester Lichts Villa paa Philippavej Nr. 5 og Huset Nr. 22 i Linnésgade, hvor han anvendte Majolika til Façadens Udsmykning, samt Barnekowshuset i City (1900) og Jour-

nalistforeningens Stiftelse (1901). Som Arbejder af mere fremtrædende Karakter kunne nævnes Fiskeribygningen til Udstillingen 1888 (nu brændt) og en Række Bygninger i Frihavnen (1894), navnlig Kontorbygningen, Toldbygningen og Skibsprovianteringsboderne. I disse Bygninger har han ligesom i Lichts Villa med kunstnerisk Smag og Forstaaelse overført Murstensmotiver fra vore gamle Herregaarde paa moderne Opgaver. Desuden har han udfoldet en ret omfattende Virksomhed i kunstindustriel (Møbler) og dekorativ Retning. Endelig har han været en frugtbar Forfatter af Bidrag til Tidsskrifter og Blade. Ogsaa i sin litterære Virksomhed har han paa besindig Maade fulgt med, hvad der fremkom af nyt i kunstnerisk Retning, og bidraget til den rette Værdsættelse deraf.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

P. Johansen.

Schjødte, Jørgen Matthias Christian, 1815—84, Zoolog, fødtes 20. April 1815 paa Christianshavn. Hans Fader, fhv. Skibsfører Mons (Magnus) S., levede i trange Kaar og døde 1840, Moderen, Helene Marie f. Beck, døde 1833. 1822 blev S. Elev i Borgerdydskolen paa Christianshavn, men da han 1832 var rykket op i øverste studerende Klasse og altsaa skulde dimitteres det følgende Aar, forlod han Skolen og opgav at blive Student. Grunden til dette Skridt var dels de økonomiske Vanskeligheder, hvorunder Familien led, og som i hans Øjne gjorde det til en Pligt for ham saa hurtigt som muligt at slaa ind paa en Livsvej, hvortil Studenterexamen ikke behøvedes, dels hans begejstrede Kjærlighed til Naturen, især til Jagttagelse og Undersøgelse af Dyreverdenen. Efter at han i Semesteret 1832—33 havde hørt Forelæsninger over Anatomi paa det kirurgiske Akademi, blev han Lærer i Naturhistorie ved Borgerdydskolen og ernærede sig derved i 4 Aar. Han anvendte samtidig al sin Fritid til Ekspursioner og zoologiske Studier, og det var navnlig Entomologien, der drog ham til sig med uimodstaaelig Magt. Allerede medens han gik i Skole, havde han (i 1830) paa en af sine Ekspursioner til Skodsborg tilfældig mødt Chr. Drewsen (IV, 339), der ligeledes var ude for at samle Insekter. Den 16 Aar ældre Mand havde strax faaet Interesse for den ivrige og videlystne Samler, og dette Møde gav Anledning til et Venskab, der varede hele Livet og blev af stor Betydning for dem begge. Blandt de Naturhistorikere, som S. tidligst kom i Berøring med, vare Botanikeren Professor J. F. Schouw og den bekendte Insektsamler Westermann, hvis rige og udmærket præpare-

rede Samling kom S. til stor Nytte. Til ingen af disse Mænd knyttede han sig dog med noget virkeligt Fortrolighedsbaand, men desto inderligere traadte han i Forhold til Henrik Krøyer (IX, 583), der ved sin personlige Hæderlighed, sin store Lærdom og samvittighedsfulde Undersøgelsesmethode vakte hans Beundring og Sympathi, og som til sin Død blev ham en trofast Ven og Kampfælle, — thi S.s Liv blev Kamp.

Gjennem Drewsen kom S. 1837 i Forbindelse med Konferensraad Jonas Collin, i hvem han fandt en indflydelsesrig og beredvillig Beskytter, og hvem han selv ofte nævner som sin Velgjører. Som Præsident i Landhusholdningsselskabet skaffede Collin ham Midler til ved Rejser i Indlandet at foretage en planmæssig Undersøgelse af den danske Insektfavna som forberedende Studier til Udgivelsen af et stort Værk over Danmarks Insekter. Det skyldtes ligeledes Collins Indflydelse, at der af Fonden ad *usus publicos* blev bevilget ham Midler til Udgivelsen af dette Værks 1. Bind, der under Titelen «Genera og Species af Danmarks Eleutherata» udkom i 1841, ledsaget af 25 Kobbertavler, som S. selv havde stukket. Arbejdet vakte stor Opsigt i Udlandet, og Datidens største Entomologer (bl. a. Erichson) havde næppe Ord stærke nok til at udtale deres Beundring over dette klassiske og i sin Genre enestaaende Værk. Samtidig med Udarbejdelsen af «Genera og Species» havde S. fundet Tid til at publicere andre, mindre Arbejder, dels i det af Krøyer nylig stiftede «Naturhistorisk Tidsskrift», dels i Guérin-Mènevilles «Magazin de zoologie», og skjønt hans Tid var stærkt optaget af videnskabeligt Arbejde, undslog han sig ikke for at overtage Forelæsningerne i Zoologi ved Veterinærskolen, da Krøyer 1840 foreløbig maatte opgive disse for at rejse til Sydamerika. Først 1845 overtog Krøyer dem paa ny. 1842 blev S. ansat uden Løn som Underinspektør ved Insektsamlingen i det kongl. naturhistoriske Musæum. Den nævnte Samling var for en stor Del i den ynkeligste Forfatning og henstod uden videnskabelig Ordning spredt omkring i forskellige Lokaler. Ved direkte Henvendelse til Christian VIII fik S. imidlertid raadet nogenlunde Bod paa denne sidste Ulempe og tog nu med stor Iver fat paa at oparbejde Samlingen og redde, hvad reddes kunde. Fra 1844 blev han gageret med 300 Rdl. aarlig, og s. A. blev han Medlem af Videnskabernes Selskab.

Med S.s Ansættelse ved Musæet begyndte den Kamp at ulme, som senere skulde blusse op med en Heflighed, der forbitrede ham

Tilværelsen. Den ældre Reinhardt (XIII, 606), der var Musæets Bestyrer og i vide Kredse nød stor Anseelse baade som Zoologiens fornemste Repræsentant i Danmark og som en litterært dannet Mand, følte sig ilde berørt af, at Krøyer og S. bleve ansatte ved Musæet som to med ham videnskabelig ligestillede Afdelingsbestyrere. Det var for øvrigt ret naturligt, at den gamle Mand ikke kunde se med velvillige Øjne paa, at der, uafhængig af ham og uden nogen som helst Forbindelse med Universitetet, udviklede sig en blomstrende naturvidenskabelig Virksomhed og Produktion, der ved sin stringente Undersøgelse stod i skarp Modsætning til den af ham docerede og af hans Yndlingselev og Protegé Japetus Steenstrup med langt større Begavelse og Aandrigthed anvendte Methode.

I Maj 1845 tiltraadte S. en Rejse til Sydevropa, hvorfra han først vendte tilbage i Nov. 1846. Paa denne Rejse stiftede han Bekjendtskab med en Del af Datidens mest fremragende Entomologer, gjorde mangfoldige biologiske Iagttagelser og indsamlede et overvældende rigt Materiale af Leddyr til Musæet. Under hans Fraværelse blev Steenstrup ansat som Professor ordinarius (1845) ved Universitetet, og skjønt S. i høj Grad misbilligede denne Udnævnelse, fordi han betragtede den som en stor Uret mod Krøyer, fremkaldte Begivenheden dog ikke noget personlig fjendtligt Forhold mellem ham og Steenstrup, i alt Fald ikke aabenlyst. Men Modsætningen mellem den af Steenstrup repræsenterede, saakaldte naturfilosofiske Retning, der navnlig gennem Tankeexperimenter og mere eller mindre aandrige Gisninger søgte at forklare Fænomenerne i Naturen, og den exakte, indtrængende Undersøgelsesmethode, der fulgtes af Krøyer og S., var for stor til, at Kritikken kunde holdes tilbage. Dog vilde den næppe have antaget en saa fjendtlig Karakter eller være gaaet uden for den formelle Høfligheds Grænser, hvis ikke den hos Steenstrup mere og mere fremtrædende Herskesyge omsider, da han i 1848 var bleven ansat som Direktør for det kongl. naturhistoriske Musæum og som saadan var bleven Krøyers og S.s overordnede, var bleven ganske utaaelig for disse. Striden førtes over paa det administrative og personlige Omraade, og den ene Fortrædigelse fra Steenstrups Side afløste den anden. Dette fremkaldte Klager til Ministeriet over Steenstrup, og disse Klager lode intet tilbage at ønske i Retning af Bitterhed og usminket Voldsomhed, i det hans to Modstandere ikke toge Hensyn til, at den daværende Kultusminister, Madvig, var hans Ven og Beundrer. Følgen blev, at det af Krøyer udgivne «Naturhistorisk

Tidsskrift», i hvilket S. netop havde begyndt en skarp Polemik mod Steenstrup om et zoologisk Æmne, blev berøvet den Statsunderstøttelse, uden hvilken det ikke kunde bestaa. Ved Standsningen af Tidsskriftet blev S.s saa glimrende begyndte videnskabelige Løbebane for en Tid stærkt hemmet, og i en Aarrække maatte han, ligesom Krøyer, arbejde ved Musæet under det pinligste Tryk, næsten afskaaret fra at publicere. Dertil kom, at Collin ved Tronskiftet havde mistet sin Indflydelse, og at den Understøttelse til Udarbejdelse og Udgivelse af større selvstændige Værker, som S. og Krøyer hidtil ved hans Hjælp havde oppebaaret, derved faldt bort. Medens den allerede aldrende Krøyer til Dels som Følge af disse Begivenheder saa at sige knækkedes og aldrig rejste sig igjen, optog S. med den ham ejendommelige Styrke og Udholdenhed Kampen mod sin kloge og indflydelsesrige Modstander, indtil han efter mange Aars Forløb atter naaede en nogenlunde uafhængig Stilling.

Standsningen af det paabegyndte store Arbejde over Danmarks Eleutherata var dog ikke for S. saa haardt et Slag, som man skulde tro. Trods den store Anseelse, dette Værk havde vundet overalt i den videnskabelige Verden, var S. selv kommen til den Erkjendelse, at et saadant Arbejde paa Videnskabens daværende Standpunkt ikke lod sig udføre paa en virkelig fyldestgørende Maade, i det Kundskaben om Insekternes indre Bygning kun var meget ufuldkommen, selv hvad de fuldt udviklede Dyr angik, og Kjendskabet til Larve- og Puppestadierne for de fleste Formers Vedkommende næsten ganske manglede. Da det ikke alene i videnskabelig Henseende var af stor Interesse at kaste Lys over disse Dyr's Udviklingshistorie, men da Kjendskabet navnlig til Larvernes Biologi og Udvikling havde den største praktiske Betydning for Land- og Skovbruget, kastede S. sig med Iver over Studiet af Insekternes, særlig Billernes, Udvikling og fik i forholdsvis kort Tid tilvejebragt en Samling af Larver, Nymfer og Pupper, der langt overgik, hvad man andensteds besad af saadanne Udviklingsformer.

I disse Bestræbelser fandt han kraftig Støtte hos sine Elever. Midt under al hans Modgang var det nemlig, efter et ham af Monrad som Minister givet Løfte og med kraftig Bistand af J. F. Schouw, blevet overdraget ham at holde entomologiske Forelæsninger, og en Del yngre Mænd med Interesse for videnskabelig Forskning sluttede sig snart om ham. Som Docent var S. noget

for sig; den Opgave, han satte sig, var at aabne Elevernes Øjne, saa de selv kunde se, at klare deres Tænkning og Opfattelse af Fænomenerne, med andre Ord, at uddanne dem til Forskere. Selv var han Forsker i dette Ords intensiveste Betydning. Men hans Forhold til Eleverne strakte sig langt ud over Forelæsningerne og Øvelserne. Hvor han sporede Talent, Dygtighed, ærlig Stræben eller Trang til aandelig Frihed, aabnede han sit gjæstfrie Hjem for Ungdommen, og i dette Hjem samledes i Aarens Løb en ikke ringe Skare af unge Videnskabsmænd, Digttere, Kunstnere og andre, der nu nævnes blandt de ypperste. S. var altid Sjælen i disse Sammenkomster; med sit rige Fond af Kundskaber, sin intelligente, frisindede Opfattelse, sin skarpe Tænkning, sin Kjærlighed til Kunst og Poesi forstod han at vække og retlede uden at misbruge sin Magt, og for flere af dem, der nøde godt af hans overlegne Evner, blev han en faderlig Ven. I Forholdet til de unge, i udholdende og indtrængende videnskabelig Undersøgelse og i Arbejde for Musæets Opkomst fandt S. Trøst i de haarde Modgangens Aar indtil Begyndelsen af 60erne. Efter at Monrad paa ny var bleven Minister i 1859, begyndte det at lysne for S., navnlig da han erholdt Statsunderstøttelse til Gjenoplivelse af «Naturhistorisk Tidsskrift» og derved atter blev sat i Stand til at publicere. Som det var at vente, blev hans Hovedbidrag til Tidsskriftet en Række Afhandlinger over Insekternes Udviklingshistorie, men ogsaa den entomologiske Systematik og Kundskaben om vor Insektfavna bleve berigede med højst værdifulde Bidrag fra hans Haand. En særlig Glæde fandt S. i at kunne aabne sit Tidsskrift for sine Venners og Elevers (f. Ex. Krøyers og R. Berghs) Arbejder. 1858 havde S. efter Krøyer overtaget Undervisningen i Forstzoologi, men først 1863, da Forstundervisningen blev henlagt under den nye Landbohøjskole, fik han Ansættelse ved denne som Docent i Zoologi. S. A. lykkedes det ham — ved Sammensmeltningen af det kongl. naturhistoriske Musæum og Universitetsmusæet — efter en haard Kamp med Steenstrup at afkaste dennes Overherredømme og opnaa Ligestilling med ham ved Musæet, i det de begge blev Inspectorer, hver ved sin Afdeling. Fra denne Tid af oprandt der lysere Dage for S., men Kampens Dage vare endnu ikke talte. Fra Steenstrups Side gjordes der s. A. energisk, men frugtesløs Modstand mod S.s Optagelse i Fakultetet; ved Monrads Hjælp gik S. sejrrig ud af Kampen, og fra nu af indtil S.s Død førtes der fra Steenstrups Side kun en Guerillakrig mod ham og hans Elever.

S.s Hovedarbejde er den ovenfor nævnte Serie af Afhandlinger om Billernes Udviklingshistorie, der under Fællestitelen «De metamorphosi Eleutheratorum observationes» publiceredes i «Natu historisk Tidsskrift» 3. Række. De udgjøre tilsammen et stort Værk med 86 fortræffelig udførte Kobbertavler. Det var S.s Hensigt, naar han fik afsluttet disse Undersøgelser, at sammenarbejde Afhandlingerne til et Hele og udgive dette som et særskilt Værk, der skulde staa som hans litterære Monument; men før han naaede til Ende med den foreløbige Bearbejdelse, blev han angrebet af en uheldelig og langvarig Sygdom, for hvilken han efter haarde Lidelser bukkede under 22. April 1884.

Blandt hans øvrige o. 60 Arbejder, der med faa Undtagelser omhandle Leddyrenes Naturhistorie og for største Delen ere ledsagede af Tavler, stukne efter S.s egne Tegninger af den udmærkede Kobberstikker Løvendal (X, 614), maa nævnes «Ichneumonidarum ad faunam Daniæ pertinentium genera et species novæ» med 5 Tavler (Paris 1839), «Specimen faunæ subterraneæ» med 4 Tavler (1849), «Corotoca og Spirachtha» med 2 Tavler (1856), «Krebsdyrenes Sugemund» med 7 Tavler (1866—75) samt et større Antal fortrinlige Monogramer og kritiske Fortegnelser over de i Danmark levende Arter af forskjellige Billefamilier.

Af Ydre var S. en høj, kraftig, imponerende Skikkelse med et prægtigt, intelligent Ansigt, der strax røbede hans ualmindelige Forstand og Viljekraft. Han blev 1848 gift med Fylla Hellmann, Datter af Handelsbogholder Benjamin H. og Vilhelmine f. Meier. Hans eneste Søn er Arkitekt Erik S. (s. ovfr.).

Gosch, Danmarks zool. Lit. Samme, J. C. S. I—II (1898—99). Illustr. Tid. XXV, Nr. 1283. Tilskueren 1884, S. 761 ff. Erslew, Forf. Lex.

Jonas Collin.

Schjødte, Laurids, 1792—1843, Præst, Søn af Sognepræst Matthias S. († 1803) og Frederikke Louise f. Schmidt, er født i Snøde Præstegaard paa Langeland 1792 (døbt 9. Nov.). Han blev Student med Udmærkelse fra Nyborg Skole 1811 og tog theologisk Embedsexamen 1817, ligeledes med Udmærkelse. Efter at have været Lærer, bl. a. ved v. Westens Institut, og manuduceret til theologisk Examen blev han 1827 Sognepræst ved Viborg Domkirke, Asmild og Tapdrup og 1828 tillige Stiftsprovst. 1842 var han kongevalgt Medlem af Viborg Stænderforsamling. Han døde 28. Juni 1843 paa en Baderejse i Carlsbad, i det han i Vildelse kastede sig ud ad et Vindue. Han ægtede 1831 Christiane Mus-

mann, f. Raae (f. 1791 † 1854), først gift med Kjøbmand M. og Datter af Kjøbmand H. R. i Aarhus. — S. har udgivet flere Prædikensamlinger. Han faar det Eftermæle, at han havde været et sandt Mønster paa kristelige Dyder, en øm og faderlig Sjælesorger og en veltalende Prædikant, hvis Formaninger og Trøstegrunde udtaltes med en sjælden malmfuld Stemme. Af Viborgs Skole- og Fattigvæsen havde han store Fortjenester.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1843, S. 46 ff. Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Schiøning, s. Schøning.

Schiønnebøll, s. Schønnebøl.

Schiønning, jvfr. Skjønning.

Schiønning, Claus Christian, 1778—1858, Højesteretsassessor, Søn af Etatsraad, Kommitteret i Rentekammeret Christian S. (f. 22. Sept. 1734 † 12. Okt. 1817), en Broder til ndfr. nævnte Kapitajn Peter S., og Marie f. Olrog (f. 20. Sept. 1755 † 12. Juli 1797), fødtes 1. Avg. 1778 i Kjøbenhavn, blev 1794 privat dimitteret til Universitetet, 1798 juridisk Kandidat, 1800 Underkancellist i danske Kancelli, 1805 Kancellist sammesteds, 1806 Assessor i Landsover-samt Hof- og Stadsretten og 1815 Assessor i Højesteret. Denne Stilling, i hvilken han nød megen Anseelse for sin store Skarp-sindighed, beklædte han til 1852, da han paa Grund af tiltagende Øjensvaghed afskedigedes med Tilkjendegivelse af Kongens Til-fredshed med hans Embedsvirksomhed. Desuden var han fra 1831 Justitsdirektør ved Tallotteriet indtil dettes Ophævelse. 1806 fik han Titel af Kancellisekretær, 1814 af Justitsraad og 1833 af Konfe-rensraad; 1840 blev han Kommandør af Danebrog, og 1850 tildeltes der ham Storkorset af samme Orden. Han døde 10. Marts 1858 i Kjøbenhavn. — Han var gift med Anna Marie Christine f. Schiøn-ning (f. 21. April 1776, † 31. Marts 1858 i Kjøbenhavn), en Datter af hans nævnte Farbroder, Kapitajn Peter S. *G. Kringelbach.*

Schiønning, Frederik, 1778—1843, Præst, Søn af Prokurator Peter S. og Ellen Margrethe f. Therkilsen, er født i Vordingborg 31. Avg. 1778. Han dimitteredes 1794 fra Christiania Skole og tog theologisk Embedsexamen 1800. 1803 blev han Sognepræst for Aarstrup, Buderup og Gravlev i Viborg Stift, og 1836 udnævntes han til Konsistorialraad. Det følgende Aar forflyttedes han til St. Mortens Sogn i Randers og blev tillige Provst for Støvring og

Galten Herreder. Han døde i Randers 3. April 1843. Han ægtede 1804 sin Formand i Aardestrup, Jens Bloch Aagaards Enke, Vilhelmine Caroline Joachime Margrethe f. Mønsted (f. 1765 † 1846), Datter af Forpagter S. M. — S. var en virksom og dygtig Mand, især ivrig for Skolevæsenets Fremme. Han underviste Lærere, der ikke vare Seminarister, og arbejdede for Indførelse af indbyrdes Undervisning. Han nød stor Anseelse og udøvede ikke ringe Indflydelse.

Erslew, Forf. Lex.

L. Koch.

Schønning, Niels Leth, 1783—1862, Overretsjustitiarius, en Broder til ovennævnte Højesteretsassessor Claus Christian S., fødtes i Kjøbenhavn 30. Nov. 1783, blev 1802 privat dimitteret til Universitetet og 1809 juridisk Kandidat. S. A. indtraadte han som Volontær i det danske Kancelli, hvor han 1812 blev Underkancellist og 1818 Kancellist. Kort forinden, s. A., havde han imidlertid — foreløbig med Bibeholdelse af sin Stilling i Kancelliet — faaet Beskikkelse som surnumerær Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, hvor han et Par Aar efter rykkede op til at blive virkelig Assessor. 1829 udnævntes han, der havde vist sig i Besiddelse af et ualmindelig sikkert og praktisk Blik for Retssagers heldige Behandling, til Justitiarius i Viborg Landsoverret, en Stilling, som han derefter i 30 Aar beklædte med anerkjendt Dygtighed og Nidkjærhed. Han afskedigedes 1859, tog derefter Ophold i Kjøbenhavn og døde ugift 16. Juli 1862. Han hørte til de «oplyste Mænd», der 1832 sammenkaldtes for at raadslaa om Enkelthederne i den vordende Stænderforfatning. 1815 havde han faaet Titel af Kancellisekretær, 1828 af Justitsraad, 1850 af Konferensraad, og ved Entledigelsen i 1859 tildeltes der ham Kommandørkorset af Danebrogsordenen.

G. Kringselbach.

Schønning, Peter, 1732—1813, Søofficer, Søn af Kammerraad, Renteskriver Peter S. (f. 1. Marts 1691 † 25. Jan. 1745) og Anna f. Leth (f. 1697 † 6. Nov. 1766), blev født 14. Avg. 1732. 1755 blev han Sekondlieutenant i Marinen, 1758 Premierlieutenant, 1763 Kapitajnlieutenant og 1769 Kapitajn. S.s militære Løbebane var forholdsvis kort; hans selvstændige Virksomhed indskrænkede sig til, at han 1770—71 var Vagtskibschef, 1773 Chef for Fregatten «Søridderen» i Viceadmiral Kaas' Eskadre, 1779 for Fregatten «Christiansø», 1780—81 for Fregatten «Bornholm», der først

var i Middelhavet med et Presentskib til Dejen af Algier og senere havde Station i Vestindien, hvor den konvoierede mellem de franske og danske Antiller til stor Ærgrelse for den engelske Søstyrke, der paa den Tid var i Krig med Franskmandene. 28. Dec. 1780 mødte S. paa Tilbagevejen fra Guadeloupe med en Konvoi 3 engelske Fregatter (der senere viste sig at være Kapere, udsendte under Vimpel af den engelske Admiral), som forlangte at visitere Skibene. Efter nogen Parlamenteren, under hvilken S. vægrede sig ved at give Tilladelsen, lagde Englænderne sig i Slagorden for «Bornholm», og en Kamp begyndte. Der var imidlertid ingen Ud-sigt til, at den danske Fregat vilde kunne fordrive Fjenden, og S. strøg da sit Flag, hvorefter Konvoien blev beslaglagt. Ved sin Hjemkomst stilledes S. for en Krigsret, hvis Medlemmer forinden vare blevne bearbejdede i hans Disfavør ved en af Guldberg parafere't Kabinetsordre, der egentlig i og for sig indeholdt en Domfældelse. S. blev under Paavirkning heraf kasseret, uagtet Retten maatte erkjende, at han her som ved andre Lejligheder havde vist personligt Mod. Aarsagen til, at Guldberg fór saa strængt frem mod ham, tilskrives den Omstændighed, at S. skal have været yndet af Struensee, der i sin Tid tilbød ham et vigtigt Hverv, hvilket dog ikke blev modtaget. I Følge et Rygte, der i sin Tid vandt Tiltro i Marinekredse, hidførtes S.s Fald ogsaa derved, at Avtoriteterne ønskede paa hans Bekostning at fremhæve den stærkt protegerede Premierlieutenant Otto Lütken, der omtrent samtidig havde haft en — for øvrigt betydningsløs — heldig Affære mod nogle engelske Smaakapere. Efter Dommen bosatte S. sig i Vordingborg, her levede han meget tilbagetrukket; efter Guldbergs Fald opnaaede han en Pension og døde 7. Avg. 1813. Til Universitetsbibliotheket har han efterladt ret betydelige Samlinger af skrevne Optegnelser fra sit Liv. — S. blev gift 1772 med Marie Christine Nægler, Datter af Oberstlieutenant Jeremias N.

Nyerup, Lit. Lex. Hist. Tidsskr. 4. R. II, 720 ff. Berlingske Tid. 8. Avg. 1900.

C. With.

Schønning, Peter, 1781—1872, Søretsjustitiarius, var født i Kjøbenhavn 14. Marts 1781 og Broder til ovennævnte Højesteretsassessor Claus Chr. S. og Justitiarius Niels Leth S. I 1799 blev han privat dimitteret og bestod i Efteraaret 1803 den juridiske Examens theoretiske Del, men tog først 3 Aar efter den praktiske Del. 1805 var han blevet Underkancellist i danske Kancelli og blev i 1807 Kancelli-

sekretær, 1810 Kancellist. 1811 gik han over i Landsover- samt Hof- og Stadsretten som Assessor. I 1820 blev han udnævnt til Borgmester i Kjøbenhavn, men ombyttede allerede det følgende Aar dette Embede med Stillingen som Justitiarius i Kjøbenhavns Soret, fra hvilken han først entledigedes 1858. Han var i 1826 blevet Etatsraad, i 1852 Konferensraad og døde i den høje Alder af 91 Aar 5. Sept. 1872 i Kjøbenhavn. I 1820 havde han ægtet Christiane Charlotte Lund († 1861), Datter af Krigskancellisekretær Christian Carl L. — I sin Stilling som Soretsjustitiarius nød han ikke ringe Anseelse og har ogsaa som litterært Vidnesbyrd om denne Virksomhed efterladt sig et Skrift: «Bemærkninger ved enkelte Artikler af Lovens 4. Bog» (1838). Disse «Bemærkninger» ere ret usystematisk sammenstillede, men have Værdi som Udtryk for en kyndig Praktikers vel overvejede Tanker om Lovbestemmelser, hvormed han indgaaende har beskæftiget sig; ved Søløven af 1892 have de dog tabt en væsentlig Del af deres praktiske Betydning.

Erslew, Forf. Lex.

H. Munch-Petersen.

Schjørring, Caspar Peter Charles, f. 1831, Borgmester og Politiker. S. blev født 1. Jan. 1831 i Vandborg ved Lemvig, hvor hans Fader, Matthias Jacob S. (f. 1797 † 1858), da var Sognepræst; hans Moder hed Nicoline f. Ring (f. 1796 † 1839). Han blev 1848 Student fra Horsens Skole og 1854 juridisk Kandidat; var derefter i flere Aar Manuduktør, blev 1858 Kancellist i Justitsministeriet, 1860 Protokolsekretær i Højesteret, 1869 By- og Herredsfoged i Skjelskør og 1877 Byfoged og Borgmester i Kolding. Her vandt han efterhaanden almindelig Velvilje og stor Indflydelse; er desuden Formand i Bestyrelserne for Musæet paa Koldinghus og for det sydjyske Telefonselskab. Under sit Ophold i Kjøbenhavn var S. 1862—65 Medudgiver af en «Samling af Reskripter, Resolutioner m. m. af mere almindelig Interesse fra 1660—1860» og 1863—66 af «Tidsskrift for Retsvæsen», hvori han bl. a. skrev om Dødsstraffen og gav en Samling «juridiske Ordsprog»; endelig 1866 af «Lov og Ret i de almindelige borgerlige Forhold» (2. Udg. 1869); skrev ogsaa i de frisindede Dagblade.

1861 kom han første Gang i Berøring med det politiske Liv, i det han var Medstifter af «Danevirkeforeningen» og blev Medlem af dens Bestyrelse. 1866 valgtes han til Folketinget for Thisted Amts 4. Kreds (Morsø) og gjenvalgtes indtil 1876. Han sluttede sig strax til det nationale Venstre, vilde ikke være med, da

det forenede Venstre dannedes 1870, og hørte i de følgende Aar til de nationale «Løsgængere». Han blev Ordfører i flere vigtige Spørgsmaal, saaledes 1874 om Skifteloven; var 1867—73 Medlem af Finansudvalget, i 2 Samlinger (1869—71) en af dets Ordførere og 1871—72 dets Formand. I Dec. 1873 foreslog han en Adresse til Kongen for at bede om et Ministerskifte som Middel til at standse den storpolitiske Kamp. Adressen vedtoges vel, men bragte intet Udbytte, ja skærpede snarere Striden og medførte Sprængning af hans egen Gruppe. Han stod senere næsten ene i Tinget og trak sig derfor tilbage 1876; han søgte dog 1881 Valg i sin gamle Kreds, men forgjæves.

Han ægtede 31. Juli 1857 Elvira Teilmann (f. 22. Sept. 1830 † 24. April 1880), Datter af Sognepræst A. P. J. T. (f. 1797 † 1883).

Kolding Avis 23. Maj 1894. Sorø Amtstid. 26. Maj 1894. Dannebrog 28. Maj 1894.

Emil Elberling.

Schjørring, Christen Christian Frederik, 1837—93, Violinist, Søn af Musiker Christian Christensen S. († 1877) og Dorothea Catharine f. Ustrup, var født 10. Febr. 1837 i Aarhus. Først undervist af Faderen paa Violin kom han i sit 14. Aar til Kjøbenhavn, hvor den dygtige Kapelmusikus H. Koch varmt tog sig af Drengen. Allerede i Dec. 1858 fik han Ansættelse i det kongl. Kapel som Violinist, afløste 1870 F. Schram som Solospiller og virkede som saadan til sin Død, 20. Dec. 1893. Udmærket som Kammermusikfortolker ved sit klare og rolige Foredrag var han selvskrevet Medlem af Neruda-Kvartetten, da den blev stiftet, alternerede med Vald. Tofte som Primarius, men forstod tillige som ægte Kunstner at underordne sig og overtog efterhaanden den for S sammenspillet ikke mindre vigtige Plads som 2. Violin. Sammen med Neruda spillede han ofte Trioer med Dronning Louise og udnævntes 1869 til kongl. Kammermusikus. Elskværdig som Menneske og dygtig som Lærer var han meget søgt; 1884 blev han Violinlærer ved Blindeinstituttet og har med offentlig Understøttelse 1889 og 1891 rejst i Udlandet for at undersøge Forholdene paa fremmede Blindeinstitutter. Han har udgivet en Del Kompositioner for sit Instrument, mest beregnede for Elever, men velklingende og praktiske. Gift 1. (1862) med Johanne Amalie f. Erichsen († 1869), Datter af Skorstensfejrmester Niels E. og Ane Bolette Sophie f. Mathiessen; 2. (1874) med Emma Maria f. Scholefield, Datter af Henry Michael S., Kjøbmand i Hamborg, og Emma Maria f. Voelckers. — Hans

Søn af 1. Ægteskab, *Johannes Christian Frederik S.*, f. 10. Jan. 1869, er en dygtig Violinist og er ansat i Kapellet siden 1893.

Søndagsposten Nr. 1010. Schytte, Musiklex.

S. A. E. Hagen.

Schjørring, Helene Johanne Caroline, f. 1836, Forfatterinde. Johanne S. er født 4. Juni 1836 i Hem Præstegaard ved Skive og er Datter af Pastor Ludolph Johan Krohn (f. 2. Sept. 1801 † 7. Avg. 1871) og Hansine Jacobine Frederikke f. Hansen (f. 28. Dec. 1799 † 17. Marts 1853). Hendes formelt strænge, men i sit Indre milde, humane og dannede Fader drog sammen med sin Hustru mange til deres Præstegaard, der havde en egen patriarkalsk Ynde over sig. I dette Hjem vurderedes deres eneste Datter højt, og der anvendtes meget paa hendes Opdragelse. Da hun tidlig mistede sin Moder, maatte hun selv styre Huset og anvendte da Kraft paa at bevare dets gamle Hygge og Gjæstfrihed; men ved Siden af dette Arbejde læste hun meget, studerede Latin hos Faderen og skrev i al Hemmelighed Digte. Hun var dog alt andet end et Stuemenneske. 4. Juni 1862 ægtede hun Cand. jur., Assistent (1870 Fuldmægtig) i Justitsministeriet Jens Broder Theodor Schjørring (f. 21. Juli 1836 † 27. Juni 1871), der var en meget søgt juridisk Manuduktør. Dette højest lykkelige Ægteskab blev des værre ikke af lang Varighed. Hendes Ægtefælle havde opfordret hende til Forfattervirksomhed; men først da hun var bleven Enke, og hendes Fader ogsaa var død, gjorde hun — «knuget af Sorg, Livets Tryk og Fattigdom» — Alvor deraf, for en Del med det Formaal at skaffe Udkomme for sig selv og sine Børn. Dagen gav hende ikke megen Tid dertil, saa hun maatte bruge Natten til Hjælp. Hendes Debut var «Den tavse Mund», der optoges i «Fædrelandet». I «Fortællinger og Skitser» (1874) samlede hun sine første Forsøg og udgav i Aarenes Løb: «Havets Datter, en Historie fra Vesterhavet» (1875; 3. Opl. 1894), «Fra Vaar til Høst», en Livshistorie (1876; 3. Opl. 1900), «Rige Dage», en Fortælling (1878; 3. Opl. 1900), «Flyvende Sommer», en Fortælling (1878), «Fem Fortællinger» (1880), «Den gamle Herregaard» (1881; 2. Opl. 1888), «Skilles og mødes» (1882; 2. Opl. 1899), «Esthers Historie» (1884; 2. Opl. 1899), «For Vind og Vove» (1887; 2. Opl. 1899), «Beslægtede Naturer» (1888; 2. Opl. 1900), «Fra Jyllands Vestkyst og andre Historier» (1889), «Elisabeth af Rusland», historisk Skuespil i 5 Akter (1891), «En Krise» (1892), «Fra en Middelhavsrejse» (1892), «Skiftende Tider» (1893), «Familien paa Søgaard» (1894),

«Svundne Drømme» (1895), «Slesvigske Kvinder i 1848 og 64» (1895), «Et Hjem paa Heden» (1896), «Til Lykkens Land» (1898) og «Sirius» (1900). Hun har end videre skrevet 2 Børnebøger og leveret en Mængde spredte Bidrag, bl. a. i «Vort Hjem», hvilket Kvindeblad hun en Tid redigerede.

Alle hendes større Bøger ere oversatte paa Tysk, en hel Del af dem ogsaa paa Hollandsk, nogle ere udkomne i Ungarn, Schweits og Amerika, og den Anerkjendelse, hun har vundet i Udlandet, staar ikke lidet over den, der er bleven hende til Del i hendes Fædreland. Hun har mest skrevet folkelig for Hjemmene; den psykologiske Analyse og Karakterudviklingen ere ikke saa meget hendes Sag som det underholdende, hyggelige og fredelige. Lune og Vemod, Hjærtelag og Jævnhed, Religiositet og Hang til Grubleri forene sig i hendes Frembringelser, som ere optimistiske i deres Livsbetragtning og stadig vende tilbage til Skildringen af Forholdet mellem Kvinde og Mand, saaledes at den trofaste Kjærlighed betegnes som Livets lutrende Magt. Hun er mere og mere bleven en Tilhænger af Nutidens Kvindebevægelse, dog kun saaledes, at hun aldrig vil overskride Skjønhedslinjen.

A. Andersen, Danske Forfatterinder S. 188 ff.

Nic. Bøgh.

Schjørring, Jens Nicolai Ludvig, 1825—1900, Præst, en Broder til ovennævnte Borgmester Casp. Pet. Charles S., fødtes 16. Sept. 1825 i Vandborg Præstegaard. 1844 blev han Student fra Aalborg Skole og gav sig derpaa til at studere Theologi; men da Krigen udbrød, gik han, efter Slaget ved Slesvig, med som frivillig og gjorde Tjeneste i Jagds Frikorps, indtil han efter Hærskuet paa Lerbæk Mark blev hjemsendt. Da han var vendt tilbage til København, kom han ind i en Kreds af Venner, af hvilke den meget ældre P. K. Algreen (I, 180) især fik Betydning for ham, og under deres Paavirkning sluttede han sig til den grundtvigske Retning. 1850 blev han theologisk Kandidat og kort efter Kapellan hos E. T. Clausen (III, 604) i Bøslunde. Aaret efter blev han Kapellan hos den lærde W. F. Engelbreth (IV, 513) i Lyderslev, og i hans Præstegaard blev han forlovet med Mette Marie Olsen (f. 2. Febr. 1824 † 22. Maj 1889), Datter af Lærer Lars O. i Lund i Lyderslev Sogn. 1854 opgav han Kapellaniet i Lyderslev og tilbragte de følgende Aar dels hos sin Fader i Skanderborg, dels hos Gaardejer Johan Bertelsen i Starup, for hvis Børn (II, 90) han var Lærer. Efter en kortvarig Kapellangjerning hos Sognepræsten i Fruering

overtog han en Tjeneste som Hjælpepræst hos V. Birkedal i Ryslinge og Provst Knudsen i Gislev, og der giftede han sig (1857). Under det stærke aandelige Røre paa Fyn blev der ofte kaldt paa ham som Taler; i Sødinge havde han, paa Kolds Opfordring, overtaget en Friskole, og 1859 begyndte han ogsaa at holde Højskole baade for Karle og Piger. 1864 blev han Sognepræst i Hodde og Tistrup, et Par Mil nord for Varde, og i Vestjylland fortsatte han Arbejdet for kirkelig og folkelig Oplysning, støttet af V. Birkedal, H. Sveistrup, F. E. Boisen og N. J. Termansen. 1878 blev han forflyttet til Ørslev ved Skjelskør, og der døde han 14. Marts 1900. Han havde en lille Digteraare, og et Par af hans aandelige Sange («Kjærlighed fra Gud», «Herrens Venner ingen Sinde») har vundet en stor Udbredelse og fundet Optagelse i «Salmebog for Kirke og Hjem». I «Aar bog for dansk Kulturhist.» 1895, 96 og 98 har han givet en livlig Skildring af sit Barndomshjem, sine Skoleaar og sit Studenterliv. — Efter sin første Hustrus Død ægtede han 1890 Caroline Mathilde Andersen (f. 5. Juli 1862), Datter af Forpagter C. A. paa Snedinge i Ørslev Sogn.

Højskolebladet 1900, Nr. 43 ff.

Fr. Nielsen.

Schjørring, Niels, 1743—98, Musiker, var født paa Ulstrup i Aarhus Stift. Den første Undervisning i Musik fik han af sin Morbroder Organist Lütken i Horsens. Senere studerede han under Scheibe i Kjøbenhavn og C. Ph. Eman. Bach i Hamborg og uddannede sig navnlig til en dygtig Klaverspiller. Da Theaterbestyrelsen i Kjøbenhavn for at fremme Udviklingen af en national Opera i 1773 besluttede sig til at oprette en dansk Syngeskole og give Orkestret en bedre Indretning, blev S. ansat som Cembalist i Kapellet med Forpligtelse til at undervise de danske Sangere og Sangerinder og gennemgaa deres Partier med dem samt akkompagnere i Orkestret ved Opførelsen af danske Syngestykker. Desuden skulde han medvirke i Musikopførelserne ved Hoffet som Akkompagnatør og Koncertspiller. 1775 udnævntes han til kongl. Kammermusikus. Ved Siden af sin praktiske musikalske Virksomhed fik han Tid og Lejlighed til at udføre et betydeligt Arbejde som Samler af sjældne Bøger og Musikværker, Portrætter m. m. En stor Del af disse Skatte gik des værre tabt ved Slotsbranden 1794. Nogle Sange, han udgav 1787, roses for deres varme Følelse. Som Komponist var han imidlertid kun lidet produktiv. Derimod gjorde han sig fortjent ved at udgive forskellige Samlinger af dels

kirkelige, dels verdslige Sange. Mest bekendte ere hans «Koralbog» (1783), «Selskabsange med Melodier» (1783—89) og «Arier og Sange af danske og oversatte Syngestykker» (1786—89).

S. var ikke blot en dygtig og kundskabsrig Musiker, men ogsaa uden for sit egentlige Fag en anset og betroet Mand. Charlotta Biehl omtaler saaledes i sine Meddelelser om Regeringsforandringen 1784, at de Kabinetsordrer, hvorved det var blevet Brug at afgjøre Statens Anliggender, undertiden bleve forelagte Kongen af Kammermusikus S., «under hvis Opsigt Kongen ofte skrev Breve af største Betydenhed». S., der døde 6. Febr. 1798, var gift med den smukke og talentfulde Mette Marie f. Rose (s. XIV, 167).

Nyerup, Lit. Lex. Gerber, Neues Lex. d. Tonkünstler. Collin, For Historie og Statistik II, 191. Hist. Tidsskr. 3. R. V, 289. *V. C. Ravn.*

Schjøtt, Frederik Viggo Erik Frisenberg Thorup, 1839—98, Præst, Søn af Præsten Peter Ulrik Frederik S. (f. 1802 † 1873) og Theodora Christiane f. v. Lichtenstein (f. 1802 † 1853), fødtes i Odense 12. Nov. 1839. Efter at være dimitteret fra Aalborg Skole 1858 studerede han Theologi, men hans Studier bleve afbrudte ved hans Deltagelse i Krigen, i hvilken han gjorde Tjeneste som Sekondlieutenant ved 11. Bataillon. 1866 blev han theologisk Kandidat, og Aaret efter foretog han en Udenlandsrejse, paa hvilken han, under Vejledning af Professor E. Reuss i Strasburg, blev ledet ind paa de Studier af den nytestamentlige Textkritik, der hele Livet igjennem optog ham i hans Fritimer. 1868 blev han Kapellan hos Sognepræsten i He, 1869 Kapellan i Gjerlev og Enslev, 1873 konstitueret som Pastor vicarius i Raaby og Sødring, 1875 Sognepræst i Ringkjøbing og Rindom, 1883 Sognepræst i Kolding, 1893 forflyttet til Nakskov og Branderslev paa Laaland, og der døde han 4. Okt. 1898. Han har udgivet en Prædikensamling («12 Prædikener over den nye Texttrække», 1881), givet flere Bidrag til opbyggelige Blade og skrevet et Par tekstkritiske Afhandlinger og et Angreb paa den gammeltestamentlige Bibelkritik. Hans Livs Hovedværk var en ny tekstkritisk Udgave af det nye Testamente («Novum testamentum Græce ad fidem testium vetustissimorum recognovit nec non variantes lectiones ex editionibus Elzeviriana et Tischendorfiana subjunctis», 1897), der des værre er udarbejdet efter tekstkritiske Principper, som have gjort det store Arbejde temmelig værdiløst. 1869 blev han gift med Alvilde Neergaard, Datter af Sognepræst Peter N. i Ugilt.

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 307. Den indre Missions Tid. 1898, Nr. 43. *Fr. Nielsen.*

Schiøtt, Heinrich August Georg, 1823—95, Portrætmaler, var født i Helsingør 17. Dec. 1823 som Søn af Toldforvalter og Kammerraad Heinrich Erpecum S. og Anna Sophie Marie f. Fleron. Efter sin Konfirmation blev Aug. S. sat i Malerlære i Kjøbenhavn og kom nogle Aar derefter ind paa Kunstakademiet, hvor han 1846 vandt den lille og s. A. den store Sølvmedaille; andre Prisbelønninger opnaaede han ikke. Sit første selvstændige Arbejde, et Barneportræt, udstillede S. 1844, 2 Aar før han afgik fra Akademiet, og derpaa fulgte i næsten uafbrudt Rækkefølge en Mangfoldighed af Portrætter, de fleste Aar mindst 6 eller 8; i alt har han paa Charlottenborg udstillet over 150 saadanne, deriblandt ikke faa af kongelige og andre kjendte Personer, saaledes Dronning Caroline Amalie (3 Gange), Arveprins Ferdinand og Arveprinsesse Caroline, Prins Christian af Danmark (Kong Christian IX) og dennes Børn, Baron C. F. A. B. Blixen-Finecke, Gehejmerraad F. Tillisch, General G. C. v. Krogh, Etatsraad C. A. Broberg og Historiemaleren J. L. Lund; paa Portrættet af denne sidste, et af hans bedste Arbejder, blev han i 1854 optagen som Medlem af Kunstakademiet.

S. var 2 Gange gift: 1. (1850) med Enke efter Premierlieutenant Adolf Schultz, Betty Augusta Ultima f. Søht (f. 1820 † 1853), Datter af praktiserende Læge H. H. S.; 2. (1855) med Mary Ann f. Ogelvie (f. 1836 † 1857), Adoptivdatter af Grosserer M. F. O. Winther. Sin første Udenlandsrejse tiltraadte S. i Sommeren 1850 med Understøttelse fra Akademiet; han blev borte i 2 Aar, studerede først en Tid lang i Paris og besøgte derpaa England og Italien. Senere var han i Norge og paa Island og endelig i 1872—73 med det Anckerske Legat i Sydevropa, Ægypten og Palæstina; overalt, hvor han kom frem, malede han flittig, ikke alene Studier efter den levende Model, men ogsaa større og mindre Landskabsbilleder.

S., der i 1866 blev titulær Professor, var i saa godt som hele den lange Aarrække, hvori han virkede, en af sit Fædrelands mest søgte Portrætmalere; siden Juels Dage har næppe nogen af hans Kaldsfæller været yndet som han, særlig af Aristokratiet og det velstaaende Bourgeoisie. Den Lykke, han gjorde, skyldte han, ved Siden af sit glatte, udpenslende Foredrag og en vis Harmoni i Farven, sit Greb paa tækkelig Opstilling af Modellen og sin Evne

til at fremhæve det tiltalende hos denne, medens han ikke betone de formelle Mangler stærkere end højst nødvendigt; udpræget psykologisk Sans hørte ikke til hans fremherskende Evner. Foruden Portrætter malede S. ogsaa større Figurkompositioner — «Kong Vermund og Uffe den spage» (1850), «Asger Rygs Hjemkomst» (1852); «Christus i Gethsemane» (1860), «En Fader, der frier for sin Søn; Thelemarken», solgt til Kunstforeningen 1862, «En islandsk Brud, der bliver pyntet af Moderen» (1866) og «Hos en islandsk Bonde ved Aften i Badstuen; en Saga bliver læst» (1871) — samt ikke faa Landskaber, af hvilke en Del ere udførte over østerlandske Motiver. S. døde i Hellebæk 25. Jan. 1895. — En Datter af ham, *Sofie Marie Elisabeth S.*, f. 12. Febr. 1856, har uddannet sig til Kunstnerinde under Vilhelmine Bang, paa Krøyers og Tuxens Skole og senest, fra 1888—91, i Akademiets Kunstscole for Kvinder; ogsaa i Holland og Paris har hun studeret og har fra 1888 udstillet Landskabsmalerier paa Charlottenborg.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Schjøtt, Julius Frederik, f. 1856, Redaktør og Direktør for Zoologisk Have. Han er født 14. Dec. 1856 i Horsens; hans Forældre vare Murmester J. P. S. og Anna Catharine f. Breyde. Han blev Student fra Horsens Skole 1874, studerede i Paris i Vinteren 1877—78 og tog Magisterkonferens i fransk Sprog og Litteratur 1880. S. A. deltog han i Stiftelsen af «Foreningen til Oplysningens Fremme blandt Kjøbenhavns Arbejdere» og 1882 i Stiftelsen af «Studentersamfundet», hvor han har virket for Arbejdernes Undervisning og Udvikling. Efter i 1882—84 at have redigeret «Theaterbladet» stiftede han i 1884 Ugebladet «Nordstjernen», hvis Redaktion han opgav 1896. I 1897 deltog han i Planlægningen af «Frem», Ugeskrift for underholdende Belæring, og overtog dets Redaktion. 1894 opstilledes han til Borgerrepræsentantvalget i Kjøbenhavn, men opnaaede ikke Valg. S. A. blev han Sekretær i Industriforeningen, hvilken Stilling han opgav 1899 for som Direktør at overtage Administrationen af Zoologisk Have. I 90erne holdt han talrige Foredrag rundt om i Landet, særlig i Industri- og Haandværkerforeninger. 1881 udgav han det første billige Konversationslexikon («Dansk Folkebibliotheks»). Siden 1892 har han sammen med Frøken Thora Goldschmidt udarbejdet Bøger til «sproglig Anskuelsesundervisning»; derhos har han udgivet en Del Oversættelser og skrevet mange

mindre Afhandlinger. Han ægtede i 1882 Frøken Hansine Adol-
fine Vilhelmine Hansen af Kjøbenhavn. *C. Christensen.*

Schiøtt, Preben, 1703—82, Præst, Søn af resid. Kapellan i Nyborg Anders S. († 1714) og Marie Elisabeth f. Wandal (f. 1676 † 1763), er født i Korsør 29. Marts 1703, blev Student fra Nyborg Skole 1722 og 1726 Hører ved samme Skole. 1730 tog han theologisk Embedsexamen og ansattes 1736 som Kateket ved Holmens Kirke. 1738 blev han 2., 1747 1. Kapellan ved vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, i hvilket Embede han døde 6. Maj 1782. Han ægtede 1739 Anna Willers (f. 1708 † 1752). — S. ansattes ved vor Frue Kirke, samtidig med at H. Gerner (V, 612) blev Stiftsprovst, og ligesom denne var han, som Biskop Hersleb udtrykte sig, saa god en Herrnhuter som nogen. I hans Hus gik Brødremenighedens Medlemmer gennem mange Aar ud og ind; de fejrede aarlig hans Fødselsdag, og han kaldes af dem ligefrem en Broder. Han var i øvrigt en stille Mand, som aldrig kom i Konflikt med de kirkelige Øvrigheder. Hans Død gav Anledning til, at Brødremenigheden androg paa og fik Tilladelse til at holde egen Gudstjeneste.

Helveg, Den danske Kirkes Hist. eft. Reform., 2. Udg., II, 122. 152. 201.
Kirkehist. Saml. 3. R. I og 4. R. V. *L. Koch.*

Schiøtt, Valdemar Johannes Ludvig, f. 1826, Filanthrop og Musiker. S., Søn af Kobberstikker Søren S. († 1868) og Caroline f. Lindholm, er født i Kjøbenhavn 8. Avg. 1826. Den musikalske Dreng fik tidlig Undervisning i Musik og skaffede sig ved sin Jærnfliid snart en betydelig Praxis som Musiklærer og Orkester-spiller. I 1847 stiftede han «Ny musikalsk Forening», som opførte maanedlige Koncerter paa Hoftheatret, men da han blev udskrevet til Soldat i Krigsaarene, maatte han 1849 nedlægge sin Dirigent-stok, og Foreningen, som under ham talte henved 600 Medlemmer, sygnede nu hen. 1852 blev han ansat som Fløjtenist i det kongl. Kapel og ægtede 1854 Laura Gottliebine Louise Amanda Hansen, Datter af kongl. Kammerfourér, Kammerraad H. P. H.; men uagtet hans Embede og hans private Virksomhed kun levede ham ringe Hviletid, paatog han sig dog i flere Aar uden Vederlag den af «Kjæden» grundede Musikundervisning for de blinde, og som 1. Musiklærer ved Statens Blindeinstitut (indviet 1858) har han virket ivrig for Blindesagen. Han indførte det Brailleske Nodesystem her, konstruerede forskjellige Apparater: den bevægelige Tavle for

blinde Syngelærere, en Nodeskrivemaskine (sammen med Ingeniør C. Møller) m. m., og har ved adskillige, med offentlig Understøttelse foretagne Rejser til de i Udlandet afholdte Blindelærerkongresser grundig sat sig ind i sit Fag. Hans Evner til at vække Folks Godgjørenhed kom til deres fulde Ret, og han har utrættelig foranstaltet Koncerter o. dsl. i Velgjørenhedens Tjeneste. 1866 stiftede han en Forening, kaldet «Vald. Schjøtts Minde», til at skaffe begavede Børn af ubemidlede Forældre fri Skoleundervisning; den har i en Række Aar gennemsnitlig hjulpet 100 Børn om Aaret. 1889 tog han sin Afsked fra Kapellet.

Illustr. Folkeblad Nr. 426. Søndagsposten Nr. 1038. *S. A. E. Hagen.*

Schjøtz, Theodor Ludvig, 1821—1900, Botaniker og Brygger, er født 4. Sept. 1821 paa Bognæsgaard ved Roskilde; hans Fader, Krigsraad, Exam. jur. Joseph Anton Ludvig S., havde den i Fæste; Moderen var Augusta Georgia f. Metzgen. Efter sin Konfirmation blev han (1836) Discipel paa Frederikssunds Apothek, kom derpaa som Medhjælper til Waisenhusapotheket i Kjøbenhavn og tog farmaceutisk Examen 1844. Derefter blev han Laborant paa Løveapotheket i Kjøbenhavn og Bestyrer først af Apotheket i Roskilde, derpaa af Apotheket i Gram, men Virksomheden her blev afbrudt, ved at han 1849 gik som frivillig med i Krigen. Fra 1851—56 var han derpaa Lærer i Naturvidenskab ved Rødning Højskole. Hans særlige Videnskab var Botanik. 1846 blev han Formand for det naturhistoriske Selskab i Kjøbenhavn, og dette Selskab, der opløstes og gjenopstod som den botaniske Forening, overdrog S. forskjellige botaniske Undersøgelser, saaledes 1849 paa Bornholm og 1858 i Sønderjylland. Han vendte sig imidlertid nu til praktisk Gjerning, uddannedes som Brygger paa Gammel Carlsberg og startede 1859, sammen med Grossererne Joh. F. Rasmussen og Es-mann, Albani bajerske Ølbryggeri i Odense, hvis Bestyrer han blev. Da det stærkt voxende Foretagende 1866 omdannedes til et Aktieselskab, blev han Direktør for det og vedblev i denne Stilling, til han 1889 trak sig tilbage. Som Medlem af Odense kommunale Forskjønnelsesudvalg har han store Fortjenester af Plantningerne i Fruens Bøge. Men for øvrigt har han kun uvæsentlig deltaget i det offentlige Liv. Ved Siden af sit kjære botaniske Studium, som han stadig drev, interesserede han sig for Sejlsport og i sine sidste Aar for Opdræt af rene danske Landhøns. Glemmes maa det ikke heller, at da Claus Bergs store Altertavle 1885 erhvervedes for St.

Knuds Kirke ved 2 Odensemænds patriotiske Offer, var S. den ene af dem. Han døde ugift 31. Avg. 1900.

Erslew, Forf. Lex. J. Lauritzen, Odense i Billeder. H. Rosendal, Rødding Højskole. Farmaceut. Tid. 1900. *C. Nyrop.*

Schlanbusch, Theodor Georg, 1756—1829, Amtmand, Søn af Jagtjunker Frederik Leegaard S. paa Ejdsvold og Margrethe f. Sehested, var født 29. Juli 1756 i Norge, studerede fra 1774 paa Sorø Akademi, siden ved Universitetet og blev 1779 juridisk Kandidat. S. A. blev han ansat som Kammerjunker hos Kronprins Frederik. Som saadan hørte han til Prinsens intimeste Omgang, og denne mærkede, at han kunde stole paa S. Det var derfor ret naturligt, at Prinsen, da han 1781 besluttede at hidføre en Forandring i de bestaaende Regeringsforhold og derved tiltvinge sig den Indflydelse, der svarede til hans Stilling som Tronfølger, betroede sig til S. Med besindig Klogskab satte denne sig i Forbindelse med A. P. Bernstorff, hvem han paa Kronprinsens Vegne og forsynet med dennes skriftlige Fuldmagt 1782 forhandlede med i Meklenborg, efter at han havde erholdt Orlov til en Baderejse til Pymont. Ved sin Hjemkomst kunde han bringe sin Herre Efterretninger om den indledede Forbindelse, der siden fortsattes og udvidedes, indtil Sagen var saaledes modnet, at Kronprinsen ved sin Konfirmation 1784 selv kunde overtage Regeringen. For ikke at vække Mistanke havde S. forinden ladet sig fjærne fra Hoffet, saa han var ikke selv tilstede ved Regeringsforandringens Iværksættelse. Saaledes fortæller han selv; men adskilligt tyder paa, at hans uregelmæssige Liv ogsaa var medvirkende til hans Afsked, som dog meddeltes ham paa den Maade, at han (Febr. 1783) udnævntes til Assessor i den norske Overhofret. Dette Embede tiltraadte han imidlertid ikke, et Par Maaneder efter rejste han til Frankrig, og Kronprinsen fandt det fornødent at meddele Bernstorff, at S. ikke længer havde Fuldmagt til at forhandle med ham. Hvad der nu end kan have været at sige paa ham, saa glemte Kronprinsen ikke hans gode Tjeneste; kort efter Katastrofen 1784 udnævntes S. til overordentlig Gesandt ved det sicilianske Hof og Kammerherre. 1789 blev han Amtmand i Rensborg, hvor han døde 13. Avg. 1829. Det hvide Baand havde han faaet 1803, Gehejmekonferensraads Titel 1813, og 1826 forhøjede Kongen yderligere hans Rang. Fra sit Ungdomsophold paa Sorø havde S. bevaret nogen litterær Sans, og ved sin Død efterlod han sig et rigt

Bibliothek, omfattende Historie, Geografi, Nationaløkonomi, Filologi, Theologi m. fl. Videnskaber. — Gift med Margrethe f. Sehested (f. i Christiania 13. Juli 1758, † i Glückstadt 20. Avg. 1838), Datter af S.s Morbroder Generalmajor Frands Vilhelm S. og Anne Barbara f. Løvenskiold.

Hist. Tidsskr. 3. R. V, 255 ff. Illustr. Tid. 1867—68, Nr. 448.

G. L. Wad.

Schlecht, s. Slecht.

Schlegel, Carl Otto Emil, 1794—1864, Officer, var Søn af Justitsraad, Kommitteret i Økonomi- og Kommercekollegiet Henrik Frederik S. (f. 1749 † 1822) og Caroline Sigfridia f. Hyllested (f. 1761 † 1827) og blev født i Kjøbenhavn 21. Okt. 1794. Allerede tidlig betraadte han den militære Vej, i det han 1809 udnævntes til Frikorporal og 1810 til Sekondlieutenant ved danske Livregiment til Fods. 1811 overgik han som Sekondlieutenant til Ingeniørkorpset, hvor han 1813—14 benyttedes ved Batterianlæg ved Lille Bælt (Fænø) og 1814—20 var ansat ved Kjøbenhavns Fæstning, i det han dog i et Aars Tid, 1816—17, var fraværende ved Demoleringen af Glückstadt Fæstning; han var i 1814 bleven forfremmet til Premierlieutenant. Fra 1820—24 beordredes han til Frankfurt med Ingeniørmajor Prangen (s. XIII, 271). Efter sin Hjemkomst bistod han denne med Tilendebbringelsen af nogle Arbejder i Anledning af Udenlandsrejsen, indtil han i 1825 paa ny ansattes ved Kjøbenhavns Fæstning. 1827 fik han Kapitajns Karakter, 1828 beordredes han som Volontær med det franske Armékorps til Morea i den græske Frihedskrig, 1829 blev han virkelig Kapitajn og vendte s. A. tilbage til Tjeneste ved Kjøbenhavns Fæstning. Fra 1834—37 var han ansat ved Vejtjenesten i Kongeriget og blev efter i 1838 at have erholdt Majors Karakter uden Anciennitet dirigerende Stabsofficer ved denne Tjeneste. 1841 tildeltes der ham Majors Anciennitet, og han udnævntes efter Hærorganisationen af 1842 til Kapitajn af 1. Klasse. 1844 blev han virkelig Major, 1848 Oberstlieutenant og 1849 karakt. Oberst uden Anciennitet. 1848—49 var han kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, men en Del af Tiden fraværende i en diplomatisk Sendelse til Paris. I Krigen 1849 var han Kommandør for Feltingeniørdetachmentet og deltog i Fægtningerne ved Kolding 23. April og Gudsø 7. Maj samt i Udfaldet fra Fredericia 6. Juli. Kort efter denne Affære fik han Obersts Anciennitet, og han gjorde imellem

Krigsaarene atter Tjeneste ved Vejvæsenet for i 1850 paa ny at overtage Kommandoen over Feltingeniørdetachmentet, indtil han 5. Marts s. A. blev Generalmajor og Chef for Ingeniørkorpset. 1850—58 beklædte han Stillingen som højstkommanderende for Kjøbenhavns Brandkorps i Ildebrandstilfælde. 1851 indtraadte han i Defensionskommissionen og blev Præsæs i Kommissionen angaaende Armeens fremtidige Organisation. I Anledning af Orsinis og Pieris mislykkede Attentat paa Napoleon III sendtes Prins Christian til Danmark til Paris i Begyndelsen af 1858 for at lykønske Kejseren, og S. beordredes da til at ledsage Prinsen. S. overtog 1860 Præsidiets i den raadgivende Komité under Krigsministeriet, af hvilken han i øvrigt havde været Medlem fra dens Oprettelse i 1848 til dens Retablering i 1856. Han udnævntes 1861 til Generallieutenant, og 1863 blev han paa ny sendt til Paris, for at notificere Kejseren Frederik VII's Død og Christian IX's Tronbestigelse. I Vinteren 1863—64 var han i nogle Maaneder midlertidig kommanderende General i 1. Generalkommandodistrikt i Anledning af, at Generallieutenant de Meza overtog Overkommandoen over den aktive Armé, og 30. Juli 1864 døde han i Kjøbenhavn. Han blev Kommandør af Danebrog i 1849 og Storkors i 1858.

S. ægtede 5. Juni 1841 i Randers Sophie Marie Lorentz (f. 13. Maj 1820 † 29. April 1890), Datter af Amtmand over Randers Amt, Kammerherre Wilhelm Conrad L. (f. 1787 † 1854) og Sophie Marie f. Herholdt (f. 1794 † 1861). Ægteskabet var barnløst.

Erslew, Forf. Lex. Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingeniørkorpset 1684—1893.

V. E. Tychsen.

Schlegel, Johann Elias, 1719—49, Forfatter, født 17. Jan. 1719 (ikke som før antaget 28. Jan. 1718) i Meissen, hvor hans Fader, Johann Friedrich S. (f. 1689 † 6. Sept. 1748), var Appellationsraad og Stiftssyndikus; Moderen, Ulrica Rebecca f. Wilke († 1736), var Datter af en Superintendent i Meissen. S. undervistes i Hjemmet, indtil han 1733 kom i Landsskolen i Pforta, hvor Studiet af de klassiske Sprog dreves paa Modersmaalets Bekostning; Latin var Samtale- og Undervisningssprog. Den begavede og litterært dannede Fader fulgte med Omhu sine Sønners¹ Studier; i latinske Breve maatte de gjøre ham Rede for dem, og han stillede dem

¹ Foruden J. E. den nedennævnte Johan Heinrich og Johann Adolph, Fader til de bekendte tyske Romantikere August Wilhelm og Friedrich S.

Opgaver til Besvarelse, som han kritisk bedømte. Som Dreng skrev S. alt Vers, i Skolen Oversættelser af Klassikerne og efter klassiske Forbilleder fra 1736 en Række Tragedier, der ere holdte stramt inden for den franske Tragediestils Rammer med dens typiske Helteskikkelser. Hans «Hermann» (1741) var det første tyske Drama med et nationalt Æmne. Med omfattende og grundige Kundskaber i Oldtidens og den moderne Skjønlitteratur, især den dramatiske, der blev hans Livs Studium og Lidenskab, og besjælet af utømmelig Lærelyst og Lyst til at omsætte det lærte i Produktion kom han 1739 til Universitetet i Leipzig for at studere Retsvidenskab. Den unge, dramatisk interesserede Student knyttedes først til den da litterært enevældige Gottsched, Forkæmperen for den stive franske Smagsretning, men svingede efter at have lært de engelske Digtere, især Shakspeare, at kjende stærkt over til de friere Anskuelser, som repræsenteredes af Schweitseren Bodmer; men for selvstændig i sin Udvikling, en for kølig overvejende Natur til at «sværge til nogens Fane», deltog han ikke i deres Polemik. Ved Siden af juridiske og historiske Studier skrev han Digte og Lystspil, fattige paa Lune, men de første, der skildre det borgerlige Livs Karakterer. Hans Studier af dramatisk Digtning affødte en Række æsthetiske og dramaturgiske Afhandlinger, der vise ham som tænksom Theoretiker. I «Abhandlung von der Nachahmung» (1742—43) hævder han, at Kunsten bestaar i Efterligning med det Formaal at fornøje ved Iagttagelsen af det fremstillede Lighed (Ähnlichkeit, ikke Gleichheit) med sit Forbillede. 1741 havde hans Fader ved forsømmelig Embedsførelse mistet Embede og Formue. Sønnerne maatte hjælpe sig selv, og S. blev, efter 1742 at have fuldendt sine Studier, Privatsekretær hos Gehejmekrigsraad v. Spener i Dresden, som s. A. udnævntes til kursachsisk Gesandt ved det danske Hof.

19. Febr. 1743 ankom S. til Kjøbenhavn. Den unge, beskedne, flittige og alvorlige lærde fik her den bedste Modtagelse. Han kom strax i Forbindelse med Gram, fik Adgang til Bercken-tins og Korffs store Bibliotheker, J. P. Anchersen forsynede ham med Bøger om dansk Sprog og Historie, og hos den ikke let tilgængelige Holberg mødte han stor Venlighed. Med forbavsende Hurtighed satte han sig ind i dansk Sprog og Litteratur og gjorde sig fortrolig med Folkets Skik og Tænkesæt; hvor godt det er lykkedes ham, derom vidner bl. a. hans træffende Betragtninger over danske Digtere, der fremkom i hans Ugeblad «Der Fremde»

(6. April 1745—5. April 1746), skrevet for danske om danske Forhold, fornøjelig underholdende ved Betragtninger over, hvad han kalder Sædelærens Smaating: den gode Smag i Omgangstone og Selskabsliv, i Skrive- og Tænkemaade i Danmark, og udført livlig og yndefuldt af en fin og dannet Iagttager. Med en uskyldig Mine snærter han det pietistiske Hofs Afsky for Forlystelser, og i Striden mellem Langebek og Pontoppidan (jvfr. X, 54) greb han ind med en vittig Artikel, der vakte den sidste levende Harme. Hele hans Virksomhed i Danmark er præget af Viljen at være dansk; Sproget havde han, som Holberg siger, i Grund udstuderet; her har ogsaa hans Talent baaret sine modneste Frugter. Til hans Tragedie «Canut» (1746) er Æmnet taget af den danske Historie; baade den og sine Lystspil skrev han med deres Opførelse paa den danske Skueplads for Øje; Prologen «Die Langeweile» var bestemt til i Oversættelse at aabne Theatret 1747. Skuepladsens Gjenaabning fremkaldte hans «Gedanken zur Aufnahme des däni-schen Theaters»; her fremhæver han med Vægt, hvilken opdra-gende og dannende Magt en national Skueplads har for Folket; kun maatte man ikke blive staaende ved den lave Komædie, som man havde — hvormed han mener Holbergs —, men gennem højere Skuespilarter, passende for Middelstandens og Hoffets Smag, til sidst hæve sig til Tragedien. Maaske af Hensyn til sin Vel-ynder Holberg lod S. ikke Afhandlingen trykke; den kom først frem 1764 i hans «Werke» (I—V, 1761—70).

Da der 1747 skulde ansættes Professorer ved Sorø Akademi, foreslog Holberg S. til Professor i Historie og Statsret, men op-naaede ikke sit Ønske. Ved A. G. Moltkes Hjælp blev han dog i Maj 1748 Professor i nyere Historie, Statsret og Handelsviden-skab i Sorø med 300 Rdl.s Løn. Med sin Jærnfliid satte han sig ind i sin nye Virksomhed, fik mellem Akademisterne oprettet et Diskussionsselskab, udkastede Planer til poetiske Arbejder og for-dybede sig i Studier af Tysklands Middelalder og Nordens Oldtid. Hans svage Helbred taalte ikke Overanstængelsen, en hidsig Feber bortrev ham 13. Avg. 1749. I April 1748 havde han ægtet Johanna Sophia Niordt (f. o. 1730 † 22. Maj 1774).

Som dramaturgisk Forløber for Lessing brød S. theoretisk med det franske Dramas Kunstform, men som Digter mægtede han ikke at løsrive sig fra den. Hans fint dannede Aand har vel højnet det tyske Skuespils yderst lave Niveau, og hans Lethed i Dialogen og smagfulde Versbehandling kaste i hans bedste Værker Tække

over hans Fremstilling («Die stumme Schönheit», 1747), men han besad for liden oprindelig Digterevene til at skabe en ny Stil. I «Die Braut im Trauer», oversat fra Engelsk (1748), anvender han som den første Fremtidens Tragedies Versemaal, den 5fodede rimfri Jambe.

J. E. S.s Werke, hrsg. von J. H. Schlegel, V, S. I—LII. | Allg. Deutsche Biographie XXXI. Hettner, Literaturgesch. des 18. Jahrh. III, 1, 353 ff. Deutsche Literaturdenkmale des 18. u. 19. Jahrh. XXVI. E. Wolff, J. E. S. (1889). Rentsch, J. E. S. als Trauerspieldichter (1890). Söderhjelm, J. E. S. særskildt som lustspeldiktare (1884). N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. III—V, 1, passim. Stolpe, Dagspressen i Danm. IV, 240 ff. Engelstoft, Univ.- og Skoleannaler 1806, II, 293 ff. Museum 1893, II, 34 ff.

P. Stolpe.

Schlegel, Johan Frederik, 1817—96, Gehejmekonferensraad, en Søn af Kontorchef i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet Wilhelm August S. (f. 28. Jan. 1791 † 30. Juli 1871) og Dorothea Maria f. Frost (f. 24. Febr. 1791 † 25. Nov. 1852), fødtes i Kjøbenhavn 22. Jan. 1817, blev 1833 Student fra Metropolitanskolen og 1838 juridisk Kandidat. 1842 indtraadte han som Volontær i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiets Handels- og Konsulatskontor, hvor han 1847 udnævntes til Fuldmægtig. Efter Kollegiets Omordning blev han i Slutningen af 1848 udnævnt til Chef for Kolonialkontoret og fik 1852 Titel af Kammerraad. Da H. D. F. Feddersen (V, 94), hvem det var lykkedes at dæmpe en farlig Negeropstand paa St. Croix, 1854 ønskede at fratræde Stillingen som Gouvernør paa de vestindiske Øer, besluttedes det, at S., der som Kolonialsekretær havde lagt ualmindelig Dygtighed og varm Interesse for Øerne for Dagen, det følgende Aar skulde afløse ham. Den Gjerning, han saaledes 1855 overtog, var vanskelig nok under de daværende Forhold, navnlig for saa vidt som det paahvilede ham at gennemføre Omorganisationen af forskellige Sider af Øernes Administration. Han naaede imidlertid i saa Henseende ved utrættelig personlig Anstrængelse og stræng Retfærdighed i Forbindelse med al den Hensynsfuldhed, som Forholdene paa nogen Maade tillode, et saa tilfredsstillende Resultat, at han, da han efter 5 Aars Forløb af Helbredshensyn 1860 nødtes til at opgive Stillingen, kort efter sin Hjemkomst ikke alene fik Danebrogsordenens Kommandørkors, men tillige udnævntes til Gehejmeetatsraad.

Fra nu af tog han vel ikke mere fast Ansættelse i Statstjenesten, men efter at hans Helbred havde bedret sig, blev der dog paa forskjellig Maade lagt Beslag paa hans Arbejdskraft. Saaledes

blev han 1866 Raadmand i Kjøbenhavns Magistrats 2. Afdeling og erhvervede sig i denne Stilling saa almindelig Sympathi, at Borgerrepræsentationen 1873 valgte ham til Borgmester for den nævnte Afdeling. Svækket Helbred nødte ham dog allerede 1875 til at trække sig tilbage fra dette Embede og indskrænke sig til i de følgende 6 Aar som Borgerrepræsentant at deltage i Styrelsen af Kommunens Anliggender. I Begyndelsen af 1879 blev han af Regeringen sendt til vore vestindiske Øer som Formand for den Kommission, der skulde undersøge og afgive Beretning om Forholdene der efter Oprøret det foregaaende Aar, og ved Hjemkomsten der fra blev han s. A. udnævnt til Storkors af Danebrog. End videre fik han, der siden 1884 gjentagne Gange havde været konstitueret som Overpræsident i Kjøbenhavn, 1886 Titel af Gehejmekonferensraad. Endnu fortjener det at anføres, at han — ved Siden af anden filantropisk Virksomhed — var en nidkjer Formand for Bestyrelsen af Kysthospitalet paa Refsnæs fra dettes Oprettelse 1875 til sin Død, 8. Juni 1896 i Kjøbenhavn, ligesom ogsaa, at han fra 1887 var Formand for «Universitetsjubilæets danske Samfund».

S. var ikke blot en ualmindelig elskværdig og harmonisk Personlighed, men tillige en litterært interesseret og kunstforstandig Mand, der efterlod sig et betydeligt Bibliothek og værdifulde Samlinger af Raderinger og Kobberstik. Han blev 3. Nov. 1847 gift med Regine Olsen (f. 23. Jan. 1822), en Datter af Etatsraad, Kontorchef Terkel O. (f. 1784 † 1849) og Regine Frederikke f. Malling (f. 1778 † 1856).

Illustr. Tid. 1895—96, Nr. 38.

G. Kringlebach.

Schlegel, Johan Frederik Vilhelm, 1765—1836, Retslærd, var Søn af nedennævnte Professor Joh. Heinr. S. og fødtes 4. Okt. 1765 i Kjøbenhavn. Han nød i sit højt dannede Hjem en omhyggelig Undervisning, indtil Faderens Død væsentlig af denne selv, og det berettes, at Moderen stedse talte Fransk, Faderen stedse Tysk med ham. Fra sit 13. Aar havde han som Kontubernal Faderens Medhjælper i Bibliotheksgjæringen, den 6 Aar ældre Rasmus Nyerup (XII, 341), og med denne begavede Yngling sluttede han et Venskab, der varede Livet igjennem og var frugtbart for begge.

1782 dimitteredes han til Universitetet af den senere Rektor i Horsens Ole Worm, tog Aaret efter filosofisk Examen og allerede 1784 den store filologiske Examen, alt med et udmærket Udfald, som

han i Hovedsagen skyldte de usædvanlige Sprogkundskaber, han allerede førend sin Studenterexamen havde erhvervet sig ved at følge sin Faders, paa Grundsætningen: Hjælp til Selvhjælp, byggede Studieplan. Endnu kun et Aar, og S. havde med offentlig Berømmelse absolveret juridisk Examen, til hvilken han særlig havde nydt Vejledning af Jacob Edvard Colbjørnsen (IV, 39), der allerede før Examen havde skaffet ham Stillingen som Vicedecanus ved Kommunitetsøvelserne med en virkelig Dekans Indtægter. Med offentlig Understøttelse tiltraadte S. Aaret efter (1786) en længere Studierejse, paa hvilken han i Særdeleshed opholdt sig i Göttingen, Berlin, Dresden og London. I Göttingen udgav han (paa Latin) sit første videnskabelige Arbejde: «Om Borgernes Udvandringsfrihed» (1787), der indbragte ham et Accessit fra Byens Universitet. Han studerede i øvrigt Statsret, Historie, Proces og, vistnok især, Cameralia. Hans Interesse gik paa denne Tid mest i sidstnævnte Retning, og hans Maal var at komme ind paa den diplomatiske Løbebane. Efter Colbjørnsens Raad afbrød han imidlertid sin Udenlandsrejse for 1788 at deltage i en Konkurrence om et ledigt juridisk Professorat ved Kjøbenhavns Universitet. Den 11 Aar ældre C. M. T. Cold sejrede over ham, men det følgende Foraar udnævntes S. til Adjunkt ved det juridiske Fakultet, hvor han endnu s. A. (1789) blev extraordinær Professor; Stillingen som Professor ordinarius opnaaede han først 1800.

Der er over S.s videnskabelige Produktion og akademiske Lærergjerning noget af den Forstaaen sig paa alt, af den Mangesidighed, som hører en svunden Tids Videnskabelighed til, og som ganske vist ogsaa var mere forenelig med Datidens Stofmængde end med Nutidens. S. læste over Statsret, almindelig Retslære, Retshistorie, juridisk Encyklopædi, Romerret, Statistik og adskilligt mere, og han, der i de yngre Aar stedse var rede til under en Kollegas Bortrejse, Svagelighed eller Overtagelse af andet Embede at varetage hans partes, stod til Tider som den eneste aktive Lærer inden for det retsvidenskabelige Fakultet. Hans litterære Efterladenskaber frembyde et ikke mindre broget Billede. Hans vigtigste Arbejde og, tør man vel sige, det eneste, i hvilket hans videnskabelige Navn er nærværende for den almindelige juridiske Bevidsthed i Nutiden, er «Danmarks og Hertugdømmenes Statsret med stadigt Hensyn til deres ældre Forfatning» 1. Del (1827). Med særligt Hensyn til, at der her var Tale om en Slags Nybegyndelse — før juridisk Examens Omordning ved Forordningen af 26. Jan.

1821 bestode Forelæsningerne over Statsret kun i fattige Kommentarer til Kongeloven —, fortjente dette Værk trods sine Svagheder Anerkjendelse og fandt den ogsaa baade hos retskyndige og Historikere, ligesom det blev oversat paa Tysk 1829. 2. Del af Arbejdet, der skulde have indeholdt Hertugdømmernes Statsret, udkom aldrig, ligesom S. ogsaa efter Orla Lehmanns noget bitre Vidnesbyrd (Efterladte Skrifter I, 28) under sin Forelæsningsvirksomhed negligerede denne Del af Statsretten, der aabenbart betragtedes som «noget, der egentlig kun vedkom Universitetet i Kiel, som visselig ikke forsømte sin Del af Opgaven». S.s «Naturrettens eller den almindelige Retslæres Grundsætninger», der afløste Nørregaards Naturret og udkom i 2 Oplag (1798 og 1805), var paavirket af den Kantske Filosofi og faldt i Tidens Smag, og hans 1825 udgivne «Juridisk Encyklopædi» udfyldte et Savn i Dattidens Litteratur. Det første større Skrift, som S. udgav her hjemme — efter at han 1790 (ved Kronprinsens Formæling) havde publiceret sin for den juridiske Doktorgrad skrevne Afhandling om Forskjellen mellem Besiddelse i god Tro og i ond Tro efter romerske Retsgrundsætninger —, var imidlertid en (ufuldendt) «Statistisk Beskrivelse af de fornemste evropæiske Stater» (1793—96), det umiddelbare Udbytte af hans Ungdomsstudier i Udlandet.

En vigtig Plads inden for S.s Produktion indtage hans Lejlighedsskrifter, der til Dels saa Lyset i Tidsskriftet «Astræa», som han i Aarene 1797—1805 udgav i 5 Bind. Her maa først og fremmest nævnes hans Afhandling «Frimodig Prøvelse af den engelske Admiralitetsrets Dom, afsagt 11. Juni 1799 i den bekendte svenske Konvoisag» (1800), hvori han over for den af Sir William Scott afsagte Dom med Kyndighed og Skarpsindighed hævder Sætningen «Frit Skib, frit Gods» og paaviser Utilstedeligheden af Visitation af Handelsskibe under Konvoi af Krigsskibe. Afhandlingen blev strax oversat paa Fransk og Engelsk og levende diskuteret i det engelske Parlament og i den engelske Litteratur, hvor ingen ringere end Lord Granville skrev imod den. Fra svensk officiel Side indbragte Skriftet sin Forfatter forskjellig Anerkjendelse, og S. blev en søgt Konsulent i vigtigere engelske Prisesager. Over for Birckners Skrift om Trykkefriheden skrev S. (1797) et Modskrift, som han selv betegner som et «Forsøg paa at bestemme Grænseskjellet imellem Trykkefrihed og Trykkefrækhed», et Arbejde, der just ikke lagde Grunden til nogen Popularitet for ham hos en senere Tids Liberalisme. I en fransk Afhandling om Forbindelsen mellem Sles-

vig og Holsten (1816) søgte han at modarbejde urigtige Forestillinger blandt Diplomatiets, og efter Opfordring af den engelske Gesandt i Kjøbenhavn udarbejdede han en Fremstilling af Katholikernes retlige Stilling i Danmark (1816). For den preussiske Regering skrev S. (1831) «Memoiren üb. Gesetzgebung» (uudgivet), for den svenske Regering et Lovgivningsudkast, og af Yngvar Nielsen er der i 1882 («Bidrag til Norges Historie i 1814») udgivet et i det danske Gehejmearkiv opbevaret Udkast til en Forfatning for Norge, som S. i 1814 tilstillede Prins Christian Frederik. I videre Forstand kunne ogsaa under S.s talrige Lejlighedsskrifter henregnes hans Anmærkninger til den af ham og R. Nyerup besørgede Udgave af Kofod Anchers Skrifter (1807—11), hvori han med Hensyn til de gamle danske Love og Retssædvaners Oprindelse gjorde de samme Anskuelse gjældende, som han senere udviklede i en fyldigere Afhandling: «Om de gamle danskes Retssædvaner og Avtonomi» (1827), og hans Indledning og Kommentar til den Arnamagnæanske Kommissions Udgave af den islandske Lovbog «Graagaasen» (1829).

S. blev indtil sin Dødsdag ved Universitetet. Han var i 1801 bleven beskikket til Kancellideputeret og Chef for det gejstlige Departement i Kancelliet, men han havde ikke tiltraadt denne Post, da han i 1803 paa Kronprinsens Opfordring frasagde sig Udnævnelsen og med et Lønningstillæg af 1100 Rdl. og Titel af virkelig Etatsraad traadte tilbage til Universitetet, hvor der ved en Revision af Reglerne om juridisk Examen var særlig Brug for ham. I sine Velmagtsdage var S. en dygtig og omhyggelig Docent, og han skal have været den første, der (1792) indførte skriftlige Øvelser som et Led i Undervisningen. Paa sine ældre Dage led han utvivlsoomt af Professortræthed, og som Universitetets Senior opnaede han (1833) Dispensation fra at holde Forelæsninger. Fra 1791 var S. extraordinær Assessor i Højesteret og deltog jævnlig i Rettens Voteringer, fra 1800, da Posten som Referendarius consistorii oprettedes, beklædte han denne indtil 1804, da han blev Nørregaards Eftermand som Decanus i Fakultetet, hvilken Post han indtog, indtil den fra 1817 gik over til vexelvis at forestaaes af Professorerne. Flere Gange (1803—4, 1812—13 og 1828—29) var han Universitetets Rektor. 1803 blev han Medeforus for den Arnamagnæanske Stiftelse, 1806 Medlem af Videnskabernes Selskab og det kongl. danske Selskab, 1820 Formand for det skandinaviske Litteraturselskab og 1831 for det kongl. nordiske Oldskriftselskab.

Talrige vare de udenlandske lærde Selskaber, af hvilke han var Æresmedlem eller korresponderende Medlem; endnu i de nærmeste Dage efter hans Død indløb der 3 saadanne Patenter fra fjærne Steder. I 1832 var S. Medlem af den Notabelforsamling, der skulde afgive Betænkning over Stænderinstitutionen, men den paa ham faldne Udnævnelse som Repræsentant for Universitetet i Stænderforsamlingerne frasagde han sig paa Grund af Svagelighed. 1812 blev S., der stod højt anskrevet hos Frederik VI, Konferensraad og 1828 Kommandør af Danebrog.

S., der 17. Maj 1793 havde ægtet sit Søskendebarn Marie Elisabeth Hellfried (f. 1773 † 1851), ældste Datter af Generalpostdirektør J. C. F. H. (VII, 300), døde 19. Juli 1836 paa Søllerødgaard.

Erslew, Forf. Lex. Genealog. og biogr. Archiv. Neuer Nekrolog der Deutschen 1836, II. Steenstrup, Historieskrivningen i Danm. i d. 19. Aarh.

M. P. Friis.

Schlegel, Johan Heinrich, 1726—80, Historiker, en Broder til ovennævnte Professor Joh. Elias S., fødtes 24. Nov. 1726 i Meissen og kom 1745 til Universitetet i Leipzig, hvor han hurtig fik litterære Venner, deriblandt den brave Gellert og J. A. Cramer (IV, 100), og litterær Beskæftigelse, især som Oversætter. Paa Foranledning af Broderen drog han 1748 til Danmark for at blive Hovmester i Grev Chr. Rantzaus Hus (XIII, 411), og her, mest i Odense og paa Brahesborg, tilbragte han nu 10 Aar, der bleve af afgjørende Betydning for ham, i det han tilegnede sig det danske Sprog og begyndte at studere Historie. Efter 1758—60 at have været med de 2 yngste Rantzauer i Sorø ansattes han, som allerede 1757 havde opnaaet Titel af Sekretær i danske Kancelli, 1760 som Professor philosophiæ ved Universitetet, ikke uden en vis Modstand fra dettes Side, og det overdroges ham at læse over Filosofien, særlig dens praktiske Del. Foreløbig gav dette ham imidlertid kun Arbejde og ikke Løn; først 1776 rykkede han op i en af de normerede Professorpladser, og s. A. overtog han at examinere i Historie og Geografi i den gamle B. Møllmanns Sted. Fra 1763 til sin Død var han (lønnen) Sekretær i Selskabet for de skønne Videnskaber, der udfoldede en ret livlig Virksomhed og gav sin Sekretær en Del at bestille som Udgiver dels af Samlingen «Forsøg i de skønne og nyttige Videnskaber», dels af særskilt udkommende Arbejder, og 1772 var han med at stifte et typografisk Selskab, hvorved han som en af dets ledende Mænd ogsaa

kom ind i megen Udgivervirksomhed. 1766 valgte Kunstakademiet ham til Professor i Geometri, en Post, han beklædte til sin Død, og 1770 udnævntes han til succederende kongl. Bibliothekar og Historiograf efter Møllmann, en Fremtidsudsigt, som først 1778 ved Møllmanns Død blev til Virkelighed. I Ventetiden havde han dog intet haft at gjøre med Bibliothekets Styrelse, indtil 1775 ikke engang haft uhindret Adgang til det. For at udvide sine Bibliothekskundskaber foretog han 1779 med offentlig Understøttelse en Rejse til Tyskland. De mange Hverv, han havde samlet — han opgav ikke sin Universitetsgjerning, da han blev Bibliothekar —, overskrede imidlertid hans legemlige Kræfter; han havde været skrøbelig fra Ungdommen, en Nervesygdom truede 1770 med at berøve ham Synet, en Rejse til Pymont 1773 havde ikke øvet nogen kjendelig Virkning, og 18. Okt. 1780 døde han. — S., som 1774 blev Justitsraad og 1772 blev Medlem af det norske Videnskabernes Selskab, 1776 af det danske, ægtede 5. Okt. 1764 Augusta Amalie v. Jessen (f. 4. Sept. 1747), Datter af Etatsraad, Kommitteret i Kommercekollegiet Joh. Fred. Vilh. v. J. († 1780) og Ulrica Antoinette f. Bøhn. Hun optraadte lidt som Forfatterinde og døde først 11. Sept. 1821 hos en Svigersøn i Nærheden af Svendborg. Sønnen Joh. Fred. Vilh. S. er omtalt ovenfor.

S. følte sig oprindelig dragen til Skjønletteraturen. Han skrev Vers, naturligvis tyske, der dog forbleve utrykte, og man har ikke Grund til at tro, at Verden derved er gaaet tabt af noget. Minder om denne Periode i S.s Liv ere hans tyske Oversættelser af 7 engelske Skuespil, næsten alle Tragedier (1756—64). Men imidlertid var han som sagt kommet ind paa historiske Studier, fra Begyndelsen for at afslutte sin afdøde Broders efterladte ufuldendte Manuskript om Hertug Henrik Løve, hvilket dog aldrig blev fuldført, og hans første større Arbejde i denne Retning er en tysk, forkortet Bearbejdelse af N. Slanges da nylig udkomne store Christian IV's Historie. Af dennes 4 Bøger bearbejdede S. de 3 (2 Bind, 1757—71), der gaa til 1629; Resten kom aldrig. Foruden Slanges forkortede Text indeholder Værket en Mængde oplysende Anmærkninger af S., til Dels af meget betydeligt Omfang, og disse vare ingenlunde uden Fortjeneste for sin Tid, da dertil vare benyttede sjældnere Bøger og nogle utrykte Kilder; men de gaa mere i Bredden end i Dybden og staa for saa vidt i Modstrid med Texten, der har skullet være saa kortfattet som muligt. S.s næste historiske Arbejde, Foliopragsværket «Geschichte der Könige von Däne-

mark aus dem oldenburgischen Stamme» (I—II, 1769—77), skrevet som Text til J. M. Preislers store kobberstukne Portrætter af Kongerne, havde samme Skæbne som dets Forgænger, at det blev ufuldendt, og standsede nøjagtig ved samme Tidspunkt som dette, Aaret 1629. C. Paludan-Müller betegner det som «et meget prisværdigt og grundigt Arbejde», «et Forsøg paa at fremstille Historien paa Grundlag af en kritisk Gjennemarbejdelse af dens Kilder». Fremstillingen lider imidlertid af Tørhed. Endelig udgav S. 1771—76 «Sammlung zur dänischen Geschichte, Münzkenntniss, Ökonomie u. Sprache» (2 Bind), indeholdende gode, hidtil utrykte Bidrag (paa Dansk) og Afhandlinger, især til det 17. Aarhundredes Historie.

Disse 3 Arbejder ere S.s værdifuldeste, ligesom de ogsaa ere de største i Omfang. Hvad han ellers har skrevet, er mest Smaating af temmelig broget Indhold. Han er saaledes optraadt som Filolog med «Observationes criticae et historicae in Cornelium Nepotem» (1778), hans Professordisputats, som ikke blev helt venlig modtagen, han har paabegyndt en Afhandling om danske Landkort, skrevet Programmer om Litteraturens Tilstand under Christian V og Frederik IV osv. Foruden hans ovenomtalte skjønlitterære Udgivervirksomhed kan anføres, at han har udgivet Broderen J. E. S.s «Werke» i 5 Bind (1761—70) med Broderens Biografi og for General-Landvæsenskommissionen en Samling økonomiske Prisskrifter (1774).

S. var en flittig, men næppe nogen særlig begavet Mand. Sine fremskudte Stillinger og sine Understøttelser skyldte han vel den indflydelsesrige tyske Koloni her, som han tilhørte, og især sine personlige Patroner. Han havde en egen Evne til at erhverve sig saadanne: Statsministrene J. H. E. Bernstorff og Schack-Rathlou fik han til at gjennemlæse Manuskriptet til hans Danmarkshistorie, Høegh-Guldberg og Grev Thott søgte han Raad hos, og paa samme Tid, som disse Stormænd toge sig af ham, forstod han at bruge deres Navne til Reklame for sig. Alligevel havde han ikke ret Held med sig som Universitetslærer og som Forfatter. Antallet af Tilhørerne ved hans Forelæsninger sank efter de allerførste Aars Forløb og blev latterlig lille; i sin baade af Omfang og Indhold ubetydelige Piece «Om historiske Forelæsninger» fra 1776 opfordrer han Ungdommen fra 10 Aar af til at møde, men sagtens forgæves. Noget lignende skete med hans Bøger, i det de ikke fik den ventede Afsætning. Medens det gik ganske godt med Salget af 1.

Bind af Danmarkshistorien — 1771 kom et nyt Oplag af det, dog ikke fordi 1. Oplag var udsolgt, men fordi en hel Del Exemplarer henlaa i Tyskland og ikke kunde skaffes her til —, vilde man ikke købe Fortsættelsen. S. forstod hverken det ene eller det andet, kun det vidste han med Sikkerhed, at hans var Skylden ikke. Med sine høje Forestillinger om egen Dygtighed og sin Uforstaaenhed over for den Kritik, der kom til Orde mod ham, saa han i hver Indvending Udslag af Ildesindethed mod ham personlig. Hans «Betragtninger over Journaler og lærde Tidender» (1779) er et Forsvarsskrift, en i egen Indbildning haardt forurettet Forfatters Klager, trættende ved Udførligheden (over 200 Kvartsider), men oplysende med Hensyn til hans Tankegang og Livsforhold og vidnende om stor Sandhedskjærlighed. — Betænker man, at S. var voxen, da han kom til Danmark, maa man indrømme, at han tilegnede sig det danske Sprog godt; men fejlfrit blev det aldrig i hans Pen, og med rette har man sagt, at han skrev det «uden al Ynde». Det var derfor et stort Misgreb at gjøre ham til en af Dommerne over dansk Skjønletteratur ved at sætte ham ind i de skjønne Videnskabers Selskab. At tænke sig ham med hans usikre Sprogans og ringe Opfattelse af Poesiens Betydning siddende til Doms over Johannes Ewald! Dog dette maa mindre bebrejdes ham end dem, der betroede ham denne Gjerning; selv havde han, ligesom adskillige af hans Landsmænd, ingen Følelse af, at Aandslivet er en Nations Helligdom, hvis Ild skal passes af Landets egne Børn. At han ikke forstod sin Begrænsning, viste han ved sit lille Skrift «Afhandling om det danske Sprogs Fordele og Mangler i Sammenligning med det tyske og det franske Sprog» (1763). Det var fremkaldt ved en af en unavngiven udsat Pris og blev indsendt, skjønt den ældre Sneedorff fraraadede S. det. Det vandt da heller ikke Prisen, men alligevel udgav Forfatteren det.

Hvor kort Tid S. end styrede det kongl. Bibliothek, har han dog indlagt sig Fortjenester af det. Det skyldes Forslag fra ham, at den danske Litteratur (senere) udskiltes som en særegen Samling i Bibliotheket. At dette Forslag skulde komme fra en Udlænding, er mærkeligt. Han fremsatte ogsaa Ideer om at aabne Bibliotheket til offentlig Brug og om Affattelsen af Kataloger, Ideer, som en senere Tid skulde se virkeliggjorte. Ret karakteristisk er det, at han, med egen Erfaring for Øje, tog Ordet for, at der til øverste Chef for Bibliotheket skulde indsættes en højtstaaende Embedsmand med umiddelbar Adgang til Kongen, og dette blev det eneste For-

slag, han selv oplevede at faa gennemført. At det kunde blive til Nytte, skulde Bibliotheket i den følgende Tid ved mer end én Lejlighed erfare.

J. H. Schlegel, Betragtninger ov. Journaler og lærde Tidender (1779). Nyerup, Lit. Lex. Genealog. og biogr. Archiv S. 261 ff. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. V, 1, 20 ff. Hist. Tidsskr. 5. R. IV, 120 ff. Werlauff, Efterr. om det st. kongl. Bibl., 2. Udg. *C. F. Bricka.*

Schlegel, Niels Frederik, 1824—91, Justitiarius i Overretten, blev født i Kjøbenhavn 9. Okt. 1824 og var Søn af Major, Stads-konduktør i Kjøbenhavn Carl Frederik Adolf S. og Ane Dorthea f. Olsen. Han blev Student fra det v. Westenske Institut 1842, juridisk Kandidat 1848 og arbejdede fra 1849 som Volontær i Justitsministeriet, hvor han 1852 avancerede til Kancellist; s. A. tog han den slesvigske juridiske Examen. 1854 udnævntes han til Protokolsekretær i Højesteret, 1860 til Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, 1872 efter Kleins Afgang til Formand for Sø- og Handelsretten i Kjøbenhavn og 1880 til Justitiarius for Landsover- samt Hof- og Stadsretten. I denne Stilling døde han 3. Marts 1891. 1884 havde han faaet Kommandørkorset af 2. Grad, 1888 af 1. Grad. — 12. Maj 1853 ægtede han Regitze Sophie Skeel, Datter af Kapitajn Christian S. og Maren Dorthea f. Jacobsen.

S. var i Besiddelse af en ualmindelig Arbejdskraft og røgtede med Dygtighed og varm Interesse ved Siden af sin Embedsvirk-somhed en Mængde offentlige Hverv. Saaledes var han fra 1870 til sin Død Formand for Frederiksberg Kommunalbestyrelse, hvor han indlagde sig store Fortjenester, fra 1871—86 Censor ved de juridiske Examinere, fra 1873 Formand for Dispachørkommissionen og fra 1874 Medlem af Landstinget, hvor han vandt Stilling som en af Højepartiets Førere. End videre var han bl. A. fra 1869 Medlem af Administrationen for det Skeelske Fideikommis, fra 1871 som Stifter af Foreningen for Alderdomsfrivoliger Formand for denne, fra 1875 Medlem af Overbestyrelsen for Opdragelses-anstalterne paa Flakkebjærg og Landerupgaard og af Bestyrelsen for Kong Frederik VII's Stiftelse for fattige Fruentimmer af Arbejdsklassen, fra 1879 af Bestyrelsen for Kreditkassen for Husejere i Kjøbenhavn og fra 1880 af Bestyrelsen for det kongl. oktroierede almindelige Brandassurancekompagni. Af Skrifter udgav han foruden mindre Afhandlinger den særdeles nyttige Samling af Højeste- retsdomme fra 1818—56, ved hvilke underordnede Retters Domme i civile Sager ere stadfæstede in terminis (1861—64), og «Skifteretten

efter den danske Lovgivning» (1868), et Arbejde af stor praktisk Betydning, indtil Æmnet i 1872 og 1874 blev undergivet ny Lovordning. — Et Hovedtræk i S.s Karakter var en energisk Optimisme. Det var med lyst Blik paa Livet og Menneskene og med den Styrke, dette giver, at han lagde al sin Evne og Flid i de ham betroede offentlige Hverv og privat udviste en usædvanlig Hjælpsomhed i Raad og Daad.

Illustr. Tid. XXXII, Nr. 24. Wulff, Den danske Rigsdag. *Jul. Lassen.*

Schlegel, Poul Elias Windtmil, 1784—1849, Læge, fødtes 6. Avg. 1784 i Kjøbenhavn som Broder til ovfr. nævnte General-lieutenant Carl Otto Emil S., dimitteredes 1803 fra Frue Latin-skole til Universitetet og tog 1809 Examen ved det kirurgiske Akademi. S. A. blev han Bataillonskirurg i Kjøbenhavn, 1810 med Gage som virkelig Regimentskirurg, og fungerede 1813—14 som Overlæge ved Felthospitalerne i Frederiksborg. Afskediget herfra udnævntes han 1814 til Garnisonskirurg i Christianssted paa St. Croix, hvor han i den følgende Tid oftere havde langvarig Konstitution som Landfysikus og vandt ikke ringe Anerkjendelse som en dygtig Embedslæge, hvad der ogsaa gav sig Udtryk i, at han 1820 blev korresponderende Medlem af det kongl. medicinske Selskab. Entlediget 1845 tog han Ophold i Kjøbenhavn, hvor han døde 2. Dec. 1849. 1811 havde han ægtet Dorothea Marie Neergaard, Datter af Forpagter Sigvard Thomas Petersen N. — Under sit Ophold i Frederiksborg vandt han en vis medicinsk Navnkundighed ved, for første Gang i Danmark, at udføre virkeligt Kejsersnit, og ogsaa paa St. Croix udførte han senere (1821) samme Operation. Tilfældene har han meddelt i «Bibl. f. Læger».

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. Bibl. f. Læger 3. R. VII, 222. Selmer, Nekrolog. Saml. II, 458 ff.

Jul. Petersen.

Schleiden, Christian, 1777—1833, Godsejer, Søn af Matthias Jacob S. til Lillehorn ved Læk († 1802) og Anna Maria f. Langheim (f. 1744 † 21. Marts 1818), var født 27. Juni 1777 paa Lillehorn. Han begyndte som Kjøbmand i Malaga, men blev paa Grund af Krigsbegivenhederne 1807 nødt til at opgive sin Forretning og bosatte sig i Bremen, hvorfra han drev en storartet Smughandel paa Helgoland, der i et Aars Tid indbragte ham 20000 Rdl., saaledes at han 1811 kunde købe Godset Ascheberg ved Pløen for 265000 Rdl. Som ærlig Patriot skrev han her 1815 «Das

wahre Verhältniss des Herzogthums Schleswig zum Königreich Dänemark», hvori han med Varme udtalte, at Slesvig ikke vilde skilles fra det danske Rige, af hvilket det 1721 atter var blevet en Provins. Udbyttet af Piecens Salg, 144 Rdl., sendte han Frederik VI til Fonden for saarede og faldnes efterladte. Skriftet vakte stor Opsigt og fremkaldte en hel Litteratur. N. Falck blev af de kiel-ske Slesvig-Holstenere udset til at skrive imod S., medens J. F. V. Schlegel støttede ham i sin «Aperçu», der atter fremkaldte en Protest fra Ridderskabets Side. Paa Grund af de vanskelige Pengeforhold gik det tilbage for S., og 1824 gik han fallit. Aaret efter drog han som befuldmægtiget for et tysk-amerikansk Bjærgværks-selskab til Mexiko, overtog 1828 Posten som Direktør for Selskabet, som havde Sæde i Elberfeld, men vendte 1831 tilbage til Mexiko og døde der 8. Nov. 1833 i Byen San Simon de Angangueo. — Han havde 25. Jan. 1806 ægtet Elisabeth Charlotte Wilhelmine v. Nuys (f. 9. Juli 1785 paa Julianenburg ved Aurich i Ostfriesland, † 5. Marts 1874 i Freiburg), Datter af Kommerceraad Rudolph Christoph v. N.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Schleiden, Rudolph. 1815—95, Politiker, Søn af den fore-gaaende, var født 22. Juli 1815 paa Ascheberg, studerede Jura og Statsøkonomi i Kiel, Berlin, Jena og Göttingen, sad som Student fra 1839 paa Nyborg Fæstning for en Pistolduel i Kiel, dømt til 2 Aars Fæstningsstraf, men benaadedes 1840 af Christian VIII personlig under dennes Ophold i Nyborg. 1840 tog han juridisk Examen i Kiel, blev kort efter Amtssekretær i Reinbek og 1843 Avskultant i Rentekammeret. 1845 rejste han paa Statens Bekostning i Tyskland, Holland, Belgien og Frankrig for at sætte sig ind i Politik, Handels- og Jærnbaneforhold, forfremmedes ved sin Hjemkomst til Kommitteret og blev 1846 Justitsraad. 24. Marts 1848 tog han sin Afsked og echapperede med «Hekla» til Kiel, hvor han strax stillede sig til Raadighed for den provisoriske Regering, som faa Dage efter sendte ham til Hannover og Frankfurt, hvor han med Iver deltog i Friparlamentet. Der fra blev han 12. April sendt til Berlin for at formaa den preussiske Regering til at fremtvinge Slesvigs Optagelse i det tyske Forbund og blev der, efter et kortere nyt Ophold i Frankfurt, til Aarets Udgang som den provisoriske Regerings befuldmægtigede. I Jan. 1849 vendte han

tilbage til Slesvig og overtog nu Ledelsen af Udenrigs-, Indenrigs- og Kultusdepartementerne sammen med Francke. Ved Siden deraf udfoldede han en betydelig publicistisk Virksomhed, udgav 1849 «Ueb. das Verhältniss der preuss. Regierung in der Schlesw.-Holst. Angelegenheit» og «Das staatsrechtliche Verhältniss der Herzogthümer Schlesw.-Holst.» for at stive den preussiske Regering af under Fredsforhandlingerne med Reedtz. 1850 var han i længere Tid i Brüssel og Paris. I «l'Indépendance Belge» fik han for høj Betaling en Række danskfjendtlige Artikler optagne, og i Paris skrev han «L'interêt de la France dans la question du Slesvig-Holstein» og «La révolution Danoise du 1848», 2 i højeste Grad tendentiøse Pamfleter, hvilke han paa alle Maader søgte at skaffe Udbredelse. Han var i det hele Oprørets virksomste Commis voyageur.

1851 forlod S. Holsten og udgav s. A. «Denkschrift betr. die schlesw.-holst. Angelegenheit» som en vemodig Klage over Oprørets uheldige Udfald, derefter (1851—52) «Aktenstücke zur neuesten schlesw.-holst. Geschichte». 1853 gik han som Gesandt for Bremen til Nordamerika, fra 1862 tillige for de øvrige Hansestæder, og agiterede der stærkt for Sundtoldens Afskaffelse. 1856 blev han Dr. jur. hon. i Jena. 1864 udgav han i New-York under Titelen «Schleswig-Holstein succession, official documents» en fortræffelig Materialsamling og vendte s. A. tilbage til Evropa. 1865 blev han hanseatisk Ministerresident i London, og 1867—74 sad han i den tyske Rigsdag. Hans Hovedværk, som frembyder megen Interesse, er «Erinnerungen eines Schleswig-Holsteiners» (I—IV, 1886—94). Han døde 25. Febr. 1895, ugift, i Freiburg i Baden.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Schleisner, Christian Andreas, 1810—82, Genremaler, var Søn af Kattunfabrikant Gottlieb Gabriel S. († 1870) og Christiane f. Grüner og født i Lyngby 2. Nov. 1810. Næppe 12 Aar gammel blev han Elev af Kunstakademiet og kom noget senere til at male under Portrætmaleren C. A. Jensen og Historiemaleren J. L. Lund, af hvem dog hans fremtidige Kunst ikke kom til at vise nogen Paavirkning. Akademiets lille Sølvmedaille vandt han i 1831, den store i 1833, men allerede Aaret i Forvejen havde han debuteret som Udstiller paa Charlottenborg med 2 mindre Genrestykker, «En gammel Mand lærer 2 Børn at læse» og «En huslig Scene»; begge disse Arbejder vakte Opmærksomhed og bleve kjøbte

af Kunstforeningen, der ogsaa i de følgende Tider erhvervede adskillige af S.s Billeder, i 1834 saaledes «En Kobbersmed og en Tanddoktor» og i 1844 «Kortspillere». Skjønt S.s gjentagne Forsøg paa at vinde den lille Guldmedaille mislykkedes, fik han dog i 1841 en større Rejseunderstøttelse, der satte ham i Stand til at studere 2 Aar i München, til hvis Kunstscole han i et og alt sluttede sig, saaledes at de Arbejder, han der nede og efter sin Hjemkomst udførte, ikke bære noget som helst Præg af, at de skyldes en dansk Kunstner, udgaaet fra det Akademi, hvis ledende Aand Eckersberg var. Ikke des mindre blev S. dog forholdsvis hurtig en af de Malere, der paa Udstillingerne tildroge sig Opmærksomhed og vandt Yndest hos de mange, ligesom det heller ikke kom til at mangle ham paa Kjøbere til de meget talrige, i Almindelighed ikke synderlig omfangsrige Billeder, han fuldførte. Til Akademiet stod han vel altid i et noget køligt Forhold, men han blev dog i 1847 agreeret og i 1852 optagen som Medlem paa en «Scene af dansk Sømandsliv»; 1858 blev han titulær Professor. 2 af hans bedste Arbejder, «Scene i Brokkens Bod» (1847) og «Kobbersmeddens Værksted» (1859), erhvervedes til Nationalgalleriet. Sin sidste større Udenlandsrejse foretog han i 1866 med Understøttelse af det Anckerske Legat. Han døde 13. Juli 1882 i sin Fri-bolig paa Charlottenborg og efterlod en Enke, Julie Jacobine f. Bastrup, hvem han havde ægtet i 1842; hun var Datter af Møbelhandler Jens B.

S.s Arbejder ere saa godt som udelukkende Figurbilleder, mest Kompositioner over Æmner fra Hverdagslivet; dog har han ogsaa virket som Portrætmaler og enkelte Gange uden Held forsøgt sig i, hvad man i hans unge Dage kaldte «den højere Stil». Hans Portrætter, af hvilke flere gjengive kjendte Personer som Anatomen Professor I. P. Ibsen, Theatermaler C. F. Christensen, Juristen Etatsraad Gudenrath og den sønderjyske Patriot Hans Krüger, udmærke sig ikke ved indgaaende Karakteristik; endnu mindre Interesse frembyde hans alvorlige Kompositioner som «Kalyptos Sorg over Odysseus' Bortrejse» og «Ridder Olufs Drøm ved Elverhøj» (begge udstillede 1837), «Odysseus, som bliver gjenkendt af sin Amme Eurykleia» (1840) og den efter Bestilling til Ørslev Kirke udførte Altertavle «Christus i Gethsemane» (1856). Hvad der bedst laa for ham og skaffede ham den betydelige Popularitet, som han til Trods for den ringe Agtelse, der vistes hans Kunst fra det Høyenske Partis og den dertil knyttede Presses Side, be-

varede indtil sin høje Alderdom, var de smaa Billeder, i hvilke han med en vis Elskværdighed skildrede Situationer af det daglige Liv. Et af hans Hovedfortrin var den Tydelighed, hvormed han fortalte, en Egenskab, som ganske vist hang sammen med, at han aldrig gik saaledes i Dybden, at der blev Mulighed for indbyrdes afvigende Opfattelser af hans Kunstværkers Indhold eller Mening; hans ikke synderlig stærke eller ejendommelige, men godmodige og ret hyggelige Lune blev paaskjønnet efter Fortjeneste af Publikum, der tillige glædede sig over hans pyntelige Foredrag og til Tider ret illuderende Gjengivelse af visse Stoffer og ikke følte sig frastødt af hans mindre solide Formgivning og i det hele noget konventionelle Farvestemning.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Schleisner, Peter Anton, 1818—1900, Læge, var en Broder til ovennævnte Genremaler Chr. Andr. S. og fødtes i Lyngby 15. Juni 1818. Dimitteret 1835 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn tog han 1842 Lægeexamen og fungerede de følgende Aar som Kandidat og Reservemedikus paa Almindeligt Hospital. Efter at han i en Monografi om Barsel-feberen (1846) havde givet Vidnesbyrd om betydelig videnskabelig Evne, modtog han 1847 en offentlig Sendelse til Island, særlig for at opklare og finde Midler til at forebygge en paa Vestmanø stadig hærgende dødelig Sygdom hos de spæde Børn («Ginklofi», Mundklemme). Ikke blot løste han denne Opgave paa den mest tilfredsstillende Maade, i det Sygdommen ved de af ham truffne Foranstaltninger og de Anvisninger, han gav Jordemødrene, fuldt bragtes til Ophør, men han gjorde tillige flere andre meget betydningsfulde nosologiske Fund paa Island og konstaterede navnlig den hyppige islandske Leversyges Afhængighed af Hydatider. Hjemkommen 1848 benyttede han sine mange Observationer til Erhvervelsen af den medicinske Doktorgrad ved den fortjenstfulde Afhandling «Forsøg til en Nosografi af Island» (1849), der tillige har Interesse ved at være den første paa Dansk forfattede medicinske Disputats, og udgav s. A. i videre monografisk Udførelse «Island undersøgt fra et lægevidenskabeligt Standpunkt» (delvis udgivet i tysk Oversættelse af J. Thomsen, Slesvig 1855), et betydeligt Bidrag til den medicinske Geografi.

Efter saaledes at være ført ind paa den offentlige Hygiejnes Problemer viede han i hele sit følgende Liv dette vigtige og ved Aarhundredets Midte stærkt fremblomstrende Fag alle sine viden-

skabelige Evner og Kræfter. 1849—51 fik han Lejlighed til i England og Frankrig at foretage videre Studier af Sundhedsvæsen og Medicinalstatistik, blev ved sin Hjemkomst 1851 Distriktslæge i Kjøbenhavn, men kom allerede 1853 i en fremskudt hygiejnisk Avtoritetsstilling ved at modtage Udnævnelse til Medicinalinspektør for Hertugdømmet Slesvig; samtidig blev han virkelig Justitsraad. Og da hans energiske Embedsvirksomhed her definitivt afbrødes 1864, blev han 1865 Stadslæge i Kjøbenhavn og udfoldede i denne Stilling og i de forskjellige hygiejniske og epidemiologiske Kommissioner, han i Kraft af sin Embedsstilling og sin Avtoritet var selvskrevet Medlem af, en omfattende og nidkær Virksomhed, der yderligere støttedes ved hans Indtrædelse i Sundhedskollegiet (1872). I hans første kommunale Embedstid var det først og fremmest Foranstaltninger mod Koleræen, der optog Interessen, og her har han betydelig Fortjeneste ved, i Strid med den endnu den Gang herskende Opfattelse, bestemt at betone Sygdommens Smitsomhed, i hvilken Henseende han ogsaa som dansk delegeret ved den internationale Kolerakonference i Wien 1874 lagde et vægtigt Lod i Vægtskaalen; hans for Konferencen fremlagte Redegjørelse for Koleræepidemiernes Forhold i Danmark (den tyske Afhandling udkom derpaa ogsaa paa Dansk) vakte megen Opmærksomhed og Anerkjendelse baade den Gang og endnu mere senere, da man rundt om begyndte at faa Øjet fuldt aabnet for Koleræens Smitsomhed. Ud fra det samme selvstændige Grundstandpunkt bekæmpede han i 1869 med megen Dygtighed, men foreløbig for-gjæves, Fengers excentriske Plan om at forebygge Saarinfektionen paa Hospitalerne ved Indførelse af saakaldte «blandede Afdelinger» (V, 108). I videre Konsekvens af sit kontagionistiske Standpunkt betonedes han Vigtigheden af isolerede Epidemihospitals Opret-telse, og efter hans Plan og Udkast byggedes i 70erne Øresunds- og Blegdamshospitalet. En anden væsentlig Fortjeneste i epidemiologisk Henseende havde han ved at gennemføre en bedre Ordning af den kjøbenhavnske Medicinalstatistik, i det Lægernes tidligere frivillige Anmeldelser af epidemiske Sygdomme blev obligatoriske og methodisk bearbejdede. De i hans tidlige Embedsaar hyppig grasserende Koppepidemier lagde ogsaa stærkt Beslag paa ham; han traf fremmede Foranstaltninger til Vaccinationens lettere Gjen-nemførelse i Kjøbenhavn og overtog selv 1879 (uden Løn) For-standerposten ved Vaccinationsanstalten.

Lige over for den rivende Udvikling i Hovedstaden begyndte

imidlertid hans Kræfter efterhaanden stærkt at svigte, og 1886 tog han sin Afsked som Stadslæge. I sit Otium udgav han 1889 Skriftet «Til Belysning af Dagshistorien efter Frederik VII's Død». Under tiltagende Alderdomssvækkelse indtraf hans Død 26. Febr. 1900. Han var ugift. 1877 havde han faaet Etatsraadstitelen, 1897 Kommandørkorset.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. Erslew, Forf. Lex. Ugeskr. f. Læger 1900, Nr. 10. *Jul. Petersen.*

v. Schleppegrell, Frederik Adolph, 1792—1850, Officer.
Otto Heinrich v. S., f. 1729, Søn af en westfalsk Landadelsmand, drog i 20 Aars Alderen til Danmark, blev 1750 Fændrik ved falsterske gevorbne Regiment, Aaret efter Sekondlieutenant, kom 1753 til Fodgarden som Fændrik og købte 1757 et Kompagni ved 1. akershusiske Regiment. Ved sit Ægteskab s. A. med Anna Sophie Krag, Datter af Oberst Arent K. (IX, 426), havde han nemlig faaet Formue og indflydelsesrige Forbindelser. Han omtales ved flere Lejligheder meget fordelagtig for Iver og Duelighed i Tjenesten og steg i forskellige Nationalregimenter til Chef for thelemarkske Regiment (1796) og Generalmajor (1802), fra hvilken Stilling han gik af nogle Uger før sin Død, 5. Febr. 1808. Efter sin første Hustrus Død havde han giftet sig med Cathrine Abigael Zimmer (f. 18. Juli 1750 † 20. Avg. 1836), Datter af Viceadmiral Fred. Z. Børn var der kun af 2. Ægteskab; det yngste af disse og den eneste Søn, født 28. Juni 1792 paa Faderens Herregaard Brunlaug ved Lavrvik, var F. A. v. S.

12 Aar gammel blev denne optagen i det norske Landkadetkorpset i Christiania, hvorfra han gik af 1807 som Fændrik ved Faderens Regiment; endnu s. A. blev han Sekondlieutenant, Aaret efter Premierlieutenant. Han var da knap fyldt 16 Aar, men var allerede bleven rosende omtalt for sit Forhold i Fægtingerne ved Killemo og Toverud 18. og 19. April s. A. I de paafølgende Fredsaar var det S.s «mest brændende Attraa» at uddanne sig til Ingeniørofficer, men dette kunde ikke lade sig gjøre, lige saa lidt som han kunde faa Lov til at tage Landmaalexamen; derimod blev han praktisk anvendt ved de Opmaalinger, som Rentekammeret lod foretage i det sydlige Norge. 1813 rykkede S. paa ny i Felten, og i Spidsen for thelemarkske Regiments Jægere udmærkede han sig atter, især ved Ingedal 3. Avg. 1814. Men da Krigens var endt, og Norges Forening med Sverige var fastslaaet, var

det, at S., besjælet af de samme Følelser som hans 2 Regimentskammerater og nære Venner Olaf Rye og Hans Helgesen, traadte ud af den norske Hærs Rækker og for bestandig forlod Fødelandet.

For at faa Ansættelse andensteds henvendte de 3 unge norske Officerer sig til deres forrige Konge, nu igjen Prins Christian Frederik; og da kort efter Napoleons Tilbagekomst fra Elba paa ny satte Evropa i Flamme, fik de ved Prinsens Mellekomst Plads i den preussiske Hær under Blücher. Til deres bitre Skuffelse kom de dog ikke til at tage Del i de store Krigsbegivenheder, kun i et Par Smaaæstningers Belejring; saa var Krigen atter omme, og de maatte forlade den preussiske Tjeneste. Men de 3 Vaabenfæller havde faaet Løfte om Ansættelse i den danske Hær med Bibeholdelse af deres Anciennitet; endnu en kort Tid fulgtes de derfor ad ved det Auxiliærkorps, som under Prins Frederik af Hessen stod i Frankrig; saa skiltes deres Veje, indtil Krigen en hel Menneskealder senere atter førte dem sammen. Helgesen, der strax var paa det rene med, at han ikke egnede sig for Fredstjenesten, forlod den militære Løbebane. Rye, der saa sin Ungdoms Drømme om krigerske Æventyr og Bedrifter briste, bøjede sig vel under Forholdene, men følte sig aldrig ret tilfreds ved Garnisonslivet i Rensborg. S. endelig, der havde en for sin Tid ualmindelig klar Forstaaelse af, at Fredsøvelserne skulle være en Forberedelse til Krigens Gjærning, vedblev at være Soldat med Liv og Lyst; født i Norge, men ikke af norske Forældre, fandt han sig ogsaa hurtig og let til rette i Danmark, om han end trofast bevarede Kjærligheden til sit Fødeland.

I Foraaret 1816 kom S. her til. 3. jyske Infanteriregiment, hvorved han var bleven ansat, garnisonerede den Gang i Kjøbenhavn, men blev 1819 forlagt til Aalborg. Da S. ikke havde faaet sit Ønske opfyldt at blive «videnskabelig militær», kastede han sig med hele den ham iboende Energi og med afgjort Held over den praktiske Tjeneste. 1819 fik han Kapitajns Karakter «som en Undtagelse fra den almindelige Regel» og med den Begrundelse, at han «ved enhver Lejlighed udmærker sig ved Duelighed og Tjenstiver og derfor bliver anbefalet af alle hans foresatte, fordi han ofte har gjort mere end, hvad strikte er hans Pligt at gjøre». 1828 blev han Chef for Regimentets Jægerkompagni, og da han 2 Aar efter havde præsenteret dette for Frederik VI, gav Kongen i en Parolbefaling sin Tilfredshed til Kjende med, at uagtet S. havde

ladet alle Befalingsmænd træde ud, «de meget rask paa hverandre følgende Kommandoord og Signaler forstodes og udførtes øjeblikkelig, og der blev ikke bemærket en eneste Fejl». Og fra en af S.s daværende Underofficerer vide vi, at Kompagniets Uddannelse i Skydning, Gymnastik osv. blev dreven med ikke mindre Iver og Grundighed end Exercitsen. S. blev 1839 Major med Anciennitet fra 1836, ved Omorganisationen 1842 Oberstlieutenant og Kommandør for 8. Bataillon, som han dog 1847 byttede med 2. Jægerkorps; den «lette Tjeneste», Fremtidens Kampform, havde altid været ham kjærest.

Saa kom Krigen 1848. S., der lige var bleven Oberst, fik som Kommandør for «Flankekorpset» en af de mest betroede Poster ved Felthæren. Det ridderlige Mod, hvormed han, selv uden egentlig Nødvendighed, udsatte sig for Fjendens Ild, havde sin store Betydning i de første Kampe efter en lang Fredsperiode; men hans Deltagelse i disse gav dog ikke strax Anledning til at tro, at han «burde gaa videre end til Brigaden». Først ved Nybøl (28. Maj) og ved Dybbøl (5. Juni) fik han Lejlighed til at vise sig som en fremragende Troppefører: 28. Maj var det 2 Gange hans *Angreb* i Fjendens højre Flanke, der gjorde Udslaget; 5. Juni var det hans seje og dygtige *Forsvar* af Terrænet om Dybbøl By, der gjorde det muligt for Hovedstyrken i rette Tid at naa over og ordne sig paa Dybbøl Bjærg. Efter den første af disse Kampe fik han et i sin Naivitet talende Bevis paa den menige Mands Paaskjønnelse, da en Dragon gav ham en Sabel, som var tagen fra en fjendtlig Officer, «fordi Generalen har gjort sig saa megen Umage i Dag». Hans Navn havde hos den danske Soldat faaet en Klang, som det aldrig vil miste.

Efter i Maj at være forfremmet til Generalmajor fik S. i Sept. Kommandørkorset. Han fik Kommandoen over 3. Brigade og stod Vinteren over under Bülow paa Als. 1849 var Brigaden med ved Kolding, Gudsø og Fredericia, og især 6. Juli vandt S. ny Berømmelse ved sin raske Indgriben, da Brigaden Zastrows Modangreb en Tid tvang den danske venstre Flojs 1. Træfning tilbage; atter havde han sin rigelige Del i Dagens smukke Udfald. — Under Vaabenstilstanden fik S. først Inspektion over Infanteriet paa Sjælland, men kort efter kom han igjen til Als, denne Gang som kommanderende General paa Øen, og ligesom forrige Gang virkede han ved sin brændende Interesse for Tjenesten i

stort og i smaat ansporende paa høje og lave, saa at hans Afdelinger mødte fortrinlig forberedte paa Valpladsen ved Isted.

Som Kommandør for 2. Division drog S. 1850 over paa Slesvigs Fastland. Helligbækdagen, 24. Juli, blev Divisionen holdt i Reserve; men under Hovedslaget, 25. Juli, aabnede den, delte i 3 Kolonner, Angrebet paa hele den 1¹/₂ Mil lange Linje. S. fulgte selv sin midterste Kolonne, der 1¹/₂ Mil nord for Langsø bøjede mod Sydvest i Retning af Passerne paa begge Sider af Isted Sø. Denne Flankemarche blev foretagen uden tilstrækkelig Sikring, og Følgen var, at Fjenden overraskede den bageste Del af Kolonnens Gros i Øvre Stolk, saa at den blev skilt fra Resten. S. udtømte alle Midler for at holde igjen, indtil hans Reserve kunde naa op, men forgjæves. Med de faa Tropper, han endnu havde i sin Haand, søgte S. derfor mod Vest, hvor hans venstre Kolonne, der nu maatte blive hans Hovedstyrke, kæmpede, efterfulgt af 2 in-takte Brigader af 1. Division, der dannede Armeens Hovedreserve. Undervejs saa S. nogle fjendtlige Jægere i Færd med at tage en dansk Kanon og gav en Rytterdeling Befaling til at frelse den. Da det ikke gik ham hurtig nok, trak Generalen Sabelen og tog selv Del i Indhugget. Dette blev afslaaet; men imidlertid var Fjenden naaet frem langs den Vej, ad hvilken man maatte tilbage, og ramt i Panden af en Geværkugle sank S. af Hesten, uden at nogen af hans egne kunde føre ham med. Sammen med Generalen laa hele hans Stab saaret paa forskjellige Steder af Valpladsen. S.s næstkommanderende, Oberst Baggesen, viste sig ganske ude af Stand til at erstatte ham (jvfr. I, 431).

«Fremad Folk! Det gjælder eders og min Ære!» skal S. have raabt, da han huggede ind; thi i Følge en gammel militær Trossætning, der levede længe efter, at dens Berettigelse var omme, hæftede der en særlig Skam ved at miste noget af sit Artilleri. Og heri maa vel Forklaringen søges til, at S. satte sit Liv ind for at ratage Fjenden en Trofæ uden at tage Hensyn til de skæbnesvangre Følger, som hans Død i dette Øjeblik kunde faa for hele den danske Hær. Lykkeligvis blev den Skade, der var sket paa Stedet selv, snart oprettet; men at S. faldt, reddede dog den slesvig-holstenske Hær fra at blive sprængt. Thi det var Efterretninger om Begivenhederne ved Øvre Stolk, der fik Overkommandoen til at kalde Brigaden Schepelern tilbage (jvfr. ovfr. S. 106). — Da 2. Divisions Reserve under Henckel (VII, 337) havde taget Stolk tilbage, blev S. funden bevidstløs paa Valpladsen og ført til

Flensborg. Her udaandede han tidlig næste Morgen og blev 28. Juli stedet til Hvile i den store Krigergrav, som gjemmer de fleste af dem, der faldt ved Isted.

S. var en høj, kraftig Skikkelse, havde stærke Lemmer og et Jærnhelbred. Af hans store, spillende Øjne kunde man læse, hvor meget Langsomhed var ham imod; men i Almindelighed forstod han at holde sin Utaalmodighed i Tømme, uden at han derfor blev mindre hurtig til at opfatte en Situation eller tage en Beslutning. Sorger og Bekymringer holdt han helst hos sig selv og forstod, naar det gjaldt, med en egen Blanding af Alvor og Lune at holde Modet oppe hos sine Omgivelser. Trofast var han i Venskab, men havde han fattet Mistillid til nogen, havde han ondt ved atter at frigjøre sig derfor; derfor bevarede han, trods alle Omskiftelser, sin Ungdoms Forkjærlighed for den preussiske Hær og Uvilje mod den svenske. Hans Livsanskuelse var alvorlig, præget af en ubestikkelig Retsindighed; men i Omgang var han munter og spøgefuld, befandt sig vel i Selskab med andre, især med Damer. Hans huslige Forhold vare saa lykkelige som muligt. Han havde 25. Juli 1828 ægtet Johanne Jacobine Margrethe Baronesse Juel (Juul), f. 24. April 1808, Datter af Major C. F. Baron J. til Lundbæk. Hun levede efter sin Husbonds Død først i Kjøbenhavn, siden i en Aarrække i Aalborg. Og i denne By, hvor man fra gammel Tid følte sig nøje knyttet til S., samlede den Hyldest, som Vaabenbrødre og andre ønskede at vise Heltens Minde, sig særlig om hans Enkes ualmindelig fine og sympathetiske Person. Hun døde i Aalborg 17. Juli 1896.

Den dansk-tyske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, III, 2, 1485 ff. N. P. Jensen, Den første slesvigske Krig. A. Larsen, Dansk-norske Heltehistorier 1814—64. Vaupell, S.s Levnetløb. Vort Forsvar Nr. 300 f. 433. Personalhist. Tidsskr. 3. R. I, 69 ff. Museum 1892, I, 334 ff. 344. S. Godskesen, Johanne S. (1896). *H. W. Harbou.*

v. Schleppegrell, Frederik Carl, 1742—1819, Skjønaand. S. var Søn af pløensk Kammerjunker Philip Ernst v. S. til Philipsdal i Angel, senere Ejer af Pilegaard (Vester Aaby Sogn, Fyn), og Christiane f. Lorentzen. Han fødtes 20. Maj 1742 paa Pilegaard, blev 1761 Fændrik i det møenske Regiment, men forlod allerede 1768 Krigstjenesten som Lieutenant, flyttede derpaa til Stenbjærg i Angel, 1782 til Sønderborg og boede senere i Odense og Glücksborg. 1787 udnævntes han til Husfoged, Branddirektør og Ting-skriver paa Als, men opgav kort efter Stillingen paa Grund af

Svigelighed. Han levede derefter som Pensionist i Flensborg og døde 2. Marts 1819 i Risby. S. havde levende æstetiske Interesser, ejede et godt Bibliothek og var ved Venskab knyttet til mange af Danmarks bedste Mænd, Ewald, Baggesen, P. A. Heiberg o. a. W. H. F. Abrahamson nævner ham med megen Anerkjendelse, og det er til ham, at Ewald rettede sit berømte Digt «Haab og Erindring». Selv var S. ikke produktiv. Han var gift med Frederikke Magdalene Augusta f. Randahl (f. 17. Jan. 1742 i Kiel, † 12. Febr. 1801 i Flensborg), Datter af storfyrstelig gottorpsk Major R.

Ewald, Saml. Skrifter II, 31 ff. 229 ff. Molbech, W. H. F. Abrahamson. Der Tagwächter 1845. Bobé, Lavaters Rejse til Danmark 1793 S. 81. 171. Baggesen, Poetiske Skrifter, ved Arlaud, IV, 371. *Louis Bobé.*

Schletter, Christopher, 1629—88, Biskop, er født 12. Nov. 1629 i Halmstad, hvor Faderen, Hans S., var Borgmester; Moderen hed Alhed Villumsdatter. Han deponerede fra Kjøbenhavns Skole 1650 og blev 1652 Hovmester for den unge Just Høg, hvem han 1654 fulgte til Herlufsholm. Her blev han 1658 Rektor, men var bunden ved sine Forpligtelser til Just Høg, som han havde fulgt til Sorø, og kunde saaledes først tiltræde Rektoratet 1660. 1661 blev han Magister og 1668 Vicelektor i Roskilde, hvorfra han 1672 blev Professor i Theologi ved Universitetet. 1675 blev han Dr. theol. og 1678 Biskop i Throndhjem, hvor han døde 25. Okt. 1688. Man har udtalt den Formodning, at han blev Biskop, fordi Universitetsvirksomheden ikke passede for ham, der i det hele næppe har været nogen fremragende Mand. Man kjender kun lidet til hans Virksomhed i Stiftet. Han foreslaar at paalægge Præsterne at studere visse Bøger som Brochmands «Systema», Chemnitz' «Harmonia evangelica» o. fl. Ligesaa foreslaar han Oprettelsen af Landmoder i Norge, som de fandtes i Danmark fra Aarhundredets Begyndelse, — et Forslag, der røbede lidet Kjendskab til eller liden Forstand paa, hvad de lange Afstande og de haarde Sørejser i det vidtstrakte Stift havde at betyde. 1685 indgav han efter kongelig Befaling en Relation om Finmarken og dette Lands Indvaaneres Tilstand m. m. Han havde den Ulykke, at hans Bispegaard brændte 1681. Han har intet udgivet uden sin Doktorafhandling, og der findes i det hele meget lidet efter ham. Han blev 1672 gift med Margrethe van Holtoug (f. i Malmø 12. Marts 1630, † i Throndhjem 23. Dec. 1686), Enke efter Mag. Gregers Mikkelsen, Sognepræst til Herlufsholm († 1668).

Wad, Rektorerne p. Herlufsholm S. 157. Daae, Thronhjems Stifts geistl. Hist. S. 128.

D. Thrap.

Schlichting, Marius, 1804—75, Lærer, var en Søn af Regningsmand Hans Friedrich S. og Anna Elisabeth f. Henningsen i Stiesholt i Satrup Sogn i Angel, hvor han fødtes 7. Nov. 1804. Efter i et Par Aar at have besøgt Seminariet i Tønder var han Lærer ved forskellige Skoler i sin Hjemegn fra 1824—32, hvorpaa han kaldedes til Kiel og virkede her, senest som Overlærer ved Byens Realskole, til sin Død. Han havde stor Interesse for Naturkundskab og var Medstifter af og mangeaarig Sekretær ved Hertugdømmernes Forening for Udbredelsen af naturvidenskabelige Kundskaber, ligesom han udgav en Del fysiske og pædagogiske Skrifter, deriblandt «Chemische Versuche einfachster Art» (Kiel 1861), der udkom i flere Oplag. S. var ivrig slesvig-holstenskindet. Fra 1848—51 sad han som Medlem i den oprørske Landdag, og i Vinteren 1864 udgav han Flyveskriftet: «Los von Dänemark! Warum?». 1867 valgtes han til Medlem af det preussiske Deputeretkammer, men kunde for øvrigt ikke forsone sig med de ved Annexionen skabte Forhold. Han var Æresmedlem af Hertugdømmernes Lærerforening og døde i Kiel 6. Marts 1875.

Schriften des naturwissensch. Vereins f. Schleswig-Holstein II, 236 ff. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

P. Lauridsen.

Schlichtkrull, Andreas Christian, f. 1844, Departementschef, er en Søn af Kancelliraad, Kontorchef under Landsover- samt Hof- og Stadsretten Oluf Peter S. (f. 15. Dec. 1813 † 17. Juni 1876) og Juliane Margrethe Elisabeth f. Boje (f. 21. Jan. 1815 † 25. Sept. 1851). Han fødtes i Kjøbenhavn 2. Febr. 1844, blev 1862 Student fra Metropolitanskolen og 1868 juridisk Kandidat. 1870 fik han Ansættelse som Volontær i Generaldirektoratet for Skattevæsenet, 1873 blev han Assistent i Finansministeriet, 1878 Fuldmægtig sammesteds og 1888 Chef for Ministeriets Sekretariat samt Sekretær hos Finansministeren. I Begyndelsen af Aaret 1898 udnævntes han til Chef for Finansministeriets 1. Departement og senere s. A. tillige til Chef for Koloniernes Centralbestyrelse. Desuden har han, som 1873—76 var Sagførerfuldmægtig, siden 1891 været Medlem af Administrationen for «Borgervennen af 1788», siden 1898 Repræsentant i Nationalbanken og siden 1899 Medlem af «Centralkomiteens» Bestyrelse. 1901 blev han Kommandør af

Danebrog (2. Grad). — Han blev 11. Juli 1871 gift med Thora Dorothea Lasson (f. 22. Sept. 1847), en Datter af Manufakturhandler Lauge Christopher L. og Dorothea f. Berg. *G. Kringelbach.*

Schlick, Benjamin Gotthold, 1796—1872, Arkitekt og Mekaniker, blev født i Kjøbenhavn 6. Sept. 1796 som Søn af Hofviolon (Kapelmusikus) Christian Traugott S. (f. 1753 † 1808) og Anne Henriette f. Clausen (f. 1766 † 1854). Der hviler noget mystisk over hans Liv og Herkomst; han nød Frederik VI's særlige Gunst, som paa forskjellig Maade gav sig Udtryk saa vel gennem personlig Omgang som gennem pekuniære Understøttelser og varme anbefalinger til indflydelsesrige Personer i Udlandet. S. besøgte Kunstakademiets Bygningsskole og vandt 1815 den mindre Sølvmedaille, men senere lykkedes det ham ikke, trods alle Anstrængelser, at opnaa nogen Udmærkelse fra Akademiets Side, lige saa lidt som det lykkedes ham at blive ansat som Maskinmester ved det kongl. Theater, skjønt han havde gjort Theaterbygning og Theatermaskineri til sit specielle Studium. 1818 rejste han med offentlig Understøttelse til Udlandet, og her blev han Resten af sit Liv med Undtagelse af enkelte Besøg i Hjemmet, snart i Italien eller Tyskland, snart i Paris eller London. Han var aabenbart et stort Stykke af en Æventyrer, havde en elegant, vindende Personlighed og havde gennem sine talrige Forbindelser Adgang til de højeste Kredse, hvorigennem han naaede et ganske forbavsende Antal af Ordener, Udnævnelser fra Akademier og Fyrster samt kostbare Mindegaver. Hvori hans Virksomhed egentlig bestod, er vanskeligt at afgjøre; man ved, at han 1826 paa ulasteligt Fransk udgav en af Tegninger ledsaget Beretning om Ingeniør Brunels Anlæg af en Tunnel under Themsen, at han med meget Bifald 1828 restavrerede Théâtre des variétés i Paris og 1830 Theatret i Carlsruhe. Desuden nævnes der, at han har udstillet Modeller til Restavrering af en Række Bygninger i Herculaneum og Pompeji. Han døde ugift i Paris i Sept. 1872.

Weilbach, *Nyt Kunstnerlex.*

Erik Schiødt.

Schlüter (Slüter, Sluter), **Severin Walther**, 1646—97, Præst, blev født 12. Jan. 1646 i Hamborg, hvor hans Fader, Dr. juris Johann S., var Borgmester; Moderen hed Elisabeth Trainer. Han studerede ved tyske Universiteter og blev theologisk Professor i Rostock 1673. Allerede Aaret efter blev han Hofprædikant hos

den danske Enkedronning Sophie Amalie, der holdt Hof i Nykjøbing paa Falster; han beklædte denne Stilling i 10 Aar. Da udnævnte den lauenborgske Hertug ham 1684 til Superintendent og Præst i Lauenborg. Her døde han 31. Dec. 1697. Han var en heftig Modstander af Pietismen og havde mange Stridigheder med dens Tilhængere. Kirkehistorie var hans egentlige Fag. Før sin Forflyttelse fra Rostock havde han paatænkt at holde kirkehistoriske Forelæsninger og havde paabegyndt et lille Skrift, «Propylæum historiæ Christianæ» (1680), som i systematisk Opstilling angiver Kilderne til Kirkehistorien. I Fortalen udtaler han sin Anerkendelse af den betydelige Hjælp, Kjøbenhavns offentlige og private Bibliotheker ligesom de i Hovedstaden hyppig forefaldende Bogavktioner have ydet ham. Bogen udkom meget forøget i ny Udgave 1696, og heri optog han en Del af sine ældre akademiske Afhandlinger. Mod Johs. Lysers (X, 536) Lære om Polygami følte han sig forpligtet til at optræde med et Par Modskrifter, da Lyser, der vistnok var beslægtet med S., under sit Ophold i Danmark havde voldet ham flere Ubehageligheder. S. var 2 Gange gift: 1. (1676) med Maria Welhafer († 1693), Datter af den tyske Præst W. i Helsingør; 2. (1695) med Maria Elisabeth Pfeiffer, Datter af Superintendent P. i Lybek.

Moller, Cimbr. lit. I. Zwergius, Siellandske Clerisie S. 728 ff. Werlauff, Efterr. om det st. kgl. Bibl., 2. Udg., S. 124. *A. Jantzen.*

Schmeerfeldt, Baltzar Vilhelm, 1785—1834, svensk Kornet. S., der blev født 14. Sept. 1785 i Stockholm, var Søn af Grosserer J. B. S. og Anna Elisabeth f. Lundberg. Han besøgte Universitetet i Upsala, men efter Forældrenes Død valgte han Militærvejen, i det han købte sig en Plads som Kornet ved det skaanske Husarregiment. I Vinteren 1810 rejste han fra Landskrona til Kjøbenhavn, hvor han konsulerede en Læge for et Saar, som han havde faaet ved et Ulykkestilfælde. Under et gjentaget Ophold i den danske Hovedstad saa han flere Gange Prinsesse Juliane, Arveprins Frederiks Datter, i hvem han blev forelsket. Da han skrev Breve til hende og søgte at trænge sig ind i Palaiset, hvor hun boede, fik han Befaling til strax at forlade Riget, og det blev ham forbudt nogen Sinde at betræde dette. Alligevel kom S. i første Halvdel af Aaret 1811 3 Gange til Sjælland, hvor han hver Gang erklæredes for Arrestant og sad 3 Uger som Fange paa Kronborg. I Juli begav han sig atter til Kjøbenhavn, og her gjorde han sig

skyldig i en sindsforvirret Optræden, der kostede ham Friheden for Resten af hans Liv. Væbnet med 3 Pistoler, hvoraf de 2 vare skarpt ladte, begav han sig 27. Juli om Aftenen til Amalienborg og forlangte øjeblikkelig Avdiens, i det han foregav, at de Ting, hvorom han vilde tale med Kongen, ikke taalte nogen Opsættelse. Han nærmede sig Frederik VI personlig paa Trappen og tiltalte ham, med den uladte Pistol i Haanden. Kongen gav Befaling til hans Fængsling, hvorefter han afvæbnedes og førtes til Citadellet. Under Forhørene erklærede S., at han ikke havde haft til Hensigt at ville skyde Kongen, hvorimod han vilde have dræbt sig selv, da han siden Fængslingen paa Kronborg stod vanæret i Kammeraters og Slægtinges Øjne. Den nedsatte Kommission dømte S. til livsvarigt Fængsel; men Højesteret forandrede dette til Livsstraf. Ved kongl. Resolution benaadedes han med livsvarigt Fængsel paa Munkholm. S. forblev dog i Citadellet, og her døde han af Kræft 4. Avg. 1834.

Giessing, Frederik VI's Regjeringshist. II, 352 ff. Medd. fra Krigsark. V, 199 ff. *A. Thorsøe.*

Schmettow, Carl Jacob Valdemar Rigs greve, 1744—1821, Officer, var Søn af nedennævnte General Herman Valdemar Rigs greve S. Han var født 25. Dec. 1744 og traadte tidlig ind i den danske Hær, uden dog at gjøre Tjeneste ved sit Regiment, nemlig Livregimentet Kyrasserer, før 1764, og blev da s. A. udnævnt til Premierlieutenant. Allerede Aaret efter blev han Kapitajnlieutenant ved Livgarden til Fods, men gik umiddelbart derefter en Tid i fransk og 1769 i russisk Tjeneste, hvorfra han 1770 fik Afsked som Oberst. 1774 blev han dansk Oberst og Chef for sjællandske Regiment til Fods, blev 1776 forsat til Norge som Chef for 3. thronhjemske Regiment og fik ved den norske Hærs Omorganisation 1789 2. thronhjemske Regiment. Imidlertid var S. 1787 udnævnt til Generalmajor og havde under Feltoget i Baahus Len 1788 ført 2. Feltbrigade; 1802 blev han Generallieutenant og 1806 Ridder af Danebrog. Under Krigen med Sverige 1808—9 kommanderede han en Brigade, der dækkede Grænsen mod Jæmte-land, men deltog dog ikke i Toget til Frøsøen 1809. Efter General G. F. v. Krogh blev S. i 1814 kommanderende General nordenfjælds og s. A. virkelig General. I dette Aars Begivenheder tog han aktiv Del som Regentens, senere den valgte Konge Christian Frederiks, Underhandler med de svenske Myndigheder, specielt Felt-

marskal, Grev v. Essen. I denne utaknemmelige Rolle paadrog S. sig Grevens Uvenskab og derigjennem Kronprins Carl Johans Uvilje, og denne forøgedes end yderligere ved, at S. senere i meget energiske Udtryk ved en offentlig Kundgjørelse betydede den svenske Oberst Eck, da han mod den afsluttede Konvention i Moss vilde forlægge sine Tropper ind over den norske Grænse nordenfjælds, at han, S., i saa Fald vilde møde Eck og hindre dette med de samme Tropper, der kæmpede med Svenskerne ved Lier og Matrand. Vistnok blev Oberst Eck desavoueret, men samtidig udtalte Kronprinsen sin Misnøje med S.s Forhold og Udtryk. Siden betragtedes S. som «ildesindet», og da Grev v. Essen efter Foreningen blev Statholder i Norge, bestyrkede han Kronprinsen i denne Mening og lod sig det være magtpaaliggende, at S. erholdt sin Afsked, før hans bebudede Ansøgning derom indkom. Afskeden, som han fik i Febr. 1815, er da ogsaa dateret nogle Dage før Ansøgningen. S. døde paa sin Gaard Rotvold ved Throndhjem 21. April 1821.

Nævnte Gaard ligesom ogsaa Gaarden Arildsløkken og Mostadmarkens Jærnværk samt en af de største Bygaarde i Throndhjem fik han med sin Hustru, Stinchen Anna Catharina f. Møllmann (f. 1757 † 1820), Datter af Lagmand, titulær Stiftamtmand Hans Ulrich M. og Gudlov f. Hveding. — S. besad en livlig Aand og mange Interesser; han var en sand Fader for sit Regiment og tog sig med særlig Omhu af sine Officerers Ve og Vel; hans Projekter vare utallige, baade paa det militære Felt og som Jorddrot; de omfattede lige saa vel Udbredelse af Have- og Potetesdyrkning som Modeller for militære Lejrhytter og Indførelse af Krigshunde i Bevogtningstjenesten; han var bekjendt for sin Hidsighed og Forfængelighed, men ogsaa for sin Gjæstfrihed, Hjælp-somhed og Rundhaandethed.

Det kgl. norske Vidskb. Selsk. Skrifter i 19. Aarh. V. Y. Nielsen, Breve fra Grev v. Essen. Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner. C. O. Munthe.

v. Schmettau, Frederik Vilhelm, o. 1663—1735, Officer, Diplomat, var Søn af Ernst v. S. til Dremling i Schlesien, kejserslig Raad, og Elisabeth Nüsser. Han traadte i dansk Tjeneste under Felttoget i Hertugdømmerne 1700 som Generaladjutant hos Overgeneralen, Hertug Ferdinand Vilhelm af Würtemberg, fik i denne Stilling Oberstlieutenants Karakter og blev s. A. ansat ved Ahlefeldts Kyrasserregiment. 1701—14 tog han ved det danske

Auxiliærkorps Del i den spanske Arvefølgekrig, blev 1702 Oberst og Chef for 5. jyske Rytterregiment, 1709 Brigadér og 1711 Generalmajor. Han udmærkede sig bl. a. i Slaget ved Høchstедt (1704), hvor han fik en Arm skudt over, og blev flere Gange benyttet til Underhandlinger med Generalstaterne. Efter Hjemkomsten traadte han 1716 ud af Hæren, men vedblev at være knyttet til Danmark, bl. a. ved sit Ægteskab med Anna Margrethe f. Brandt (f. 17. Sept. 1685), Datter af Overrentemester Peter B. (III, 10).

Da Christian VI kort efter sin Tronbestigelse foretog forskellige Forandringer i Besættelsen af de vigtigere diplomatiske Poster, blev S. sendt som dansk Gesandt til Stockholm (April 1731). Han skulde her inavgurere Kongens svenskvenlige Politik, som han selv var en erklæret Tilhænger af, men som til en Begyndelse kun fandt ringe Tilslutning hos de ledende svenske Statsmænd. Dog var der allerede begyndt at ske et Omslag, da S. 1733 af Helbredshensyn maatte søge om Afsked. Han døde 18. April 1735. I Anledning af sin Sendelse var han 1731 bleven Gehejmerraad og Ridder af Danebrog; senere havde han faaet Generallieutenants Karakter. — S.s Enke blev 1753 Hofmesterinde for den 2aarige Arveprins Frederik, s. A. Dame de l'union parfaite, 1758 Dekanese for Vallø Stift, hvor hun døde 15. Nov. 1768.

E. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 II, 41 ff. 60 f.

H. W. Harbou.

Schmettau, Gottfried Wilhelm Christian Rigs greve, 1752—1823, Officer, blev født 12. Juni 1752 i Meklenborg, hvor Faderen, dansk Kammerherre og Regeringsraad i Oldenborg Leopold Rigs greve S., ejede nogle Godser. I sit 8. Aar udnævntes S. til Kornet i Livregiment Ryttere, men først 4 Aar senere kom han til Kjøbenhavn for at faa en militær Opdragelse. Han blev 1767 ansat ved Livgarden til Hest, men hørte allerede, inden Struensee 1771 fik Garderne opløst, til de «reducerede» Officerer. 1772 kom han til slesvigske Infanteriregiment, 1774 til jyske lette Dragoner, blev Ritmester og 1788 Major (Anciennitet fra 1781) ved Husarregimentet. Her fra kom han 1790 til slesvigske Ryttere, blev 1792 Oberstlieutenant og 1803 Oberst i Livregiment Ryttere, som han kommanderede under Chefens, Prins Christian af Hessens (III, 530), Udenlandsrejse. 1806 blev han Chef for jyske lette Dragoner, men en Maaned derefter Kommandør for Livgarden til Hest, hvilken Post han beklædte til sin Død, 25. April 1823. Under Kjøben-

havns Belejring 1807 deltog han i det af Peymann sammenkaldte Krigsraad og fik det pinagtige Hverv at overbringe Kronprinsen Meldingen om Kjøbenhavns Kapitulation. I 1809 blev han Generalmajor og var designeret til som Chef for en Kavalleribrigade at deltage i den paatænkte Overgang til Skaane. Som Kommandør for 1. Armédivision i Norge (fra 1813) aabnede han efter Prins Christian Frederiks Ønske Underhandlinger med den svenske General v. Essen med det Formaal at lade Prinsen blive adopteret af Carl XIII i Tilfælde af Carl Johans Død. Han blev Generallieutenant 1814, Kommandør af Danebrog 1817. Fra 1813 var S. Forstander for den militære Manege samt i Direktionen for Stutterivæsenet og Veterinærskolen. 1776 optoges han i den danske Adel.

Gift 1. (6. Jan. 1790) med Elisabeth Alexandrine f. de Hemert (f. 31. Juli 1768 † 8. April 1793), Datter af Kommandør i Flaaden Gisbert de H.; 2. med Margrethe Vilhelmine f. v. Stemann (f. 5. Jan. 1780 † 12. Jan. 1865), Datter af Overpræsident i Altona Chr. Ludv. v. S. (f. 1730 † 1813) og 2. Hustru, Isabella Eleonora Dorothea f. v. Schmettau (f. 1750 † 1818). Med sin 2. Hustru, der var Dekanesse paa Vallø fra 1840 og til sin Død, havde S. bl. a. en Datter, gift med Minister Carl Emil Bardenfleth (I, 519), og en Datter, gift med Minister F. F. Tillisch.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26. A. Petersen, Vallø og Omegn S. 181. Hist. Tidsskr. 5. R. III, 431. Medd. fra Krigsark. Krogh, Den kgl. Livgarde til Hest. *Lesser.*

Schmettow, Herman Valdemar Rigs greve, 1719—85, Officer, var født i Dresden 26. Maj 1719. Hans Forældre vare preussisk Kammerherre Carl Friedrich Baron v. S. til Holdorf (Fætters Søn af den ovfr. omtalte F. V. v. S.) og Hedevig f. Baronesse Løvendal. S.s fædrene Slægt, der 1742 blev rigsgrevelig, stammede oprindeligt fra Ungarn og havde paa hin Tid endnu et vist kosmopolitisk Præg; det samme var som bekjendt Tilfældet med hans mødrene Slægt, og det kom ligeledes til at gjælde ham selv. Han studerede en Tid lang ved Universitetet i Leipzig, men fik i øvrigt sin Opdragelse og Uddannelse dels ved «de sachsiske Augusters galante Hof», dels ved den franske Armé, hvor han under Marechallerne Morits af Sachsen og Løvendal (X, 593, S.s Morbroder) deltog i flere Felttog. Han var paa denne Maade bleven en ualmindelig vel instrueret Officer, theoretisk og praktisk; han havde erhvervet sig en betydelig almindelig Dannelse og nærede levende Interesse for Videnskab og Kunst; i religiøs Henseende var han

erklæret Fritænker, i moralsk Henseende vare hans Principper over for Kvindekjønnen fuldstændig løse, men i andre Retninger var han en ærekyr og samvittighedsfuld Mand.

Strax efter Frederik V's Tronbestigelse 1746 fik S. Ansættelse i den danske Hær som Oberst for Livregimentet til Hest. Hans Forgænger, Grev Ludv. Casimir af Isenburg, havde vanrøgtet Regimentet, og der var derfor nok at tage fat paa for S.; desuden blev han benyttet til særlige Hverv, saaledes ved Udarbejdelsen af et nyt Excercerreglement for Rytteriet, og fik gjentagende Tilladelse og til Dels kongelig Understøttelse til at overvære Felttog ved fremmede Hære. 1748 blev han Kammerherre, 1753 Generalmajor, 1757 Æresmedlem af Kunstakademiet, i hvilken Anledning han holdt en fransk Tale, der s. A. blev trykt, 1759 Generallieutenant; men sidstnævnte Aar traadte han ud af dansk Tjeneste for at tage Del i Syvaarskrigen. 3 Aar efter kom S. tilbage; den danske Hær stod da i Holsten, beredt til at imødegaa et russisk Angreb. Overgeneralen, Feltmarskal Grev Saint-Germain, gav S. Kommando over en Division, bestaaende af 4 norske Regimenter og de nyoprettede «lette» Afdelinger, og betroede ham under Marchen ind i Meklenborg Sikringen af Hærens højre Flanke. Men, som bekjendt, paa Grund af Zar Peter III's Død endte Krigen uden Sværdslag.

S. var paa den Tid højt anskreven hos Saint-Germain. Han blev i Jan. 1764 udnævnt til General til Hest og kommanderende General i Norge, og da der i April s. A. blev oprettet et særligt norsk «Krigsdirektorium», blev han tillige Præsæs i dette. Den første og vigtigste Opgave, der blev stillet Direktoratet, var at udarbejde en Plan til Omordning af den norske Hær efter Saint-Germains Principper (jvfr. XIV, 564 f.). At S. i alt væsentligt har billiget disse, fremgaar bl. a. deraf, at en stor Del af dem gaar igjen i hans Søns «Patriotische Gedanken üb. stehende Heere» (s. ndfr. S. 206). Men S. var langt mere Opportunist end Marskallen; han forstod Nødvendigheden af at tage Hensyn til det overleverede og de stedlige Ejendommeligheder, og han fik derfor sat igjennem, at der ved den i Sommeren 1765 givne «Kompositionsplan» ikke blev foretaget saa store Indskrænkninger i den norske Hærs nationale Del, som Saint-Germain havde ønsket.

I Anledning af Omorganisationen blev der foretaget en Del Afskedigelser, hvad der til en vis Grad skal have skadet den Popularitet, som S. ellers kunde glæde sig ved i Hæren og sikkert ogsaa fortjente. Som Exempler paa hans Bestræbelser for at

fremme den norske Hærs Udvikling skal blot nævnes, at han baade i økonomisk og videnskabelig Henseende bragte den længe forsømte «mathematiske Skole» i Christiania paa Fode igjen, og at han 1765—66 i Christiania udgav det første krigsvidenskabelige Tidsskrift i de nordiske Riger («Militærisk Bibliothek»).

I Privatlivet var S. den elskværdige Verdensmand, ogsaa over for den borgerlige Del af Befolkningen. Han indtraadte som Medlem af Videnskabernes Selskab i Throndhjem og skaffede det Prædikat af «kongeligt». Han gav Stødet til Opførelsen af dramatiske Forestillinger i Christiania og virkede til at give det selskabelige Liv i denne Stad et højere Sving. Han tog sig i Agt for at vække Forargelse ved aabenlyst at lægge sine «kjætterske» Meninger for Dagen og tog derfor Del i den offentlige Gudstjeneste. Kort sagt, han søgte paa enhver Maade at give den norske Nation Beviser paa den Sympathi og Agtelse, som efter hans eget Sigende var indpodet ham, fra han var Barn. Og Nordmændene havde saa meget lettere ved at gjengjælde disse Følelser, som S. jo i meget maatte minde dem om sin Morfader Løvendal og sin Oldefader Gyldenløve; har S., hvad nok kan være, ikke lagt Baand paa sin Kvindekjærhed, saa havde disse jo ikke været bedre. Ogsaa efter at S. havde maattet forlade Norge, bevarede han sin varme Interesse for dette Land.

Kun 3 Aar forblev S. i sin høje Stilling. I Begyndelsen af 1767 havde han et skarpt Sammenstød med danske Kancelli i en Sag vedrørende Frederiksstads Gjenopbyggelse efter en stor Ilds-vaade. S. begik her et formelt Overgreb mod «Kongens Højhed», og man har ment, at hans Holdning i denne Sag var Anledningen til, at han maatte gaa af 14. April 1767. Den virkelige Grund var dog sikkert den, at han var kommen i et skjævt Forhold til Saint-Germain, der en Maaned forud for anden Gang var kommen til Roret. Marskallen kunde ikke finde sig i den Uforbeholdenhed og Fasthed, hvormed S., der paa sin Side blev ved at høre til hans ivrigste Beundrere, forfægtede, hvad han ansaa for rigtigt; og især kom dette frem, da Saint-Germain nu var bestemt paa at gennemføre sine Planer om en grundig Reduktion af den norske Nationalmilitis. Det maa være dette, S. sigter til, naar han senere i et Brev til Kongen skriver, at han foretrak at fratræde Generalkommandoen i Norge fremfor at handle mod sin Overbevisning. Det lader ogsaa til, at Grev Rantzau-Ascheberg, der ubegribeligvis havde forstaaet at vinde Marskallens Tillid, har intrigeret mod S.,

og da Rantzau nu fik S.s Post, skal denne have sendt ham en Udfordring; men paa en ret behændig Maade undgik Rantzau Duellen. — S.s militære Løbebane var hermed endt. Hvis der, som der siges, senere har været forhandlet med ham om at overtage Kommandoen over den venetianske Hær, førte det i alt Fald ikke til noget.

«Han var en brav General, ja, den eneste, vi havde, aktiv og ærlig,» skriver Suhm i Anledning af S.s Afskedigelse, og denne Mening deltes af mange. For øvrigt gik han af med en rundelig Pension og fik den Gjæld, han havde gjort i Christiania, betalt. Kongen lod ham tilkjendegive sin «fulde Tilfredshed» med hans Tjeneste og gav ham, der 1763 var bleven hvid Ridder, endog Løfte om Elefantordenen. Thi skjønt Christian VII havde ladet ham «springe» som saa mange andre, følte han sig tiltalt af S. — mindre dog af hans solide Egenskaber, end af hans Aandrighed og frie Ideer. Disse Ideer havde selvfølgelig ingen heldig Indflydelse paa Christian VII's ubefæstede Sind, og formodentlig efter J. H. E. Bernstorffs Forlangende blev det derfor betydet S., at Kongen ønskede, at han skulde forlade Hoffet. Han bosatte sig nu i Pløen, hvor han sysselsatte sig med religiøse og filosofiske Spekulationer — bl. a. studerede han Bibelen i Grundsporene — og 1771 lod trykke det «eneste ugudelige Skrift», som blev fremkaldt ved Trykkefriheden: «Blätter, aus Liebe zur Wahrheit geschrieben». Især paavirket af de engelske Deister, hvorimod han tager Afstand fra Voltaire, nærmede han sig til det Standpunkt, som D. F. Strausz indtog langt inde i det 19. Aarhundrede. Skriftet var ikke trykt færdigt, endsige falbudt eller solgt, da tyske Kancelli i Begyndelsen af 1772 lod S. affordre en Erklæring derom. Men denne holdt fast ved, at han kun var pligtig til at svare for militært Værneting, og da man i et helt Aar ingen Vegne var kommen med ham, blev Sagen standset ved et kongeligt Reskript. Senere skrev og uddelte han andre Piecer af lignende Art. Han vedblev dog at være vel anskreven ved Hove, og 1778 bragte han, meget mod A. P. Bernstorffs Ønske, den ham lovede Elefantorden med hjem fra et Besøg i Kjøbenhavn. 24. Okt. 1785 døde han i Pløen.

27. Nov. 1743 havde S. ægtet Georgine Amalie de la Croix de Fréchapelle (f. 25. Febr. 1716 † 1. Sept. 1796), Datter af en Overstaldmester ved det storbritannisk-hannoveranske Hof.

W. F. Schmettow, Erläut. Commentar z. d. patr. Gedanken. Daae, Det

gamle Christiania, 2. Udg., S. 200 ff. Vaupell, Den dansk-norske Hærs Hist. II. Gaspari, Urkunden u. Materialien, Forts. S. 280 ff. Sinding-Larsen, Den norske Krigsskoles Hist. S. 22 ff. Huitfeldt, Christiania Theaterhist. Minerva 1790, I, 237. Stampe, Erklæringer V. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. V, 262. Réverdil, Struensee S. 66. Adresseavisen 1770, Nr. 118. Nyerup, Lüxdorphiana I, 49 ff. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. V, 1, 52 ff. *H. W. Harbou.*

v. Schmettau, Samuel Leopold, 1743—1830, Amtmand, var Søn af preussisk Gehejmraad og Kammerdirektør Heinrich Wilhelm v. S. og Frederikke Vilhelmine f. v. Schmettau, Datter af ovennævnte Gehejmraad Fred. Vilh. v. S., og fødtes 2. Okt. 1743 i Berlin. 1754 kom han til Danmark, blev Aaret efter Page og 1763 Kammerpage hos Kronprins Christian (VII). 1766 fik han Titel af Kammerjunker. 1767 tog han Afsked som Kammerpage hos Kongen og udnævntes Aaret efter til opvartende Kammerjunker hos Arveprins Frederik. 1770 blev han Kammerherre og fik 1774 Bestalling som Amtmand i Hütten Amt og de slesvigske Domkapitelsdistrikter samt Aaret efter over Aabenraa og Løgumkloster Amter. 1782 fik han det hvide Baand, tog 1802 Afsked fra Stats-tjenesten og flyttede til Kiel, hvor han døde ugift 10. Febr. 1830. I sit Otium forfattede S. flere Afhandlinger om Struenseeperioden, men om disses Skæbne ved man intet. Hans avtobiografiske Optegnelser ere trykte i «Pretzer Wochenblatt» 1838—39. S., der var en trofast Ven af Guldberg, nærrede varme danske Sympathier. *Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Louis Bobé.*

Schmettow, Valdemar Frederik Rigs greve, 1749—94, Diplomat, Litterat, anden Søn af den ovfr. omtalte Herman Valdemar Rigs greve S., var født i Celle 25. Febr. 1749. Allerede i hans 8. Aar fik Faderen ham indskreven i den danske Hær, men han kom aldrig til at indtræde i den, og vel udnævntes han 1769 til Generaladjutant, men det var en blot og bar Hof titel, der ikke paalagde ham militære Pligter, men gav ham Ret til at bære militær Uniform. Derimod stod hans Hu til Diplomatiets, og 1767 ansattes han som Legationssekretær i Madrid, 1769 forflyttedes han i samme Egenskab til Warschau, blev Chargé d'affaires i Dresden 1771 og udnævntes det følgende Aar til Envoyé sammesteds. Men det viste sig snart, at han maatte fjærnes der fra for Gjæld, dersom man vilde undgaa yderligere Skandaler. Han fik derfor Afsked i Febr. 1773; dog lykkedes det Udenrigsministeren, Grev Osten, at udvirke, at han endnu i 3 Aar kom til at oppebære sin

hidtidige Gage, der skulde anvendes under behørig Kontrol til at betale hans Gjæld. Derimod maatte han give Afkald paa Pension eller Gratifikation. Senere viste det sig i øvrigt, at han ogsaa havde forgrebet sig paa Statens Penge, der vare ham betroede i Embeds Medfør.

Da han nu besluttede at søge Tjeneste i Udlandet, meddeltes der ham ligeledes Afsked som Generaladjutant, og han indtraadte derpaa i kurpfalzisk Tjeneste som Gehejmeraad, men forlod den allerede Aaret efter «paa Grund af Strid med en anset Mand». De følgende Aar tilbragte han paa Rejser og opholdt sig særlig i Paris, hvor han meget omgikkes med den senere saa bekendte Kardinal Rohan. 1778 vendte han tilbage til Danmark og tilbragte Resten af sit Liv i Pløen. Hans økonomiske Stilling var stadig slet, men det synes, at Landgrev Carl af Hessen tog sig af ham. 1781 opnaaede han at faa en Pension af Statskassen, og 1790 udnævntes han til Medlem af den pløenske Landret og Konsistoriet, hvilke — i øvrigt ulønnede — Hverv han skal have røgtet med Iver og Dygtighed. Mest beskæftigede han sig med litterært Arbejde og vandt ikke ringe Anseelse i Tyskland som politisk og statsøkonomisk Forfatter. Bl. a. skrev han om de danske Finanser, og 1791 udgav han et Skrift, «Patriotische Gedanken eines Dänen üb. stehende Heere, politisches Gleichgewicht u. Staatsrevolution», i hvilket han udtalte, at Danmark var for fattigt og for slet befolknet til at kunne holde en staaende Hær, gjorde Affæren ved Kvistrum Bro latterlig og angreb de Mænd, «der forledede Regenten til at opofre Landets Velfærd». Dette Skrift paadrog ham en litterær Fejde med General Fr. Mansbach, som deri fandt en Fornærmelse mod Landgrev Carl, og det truede endog med en Duel, der dog hindredes ved S.s Sygdom og Død 7. Juli 1794.

Kordes, Schlesw.-Holst. Schriftsteller-Lex. Allg. Deutsche Biographie XXXI. Bobé, Papirer fra d. Reventlowske Familiekreds II, 244 ff. Friis, A. P. Bernstorff og Guldberg S. 263. *P. Vedel.*

Schmid, Andreas Christian Johannes, 1815—93, Retslærd, var født i Tønder 4. Jan. 1815 og Søn af Præst af samme Navn i dennes andet Ægteskab, med Laurette f. Müller. Efter 1834 at være blevet Student i Kiel lagde han sig efter Retsvidenskaben, blev 1838 juridisk Kandidat paa Gottorp og s. A. Dr. juris ved Kiels Universitet. Fra 1839—48 virkede han som Privatdocent ved dette Universitet, men lod sig i Efteraaret 1849, rimeligvis som Følge af de vanskelige Forhold ved Universitetet efter Oprørets

Udbrud, udnævne til Herredsfoged i Ugle Herred under Flensborg Amt, i hvilket Embede han dog kun forblev indtil det følgende Foraar. I Sommeren 1850 modtog han en Kaldelse til Kjøbenhavns Universitet, foreløbig dog kun som midlertidig extraordinær Docent, men i det følgende Aar blev han fast ansat og havde allerede forinden faaet Professortitelen. Her blev han, indtil han i Begyndelsen af 1853 blev udnævnt til ordentlig Professor i Lovkyndighed ved Kiels Universitet. S. A. blev han kongevalgt Medlem af Provinsialstænderforsamlingen for Sønderjylland. Han mødte dette Aar i Flensborg og blev endogsaa udnævnt til Forsamlingens Præsident, men synes i denne Stilling, trods en redelig Vilje, dog næppe at have haft tilstrækkelig Behændighed til at klare den unægtelig ogsaa vanskelige Opgave at forsone de stærke nationale Modsætninger i denne Forsamling. I 1855 blev han udnævnt til Dommer i den holsten-lauenborgske Overappellationsret og forblev i denne Stilling, indtil denne Domstol ophævedes i 1867. Han levede derefter som Privatmand i Kiel og døde 25. Maj 1893 i Glücksborg. Han var gift med Augusta Lucie Elise f. Rentz, Datter af Advokat Friedrich Heinrich Paul R.

S.s litterære Efterladenskaber bestaa foruden i et Register til en Samling tyske Domme (1881) i «Handbuch des gemeinen deutschen Civilprocesses» i 3 Dele (1843—45), «Handbuch des gegenwärtig geltenden gemeinen deutschen bürgerlichen Rechts» (1847—48), hvoraf der dog kun kom 2 af de planlagte 8 Bind, endelig 2 Skrifter paa Dansk (1853), omhandlende den i Slesvig gjældende Kriminalret og Civilproces, hvilke dog kun have Karakteren af korte Grundrids til Brug ved Forelæsninger. S.s andre Værker ere næppe heller af større videnskabelig Betydning, men i sin Fremstilling af den tyske borgerlige Ret gjør han et den Gang ret nyt Forsøg paa i Steden for den sædvanlig skarpe Sondring mellem «Civilrecht» og «Privatrecht» at fremstille den gjældende Ret som et Resultat af paa én Gang det reciperede romanistiske og det oprindelige germanske Element.

Erslew, Forf. Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

H. Munch-Petersen.

Schmidt, Alfred Michael Roedsted, f. 1858, Illustrator. S. er født 3. Maj 1858 i Horsens og er Søn af Adjunkt Michael Roedsted S. og Mathilde Thomasine Charlotte f. Borberg. Efter allerede som Dreng at have lært at tegne under F. Helsted gjen-

nemgik han fra 1874—82 Kunstakademiet og malede under Carl Thomsen og J. Roed, samtidig med at han blev udlært som Malersvend. I 1883 debuterede han paa Charlottenborg med Maleriet «En Arbejdsstue paa Almindeligt Hospital», 1885 udstillede han «En Familiegruppe» og 1886 «En Proviensbeneficiant», men intet af disse Billeder vakte synderlig Opmærksomhed, og S. opgav allerede i Slutningen af 80erne saa godt som helt at male for udelukkende at udvikle det illustrative Talent, der snart skulde gjøre ham kendt i vide Kredse. Paa Charlottenborg udstillede han i 1888 en Række morsomme «Molbo-Illustrationer»; sin største Virksomhed som Tegner har han dog udfoldet i Vittighedsbladene «Punch», «Puk» og «Klodshans» samt i det aarlig udkommende humoristiske Billedhæfte «Blæksprutten»; ogsaa til «Fliegende Blätter» har han leveret Bidrag. I Dec. 1885 ægtede han Hanna Vibeke Faber, Datter af Apotheker H. A. F. I 1896 rejste han i Udlandet med ministeriel Understøttelse.

S. udmærker sig som Illustrator ved frodig Fantasi og et rigt Lune, der aldrig slaar over i Bitterhed, men netop skylder en stor Del af sin velgjørende Virkning til den Godmodighed, hvormed det gjør sig gjældende; han har aaben Sans saa vel for det typiske som for det individuelle og sidder inde med en Opfindsomhed, der frier ham for de humoristiske Tegneres sædvanlige Fristelse, den at gjentage sig selv eller blive stereotyp. Med disse Egenskaber forener han en udpræget Respekt for Formen; gennemgaaende bære selv hans flygtigere Arbejder Præg af at hvile paa samvittighedsfuldt Naturstudium.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. Hver 8. Dag IV, 13. *Sigurd Müller.*

Schmidt, Andreas Christian, f. 1823, Departementschef. S. er født 7. Jan. 1823 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Hans Hinrich S., var Agent og Klædehandler; Moderen hed Maren Marie f. Holmblad. S. blev Student 1841 fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og juridisk Kandidat 1848, hvorefter han fik Ansættelse som Fuldmægtig ved Kjøbenhavns Amts søndre Birk. I 1849 blev han Volontær i Krigsministeriet, 1853 Kancellist og i 1856 Fuldmægtig, hvorpaa han i Dec. 1863 blev ansat som Divisionsintendant ved 2. Armédivision, ved hvilken han var virksom under Felttoget 1864. Udnævnt til Overkrigskommissær i 1866 blev han i 1868 Divisionsintendant ved den første Lejrsamling ved Hald og udnævntes s. A. til Overintendant uden for Nummer i Hærens Forplejningskorps

samt stilledes i Spidsen for 2. Kontor i Krigsministeriet. I 1885 fremmedes han til Stabsintendant uden for Nummer og udnævntes i 1888 til Chef for 3. Revisionsdepartement; s. A. benaadedes han med Kommandørkorset af Danebrog af 2. Grad. — 25. Nov. 1856 viedes han til Francine Marie Sophie Viale, Datter af Kammer-assessor, kongl. Køkkenmester Antoine V. *P. N. Nieuwenhuis.*

Schmidt, Christen, 1721—1810, Notarius publicus, blev født 15. Sept. 1721 i Kjelleklinte, Ubby Sogn (ved Kalundborg), som eneste Barn af en velstaaende Landsbysmed. Efter Faderens Haandværk fik han sit Tilnavn. Han gennemgik meget strænge Skoleaar i Kalundborg under Rektor Abildgaard, indtil han 1739 blev Student. 1741 tog han Attestats og giftede sig kort efter med Louise Krog fra Kjøbenhavn. Han maatte skaffe Udkommet ved Undervisning og ved at oversætte for Boghandlere. Han oversatte saaledes Lindners «Luthers Levned og Forklaring over 1. Mosebog» (1751) og «Luthers Huspostil» (1756) og havde betydelig Del i den store Samling af Rejsebeskrivelser, som udkom i Kjøbenhavn 1748—62, 17 Dele i 4°. Da han var bekjendt som flittig og dygtig Oversætter, blev daværende Notarius publicus Tuxen opmærksom paa ham og fik 1756 Tilladelse til at afstaa Notarembedet til ham; men det var haarde Vilkaar, S. maatte gaa ind paa: $\frac{2}{3}$ af Indtægterne skulde Formanden og efter dennes Død hans eventuelle Enke oppebære. I 40 Aar hvilede denne økonomiske Byrde paa S., men ved sin Nøjsomhed slog han sig dog godt igjennem og kunde endogsaa ved sin ivrige Samlelyst grundlægge et betydeligt Bibliothek, som i Retning af dansk Historie og Retsvidenskab samt danske Palæotyper blev en af de anseligste Privatsamlinger i Kjøbenhavn. Han havde imidlertid faaet Justitsraads Titel; men Aarenes Vægt mindede ham om at trække sig tilbage i Hvilestand. Han søgte og fik sin Afsked 1797. P. A. Heiberg havde i henvend 11 Aar assisteret ham ved Notarialforretningen og haabede at blive hans Efterfølger; men Haabet slog fejl. Derved fremkaldtes «Notarialfejden» (VII, 258), og denne bitre Strid nedbrød yderligere S.s Helbred; Øjensvaghed traadte ogsaa til. Han solgte da sit Bibliothek til Justitsraad Scavenius til Gjorslev; men des værre brændte denne prægtige Samling i Bombardementet 1807.

S. medvirkede ved Oprettelsen af det danske Landhusholdningsselskab. Sammen med W. Høyberg (VIII, 252) udgav han 1. Bind af «Kjøbenhavnske Saml. af rare trykte og utrykte Piecer»

(1755), indeholdende Holbergiana. Men den diffuse Fortale er dog udelukkende Høybergs Værk. — Det af den ældre Sneedorff stiftede «Mandagsselskab», en Slags litterær Klub, samledes efter Sneedorffs Død i S.s Hjem lige til hans Død; den indtraf 10. April 1810. Hans Fødesogn og Kalundborg fik Legater efter ham.

Nyeste Skilderi af Kbhvn. 1810, Nr. 58. Personalhist. Tidsskr. 2. R. II, 195 ff. Werlauff, Efterr. om det st. kgl. Bibl., 2. Udg., S. 278. Stolpe, Dagspressen i Danm. IV, 148. 169 f. *A. Jantzen.*

Schmidt, Christen, 1727—1804, Biskop, er født 22. Febr. 1727 paa Kongsvinger, hvor Faderen, Jacob S., var Sognepræst. Moderen hed Mette Sørensdatter f. Lemmich. Han kom efter Moderens Død 1742 i Christiania Skole og deponerede 1745, drog saa hjem og hjalp Faderen til hans Død 1747, hvorpaa han vendte tilbage til Kjøbenhavn og tog Attestats 1748. Han levede nu af Informationer, til han 1752 blev Skibspræst paa en Ostindiefarar, med hvilken han gjorde 2 Rejser. 1759 blev han Sognepræst til Nebbelunde og Sædinge paa Laaland. Her fra flyttedes han 1769 til Asminderød, hvor han tillige var Slotspræst paa Fredensborg. Denne hans Stilling gav rimeligvis Anledning til, at han kom til at tage Del — om end vel kun som Redskab — i de Begivenheder, der gik forud for Katastrofen 17. Jan. 1772. Han blev rigelig belønnet, da han endnu s. A. blev Hofpræst og Aaret efter Biskop over Akershus Stift. Han var vistnok en Mand af almindelig Dygtighed, men ikke mere, en orthodox gejstlig af den gamle Skole. Hans Embedsskrivelser bevæge sig endog til Dels i Bibelsteder og i den gamle Tone, der viser os Manden aldeles upaavirket af nyere Tidens Strømninger. Han maatte vel heller ikke være andet, naar Guldberg skulde kunne bruge og skatte ham. Man maa tro, at han har haft Peder Hersleb til Mønster, naar man læser om hans Midler mod herskende Synder. Han havde den stærkeste Tro paa den heldige Virkning af haarde Straffe og vilde endnu 1777 have Gabestokken i Brug. Mod sine Præster var han skarp, naar de afvege fra Ritualet o. l. Oslo Bispegaard var i hans Tid et meget muntert Hus, da Biskoppen lige op i sin høje Alderdom satte stor Pris paa Selskabslivet. Han traadte ellers lidet frem. Kun en Prædiken har han udgivet, og hvad der ellers er trykt af ham, indskrænker sig til et Brev til Malthe Møller med en alvorlig Protest mod hans «Repertorium» (XII, 76). Ved dette Skridt og ved sin besynderlige Giftermaalshistorie, Aaret før han døde, er han bleven kjendt for Efterslægten. Han døde 6. Okt.

1804. — Gift 1. (10. Juni 1759) med Petronelle Lemmich (f. 1734 † 11. Sept. 1798), Datter af Søren L., Sognepræst til Hof i Solør, og Kirsten Margarete Floor f. Hofgaard; 2. (9. Nov. 1803) med sin Husholderske Ingeborg Catharina Birkenbusch (f. 27. Marts 1778 † 19. Febr. 1856), Datter af Kjøbmand Frederik B. og Anne Sophie f. Thorsen. Hun ægtede som Enke Handelsmand Lars Steensgaard. Thrap, Bidrag t. d. norske Kirkes Hist. i d. 19. Aarh. I, 249 ff.

D. Thrap.

Schmidt, Christian Frantz, 1734—1828, Forstmand og Gartner. S. blev født 1734 (døbt 1. Maj s. A.) i Hellested paa Als; Forældrenes Navne vare Johann S. og Anna Dorothea. Efter at have lært Gartneriet blev S. 1767 Slotsforvalter paa Frederiksberg og anlagde 1775 en Frugttræ-Planteskole ved Slottet med det Formaal at virke til Frugtavlens Fremme blandt Landboerne. 1782 blev denne Virksomhed udvidet til at omfatte hele Landet, og S. blev udnævnt til Generalinspektør over de kongl. Haveplantager, men 1786 blev han efter Ansøgning afskediget som Slotsforvalter, og hans Virksomhed blev indskrænket til Hertugdømmerne, hvor han med kongelig Understøttelse anlagde en Planteskole paa Nygaard ved Haderslev. 1802 solgte han denne Ejendom, men han døde først 25. Juni 1828, 94 Aar gammel. S. har forfattet en Række Afhandlinger og selvstændige Skrifter om Skovbrug, Havebrug, Træmangel, Træbesparelse og Indhegning, men har næppe været i Besiddelse af megen Originalitet. Han var gift med Anna Cathrine Christiane f. Voigt (døbt 30. Dec. 1751 † 4. Maj 1817), Datter af Slotsforvalter Nicolai V. paa Frederiksberg.

Erslew, Forf. Lex.

A. Oppermann.

Schmidt, Christian Peter Christensen, 1832—95, Filolog, fødtes i Sønderborg 30. Maj 1832 og var en Søn af Skibskapitajn Michael Christian S. og Margrethe f. Holm. Efter at være forberedt privat kom han 1848 ind i Odense Kathedralskole og blev 1851 Student der fra. 1852 bestod han den filosofiske Prøve og studerede derefter klassisk Filologi, men søgte samtidig at forberede sig praktisk til Skolevirksomheden ved at give Undervisning, dels privat, dels i det v. Westenske Institut og Borgerdydskolen paa Christianshavn. 1858 tog han filologisk-historisk Embedsexamen og blev derefter 6. Avg. s. A. ansat som Kollaborator ved Flensborg lærde Skole og Realskole, hvor han underviste i Græsk, Latin og Tysk, indtil han 1864 blev afsat af den provisoriske Rege-

ring. S. A. blev han af den danske Regering afskediget i Naade og med Pension og levede siden i Kjøbenhavn, i det han lige til sin Død virkede som Lærer, særlig i Græsk, ved Schneekloths Latin- og Realskole. 1892 fik han Titelen Professor. Indtil sine sidste Aar deltog han med megen Iver i de kjøbenhavnske Filologers Samliv i den filologisk-historiske Forening og var et højt-skattet Medlem af denne, ikke alene for sin filologiske Dygtighed, men ogsaa for sin Elskværdighed og sit muntre Sind. I denne Forening meddelte han ogsaa regelmæssig i Foredrag sine Afhandlinger over forskellige Punkter af den græske Syntax, som han siden indrykkede dels i Udsigterne over Samfundets Virksomhed, dels i Filologisk Tidsskrift; disse Afhandlinger hvile paa overmaade omfattende og grundig Læsning af den græske Litteratur, som han stadig studerede med særlig Kjærlighed, og de ere ganske vist noget brede og tunge, men meget indholdsrige og vidne om fin sproglig Iagttagelsesevne. Han oversatte tillige meget smagfuldt en Række Værker af denne Litteratur: Euripides' Tragedier (for saa vidt de ikke allerede vare oversatte af Wilster), 1875; Stykker af Hesiodus (i «Opuscula philol. ad Madvigium missa»), 1876, Heliodorus' Roman «Pigen fra Æthiopien», 1893, og endelig Apollonius Rhodius' «Argonautertoget», som dog først blev udgivet efter hans Død ved nogle af hans Venner, 1897. Han døde ugift i Kjøbenhavn 29. Marts 1895.

Hundrup, Biogr. Efterr. om philol. Kandd., 2. Udg., S. 44. Nord. Tidsskr. f. Filol. 3. R. IV, 94 ff.

M. Cl. Gertz.

Schmidt, Christian Theodor, 1822—65, Skuespiller. S. blev født 20. Okt. 1822 i Kjøbenhavn, og hans Barndom hengik her i yderst fattige Kaar, da hans Fader eller Adoptivfader, Maler Ludvig S. — Moderen var født Elisabeth Rittmeyer († 1853) —, intet ejede og døde tidlig. Kort efter hans Død bragte et Tilfælde S. i Forbindelse med Phister, og denne fattede varm Interesse for den lille spinkle Dreng, tog ham i sin Tjeneste og lod ham, klædt i fix Jockeydragt, ledsage sig paa sine Rideture; om Aftenen var han Phister behjælpelig paa Theatret, ligesom han om Eftermiddagen hørte denne i den Rolle, han skulde spille om Aftenen. Ved denne stadige Færden i Theaterverdenen vaagnede hos S. Lysten til selv at blive Skuespiller; han opgav den Plads, Phister havde skaffet ham ved det kongl. Theaters Garderobe, for at prøve Lykken paa de skraa Brædder, og i Begyndelsen af Sæsonen 1841

—42 debuterede han i Aalborg ved det Müllerske Selskab, vistnok som Salomon i «Kean». S., der ikke for intet havde nydt godt af Phisters saa vel direkte som indirekte Undervisning, vandt strax Anerkjendelse hos Publikum og naaede i Løbet af faa Aar ved sit unge, kjønne Udseende og sit friske, elskværdige Spil frem i første Række blandt Provinsernes Skuespillere, hvorfor da ogsaa H. V. Lange (X, 25), til hvis Selskab S. blev knyttet fra Begyndelsen af 1847—48, ved sin første Forestilling paa Kasino i Kjøbenhavn (26. Dec. 1848) betroede ham Hovedrollen, Titus Brandstok, i «Talismanen», og «hans Udførelse bar (efter samtidige Udtalelser) Stykket, og Stykket igjen Theatret i den første Sæson». I Begyndelsen af den følgende indtog S. som Henrik i H. C. Andersens Æventyrkomedie «Mer end Perler og Guld» yderligere det kjøbenhavnske Publikum, og da Erik Bøgh omtrent samtidig begyndte at tilrettelægge sine talrige — baade originale og oversatte — Stykker for S., blev denne, der efter Bøghs eget Vidneudsagn «med et vidunderligt Instinkt gættede Forfatterens Tanker», ikke alene uovertræffelig i disse, men tillige en Personliggjørelse af Kasinotheatret. S. virkede ogsaa, med Undtagelse af Sæsonen 1854—55, da han rejste i de danske Provinser med det Brunske Selskab, ved Kasino indtil sin Død.

S. besad som Skuespiller den magiske Evne ved sin blotte Indtræden at fylde Scenen med lys Glæde og let Munterhed, og han var fra Naturens Haand udrustet ikke alene med Sympathiens Naadegave, men tillige med Smagens Takt: han kunde tillade sig alt, fordi alt klædte ham, da han aldrig misbrugte denne Frihed. Han var flittig i sin Kunst og fik hurtig det fulde og sikre Herredømme over sine Midler, men han naaede formedelst Beskaffenheden af hans Repertoire ikke op i nogen højere Kunstsfære: «han var», siger Goldschmidt, «som Kunstner et nøjagtigt Udtryk for den kjøbenhavnske Almue eller Middelstand. Uden at have et klogt, genialt Blik er han kløgtig; uden at have ideel Erfaring har han Erfarenhed, især om Livets smaa Anliggender og om Menneskenes smaa Svagheder; uden at have aandfuldt Vid og Lune har han hin Borgerklasses særegne Ironi, der saa ofte er i Følge med en stille Triumf over i sin Lidenhed at være bedre end noget større.» S. var dog ingeniunde som Skuespiller simpel eller ufin, hvad Goldschmidts Udtryk «Almue», hvilket Ord den Gang sikkert havde en mindre vulgær Betydning end nu, kunde give Udseende af, tvært imod lagde han en ikke ringe Finhed for Dagen i sit Kupletfore-

drag, hvor han med let Sikkerhed og vittig Forstaaelse pointerede uden at understrege, og i andre Roller, f. Ex. Christian i «Ole Lukøje», kastede hans smukke Ydre og hans kjoenne Sangstemme et Skjær af Hjærtensbravhed over hans Skikkelse. Vaudevilleelskerne, inden for hvilke S., særlig i den Erik Bøghsk-kjøbenhavnske Form, noget nær naaede Fuldkommenheden, indtog en Hovedplads i hans Repertoire, men det rummede ogsaa andre, forskjelligartede Figurer, saaledes et Galleri af Haandværkssvendetyper, som Peter Ravn i «En Spurv i Tranedans» og Naal i «Lumpacivagabundus»; i disse lagde han et stærkere Gemyt og en bredere Komik for Dagen, paa den anden Side kunde han med smagfuld Tilbageholdenhed udføre halvkomiske gamle og Særlinger. I et bedre Repertoire kunde S. sikkert have hævdet sig en Plads ved Siden af Tidens bedste Skuespillere, nu maatte han nøjes med at være Kasinos «glade Sjæl».

Kasinotheatret havde været S.s Liv og Lyst, det blev ogsaa hans Undergang og Død. Da Overskou i Jan. 1865 opgav sin Direktørpost, greb S. i Forbindelse med Regissøren Th. Rasmussen Styret, men det lykkedes ham ikke at skaffe Theatret Medbør til Trods for den anspændte Utrættelighed, han udfoldede: «fra den tidlige Morgen var han paa Theatret, og om Aftenen saas han altid i nervøs Spænding bag Kulisserne, medens han saa at sige spillede hele Stykket med» (Dagbladet). Hans Helbred var undergravet af en Rygmarvssygdom, for hvilken han i Sommeren 1865 forgjæves søgte Helbredelse ved Sandefjord Bad, og da nu hertil kom stærke, vistnok til Dels ugrundede økonomiske Bekymringer for Fremtiden, i det han ved uheldig Anbringelse havde tabt en Del af den Kapital, han gennem mange Aars Sparsommelighed havde samlet, syntes alle Sunde ham lukkede, og han opgav pludselig Striden og Livet: om Morgenen 22. Nov. 1865 fandtes han død i sit Kontor paa Theatret. 30. Maj 1864 havde han som Abel i «Et Uhyre» vist sig sidste Gang som Skuespiller paa Kasinos Scene. — S. var 4. Avg. 1847 bleven gift med Skuespillerinde Thora Augusta Rebekka Sønderskou (f. 1. Jan. 1823), Datter af Malersvend August S. († 1825); en Datter af dette Ægteskab, Johanne Elisabeth, er omtalt under Danseren J. D. Krum (IX, 544).

C. S.s Broder *Ferdinand Vilhelm S.*, f. 25. Marts 1833 † 25. Nov. 1893, var ogsaa Skuespiller; han debuterede 1853 i Aarhus som Rasmus i «En Søndag paa Amager», spillede senere paa Kasino og engageredes 1856 til Christiania Theater, hvor hans første

Gjæsteoptræden som Madsen i «Gjenboerne» 6. Maj s. A. gav Anledning til det store, af Bjørnstjerne Bjørnson ledede «Theaterslag», en national Demonstration ikke mod den enkelte Skuespiller, men mod den norske Hovedstadsscenes Rekrutering med danske Skuespillere. Efter et Aars Engagement vendte S. tilbage til Danmark, hvor han optraadte snart i Kjøbenhavn, snart i Provinserne; de sidste Aar af sit Liv ledede S., der allerede 1869 havde faaet Bevilling som Direktør, Nørrebro's Theater i Kjøbenhavn (i Forening med Vilh. Petersen). Han besad en lun Komik, der fandt pudsige og snurrige Udtryk for saa vel den stille Humor som den kaade Lystighed. — 1854 havde han ægtet Skuespillerinde Ida Sophie Nordaas (f. 1834), Datter af Lærer Peter Hansen N.

Goldschmidt, Nord og Syd, Ny R. VIII, 194 ff. Søndagsposten 1865, Nr. 100. Schmidt, Skuespil og Theaterforhold i Odense. Zinck, J. L. Phister S. 68 ff.

Arthur Aumont.

Schmidt, David Peter Hermann, 1770—1856, Apotheker, fødtes 21. Avg. 1770 i Parchim i Meklenborg-Schwerin, uddannede sig som Farmaceut i Wittenberg og andre nordtyske Byer, overtog 1794 Apotheket i Garding, men købte 1796 Apotheket i Sønderborg, hvor han derefter bestandig var bosat, ogsaa efter at han 1837 havde afstaaet Apotheket til en Søn. Han var en Mand med livlig Interesse for sit Fag og for Kemien i det hele, hvorom en ikke ringe Forfattervirksomhed paa Tysk baade i særskilte Skrifter, i Tidsskriftsartikler og Recensioner vidner. Herved vandt han en ikke ringe Anseelse, blev Medlem af mange farmaceutiske ligesom ogsaa af nogle andre videnskabelige Selskaber og hædredes 1836 med det filosofiske Doktordiplom fra Erlangen. Hans litterære Præstationer synes dog ikke at være af nogen større Betydning eller Værd og bleve til Dels, saaledes hans største, i 2 Udgaver (1822 og 1835) udkomne Arbejde: «Histor. Taschenbuch üb. die Entstehung der Apotheken», haardt medtagne af Kritikken. For den nordiske Arkæologi var han ligeledes livlig interesseret. Han var gift med Georgine f. Lassen og døde i Sønderborg 15. April 1856.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Bibl. f. Læger III (1818), S. 165 ff.

Jul. Petersen.

Schmidt, Frederik, 1771—1840, Præst, Søn af ovfr. omtalte Biskop Christen S. († 1804) i dennes første Ægteskab, er født i Asminderød Præstegaard ved Fredensborg 27. Maj 1771. Han blev Student fra Christiania Kathedralskole 1787. Allerede som Skole-

dreng skrev han Vers, som optoges i «Minerva», og da han i Kjøbenhavn kom ind i litterære Kredse og blev Ven med J. Rein, P. Collett og Rahbek, vedblev han at dyrke Digtekunsten. Han tog theologisk Embedsexamen 1791, og alt Aaret efter blev han Præst ved Tugt- og Manufakturhuset i Christiania. 1794 rejste han i Tyskland sammen med den senere Stiftamtmand Fr. Moltke, men S. var den Gang saa henrevet af den franske Revolution, at det i det mindste stundum generede ham at have saa aristokratisk en Rejsefælle. Efter Hjemkomsten redigerede han 1795—96 Tidsskriftet «Hermoder». 1797 kaldedes han, kun 26 Aar gammel, til det store Embede som Sognepræst for Eker. Dette skyldtes dog ikke, at han var Biskoppens Søn, men 2 andre, der først vare kaldede, trak sig tilbage. Han ægtede nu 10. Jan. 1799 Maren Elisabeth Mathea Oppen (f. 1778 † 1841), Datter af Generalkrigskommissær Knud O.; med hende fik han en for den Tid ikke ubetydelig Formue. Han var en virksom Provst — 1808 blev han Provst i Kongsberg Provsti — og Sognepræst, der bl. a. oprettede en Spindeskole i sit Sogn og fik det gjort til Pligt for Præsterne i Provstiet at undervise Skolelærerne. Han stiftede et «Selskab til Ekers Vel», der oprettede 2 Søndagsskoler, begyndte at vaccinere og lagde Plan til et Skolelærerseminarium, som dog aldrig kom i Gang. Herover opgav han ikke sine litterære Sysler; han gjorde saaledes Samlinger til en Oslos Historie, der dog aldrig udkom. Men hvor gode end hans Forhold i Norge vare, stod hans Hu dog altid til Danmark. Paa Besøg i Kjøbenhavn fornyede han gamle Venskaber og stiftede nye med Oehlenschläger, N. Treschow, G. Sverdrup og Grundtvig. Men Bakkehuset var dog bestandig det Sted, hvor han følte sig mest hjemme.

En Mand, der følte sig saa dansk som S., maatte med stor Uvilje se paa den Gang, Begivenhederne toge i Norge 1814. Han afskyede Svenskerne og Grev Wedels Parti. Han var Medlem af Forsamlingen paa Ejdsvold, men spillede ingen fremragende Rolle ved Forhandlingerne; derimod blev der lagt Beslag paa hans digteriske Evne. I Toner, der stærkt minde om, at han var paavirket af Rahbek, sang han til Ære for Christian Frederik og om, hvorledes «Norges Løve rejser sig, længe tirret af Niddingers spottende Tale». Hans Modstandere kaldte ham spottende Selvstændigheds-poeten, og J. Aall klager over de onskabsfulde anonyme Viser, han skrev, og den hierarkiske Maade, hvorpaa han fremsatte sine ufordøjede Forslag. Da Foreningen med Sverige var afgjort, skrev

han ogsaa Digte til Ære for Carl Johan, hvem han formanede til «ved Visdom og Retfærdighed at vinde Nordens Kjærlighed». Men det er aabenbart sin egen Stemning, han udtaler, naar han skriver:

«Da Nora Haand til Svea rakte,
skjønt harmfuld dog med ærligt Sind.»

Allerede 1817 havde han taget den Beslutning at forlade Norge, han nedlagde Provsteembedet og søgte Permission for 2 Aar. Man har ment, at han var misfornøjet med, at Pavels og ikke han selv var blevet J. N. Bruns Eftermand som Biskop i Bergen; men hans Misfornøjelse med de nye Forhold i Norge er tilstrækkelig til at forklare den Beslutning, han tog; hertil kom ogsaa, at han under en privat Retssag havde paadraget sig ikke helt uforskyldte Fortrædeligheder. Han opholdt sig nu i Kjøbenhavn til Foraaret 1818, og det var ham aabenbart en Glæde at høre, naar der gik Rygter om, at der i Sverige mødte Carl Johan Vanskeligheder. Han maatte i denne Tid aflægge Troskabsed til ham; herom skriver han 18. Febr. 1818: «For 20 Aar siden laa jeg i Bjørviken og var saa nær, som man kan være, ved at drukne. Næsten skulde jeg tro, at den maatte være en af Tycho Brahes onde Dage; thi i Morges blev jeg tilsagt at møde hos Tawast for at gjøre Ed til Sveriges nye Konge.» Kort efter tiltraadte han en Udenlandsrejse sammen med Ingemann, der synes at have været vel tilfreds med sin Rejsefælle; han kalder ham «Kunstens gamle Ven med Bardestemme» og takker ham, «der mindet os med Sang om Hjemmet, mindet os med Kirkerøsten om det høje Sjælehjem».

Efter Hjemkomsten tog han 1819 sin Afsked fra Eker, og Aaret efter blev han Sognepræst i Himmelev ved Roskilde. Det var kun en lille Virksomhed for ham, der var vant til det store norske Præsteembede. Han tog 1826 den theologiske Doktorgrad for en Afhandling: «Historia Paulicianorum orientalium», der blev temmelig haardt medtaget af Rudelbach. — Han havde 1811 udgivet «Samlede Digte»; nu udkom 1835 «Nye samlede Digte». Han taler selv meget beskedent om dem; han vil kun have dem be-
tragede som Manuskript for Venner. Det er heller ikke nogen ny Mark, han har opdyrket; snarere maa det siges, at han er nærmere i Slægt med det 18. Aarhundredes Poesi end med det 19. Af hans Dagbøger udgav N. Hancke 1868 Uddrag for Aarene 1807—18. — Han døde i Himmelev 16. Febr. 1840.

Erslew, Forf. Lex. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Thrap, Den norske Kirkes Hist. i d. 19. Aarh. I, 249 ff. L. Koch.

Schmidt, Frederik Theodor, 1825—80, Anatom. S. var en Søn af Borgmester i Aalborg, Justitsraad Johan Ludvig S. († 1837) og Dorothea Louise f. Kjerulf († 1856) og fødtes i Aalborg 19. Sept. 1825. Dimitteret fra Aalborg Skole 1842 var han med i Felttoget 1848—50, først som frivillig Underofficer, senere som Underlæge, og tog 1850 Lægeexamen. Stærkt optagen af psykologiske Problemer fik han strax Ansættelse som Kandidat ved Aarhus Sindsygeanstalt, fungerede derefter som Kandidat ved Frederiks Hospital og som Militærlæge i Hæren og Flaaden, 1853 som Koleralæge, var 1856—60 anatomisk Prosektor og 1857—59 tillige Reservekirurg ved Frederiks Hospital. 1860—62 var han i Udlandet for videre Studier af de Særfag, han nu havde valgt sig, histologisk Anatomi og Kirurgi, og vandt allerede under sit Studieophold hos Kølliker i Würzburg videnskabelig Anseelse ved udmærket gennemførte Undersøgelser over hans særlige Yndlingsorgan Hjærnens Udviklingshistorie, trykte i «Zeitschrift f. wissensch. Zoologie» XI.

1862 døde den anatomiske Professor Ibsen, og der blev nu frugtbar Anvendelse for hans rige Evner og erhvervede Indsigter. Han konstitueredes strax som Lektor i Anatomi ved Universitetet og erhvervede sig s. A. Doktorgraden ved en fortrinlig anatomisk Afhandling om det follikulære Kjertelvæv. Som akademisk Lærer vandt han hurtig overordentlig Paaskjønnelse ved sin mesterlige, klare og fuldendte Foredragsform, ved sin Evne til at skjelne mellem det væsentlige og det uvæsentlige, til at gjøre alt end klarere ved sit store Tegnetalent og gjøre den i sig selv noget tørre deskriptive Anatomi fængslende og interessant ved dens Tilknytning til Fysiologien og Kirurgien. End mere bleve hans Disciple tiltrukne af hans hele fine og aandsoverlegne, gennemhumane og tillidvækkende Personlighed. Ikke blot for selve Undervisningen, men for det lægevidenskabelige Fakultet i det hele var hans Ansættelse en meget stor Akkvisition, og da han, efter i 1863 at være bleven fast ansat som Lektor (med Professortitel fra 1865) og 1866 Professor ordinarius, hurtig fik Sæde i Konsistorium, kom hans overlegne Evner ogsaa her til frugtbar Anvendelse og skaffede ham en ledende Stilling i Universitetets hele Administration.

Men de samme Evner var der ogsaa rig Brug for paa anden Maade og særlig i Sundhedskollegiet, hvoraf han blev Medlem allerede i 1865, og hvor han ligeledes hurtig kom til at indtage en meget betydningsfuld Plads. Han overtog det byrdefulde og intrikate Hverv at være Referent i Justitssager og fik her rig Lej-

lighed til Anvendelse for sin skarpsindige Aand, sin Grundighed og Samvittighedsfuldhed. Som Medlem af vigtige Kommissioner, saaledes angaaende det medicinske Studiums og Examensvæsens Reform og angaaende Retslægevæsenets Omordning paa Grund af den paatænkte Indførelse af Nævningeinstitutionen, præsterede han ligeledes et stort og dygtigt Arbejde, og i det medicinske Selskabs Forhandlinger og som dets Formand var han en Kraft, som ofte lagde det afgjørende Lod i Vægtskaalen. Overalt var han den højt vurderede Tillidsmand og skuffede ikke de Forventninger, der næredes til hans Arbejdsevne, til hans Klarhed, Dygtighed og djærve Selvstændighed i Mening og Dom.

Ved hele hans Embedsvirksomhed og andre sig dertil sluttende vigtige og ansvarsfulde Hverv blev der imidlertid lagt saa stærkt Beslag paa hans Arbejdskraft, at der ikke kunde blive megen Tid tilovers til fortsat egentlig videnskabelig Produktion. Og hans skarpe kritiske Sans, de strænge Fordringer, han stillede til sig selv, som i andre Retninger saaledes ogsaa i Videnskaben, bidroge vistnok ogsaa væsentlig til at hemme ham i denne Retning. Overhovedet var han ikke just Initiativets Mand; han varetog paa bedste og ypperste Maade de Opgaver, der nu en Gang vare stillede ham, og dertil begrænsede han sig. Dog har han i sin Professortid i «Nord. med. Arkiv» publiceret et Par anatomiske Afhandlinger, grundige og gedigne som hans tidligere Arbejder, og hans Fortjenester som videnskabelig Forsker motivere vel hans Optagelse i Videnskabernes Selskab 1875. Af særlig historisk Interesse er hans indgaaende Undersøgelse af Kong Hans' Kranium; hans Redegjørelse findes i Nationalmusæets Arkiv.

Imidlertid blev hans tidligere sunde og kraftige Legeme efterhaanden svækket af en Hjærtesygdom, der lidt efter lidt antog en alarmerende Karakter og medførte hans pludselige Død 25. Dec. 1880. — Hans Hustru, Franziska Sophie Louise f. d'Auchamp (Datter af Oberstlieutenant, Magasinforvalter ved det militære Varedepot, Kammerjunker Frantz Albert Heinrich d'A.), hvem han havde ægtet 1864, døde efter kun ét Aars Ægteskab (23. Juli 1865).

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. Hospitals-Tid. 2. R. VIII, 4 ff. Bibl. f. Læger 6. R. XI, 309 ff. Ugeskr. f. Læger 4. R. III, 19; 1901, Nr. 13. Illustr. Tid. XXI, Nr. 1110.

Jul. Petersen.

Schmidt, Friedrich Christian, 1776—1862, Kansler, født 12. Juli 1776 i Stenbjærg i Angel, Søn af Præsten Johan August S. (f. 2. Jan. 1734 † 16. Dec. 1778) og Dorothea Elisabeth f. König

(f. 9. Nov. 1742 † 22. Maj 1823). Efter 1801 at have taget juridisk Examen paa Gottorp var han en anset Over- og Landretsadvokat i Tønning og Slesvig, indtil han 1820 udnævntes til yngste Medlem af den holsten-lauenborgske Overret i Glückstadt. 1834 blev han Medlem af den s. A. oprettede Overappellationsret i Kiel, 1840 Æresdoktor i Filosofi ved Kiels Universitet, s. A. Konferensraad, 1841 Kommandør af Danebrog, 1847 Kansler ved Overappellationsretten, 1853 Storkors af Danebrog. 1855 tog han sin Afsked og døde 10. Dec. 1862 i Kiel. Han var 2 Gange gift: 1. (1805) med Caroline f. Bong (f. 1782 † 1. April 1820), 2. (1828) med Amalie Charlotte f. Bong (f. 1790 † 28. Marts 1834), Døtre af Dr. med. B. i Altona.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Schmidt, Georg Philipp, 1766—1849, Digter (bekjendt under Navnet «Schmidt von Lübeck»), blev født i Lybek 1. Jan. 1766 som Søn af en Kjøbmand af gammel Adel. Allerede paa Gymnasiet i sin Fødeby beskæftigede han sig, som den Gang almindeligt var, med poetiske Forsøg, i hvilke han sluttede sig til den af «Göttinger Hainbunds» Digtere anslaaede Tone, og fandt baade Belæring og Opmuntring hos Digteren Gerstenberg (VI, 4), som den Gang var dansk Resident og Konsul i Lybek. I Aarene 1786—90 studerede S. Jura og Kameralia i Jena og Göttingen, men nødtes af Familieforhold til at vælge Theologien, egentlig imod sin Tilbøjelighed; han opgav ogsaa dette Studium igjen, da han ved sine Forældres Død kom i Besiddelse af en betydelig Formue, og rejste atter til Jena, denne Gang for at studere Medicin. Her blev han igjennem Forfatterinden Sophie Mereau bekjendt med Digteren Herders Søn, som var Læge der i Byen, og ved denne med Herder selv, end videre med Wieland, Goethe og Schiller og modtog derved en stærk Impuls i Retning af sin Ungdomspassion, Digtekunsten, uden dog derfor at forsømme sit valgte Studium. I 1795 rejste han til Kjøbenhavn, hvor han opholdt sig 1½ Aar og havde megen Gavn og Glæde af den grevelige Reventlowske Familie, i hvilken han var bleven indført af Chr. Stolberg. Efter en Rejse i Sverige tog han den medicinske Doktorgrad i Kiel (1797) og rejste derefter et Par Aar i Tyskland. 1800 opgav han sin Lægepraxis, da han af Grev Ludvig Reventlow blev kaldet til et philanthropisk Institut, denne havde oprettet paa Brahetrolle-

borg, og ved hvilket S. skulde være Lærer i Handelsvidenskaber, Historie og engelsk Litteratur. Efter at have opnaaet dansk Indfødsret (1802) indtraadte han i Statstjenesten som Sekretær hos Gehejmestatsminister Schimmelmann, i hvilken Egenskab han boede i Grevens Hus og som Medlem af Familien kom i Berøring med Kjøbenhavns daværende Aandsaristokrati. 1806 blev han 2. Direktør for det kongl. Fiskeri- og Handelsinstitut i Altona og 4. Direktør for det derværende Bankkontor. Efter at have beklædt forskjellige Embeder i Altona blev han 1812 Medadministrator af det kongl. Laaneinstitut og fik overdraget Tilsynet med Fabrikationen af Skatkammerbeviserne; 1813 udnævntes han til 1. Administrator for den nyoprettede Rigsbank i Kiel med Justitsraads Rang, og da Rigsbanken blev Nationalbank (1818), blev han (1819) 1. Direktør ved det særlige Bankinstitut i Altona. 1829 nedlagde han sit Embede paa Grund af Svagelighed, hvorefter han henlevede sine sidste 20 Aar i lykkelige ydre Forhold. Han døde 28. Okt. 1849. Som Forfatter har han leveret historiske Bidrag til flere Tidsskrifter (samlede under Titel «Historische Studien», 1827), et Par Piecer om den bekjendte Caspar Hauser, men især en Samling «Lieder» (udgivne af H. C. Schumacher 1821; 3. Udg. af ham selv, 1847), hvis indsmigrende Lyrik, folkelige Tone og Sangbarhed have gjort mange af dem til Folkeejendom. Et af dem, «Des Fremdlings Abendlied», er Originalen til det ved Schuberts Musik berømte «Der Wanderer».

Allg. Deutsche Biographie XXXII. Selmer, Nekrolog. Saml. II.

C. A. Nissen.

Schmidt, Hans Petersen, 1802—66, slesvigsk Stænderdeputeret, Søn af Raadmand, Sukkerraffinadør og Skibsreder i Flensborg Hans Petersen S. (f. 29. Sept. 1776 † 14. Juli 1843) og Sophie Dorothea f. Jacobsen (f. 1784 † 18. Okt. 1816), var født 28. April 1802 i Flensborg, gik i Skole i Lybek, studerede i Kiel, Göttingen og Berlin og tog 1827 juridisk Examen paa Gottorp. Aaret efter kom han som Volontær ind i tyske Kancelli, blev der 1831 surnumerær og 1833 virkelig Kancellist, 1835 Kancellisekretær, 1837 Kontorchef og Arkivar, 1838 virkelig Kancelliraad, men tog Aaret efter sin Afsked for efter sin Hustrus Ønske at gaa over i Handelsvirksomheden og bosætte sig i sin Fødeby. Her indtog han hurtig en ledende Stilling, var 1841 Medindbyder til Flensborg—Tønning Banen og valgtes s. A. til Stændersuppleant, 1846

til 2. Deputeret, 1847 til Raadmand. Fra 1853 sad han i alle Stænderforsamlingerne, valgt af Flensborgs kongetro Borgere. I Forhandlingerne deltog han ikke meget, som Medlem af de vigtigste Udvalg var han skattet for sin Dygtighed. Han døde 19. Sept. 1866. Han blev 19. Juli 1839 gift med Cathrine Amalie f. Nielsen (f. 8. Juli 1816 † 18. Nov. 1887), Datter af Raadmand Peter N. (XII, 273) og Enke efter hans Fætter Fabrikant Ricklef Ingwersen Schmidt (f. 1807 † 1836).

Barfod, Rigsdagskal.

H. R. Hiort-Lorenzen.

Schmidt, Jes Nielsen, 1827—52, topografisk Forfatter, fødtes i Kliplev (Fæderen J. J. S., Moderen B. M. f. Thullesen). Efter at have gennemgaaet Seminariet i Tønder ansattes han som Lærer i Todsøl-Gaaskjær i Bjolderup Sogn, men i Krigstiden 1848 fordroves han fra sin Stilling og opholdt sig i 1½ Aar som Flygtning i Kjøbenhavn. Denne Tid benyttede han til et omfattende Studium af sit Hjemlands Topografi og Historie; trods sin Ungdom skrev han nogle antikvariske Afhandlinger, der udmærke sig ved kritisk Evne og sund Opfattelse (i «Annaler f. nord. Oldkynd.» 1851), og ligeledes samlede han Stoffet til «Slesvigs Land og Folk», en velskrevne topografisk Haandbog, der udkom i Aabenraa 1852. I Sept. 1851 ansattes han som 8. Lærer ved Domscholen i Slesvig, og der næredes betydelige Forventninger til hans litterære Virksomhed, men omtrent samtidig angrebes han af en haabløs Brystlidelse; allerede i Marts 1852 maatte han fratræde sit Embede og døde 1. Sept. s. A. i Tinglev.

Erslew, Forf. Lex.

P. Lauridsen.

Schmidt, Johan Ernst Erich, 1716—74, Generalavditør, er født i Altona, hvor hans Fader var Raadmand. Efter i 3 Aar at have studeret Jura i Jena blev han 1738 ansat som Avditør ved det holstenske Kyrasserregiment (senere kaldet det slesvigske Regiment Ryttere). I 1753 blev han Overavditør og adjungeret Generalavditøren, 1756 Krigs- og Landkommissær for Fyn og Langeland, 1757 titulær Generalavditør, 1764 Deputeret i Generalkrigsdirektoriet, 1766 Generalkrigskommissær med Obersts Rang og s. A. virkelig Generalavditør, 1768 virkelig Generalkrigskommissær. Han døde i Kjøbenhavn 8. Maj 1774. — Som Generalavditør har S. vist sig i Besiddelse af megen Dygtighed. Efter Begjæring af den i Sagen mod Struensee og Brandt nedsatte Inkvisitionskommission blev han

som «en meget vel erfaren Mand» denne tilforordnet, ligesom han ogsaa blev tilforordnet den mindre Kommission, der undersøgte Dronningens Forhold. — Han var 2 Gange gift: 1. (1749) med Marie Dorothea f. Schmidt, 2. (1755) med Charlotte Amalie f. Folsach, Datter af Hans F. til Gjessinggaard.

Adressekontorets Efterretn. 1774, Nr. 75.

H. C. Steffensen.

Schmidt, Johan Henrik Gamst Valdemar, f. 1836, Orientalist. Vald. S. fødtes i Hammel ved Aarhus 7. Jan. 1836 som Søn af Sognepræst Jens Christian S. og Alvide f. Meyer, kom 1846 i Horsens lærde Skole, dimitteredes 1854, tog 1859 theologisk Embedsexamen og blev s. A. Alumnus paa Borchs Kollegium. Allerede i en meget ung Alder var han kommen ind paa Studiet af Menneskeslægtens ældste Historie og særlig af de 2 unge Videnskaber Ægyptologien og Assyriologien; endnu inden sit 20. Aar havde han erhvervet sig noget Kjendskab baade til Hieroglyfskriften og til Kileskriften. I 1860 tiltraadte han en lang Udenlandsrejse, der med Undtagelse af et kort Ophold i Danmark i 1863 varede til Foraaret 1869. 1860—61 besøgte han Grækenland, Ægypten og det hellige Land («Rejse i Grækenland, Ægypten og det hellige Land», 1863). Senere besøgte de vigtigste Musæer i Italien, Mellemeuropa, Frankrig og England. I Berlin studerede han Ægyptologi under Vejledning af den berømte Heinrich Brugsch, og under lange Ophold i London og Paris forøgede han sine Samlinger og ordnede dem med en større Publikation for Øje. 1867 deltog han i Ordningen af den arkæologiske og ethnografiske Sektion af den danske Afdeling ved Verdensudstillingen («Le Danemark à l'exposition universelle de 1867», Paris 1867).

Efter sin Hjemkomst 1869 fungerede han, der s. A. fik Titel af Professor, som Generalsekretær ved den arkæologiske Kongres, der da afholdtes i Kjøbenhavn, og besørgede Udgivelsen af Beretningen (1875). I 1872 udsendte han 1. Del af sit store Værk: «Assyriens og Ægyptens gamle Historie» (2. Del 1878), en omhyggelig Fremstilling af Ægyptologiens og Assyriologiens Resultater, bygget paa omfattende Samlinger fra Monumenterne og fra Litteraturen. I 1873 erhvervede han den filosofiske Doktorgrad ved sit Skrift «Indledning til Syriens Historie i Oldtiden efter ikke-bibelske Kilder». Ved Verdensudstillingerne i Wien 1873 og i Paris 1878 var han et virksomt Medlem af den danske Komité. 1882 udnævntes han til midlertidig Docent i Ægyptologi og Assy-

riologi ved Universitetet, og 1886 blev han fast Censor ved theologisk Embedsexamen. Paa sine mangfoldige Rejser har han repræsenteret Danmark ved de fleste videnskabelige Kongresser, der berøre hans Interesser, og gjennearbejdet saa godt som alle Oldsagssamlinger af nogen Betydning i Evropa. Han besøgte atter Ægypten 1892, 95, 99 og 1901, de græske Kyster og Øer samt Lilleasiens Nordvestkyst (Troja) 1896.

Af en længe forberedt Publikation af de ægyptiske Monumenter i Kjøbenhavn have kun de 2 foreløbige Hæfter «Østerlandske Indskrifter fra den kongl. Antiksamling» (1879) og «Textes hiéroglyphiques inscrits sur pierre tirés du musée de Copenhague» (1879) set Lyset. I 1896 udgav han «Silvias Pilegrimsfærd til det hellige Land, Ægypten og Mesopotamien» i Oversættelse med Indledning og Oplysninger. En særlig Fortjeneste har han indlagt sig ved at have bistaaet Brygger Carl Jacobsen ved Oprettelsen af den ægyptiske Samling i Ny Carlsbergs Glyptothek, over hvilken han i 1899 udgav en omfangsrig ræsonnerende Katalog. I mange Aar har han forberedt et stort Værk om de ægyptiske Sarkofager og Mumiekister.

Universitetsprogr. til Reformationsfesten 1874.

H. O. Lange.

Schmidt, Jørgen Ludvig, 1815—81, Overretsjustitiarius, en Broder til ovfr. nævnte Professor Fred. Theod. S. († 1880), fødtes i Randers 19. Marts 1815, blev 1831 Student fra Aalborg Katedralskole, 1836 juridisk Kandidat, hjalp derefter sin svagelige Fader med Varetagelsen af dennes Embedsforretninger og var efter Fadrens Død et halvt Aar konstitueret som Avktionsdirektør, indtil han 1838 udnævntes til Kopist i Lensgodsernes og de komplette Sædegaardes Pupilkontor under det danske Kancelli, i hvis 3. Departement han desuden samtidig arbejdede som Volontær. 1840 overdroges det ham at besøge Fuldmægtigforretningerne i det jyske Pupilkontor og at varetage Revisionen af de vestindiske Overformynderegenskaber. 1843 fik han Bestalling som Fuldmægtig, og 1845 udnævntes han til Kancellisekretær. 1848—49 var han konstitueret som Assessor i Viborg Landsoverret, hvis daværende Justitiarius karakteriserede ham som «en særdeles duelig Mand, der forener et lyst Hoved og et sundt Omdømme med megen Flid og Nøjagtighed». 1852 fik han fast Ansættelse i den nævnte Ret, og 1878 udnævntes han til dens Justitiarius, men døde allerede 11. Juni 1881. — Han blev 20. Juli 1858 gift med Betty

Sophie Morville (f. 3. Marts 1834 † 9. Jan. 1890), en Datter af Amtsforvalter Niels Christian M. og Pauline Sophie f. Rasmussen.
G. Kringelbach.

Schmidt, Karl Henrik Posselt, f. 1844, Fysiker, Søn af Kjøbmand Hans Peter S. og Hedevig Marie Thorsine f. Green. Han fødtes i Aalborg 16. Jan. 1844, blev 1862 Student fra Aalborg Kathedralskole, tog 1866 Magisterkonferens i Fysik og opnaaede 1867 Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en Prisopgave angaaende de galvaniske Theories Historie. 1871 blev han Adjunkt ved Odense Kathedralskole og ægtede s. A. Frederikke Clausen, Datter af Skibsfører N. P. C. og Poulina f. Fischer. 1888 blev han Overlærer ved samme Skole. — S. har udfoldet en betydelig Virksomhed som Forfatter af Lærebøger i Fysik; af disse fremhæves «Lærebog i Experimentalphysik» I—III (1878—79), «Mindre Lærebog i Fysik» (1876; 7. Udg. 1897), og «Naturlærens Begyndelsesgrunde» (1891; 3. Udg. 1897); den sidste er oversat paa Islandsk. Ved Siden heraf har S. haft en Mængde offentlige Hverv, navnlig som Medlem af Odense Byraad og Formand for dets Skoleudvalg og Theaterudvalg; hans Interesse for Theatret skyldes det, at han i Anledning af Odense Theaters 100 Aars Jubilæum udgav «Meddelelser om Skuespil og Theaterforhold i Odense» (1896), der giver et levende Billede af et Provinstheatres vekslede Skæbner.

C. Christiansen.

Schmidt, Lauritz Hinrich, f. 1820, Præst. S. er født i Kjøbenhavn 14. Nov. 1820 og Broder til ovennævnte Departementschef Andr. Chr. S. Han blev dimitteret fra Kjøbenhavns Borgerdydsskole 1838 og Cand. theol. 1844. Efter at have været Kapellan i Østøstøfte fra 1849, i Rødby fra 1853 blev han 1858 Præst ved Frederiks Hospital og Fødselsstiftelsen i Kjøbenhavn, 1867 2. resid. Kapellan ved Holmens Kirke og 1877 resid. Kapellan ved Helligaands Kirke, hvis Sognepræst han var 1886—95, da han tog sin Afsked paa Grund af Alderdom. Som Præst har han ikke samlet nogen talrig Tilhørerkreds, men den lille Kreds, der samledes om ham, har vidst at vurdere hans alvorlige, af S. Kierkegaards Filosofi prægede Forkyndelse og givet sin Taknemmelighed Udtryk ved at stifte et Legat, som bærer hans Navn, for studerende. I Litteraturen er han optraadt bl. a. med en Oversættelse af «Deutsche Theologia» (1877) og en Studie: «Petrus, elsker du mig?» (1866)

samt med Taler og Prædikener. Han er Medlem af Bestyrelserne for Kong Frederik VII's Stiftelser paa Jægerspris og i Kjøbenhavn. Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 276.

R. Volf.

Schmidt, Otto, —1581—, Forfatter, sædvanlig kaldet O. Faber Husensis ell. Fabritius Cimber, var formodentlig født i Husum. Efter en Tid at have været Landskriver i Ditmarsken blev han Byskriver i Husum. For øvrigt syslede han med Poesi og Historie, gjorde Udtog af «Chronicon Sclavicum», udgav et latinsk Mindedigt over Hertug Hans den ældre (1581) og arbejdede paa et større Værk, «Danias», paa latinske Vers, om de danske Konger af den oldenborgske Stamme, af hvilket dog kun 1. Del (omhandlende Christian I og Hans) udkom (Slesvig 1581).

Møller, Cimbria lit. I. Bolten, Ditmarsische Gesch. I, 142 f. Rørdam, Hist. Kildeskr. 2. R. II, 477 ff.

H. F. Rørdam.

Schmidt, Peter Carl Rudolf, 1836—99, æsthetisk og filosofisk Forfatter, fødtes 25. Juli 1836 i Kjøbenhavn. Hans Fader, Simon Peter S. (f. 1800), var Skomager, af tysk Afstamning, i det hans Fader var en indvandret Meklenborger; Moderen, Ane Dorthæa f. Corell (f. 1797), stammede fra en fransk Emigrantfamilie. Rud. S. blev opdraget under meget smaa Kaar. En ung Mand ved Navn Christian Buemann underviste ham gratis for at skaffe ham Studentereksamen; da denne hans første Lærer druknede i Slien 1850 under Krigen, bleve Studierne foreløbig opgivne, og S. anbragtes som Lærling hos Boghandler Eibe 1851. Her blev han i 7 Aar. I sin Fritid læste han en stor Mængde baade dansk og udenlandsk Litteratur; navnlig fordybede han sig i Schiller og Goethe. 1853 indleverede den 17aarige Lærling et Enakts-Skuespil til det kongl. Theaters daværende Leder, J. L. Heiberg. Det blev antaget og opført under Navnet «Fritz i sin Lejr» i Sept. 1855, men gjorde ingen Lykke. 3 senere Forsøg, deriblandt en Femakts-Tragedie, «Christian II», bleve forkastede. 1858, samtidig med at S. fra-traadte sin Plads hos Eibe, udgav han anonymt en Digtsamling: «Et Ungdomsliv». Trods det ufærdige i Formen møder Læseren allerede her et mandigt, dybsindigt og sundt Blik paa Livet; Tanken om den ideelle Udholdenhed, som bestandig kommer igjen i hans senere Digtning, aabenbarer sig i Digte som «Ganymed», «Kopernikus», «Søren Kierkegaard». Bogen vakte en vis Opsigt og anmeldtes gunstig flere Steder. 1859 udkom Enakts-Tragedien

«Alsol», der i Anlæg og Tankegang ligner S.s senere Mesterværk «Den forvandlede Konge». Fra alle Sider modtog han Opfordringer til at studere, og skjønt Heiberg fraraadede ham det, tog han Examen artium 1861 og Aaret efter Philosophicum.

S. blev ved Universitetet stærkt grebet af Rasmus Niensens Filosofi, hvis Forening af Idé og Virkelighed, Tro og Viden saa ganske svarede til det aandelige Krav, han dunkelt havde følt som sit Væsens dybeste. 1863 udkom «Digtninger», en Række lyriske og fortællende Digte, tilegnede Rasmus Nielsen. Aarene efter ere optagne af Striden om Niensens Filosofi, hvorom nedenfor. Indtil 1884, Niensens Dødsaar, var S. en meget søgt Manuduktør til Philosophicum. 1869—73 udgav S. sammen med Nielsen og Bjørnstjerne Bjørnson Tidsskriftet «For Idé og Virkelighed», hvori hans Bidrag, navnlig de storladne og tankevægtige «Tidsbetragtninger», tiltrak sig almindelig Opmærksomhed. 1874 gjorde han en lille Rejse til Tyskland. Efter Tilbagekomsten udgav han 1874 «Ældre og nyere Digte». Livsanskuelsen, som er det bærende i al S.s Digtning, er trods Alvoren optimistisk: Forfatteren har fundet den Forklaring, der for ham løser Tilværelsens Gaade, og i Lys af den ser han Livet som en vistnok yderst anstrængende Opgave, der er lidet behagelig for Kjød og Blod, men som det for en mandig Sjæl alligevel er en Hjærtensfryd at arbejde med. 29. Nov. 1876 opførtes anonymt Skuespillet «Den forvandlede Konge» paa det kongl. Theater, hvor det gjorde megen Lykke. Det er S.s betydeligste Værk og udtrykker klare og digterisk rene hans Livsbetragtning. Kong Rodger er det selviske Naturgeni, der sætter sig op mod Gud eller rettere forguder sig selv og gennem frygtelige Lidelser lutres til at indse sin Brøde og forstaa sin Kaldelse. Der er i Figuren og dens Skæbne meget af en Selvbekjendelse fra Digterens Side. I samme Sæson som dette Stykke opførtes (April 1877) Helafstens-Skuespillet «En Opvækkelse», der omhandler Edward Irwings Historie og er en Satire over moderne Samfundsmenneskers hykleriske Misbrug af Kristendommen til egoistiske Formaal. Dette Stykke opførtes kun én Gang. 14. Maj 1876 ægtede S. Emilie Amalie Lassen, hans nu efterlevende Enke.

1880 tildeltes der S. det Anckerske Rejselegat, og han foretog nu en større Udenlandsrejse til Paris. Paa denne paabegyndte han sin Novelledigtning. En Række Bind udkom i de følgende Aar: «Haandtegninger» (1881), «Der Himmel hängt voller Geigen» (1882), «Forestillet og oplevet» (1883), «Skæbner og Skikkelser»

(1884), «Jochen Hinrichs» (1885), «Murmesterens Døtre og andre Fortællinger» (1886). Fra samme Aar er «Fortællinger paa Vers». Skuespillet «Solopgang» opførtes 1884 paa Folketheatret. Et andet Helaftens-Skuespil, «Udløst», gjorde 1890 ingen Lykke paa Dagmartheatret, hvilket øvede en lammende Indflydelse paa S.s Digtning i det hele. Dog udkom et Bind skønne lyriske Digte, «Tanker og Toner», 1892, ligesom Novelledigtningen afsluttedes med et Bind «Nye Haandtegninger» 1891, hvori det tankedybe Digt «Nicodemus», maaske Perlen blandt S.s mindre Poesier. Jævnside med den digteriske Produktion gaar en æsthetisk i Værker som «Buster og Masker» (1882), «Ad egne Veje» (1884), «Fra Liv og Litteratur» (1887). Tillige har S. ydet en Række Oversættelser fra Tysk, Fransk og Engelsk, bl. a. indført Walt Whitman og Claude Tillier i Danmark. S. arbejdede stadig under megen Miskjendelse og i trykkende Kaar, som i hans senere Aar mildnedes ved en mindre Statsunderstøttelse. En Trøst i Modgangen var den Anerkjendelse, han vandt i Tyskland, hvor hans Noveller i Udvalg bleve oversatte af E. Poestion. «Nicodemus» og «Den forvandlede Konge» ere ligeledes udkomne i Oversættelser, den første ved H. Küchendahl 1890, den anden ved H. Varnhagen 1889. Det sidstnævnte Skuespil er med Bifald opført paa adskillige tyske Scener, f. Ex. i Dresden og Weimar. Hans sidste Arbejde er Tragedien «Torquato Tasso» (1894). Han døde 5. April 1899.

S.s særegne Evne som psykologisk Skildrer ligger der, hvor det naturlig menneskelige berører Evighedsanlægget i Mennesket, altsaa i det i udvidet Forstand religiøse Forhold. Er Udholdenhedens Tanke det ethiske Centrum i hans Poesi, saa er Udsoningens Tanke det religiøse. Gjennem Kampen med sig selv og med Verden arbejder Mennesket sit inderste Aandsanlæg frem. Hjemmelsen er et Vidnesbyrd om Individets Ufuldkommenhed, og naar Mangelen er blevet aabenbar, kræver den en Udsoning i udholdende Arbejde. Kampen kan føre til Individets timelige Undergang, men gennem Nederlaget i det udvortes aabenbarer Evighedens Sejer sig. Det er Motivet i de betydeligste af S.s Noveller. I den maaske ejendommeligste af dem, «Den yngre Søster», om hvilken den tyske Digter Max Kretzer har brugt det Udtryk, at den har «dannet Skole» i Tyskland, viser S., hvorledes det evige, oprindelige i Menneskenaturen kan skyde frem i en enkelt simpel Ytring (Kjærligheden til Søsteren) tværs igjennem de sørgeligste, mest forsømte sjælelige Dannelser og derved sone for et helt Livs

moralske Daarlighed. Digterne lade ofte en fuldkommen ren Sjæl voxer op i fordærvede Omgivelser; i denne Novelle ere Renheden og Fordærvelsen forenede i den samme Sjæl. Om en tilsvarende Udvikling fortæller den Novelle, S. selv satte højest, «Den sidste paa Lasarettet», Historien om den vilde, liderlige Soldat, der i ubændig Trods udfordrer Døden uden nogen Sinde at blive ramt af den og saa til sidst, da han rasende splintrer sit Gevær inden Overgivelsen, saarer sig selv dødelig og paa Dødslejet naar til Selverkendelse. Til den positive Side svarer den negative. Hvad der vækker Digterens Indignation, er den irreligiøse Fejhed og Uvederhæftighed. Hans satiriske Arbejder afdække den Mangfoldighed af Skalkeskjul, som Menneskene opsøge for at undfly Evighedsfordringen. I et Digt nævner S. Rembrandts Radering af Jesus, som uddriver Kræmmerne af Tempelet; Kunstneren har anbragt Glorien, ikke om Christi Hoved, men om Svøben i hans Haand. Digteren griber dette Symbol: «du Helgenglorie malet om en Tamp», og ønsker, at det i Dødens Time maa skinne paa hans Levnedes Kamp. Dette af Digteren selv valgte Billede angiver Centret i hans satiriske Digtning. — S.s Stil som Fortæller er klar, noget kølig, fortattet i Udtrykket. Rhetorisk brusende eller nervøst urolig er den aldrig. Den underordner sig altid Tanken, lægger sig tæt omkring den som Marmorstatuens Gevandt om de faste Lemmer. Denne Stil er Resultatet af en energisk Kamp med Sproget; den er befrugtet af et alsidigt Studium og en rig Dannelselse.

Husvennen 1892—93 (Selvbiografi). Lit. og Kritik, Juli 1889.

P. A. Rosenberg.

— P. C. R. Schmidt har gjort sig bekjendt i dansk *Filosofi* som en ivrig Tilhænger af Rasmus Nielsens Filosofi (XII, 276). De mindre Fægtninger, der udkæmpedes i Striden om Tro og Viden, førtes fra Nielsens Filosofis Standpunkt baade mod Theologer (som H. Scharling) og Fritænkere (som G. Brandes) væsentlig af S. Herhen høre «Om Tro og Viden som absolut uensartede Principper» (1866), «Om Selvmødsigelsen i Prof. Rasmus Nielsens Lære» (1866), «Er Hr. Lic. Henrik Scharling en alvorlig Mand?» (1866), «R. Nielsens Filosofi og den grundtvigske Anskuelse af Gs.» (1867). Disse Brochurer og Afhandlinger ere velskrevne og aandfulde og røbe Forfatterens digteriske Aare ved en Mangfoldighed af isprængte, undertiden lidt skruede, Billeder; de ere oplysende for R. Nielsens Tankegang, men de ere ikke prægede af nogen dybere Selvstæn-

dighed, dog med Undtagelse af det sidstnævnte Skrift, der antyder en Forbindelse mellem R. Niensens Filosofi og den grundtvigske Anskuelse. S. viser sig vel bevandret i de Filosofer, der særlig have haft Indflydelse paa R. Nielsen, og han er en flink Polemiker, om end hans Polemik skæmmes ved, at han i Almindelighed sidder for højt til Hest. Han behandler sine Modstandere med en Overlegenhed, der ikke staar i Forhold til hans filosofiske Udrustning, men stammer fra hans brændende Tro paa, at R. Niensens Formel for Forholdet mellem Tro og Viden var Afslutningen af denne Strid, i Forbindelse med en stærk Selvfølelse, der støttedes ved, at han virkelig besad Evne og Aand. Til noget selvstændigt Studium af Filosofi og filosofiske Problemer naaede S. ikke. Han var ældre, da han blev Student, følte sig hævet over at tage Examina, og senere blev han ført ind paa andre Baner. Imidlertid maa det beklages, at han ikke fik den Monografi af R. Nielsen, hvorpaa han havde arbejdet i en Aarrække, færdig eller udgivet.

Cl. Wilkens.

Schmidt, Peter Poulsen, 1797—1885, Filanthrop og Skolemand, blev født 22. Nov. 1797 i Stenderup, Toftlund Sogn ved Haderslev. Faderen, Poul Hansen S., var Gaardmand. Efter at have været ved Handelen, ved Landmaaling og paa et Herredskontor kom han 1823 paa Tønder Seminarium. 1825 blev S. af Kancelliet paa Foranledning af J. Collin (IV, 64) sammen med en anden Seminarist, P. A. Møller fra Jonstrup, sendt til Schweits for at blive kjendt med Fellenbergs Opdragelsesanstalt paa Hofwyl, hvor Markarbejde gik Haand i Haand med Undervisning. 1827 stilledes de begge i Spidsen for et Fellenbergsk Institut paa Cathrinelyst ved Sorø, og 1830 blev S. Forstander for et lignende paa Bøgildgaard ved Viborg, der dog for største Delen tog sig af «forsømte» Børn. Staten kjøbte Ejendommen og gav en Sum én Gang for alle til Bedriften. Men Instituttet kunde ikke bære sig, for det fra 1842 fik en aarlig Statsunderstøttelse, som nærmere reguleredes ved Lov af 25. Febr. 1852, der gjorde Bøgildgaard til en Opdragelsesanstalt under Kultusministeriet og gav Forstanderen Pensionsret. S. var en virksom, varmhjærtet, yderst nøjsom og udholdende Natur, der trods store økonomiske Vanskeligheder og megen Miskjendelse arbejdede utrættelig og med frisk Mod som Landmand og Børneopdrager. Efterhaanden som det viste sig, at mange af Eleverne bleve hæderlige og dygtige Mennesker, der som voxne

bevarede et sønligt Forhold til S., blev hans fortjenstfulde Gjerning paaskjønnet, og hans Retsind og praktiske Sans skaffede ham en Mængde Tillidshverv. I sin Utrættelighed vedblev han at fungere, hjulpen af yngre Kræfter, til sin Død, 18. Marts 1885. — Ægtede 1. (25. Juni 1830) Gyda Marie Toft fra Bevtoft († 25. Juni 1842), 2. (1843) Erasmine Caroline Gade fra Grenaa († 15. Okt. 1859).

Ny landøkon. Tid. VI, 356. Landhusholdningsselsk. Beretn. f. 1845. Illustr. Tid. XIX, Nr. 943. N. Bojsen, Medd. om Bøgilgaard, 2. Udg. (1894). Vor Ungdom 1898, S. 81.

Joakim Larsen.

Schmidt, Rasmus, 1792—1845, Missionær, Søn af en fattig Skrædder i Vilstrup i Nordslesvig, fødtes 23. Juni 1792. Kristelig Paavirkning fra Moderen og fra den Præst, der konfirmerede ham, vakte tidlig Alvor i hans Sind, og 1812 blev han optagen i Brødre-menigheden i Christiansfeld, hvor han ofte fik det Hverv at lede de sædvanlige Andagtstimer. 1830 modtog han en Kaldelse som Missionær i den hollandske Koloni Surinam, og efter at have ægtet Margrethe Vilhelmine Lassen tog han afsted. Han gjorde i kort Tid saa god Fremgang i Surinam-Negrenes kreolske Tunge-maal, at han allerede 1832 kunde prædike paa det. Hans egentlige Arbejdsmark blev dog Busknegrene, hos hvem hans Gjerning lykkedes saa vel, at man har kaldt ham «Busknegrenes Apostel». Før ham havde Rudolf Stoll og et Par andre forkyndt Evangeliet i de Egne, og der var allerede en lille Flok af Kristne, som modtog S. og hans Hustru, da de sloge sig ned blandt Busknegrene. 12. April 1845, efter nogle Dages Sygdom, bukkede S. under for det usunde Klima.

K. F. Ledderhose, Die Mission unter den freien Buschnegern in Surinam, 2. Aufl. (1854). Allg. Deutsche Biographie XXXII. *Fr. Nielsen.*

Schmidt, Thomas, 1722—61, Oversætter, blev født paa Lange-land. 1740 blev han dimitteret fra Odense Gymnasium og tog theologisk Examen 1746. Derpaa blev han Hører ved Latinskolen i Odense, men opgav denne Stilling, hvorefter han var Decanus paa Kommunitetet. 1758 disputerede han for Magistergraden. Han døde i Juli 1761. Han fortjener at mindes for sin Oversættelse af Svetonius (1750—51), hvortil han som Indledning har føjet «Kort Anvisning til Antikviteternes Kundskab», samt af de 4 første Bøger af den yngre Plinius' Breve (1754). Disse Oversættelser, især den af Plinius, ere meget fri og moderniserede (saaledes oversættes «vale» i Slutningen af Brevene ved: jeg forbliver etc.), men skrevne

i et ejendommeligt frisk Sprog, saa at de minde en Del om Holberg. Det er blevet lagt ham til Last, at han bruger for mange franske Ord og Talemaader, men det hørte Tiden til.

Nyerup, Lit. Lex. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. Hundrup, Magistri philosophiæ (Manusk. i Rigsark.).
A. K. Hasselager.

Schmidt, Valentin, 1599—1681, Præst, var født 1. Juni 1599 i Königswalde paa den bøhmiske Grænse. Faderen, Matthæus S., var Borgmester i Korbitz. Sønnen studerede i Prag og andensteds og var bleven Rektor ved den lutherske Skole i Leutmaritz i Bøhmen, da det ulykkelige Slag paa det hvide Bjærg (1620) gav Protestantismen i Bøhmen Dødsstødet. Efter mange Omvexlinger blev S. 1626 Feltpræst ved et dansk Hærkorps, der en Tid laa i Troppau i Schlesien, hvor Kommandanten, Marquard Rantzau, fattede Godhed for ham. Men da de danske Tropper maatte vige, blev S. nødt til at søge anden Tjeneste. En Tid var han Præst i Magdeburg; men Stadens Ødelæggelse ved Tilly 1631 kastede ham med Hustru og Barn ud i den yderste Elendighed. Endelig søgte han, efter at have gennemgaaet Trængsler af enhver Art, Tilflugt hos Christian IV i Glückstadt. Her traf han sin gamle Velynder Marquard Rantzau, paa hvis anbefaling han fik nogen præstelig Ansættelse i Itzeho, indtil han endelig fandt en rolig Havn, da han 1635 kaldedes til Sognepræst i Haderslev, i hvilken Stilling han blev til sin Død, 22. Nov. 1681. Fra 1648 skrev han sig *v. Eisenberg*, da han med sin Broder Johann S., Høvedsmand i kejserlig Tjeneste, var bleven nobiliteret. For Resten synes han at have været en brav og gudfrygtig Mand. Han var 2 Gange gift. — Fra V. S.s Haand haves en Række tyske Ligprædikener over ansete Personer i Haderslev.

Krahe, Epitaph. zu Ehren V. S. v. Eisenberg (1686). Møller, Cimbria lit. II. Rhode, Haderslev Amts Beskr. S. 210 ff. H. F. Rørdam.

v. **Schmidt-Phiseldeck** (egentlig v. S. genannt Ph.), **Carl Anton Ferdinand**, f. 1853, Landskabsmaler. Han er født 24. Nov. 1853 i Flensborg og Søn af Sognepræst (senere i Brønshøj) C. O. S.-Ph. og Frederikke Vilhelmine Antoinette f. Bournonville. Efter at have lært at tegne af C. V. Nielsen var han fra 1873—80 Elev af Kunstakademiet; som Udstiller debuterede han ved Juletid 1878 med et Landskabsbillede, «I det tidlige Foraar; en Hagelbyge trækker op», der ogsaa kom paa Udstillingen i Foraaret 1879 og

der fra blev købt af Kunstforeningen. Denne erhvervede i 1885 ligeledes hans «Paa Ordrup Mose, Sommerdag», der desuden indbragte ham den Neuhausenske Præmie og i 1889 lønnedes med «Mention honorable» paa Salonen i Paris, samt i 1899 hans «Bygevej, Motiv fra Omegnen af Sorø». Som et af hans dygtigste Arbejder kan endnu nævnes et større Hede-billede med opvoxende Bjærgfyv og Gran, Motiv fra Birkebæk, der i 1891 blev skjænket Oberstlieutenant Dalgas i Anledning af Hedeselskabets Jubilæum. S.-Ph. ægtede 1887 Anna Auguste Åhman, Datter af Kapitajn C. A. Å. Fra 1886—92 var han Tegnelærer ved den lærde Skole og ved den tekniske Skole i Hillerød; i 1892 afløste han Dalsgaard som Tegnelærer ved Sorø Akademi.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

v. Schmidt-Phiseldeck, Conrad Georg Friederich Elias, 1770—1832, Kammerdeputeret, Forfatter. Han nedstammer fra en flandersk Slægt. Forældrene vare Dr. jur. Christoph v. S.-Ph., Professor ved Carolinum i Brunsvig, senere Hofraad og Arkivar i Wolfenbüttel, der af Kejser Josef II optoges i Adelstanden. Modern var Marie Catharine Louise f. Crell. Han fødtes 3. Juli 1770 i Brunsvig, undervistes i Hjemmet af Faderen, besøgte Gymnasiet i Wolfenbüttel og kom 1787 til Universitetet i Helmstedt, hvor han studerede Theologi og Filosofi. 1789 lærte han Rigmanden Constantin Brun (III, 144) at kjende og blev Lærer for dennes Søn i Kjøbenhavn. 1791 blev han Dr. phil. i Helmstedt og forsvarede 1794 ved Kjøbenhavns Universitet i Steden for mundtlig Examen en af ham forfattet theologisk Disputats, hvorpaa han s. A. underkastede sig den homiletiske Prøve. 1793—97 holdt han Forelæsninger over Exegetik, Theologi og Filosofi ved Universitetet, men gav sig derefter paa Opmuntring af Statsminister Schimmelmänn til at studere Kameralvidenskaber, udnævntes 1797 til Assessor i Økonomi- og Kommercekollegiet og blev s. A. Sekretær i Kommissionen for Almueskolernes bedre Indretning samt for Seminariet paa Blaagaard (til 1802). 1801 blev han Kommitteret i det nævnte Kollegium, og 1804—16 var han tillige Medlem af Karantænedirektionen. Ved Krigens Udbrud 1807 var han blandt de Embedsmænd, der fulgte Kongen til Holsten. 1809 foretog han en Rejse til Østersøhavnene Rostock, Danzig osv. i Anledning af Norges Providering. 1811—16 var han Medlem af Kanal-, Havne- og Fyrdirektionen. 1812 blev han Deputeret i Økonomi- og Kom-

mercekollegiet og ved Rigsbankens Oprettelse i Jan. 1813 Direktør i den nye Bank, hvilken Stilling han beklædte, indtil Banken gik over til at blive Nationalbank 1818. I Aarene 1813—16 var han Medlem af den extraordinære Finanskommission. Fra 1813 var S.-Ph. tillige Meddirektør af Enkekassen. 1823 udnævntes han til surnumerær og 1828 til virkelig Deputeret i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet. Efter 1804 at være bleven Justitsraad og 1812 Etatsraad blev han 1829 Konferensraad.

Ved Siden af sine talrige Embeds- og Tillidshverv, som S.-Ph. i Følge Samtidens enstemmige Dom røgtede med stor Dygtighed og Samvittighedsfuldhed, udfoldede han en ualmindelig alsidig og frugtbar Forfattervirksomhed. Fra tidlig Ungdom af var han en ivrig Tilhænger af Kant og udgav i dennes Aand «*Vertraute Briefe üb. Gegenstände aus der praktischen Moral*» I (1791) og en paa Latin affattet Udsigt over Kants Filosofi (1796—98). Som ældre offentliggjorde han «*Die Welt als Automat u. das Reich Gottes*» (1820). I Hovedtanken hævder han, at der gives 2 Verdensopfattelser, som paa et lavere Udviklingstrin modsige hinanden, men som, uddannede hver for sig, til Slutning bekræfte hinanden: Natursystemet, Resultaterne af Naturbetragtningen, der opfatter Verden som et selvstændigt, formaalsløst Kredsløb, en uhyre Avtomat, — og det theologiske eller teleologiske System. Bogen er skrevet i udpræget rationalistisk Aand og paavirket af Kant. Ogsaa som statsøkonomisk Skribent vandt han et bekjendt Navn. 1818 udgav han «*Ueb. den Begriff vom Gelde*». Hans «*Europa u. Amerika*» (1820) oversattes paa flere Sprog. Som mange af hin Tids Skjønaander udmaalede han sig Amerikas Fremtid i lyse Farver og hævdede dets kommende Supremati over Evropa. 1802—4 udkom «*Versuch einer Darstellung des dänischen Neutralitätssystemes während des letzteren Seekrieges*». Tillige havde han levende æstetiske Interesser og udgav 1794 en Digtsamling paa Tysk, 1797 «*Briefe ästhetischen Inhalts*» og fremtraadte 1827 som ivrig Grækeren med en Samling nygræske Folkepoesier i Oversættelse. Hans sidste Arbejde, fra 1830, er «*Ueb. die neuerlichen Aufregungen in d. Herzogthümern Schleswig u. Holstein*», hvori han loyalt ivrer mod Hertugdømmernes Løsrivelse fra Danmark og afviser Fordringerne om det tyske Kancellis Forflyttelse til Hertugdømmerne.

Til Trods for sin tyske Forfattervirksomhed var S.-Ph. meget dansksindet, talte fortrinsvis Dansk i sit Hjem og skrev i Blade og Tidsskrifter, særlig i «*Handels- og Industritidenden*», af hvilken

han 1798—1810 var Medudgiver, mange Afhandlinger paa Dansk. Han blev 1799 Medlem af det skandinaviske Litteraturselskab og optoges 1806 i Videnskabernes Selskab, i hvis Skrifter han 1811 offentliggjorde en Undersøgelse om Jødernes Stilling i kristne Stater. Den vakte megen Opsigt og vidner om hans store Belæstning og humane Følelse. Som Kasserer i Videnskabernes Selskab (fra 1815 til sin Død) havde han store Fortjenester af dets Pengevæsen. — S.-Ph. døde 15. Nov. 1832. Han ægtede 20. Maj 1802 Marie Vilhelmine Krohn (f. 18. Jan. 1777 † 2. Febr. 1844), Søster til Biskop Fred. Münters Hustru (XII, 32).

Erslew, Forf. Lex. Allg. Deutsche Biographie XXXII. Schlesw.-Holst. Prov.-Berichte 1833. *Louis Bobé.*

v. **Schmidten, Henrik Gerner**, 1799—1831, Mathematiker, Søn af Johan Frederik v. S. († 1830) og Christiane Elisabeth f. Harboe († 1846), er født 11. Febr. 1799 paa sin Faders Gaard Williamsborg ved Vejle. Efter at have modtaget Undervisning i Hjemmet blev han Kadet paa Artillerikadetinstittet, en Vej, hvortil han synes dragen af Lysten til at lære Matematik, som han først havde lært at kjende ved en Artilleriofficer. 1816 blev han Sekondlieutenant. Han blev tidlig bekendt med Matematikerne Degen (IV, 225) og Krejdal (IX, 480). Efter den førstes Raad gav han sig til at lære Latin og Græsk; den Overanstængelse, som Foreningen heraf med Garnisonstjenesten og Undervisning af Kadetter og Studenter i Matematik foranledigede, menes at have fremkaldt hans senere Brystsvaghed. At samtidig Matematikken ikke blev forsømt, viste han ved et Arbejde om lineære Differentialligninger (1819), som ikke alene belønnedes med Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille og af dette blev udgivet paa Fransk, men tillige skaffede ham offentlig Understøttelse til en Studierejse i Udlandet (1820—24). Efter et Besøg i Göttingen hos Gauss opholdt han sig navnlig i længere Tid i Paris, hvor han var heldig med at faa Adgang baade hos Matematikere, deriblandt Laplace, og i andre Kredse, navnlig hos Dyrkere af Statsvidenskab. En paa-faldende ydre Lighed med Napoleon hjalp til at vække en Opmærksomhed, som han dernæst ved sine personlige Egenskaber kunde fastholde. Efter sin Hjemkomst underkastede han sig en udvidet Magisterkonferens, som tillige traadte i Stedet for de lavere Universitsexaminer, erhvervede 1825 Magistergraden ved et Arbejde om Rækker og bestemte Integraler og blev strax derefter

Lektor og i 1827 extraordinær Professor i Mathematik ved Universitetet, samtidig med at han afskedigedes i Naade af Krigstjenesten. 1829 blev han tillige Lærer i Mathematik ved Polyteknisk Lærestanstalt og ved Kursus for videregaaende Søofficerer. 1825 var han optagen i Videnskabernes Selskab. I 1831 bragte en Blodstyrtning ham til at gjensøge sit Helbred ved en Rejse til Vestindien; men han døde 16. Juli s. A. kort efter Ankomsten til St. Croix, inden han naaede til en paa St. Thomas bosat Broder.

S. var en aandfuld Matematiker med selvstændige Ideer; nogle af disse har han dog kun naaet at antyde i Videnskabernes Selskabs Oversigter. Hans mere gennemførte Arbejder foruden de alt anførte findes i Selskabets Skrifter og i Gergonnes «Annales de mathématiques». Som Exempel paa hans Tanker kan nævnes Bestræbelsen efter at udtrykke de ved en Differentialligning af en vis Orden bestemte Funktioner paa en Maade, for hvilken Løsning af en Ligning af 2. Grad ved Kjædebrøk dannede Forbilledet. Den afhængige variable udtryktes nemlig ved sig selv ved Hjælp af Integraler af Ligninger af lavere Orden. Fra hans Lærervirk-somhed foreligger en meget kortfattet Ledetraad ved Forelæsninger over Arithmetik og Algebra (1829), hvor Æmnet behandles meget selvstændig; den elementære Algebra indbefattes i en videregaaende Lære om algebraiske Funktioner. Trods sit stiltfærdige og beskedne Væsen fik han baade ved sin Tankerigdom og ved sin venlige Imødekommen megen Indflydelse paa sine Disciple, deriblandt Ramus (XIII, 384), Jürgensen (IX, 2) og Fallesen (V, 57), der konkurrerede om hans Plads efter hans tidlige Død. Hans mangesidige Interesser og hans vindende Personlighed gjorde ham ogsaa afholdt i de københavnske Kredse, hvor da det rigeste Aandsliv bevægede sig, som hos H. C. Ørsted, Heiberg og Sibbern. Han var Medstifter og flittig Medarbejder i forskellige Retninger af «Maanedsskrift for Litteratur». En «Kort Fremstilling af Matematikens Væsen og Forhold til andre Videnskaber» (1827) giver hans Forening af forskellige Interesser Udtryk.

Erslew, Forf. Lex. Maanedsskr. f. Lit. VI, 271 ff. Tidsskr. f. Math. 1873, S. 168 ff. H. C. Andersen, Mit Livs Eventyr S. 82 f. *H. G. Zeuthen.*

v. Schmidten, Ulrik Christian, 1815—86, Chef for Hærens Intendantur, fødtes 10. Febr. 1815 i Kjøbenhavn og var en Søn af Etatsraad, Borgmester i Rudkjøbing Marcus Pauli Karenus Holst v. S. (f. 25. Jan. 1791 † 26. April 1849) og Louise Augusta f. Biørn.

Han blev 1834 Student fra Sorø og i 1840 juridisk Kandidat samt i 1843 Kancellist i Generalstabens Bureau. I 1846 erholdt han Overkrigskommissærs Karakter samt blev 2. Fuldmægtig i nævnte Bureau. Ved Krigens Udbrud 1848 ansattes han som Korpsintendant ved den aktive Armé, hvilken ansvarsfulde Stilling han røgtede med Dygtighed igjennem alle 3 Krigsaar. I Dec. 1848 overgik han til Krigsministeriet, i det hans Plads i 4. Expeditionskontor under Armeens Intendantur forblev ubesat, saa længe han fungerede som Korpsintendant. I 1851 blev han fungerende Kommitteret under Armeens Intendantur og 2 Aar senere Chef for Armeens Intendantur samt Generalkrigskommissær, hvornæst han i 1860 beordredes til at overvære Troppesamlingerne i Skaane i Kong Frederik VII's Følge. I Dec. 1863 blev han atter Chef for Korpsintendanturen ved den aktive Armé, hvilken Stilling han dog fratraadte i Maj 1864 for atter at stilles i Spidsen for Armeens Intendantur. S. A. benaadedes han med Kommandørkorset af Danebrog. I 1866 ansattes han som Borgmester og Avktionsdirektør i Aarhus, fra hvilken Stilling han entledigedes i 1885, i det han samtidig udnævntes til Kammerherre. — v. S., som 3. Okt. 1848 viedes til Hanne Vilhelmine Cæcilie Barner († 1892), Datter af Kammerherre Helmuth Gotthardt Barner-Carisius til Constantinsborgs Fideikommis, døde 6. Febr. 1886.

Erslew, Forf. Lex.

P. N. Nieuwenhuis.

v. Schmieden, Lorentz Nicolai Kafen, 1733—1814, Vice-landkansler, født 5. Maj 1733, var Søn af Kjøbmand og Forstander ved St. Petri Kirke i Kjøbenhavn Heinrich Kafen og Rebecca f. Sommer, der efter denne sin første Mands Død (1739) ægtede Kammerraad Georg Heinrich Johan v. Schmieden, som med stor Omhu tog sig af sin Stifsøn. Denne undervistes fra 1745 i Slesvig af senere Provst Chemnitz og blev 1750 immatrikuleret ved Kjøbenhavns Universitet; 1752 blev han Volontær i tyske Kancelli, studerede Historie og Statistik i Göttingen (1753) og i Jena (1754—56) og udnævntes ved sin Hjemkomst til Sekretær ved Overretten paa Gottorp. 1758 udvirkede Stiffaderen, at den unge Kafen sammen med ham optoges i den danske Adelstand under Navnet *v. Schmieden*. 1759 blev han Kancelliraad, 1768 virkelig Overretsraad og Aaret efter Justitsraad. 1768—73 var han Medlem af Likvidationskommissionen til Opgjørelsen af Huset Gottorps Gæld. 1774 blev han Etatsraad, 1778 Kammerherre og 1795 Vice-

landkansler i Slesvig. 1801 blev Krück (IX, 571) foretrukket for ham ved Besættelsen af Landkanslerposten, og v. S. udnævntes til Amtmand over Hütten og Stapelholm med Bibeholdelse af sine Funktioner ved Landretten. 1803 blev han hvid Ridder. 1809 nedlagde han sin Amtmandspost og døde 1. Nov. 1814. Han ægtede 1765 Friedrike Sophie Piper (f. 8. Juni 1741 i Tønder, † 4. Okt. 1823 i Slesvig), Datter af Etatsraad Anton Friedrich P. til Hohenlied og Ida Birgitte f. Voltelen.

O. Mallings Saml. af Danebrogsridderes Biografier (Rigsark.).

Louis Bobé.

Schmiegelow, Ernst Carl, f. 1856, Læge, er en Søn af Skibskapitajn Christian Carl Ernst S. og Marie Dorothea f. Skeel. Han fødtes i Rønne 13. Okt. 1856, blev 1873 Student fra det v. Westenske Institut i Kjøbenhavn, tog Lægeexamen 1879 og kastede sig over anatomiske Studier, hvoraf fremgik hans Doktordisputats (1882). Derefter studerede han i Udlandet Øre-, Næse- og Hals-sygdomme og oprettede 1883 en Klinik for disse Sygdomme, ligesom han samtidig paa Kommunehospital, hvor han fungerede som Kandidat, fik oprettet en Poliklinik. 1884 overtog han som en af Stifterne af Poliklinikken for ubemidlede Lægestillingen ved den indrettede Afdeling for Øre-, Næse- og Hals-sygdomme. Fra 1887 var han Medredaktør af «Medicinsk Aarsskrift» for sin Specialitets Vedkommende og blev ogsaa Medarbejder ved flere udenlandske Specialtidsskrifter. 1898 udnævntes han til Leder af den nyoprettede oto-laryngologiske Klinik paa Frederiks Hospital. Foruden talrige Tidsskriftsafhandlinger paa sin Specialitets Omraade har han publiceret som særskilte Skrifter: «Den kroniske Melle-møresuppuration» (1886), «Asthma i dens Forhold til Næsesygdomme» (1889) og «Ørets Sygdomme, fremstillede for Læger og studerende» (1893; 2. forøg. Udg. 1900). — 1884 ægtede han Dagmar Marie Ohlsen, Datter af Konsul, Proprietær Lauritz Christian O.

Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg.

Jul. Petersen.

Schmiegelow, Ernst Carl August, 1826—88, Malermester, er født 27. Febr. 1826 paa Fuirendal; hans Fader, Joachim Friedrich S. († 1830), var Læge paa Holsteinborg, Moderen var Annethea Edebolt f. Bødtker. Efter sin Konfirmation blev S. sat i Malerlære i Kjøbenhavn. 1846 blev han Svend, og nu gik det til Udlandet; men i 1848 kom han fra Wien tilbage for som frivillig at deltage i den udbrudte Krig. 1853 etablerede han sig som

Malermester i Kjøbenhavn, indtil 1861 i Kompagni med A. F. Dahl, men derpaa alene, og hans Forretning, der lededes med kunstnerisk Sans, blev hurtig en af Kjøbenhavns største. 1872 blev han Medlem af Malerlavets Repræsentantskab, og her gennemførte han 1885 en for Lavets Svende gjældende Alderdomsforsørgelses- og Hjælpesfond, der des værre kun fik kort Levetid. 1874 blev han Medlem af Industriforeningens Bestyrelse, 1879 delegeret i Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk, 1881 delegeret i det tekniske Selskabs Bestyrelse, 1882 Borgerrepræsentant og 1883 Formand for Sønderjysk Samfund. For bedre at kunne røgte sine offentlige Hverv forenede han i 1884 sin Forretning med Malermester C. Møllmanns, og i Begyndelsen af 1888 overtog denne sidste selvstændig de samlede Forretninger. I Komitéen for den nordiske Udstilling i Kjøbenhavn 1888 virkede S. endelig med Iver som Formand for Byggeudvalget, men inden den aabnedes, blev han syg, og 4. Sept. 1888 døde han. — 4. Juni 1858 havde han ægtet Thecla Saurbrey (f. 25. Nov. 1828), Datter af Oberstlieutenant Niels Gottfred S. og Elisabeth Waldeline f. Sebbelow.

C. Nyrop, Malermester E. S. (1889). Illustr. Tid. XXXII, 539.

C. Nyrop.

Schnabel, Bernhard, 1691—1754, Rektor, blev født 17. Febr. 1691 i Vemmelev (ved Slagelse), hvor hans Fader, Provst, Mag. Rasmus S. († 1727), var Sognepræst. 1707 blev han Student fra Slagelse og tog 3 Aar efter Attestats. 1712—14 var han Alumn paa Elers' Kollegium og var en meget benyttet Manuduktør. 1714 tiltraadte han en 2 Aars Udenlandsrejse. I Paris disputerede han 1715 i Holbergs Paahør med en katholsk Pater (jvfr. Athene, Sept. 1813, S. 211 ff.). Hjemkommen blev den nye Udgave af Svanes Oversættelse af det gamle Testamente gennemset og rettet af ham (H. Gram havde gennemgaaet Oversættelsen af det nye Testamente); hele den nye reviderede Bibeloversættelse udkom 1719. Aaret i Forvejen havde han efter Biskop Worms Indstilling faaet Rektorembedet i Kjøge. 1722 blev han Magister, 1726 Rektor i Roskilde og virkede her i 28 Aar til sin Død, 27. Maj 1754. Han havde i de 2 sidste Aar sin ndfr. anførte Søn Christian S. adjungeret i Embedet. 1753 udgav han M. Wøldikes dogmatiske Lærebog («Compendium theologiæ theticæ») med Oplysninger og polemiske Anmærkninger; den udkom paa ny (1756) efter hans Redaktion efter hans Død og blev i sin Tid stærkt benyttet i Skolerne.

En paabegyndt dansk Oversættelse af Ovids «Forvandlinger» naaede han ikke at fuldføre. Om hans Dygtighed som Rektor tør næppe tvivles. En af hans Disciple (Es. Fleischer) kalder ham en «ulignelig Skolemand, brav Lærer og mod sine Disciple kjærlig Lærer». Rektor S. N. J. Bloch har i Nyt hist. Tidsskr. V, 467 ff. med Varme hævdet denne hans Ros. — 1725 havde han ægtet Sophie Rasmussen († 1752), en Borgmesterdatter fra Kjøge. Konferensraad C. F. Rottbøll (XIV, 379) var hans Svigersøn.

J. C. Saxtorf, Memoria Schnabeliorum (Roskilde Skoleprogr. 1768). (J. Lorck.) Fortges. Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften I, 467 ff. Bloch, Roskilde Domskoles Hist. I, 63 f. *A. Jantzen.*

Schnabel, Christian, 1728—60, Orientalist og Skolemand, er Søn af fornævnte Rektor B. S. og født 5. (ell. 6.?) Juli 1728 i Roskilde, blev 1745 Student og 1748 Magister, hvorefter han blev ansat som Hører ved Roskilde Kathedralskole. 1749—51 foretog han en Studierejse i Frankrig, Tyskland og Holland; efter sin Hjemkomst overtog han igjen sin Lærervirksomhed og blev 1754 Rektor i Roskilde. E. Fleischer omtaler hans Lærdom og Nidkjærhed, men tillige hans Pirrelighed og utidige, for Hørerne stødende Myndighedshaandhævelse over for disse og undskylder den med hans svækkede Helbred. Han døde 16. Nov. 1760. Siden 1747 hørte han til den københavnske Brødremenighed. Han har udgivet — med latinsk Oversættelse og Noter — «Epistolæ qvædam et particula prima Agrumiæ ejusqve commentariorum» (1755) samt «Continuatio Agrumiæ» (1756). «Agrumia» er en arabisk Grammatik, Grundlag for S.s Udgave er et Pariser-Haandskrift.

Bloch, Roskilde Domskoles Hist. I, 65 f.; II, 64 ff. Kirkehist. Saml. 4. R. V, 604 f. Nyerup, Lit. Lex. *J. C. Jacobsen.*

Schnabel, Marcus, 1744—80, Præst, er født 21. Juni 1744 af Forældrene Poul S., Provst og Sognepræst til Ulvik (f. 1705 † 1792), og Maren Preus Antoniusdatter f. Kjerulf († 1753). Han deponerede 1762 fra Bergens Skole, lagde sig efter Mathematik og Naturvidenskab og tog Attestats 1766, blev 1771 personel Kapellan hos Faderen og 1778 resid. Kapellan til Lier, hvor han døde 5. Juni 1780. Han var en meget begavet Mand med udprægede litterære Interesser. Som Kapellan hos Faderen gjorde han en Rejse op til Hans Strøm, der satte megen Pris paa ham og efter hans Død udgav hans «Udkast til en Beskrivelse over Hardanger» (1781). Det er rigest i naturhistorisk Henseende, men indeholder tillige

mange historiske Oplysninger fra ældre og nyere Tid. Megen Tid anvendte han paa at afskrive gamle Skindbreve, og det er vel disse, som ledede ham til at forfatte en «Prøve paa, hvorvidt det gamle norske Sprog endnu er til i det hardangerske Bondemaal». Foruden dette har han leveret en Fortsættelse af Miltzows «Presbyterologia Vos-Hardangriana», affattet med stor Nøjagtighed. Han vilde sikkerlig have udrettet meget, om et længere Liv havde været ham forundt. Gift 1778 med Edle Johanne Margrethe Saabye (f. 1751 † 1835), Datter af Jørgen Nielsen S. (f. 1707 † 1767), Sognepræst til Agerup, og Petronelle f. Egede (f. 1716 † 1805), Hans E.s Datter.

M. Schnabel, Beskriv. ov. Hardanger. Lampe, Bergens Stifts Biskoper og Prester I, 412. 416. *D. Thrap.*

Schnack, Johan Gustav Frederik, f. 1839, Officer, Krigsminister. G. S. er født 14. Dec. 1839 paa Gaarden Mallingsminde i Holbæk Amt, som ejedes af hans Fader, Otto Diderik S.; hans Moder hed Sophie Elisabeth f. Hellmers. Efter at have gennemgaaet Sorø Akademi blev han Student 1858 og kom 1861 paa den kongl. militære Højskole, hvorefter han i 1863 blev Sekondlieutenant i Artilleriet med Aldersorden fra 1861. Under Krigen 1864 gjorde han Tjeneste ved 2. Fæstningskompagni i Fredericia, medens han senere var ansat ved 1. Batteri. Ved den endelige Afgang fra Højskolen i 1866 kom S. til 1. Artilleriregiment og blev, efter i 1867 at være avanceret til Premierlieutenant, s. A. ansat ved Artilleristaben, i det han blev Medlem af Kommissionen for Skydning med riflet Skyts og fra 1868—72 var virksom i Forsøgskommissionen. Fra 1872—75 var han ved 1. Artilleribataillon og kom derefter til 1. Artilleriregiment. I 1874 blev han ansat som Lærer i teknisk Mekanik ved Officersskolens ældste Klasse og fik 1876 tillige Ansættelse som Lærer i Teknologi og Maskinlære for den samme Klasse, hvilke Stillinger han beklædte til 1882. Udnævnt til Kapitajn og Chef for 10. (senere for 5.) Batteri i 1879 blev han tillige Medlem af flere Kommissioner under Artilleriet, Formand i 1. Artilleriregiments Mønstringskommission og fra 1883 Medlem af Artillerikomiteén, medens han i 1885 sendtes til Østerrig for at overvære Troppemanøvrer i Bøhmen og fra 1882—84 var Forstander for Artilleriets Skydeskole.

I 1886 udnævntes S. til Chef for Krigsministeriets 2. Departement og udfoldede i denne Stilling en betydelig Virksomhed, bl. a.

under de Overvejelser og Arbejder, der stode i Forbindelse med Kjøbenhavns Befæstning, ligesom han som Krigsministeriets delegerede indtraadte i den under Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet nedsatte Kommission til Udarbejdelse af Forslag til Ordningen af Forholdet mellem Staten og Kjøbenhavns Kommune med Hensyn til Byens Fælleleder samt om Afgivelse af Grund til et nyt Frederiks Hospital og til Overvejelse og Undersøgelse af de Spørgsmaal, der angik Iværksættelsen af forskellige fra Regeringens Side paatænkte Byggeforetagender (Frederiks Hospital og Kaserner for Gardehusarregimentet og Ingeniørregimentet). Som Departementschef udnævntes han i 1889 til Oberstlieutenant og i 1895 til Oberst.

25. April 1896 afløste S. Generallieutenant Thomsen som Krigsminister i Ministeriet Reedtz-Thott og virkede som saadan, indtil dette Ministerium 23. Maj 1897 trak sig tilbage. Det var lykkedes ham at gennemføre Loven af 22. Marts 1897 om Ordningen af Hærens Forplejningskorps. I Jan. 1898 blev S. ansat som Chef for 1. Artilleriregiment, og han deltog fra Maj til Juli 1899 som den danske Regerings militære delegerede i Fredskonferencen i Haag. Kort efter Hjemkomsten her fra udnævntes han atter til Krigsminister (28. Avg.), i Ministeriet Hørring, og overgik efter dets Afgang i April 1900 i samme Egenskab i Ministeriet Sehested; som saadan gennemførte han Loven af 7. April 1900 om Opførelsen af et Epidemihospital for Hær og Flaade i Kjøbenhavn, og s. A. udnævntes han til Generalmajor.

S., som i 1892 blev Kommandør af Danebrog af 2. og i 1897 af 1. Grad, har i sine Lieutenantsdage oversat flere af Fritz Reuters Romaner paa Dansk, ligesom han ogsaa har været Medlem af Bestyrelsen for Kolind Sunds Aktieforetagende. — 29. Maj 1867 blev han gift med Julie Louise Clara Tenge, Datter af Præsident Christian T. i den storhertugelig oldenborgske Appellationsret. Efter hendes Død, 5. April 1876, blev han 30. Sept. 1880 gift med Mathilde Elise Henriette Groningen, Datter af Dr. med. Carl G. i Brahe (Storhertugdømmet Oldenburg).

Illustr. Tid. XXXVII, Nr. 31.

P. N. Nieuwenhuis.

Schneekloth, Hans, 1812—82, Skolemand, blev født 19. Juni 1812 i Mühbrock; Bordesholm Amt i Holsten. Han var Søn af Indsidder Claus Schaatbøll og Margarethe f. Ruser. Hjemmet var

fattigt, saa at S. som Dreng maatte vogte. Efter en kort Forberedelse hos en Landsbylærer var han i 3 Aar Hjelpe- og Huslærer paa Godset Rantzau, inden han kom paa Tønder Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1835. S. A. blev han efter en kort Ansættelse i Oldeslo Lærer ved Petri Drengeskole i Kjøbenhavn, hvor hele Undervisningen skete paa Tysk. Siden fik han Timer ved Friis' og fra 1846 udelukkende ved Mariboës Realskole. 1854 oprettede S. en Realskole paa Vesterbro med sin senere Svigersøn Cand. theol. F. A. Milo (f. 7. Sept. 1820 † 8. Juni 1884) som Medbestyrer. 1856 flyttede Skolen ind i sin egen Bygning paa Frederiksberg, udvidedes Aaret efter til lærd Skole, og som «Latin- og Realskolen paa Værnedamsvejen» erhvervede den sig et anset Navn. S., der 1879 blev titulær Professor, døde 11. Dec. 1882.

Under Paavirkning af de nationale Brydninger i 40erne gjorde S. Overgangen fra tysk til dansk Sprog og Tænkemaade. Med sin Begejstring for Skolen og sin betydelige pædagogiske Indsigt, noget ensidig præget af Pestalozzis Tanker, blev S. en af de dygtigste Førere i Pressen og paa Møder for Bevægelserne i vor Skoleverden ved Aarhundredets Midte og udgav 1850—56 det ypperlige Tidskrift «Skolens Reform» sammen med Milo og F. C. Christens. Han vilde emancipere Skolen fra Kirke og Stat og i vidt Omfang hævde Forældrenes Ret til at sørge for deres Børns Undervisning. S. var en udmærket Elementarlærer, der ved sin faste Karakter og sin opdragende Undervisning havde stor Indflydelse paa Eleverne. Som Skolebestyrer vidste han at give Lærerpersonalet og Skolen sit ejendommelige Præg og lagde megen Vægt paa Overensstemmelse med Hjemmet. Hertil sigtede ogsaa hans fyldige «Meddelelser» fra Skolen, begyndte 1854 og fortsatte fra 1859 under Titel «Hjemmet og Skolen». Som Medlem af Frederiksberg Skolekommission 1858—68 lagde han Grunden til Organisation af denne Kommunes Skolevæsen. Han udgav flere Skolebøger, af hvilke hans Regnebøger brøde nye Baner ved at overføre de Pestalozziske Grundsætninger om anskuelig Undervisning paa dette Omraade. — Ægtede 1. (21. Okt. 1837) Amalie Charlotte Wenzel (f. 25. Juni 1808 † 11. Maj 1839), 2. (22. Maj 1841) Marie Emilie Hansen (f. 17. Avg. 1820 † 28. Sept. 1858), 3. (3. Marts 1860) Nicoline Lund (f. 3. Marts 1842).

Erslew, Forf. Lex. Medd. om S.s Latin- og Realskole 1883 og 84. J. Larsen, Bidrag t. d. danske Folkeskoles Hist. 1818—98. *Joakim Larsen.*

Schneider, August William, f. 1831, Bureauchef, Søn af Kapitajn i Marinen Johan George S. (f. 4. Nov. 1795 † 6. Jan. 1848) og Louise Caroline Margrethe f. Liebe (f. 27. Juli 1797 † 23. Juni 1874). Han er født i Kjøbenhavn 11. Avg. 1831 og blev Kadet 1845; som saadan var han i Krigsaaret 1848 udkommanderet med Korvetten «Flora», fra hvilken han var med til Opbringelsen af en Snes tyske Koffardiskibe; 1849 gjorde han Tjeneste i Fregatten «Gefion», deltog i Ekernførdeaffæren (1849) og var derefter 5 Maaneder i tysk Krigsfangenskab. 1852 blev han Sekondlieutenant, gjorde derefter et Togt til Sydamerika, fór til Koffardis et Aars Tid, men afgik allerede 1858 for at overtage Stillingen som kongl. Skibsmaaler i Kjøbenhavn, en Stilling, der i Aarenes Løb er bleven betydelig udvidet, og som han har bibeholdt lige siden samt beklædt med fremragende Dygtighed. 1867 udnævntes S. til Chef for «Hovedkontoret for Skibes Maaling og Registrering» og 1894 til Chef for det i Følge Loven af 1. April 1892 oprettede «Registrerings- og Skibsmaalingsbureau». S.s Virksomhed har sat sig mange Spor, i det han i Forbindelse med sit Embede har udarbejdet en Mængde Regler, Vejledninger og Oplysninger for den danske Skibsfart, saaledes 1865 et Udkast til Lov om Skibes Maaling og Registrering, 1878 en engelsk Afhandling om et internationalt Maalesystem, 1881 «International Signalbog», 1887 et Memorandum om internationale Søfartsforhold. 1889 sendtes han som Danmarks delegerede til den i Washington afholdte internationale maritime Konference og forfattede Aaret efter en Redegjørelse for dennes Forslag. 1890—91 var han Medlem af en Kommission, der udarbejdede et nyt Udkast til internationale Søvejsregler; 1899—1900 overtog han Ledelsen af Arbejderne ved den særlige Registrering af Kattegats- og Østersø-Fiskerfartøjerne; desuden har han 1883—99 dels udgivet den officielle danske Skibsliste, dels 6 Aargange af «Dansk Søulykkestatistik».

Under sin lange Embedsvirksomhed har S. bestandig vist sig at staa paa Højden med Tidens Fordringer i teknisk og videnskabelig Henseende, ja han har endog ved flere Lejligheder vist sig som en Foregangsmand, hvis Tanker og Anskuelser have vundet frem blandt de store søfarende Nationers Avtoriteter; han har derfor ogsaa saa vel indenlands som udenlands vundet fortjent Paa-skjønnelse (Kommandørkorset af Danebrog 1892, Fortjenstmedaillen i Guld 1897), om det end ikke er lykkedes ham at faa alle de

ved Washington-Kongressen fremkomne Søfartsforhold saaledes ordnede her hjemme, som det kunde ønskes. *C. With.*

Schneider, Christoffer, —1680—, Medaillør. Han skal have arbejdet her i Landet fra 1670—0. 1700, dog ere hans første signerede Medailler fra 1676. Han har udført (stukket) en Række Medailler i Anledning af Sejrene i den skaanske Krig, den paafølgende Fred og Ulrikke Eleonoras Forbindelse med Carl XI, desuden enkelte Medailler for private. Til hans teknisk fortrinligste hører den store Medaille — den største her i Landet slagne — i Anledning af Niels Juels Sejer i Kjøge Bugt (1677). Hans bedste Portræt er vel Niels Juels Hoftebillede paa denne Medaille; ellers ere hans Portrætter gjerne lidt bløde og udsvømmende i Behandlingen, dog ere Medaillerne fra hans bedste Tid omhyggelig -- til Dels virtuøsmæssig — gennemførte. Ejendommeligt for ham er en Række nydeligt behandlede Landskabsbilleder paa hans Medailler (Helsingborg med Udsigt over Sundet til Kronborg og Helsingør; Rygen svømmende i Østersøen, Fastlandet i Baggrunden osv.). Hans Medailler fra 80erne og 90erne ere allerede svagere i Behandlingen end de tidligere, dog er Medaillen for Fæstningen Christiansøs Anlæggelse (1684) endnu et virtuøsmæssigt Arbejde. Hans seneste betegnede Medaille, for Kronprins Frederiks første-fødte Søns Død (1698), turde vidne om legemlig Affældighed.

Weilbach, *Nyt Kunstnerlex.*

F. Beckett.

Schneider, Gottfried, 1618—69, gottorpsk Raad, fødtes 12. Dec. 1618 i Bitterfeld i Sachsen og var Søn af kursachsisk Amtsskriver Michael S. og Marie Reuter. 1638—43 studerede han Jura i Leipzig, Wittenberg og Leiden, berejste derefter Holland, Frankrig, England og Danmark, hvor han i Roskilde besøgte en Slægtning. 1647 blev han Dr. jur. i Wittenberg og udnævntes s. A. til Advokat ved Hofretten sammesteds. Her tilbød man ogsaa S. et Professorat i Retsvidenskab, men han foretrak at træde i gottorpsk Tjeneste som Hof- og Kancelliraad 1652 og sendtes s. A. til Rigsdagen i Regensburg. S. døde 28. Marts 1669. Han var 2 Gange gift: 1. (26. Febr. 1655 i Slesvig) med Margrethe Wasmer (f. 16. Jan. 1637 i Itzeho, † 3. Marts 1656 i Slesvig), Datter af Raadmand Bendix W. i Itzeho og Margrethe Kielman; 2. (5. Maj 1658) med Anna Boye, der overlevede ham.

B. Martini, *Ligprædikener* ov. G. S. (1669) og Hustru Margrethe (1656). Møller, *Cimbria lit.* II.

Louis Bobé.

Schneider, Johan Ludvig, 1809—70, Skuespiller. S., der var Søn af Slagtermester Chr. Ludv. S. († 1857) og Johanne Marie f. Møller († 1850), fødtes 6. Febr. 1809 i Kjøbenhavn, antoges 1830 som Korsanger ved det kongl. Theater, debuterede 15. Okt. 1832 som Ferrant i «Slottet Montenero», ansattes 1835 som Prøveskuespiller og udnævntes 1838 til kongl. Skuespiller; 28. Dec. 1868 rantes han under Udførelsen af Lange i «Soldaterløjer» af en Hjærnelammelse, tog sin Afsked ved Theateraarets Udgang og døde 30. Dec. 1870 i Kjøbenhavn. S. fik ved sin Flid og Paapasselighed et omfattende Repertoire saa vel i Operaen, hvor han med solid Dygtighed udførte flere større Partier, som i Skuespillet, hvor han dog kun i enkelte Roller, fornemmelig den seje Smeddesvend Chr. Madsen i «Gjenboerne», hævdede sig over Brugbarhedens Standpunkt; ved Siden af denne Virksomhed røgtede S. i nogle Aar (1845—49) Regissørgjeringen. I sin Fritid syslede han med Malerkunsten og udstillede flere Gange Landskabsmalerier. S. ægtede 11. Nov. 1840 Laurentine Helene Meden (f. 1809 † 1883), Datter af Sognepræst Andreas Peter M. (XI, 209).

Overskou, Den danske Skueplads V—VII. Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Arthur Aumont.

Schneider, Josephine, 1820—87, Filanthrop. Selv omtalte hun aldrig sin Afstamning, og der foreligger ingen Oplysninger herom. Til sit 12.—14. Aar blev hun opdragen i Hellebæk og rejste da til Udlandet, hvor hun færdedes meget i højerestillede Kredse. Særlig var hun fortrolig med tysk Litteratur og Kunst. Alle Vegne vilde hun lære Almuebefolkningens Liv at kjende og besøgte næsten alle filantropiske Anstalter i Tyskland, Østerrig og Ungarn. I Begyndelsen af 60erne tog hun Ophold i Kjøbenhavn, hvor hun kastede sig over Arbejdet med denne Bys laveste Befolkning; til Stadighed færdedes hun i den daværende «Peder Madsens Gang», hvor hun anstrængte sig for at rejse faldne Kvinder og tage sig af hjælpeløse Børn. Hun søgte Hospitalerne for at støtte baade smaa og store, stiftede en Konfirmationsforening paa Frederiksberg og tog i øvrigt Del i det Arbejde, som «Hjælpeforeningen for kvindelige Haandarbejdere af 1867» krævede; snart knyttedes hun til «Plejeforeningen for Frederiksberg og Vesterbro» og var i en Snes Aar dennes Forstanderinde. Hendes Kjærlighed til forladte Børn bragte hende til at tage saadanne i Pleje, og snart havde hun 14 i sit eget Hjem; at dette ikke kunde rumme

alle de mange andre, hun ønskede at tage sig af, bevirkede Oprettelsen af «Børnehjemmet paa Wodroffsvej» 1874. Først boede det til Leje; men ved forskellige Indsamlinger og Legater blev der rejst en Bygning, indrettet til at kunne optage 200 Børn. 8. Nov. 1885 toges denne i Brug, og Frk. S. blev dens Forstanderinde. Foruden at hun ofrede meget af sin betydelige Formue paa Børnehjemmets Fremme, lykkedes det hende i de 12^{1/2} Aar, hun var dets Leder, at faa indsamlet over $\frac{1}{4}$ Mill. Kr. dertil. Alt styredes uden Love, kun efter hendes Erfaring og Plan, og det vides ikke, at et eneste af de Børn, der ere udgaaede fra dette Hjem, er kommet paa Afveje. Hun var som skabt til Styrer. Hun hørte til de store Aander med Overlegenhed og Fordomsfrihed, forbausende psykologisk Sans og en Jærnvilje, som altid var i det godes Tjeneste. I sine senere Aar erhvervede hun ved sine egne Midler en Landejendom ved Smidstrup, hvor hendes Plejebørn om Sommeren kunde tumle sig i frisk Luft og uddannes til praktisk Gjærning. Kort før sin Død købte hun i samme Øjemed Gilbjærggaard ved Gilleleje, hvor der i Følge en Bestemmelse i hendes Testamente blev opført en Sommerbolig for Børnene og indrettet en praktisk Uddannelsesskole for konfirmerede Piger fra Hjemmet paa Wodroffsvej. Gaarden i Smidstrup blev saa solgt, og Kapitalen, som kom ind derfor, blev et Legat for Moderstiftelsen. Frk. S. døde 25. Juni 1887, og da overtog Kongen og Dronningen Protektoratet for hendes Stiftelse.

Illustr. Tid. XXVIII, Nr. 40. Beretn. om Børnehjemmet paa Wodroffsvej 1889 og 1899.

Nic. Bøgh.

Schnell, Betty Mathilde, s. Hennings (VII, 345).

Schnell, Claus Jørgen (ell. Jørgensen), 1702—83, Officer, Søn af Foged i Thelemarken Jørgen S., hvis Slægt stammede fra Haderslev, og Magdalene Matthisdatter, var født i Christiania 5. April 1702. Han blev Fændrik ved 2. bergenusiske Regiment 1719, Sekondlieutenant reformé i Livgarden til Fods 1722, Premierlieutenant 1728, forlod Livgarden, da han 1735 blev Kapitajn og Kompagnichef ved 2. vesterlenske Regiment, fik s. A. Majors Karakter, blev 1737 forsat til 2. akershusiske og Aaret efter til slesvigske nationale Regiment; Oberstlieutenant 1746 (Anciennitet 1743), forsat til møenske gevorbne Regiment 1747, Obersts Karakter 1751 (Anciennitet fra 1750), Chef for 2. smaalenske Regiment 1760, Generalmajor 1761 og s. A. Chef for nordenfjældske gevorbne Infanteri-

regiment, 1. Deputeret i Generalitets- og Kommissariatskollegiet i Christiania fra dettes Oprettelse i 1767. Da der i Aarene 1767—72 ikke var udnævnt nogen kommanderende General i Norge, udførte nævnte Kollegium i disse Aar den kommanderende Generals Forretninger. S. blev Ridder af Danebrog 1768 og Generallieutenant 1772, var fra 1777 fritaget for at føre Kommandoen over sit Regiment, for hvilket H. J. H. Hesselberg (VII, 430) senere gjorde Tjeneste som Kommandør. S. forblev dog staaende som Regimentets Chef til 1781 og beholdt Chefsgagen til sin Død, der indtraf i Christiania 9. Marts 1783.

S. var 2 Gange gift: 1. (1741) med Sophie Margrethe f. Reventlow († 1748), Datter af Oberstlieutenant, Hofmester paa Glücksborg Engel Christoph R.; 2. (1750) med Hedevig Margrethe f. Müller (f. 1722 † 1779), Datter af Major Christian Carl M. til Tyrrestrup.

Anker, Biogr. Data om norske Generalpersoner.

C. O. Munthe.

Schnell, Johan, (1482), s. Snell.

v. Schnitter, Michael Christopher, 1662—1738, Officer. Stamfaderen til den Schnitterske Familie blev ophøjet i den tyske Rigsadelstand af Kejser Carl V. M. C. var Søn af kurfyrstelig brandenburgsk «Oberhauptmann» over Artilleriet i Minden Onophrius v. S. (f. 1620) og Margaretha v. Tessin. Han hørte til en Slægt, der gennem flere Led havde viet sig til den militære Stand, og tilbragte selv sin Ungdom med krigersk Færd paa forskellige Krigsskuepladser i Evropa. Som Fændrik i østerrigsk Tjeneste overværede han 1683 Tyrkernes Belejring af Wien og tog et Grundrids af de omfattende Belejringsarbejder, som han forelagde Kejser Leopold I. Senere toges han i Tjeneste af Kurfyrst Frederik III af Brandenburg som Lieutenant ved det ungholstenske Infanteriregiment og blev kort efter Kapitajn. Han deltog med de brandenburgske Tropper som Overkvartermester i Kampene i Ungarn og som Overingeniør i Belejringen af Ofen 1686. Under Hertug Carl IV Leopold af Lothringen var han paa østerrigsk Side med ved Erobringen af Mainz 1689 sammen med sin ældste Broder. Han deltog dernæst i hele den flanderske og brabantiske Krig, i de 3 sidste Kampagner som Generalkvartermester ved de danske Tropper, indtil Freden blev sluttet med Frankrig i Rijswijk 1697. Efter Krigen drog han med den danske General en chef, Hertug Ferdi-

nand Vilhelm af Württemberg, til Kjøbenhavn og blev paa dennes anbefaling tagen i dansk Krigstjeneste.

Han udnævntes nemlig til Generalkvartermester-Lieutenant ved den holstenske Fortifikationsetat 1698 og s. A. til Oberstlieutenant af Infanteriet. Ved den svenske Konge Carl XII's Landgang paa Sjælland 1700 udkastede han en Plan til en Forstærkning af Kjøbenhavns Befæstning ved Feltværker, som vedtoges og strax iværksattes. 1701 udnævntes han til Oberst og Kommandant i Rensborg, i hvilken Stilling han 1710 forfremmedes til Brigadér. Ved Udgangen af 1712 forsattes han til Kronborg som Kommandant, og han udnævntes Aaret efter til Generalmajor af Infanteriet. I de 12 Aar, han beklædte Kommandantposten paa Kronborg, arbejdede han med Iver paa Fæstningens Forbedring, men hemmedes i sin Virksomhed ved den ringe Støtte, han fandt hos Landetats Generalkommissariat, hvortil hans herskesyge og bydende Karakter, som ingen Modstand taalte, var Grunden. Af samme Aarsag stod han ogsaa paa en spændt Fod med Helsingørs Magistrat. 1725 erholdt han Afsked fra sin militære Stilling, og han døde 1738.

S. ægtede 1702 Eleonora Christiana v. Qualen, Datter af Hofmarskal ved det fyrstelig biskoppelige Hof i Eutin Otto v. Q. og Maria Friederica Wetzel v. Marsilien.

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893. Arnho 12, Cronborg Slots og Fæstnings Hist. S. 19 ff. Bidrag t. den store nord. Krigs Hist., udg. af Generalstaben, I, 450. 505.

V. E. Tychsen.

Scholl, Anna Regina, s. Tychsen.

Scholten, Henrik, 1677—1750, Officer, nedennævnte General Jobst S.s Søn af 1. Ægteskab, var født 3. Nov. 1677, vistnok i Danmark. Han blev 1695 Fændrik ved Prins Georgs Regiment, 1697 Sekondlieutenant, 1700 Premierlieutenant, 1701 Kapitajn, 1704 forsat til Garden, 1710 Major, 1712 Oberstlieutenant, 1714 Oberst for fynske nationale Regiment, 1715 for Prins Georgs, 1716 for fynske hvervede (til 1734), 1723 Generalmajor, 1731 tillige Drabant-hauptmand (til 1740), 1734 Chef for holstenske Regiment (til 1736) og Generallieutenant, 1736 Kommandant i Rensborg, 1740 i Kjøbenhavn, 1742 virkelig General, 1749 Chef for laalandske Regiment, som han i Forbindelse med Kommandantskabet beholdt til sin Død, 31. Juli 1750; Ridder af Danebrog 1729, af Elefanten 1749.

S. steg altsaa til de højeste Værdigheder og har vistnok i det hele været en dygtig og anset Mand; men han hører ikke til dem,

hvis Navn i fremtrædende Grad er knyttet til mindeværdige Begivenheder i Krig eller Fred. Som ung tog han med de danske Hjælpetropper 1701—14 Del i den spanske Arvefølgekrig og var med ved de berømteste Slag og Belejringer (saaret ved Malplaquet 1709), ligesom han senere tog Del i den store nordiske Krigs sidste Felttog i Pommern og Norge. 1734—36, under den polske Tronfølgekrig, var han atter kommanderet til Udlandet med et dansk Hjelpekorps, og da dettes Chef, General Mørner, blev kaldt hjem, førte S. og Generallieutenant Amthor Korpset tilbage til Danmark. 1743 fik han Overbefalingen over det Korps, som blev mobiliseret paa Sjælland, da Christian VI i Anledning af det svenske Tronfølgespørgsmaal tænkte paa at rykke ind i Sverige. Fremdeles kan nævnes, at han har haft Del i det bekjendte «Reglement für unsere geworbene u. National-Infanterie», som Christian VI lod udarbejde.

S. havde 13. Avg. 1721 ægtet Louise Brockdorff (f. 1700 † 11. Nov. 1744), Datter af Hofjægermester Gerhard B. til Ødstedgaard. Han ejede Estrup og Skodborghus i Malt Herred. *H. W. Harbou.*

Scholten¹, Jobst, o. 1648—1721, Officer, var født i Amsterdam. Hans Slægt hørte hjemme i Westfalen (Grevskabet Teklenburg), men hans Fader, Henrik S., var vandret til Holland, var bleven Overlandbygmester i Amsterdam og optagen blandt Stadens Patriciere. Forskjelligt tyder paa, at denne Henrik S. har været nærmere knyttet til Henrik Ruse (XIV, 464), maaske ved Slægtskabsbaand, og at det er gennem sidstnævnte, at Sønnen i en meget ung Alder, der siges 14 Aar gammel, er kommen til Danmark. Han stod før 1670 som Fændrik ved Ruses Infanteriregiment, blev her 1672 Lieutenant og Aaret efter Kapitajn. Senest 1677 kom han som Major til Livregimentet (Garden) til Fods, hvor han snart efter blev Oberstlieutenant, og som han kommanderede i de sidste 1½ Aar af den skaanske Fejde. 1679 blev han Oberst, Kommandant i Rensborg og Chef for en der garnisonerende Bataillon, 1682 Chef for Dronningens Livregiment i Glückstadt, 1687 Brigadér, 1690 Generalmajor, i det han samtidig fratraadte Kommandoen over Regimentet. 1695 fik han det hvide Baand.

S.s egentlige Fag var dog ikke Infanteri-, men Ingeniørtjenesten. Han var bleven oplært af Ruse og havde dernæst søgt

¹ I samtidige Aktstykker vil man finde Navnet stavet højest forskjellig; oftest maaske skrives det Schultz.

videre Uddannelse i sit Fødeland og i Brandenburg. Efter sin Tilbagekomst havde han først fungeret som Konduktør ved nogle af sin Læremesters fortifikatoriske Anlæg i Holsten og 1672 som ledende Ingeniør ved det vigtigste af disse, Ombygningen af Fæstningsværkerne om den gamle Del af Rensborg. I den skaanske Krig havde han ogsaa gjort Tjeneste som Ingeniør. Under sin Virksomhed som saadan var han under Wismars Belejring 1675 kommen slemt til Skade ved et Fald og var bleven saaret ved Malmø 1677. Siden havde han været med ved Landskrone s. A., ved Baahus og Helsingborg 1678. Efter Freden i Lund kom han, som anført, til Holsten og blev 1685 udnævnt til Inspektør over Fæstningerne i Hertugdømmerne og Grevskaberne og endnu s. A. til Chef for den kort i Forvejen oprettede Fortifikationsetat i disse Provinser. Allerede forinden (1681—82) havde han ved Jadebugten anlagt Fæstningen Christiansburg, der skulde sikre Forbindelsen til Søs mellem Oldenburg og Holsten, men som snart blev opgiven. Ligeledes havde han udvidet Rensborgs Befæstning mod Syd (Neuwerk, 1684—85), ligesom han senere udvidede den mod Nord (Kronværket, 1690). Ved disse Arbejder fulgte han de Veje, Ruse havde angivet, men gjorde det i øvrigt med Dygtighed. Sammen med en anden af Ruses Elever, Andr. Fuchs (V, 484), ledede S. fremdeles de feltfortifikatoriske Anlæg og Belejringsarbejderne i de Smaakrige, som i Aarhundredets sidste Decennier bleve førte i og ved Monarkiets sydlige Provinser: Toget mod Hamborg 1686, Belejringen af Ratzeburg 1693, Indtagelsen af de gottorpske Skanser i Stapelholm og Ejdersted 1697, Gjentagelsen heraf i 1700 og s. A. Belejringen af Tønning og Felttoget i Holsten.

Efter Freden i Traventhal (18. Avg. 1700) fik S. tillige Inspektion over Infanteriregimenterne i Holsten og Slesvig, og i Begyndelsen af 1701 blev han Generallieutenant. Men da der nogle Maaneder senere blev sendt et Hjælpekorps til Nederlandene i Sømagternes Sold, fik S. Ansættelse som næstkommanderende ved Korpset; tillige blev han Chef for den til dette hørende 2. Bataillon af Prins Carls Regiment. I Slagene ved Høchstet (1704) og Rammilies (1706) og ved adskillige Belejringer vandt han Navn som en tapper og omsigtsfuld Troppfører og først og fremmest som en kyndig Ingeniør. Han førte under Hertugen af Würtemberg's Fraværelse gjentagende Kommandoen over de danske Tropper og optraadte med Bestemthed for at hævde disses traktatmæssige Rettigheder mod Overgreb fra hans Landsmænd Hollændernes

Side. I Begyndelsen af 1708 traadte han imidlertid efter eget Ønske ud af dansk Tjeneste, uvist hvorfor.

Saa var det, da Grev Chr. Ditl. Reventlow i Foraaret 1710 nedlagde sin Post som øverstbefalende for den danske Hær, at Frederik IV valgte S. til hans Efterfølger. Man ansaa ingen af de i Danmark tjenende Generaler for at være Posten voxen og bragte derfor flere fremmede i Forslag. Som Anbefaling for S. blev anført dels hans nøje Kjendskab til Hær og Land, dels hans Anseelse som Ingeniør; thi Fæstningskrigen spillede en vigtig Rolle i hine Tider, og man havde under Feltoget i Skaane haardt savnet en dygtig teknisk Officer. Udslaget gjorde dog en Udtalelse fra Kongens Generaladjutant Bendix Meyer, der i øvrigt s. A. ægtede en Datter af S. (s. XI, 270). Efter nogens Tids Betænkning tog S. mod Tilbudet, og 6. Juni 1710 blev hans Udnævnelse til General til Fods underskrevet.

Over et Aar gik med til at reorganisere Hæren, der havde lidt svære Tab, især af Heste, under den hovedkulds Rømning af Skaane efter Slaget ved Helsingborg. Pesten hemmede tilmed alle Arbejder, og Valentin Eickstedt (IV, 459), der samtidig var bleven Overkrigssekretær, havde aldrig før haft med administrative Forretninger at gjøre. At Hæren alligevel blev bragt i ret god og efterhaanden endog i meget god Stand, maa sikkert for en stor Del tilskrives S., der af alle anerkjendes som en dygtig Administrator.

1711 tog man saa atter fat paa Krigen, men Begyndelsen var ikke synderlig lovende. De Forsøg, der bleve gjorte paa at tage Wismar og Stralsund, løb ud i Sandet, men indbragte alligevel S. Elefantordenen. Mere Ære vandt han, da han det følgende Aar erobrede Fæstningen Stade og dermed de svenske Provinser Bremen og Verden; men kort efter led den danske Hær Nederlaget ved Gadebusch. Vor Krigsførelse havde her ligesom Aaret forud savnet den Energi og det Initiativ, uden hvilke en offensiv Optræden bliver meningsløs; men Krigsførelsen havde kun været en Afspejling af den danske Politik, fاملende og holdningsløs over for fremmed Paavirkning, som denne havde været. I 1711, da alle Forberedelser vare trufne med et Angreb paa Wismar for Øje, lod man sig af Sachsen og Preussen overtale til at anvende sin Hovedstyrke mod Stralsund. Og ved Gadebusch var det gaet saa vidt, at man umiddelbart før Sammenstødet for at imødekomme Sachsernes Ønske forandrede den en Gang indtagne Opstilling. Strax efter Slaget spores der imidlertid et Omslag. Danmarks politiske Hold-

ning over for de allierede vinder ikke lidt i Fasthed og Værdighed; Krigen kan derfor føres mere energisk og maalbevidst, og Udfaldet bliver følgelig fra nu af mere tilfredsstillende: 1713 kapitulerer Stenbock med hele sin Hær ved Oldenswort, 1714 tvinges Gottorperne til at overgive Tønning, 1715 erobres Rygen og Stralsund, og endelig falder 1716 Wismar, Sveriges sidste Holdepunkt i Tyskland.

I Wismars Erobring tog S. ikke umiddelbart Del (jvfr. IV, 256), men ellers havde han under hele denne 5aarige Krig i Nordtyskland «en chef» kommanderet den danske Hær. Kongen havde imidlertid saa at sige uafbrudt staaet ved hans Side og havde til Tider grebet direkte ind. Det var saaledes Frederik IV, der trods S.s Modforestillinger, havde befalet Ændringen i Planen for Slaget ved Gadebusch. Det store Materiale, der foreligger til hin Periodes Krigshistorie, er dog endnu for lidet bearbejdet, til at man i det enkelte kan fælde en Dom over den Indflydelse, S.s Virksomhed har øvet paa Begivenhedernes Gang. Saa meget kan man imidlertid sige, at de egentlige Feltherreegenskaber: det klare Overblik, den hurtige Beslutning og den energiske Gjennemførelse — dem havde han ikke; og denne Mangel paa virkelig Overlegenhed forklarer ogsaa, baade at Kongen oftere tog mere Hensyn til uvedkommendes Raad end til sin Overgenerals, og at denne fandt sig heri. Ved Gadebusch, den eneste Gang, S. kommanderede Hæren i aaben Mark, vare S.s egne Dispositioner heller ikke ubetinget heldige. Men paa den anden Side har han med den Dytighed i flere Retninger, som han allerede i Arvefølgekrigen havde givet Beviser paa, og med den Erfaring, han havde erhvervet sig, været en desto værdifuldere Støtte for Kongen, jo mere denne lærte i militær som i politisk Henseende at handle paa egen Haand.

Efter at Stralsund havde kapituleret i Dec. 1715, gik største Delen af den danske Hær mod Wismar. Men da det rygtedes, at Carl XII forberedte en Overgang over Sundet, maatte S. ilsomst følge Kongen til Sjælland. Senere paa Aaret vendte Bladet sig: det blev nu Danmark, der, forstærket med et russisk Korps, paa-tænkte en Landgang i Skaane, og S., som var bleven sat i Spidsen for Landetatens Generalkommissariat, fik nok at tage Vare paa i denne Egenskab og som Chef for det til Expeditionen bestemte danske Korps. Han skal have forpligtet sig til at tage Landskrone paa 14 Dage, men nærrede Betæneligheder med Hærens Proviantering, saafremt Foretagendet ikke snart kunde sættes

i Værk. Det var derfor saa uretfærdigt som muligt, naar Zaren imistænkte S. for, bestukken af det engelsksindede Parti, at trække Forberedelserne i Langdrag; men gjensidig Mistillid var nu en Gang et sørgeligt Særkjende for den «nordiske Liga». Naar S. i den nærmest følgende Tid var beskæftiget med Planer til en Udvidelse af Kjøbenhavns Befæstning, maa Anledningen vel for en stor Del ogsaa søges i den lige saa urimelige Frygt, man under de russiske Troppers Ophold paa Sjælland havde næret for, at Zaren vilde benytte Lejligheden til et Overfald paa Danmarks Hovedstad. I Efteraaret 1717 blev S. atter sat i Arbejde i Anledning af et projekteret dansk-russisk Indfald i Sverige, denne Gang med Norge som Udgangspunkt. Dette Rige og de tilstødende svenske Landskaber bleve jo ogsaa fra nu af Krigens Skueplads, og da Kongen i Efteraaret 1718 lod sine højeste Embedsmænd skriftlig udtale sig om den politiske Situation, var det derfor ganske naturligt, at S. særlig fremhævede Hensynet til Forbindelsen med og Provianteringen af Norge som Grund til at slutte sig til England fremfor til Rusland. Ved F. J. Dewitz' Død, 1719, blev S. udnævnt til hans Efterfølger som Generalgouvernør i Forpommern og Rygen, men ved Fredslutningen Aaret efter fik Sverige disse Lande tilbage. 7. Nov. 1721 afgik han ved Døden.

S. havde været gift 2 Gange: 1. (o. 1675) med Adelgunde Mechtilde Rømeling, Søsterdatter af Ruse (jvfr. XIV, 483); 2. med Charlotte Amalie v. Plessen (f. 1686 † 1740), Datter af General-lieutenant S. C. v. P. (XIII, 162); hun ægtede 2. Gang Gehejme-raad J. G. v. Holstein (VIII, 35).

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893. Jahn, De danske Auxiliærtropper II. Hist. Tidsskr. 4. R. VI; 5. R. III; 6. R. V. Danske Saml. 2. R. I, 270 ff. Danske Mag. 5. R. III, 331 f.

H. W. Harbou.

Scholten, Jobst Gerhard, 1814—64, Officer. Han fødtes 28. Jan. 1814 og var en Søn af vestindisk Regeringsraad Jobst Gerhard S. og Karen Glerup Holst f. v. Schmidten. Han blev Landkadet 1824, opvartende Page 1828, Sekondlieutenant à la suite i sjællandske Jægerkorps 1830 med Aldersorden fra 1828 og indtraadte 1831 i Nummer, fik 1837 Premierlieutenants Karakter, selve Graden 1839, i hvilket Aar han ogsaa blev Kammerjunker. I 1848 rykkede han som Adjudant ved Jægerkorpset (nu 2.) ud i Felten og deltog i Kampen ved Bov og i Slaget ved Slesvig, hvorefter han avancerede til Kapitajn af 2. Klasse. Det følgende Aar var han med

ved Adsbøl og i Slaget ved Fredericia, hvorefter han udnævntes til Kapitajn af 1. Klasse, medens han i 1850 deltog i Slaget ved Isted og Kampen ved Stenten Mølle. S. forfremmedes 1857 til Major og kom til 3. Bataillon, hvorfra han i 1861 gik over til 20. Bataillon; i Dec. 1863 blev han udnævnt til Oberstlieutenant og til Chef for 20. Regiment, som han førte med Bravour i Kampen foran Danevirke 3. Febr. og navnlig i Fægtningen foran Fredericia 8. Marts. Han beordredes senere med sit Regiment til Dybbøl og deltog i Kampen 18. April, under hvilken han fandt Heltedøden. — S. havde 12. April 1851 indgaaet Ægteskab med Nicoline Magdalene Petersen, Datter af Looper ved Øresunds Toldkammer, Krigsraad Johan Peter P.

Vort Forsvar Nr. 217 B. 20. Bataillons Hist. 1842—92.

P. N. Nieuwenhuis.

Scholten, Peter Carl Frederik, 1784—1854, Generalgouvernør, blev født i Viborg 17. Maj 1784. Fra sin tidlige Ungdom hørte han Vestindien til; hans Fader var Kommandant paa St. Thomas Casimir Vilhelm S. (f. 1752 † 1810), der var gift med Catharina Elisabeth f. de Moldrup (f. 1764 † 1804). Efter sin Uddannelse som Landkadet blev S. 1803 Fændrik ved de vestindiske Tropper og kom, da Englænderne satte sig i Besiddelse af Øerne, til England. Senere gjorde han nogle Aar Tjeneste i Kjøbenhavn (1808 Sekondlieutenant i sjællandske Jægerkorps, 1811 Premierlieutenant, 1813 Stabskapitajn), bl. a. som Adjutant hos Frederik VI's Generaladjutant F. C. Bülow, indtil han, da de vestindiske Øer atter overgaves til Danmark, tog sin Afsked fra Hæren og ansattes som Vejer og Maaler paa St. Thomas. Nu forblev han i Vestindien, fik forskellige Embeder der og avancerede samtidig i militære Grader: 1816 Major, 1818—24 tillige Stadshauptmand paa St. Thomas, 1820 Oberstlieutenant, 1822 Toldintendant, 1824 Kammerherre og midlertidig Gouvernør, 1828 Kommandør af Danebrog, 1829 Generalmajor, 1836 Generalgouvernør og Storkors.

Ved hans Ankomst til Vestindien 1814 havde de sydamerikanske Koloniers Opstand medført Krigstilstand mellem disse og de spanske Øer; derved fik Handelen paa St. Thomas et umaadeligt Opsving, og S.s Indtægter som Vejer og Maaler stode i Forhold hertil, hvilket harmonerede godt med den fyrstelige Gjæstfrihed og Pragt, som han yndede at vise. S. forstod ogsaa at sætte sig i venskabeligt Forhold til de ledende Mænd, saa vel spanske Gene-

ralkapitajner som republikanske Præsidenter, hvilket yderligere kom de danske Øer til gode, saa at S.s Navn er knyttet til en af de mest blomstrende Perioder i vore vestindiske Koloniers Historie. Ved Siden af sin politiske Virksomhed begyndte S. en social Omvæltning ved at hæve den farvede Befolkning fra den Fornedrelses-tilstand, hvori den havde levet. Saaledes oprettede han Skoler for Negrene og skaffede dem Selverhverv for at lære dem Selvfølelse. S. var dog en Modstander af Christian VIII's Tanke, at ethvert Barn, født af en ufri Kvinde, fra Fødselen af skulde være frit, fordi han deri øjnede den Fare, at Børnenes Frigivelse hos Forældrene, der vedbleve at være Slaver, vilde fremkalde en Misfornøjelse, der kunde have alvorlige Følger. Da Kongens filantropiske Tanke blev udført, gave Begivenhederne S. Ret. Paa St. Croix udbrød 1847 en Opstand, ved hvilken Negrene tiltvang sig Friheden. S., der vilde tale Negrene til Rette, kom i deres Vold og maatte selv proklamere Slavernes Frigivelse. S. blev kaldt tilbage som Generalgouvernør; man nægtede ham Pension, og Sag blev anlagt imod ham. Pensionen maatte tilkjendes ham, og i Processen blev han frikjendt. Ved sin Død, der indtraf 26. Jan. 1854 i Altona, efterlod han sig kun en ringe Formue. — Gift 31. Okt. 1810 med Anne Elisabeth Thortsen (f. 20. Maj 1786 † 1. Marts 1849), Datter af Kapitajn i Hæren Johan T. og Anne Marie f. Ancker.

Erslew, Forf. Lex. C. van Dockum, Livserindringer S. 9 ff. 61 ff. *Lesser*.

Scholtz, Ludwig Heinrich, 1774—1854, Vicekansler, Søn af Sognepræst til Bovenau Peter Christian Heinrich S. (f. 24. Juni 1736 † 4. Sept. 1811), var født 28. Juli 1774 i Bovenau i det nordlige Holsten, tog 1796 juridisk Examen og udnævntes 1800 til Landfoged i Stapelholm, 1806 til Medlem af Overretten i Slesvig, 1816 til Etatsraad, 1822 til Vicekansler for Overretten, 1826 til Konferensraad, 1840 til Kommandør af Danebrog. 1848 udnævnte den provisoriske Regering ham til Amtmand over Reinbek, Trittau og Tremsbüttel Amter samt til Intendant for Godserne Wandsbek og Wellingsbüttel. Fra disse Embeder afskedigedes han, efter 1849 at være bleven Dr. jur. hon. i Kiel, 1852 og døde 5. Avg. 1854 i Wandsbeck. 1832 kaldtes han til Kjøbenhavn for at blive taget paa Raad ved Stændernes Indførelse. Han har skrevet flere gode Haandbøger om Formyndervæsenet og 1820 oversat Ingemanns «Hyrden fra Tolosa» paa Tysk. — S. var 2 Gange gift: 1. med Luzie f. Hoë (f. 11. Juni 1784 i Rensborg, † 3. Juli 1840 i Ekern-

førde), Datter af Regimentskvartermester Fedder H. ved oldenborgske Regiment; 2. med Marie f. Hanken (f. 1. Jan. 1796 i Tønning, † 7. Nov. 1848 i Reinbek), Datter af Kjøbmand i Tønning Hanke H.

Lübke u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Schonevig, Jonas Andersen, —1664, Præst, Antikvar, Søn af Anders Jonsen, Sognepræst i Skonevig og Provst i Søndhordland. Efter først at have studeret i Greifswald blev han indskreven ved Københavns Universitet 1626. Her kom han strax i Forbindelse med Oluf Worm, og det var vistnok paa dennes Foranledning, at han 1627 med en Anbefaling fra Kansler Chr. Friis besøgte Fyn for at søge efter Runeindskrifter. Derefter var han i mange Aar Worms vigtigste Medhjælper ved hans arkæologiske Undersøgelser, og Worm udtaler sig i sine Breve og andensteds med megen Ros om den Nøjagtighed og Duelighed, som S. udviste ved at aftegne og beskrive Oldtidslevningerne, fornemmelig i Jylland. Nyerup har ganske træffende sammenlignet S.s Stilling til Worm med Abildgaards 100 Aar senere til Langebek. S. er i nyere Tid den første, som har undersøgt den meget omskrevne Runamo i Bleking. Han medbragte der fra en saa nøjagtig Beskrivelse, som han formaaede, af de stedlige Forhold og den formodede Runeindskrift, men han var forstandig nok til ikke at faa nogen Mening ud af denne.

Allerede 1628 var S. bleven Præst paa Flaaden, og 1630 fik han St. Margarethæ Præbende paa Søndmør, men gjentagne Forsøg paa at opnaa Præstekald i Norge mislykkedes. Derimod blev han 1635 Hjelpepræst i Hasle og Braaby paa Sjælland med Løfte om Succession og opnaaede ved Formandens Død dette Sognekald, i hvilket han forblev til sin Død 1664. Han havde 1629 ægtet Skipper Bent Svendsens Datter Maren.

O. Wormii Epistolæ S. 394. Nyerup, Hist.-stat. Skildr. af Tilstanden i Danm. og Norge IV, 92. Lind, Krist. IV og hans Mænd p. Bremerholm S. 420 f.

A. E. Erichsen.

Schop, Johan, —o. 1664, Musiker, antages at være født i Hamborg, hvor han ogsaa tilbragte den største Del af sit Liv. Han var en udmærket Violinspiller, en af sin Tids første, og behandlede tillige med Færdighed flere andre Instrumenter, Luth, Basun og Zinke. 1615 blev han Medlem af Kapellet i Wolfen-

büttel, men fik allerede i Nov. s. A. Ansættelse i Christian IV's Hofkapel. Efter at have forladt dette i Marts 1619 traadte han i hamburgsk Tjeneste og blev stillet i Spidsen for det Musikkorps, som Stadens Raad underholdt. Christian IV satte stor Pris paa hans Talent og undlod aldrig, naar han kom i Nærheden af Hamborg, at kalde ham til sig for at høre ham spille. Blandt de fremmede Musikere, der medvirkede ved de store Musikopførelser i Anledning af Prins Christians Bryllup 1634, var ogsaa S. Han opholdt sig ved denne Lejlighed i Kjøbenhavn fra Juli til Okt. og modtog ved sin Hjemrejse til Hamborg en anselig Pengegave af Kongen. Som Komponist vandt S. især Yndest ved sine Sange. Mange af hans Melodier til Digte af Rist, Schwieger, v. Zesen o. a. hamburgske Digtere gik over i den tyske Menighedssang. «Werde munter, mein Gemüthe» («Nu velan, vær frisk til Mode») har holdt sig i den danske Kirke indtil vore Dage. S. afgik ved Døden 1664 (ell. 1665).

Gerber, Lex. d. Tonkünstler. Allg. Deutsche Biographie XXXII. Hammerich, Musikten ved Chr. IV's Hof. Hist. Tidsskr. 6. R. IV, 426 f.

V. C. Ravn.

Schoppe, Amalia Emma Sophie Catharina, 1791—1858, Forfatterinde. Amalia Weise blev født 7. Okt. 1791 i Burg paa Femern, hvor Faderen († 1798) var Fysikus. Da Moderen giftede sig anden Gang (1802), med Kjøbmand Burmester i Kellinghusen, blev hun sendt til Hamborg, hvor hun fuldendte sin Opdragelse og især lærte fremmede Sprog. I 1811 blev hun gift med Dr. jur. Schoppe, men Ægteskabet var ulykkeligt; Manden førte et uordentligt Liv og druknede i Elben 1829, hvorefter hun blev Bestyrerinde for et Pigeinstitut og Pensionat i Wandsbek. Senere boede hun i Hamborg, 1842—45 i Jena, saa atter i Hamborg, hvorpaa hun rejste til sin Søn i Amerika, og her døde hun 25. Sept. 1858. Som Forfatterinde udviklede hun en ualmindelig Frugtbarhed (o. 130 Bind), især i belletristisk Retning. Hun har bl. a. udgivet en Del Skrifter for Ungdommen, som: «Die Abendstunden der Familie Holt» (1823), «Die Auswanderer nach Brasilien» (2. Opl. 1852), «Die Holsteiner in Amerika» (1858). Hun har desuden udgivet en Brevbog for Ungdommen og en Brevbog for Damer (5. Opl. 1865); 1827—33 redigerede hun Parisermode-Blade, 1847—51 udgav hun en «Taschenbuch»: «Cornelia», samt leverede Fortællinger og Digte til forskellige Tidsskrifter. Af hendes større Romaner kunne nævnes «Die Verwaisten» (1825), «König Erich XIV u. die Seinen»

(2 Bd., 1830), «Tycho de Brahe» (2 Bd., 1839), «Die Schlacht bei Hemmingstedt» (2 Bd., 1840). Endelig kan omtales «Erinnerungen aus meinem Leben» (2 Bd., 1838).

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Allg. Deutsche Biographie XXXII. *C. A. Nissen.*

Schort, s. Schørt.

Schou, Jacob Henric, 1745—1840, Jurist. Han var født 10. Juli 1745 i Kippinge paa Falster, hvor hans Fader, Jens Henriksen S. († 1754), var en vel anset og afholdt Sognepræst; hans Moder hed Sara f. Lindberg. Efter i 1762 at være blevet Student fra Vordingborg Skole lagde han sig først efter Theologien og tog i 1769 theologisk Attestats. 1770 blev han Alumnus paa Borchs Kollegium, hvor han efter Tidens Skik skrev og forsvarede nogle Disputater («De probationibus theologicis» I—III), og blev det følgende Aar beskikket til som Decanus at tage Del i Kommunitetets Øvelser. I 1773 blev han ansat som Hovmester for Enkedronning Juliane Maries Pager; om hvad han gennem sin Forbindelse med Hofkredse havde erfaret angaaende Katastrofen i 1772, har han efterladt sig nogle Optegnelser. Hans nye Stilling gjorde det ønskeligt for ham, at han lagde sig efter Rets- og Statsvidenskaberne. Med sædvanlig Flid og Samvittighedsfuldhed gav han sig da i Lag hermed og bestod i 1778 den juridiske Examen. S. A. blev han udnævnt til surnumerær Assessor i Hof- og Stadsretten, men ombyttede i 1781 denne Stilling med det betydningsfulde og indbringende Embede som Kæmner ved Øresunds Toldkammer i Helsingør. Under sit Ophold her gjorde han sig bl. a. fortjent ved Ordningen af det derværende Sygehospitals Formueforhold. I 1804 blev han imidlertid dispenseret fra denne Stilling, saaledes at han dog stadig oppebar den allerstørste Del af Embedets Indtægter, og flyttede da igjen til Kjøbenhavn. Som Grund til Dispensationen angives «svageligt Helbred», der skulde forhindre ham i at varetage dette næppe synderlig anstrængende Embede. Men naar henses til, at han levede endnu over 35 Aar efter den Tid, saa at han opnaaede den høje Alder af 94 Aar, er det vel sandsynligt, at S., der utvivlsomt var persona grata ved Hoffet, i alt Fald for en Del har opnaaet dette gunstige Arrangement for at kunne finde mere Tid og Lejlighed til sin litterære Virksomhed. Denne fandt nemlig ogsaa Paaskjønnelse af hans Samtid; saaledes afholdtes der i 1821 i Anledning af hans 50 Aars Embedsjubilæum et Festmaal tid

for ham af en større Kreds ansete Mænd, og den bekendte Generalprokurør T. Algreen-Ussing dedicerede sit Skrift om Servitutter (1836) til ham. I 1815 var han blevet udnævnt til Etatsraad. Han døde 10. Febr. 1840 og testamenterede omtrent hele den betydelige Formue, han havde samlet sig, til forskellige Stiftelser og Legater; ogsaa i levende Live havde han vist stor Godgjørenhed. — I 1783 var han blevet gift med Susanne Beckmann (f. 1756 † 1843), Datter af Raadmand og Brygger Diderik B.

Det Værk, der vil bevare S.s Navn for Efterverdenen, er de saakaldte «Schous Forordninger», som skyldes S. selv fra 1670—1825 (1777 ff.; 3 Udgaver) og siden er blevet fortsat. Tidligere forelaa der kun en stor trykt Samling, der var udgivet af det kongelige og Universitetstrykkeri uden nogen sagkyndig Kontrol og derfor var højst mangelfuld. S. foretog nu et kronologisk ordnet Udtog af denne Samling, søgte ved hver enkelt Forordning at bestemme, hvorvidt den endnu stod som gyldig eller helt eller delvis var blevet ophævet, og føjede til Samlingen et alfabetisk Sagregister. Dette «Udtog» har vist sig saa brugbart, at man i næsten alle Forhold kan benytte det i Steden for den oprindelige Samling. Nogen større Overlegenhed mærkes maaske ikke ved Stoffets Valg og Anordning, men desto mere af den udholdende Flid og minutøse Omhu, der til et saadant Arbejde først og fremmest kræves. Dog vilde det være uretfærdigt, saaledes som det ikke sjælden sker ved den Slags Arbejder, at betragte S.s Værk som en ren Flidssag. Et saadant Udtog kan ikke gjøres uden med en vis fin Forstaaelse; Afgjørelsen af, om en Lov er ophævet eller endnu bestaar, kræver endogsaa ofte en ikke ringe juridisk Skarpsindighed, og ikke sjælden maatte S. til Løsning af Tvivlsspørgsmaal anstille selvstændige Undersøgelser i Kollegiernes Registrarer og andre Protokoller, hvortil virkelig historisk Sans og Indsigt vare fornødne; om S.s historiske Interesse vidner ogsaa hans store Bogsamling, særlig af gamle Skrifter, af hvilken han skjænkede de til dansk Lovkyndighed hørende Bøger til Universitetsbibliotheket. — Alt i alt tegner da Billedet af S. sig som den fine, stille Mand, der anvendte de Midler, som han ved en jævn og regelmæssig Levevis havde samlet sig, til at gjøre godt mod andre, og som ogsaa forstod at benytte sine af Naturen maaske ikke særdeles fremragende Evner saaledes, at Eftertiden maa staa i Taknemmelighedsgjæld til ham.

Erslew, Forf. Lex. Genealog. og biogr. Archiv S. 389 ff. Hist. Tidsskr. 4. R. II, 693 ff. *H. Munch-Petersen.*

Schou, Jens, f. 1854, Læge. Som en Søn af Skoleinspektør Hans S. og Kirstine Marie f. Thorkilsen fødtes han i Vejle 28. Sept. 1854, blev 1872 Student fra Horsens Skole, tog Lægeexamen 1879, var derefter Kandidat ved Almindeligt Hospital og Kommunehospitallet samt Reservelæge ved Garnisonshospitalet, 1881—82 anatomisk Prosektor og erholdt 1884 Doktorgraden for en anatomisk Afhandling. Efter en Studierejse 1884 begyndte han praktisk Virksomhed, særlig som Kirurg og som Læge ved Institut for Gymnastik og Massage i Kjøbenhavn, i det han samtidig holdt Forelæsninger over anatomiske og kirurgiske Æmner som Privatdocent ved Universitetet. 1885—87 fungerede han som Reservekirurg ved Frederiks Hospital, 1887—89 som kirurgisk Prosektor, 1888 blev han Konsulent ved Nyrops orthopædiske Klinik, 1893 Medredaktør af «Ugeskrift for Læger». 1899 blev han Overlæge ved den kirurgiske Service paa St. Josephs Hospital, udnævntes s. A. til kongl. Livkirurg og konkurrerede til Professoratet i Operationslære. 1900 erholdt han Titel af Professor. I Tidsskriftsafhandlinger har han udfoldet en frugtbar litterær Virksomhed paa de Omraader af Kirurgien, han særlig har dyrket. — 1885 ægtede han Helga Kirstine Vilhelmine Ørbeck, Datter af Læge i Vejle Christian Warming Ø. Carøe og Selmer, Den danske Lægestand, 6. Udg. *Jul. Petersen.*

Schou, Johan Lauritz, 1833—83, Generaldirektør, var en Søn af Brygger Jens Sørensen S. (f. 26. Dec. 1774 † 14. Febr. 1835) og Maren f. Andersen (f. 10. Marts 1796 † 23. Dec. 1874). Han fødtes 7. Febr. 1833 i Kjøbenhavn, blev 1852 Student fra Metropolitanskolen og 1858 juridisk Kandidat. 1859 indtraadte han som Volontær i Indenrigsministeriet, hvor han 1860 blev Assistent og 1867 Fuldmægtig i 1. Departement. 1869—70 var han konstitueret som Chef for dettes Kontor for Kommune- og Næringssager, og 1872 udnævntes han til Chef for 2. Departements Expeditions-kontor for offentlige Arbejder. Ved sin store Dygtighed, overordentlige Grundighed og utrættelige Arbejdsomhed erhvervede han sig hurtig et indgaaende Kjendskab til de mange heterogene Anliggender, som sortere under det nævnte Departement, til hvis Chef han 1874 konstitueredes og 1875 definitivt udnævntes. Dette Embede, hvormed Stillingen som Generaldirektør for Post- og Tele-

grafvæsenet samt Statsjærnbandedriften var forbunden, beklædte han derefter til sin Død, 2. Dec. 1883 i Kjøbenhavn. 1878 fik han Danebrogsordenens Kommandørkors af 2. Grad, 1882 af 1. Grad. — Han blev 6. Juli 1861 gift med Camilla Sarina Augusta Arentzen (f. i Kjøbenhavn 16. Dec. 1833), en Datter af Kasserer i Krigsministeriet, Etatsraad Gunder August A. og Elisabeth Marie f. Smidt.

G. Kringelbaci.

Schou, Ludvig Abelin, 1838—67, Maler, var født i Slagelse 11. Jan. 1838 som Søn af Kjøbmand Frederik Ludvig S. og Arise f. Werliin, men kom allerede 7 Aar gammel til Kjøbenhavn. Efter sin Konfirmation blev han sat i Malerlære og aflagde i en Alder af kun 18 Aar Svendepróven, skjønt han i det sidste Aar havde brugt ikke saa lidt af sin Tid til kunstneriske Studier og bl. a. tegnet paa Kunstakademiet, hvis Undervisning han vedblev at søge efter at være bleven Svend. Saa vel her som under Arbejdet i N. Simonsens og Marstrands Atelierer gjorde han gode Fremskridt; Sølvmedaillerne tilkendtes ham i 1860 og 1861, og fra 1861—64 udstillede han nogle Portrætter og mindre Figurkompositioner. Da disse Arbejder imidlertid kun i ringe Grad tilfredsstillede ham selv, og da hans gjentagne Forsøg paa at vinde den mindre Guldmedaille mislykkedes, var han saa nær ved helt at tabe Modet, at han endog tænkte paa at opgive Kunsten for at blive Handelskontorist og Tegnelærer. Haabet om en Fremtid som Maler vaagnede dog igjen, da en Slægtning gav ham en Pengesum, for hvilken han kunde rejse til Italien. Til Rom kom han i Efteraaret 1864 og boede dels der, dels i de nærliggende Bjærgbyer til Foraaret 1866. Under sit Ophold i Syden led han stadig af Leversyge, men fik dog fuldendt flere Arbejder, af hvilke 2, «Italienske Bønder i Rom» og «Portræt af en Kludesamler», udstilledes 1866. I Okt. s. A. rejste han, efter at have fuldført sit store, i Italien paabegyndte Billede, «Chione, dræbt paa Jagten af den krænkedes Diana», udstillet 1867, for anden Gang til Rom og tog der strax fat paa Udarbejdelsen af sit store Hovedværk, det i 1868, Aaret efter Kunstnerens Død, udstillede «Romerske Arbejdsfolk transportere en antik Kejserstatue fra Colossæum igjennem Titusbuen». Dette Arbejde blev det sidste af Kunstnerens overhovedet kun lidet talrige Malerier og optog saa godt som al hans Tid indtil et Par Uger før hans Død; færdigt gjorde han det i Florents,

hvortil han havde begivet sig i Maj 1867, og hvor han døde af Kolera 30. Sept. s. A.

S. var en meget selvstændig og rigt begavet Kunstner, en ypperlig Kompositør og Tegner — nogen fremragende Kolorist var han vist til Trods for sine energiske Anstrængelser næppe nogen Sinde bleven — og udstyret med en frodig og sikkert skabende Fantasi. Denne hans sidstnævnte Hovedevne lægger sig fremfor alt for Dagen i hans efterladte Tegninger, af hvilke en Række, udførte over Motiver fra Ragnaroksmynthen, udstilledes i 1868 for senere at sælges paa Avktion. I de bedste af dem er der en Energi i Følelsen og en Storhed i Formen, der sikrer S. Rang som en af de ypperste, der i Danmark have behandlet mythologiske Æmner.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. Illustr. Tid. 1863, Nr. 524.

Sigurd Müller.

Schou, Philip Julius, f. 1838, Industridrivende. Han er født 10. Juli 1838 i Slagelse, hvor hans Fader, Agent Hans Henrik S., var Kjøbmand; Moderen var Martine Hedevig f. Hansen. Han gik først i Slagelse Latinskole og kom, da den blev nedlagt, til Sorø, hvorfra han blev Student 1857. Aaret efter tog han den filosofiske Examen samt Adgangsexamen ved den polytekniske Lærestanstalt og blev 1862 polyteknisk Kandidat i Ingeniørfaget. Derefter indtraadte han i Faderens Forretning og holdt 8. Avg. 1862 Bryllup med Clara Maria Buch (f. 23. Marts 1839), Datter af Farver E. B. i Vordingborg. 1863 købte han Handelsetablisementet Bisserrup ved Holsteinborg, drev det til 1867, da han forpagtede det bort for senere at sælge det. 1868 gik han i Kompagni med Oberst C. E. Bech om en paa Christianshavn anlagt lille Fajancefabrik, «Alumina», og her fandt han sin blivende Plads. Han blev nu ivrig Keramiker. Da Fabrikken manglede forskellige Udviklingsmuligheder paa Christianshavn, fik han den ved et Mageskifte med Tobaksfabrikant Nobel flyttet til Frederiksberg (1869), hvor den voxede stærkt og i 1872 overgik til et Aktieselskab, for hvilket S. blev Direktør. Den deltog med Glans i den nordiske Udstilling i Kjøbenhavn 1872. Han vilde imidlertid ikke nøjes med Fajancen, han begyndte ogsaa forsøgsvis at fremstille Porcelæn, og de vellykkede Forsøg førte til, at Aktieselskabet «Alumina» 1882 købte den kongl. Porcellænsfabrik, der flyttedes til Frederiksberg, hvor den blev installeret mønsterværdig efter Teknikkens

nyeste Fordringer. S. konstruerede bl. a. helt nye Brændeovne til den. Der blev derefter gjort Rækker af Forsøg, navnlig med Brænding af Underglasurfarver, og paa den nordiske Udstilling i Kjøbenhavn 1888 viste S. de opnaaede store Resultater, ved hvilke Arkitekt Arnold Krog (IX, 505) havde været kunstnerisk ledende. Den Sejer, han her vandt, blev med Held forfulgt paa Verdensudstillingen i Paris 1889. Det kongl. kjøbenhavnske Porcellæn fremtraadte her som en «uventet Aabenbarelse», der ikke alene belønnedes med Udstillingens «Grand Prix», men fik Indflydelse paa snart hele Verdens Porcellænsfabrikation. Overalt er det blevet taget til Mønster, og det er med rette blevet sagt, at den kongl. Porcellænsfabrik med tusendfold Renter har tilbagebetalt, hvad den i sin første Tid optog efter Meissen, Berlin og Sèvres.

Ved Udstillingen i Kjøbenhavn 1888 spillede S. for øvrigt en anden og større Rolle end Udstillerens. Livlig begavet og kundskabsrig havde han paa forskjellig Maade gjort sig gjældende. 1872 var han bleven Medlem af Frederiksberg Kommunalbestyrelse, hvad han var til 1878, og 1873 Repræsentant i Industriforeningen. Her var man den Gang stærkt optagen af Spørgsmaalet om Foreningens eventuelle Flytning fra Holmens Kanal til Vesterbro ligesom af Spørgsmaalet om, i hvor høj Grad det ved Udstillingen i 1872 vundne Udbytte skulde komme den tekniske Undervisning til gode. Der stod ivrig Kamp herom, men der kom stadig intet Resultat. S. gik under disse Omstændigheder hurtig ud af Repræsentantskabet og stod kort efter som en stærk Oppositions Fører paa et Par bevægede Generalforsamlinger. Han fik herved Lejlighed til at vise sin Interesse for den tekniske Undervisning, hvad der førte til, at Indenrigsministeriet 1874 valgte ham til sin delegerede i Teknisk Institut, hvis Formand han var, da det 1876 gik op i det tekniske Selskabs Skole, hvor han strax blev Formand for det ledende Skoleudvalg og fik væsentlig Indflydelse paa Opførelsen af Skolens nye Bygning i Ahlefeldtsgade (1881). Han kom herved i nær Forbindelse med Gehejmeraad Hall, der 1876 var bleven det tekniske Selskabs Formand, og da denne 1881 nedlagde sit Mandat som Folketingsmand i Kjøbenhavns Amts 1. Kreds (Frederiksberg), blev S. med Hall som en af sine Stillere hans Efterfølger. Forholdene i Folketinget, hvor den storpoltiske Strid alt var i fuld Gang, tiltalte ham imidlertid ikke, og da Formandspladsen i Industriforeningen ved Rustmester Christensens Død i 1883 (III, 470) blev ledig og paa en over for S. meget anerkjendende

Maade blev besat med ham, traadte han tilbage fra den politiske Virksomhed. Han blev nu ikke alene Formand i Industriforeningen, men ogsaa i Sammenslutningen af Danmarks samtlige Industri- og Haandværkerforeninger, «Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk». Hans Ord havde derfor Vægt, da han nu med veltalende Overbevisning stærkt betonedede Kunstindustriens Betydning. I Overensstemmelse hermed gennemførte han, at Industriforeningen begyndte Udgivelsen af et «Tidsskrift for Kunstindustri» (fra 1885) og med Iver sluttede sig til en af ham udkastet stor Plan, hvorefter der i Foreningens Jubilæumsaar (1888) skulde afholdes en nordisk Udstilling i Kjøbenhavn. Den kom som bekjendt i Stand med S. som den væsentlig ledende, og ved hans personlige Arbejde fik den som Tillæg en rig Repræsentation af de toneangivende Landes Kunstindustri. Den var nemlig et Led i, hvad han ønskede gjort til Gavn for den danske Kunstindustris Fremme. Som et senere Led stod Oprettelsen af et dansk Kunstindustrimuseum. For at kunne faa Tid til det store Arbejde, han viede Udstillingen, var han i 1886 traadt ud af det tekniske Selskabs Bestyrelse, ved hvilken Lejlighed Skolens Lærere hædrede ham med en smuk Mindegave, og da Udstillingen var forbi, traadte han, af Helbredshensyn, tilbage først som Formand for Fællesrepræsentationen (1889), dernæst som Formand for Industriforeningen (1890).

Han stod da nu paa ny udelukkende som keramisk Fabrikant, dog ikke som tidligere ung og ubekjendt, men anset og anerkjendt. I Udstillingsaaaret var han ikke alene bleven Kommandør af Danebrog, samtidig med at han modtog en Række store udenlandske Ordener, men en stor Del Udstillere havde ladet hans Portræt male (af Bertha Wegmann) som en Gave til ham; da han traadte tilbage fra Industriforeningen, blev han udnævnt til Etatsraad. Han viede nu sin Virksomhed som Fabrikdirektør alle sine Kræfter, thi det spiller selvfølgelig kun en mindre Rolle, at han i nogle Aar var Formand for Soranersamfundet. 1890 fik den kongl. Porcellænsfabrik sit eget Udsalg i Paris, der efterfulgtes af lignende i New-York og London, og 1897 maatte Fabrikken væsentlig udvides. Dens Tilvirkninger vurderedes stadig højt, hvad der bl. a. fik talende Udtryk ved en Række Udstillinger, f. Ex. i Chicago 1893 og Paris 1900, ikke at tale om, at den stadig har modtaget en Række baade kongelige og kejserlige Besøg. Hans gamle Kjærlighed til den tekniske Undervisning fornægtede sig imidlertid ikke.

1893 blev han paa ny Medlem af Bestyrelsen for det tekniske Selskabs Skole, hvor han 1899 blev Formand; og i denne Forbindelse skal det endnu nævnes, at han fra 1894—99 var Medlem af Bestyrelsen for det danske Kunstindustrimuseum.

Voigt, Polytekn. Kandidater S. 52. Wulff, Den danske Rigsdag S. 524. C. Nyrop, Industriforen. i Kbhvn. Samme, Bidrag t. dansk Haandværkerundersøgnings Hist. Beretn. om den nord. Udstill. i Kbhvn. 1888. Tidsskr. f. Kunstind. 1886, S. 124; 1888, S. 65. Illustr. Tid. XXIX, 357. Industriforens Tidsskr. 1888, S. 206; 1889, S. 380. For Industri og Haandværk II, 276.

C. Nyrop.

Schou, Rudolf Jacob, f. 1862, Landøkonom. R. S. er født i Kjøbenhavn 27. April 1862 og er Søn af nedennævnte Oberstlieutenant Theodor Val. S. Efter at have lært Landvæsen paa Harstedgaard og Krogerup og været Forvalter paa Knabstrup og efter (1885) at have taget Landbrugsexamen med Udmærkelse overtog S. Gammel Antvorskov Teglværk ved Slagelse, først som Bestyrer, senere som Forpagter. Men han bevarede stadig sin Interesse for og Forbindelse med Landbruget, han foretog flere Rejser i Tyskland, Østerrig og Sverige, bl. a. for at studere disse Staters Landbrug, og han deltog i forskellige Landbrugsarbejder under Sorø Amts landøkonomiske Selskab. Fra 1. Jan. 1894 valgtes han til Sekretær i Landhusholdningsselskabet. Da Stillingen som «Landbrugsministeriets tilsynsførende med Landbrugets Udførselsforhold» blev ledig ved Kapitajn la Cours (IV, 92) Død 21. Febr. 1898, udnævntes S., der som Landhusholdningsselskabets Sekretær havde vist en betydelig Energi og Arbejdsdygtighed, til denne betydningsfulde Post i Foraaret 1898. Da Stillingen vanskelig lader sig forene med Sekretærstillingen ved Landhusholdningsselskabet, fraaadtte han den sidste 31. Dec. s. A. Som Medlem af Komiteen for Danmarks Deltagelse i Verdensudstillingen i Paris 1900 forestod han Udgivelsen af det paa Dansk og Fransk affattede smukke og anselige Værk «Om Landbruget i Danmark», og i 1901 udgav han paa Landbrugsministeriets Foranstaltning «Bestemmelser vedrør. Indførsel af danske Landbrugsprodukter særlig til europæiske Hovedlande». Han valgtes i 1901 til Formand for «Dansk Exportforening». — S. ægtede 9. April 1895 Marie Kirstine Meyer, Datter af Konsulatssekretær Emil M. i London.

H. Hertel.

Schou, Theodor Valentin, f. 1834, Officer. S. er født 25. Marts 1834 i Slagelse og Broder til ovfr. nævnte Etatsraad Phil. Jul. S. Han

blev 1851 Student fra Slagelse Latinskole og gennemgik 1853—57 den kongl. militære Højskole, hvorefter han blev Sekondlieutenant i Artilleriet, i det han alt fra 1853 havde staaet à la suite som saadan. Han blev Premierlieutenant 1860, ansattes 1867 ved Artilleristaben og 1873 som Kapitajn ved 2. Artilleribataillon, hvorfra han i 1880 gik til Artilleristaben som Adjudant. I 1884 blev han forsat til Trænaafdelingen og erholdt 1886 sin Afsked paa Grund af Alder, hvorefter han 1887 blev Oberstlieutenant af Artilleriets Forstærkning.

S. blev i 1861 Suppleantlærer i Matematik ved den militære Højskole og udgav da «Elementær Statik» (1862). I Dec. 1863 blev han Adjudant ved 2. Divisions Artillerikommando og deltog i Forsvaret af Danevirke. Senere kom han i samme Egenskab til 4. Division og deltog i Kampen ved Vejle og Krigsførelsen i Nørrejylland. Efter Krigen kastede han sig over Studiet af Befæstningsvæsenet og skrev flere mindre Brochurer om Forsvars- og Befæstningssagen, desuden mange Afhandlinger i militære Tidsskrifter om artilleristiske Spørgsmaal. Han var ogsaa Medlem af Skytskommissionen af 1881 og af Befæstningskommissionen af 1883. For at fremme Forsvarssagen, hvis Gjennemførelse ved Lovgivningsmagtens Hjælp i Slutningen af 70erne stødte paa mange Vanskeligheder, var han med at rejse Forsvarsbevægelsen og samlede navnlig en Del Officerer, der stillede sig til Raadighed for Forsvarsforeningerne. — 4. Okt. 1857 blev han gift med Emilie Signe Johanne Mariboe, Datter af Proprietær Chr. Vilh. M. til Sindholt i Vendsyssel. S. ejer Gammel Antvorskov ved Slagelse.

P. N. Nieuwenhuis.

de Schouboe, Christian, 1735—89, Stiftamtmand, Søn af nedennævnte Stiftamtmand Oluf Borch de S. († 1763), er født i Kjøbenhavn 10. Febr. 1735, blev Student fra vor Frue Skole samme steds 1752 og Cand. jur. 1754, Hofjunker 1755, Assessor i Hofretten 1756, Justitsraad 1761, Lagmand i Christiania Lagdømme 1765. Fra April 1773 til Juni 1774 var han konstit. Stiftamtmand i Akershus Stift og blev i sidstnævnte Aar Stiftamtmand i Bergen, hvor han afgik ved Døden 24. Marts 1789 som Etatsraad (siden 1770) og Ridder af Danebrog (siden 1780), «efterladende sig et hædrende Minde som en dygtig og af Byens Kommunalvæsen fortjent Embedsmand». Det skal kort før hans Død have været paatænkt at gjøre ham til Justitiarius i Højesteret. Han blev 1772 gift med Anna Magdalena

Müller, Datter af Major Frederik M., Chef for det i Throndhjem garnisonerende Infanterikorps, og Bolette f. Daries.

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. II, 130. Richter, Juridisk Stat S. 293. *H. J. Huitfeldt-Kaas.*

Schouboe, Frederik Christian, 1766—1829, Skolemand, var Søn af Sognepræst Christian S. og født i Vildbjærg i Ribe Stift 2. April 1766. Han blev Student fra Roskilde 1783, underviste i Privatskoler og blev Kopist i Hof- og Stadsretten. 1794 oprettede han i Kjøbenhavn en Privatskole i 2 Afdelinger: den ene med klassiske Sprog, den anden med Bogholderi og levende Sprog som Hovedfag. Fra 1798 blev et Pensionat forenet med Skolen. Da S. vidste at gennemføre Filanthropisternes pædagogiske Anskuelser i sin Latin- og Handelsskole og at indføre nye Fag som Gymnastik, Dans og Tegning, fik «det Schouboeske Institut» stor Anseelse og stærk Søgning, endog fra Tyskland, Ost- og Vestindien. Mange dygtige Mænd udgik fra det, og S. fik Anerkjendelse baade af Kancelliet og Universitetsdirektionen. 1796 blev han Kancellisekretær og 1814 Kancelliraad. S. A. opgav han Skolen, der var gaaet noget tilbage, og blev Raadmand, By- og Raadstueskriver i Kolding. Men da han ikke følte sig tilfreds i denne Stillning, tog han sin Afsked 1824 og oprettede atter et Institut i Kjøbenhavn. Under de forandrede Forhold trivedes dette dog ikke. S. døde 19. April 1829. Ægtede 1. (1790) Bolette (ikke Cathrine Magdalene) Sandrue (f. 1770 † 1846), Datter af Bedemand E. J. S.; 2. (1810) Johanne Victorine Friis (f. 1788 † 1864), Datter af Fuldmægtig F. C. O. F., hvilket Ægteskab ligesom det første opløstes; 3. (1826) Cathrine Riddervold Wernicke (f. 1788 † 1862), Datter af Kapelmester I. G. W. (Om hende s. under Wernicke.)

Schouboe, Udsigt ov. det Schouboeske Optragelses-Institut (1799). Engels-toft, Univ.- og Skole-Annaler 1806. Kbhvns Skilderi 1829, Nr. 36. Erslew, Forf. Lex. *Joakim Larsen.*

de Schouboe, Oluf Borch, 1689—1763, Stiftamtmand, en Søn af Borgmester i Odense Jens Christensen S. til Magaard (f. 1642 † 1719) og Margrethe West (f. 1664 † 1728), fødtes 26. Okt. 1689, blev 1721 Assessor i Hofretten, 1726 Assessor i Højesteret og 1743 Justitiarius sammesteds. 1758 udnævntes han til Stiftamtmand i Aarhus Stift samt Amtmand over Havreballegaard og Stjærholm Amter, hvilke Embeder han beklædte til sin Død, Natten mellem 4. og 5. Marts 1763. Han var 1728 bleven Justitsraad, 1741 Etats-

raad og 1747 Konferensraad. Sidstnævnte Aar optoges han tillige i den danske Adelstand under Navnet *de Schouboe*, og 1759 tildeltes ham Danebrogsordenen. — 23. Avg. 1730 blev han gift med Ulrikke Antoinette Albertin († 30. April 1790), en Datter af Højesteretsadvokat Brostrup A. til Gundetved og Charlotte Amalie f. West.

Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalthist. II, 129.

G. Kringelbach.

de Schouboe, Oluf Borch, 1777—1844, norsk Statsraad, var en Søn af ovfr. nævnte Stiftamtmand Christian de S. Han blev født i Bergen 5. Juni 1777, blev Student 1795 og juridisk Kandidat 1801, hvorefter han gjorde en rask Karrière paa Embedsbanen, som Kancellisekretær og Byfoged i Nykjøbing paa Sjælland (1801), Kammeraad og Byfoged i Helsingør (1806), senere Kancelliraad og 1807 virkelig Justitsraad. S. var i disse Aar anset for en dygtig Jurist. Bl. a. ønskede Chr. Colbjørnsen at faa ham ind i Danmarks Højesteret. I 1810 kom han til Norge som Amtmand i Stavanger Amt og forflyttedes der fra 1812 som Stiftamtmand i Christianssands Stift. Med dette Embede forenede han ogsaa Amtmandskabet i Nedenæs og Raabyggelaget, fra 1815 i Lister og Mandal. I 1814 optraadte han som en ivrig Tilhænger af Christian Frederik, men kunde ikke hindre, at der saa vel fra Stiftsstaden som fra Amtet valgtes Modstandere af Regentens Politik til Medlemmer af Rigsforsamlingen. Han blev ogsaa i Maj 1814 udnævnt til Kammerherre. I Sept. 1814 blev han udnævnt til Stiftamtmand i Bergen, men fik efter eget Ønske Tilladelse til at beholde sit tidligere Embede. I 1827 ansøgte han om at blive Justitiarius i Norges Højesteret; men Chr. M. Falsen blev ham da foretrukken. Efterhaanden svandt hans gamle Renommé. I 1830 modtog han Tilbud fra Kongen om at indtræde i Statsraadet i den efter Falbe ledige Plads, men blev desuagtet ikke udnævnt. Derimod bestemte Kongen sig i 1836 for at udnævne ham til Statsraad, hvilket ogsaa skete 10. Nov. S. havde da Stemningen imod sig. Den nyudnævnte Statholder, Grev Wedel, lod Kongen vide, at et saadant Valg alene kunde tilraades, hvis Hans Majestæt vilde have en Mand af ringe Betydning som Medlem af Kongens Raad. Oppositionsbladet «Statsborgeren» kritiserede Udnævnelsen skarpt, og det Regeringen mere nærstaaende Organ «Den konstitutionelle» benyttede Anledningen til ironisk at gjøre opmærksom paa Forskjellen mellem en Statsraad og en Statsmand. Han blev Chef for Kirkedepartementet og forblev i Regeringen indtil sin Død, der indtraf 21. Dec. 1844 i Stockholm. —

S. ægtede 6. Jan. 1799 Frederikke Christine Dorothea v. Munthe af Morgenstjerne (f. 1773 † 1835), Datter af Stiftamtmand Caspar Wilhelm v. M. af M. (XI, 547).

Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Y. Nielsen, Norges Hist. efter 1814 III. J. H. Vogts Optegnelser 1784—1846. *Yngvar Nielsen.*

de Schouboe, Ulrik Frederik Anton, 1782—1863, norsk Statssekretær, foregaaendes Broder, var født i Bergen 5. Juni 1782, blev Student 1801 og juridisk Kandidat 1804, hvorefter han fra 1807 i nogle Aar beklædte forskellige underordnede Stillinger i danske Kancelli og i 1809 udnævntes til Hofjunker samt 1811 til Kammerjunker. I 1810 blev han konstit. Assessor i Kjøbenhavns Soret og kom 2 Aar senere til Norge, hvor han udnævntes til sin Broders Efterfølger som Amtmand i Stavanger Amt, hvorfra han 1814 forflyttedes til Lister og Mandals Amt; dette Amt byttede han i 1815 med Broderen og overtog da selv Nedenæs og Raabyggelagets Amt, hvor han forblev, indtil han 17. Jan. 1837 udnævntes til Statssekretær og dermed forflyttedes til Christiania. I denne Stilling stod han længe, og i de senere Aar klagedes der over, at den gamle Mand ikke længere kunde vise den tilstrækkelige Nøjagtighed ved Udfærdigelsen af de under Statssekretariatet henhørende Expeditioner. Han fik da Anmodning om at indlevere sin Ansøgning om Afsked, hvilken han erholdt 31. Avg. 1859. Han døde i Christiania 18. Dec. 1863. S. ægtede i 1812 en Søster af sin Broders Hustru, Ottilie Christopherine Jacobine v. Munthe af Morgenstjerne (f. 1787 † 1829).

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

Yngvar Nielsen.

Schousboe, August Frederik (Fritz) Alexander, 1857—98, Pianovirtuos. F. S., født 11. April 1857 i Ribe, var Søn af der-værende Sognepræst Vilhelm Carl S. og dennes 2. Hustru, Sophie Marie Rosa f. Cohn. Musikalsk anlagt blev han tidlig en af Edm. Neuperts (XII, 187) flinkeste Elever og udmærkede sig, knap 16 Aar gammel, paa en offentlig Elevkoncert ved sin tekniske Bra-vour. 1874—76 gennemgik han Kjøbenhavns Musikkonservatorium og gav i Nov. 1880 selv en Koncert, hvor ikke blot hans virtuos-mæssige Teknik, men ogsaa hans Foredragsevne vakte Opmærksom-hed. 1882 rejste han for det Anckerske Legat, og da han 1883 fik en god Ansættelse ved Scharwenkas Konservatorium i Berlin, ægtede han sin Lærers Søster Hermanda Neupert. Fra samme Aar var han, med Undtagelse af nogle Besøg i Hjemmet, bosat i

Udlandet, dels som Lærer ved forskjellige Musikskoler i Berlin, Genf og Køl'n, dels som Koncertspiller, bl. a. ogsaa i Paris. En Suite af ham for Orkester er spillet i Berlin, og en under et Rekreationsophold i Norge komponeret nydelig Musik til en lille Pantomime er opført i Paris; i Trykken foreligge nogle Klaversager og Sange. Efter et længere Sygeleje døde den begavede Kunstner 13. Maj 1808 i Køl'n; hans Hustru overlever ham.

Schytte, Musiklex. Illustr. Tid. XXXIX, Nr. 37. S. A. E. Hagen.

Schousboe, Peter Kofod Anker, 1766—1832, Botaniker, er født i Rønne paa Bornholm, Søn af Prokurator Hans Lerche S. og Elisabeth Margarethe f. Topp, og blev privat dimitteret til Universitetet 1785. Han skal som Botaniker have været en Elev af Rottbøll, og hans første offentlige botaniske Virksomhed var at holde Forelæsninger i Botanisk Have for denne, da han blev svagelig. Med Understøttelse, i alt Fald til Dels, af den bekendte Mæcen Gehejmeraad Bülow til Sanderumgaard fik han Lejlighed til at gjøre en Rejse til Marokko 1791—93, kom dog først hjem i Foraaret 1794. 1796 foretog han en videnskabelig Rejse til Sverige. Blev 1797 Assessor i Økonomi- og Kommercekollegiet og 1798 Medlem af Videnskabernes Selskab. S., som ogsaa var Elev af Abildgaard, sendtes 1797—98 af Regeringen til Spanien sammen med Stutmester Nielsen for at indkjøbe Heste og Faar. 1800 blev han Konsul i Tanger og fortsatte nu med stor Iver de tidligere begyndte Undersøgelser over Landets Flora. Han havde imidlertid nedlagt Resultaterne af sine paa Rejsen gjorte Iagttagelser i en større Afhandling: «Om Væxtriget i Marokko» (i «Vidensk. Selskabs Skrifter» 1800). Dette Arbejde udkom Aaret efter i tysk Oversættelse og mange Aar efter, 1874, i fransk Oversættelse, ledsaget af et Forord af den franske Udgiver, som i smigrende Udtryk fremhæver dets fremragende Rang mellem andre, til Dels meget senere Bearbejdelser af disse Egenes Flora.

Dette kan betragtes som den første Fase i S.s botaniske Virksomhed. Ikke mindre Fortjeneste har han indlagt sig ved Undersøgelser af Havalgerne ved de marokkanske Kyster, der efterhaanden ganske førte ham bort fra Fanerogamerne; herpaa har han anvendt overmaade meget af Tid, Arbejde og Penge, men han selv naaede paa Grund af sit isolerede Opholdssted ikke at faa noget udgivet; «det er svært at være Forfatter i Tanger», skriver han til Hornemann og klager over, at «det er ret ærgerligt at leve i en Af

krog». Han tegnede, til Dels ved sin Søns Hjælp, overmaade meget af det indsamlede og arrangerede sig med en Kobberstikker i Cadix, men denne havde ondt ved at gjøre noget færdigt, og S. beklager sig jævnlig over, at hans Kobberstikker baade var svagelig og doven. Først i den nyeste Tid naaede S.s algologiske Efterladenskaber at blive publicerede, nemlig af den bekjendte franske Algolog Ed. Bornet, der i 1892 udgav dem under Titelen: «*Les Algues de P. K. A. S.*», efter at Thuret havde begyndt Bearbejdelsen af dem. De Efterladenskaber, hvorpaa Udgivelsen hviler, ere ret betydelige. Manuskriptet med S.s Beskrivelser bestaar af 368 Blade; Tegningerne udgjøre et Atlas paa 431 kulørte Tavler, hvorpaa ogsaa findes Analyser af mere detaillerede Forhold, og blandt disse Afbildninger skal der være meget godt. Nu befinder det meste af Manuskript og Tegninger sig i Paris.

«Væxtriget i Marokko» og de algologiske Undersøgelser vare S.s videnskabelige Hovedgjerning, men han har desuden skrevet flere mindre Ting af botanisk, zoologisk og økonomisk Indhold. Han har efter eget Sigende ogsaa anvendt meget paa at sætte sig ind i det litterære arabiske Sprog, særlig for at kunne tage fat paa arabiske Manuskripter i Naturfaget. — Efter sin Ansættelse i Marokko henlevede han næsten hele sin Tid der; dog har han fra 1818—20, vist i 2 Gange, i længere Tid opholdt sig i Marseille og sammesteds gjort Indsamlinger. 1821 var han blevet Generalkonsul, og han døde i Tanger 26. Febr. 1832 som Gehejmelegationsraad. Hans Enke, Antonia (af spansk Herkomst), overlevede ham i mange Aar.

Erslew, Forf. Lex.

O. G. Petersen.

Schousboe, Vilhelm Carl, 1841—1900, Biskop, Søn af Præsten Vilhelm Carl S. († 1891 som Sognepræst i Høje Taastrup og fhv. Provst) og dennes 1. Hustru, Eline Regisse Cathinka f. Lassen, fødtes 7. Sept. 1841 i Faaborg, hvor hans Fader var Kateket. Da Faderen senere blev forflyttet til Ribe, kom han i denne Bys Kathedralskole, og fra den blev han dimitteret 1858. 1864 blev han theologisk Kandidat, og i de følgende Aar boede han i Kjøbenhavn, sysselsat med Manuduktion til theologisk Embedsexamen og med Undervisning i Hærens Elevskole — det første Baand mellem ham og Militæretaten. I Studenterlivet tog han i de Aar livlig Del, og en Tid lang var han ledende Senior. Sidst paa Aaret 1868 blev han kaldet til Kateket og Skoleinspektør i Viborg, og

1870—74, og senere 1877, var han Lejrpræst ved Hald. Hans Gjærning blandt Soldaterne vandt almindelig Paaskjønnelse; han forstod at tale jævnt og naturlig til dem om de højeste Spørgsmaal, og hans djærve og kjærnesunde Personlighed banede Vej for hans Ord.

1875 blev han kaldet til resid. Kapellan ved Garnisonskirken i Kjøbenhavn, ved N. G. Blædels Side, og efter Blædels Død (1879) blev han Garnisonsmenighedens Sognepræst. I Hovedstaden samlede han mange om sin Prædikestol, og han tog tillige flittig Del i den indre Missions forskjellige Arbejder, navnlig i Søndagsskolens Gjærning og i Arbejdet for Ynglingeforeningen. 1879 blev han Medlem af Bestyrelsen for Kirkelig Forening for indre Mission i Kjøbenhavn, og Ynglingesagen var i adskillige Aar lagt i hans Haand. Ved et lille Skrift, «Om vore Dages kristelige Foreninger for unge Mænd» (1886), søgte han i videre Kredse at vække Interesse for de unges Sag, og Arbejdet blandt dem lykkedes godt; derfor var han selvskreven til at lægge Grundstenen til de unges Bygning (1898). Han var ogsaa Medlem af den Komité, der samlede de første Udgaver af Forslaget til «Salmebog for Kirke og Hjem».

1888, da P. E. Lind nedlagde Bispestaven, blev S. hans Efterfølger som Biskop over Aalborg Stift, og derved aabnedes der ham en ny Virkekreds. Hans venlige og ægte danske Natur vandt ham strax mange Venner baade i Stiftsbyen og uden for den, og han stræbte med Held at gjøre Ret og Skjel til alle Sider i det aandelig bevægede Stift, hvor Bølgerne ikke sjælden kunde gaa højt. Som Visitator var han nidkjær og omhyggelig, og han virkede med stor Dygtighed for at faa de store Sogne delte, uheldige Sogneforbindelser afløste af heldige og nye Kirker opførte. I Aalborg By fik han de rette Kræfter satte i Bevægelse til Opførelsen af en stor ny Sognekirke (vor Frelzers Kirke), og det Menighedshjem, Aalborg har faaet, skyldes ogsaa for en væsentlig Del hans Energi. Men i Slutningen af 90erne blev den kraftige Mand mærket af en snigende Sygdom, der 26. Febr. 1900 endte hans Dage. Som Medlem af det kirkelige Raad har han taget Del i det liturgiske Revisionsarbejde og i den endelige Redaktion af «Salmebog for Kirke og Hjem». Foruden «Syv Prædikener fra Lejren ved Hald» (1875) har han udgivet «Foredrag over de 10 Bud» (1885), en Postil (1887—88) og flere enkelte Taler og Biografier, og til de norske kirkelige Blade («Luthersk Kirketidende» og «Luthersk Ugeskrift») sendte han i flere Aar Korrespondancer om de danske Kirkeforhold. —

1869 havde han ægtet Agnes Johanne Tobiesen (f. 1846), Datter af Stiftsprovst Christopher Lebrecht T. 1890 var han bleven Kommandør af Danebrog (2. Grad).

Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 283.

Fr. Nielsen.

Schoustrup, Victor Julius, f. 1852, Søofficer. Forældrene vare Grosserer Peter Jacob S. (f. 16. Nov. 1816 † 26. Juli 1882) og Wicentine Caroline Amalie f. Fürst (f. 4. Maj 1828 † 11. Marts 1892). S., der er født 18. April 1852 i Kjøbenhavn, blev Sekondlieutenant i Marinen 1872, avancerede 1873 til Premierlieutenant, 1886 til Kapitajn og 1899 til Kommandør. I sine første Aar som Officer var S. idelig til Søs, enten i Orlogs- eller Koffardifart eller i Vagervæsenets Tjeneste, en Tid var han ansat ved Søminevæsenet og i Vinteren 1879—80 som Skoleofficer paa Søofficersskolen. 1880—83 førte han Postdampskibet paa Island; var 1883—87 ansat som næstkommanderende paa Underofficersskolen, derefter til 1892 Chef for Flaadens Mærkevæsen (Militæropmaalingen) og har fra 1892 været Chef for Søværnets Underofficersskole, hvormed følger hvert andet Aar at være Chef for Skolens Øvelsesskib. Under Christiansborg Slots Brand 1884 blev S. saaret ret alvorlig i Hovedet. Foruden den omfattende og ansvarsfulde Tjeneste, S. har besørget, har han været meget benyttet i vigtige Kommissioner og ved Udarbejdelsen af forskellige Fremstillinger, som Revisor i et Søassuranceselskab, Formand i Sølieutenantselskabet, Efterslægtssamfundet o. a. — S. er gift med Eva Sophie Elisabeth f. Sjørén (f. i Skaane 17. April 1855), Datter af Regimentspastor Nils Axel Theodor S. (f. 1822 † 1886) og Cecilie Ane Kirstine f. Schoustrup (f. 1818 † 1880).

C. With.

Schouw, Joakim Frederik, 1789—1852, Botaniker, Politiker, blev født i Kjøbenhavn 7. Febr. 1789 som ældste Søn af Vinhandler Poul S. (f. 1751 † 8. Marts 1800) og Sara Georgia f. Liebenberg (f. 1761 † 1826). Det blev bestemt, at han skulde træde ind i Faderens Forretning, og han blev derfor tidlig sat til at deltage i de til denne knyttede Arbejder. I hans 12. Aar døde Faderen, og Moderen sad nu tilbage i trange Kaar med en Flok af 7 smaa Børn. Da hans Helbred syntes at lide ved Opholdet i den fugtige Vinkjælder, kom han, 15 Aar gammel, i Tjeneste som Skriverdreng hos Prokurator Bjerring. Her forblev han 3 Aar, i det han samtidig forberedte sig til Præliminærexamen for senere at

tage dansk-juridisk Examen. Men da hin Examen blev afskaffet, underkastede han sig 1808 den strængere Examen artium, og 1809 tog han 2. Examen.

Allerede i 13—14 Aars Alderen ytrede hans Interesse for Naturvidenskaberne sig, i det han begyndte at høre Forelæsninger over Zoologi og Botanik af Martin Vahl, der tog sig særlig af ham, men døde allerede 1804; ligeledes hørte han Hornemann og deltog i dennes og Schumachers Exkursioner. Hans Examenslæsning gjorde naturligvis Afbræk i disse Studier, men efter at være bleven Student optog han dem igjen, navnlig under Hornemanns Vejledning. Da Naturstudiet syntes brødløst, og han maatte se sig om efter noget at leve af, gav han sig til at studere Jura, og 1811 tog han juridisk Examen samt nogle Maaneder senere den praktiske Prøve. 1813 blev han Volontær, senere Underkancellist, i det danske Kancelli, og tillige skaffede han sig nogen Indtægt som juridisk Manuduktør. Han fik da Raad til atter at optage de naturhistoriske Studier.

Netop i det 19. Aarhundredes 2 første Aartier fødtes Plantegeografien som Videnskab; Humboldt var vendt hjem fra sin 5aarige Rejse til tropisk Amerika og havde 1805 og 1807 offentliggjort sine første banebrydende Skrifter, der efterfulgtes af andre, og Rob. Brown, Pyr. de Candolle, Leopold v. Buch og Wahlenberg publicerede vigtige plantegeografiske Arbejder i forskjellig Retning. At disse Mænd have haft stor Betydning for S.s Udvikling, er sikkert. Men hvad der gjorde ham til Plantegeograf, var maaske især den botaniske Rejse, som han, 23 Aar gammel (1812), foretog i Norge sammen med den lovende, unge norske Botaniker Chr. Smith; thi plantegeografiske Forhold træde jo ikke tydeligere og mere interessant frem end i Bjærglande. «Nogle Aar senere», skriver han, «udkastede jeg en Plan til en plantegeografisk Undersøgelse af Italiens og Siciliens Vegetation» for derved at skaffe et Mellemlid mellem Humboldts Undersøgelser i Troperne og Wahlenbergs i Polarlandene, Alperne og Karpatherne. Ved varm anbefaling af Hornemann fik han Rejseunderstøttelse dels fra Fonden ad usus publicos, dels fra Universitetet og dels fra Gehejmerraad Johan Bülow til Sanderumgaard. Et Aars Tid anvendte han til Forberedelse til denne Rejse, og tillige disputerede han for Doktorgraden (28. Sept. 1816). Hans Disputats, «De sedibus plantarum», handler om det Spørgsmaal, om man skal antage, at Individerne af en Planteart, der voxe i maaske vidt adskilte Lande, nedstamme fra et og

samme Individ og ved Vandringer have bredt sig fra det oprindelige Udgangspunkt til alle dens nuværende Voxesteder, eller om Arten er fremkommen paa forskellige Steder med forskellige Individer. Han kom til det Resultat, at Vandringsmidlerne ere utilstrækkelige, og at de samme kosmiske Momenter paa forskellige Steder have frembragt de samme Arter. Geologiske Forhold, der først langt senere bleve bekendte, løse nu paa naturlig Maade mange Spørgsmaal, som S. kun kunde løse, som han gjorde, men for øvrigt sysselsætter Spørgsmaalet Botanikerne jo endnu den Dag i Dag og har nøje Tilknytning til den nyere Tids Udviklingslære. S. er for saa vidt ogsaa inde paa denne, som han sympathiserer med den Tanke, at højere Dyr og Planter ere fremgaaede «ved successiv Transmutation» af ufuldkomnere.

I Slutningen af 1816 tiltraadte den 27aarige Dr. phil. sin Rejse, der varede til 1820, omtrent $3\frac{1}{2}$ Aar. Et Bevis paa de Forventninger, man gjorde sig til ham, ogsaa som Jurist, er, at han omtrent samtidig blev foreslaaet til Lektor i Lovkyndighed ved det nye Universitet i Christiania. Maalet for Rejsen var at sammenligne Forholdet mellem Klima og Plantevæxt. Vinteren 1816—17 tilbragte han i Göttingen; i Vaaren 1817 kom han til Triest, og derpaa berejste han Alperne, Apenninerne til Kalabriens sydligste Del, Sicilien, han besteg Abruzzernes og Kalabriens højeste Bjerge og Etna, hvis Udbrud han overværede. I Høsten 1819 rejste han over Alperne, Genf og Paris til Danmark.

Ankommen hjem stod han atter over for det gamle Dilemma: Juraen som det, der gav Levebrød, eller Botanikken, til hvilken Interessen drog ham. Nu kom Afgjørelsen derved, at Kongen forlængede hans Rejseunderstøttelse for et Aar og 28. April 1821 udnævnte ham til ekstraordinær Professor i Botanik ved Universitetet. Efter Hjemkomsten var han strax begyndt at bearbejde det indsamlede Materiale; «men under Arbejdet følte jeg snart, hvor meget vi . . . endnu savne Grundsætningerne for en almindelig Plantegeografi; . . . da jeg desuden i Sommeren 1820 i en Forelæsning (som Privatdocent) havde gjort et Forsøg paa en systematisk Fremstilling af denne Videnskab, saa troede jeg det passende at meddele Publikum denne Fremstilling noget udførligere». I 1822 udkom da hans største og betydeligste Arbejde: «Grundtræk af den almindelige Plantegeografi». Humboldts, Rob. Browns, Wahlenbergs og andres Arbejder vare kun Brudstykker af Plantegeografien eller Udkast til Grundtræk af denne; en almindelig Plantegeografi

existerede endnu ikke. S. havde derfor mange Vanskeligheder at overvinde; Begreberne skulde klares og fastslaas, nye Udtryk dannes og en Uendelighed af spredte Data sammenarbejdes. Først undersøger han, hvilke ydre Momenter der bestemme Plantens Stedforhold; derpaa betragter han Arternes, Slægternes og Familiernes Stedlære, og sluttelig sammenligner han Jordklodens forskjellige Dele med Hensyn til Plantevæxt. Han inddeler Jordoverfladen i 22 plantegeografiske Riger og disse i Provinser, og han benævner til Dels disse Riger efter karakteriserende Planter. Det var ret vilkaarlige Regler, som han opstillede for, om en Del af Jordkloden skulde danne et Rige eller ikke, og det var ikke at vente, at hans Inddeling skulde falde sammen med Nutidens, der har et langt anderledes stort og fuldkomment Materiale at bygge paa (allerede 1833 forøgede S. selv Rigernes Antal), men den gjør det mærkværdig godt. Samtidig med ham var for øvrigt Pyr. de Candolle slaaet ind paa den samme Vej, uden at S. kjendte hans 1820 publicerede Arbejde, og denne rent floristisk-systematiske Vej er fulgt i senere Arbejder op til det nyeste af Drude. S.s «Grundtræk» var et meget stort og ganske originalt Arbejde, det første almindelige Værk over Plantegeografien, præget af den samme Klarhed og Orden, som udmærke alle hans Arbejder, hvorfor det ogsaa vakte almindelig Opmærksomhed og gjorde hans Navn bekjendt i Evropa (det blev 1823 oversat paa Tysk af ham selv). Han var ogsaa den første, der paa Kort fremstillede de geografiske Udbredningsforhold og Inddelingen af Jordoverfladen, i det han 1824 paa eget Forlag udgav et til Værket knyttet Atlas med 12 Tavler; det er navnlig Voxekredsene af en Række Planter, der spille en Rolle i Menneskelivet, som han har aflagt paa disse Kort.

De nærmeste Aar saa mange mindre Afhandlinger og Recensioner i inden- og udenlandske Tidsskrifter fra S.s Haand og desuden et større Værk. Det danske Videnskabernes Selskab havde 1822 udsat som Prisopgave: «En dansk Meteorologi eller Skildring af Vejrligets Beskaffenhed i Danmark tillige med en Udvikling af Grundene til samme»; S. vandt Prisen, og 1826 udkom hans store Bog herom. I 1823 blev han, kun 34 Aar gammel, Medlem af det kongl. danske Videnskabernes Selskab, og her fik han snart flere Embedsforretninger, f. Ex. at være Medudgiver af «Collectanea meteorologica» (1829—45). Som Meteorolog har han den Fortjeneste at have fundet en original Methode til Udregning af Middelværdier for Temperaturen, en Methode, som endnu anvendes, og

som han benyttede til at beregne danske Middelterperaturer af de daglige Observationer.

Hans Forelæsninger ved Universitetet drejede sig om den fysiske Geografi. Men for øvrigt var hans Helbred ikke godt, og lange Tider, «stundum halve Aar», maatte han holde Sengen. I dette Tiaar blev han gift (24. April 1827) med Susanne Marie Augustine Peschier Dalgas (f. 1798 † 1844), Datter af Præsten Jean D. ved den reformerte Menighed i Fredericia. — Da han 1828 skulde skrive Programmet til Universitetets Reformationfest, udgav han «Specimen geographiæ physicæ comparativæ», et Brudstykke af sine Forelæsninger, i hvilket han anstiller en Sammenligning mellem Alperne, Pyrenæerne og Skandinaviens Bjerge som Prøve paa, hvorledes Jordens Overflade bør inddeles efter dens Naturforhold, ikke efter politiske. Hans Tale ved Festen gik ud paa, at Klimaet og andre Naturforhold kun have ringe Indflydelse paa Folkenes Karakter. — Da det paa hans lange Rejse indsamlede Materiale ved nærmere Bearbejdelse ikke syntes ham tilstrækkeligt til hans Maal, et Værk over Italiens Klima og Plantevæxt, erholdt han en ny Rejseunderstøttelse af Regeringen, og ledsaget af sin Hustru gjorde han, fra Begyndelsen af 1829 til Slutningen af 1830, en ny Rejse til Italien, paa Sicilien sammen med Palæontologen P. W. Lund.

Tiaaret 1830—40 blev mindre helliget til videnskabelige Studier end til anden Virksomhed. S. havde en lignende Trang som H. C. Ørsted til at sprede sin aandelige Rigdom ud til den store Almenhed og en lignende Gave til at give sine Fremstillinger en klar og almenfattelig Form. Denne Trang affødte forskellige Arbejder. «Dansk Ugeskrift» tog sin Begyndelse, og S. blev dets Redaktør (1. Række, 1831—36), dets Opgave var «paa en letfattelig Maade at afhandle de Gjenstande, der have Interesse for de dannede Klasser af Folket»; «det skulde være et Folkeblad, men ikke et Almuesblad». S. forstod at knytte de fleste af Datidens fremragende Mænd til sig som Medarbejdere. I det optraadte S. som varm Reformator af Skoleundervisningen; han kæmper for at indføre Naturhistorieundervisning i Skolerne og for at fjærne den Tørhed og Tomhed, som herskede i Geografundervisningen; han har stor Fortjeneste i begge Henseender. Som Prøve udgav han 1832 «Evropa, en letfattelig Naturskildring», der oversattes paa 4 forskellige Sprog, og 1833 greb han med Glæde en Idé af Eschricht, at oprette «Naturhistorisk Forening», hvis Øjemed var at ud-

brede naturhistoriske Kundskaber hos den dannede Del af Folket; denne Forening virker den Dag i Dag ved «populære» Forelæsninger. Som Foredragsholder udfoldede S. en overordentlig Virksomhed, ja saa langt som til 1850 træffer man hans Navn som saadan. En Mængde af hans Foredrag blev senere samlet i en Bog, «Naturskildringer» (1837), hvis klare, ædruelige og fængslende Fremstilling stiller dem meget højt i dansk Litteratur og gjør, at man kan læse dem med Glæde selv endnu. S. har utvivlsomt haft stor Indflydelse paa hele Folkets naturhistoriske Opdragelse.

Hans Liv i Trediverne maa have været meget uroligt, mangesidigt og anstrængende. Foruden det nævnte holdt han Forelæsninger ved Universitetet og Polyteknisk Læreanstalt, udgav til Støtte for dem «Erindringsord» over de plantegeografiske Riger (1833), den almindelige Plantelære (1837), senere over Lægeplanter (1843) og over anvendte Planter (1844). Der var næppe noget af de mange nye Foretagender, som da bleve satte i Gang, uden at han næsten var selvskreven til at være med; han blev 1835 Formand for Selskabet til Havekulturens Fremme og Redaktør af de 5 første Bind af «Havetidende», 1834 Medlem af Landhusholdningsselskabets Skriftkomité, Medlem af Komiteen om Realskolevæsenet, Medstifter af og i flere Aar Formand for «Athenæum», Medstifter af og Formand for Trykkefrihedsselskabet, og hertil kom saa endelig hans politiske Liv (s. ndfr.).

Med 1839 træder S. ind i et nyt Afsnit af sit Liv. Han opnaaede da at faa publiceret 1. Del af «Tableau du climat et de la végétation de l'Italie», der indeholder det meteorologiske. Men Ønsket om at samle mere Materiale og Haabet om at styrke det svækkede Helbred førte ham for tredje Gang til Italien, denne Gang for egen Regning (1839—40) og ligeledes ledsaget af sin svagelige Hustru (som døde 1844). Men derefter forøgedes hans Embedsgjerning; Hornemann døde 1841, og S. blev Direktør for Botanisk Have, Professor ordinarius i Botanik og (1845) Medlem af Konsistorium. Den botaniske Have var i Hornemanns sidste, af Sygdom trykkede Leveaar kommen i Forfald, og S., der aldrig havde haft Interesse for den «beskrivende» og systematiske Botanik, stod over for og paatog sig det store Arbejde at revidere Havens Samling af levende Planter, o. 8000 Arter; i 1847 udgav han en Fortegnelse over Havens Planter, der vare blevne bestemte i de forløbne 5 Aar (næsten Halvdelen). Ogsaa paa anden Maade

har han stor Fortjeneste af Haven. Han blev ogsaa Udgiver af «Flora Danica» sammen med J. Vahl, og han var Medstifter af og tog Del i næsten alle de skandinaviske Naturforskermoder. Dertil kom, at han atter blev Redaktør af «Dansk Ugeskrift» (2. Række, 1842—46) og dets Fortsættelse, «Dansk Tidsskrift» (1847—51). Det var da intet Under, at han aldrig fik sit Arbejde over Italien færdigt; i Løbet af Fyrrerne publicerede han vel i Videnskaberne Selskabs Publikationer og andensteds en Række specielle Arbejder over Italiens Naaletræer, Lyngplanter, Egefamilien, Birkefamilien og Græsarterne, i Henseende til Udbredning vandret og i Højden, men et afsluttende, paa Fransk affattet Arbejde, sidste Del af «Tableau du climat etc.», opnaaede han ikke at faa at se.

I Slutningen af Fyrrerne førtes han atter til livlig Deltagelse i det politiske Liv, men i 1850 trak han sig tilbage herfra og fra andre Tillidshverv. Sygdom trykkede ham ikke lidt, men han vedblev dog at virke som Universitetslærer, indtil han efter Ansøgning fik Afsked fra 1. April 1852. Men allerede 28. April s. A. endte hans virksomme Liv, i hvilket han havde erhvervet sig almen Agtelse og Hengivenhed, endog hos politiske Modstandere.

S. hørte vel ikke til Universitetslærerne af første Rang; han havde ikke nogen henrivende eller begejstrende Veltalenhed, men i hans Skrift som i hans Tale var der en velgjørende Ro og Klarhed, parret med Mildhed og Elskværdighed, som maatte vinde Hjærter. Han var af Middelhøjde og havde milde, blaa Øjne. A. S. Ørsted udtalte 1836 om ham: «Man ser her en mærkelig Forening af dyb videnskabelig Forskning i Fag, der synes at ligge fjærnt fra det statsborgerlige Liv, og praktisk Brugbarhed i en af de mest betydende Stillinger for det statsborgerlige Livs Udvikling», og senere udtalte han sig atter om hans rene Sindelag og den dybe Samvittighedsfuldhed, der gik gennem al hans Færd. 28. April 1857, Femaarsdagen efter hans Død, rejste Venner hans Buste paa Frue Plads; Datoerne paa Sokkelen betegne Aabningsdagen for den 1. Roskilde Stænderforsamling og for Grundlovens Vedtagelse, en Bøgegren og en Piniegren hentyde paa Botanikeren.

S. fik 1847 Titel af Etatsraad og blev 1849 Kommandør af Danebrog.

Avtobiografi i Botanisk Haves Arkiv. Skand. Folkekal. 1843 og 1844. Erslew, Forf. Lex. J. F. Schouw, Die Erde, die Pflanzen u. der Mensch (1851). Oversigt ov. Vidensk. Selsk.s Forhandl. 1853. Botan. Tidsskr. XII.

Eug. Warming.

— J. F. Schouw tog ogsaa meget virksom Del i det *politiske* Liv, lige fra den Stund, det vakttes her hjemme ved den franske Julirevolution. I det af ham udgivne «Dansk Ugeskrift» fremkom Artikler om vore offentlige Forhold, og særlig maa her nævnes hans opsigtvækkende Artikler i 5. Bd. (1834) om Trykkefrihedens Vigtighed og om Stænderanordningen, den sidste vistnok meget konservativ, i det han advarede imod en alt for udstrakt Valgret; derimod ønskede han større Hensyn taget til Dannelse end til Formue og udtalte sig afgjort for Stænderforsamlingernes Offentlighed. Han tog ogsaa Del i Bestræbelserne for at lede Valgene i Kjøbenhavn den første Gang, ligesom han var Hovedmand for den Adresse, der i Febr. 1835 indgaves til Kongen imod videre Indskrænkning af Trykkefriheden, og, da den fornemt afvistes, Medstifter af Trykkefrihedsselskabet, der jo blev det første Samlingssted for den vaagnende Opposition.

Uagtet denne Optræden udnævntes S. 1835, 2 Dage før Stænderforsamlingen aabnedes i Roskilde, af Kongen til Repræsentant for Universitetet, og han valgtes strax til dens Præsident, ligesom næste Aar i Viborg og fremdeles i de følgende Samlinger. At Valget faldt paa ham, skyldtes vel nærmest den Færdighed, han havde lagt for Dagen ved Ledelsen af forskjellige Foreninger og Møder, og det viste sig snart, at Valget havde været heldigt. Thi S. røgtede Hvervet med stor Dygtighed og Frisind samt til almindelig Paaskjønnelse og har saaledes Æren for at have udviklet de parlamentariske Former, der hidtil vare helt ukjendte her hjemme. Ogsaa forstod han med fin Takt at hævde Stændernes Myndighed og det for dem afstukne Magtomraade, og han modsatte sig med Kraft ethvert Overgreb saa vel fra enkelte Medlemmer som fra den kongelige Kommissarius. I saa Henseende fik det særlig Betydning, da han i Sept. 1840 i Roskilde afviste Paastanden om Mindretallets Ret til at afgive særskilt Betænkning. Det var om denne Lejlighed, Algreen-Ussing senere udtalte de Ord, at «S.s Navn alene vejer 10000»; men det var ogsaa denne Optræden, som medførte, at han 1841 ikke igjen blev udnævnt til Stænderdeputeret, saa misfornøjet var Kongen bleven derover. Dog havde S. den Tilfredsstillelse, at Regeringen næste Aar frafaldt den Fortolkning af Stænderanordningen, som han saa skarpt havde bekæmpet.

Skjønt Formand tog S. af og til Ordet ved enkelte Sagers Drøftelse, allerede i første Samling om Realskolers Oprettelse; han

skrev ogsaa Udvalgets Betænkning herom og gav derved Stødet til Oprettelsen af Realskolen i Aarhus. Ligeledes talte han imod Beskyttelsestold og imod Konsumtionsafgiften, for Tallotteriets Ophevelse og imod Bønderkarlenes Forpligtelse til at tage fast Tjeneste, for Jødernes Valgbarhed (1838) og for Embedsmændenes Ret til at støtte Andragender om Skattebevillingsret og en fri Forfatning (1840), — optraadte kort sagt altid som Talsmand for Frihed og Fremskridt. Ej heller lagde han Dølgemaal paa, at han selv nærede Ønsker om udvidet politisk Frihed, forsvarede 1838 Foreningen af de 2 kongerigske Forsamlinger og 1840 selve Forslaget om en konstitutionel Forfatning, som han fandt «meget betimeligt»; «det var i de rolige Dage, man skulde sørge for de urolige». At hans Holdning over for Regeringen efterhaanden var bleven mere oppositionel, fremgik ogsaa deraf, at han 1841 var med at fraaade Afholdelse af 28. Maj-Festen (til Minde om Stænderanordningen), skjønt han selv fra første Færd (1832) havde været Medindbyder til disse Fester.

Det vakte meget Misnøje, at S. 1841 ikke blev udnævnt til Stænderdeputeret, saa meget mere som Ørsted selv ved Samlingens Slutning 1840 i varme Ord havde fremhævet hans Fortjenester som Forhandlingernes Leder. Der fremkom strax Forslag fra P. G. Bang, H. N. Clausen og P. A. Tutein om at sammenskyde Penge for at indkjøbe en Ejendom, der kunde give ham Valgbarhed; men S. modsatte sig dette, rimeligvis i det Haab, at Kongen alligevel vilde udnævne ham, hvad der jo vilde blive optaget som et meget forsonligt Skridt. Dette skete dog ikke, og S. var saaledes udelukket foreløbig fra ligefrem Deltagelse i det offentlige Liv. Derimod havde nogle nørrejyske Stænderdeputerede paa egen Haand købt en Ejendom ved Viborg, som de overdroge ham 1842, og som gjorde ham det muligt at blive folkevalgt; senere sikrede han sig selv en lignende Adkomst for Østifternes Vedkommende.

S. havde i de mellemliggende Aar flere Gange skrevet i Trykkefrihedsselskabets Organ, «Dansk Folkeblad», særlig skarpe Kritikker af den daværende Presselovgivning, men den nye Række af «Dansk Ugeskrift» gav sig langt mere end den tidligere af med at omtale de offentlige Forhold i Ind- og Udland, og ved Artikler af Clausen, Estrup, Tutein og flere yngre Forfattere samt af S. selv blev det et vigtigt Organ for den national-liberale Retning, der nu afløste den ældre almindelige Liberalisme. Det var jo netop paa denne Tid, at det slesvigske Spørgsmaal traadte i For-

grunden, og S. omfattede dette med den varmeste Interesse. Han var saaledes i Maj 1843 Medstifter af Foreningen til Danskhedens Bevarelse i Slesvig, den, hvorfra Rødding Folkehøjskoles Grundlæggelse udgik, og i Juni 1844 af den slesvigske Hjelpeforening. En Maaned senere var han Ordfører for den Deputation, der overbragte Kongen den store Sprogpetition med 21000 Underskrifter om Hævdelsen af det danske Sprogs naturlige Ret i den slesvigske Stænderforsamling, men som fik en lige saa unaadig Afvisning som Trykkefrihedsadressen 9 Aar tidligere. Lignende Iver viste han for den nordiske Enhedstanke: han forsvarede den imod C. Molbech og var i Sept. 1843 Medstifter af det skandinaviske Selskab, ligesom han fra 1839 tog virksom Del i Naturforsker møderne. Han var saaledes, uagtet sit sindige og rolige Væsen, altid i forreste Række blandt Kæmperne for den politiske og folkelige Udvikling. Særlig hævdede han med Kraft Ytringsfriheden, og da der 1846 blev lagt Beslag paa en oversat Artikel om de preussiske Forhold, der skulde optages i «Dansk Ugeskrift», tog han deraf Anledning til at standse dettes Udgivelse. Han vilde nemlig hverken frivillig underkaste sig Censuren eller ligge i fortsat Kamp med Myndighederne. I det snart efter udkommende «Dansk Tidsskrift» blev det politiske Element end mere fremtrædende.

Dagen efter Christian VIII's Død udgav S. sammen med sin fortrolige Ven H. N. Clausen «Ved Tronskiftet», et Skrift saa stort, at det unddrog sig Censuren. Han meddelte heri et Udcast til en ny Statsordning for Monarkiet, hvorved Holsten fik en aldeles selvstændig Stilling, medens Slesvig foruden en særlig Forsamling skulde have Del i den fælles Forsamling med Kongeriget. Tillige fremsatte han sine Tanker om Rigsdagens Sammensætning, bygget paa Klassevalg, indskrænket Valgret og stærk Hensyntagen til Embedsklassen som Bærer af den højere Dannelse. I Tilslutning hertil skrev han senere om Ministeransvarlighed og Ordning af en Rigsret. Han tog selvfølgelig Del i den Erklæring, der 23. Febr. afgaves af det nationale Partis ledende Mænd imod den af Regeringen bebudede Forfatning med Tvedeling af Monarkiet og for en konstitutionel Forbindelse mellem Danmark og Slesvig. Han var Medindbyder til Kasinomøderne, og i Martsdage var det til Dels i hans Professorbolig i Botanisk Have, at Førerne samledes. Det vides, at han studsede ved det kraftige Sprog i O. Lehmanns Adresse til Kongen (Truselen om «Fortvivlelsens Selvhjælp»), men

dog sluttede sig hertil, medens omvendt Lehmann 2 Dage senere underskrev Erklæringen om at indrømme Kongen fornøden Frist til Ministeriets Dannelse — «som Monrads og S.s Slave».

S., som 1847 var bleven folkevalgt til begge Stænderforsamlinger, var April—Juni 1848 ogsaa Formand i dem begge og kom saaledes til at afslutte deres Virksomhed, ligesom han i sin Tid havde indledet den. Han havde væsentlig Del i den Enighed, hvormed Valgloven til Rigsforsamlingen vedtoges, — tog begge Steder aabent Ordet til Forsvar for den kongevalgte Fjerdedel — og var derefter med at lede de Møder i Universitetssalen, der skulde forberede de nye Valg, og hvorved Kløften dannedes mellem det liberale Parti og Bondevennerne. Han valgtes i Randers Amts 1. Kreds til Rigsforsamlingen og blev dennes Formand hele Tiden. Han tog som saadan ingen Del i Forhandlingerne, men øvede ved sin ypperlige og upartiske Ledelse saa vel som ved sin mæglende Holdning stor Indflydelse paa at fremme Grundlovsarbejdet og yderligere udvikle de parlamentariske Former. Et Tilbud om at indtræde i Novemberministeriet afslog han. I «Dansk Tidsskrift» udtalte han senere sin oprigtige Tilslutning til den nye Grundlov, selv til dens Valgordning, skjønt den gik langt videre, end han i Begyndelsen af 1848 havde tænkt sig muligt. Ogsaa var han en af dem, der tidligst (allerede i Nov. 1848) og stærkest fremhævede Farene ved den selvstændige Stilling, man tænkte paa at give Slesvig, og som (i Juli 1849) aabent udtalte sig for dets Deling efter Sproggrænsen som et langt mindre Onde.

Til Landstinget valgtes han saa vel i Kjøbenhavn som i det østlige Jylland, men foretrak Sædet for den sidste Kreds. Han afslog Formandsposten, men gav et Udkast til Forretningsordenen, ligesom han havde gjort i den grundlovgivende Rigsforsamling. Han var fremdeles Medlem af Tingets Finansudvalg, af Udvalget om Presseloven og af det første Fællesudvalg, der blev nedsat i Rigsdagen; ligeledes blev han valgt til Medlem af Rigsretten. Men hans Helbredstilstand nødte ham til at nedlægge sit Valgbrev i Sept. 1850. — Frisind, Maadehold og Retfærd vare de Egenskaber, der prægede hans politiske Optræden fra første Færd og til hans sidste Stund, og hans Navn er et af dem, der i vort hele offentlige Liv staa rene og mest højagtede.

Barfod, Dansk Rigsdagskal. S. 119 f. J. A. Hansen, Polit. Skildringer af afdøde danske Mænd S. 79 ff. Steenstrup, Dansk Maanedsskrift IV (1856), S. 273 ff.

Emil Elberling.

Schow, Christen, 1738—1806, Kancellideputeret, var en Søn af Kontrollør, Vejer og Maaler Søren S. († 1749) og Anna Elisabeth f. Christensen († 1759). Han fødtes 3. Okt. 1738 i Holbæk, blev 1757 dimitteret fra Roskilde lærde Skole, tog først theologisk Embedsexamen og blev derefter 1763 tillige juridisk Kandidat. I Aarene 1764—66 fortsatte han sine retsvidenskabelige Studier i Gøttingen og indtraadte, efter at have tilendebragt en Rejse til Frankrig, England og Holland, 1767 som Volontær i danske Kancelli, hvor han 1768 blev Kancellisekretær og 1771 efter Kollegiets Omordning af Struensee Kancellist. 1772 fungerede han som Sekretær i den over Struensee og Brandt nedsatte Kommission, blev senere s. A. Assessor i Hof- og Stadsretten, men indtraadte 1773 paa ny i Kancelliet, denne Gang som 2. Expeditionssekretær. 1778 avancerede han til 1. Expeditionssekretær og Medlem af Kancellikollegiet, 1787 til Deputeret, hvilken Stilling han — fra 1790 som 1. Deputeret — beklædte til sin Entledigelse 1801. Han var 1774 bleven Justitsraad, 1779 Etatsraad og 1789 Konferensraad. Ved Siden af sin egentlige Embedsgjerning, som han røgtede med anerkjendt Dygtighed, beklædte han forskjellige betydningsfulde Tillidshverv. Saaledes var han fra 1778 Tilforordnet i Missionskollegiet og Direktør for Waisenhuset, fra 1789 virkelig Justitsdirektør ved Tallotteriet, desuden fra 1787 Medlem af den extraordinære Finanskommission, fra 1789 Medlem af Kommissionen angaaende Kjøbenhavns betryggende Forsyning med Levnedsmidler og fra 1791 Medlem af den Arnamagnæanske Kommission. Alle disse Hverv opgav han ogsaa 1801, og han døde 12. April 1806 i Kjøbenhavn. — Han blev 9. Nov. 1774 gift med Cathrine Marie Suhr (f. 18. Febr. 1754 † 7. Nov. 1824), en Datter af Etatsraad, Borgmester Johan Peter S. og Anna Dorthea f. Aagaard.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Personalhist. Tidsskr. 3. R. V, 53.

G. Kringelbach.

Schow, Laurids Nielsen, o. 1733—89, Klokker, blev 1753 Student fra Kjøbenhavns Skole og laa 1759—64 paa Borchs Kollegium, til sidst som Inspector; fra 1765—71 var han Hører ved nævnte Skole og blev senere ved Luxdorphs Indflydelse Klokker ved Helliggejstes Kirke, i hvilken Stilling han døde 20. Okt. 1789, 56 Aar gammel, rimeligvis ugift. Denne beskedne lærde, der var Bibliothekar hos Luxdorph og Suhm, hvem han gik til Haande ved Udgivelsen af «Scriptores rerum Danicarum» V, var en dygtig

latinsk og græsk Filolog, hvorfor han af Skolekommissionen 1775 blev foreslaaet til at besøge Skoleudgaven af Horats. Ham skyldes den fortrinlige Kvartudgave af «Peder Paars» (1772), som han indledede med en interessant «Forberetning». Suhm mindedes ham i et latinsk Ærevers ved hans Død.

Werlauff, Det kgl. danske Selskab S. 90. 96. Personalhist. Tidsskr. 2. R. II, 121. G. L. Wad.

Schow, Niels Iversen, 1754—1830, Filolog og Arkæolog, blev født i Kjøbenhavn 16. Juni 1754 og var en Søn af Iver Nielsen S. og Dorthé Cathrine Clemensdatter. Hans Fader tjente i Kongens Stalde og blev siden Toldbetjent i Aarhus, hvor han døde 1769; Sønnen dimitteredes fra Aarhus Skole 1773, tog theologisk Attestats ved Universitetet 1776, blev 1777 Alumnus paa Borchs Kollegium og fik 1778 Graden som Magister philologiæ for en Afhandling «de reipublicæ Spartanæ potentia». Med betydelig Stipendieunderstøttelse tiltraadte han sidst i 1778 en Udenlandsrejse, studerede først under Heyne i Göttingen indtil Foraaret 1783 og rejste saa til Wien og arbejdede der i Bibliotheket med Haandskriftstudier. Disse Studier afbrød han for en Tid, i det han modtog en Post som Lærer for den polske Fyrste Adam Czartoriskis 2 Sønner 1784; men i Foraaret 1787 opgav han igjen denne Stilling og rejste til Italien, hvor han især besøgte Rom, Neapel og Venedig og levede meget sammen med Zoëga. 1791 forlod han Italien og gik til Leipzig; der fra vendte han hjem 1792 og begyndte at holde Forelæsninger over Homer og Pindar. S. A. udnævntes han med Titel som Professor til Direktør for Prins Christian Frederiks (Christian VIII's) Opdragelse. 1800 optoges han som Medlem af Videnskabernes Selskab og sad i dets Ordbogskommission 1804—14. 1803 ophørte hans Virksomhed som Prinsens Opdrager ved dennes Konfirmation, og S. udnævntes da til Justitsraad. 1805 beskikkedes han til extraordinær Professor i Arkæologi ved Universitetet, 1813 til ordinær Professor i græsk Filologi samt Arkæologi og til Assessor i Konsistorium; 1815 blev han tillige Professor i Kunsthistorie og Mythologi ved det kongl. Akademi for de skønne Kunster. 1827 entledigedes han efter Ansøgning i Naade og med Pension fra sin Professur ved Universitetet og blev udnævnt til virkelig Etatsraad; 1829 tog han sin Afsked fra Professuren ved Kunstakademiet. Han døde i Kjøbenhavn 18. Okt. 1830. 21. Febr. 1794 havde han ægtet Anna Rosine

Rothe (f. 1772 † 1815), yngste Datter af Etatsraad Tyge Jesper R. (XIV, 367).

S. havde i sine yngre Dage tilegnet sig en ikke ringe Lærdom, og man havde ventet sig meget af ham; men Haabet skuffedes. Han skrev (til Dels paa sin Udenlandsrejse) nogle filologiske og arkæologiske Smaaafhandlinger, hvortil han især havde hentet Stoffet ved Studier i italienske Bibliotheker og Kunstsamlinger, og i Videnskabernes Selskabs Skrifter fra 1800—10 leverede han en Række Afhandlinger af blandet Indhold; hans øvrige Arbejder bleve kun Begyndelser, som aldrig førtes til nogen Afslutning, saaledes hans Arbejder over græske Lexikografer (Hesychius og Photius) samt over Stobæus og Nonnus. 1815 udgav han en «Lærebog i Arkæologi for Kunstnere og Videnskabsdyrkere». De Haandskriftkollationer og litterære Samlinger, han havde bragt hjem med sig fra sit lange Ophold i Udlandet, gik tabt for ham ved Slotsbranden 1794; og det hedder sig, at Sorgen over dette havde hidført «en forunderlig aandelig Forstyrrelse og Forvirring i hele hans Kundskabskreds, som ved Siden af et besynderligt Væsen i mange Aar gjorde den ulykkelige Mand til Gjenstand for de unge Studenter Latter og Spot», naar han holdt Forelæsninger eller examinerede. Ogsaa ved Kunstakademiet «vare hans Forelæsninger, for saa vidt nogen hørte dem, kun Gjenstand for Spot og Latter», navnlig i den gamle Mands sidste Tid, efter at den unge Høyen var begyndt at optræde.

Erslew, Forf. Lex. Dansk Lit. Tid. 1830, S. 788 ff. Molbeck, Vidensk. Selsk. Hist. S. 332 ff. 369 ff. 379 ff. 403 f. Madvigs Livserindringer S. 81. Museum 1896, II, 260.

M. Cl. Gertz.

Schovelin, Axel Thorsen, 1827—93, Landskabsmaler, var født i Kjøbenhavn 22. Marts 1827 og Søn af Boghandler Peter Thorsen S. († 1871) og Anna Cathrine Elisabeth f. Larsen. Alleerede som lille Dreng viste S. Lyst og Anlæg for Tegning og blev i en Alder af 12 Aar Elev af Kunstakademiet, til hvis Modelskole han opflyttedes 1846; i 1848 debuterede han som Udstiller paa Charlottenborg med 2 Billeder, «Morgen ved Stranden» og «Skovparti», og i de følgende Aar mødte han med en Række større og mindre sjællandske Landskaber, af hvilke i 1850 «Parti ved Raa- vad, Eftermiddagsbelysning», i 1851 «Parti ved gamle Frederiksdal med Lyngby i Baggrunden» og «En Sommerdag, Motiv ved Raa- vaddam» samt i 1855 «Den østlige Del af Charlottenlund, Formiddagsbelysning» erhvervedes af Kunstforeningen, der ogsaa i hans

senere Tid jævnlig købte af hans Arbejder. I 1851 ægtede han Oline Petrine Moos († 1893). Med Understøttelse af Akademiet rejste han i 1857 udenlands og opholdt sig i Tyskland og Frankrig o. 2 Aar. Stort Udbytte ud over nogle Studier og en Del Tegninger bragte denne Rejse næppe for hans Kunst; mere Betydning fik hans anden Rejse, 1866, paa hvilken han efter Bestilling af Kong Christian IX malede Studierne til et større Billede, «Slotsruinerne ved Heidelberg»; dette Arbejde, der udstilledes 1867 sammen med «Drachenfels ved Rhinen», hører til Kunstnerens smukkeste Frembringelser. S. døde 18. Dec. 1893 efter at have udfoldet en stor Virksomhed og vundet betydelig Popularitet. Han var utvivlsomt en ikke ganske ringe Begavelse og lagde ofte, især i sine Ungdomsarbejder, Natursans og sund Følelse baade for Farve og Form for Dagen; desuden sad han inde med Evne til smagfuldt Motivvalg og afrundet Komposition og førte oprindelig en let og kvik Pensel. Men efterhaanden vænnede han sig til en mindre solid Arbejdsmaade, og Hovedmassen af hans senere Værker tyder gjennemgaaende paa en Tilbagegang, der skyldtes en noget forceret Produktion og en dermed sammenhængende Mangel paa Fordybelse i Naturstudierne. Sine Motiver søgte han — bortset fra de faa udenlandske Billeder og enkelte Ting fra Taasinge og Langeland — næsten udelukkende i faa Miles Afstand fra Kjøbenhavn Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Schovelin, Julius Thorvaldsen, 1821—70, Officer, Politiker og Statsgjældsdirektør, var en Broder til ovennævnte Landskabsmaler Axel Thorsen S. Han fødtes i Kjøbenhavn 1. Okt. 1821, blev 1835 Kadet, 1839 Sekondlieutenant, 1840 Elev paa den militære Højskole og 1844 Premierlieutenant i Ingeniørkorpset. 1845—46 foretog han en Udenlandsrejse til Mellemeuropa og ansattes ved sin Tilbagekomst som Lærer i Vand-, Land- og Vejbygningskunst ved den militære Højskole. 1848 udnævntes han til Ingeniørkapitajn af 2. og 1850 af 1. Klasse. Det følgende Aar blev han Medlem af Kommissionen angaaende Polyteknisk Lærestalts Omordning og fremtidige Stilling. Fra nu af deltog han tillige med Iver i det politiske Liv, blev 1852 valgt til Folketingsmand for Odense og repræsenterede denne Kreds indtil 1861. Han sluttede sig paa Rigsdagen til Oppositionen mod det Bluhmeske og det Ørstedeske Ministerium. Dette havde bl. a. til Følge, at Krigsministeriet, for i politisk Henseende at uskadeliggjøre ham, 1853

beordrede ham til at overtage Chausséinspektoratet i Lauenborg, en Ordre, som han øjeblikkelig besvarede med at indgive en Ansøgning om Afsked fra sine Embedsstillinger, hvilket ogsaa bevilgedes ham. Han fik nu i politisk Henseende friere Hænder, lod sig saa vel 1854 som 1855 vælge til Statsrevisor, udgav en antiministeriel Afhandling, «Rigsdagen og Hæren», og ernærede sig for øvrigt som Civilingeniør, indtil han efter det Ørstedeske Ministeriums Fald udnævntes til Chef for Statsgjældsdepartementet under Finansministeriet 1855. Denne Udnævnelse skyldtes, i alt Fald delvis, det Indblik i den hele Finansstyrelse, han havde erhvervet sig ved sin Virksomhed som Statsrevisor og som Ordfører for Folketingets Finansudvalg. Det følgende Aar blev han derhos Medlem af Direktionen for Livrente- og Forsørgelsesanstalten og for «Tontinen af 1800». 1859 overtog han tillige Ledelsen af de hidtil under Departementet for Statens udenlandske Betalinger sorterende Anliggender og blev desuden i de nærmest følgende Aar Medlem af Kommissionerne angaaende Flytningen fra Gammelholm og Bebyggelsen af Kjøbenhavns Fæstningsværkers Terræn. End videre var han fra 1858 Medlem af det sjællandske Jærnbaneselskabs Plenarbestyrelse, ligesom han efter Krigen 1864 var Medlem af den da nedsatte internationale Finanskommission. 1855 blev han Etatsraad og 1866 Konferensraad. Han døde i Kjøbenhavn 15. Okt. 1870. Han var en flersidig begavet Mand og besad ualmindelige Evner til let og hurtigt at sætte sig ind i nye Forretninger. — Han var gift med Susanne Josephine f. Klüwer (f. 9. Sept. 1828 i Klaythorp), en Datter af Forstraad Christian August K. og Nancy f. Wilson.

Erslew, Forf. Lex. Tychsøn, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893.

G. Kringelbach.

Schovelin, Julius Vilhelm, f. 1860, Nationaløkonom. S., Søn af ovennævnte Landskabsmaler Axel Th. S., er født 6. Jan. 1860. Efter i 1877 at være bleven Student kastede han sig over Nationaløkonomi og tog i 1882 statsvidenskabelig Examen. I 1884 vandt han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om danske Striker. I 1880 fik han Ansættelse i Kjøbenhavns Kommunes statistiske Kontor, hvor han blev til 1885, og vikarierede derefter en Tid som Assistent i Magistratens 1. Afdelings Sekretariat. Tillige fungerede han som Sekretær ved Regeringskommissionen af 1885 angaaende Ulykkes- og Sygeforsikring og udarbejdede som saadan en Oversigt over Ulykkesforsikringslovgivningen i Evropa og en

Afhandling om de danske Sygekasser. I 1886—87 foretog han længere Udenlandsrejser, navnlig for at studere Landbrugets Driftskredit. I 1888 besvarede han Grosserersocietetets Prisopgave («Den tyske Toldforening og en nordisk Toldunion») og fik Prisen, hvorefter han s. A. ansattes som Sekretær ved Grosserersocietetets Komité og det følgende Aar tillige som Chef for Børskontoret og Sekretariatet. Han tog Initiativet til Udarbejdelsen af den aarlige, af ham redigerede og delvis forfattede Handelsberetning, med Oversigter over Danmarks Handel, Skibsfart og Produktion.

S. har udfoldet en omfattende litterær Virksomhed. Allerede i 1882 skrev han i «Nationaløkonomisk Tidsskrift» (om Frilager-spørgsmaalet og om Ølskatten). 1885 fulgte en større Afhandling om «Toldreformen og Industrien», og s. A. holdt han paa Industri-mødet i Odense Foredrag om «Landbrugets og Industriens Solidaritet», ligesom han ogsaa senere under Bevægelsen for Toldbeskyttelse leverede forskellige Oversigter til Brug for Rigsdagens forskellige Toldudvalg. End videre kan nævnes Studier over Landbrugets Driftskredit (1886) og en Enquête over Ølskattens Virkninger (1893). Han har tillige beskæftiget sig med Danmarks økonomiske Historie og gav i 1899—1900, i 2. Bind, en Skildring af Danmarks Handel i Slutningen af det 18. Aarhundrede («Fra den danske Handels Empire»). End videre har S. leveret en Mængde Avisartikler af nationaløkonomisk og politisk Indhold, hvori han med skarp Pen forfægter sine Anskuelser, saaledes under Mærket «Verðandi» om Lockout'en i 1899 i «Vort Land», ligesom han i 1896 i Forening med Dr. Østrup udgav den politiske Piece «Hvad nu —?» under Pseudonymet «Suum—cuique». Ved Folketingsvalget i April 1901 stillede han sig i Hørsens som Højres Kandidat, uden dog at opnaa Valg. — Efter at hans første Ægteskab, med Jenny Camilla f. Sørensen (f. 9. Nov. 1860), var blevet ophævet i 1898, ægtede S. 23. Juli 1898 Emilie Andrea Libert (f. 1. Febr. 1861), Datter af Landskabsmaler G. E. L. (X, 264).

H. Westergaard.

Schrader, Johan, 1663—1736, Præsident i Kjøbenhavn, er født i Udlandet (Münster) 20. Febr. 1663, men nævnes i Aarene 1695—98 som Kancellist i Krigskancelliet og beklædte siden flere indflydelsesrige Embedsstillinger i Danmark. 1698 blev han Regimentskvartermester, 1709 Krigskommissær i Skaane, i hvilken Egen-skab han fungerede under Felttoget 1709—10. 1711 blev han Over-

krigskommissær i Slesvig og Holsten, 1712 Zahlkasserer og Justitsraad, 1719 Deputeret i Søetatens Generalkommissariat, 1720 Deputeret for Finanserne. Han var gift 3 Gange, først i 15 Aar med Lucie Hedevig f. Hylling († 1705), saa i 6 Aar med Bryggerdatteren Sara f. Mansholt († 1711) og endelig (1713) med Sophie f. Nansen (f. 1676 † 1729). Ved Ægteskabet med sidstnævnte kom han ind i Kjøbenhavns ledende Kredse, i det hun var Enke efter Borgmester sammesteds Sigfred Friis Dverig († 1710) og Datter af Præsident Hans N. den yngre (XII, 134). Dette har ved Siden af hans administrative Evner sikkert bidraget til, at han 1724 blev Præsident i Kjøbenhavn og samtidig Medlem af Poli- og Kommercekollegiet. Hans Virksomhed i denne Stilling har dog ikke gjort ham synderlig bekendt for Efterverdenen. Han oplevede den sørgelige Ildebrand 1728 og blev Aaret efter Medlem af den store Bygningskommission, der samledes i hans Hus. 1736 blev han Tilforordnet i Højesteret, og 20. Sept. s. A. afgik han ved Døden.

Personalhist. Tidsskr. 3. R. I, 13. O. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskr. VI, 425 f.

G. L. Grove.

Schrader, Johan Herman, 1684—1737, Præst, blev født i Hamborg 9. Jan. 1684. Hans Fader, Hans S., var Klejnsmed og døde i Barnets første Leveaar; Moderen, Gertrud Prangen, omfattede Drengens Opdragelse med stor Omhu. 1703 kom han til Universitetet i Rostock; efter endte akademiske Studier drog han tilbage til Hamborg. 1709 blev han Huslærer i Kjøbenhavn hos Gehejmeraad Holstein (VIII, 35), senere hos Hofpræst F. J. Lützens (X, 558). 1712 lod han sig indskrive ved Kjøbenhavns Universitet. Aaret efter blev han Lærer for Prinsesse Charlotte Amalie, Frederik IV's Datter, og beholdt denne Stilling ved Hoffet i 9 Aar. 1722 blev han Præst i Oldeslo, men forflyttedes der fra 1728 til Tønder som Sognepræst og Herredsprovst. Her udfoldede han en stor og frugtbringende Virksomhed. Han var en kraftig Personlighed, i høj Grad veltalende, stærkt greben af den nye Retning i Kirken, dog undgaaende dens Skyggesider, som han havde skarpt Øje for. Christian VI satte stor Pris paa ham og saa med rette i ham en væsentlig Støtte for Kirkelivets Fremvæxt i Slesvig, ligesom S. ogsaa var Kongens stadige Raadgiver i kirkelige Sager. Der fremkom ved ham et stærkt aandeligt Røre i Tønder og Omegn. Ikke blot strømmede Folk til Kirke, men i sit Hjem holdt S. hver Søndagften stærkt besøgte Bedetimer. I Landsognet fik

han opført et Forsamlingshus. Som Provst var han en ivrig Visitator, der forbandt Kjærlighed med stor Myndighed og optraadte uden Menneskefrygt. Paa Synoderne i Rensborg indtog han en fremragende Plads. Det berømte Hyrdebrev af 1737 til Præsterne i Slesvig og Holsten — paa ny udgivet Hundredeaaret derefter af Provst Callisen og atter 1855 — er forfattet af ham og kun revideret af Generalsuperintendent Conradi (jvfr. IV, 82).

En Familie i Tønder havde testamenteret sin Formue til en Stiftelse for forældreløse Børn, men Testamentets Bestemmelser vare ikke blevne opfyldte af Arvingerne. S. helmede ikke, før han fik hele Kapitalen med Renter bragt til Veje, hvorefter der grundlagdes et Waisenhus. Hermed forenedes Trykkeri og Boghandel, og ikke faa religiøse Skrifter udgik her fra, saaledes adskillige Prædikener af S. selv (flere af dem udkom samtidig paa Dansk, ogsaa trykte i Tønder) foruden andre asketiske Skrifter, men som det omfangsrigeste Arbejde den store, kjærnefulde tønderiske Salmebog 1731 (paa Tysk), indeholdende 1157 Salmer, deraf 23 af ham selv (bl. a. «Vor Tro er den Forvisning paa», «Jesus Christus er vor Ven» og «O Gud, Fornuften fatter ej»). Denne Samling blev Grundlaget for Salmebogen af 1752 for Slesvig og Holsten, men har ogsaa faaet Betydning for den danske Kirke; thi H. A. Brorson, som 1729 i Følge S.s Medvirkning var bleven dansk Diakon i Tønder, har rimeligvis været Medarbejder ved Salmernes Samling; i ethvert Tilfælde har han ordnet «Troens rare Klenodie» i de samme Afdelinger som hos S., og til de allerfleste af Brorsons Bearbejdelser findes Originalerne i S.s Salmebog. — S. døde 21. Okt. 1737. Han havde 1722 ægtet Johanne Dorothea Roloff, en Datter af Præsten Peter R. i Rostock; hun overlevede ham.

J. J. Arends, Predigt bei der Beerdigung J. H. S.s (Tondern 1737). Pontoppidan, Menoza III, 47. Brev. Allen, Det danske Sprogs Hist. i Slesvig I, 173 f. Koch, Gesch. des Kirchenlieds, 3. Aufl., V, 550 f. A. D. Jørgensen, H. A. Brorson (1887) S. 23 f. Allg. Deutsche Biographie XXXII. Worm, Lex. ov. lærde Mænd.

A. Janßen.

Schrader, Ludvig Christian, f. 1815, Præst. S. fødtes i Haderslev 28. Nov. 1815. Hans Forældre vare Konferensraad, Politimester i Altona Ludvig Gabriel S. og Louise f. Jessen. Han gik i Skole i Haderslev og kom som theologisk Student til Kiel og Jena. 1840 underkastede han sig Embedsprøven, og 1844 blev han valgt til Præst i Bedsted i Aabenraa Amt. 1849 blev han forflyttet til Kiel som Arkidiakon ved St. Nicolai; 1860 blev han

Medlem af den holstenske Stænderforsamling. I Nov. 1863 afsatte den danske Regering ham, men allerede inden Aarets Udgang var han gjenindsat af Forbundscommissionen. 1866 blev han entlediget af Hertugdømmernes Overpræsidium, og 1867 valgtes han til Medlem af det nordtyske Forbunds Rigsdag som Ombud for den 7. slesvig-holstenske Valgkreds. 1868 gik han til Bajern som Præst i Ansbach; næste Aar forflyttedes han til Regensburg, og 1882 blev han Præst i Aeschach ved Bodensøen. Nu lever han som Privatmand i Lybek. S. var en ivrig Slesvig-Holstener, der forsvarede sit Standpunkt baade over for danske («Zeugniss für u. wider, ein Sendschreiben, die Schleswigsche Kirchenfrage betreffend, an Dr. Pastor Hammerich in Kopenhagen», Kiel 1857; «Wir können nichts wider die Wahrheit, sondern für die Wahrheit, zweites Sendschreiben an Dr. Pastor H.», Kiel s. A.) og tyske («Prof. Hengstenberg u. die Schleswig-Holsteinische Sache, ein Beitrag zur Würdigung Hengstenbergischer Ethik», Kiel 1857). For ham stod Preussens Annexion af Slesvig og Holsten som en politisk Synd («Schleswig-Holsteins Situation u. Aufgabe in der Gegenwart», Kiel 1865; «Die Annexion S.-H.s ist Sünde», Kiel 1865) og en kirkelig Brøde («Soll die evang.-luth. Kirche S.-H.s in der preuss. Landeskirche verschwinden?», Kiel 1870).

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.

Fr. Nielsen.

Schram, Johan Christian Gustav, † 1865, s. Skram.

Schram, Peter Ludvig Nicolai, 1819—95, Operasanger og Skuespiller, fødtes i Kjøbenhavn 5. Sept. 1819 og var Søn af Urtekræmmer Lauritz Fussing S. og Marie Sophie f. Wexschall (egentlig Wexal), der ved Mandens Død i Avg. 1830 som fattig Enke flyttede med Børnene, 2 Sønner og en Datter, til sin Fader, Nordmanden Johannes Torkildsen W. († 1844), pensioneret Palaisforvalter, der havde begyndt som violinspillende Gardist. Peter S. lærte af sin musikalske Moder, som han elskede over alt, at spille Klaver fra sit 5. Aar og lagde sig efter Strygeinstrumenter. Han skulde gaa samme Vej som Broderen Frits (Johannes Fred. Bernhard S., f. 1818 † 1887, Violinist i Kapellet), der var Morbroderens, den berømte Violinist W.s, Yndlingselev, men Lyst til Musik og Theater var hos ham sammenkjædet, og hans lille og spidse Sopranstemme førte ham ind i Musikkonservatoriet (1831), hvor hans Anlæg til Sang og store musikalske Evner gjorde ham til Sibonis

Yndling. 29. Okt. 1832 kom han paa Scenen som Flagermus i Operaen «Ravnen» — man troede, det var en Pige, der sang — og derpaa som Nissekonge i «Lulu», i April 1834 deklamerede han ved Konservatoriets Aftenunderholdning Ingemanns Digt «Marsk Stigs Døtre», og 29. Okt. 1836 blev han antaget som Elev ved Theatret, i det han faa Dage efter udgik af Konservatoriet. Siboni troede paa Stemmen, der i Aarevis var et stort Spørgsmaalstegn. Det kneb med Udkommet, da Elevgagen kun begyndte med 60 Rdl. aarlig, men S. informerede, nød med et barnligt Gemyt, der altid blev ham egent, Nøjsomhedens Glæder og delte sig mellem Musik og dramatisk Øvelse. Han var Bratschspiller i Kvartetter, deklamerede i Selskaber «paa Liv og Død», spillede privat Komædie og var henrykt, naar han ved Theatret havde «faaet en Replik». Paa Gammelmandsrollerne præluderede han allerede, og ved at prøve i en saadan for Instruktør Stage opnaaede han at blive dennes Elev. I «Soufflørenes Benefice» fik han Publikum til at skoggerle ved at stikke Hovedet frem af et lille Billethul og synge et Par Ord, og han udførte som første Elevrolle Skriveren i «Hexeri eller blind Alarm» (Nov. 1838), der indbragte ham Stages Tilfredshed og de første Voxlys. Nogle andre Roller fulgte efter, Beppo i «Fra Diavolo», Arv i «Kilderejsen» og Richard Børstenbinder, og imidlertid gik Stemmen frem som en pragtfuld Basbaryton. Den havde peget mod Tenoren og bevarede længe en vis tenoragtig Højde eller ypperlig Falset. 1840 blev Henrik Rung hans Lærer i Sang, og 19. Dec. 1841 debuterede han som Bertram i «Robert af Normandiet», derefter udførte han Kardinalen i «Jødinden» og i Maj 1842 Bartholo i «Figaros Bryllup», der blev givet paa Italiensk. Denne Begyndelse var sanglig og dramatisk glimrende, men Theatret gav ham kun et mindre Tillæg til den Elevgage, 200 Rdl., han havde naaet, saa han var melankolsk i Steden for glad og tænkte paa at drage til Stockholm. 25. Nov. 1843 udnævntes han til Prøveskuespiller paa 2 Aar, og 26. Avg. 1845 blev han kongl. Skuespiller. Stor Lykke gjorde han som den tungsindige Camillo i «Røverborgen» og i alvorlig-karakteristiske Roller (Marcel i «Huguenotterne»).

Stemmen kunde virke med en Blødhed, der vandt Hjærterne i Camillos «Jeg gjerne dør» og — i Musikforeningen — gjorde ham selvskreven som den første Oluf i «Elverskud». Derhos besad den Bassens hele Myndighed og grandiose Alvor (Titelrollen i «Moses», Jacob i «Joseph og hans Brødre»). Leporello udførte

han første Gang 1845 og Bartholo i «Barberen i Sevilla» 1846, men man forholdt sig lidt reserveret over for hans Komik, især som Leporello. Han ønskede at uddanne sin Sangkunst videre under Garcia i Paris, fik et Stipendium og en kongelig Gave, rejste i Maj 1846 og begyndte hos Garcia. Denne vilde gjøre ham til Virtuøs af den Rossiniske Skole, men Skalaerne og Trillerne vilde ikke løbe, skjønt han arbejdede med Jærnfild. Han led af Hjemve, og Opholdet blev kvalfuldt for ham. Paa en Udflugt til London for den italienske Operas Skyld satte «Don Juan» med Lablache som Leporello ham i højeste Begejstring, og Lablache blev ham et Ideal. Uden Betydning for hans Udvikling til fuldkommen Sanger blev Garcia ikke. Hjemkommen gjenoptraadte han som Moses i Okt.

Gjennem en Menneskealder blev S. Operaens centrale Personlighed. Som Husherren af den gamle Skole præsiderede han i den komiske Opera. Disse Roller, ofte af en vis dominerende Art, passede godt til hans høje, kraftige Skikkelse og markerede Ansigtstræk, og han varierede dem lige fra Brause i «Sovedrikken», Grøndal i «Ungdom og Galskab», Geronte i «Skatten» til Mestersangeren Hans Sachs. I den egentlige Opera buffa havde han nogle af sine ypperste Figurer, Don Bartholo, Leporello, Don Geronimo i «Det hemmelige Ægteskab», Kapelmesteren i «Landsbysangerinderne», Doktor Dulcamara i «Elskovsdrikken», og han førte an i Munterhedens Leg. Paa denne Genre, udmærket i sig selv, ofte nedværdiget, satte han sin Kunsts Adelsmærke. Dens Forbindelse med *commedia dell'arte* følte gennem hans burlesk-komiske Fremstillinger, dens *lazzi* og improviserede Indfald laa ham i Blodet, og han ruttede med dem, men de udsprang af et overdaadigt Lune og tøjledes af et sikkert Blik for det karakteristiske og sande. Gjennem hans mesterlige Behandling af Recitativet, der netop blev indført i «Don Juan», «Figaro» og «Barberen», da han første Gang optraadte deri, fik Replikkerne en egen Vægt, og flere bleve næsten Mundheld. Saa vel i som uden for Recitativ kunde han tale i Sang, man forstod hvert Ord. Hans Kunst stod paa folkelig Grund ved dens Umiddelbarhed og ejendommelige Fantasi, og med lige sikker Haand greb han Typer af Folkelivet og af Folkedigtningen. Saa vel hans jævne Borgere (Smedden i «Murmesteren», Skomageren i «De forliebte Haandværksfolk») som hans Røvere og Gaudiebe havde et Naivitetens Præg, der gav dem en komisk Farve ganske for sig. Ofte overraskede han ved Opfindelsens Nyhed, aldrig mere, end da

han under en Storm af Latter og Bifald udførte Malcolm i «Røverborgen» og slog en Bro til en Fantasiens og Sagnets Verden. Han kunde i de forskjelligste Roller, som den blinde Olding i «Erik og Abel» og den onde Jæger Caspar i «Jægerbruden», fortælle Sagn og Træk af Overtro med Æventyrets simple, overbevisende Tone, og flere af hans Sagnskikkelser hørte til hans bedste og mærkeligste: Bertram, Caspar, hvor han med illuderende Magt støbte Troldkugler og lagde Dødningehoveder til rette i Ulvesvælget, Mephistopheles i «Faust», greben ud af middelalderlige Forestillinger om den frygtelig-fæle Djævel. I enkelte af alle disse Roller krævedes der saa lidt af Sangeren, at Skuespilleren gjorde det meste ud, i andre kunde han ved det gjennummerskalske Foredrag forvandle et mindre Sangparti til et betydeligt (Marley i «Den hvide Dame»), og atter i andre var den store Sang en Hovedsag. Som Bertram lod han Stemmen i dens Fylde udvide sig til mægtig Kraft og kaste over Passager i Aandebesværgelsesscenen et Skjær af sort Fortvivlelse, som Mephistopheles lød hans Sang i Kirkescenen forfærdende og dog vemodsfuld, og som Leporello forenede han alle den mangefarvede Stemmes Straaler. Følgende Musikkens Intentioner afspejlede hans Leporello ikke blot Don Juans Væsen, men ogsaa Dommen over ham, og derved blev Fremstillingen saa stor.

Under en svag, men aldrig afbrudt Forbindelse med Skuespillet betegnes Hovedstadier her af den lazzaronagtige Cola i Hertz' «Den yngste» (1854), Aslaksen i «De unges Forbund» (1870), ved Spilletts slaaende Natursandhed en af hans ypperste Præstationer, og Radelzier i «Pernilles korte Frøkenstand» (1874), der i sin Lidenhed var nær ved at tage Luven fra Hovedpersonerne, men i øvrigt havde Sidestykker i andre Holbergske Smaaroller (Værten i «Den pantsatte Bondedreng», Niels Vognmand i «Det lykkelige Skibbrud»). Fra Holberg-Jubilæet 1884, da han spillede Jeronimus i «Maskeraden» og Ulysses, daterer sig nærmest hans regelmæssige Benyttelse i Skuespillet, og ved den Tid var det ogsaa givet, at hans Stemme havde mistet sin bedste Skjønhed, skjønt ikke Kraften. Det smertede ham, da Mephistopheles blev givet til en anden, og 20 Komponister med J. P. E. Hartmann stode frem som hans Riddere, men han selv gav Kjøb over for Theatret (1885). Til hans bedste Roller i denne Periode hørte Kongen i «Der var en Gang —», ret en Æventyrskikkelse for ham. Da han paa sin 70 Aars Fødselsdag udførte Leporello for 160. og sidste Gang, var han traadt ind i sin sidste Periode, der dannede et

mærkeligt Efterspil til en saa lang og rig Virksomhed. Rollerne regnede ned over ham, og han virkede endda bestandig med i Operaen, ogsaa i nye Roller. Han var bleven en af Skuespillets Hovedstøtter, optraadte i det ene nye Stykke efter det andet og udførte for første Gang Hovedroller i gamle (f. Ex. Skaarup, Trop, Conradsen), navnlig Holbergske: til den tidligere Per Degn kom Herman v. Bremen (1887), Jacob v. Thyboe (1889), Corfits (1891), Vielgeschrei (1893) og Don Ranudo (1894). Ved sin Avtoritet og komiske Kraft førte han dem lykkelig igjennem, Thyboe fremfor alle. Mindende i Forening med Fru Phister om en længst forsvunden Kunstnerslægt var han voxet sammen med den yngre, og aldrig trivedes hans Komik frodigere, end naar han spillede med Olaf Poulsen.

Flere af hans Operaroller fulgte ham omtrent fra først til sidst (Beppo, Gesler i «Vilhelm Tell», Bartholoerne, Geronte i «Skatten», som han spillede privat 1840). Han fejrede 50 og 60 Aars Jubilæum, regnet fra Deklamationen 1834. Kunstner med Liv og Sjæl følte han sig til det sidste i sit Element, naar han stod paa Scenen, og Publikums varme Hyldest og stigende Veneration var ham en Forryngelsens Kilde. Han betraadte Scenen sidste Gang 2. April 1895 som Rasmus Skytte i «Gulddaasen», fængsledes derpaa til Sygelejet og døde 1. Juli s. A. — 8. Dec. 1846 havde han ægtet Johanne Marie Sachmann, som overlever ham. Da deres eneste Barn døde spædt i 1848, antog de sig den forældreløse lille Orpheline Wexschall, S.s Kusine, Datter af Violinisten, som deres eget Barn, og hun uddannede sig til talentfuld Pianistinde (nu Fru Olsen). — I 1866 blev han Kammersanger.

Skuespillerforeningens Julebog 1893. Illustr. Tid. XII, Nr. 581; XXXVI, Nr. 41. E. Brandes, Dansk Skuespilkunst.

C. Thrane.

Schreiber, Edvard Valentin, 1822—92, Officer, fødtes 18. Maj 1822 i Kjøbenhavn og var en Søn af Bogholder Johan Peter Christian S. og Hustru, f. Spohrleder. Han gjennergik Højskolen fra 1838—42 og blev ved Afgangens Premierlieutenant ved Artilleriet med Aldersorden som Sekondlieutenant fra 1838. Efter at have gjort Tjeneste ved 1. Artilleriregiment til 1844 blev han Lærer ved Underofficersskolen, men rykkede 1848 ud med Batteriet Jessen som Halvbatterikommandør og tog virksom Del i Kampen ved Bov, i Slaget ved Slesvig og i Fægtningerne ved Nybøl og

Dybbøl, hvorefter han forfremmedes til Kapitajn af 2. Klasse. Det følgende Aar deltog han i Kampen ved Ullerup, i Fægtningerne ved Kolding og Gudsø og i Slaget ved Fredericia, medens han i 1850, som ansat ved Batteriet Lund, var med i Slaget ved Isted.

Efter Fredslutningen gjorde han 1851—52 Tjeneste ved det holsten-lauenborgske Forbundskontingent som Kommandør for 1. Batteri, overgik som Chef for 11. Batteri til Artilleridivisionen i Holsten og udnævntes i 1854 til Kapitajn af 1. Klasse og Chef for 10. Batteri. Det følgende Aar beordredes han paa en Tjenesterejse til Tyskland, Frankrig og Belgien og blev 1856 Chef for 9. Batteri; i 1861 overdroges det ham i Forbindelse med Artillerikommandoen i Fredericia at gjøre Forslag til Fæstningens Armering, hvilket Arbejde han ledede, medens han i 1863 havde Udførelsen af forskellige artilleristiske Arbejder i Danevirkestillingen. S., som i 1860 havde faaet Majors Karakter, hvilken Grad han opnaaede i 1865, rykkede 1864 i Felten med 9. Batteri; i April erholdt han tillige Kommandoen over de faste Batterier langs Als Sund og fra Slutningen af Maj indtil 26. Juni Artillerikommandoen paa Als, i hvis Forsvar han deltog 29. Juni, hvorefter han blev Kommandør for det faste Artilleriforsvar ved Lille Bælt.

I 1865 forblev han som Major ved 1. Artilleriregiment, indtil han i 1867 udnævntes til Oberst og ansattes ved Artilleristaben, der benyttede ham som Formand i flere Kommissioner, hvorefter han i 1868 blev Stabschef ved Artilleriet og i 1869 beordredes til Sverige for at overvære forskellige Skydeforsøg. I 1875 benaadedes han med Kommandørkorset af Danebrog af 2. Grad og blev Aaret efter Chef for 1. Artilleriregiment, indtil han i 1879 efter General de Jonquières' Død blev dennes Afløser som Generalinspektør for Artilleriet m. m. og udnævntes til General, hvilken Stilling han beklædte til 1889, i det han kort efter benaadedes med Storkorset af Danebrog, medens han havde erholdt 1. Grad af Kommandørkorset i 1881. — S. var en statelig Skikkelse og ualmindelig rolig og behersket i Ilden, ligesom han ogsaa havde udmærkede Evner; men det ihærdige Arbejde laa ikke for hans Natur, ligesom han ogsaa til Trods for al sit Vid var tungsindig. Han blev 26. April 1871 gift med Rosaly Pauline Schjødtte Philipsen, Datter af Grosserer Arnold Ph. i Kjøbenhavn, og døde 28. April 1892.

Schroll, Henning, 1759—1833, Landmand og Høravler, fødtes paa Frederiksgave, hvor Faderen, Johan Georg S., en indvandret Tysker, var Gartner. Hos en her til Landet indkaldt Englænder Howden lærte han at hegle Hørren paa engelsk Vis, og 1779 fik han af Regeringen Understøttelse til en Rejse til Holland og Flandern for at gjøre sig bekendt med den derværende Høravlingsindustri. Han var borte i ikke mindre end 11 Aar, i hvilken Tid han lærte Metoder og Redskaber for Hørrens Tilberedning at kjende i Holland, Rhinlandene og Skotland. Han kom tilbage 1790 og opnaaede strax ved Grev Schimmelmanss Anbefaling af Regeringen et Pengetilskud for at kunne aflægge en Prøve paa sin Duelighed i den hollandske Maade at behandle Hørren paa. Da Prøven faldt heldig ud, tilstodes der ham et rentefrit Laan paa 6000 Rdl. d. K. til Indkjøb af en Gaard og Anlæg af et Institut til Fremme af Hørrens Dyrkning og Behandling. 1793 købte og sammenlagde han 2 Arvefæstegaarde i Hillerslev Sogn paa Brahetrolleborgs Gods, de gamle Bygninger nedreves, og en ny Gaard, Lykkenssæde, opførtes, paa hvilken «Høravlingsinstituttet» Aaret efter oprettedes. Under S.s dygtige Ledelse udfoldede der sig nu her en ret betydelig Virksomhed. Fra hele Landet kom unge Bønderkarle til Lykkenssæde, hvor de som Regel opholdt sig 4—5 Aar, de modtog derefter som «udlærte Hørberedere» 100 Rdl. af Regeringen til Hjælp til Anskaffelse af Sædefrø og Redskaber og en Præmie af 20—30 Rdl. aarlig, mod at de fortsatte Hørberedelsen efter Instituttets Methode paa mindst 1 Td. Land. I Aarene 1799—1832 udgik der fra Instituttet 95 Lærlinger, der spredte Kjendskab til og Færdighed i god Høravl over hele Landet, ligesom der med Lykkenssæde som Mønster oprettedes flere Hørberedningsanstalter. S., der stadig modtog Understøttelse af Regeringen, drev selv hvert Aar 10 Tdr. Land med Hør paa Lykkenssæde og 20 Tdr. paa Brahetrolleborg. I Okt. 1794 havde han ægtet Adolphine Friderica Ehrenreich. Han døde 17. Jan. 1833.

Rasmussen Søkilde, Brahetrolleborg og Omegn S. 140 f. Galschiøt, Landbrug og Landmænd i Danm. Schrøder, Danmarks Hjælpekilder og Næringsveje I, 158 ff.

H. Hertel.

Schroll, Henning Georg Nikolai, f. 1838, Landmand. Han er født 7. Marts 1838 paa Lykkenssæde. Faderen, Gustav S., en Søn af ovfr. nævnte H. S., fortsatte her Hørinstituttets Virksomhed til sin Død 1863; Moderen hed Johanne Amalie Frederikke f. Bonde. I 5 Aar lærte S. praktisk Landbrug, dels under Fade-

rens Vejledning, dels paa slesvigske Gaarde, var derefter Fuldmægtig paa Brahetrolleborg Godskontor, indtraadte 1860 som Aspirant paa Officersskolen paa Kronborg og udnævntes 1861 til Sekondlieutenant. I de følgende Aar var han atter ved Landbruget, deltog i Felttoget 1864 og overtog senere Lykkenssæde, først som Forpagter, senere (1868) som Arvefæsteejer. 16. Maj 1865 ægtede han Johanne Kathinka Eriksine Jakobine Pingel, Datter af Urmager P. i Odense, og 1887 fik han Afskedspatent som Kapitajn. Baade som praktisk Landmand, som Foredragsholder og Forfatter nyder S. berettiget Anseelse. Han har særlig studeret Landbrugets Regnskabsvæsen og har bl. a. skrevet «Anvisning til Førelsen af et mindre, fuldstændigt Avlsregnskab», udgivet af Svendborg Amts landøkonomiske Selskab (1887), og «Om Landbrugsregnskab, dets Form, Nytte og Betydning» (1894), der er udkommet som 7. Bind af Landhusholdningsselskabets Landboskrifter. Han har skrevet et Par Piecer om Landbrugets Arbejderforhold, saaledes i 1893 «I hvor høj Grad kan Landbruget vedvarende bære en Stigning af Arbejdslønnen?», og han har behandlet en stor Mængde landøkonomiske Æmner i Pressen, særlig i «Ugeskrift for Landmænd».

H. Hertel.

Schroll, Johannes Zeuthen, f. 1831, Officer. S. fødtes 27. Marts 1831 paa Endrupholm ved Varde, som hans Fader, Johan Georg S., havde i Forpagtning; Moderen hed Christiane f. Frisenberg. Efter Faderens Død (1835) kom Drengen i Huset hos en Slægtning, der var Præst, og som vilde have ham til at gaa den gejstlige Vej, men han holdt ikke af de klassiske Sprog. Efter en Tid at have gaaet i Latinskolen i Odense kom han i 1848 ind paa Landkadetakademiet; Aaret efter udnævntes han til Sekondlieutenant med Aldersorden fra 1848 og ansattes ved Eskadronen Barth af 6. Dragonregiment, hvormed han deltog i Slaget ved Isted. Fra 1853—57 gennemgik han den kongl. militære Højskole, ansattes derpaa ved Generalstabens taktiske Afdeling, men gennemgik Artilleriets og Ingeniørkorpsets praktiske Skoler, ligesom han ogsaa gjorde et Aars Tjeneste ved 5. Bataillon i Odense, hvor han 9. Maj 1859 indgik Ægteskab med Else Betty Jacobine Svitzer, Datter af Stiftsprovst Hans Peter S., og kort efter blev Premierlieutenant.

I 1861 kom han til Tjeneste ved Kommandantskabet paa Als og udnævntes kort efter til Ritmester; men efter at Krigsskyerne

vare drevne over, vendte han tilbage til Generalstaben og udførte topografisk Virksomhed lige indtil Dec. 1863, da han blev Souschef ved 1. Division. Som saadan deltog han i Kampen ved Mysunde og i Dybbøls Forsvar, men blev efter Slaget 18. April, da Souschefen ved Overkommandoen, Major Rosen, faldt, ansat i dennes Sted. Efter Fredslutningen blev han Souschef ved 2. Generalkommando, men kom ved Gjennemførelsen af Hærloven af 1867 til 20. Bataillon som Kompagnichef. Allerede 3 Aar senere vendte han tilbage til Generalstaben (taktisk Afdeling) og sendtes i Foraaet 1871 til Frankrig for at studere den fransk-tyske Krig. Den paafølgende Vinter holdt han i det krigsvidenskabelige Selskab et Foredrag om Felittogets strategiske Ledelse, hvilket 1874 optoges i «Militært Tidsskrift» og vidnede om hans klare Opfattelse og Sikkerhed i Bedømmelsen af strategiske Problemer. Allerede som ung Lieutenant havde han faaet Interesse for det strategiske Studium, saa at han med Iver gjennepløjede forskellige Hærføreres, særlig Napoleons, Felttog. Senere fremkom endnu fra hans Haand «Om indre Operationslinjer» og om «Syvaarskrigens Strategi», begge optagne i «Militært Tidsskrift».

I 1871 var han Souschef ved Lejrdivisionens Stab og sendtes det følgende Aar til Rusland for at overvære Troppesamlinger ved Krasnoie-Selo, hvorefter han i 1873 forfremmedes til Oberst og Chef for 3. Bataillon, i hvilken Stilling han tillige viste sig som en dygtig praktisk Officer. Fra 1879—85 var han Chef for Generalstabens taktiske Afdeling og ledede de her forefaldende Arbejder med overlegen Dygtighed, ligesom han i mange Kommissioner Forsvaret vedrørende gjorde sin Indflydelse gjældende. Det var ogsaa i disse Aar, at den saakaldte Forsvarsbevægelse opstod, og for denne var det af stor Betydning, at han støttede Sagen dels ved sit Navn som Formand i en Militærkomité, der opfordrede Officerer til at holde Foredrag eller til at skrive Artikler i Forsvarsforeningernes Organ «Vort Forsvar», dels ved selv at yde en Mængde Bidrag til dette Blad, navnlig af polemisk Natur, i det han fremfor nogen forstod at afkræfte de mod Forsvarsplanen af 1879 fremsatte Indvendinger.

I 1885 udnævntes S. til Generalmajor og Generalinspektør for Rytteriet, for hvilket Vaaben han altid havde næret en særlig Interesse, hvorom ogsaa en Afhandling i «Militært Tidsskrift» om «Rytteriets Tretræfnings Taktik» bærer Vidnesbyrd. Han søgte navnlig at fremme vort Rytteris taktiske Uddannelse og Færdighed

i Efterretningstjeneste, men udnævntes allerede i 1887 til Chef for Generalstaben. I sin nye Stilling, hvortil hans Kundskaber og Evner gjorde ham selvskreven, fremmede han Hærens Krigsberedskab, afholdt forskjellige Generalstabsøvelser og lod udarbejde en Fremstilling af Krigen 1864, medens han ved Behandlingen af de mange foreliggende Befæstnings- og Forsvarsspørgsmaal var Krigsministeriet til megen Støtte. Under Storfyrstronfølger Nicolaus' Besøg her ved Hoffet 1888 var han attacheret denne Fyrste, 1891 var han Kronprins Frederiks Stabschef, da denne ledede Kantonnementsøvelserne paa Fyn, og 1894 fulgte han Kong Christian IX paa Rejsen til Rusland i Anledning af Kejser Alexander III's Bisættelse.

S., som i 1881 var bleven Kommandør af Danebrog af 2. Grad, i 1886 af 1. Grad, og som i 1894 benaadedes med Storkorset af samme Orden, udnævntes i Efteraaret 1896 til General-lieutenant og kommanderende General i 2. Generalkommandodistrikt, hvilken Stilling han dog paa Grund af, at flere Arbejder i Generalstaben skulde afsluttes under hans Ledelse, først tiltraadte i For-sommeren 1897. Samme Efteraar forflyttedes han til Kjøbenhavn som kommanderende General i 1. Generalkommandodistrikt, og som saadan stod han atter ved Kronprins Frederiks Side, da denne i 1899 stilledes i Spidsen for Øvelsesdivisionen paa Sjælland. 1901 fik han sin Afsked paa Grund af Alder med Tilkjendegivelse af Kongens Paaskjønnelse af hans lange og udmærkede Tjeneste.

Illustr. Tid. XLI, Nr. 51. Hver 8. Dag IV, 140 f. Nationaltid. Nr. 8104.

P. N. Nieuwenhuis.

Schrumpf, Augusta, 1813—1900, Skuespillerinde, Datter af Konsumtionskasserer i Kjøbenhavn Halvor Smith (f. i Christiania 1770, † 16. Jan. 1835); Moderen, Ellen Marie f. Lundgren († 6. April 1859), var svensk. Datteren fødtes i Kjøbenhavn 19. Nov. 1813 og blev 7. Juli 1832 gift med Musikdirektøren ved Christiania Theater, Holsteneren August Schrumpf, der døde sammesteds 24. Okt. 1856 i sit 50. Aar. Hendes tidlig vakte Lyst til scenisk Virksomhed bragte hende til allerede i 16 Aars Alderen at drage til Christiania, hvor hun ansattes ved det nylig oprettede offentlige Theater. Hun debuterede 21. Sept. 1829 som Rosina i Beaumarchais' «Barberen i Sevilla», spillede derpaa et Par Aar mindre Roller, men vakte i 1831 større Opmærksomhed som Fruen i «Serjer i Spejl» og Trine Rar i «Aprilsnarrene» og gik fra nu af stadig frem til større og betydeligere Roller, saa hun gennem en

lang Række af Aar var Theatrets Primadonna og Publikums erklærede Yndling. Uden egentlig at besidde Skjønhed var hendes Ansigt og navnlig Blikket meget udtryksfuldt, Figuren smuk og slank, Stemmen i Stand til at gengive de forskjelligste Stemninger og blev efterhaanden meget vel skicket for Sang, saa at hun ogsaa i Syngestykkerne, navnlig i de Auberske Operaer, vandt en smuk og paaskjønnet Stilling, i det især hendes Foredrag var fortræffeligt. Ligesom Chr. Jørgensen (IX, 29) var den betydeligste blandt Theatrets daværende Skuespillere, var hun ubestridt den første blandt Skuespillerinderne; hendes Talent var saa alsidigt, at det strakte sig fra Vaudevillerne og Lystspillet til de største tragiske Roller hos Oehlsenschläger, Hertz, Schiller, Shakspeare osv. og til Hovedpartierne i de Scribeske Dramer, hvortil endnu kom plastiske Roller som Fenella i «Den stumme i Portici», Drengeroller m. m., alt udført med en sjælden Forstaaelse og Sjælfuldhed. Den eneste Dadel gjaldt hendes i daglig Tale for stærkt udprægede københavnske Accent. Da Theatret til sin egen Skade for tidlig udskilte de danske Elementer, fik hun Afsked og optraadte sidste Gang 16. Marts 1860, hvorefter hun bosatte sig i Bergen, hvor hun har vejledet flere af de Debutanter, der senere have optraadt paa denne Bys Scene, og her afgang hun ved Døden 7. Jan. 1900.

Illustr. Nyhedsblad 1855, Nr. 1. Christianiaposten 1860, Nr. 87 og 98.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Schrøder, Abel, —1676, Billedskærer, boede i Næstved, hvor tidligere en ældre Billedskærer af samme Navn havde arbejdet for Christian IV og for Byens Kirker (St. Peders Korgitter 1604). Den yngre A. S. var fra 1634 Organist ved St. Mortens Kirke. Til sjællandske Kirker er der fra hans Værksted udgaaet en hel Række Arbejder, alle skaarne i Egetræ og ofte malede og forgyldte. De kunne eftervises ved Hjælp af Signaturer og stilistiske Ejendommeligheder, medens skriftlige Kilder kun give Oplysning om et enkelt. 1641 skar han Altertavlen i Vordingborg, 1657 havde han fuldført Altertavlen i Præstø, 1661 —63 leverede han Alter og Prædikestol til Holmens Kirke i København og 1667 Alteret til St. Mortens Kirke i Næstved. Foruden disse Hovedværker har han udført enkelte Epitafier og en Del mindre Arbejder til Landsbykirker, f. Ex. Alteret i Tybjerg (1658). Svenskekrigen har sikkert skadet hans Virksomhed, og 1663 klagede han til Kongen over de tunge Skatter. Hans sidste Ar-

bejde er vistnok Alteret i Veterslev (1671); Prædikestolen i St. Peders Kirke i Næstved (fra samme Aar) er med urette tilskrevet ham; efter dens Stil at dømme maa den være skaaret af hans meget produktive samtidige, «Alterbyggeren» Lorentz Jørgensen i Holbæk. — A. S. døde 5. Marts 1676; hans Hustru, Mette Pedersdatter, overlevede ham.

I et og alt præges hans Værker af den da herskende Smags Dyder og Lyder. Figurerne ere raa og plumpe, men Ornamentikken er overvældende rig. De senere større Arbejder med deres vrimplende Figurer, snoede Søjler, bølgende Lister og talløse Øreflip-slyng virke pompøst og høre til den nordiske Baroks ejendommeligste Frembringelser.

Weilbach, *Nyt Kunstnerlex.*

Chr. Axel Jensen.

Schrøder, Andreas, —1638, Litterat, var født i Flensborg, hvor hans Fader, Marcus S., var Borgmester. Efter Studier i Udlandet, hvor han især lagde sig efter Retsvidenskaben og 1608 i Wittenberg udgav en Tale til denne Videnskabs Berømmelse, levede S. hele sit følgende Liv i et litterært Otium i sin Fødeby. I en Række Aar var han, af Hensyn til sit Slægtskab med Stifteren af det Merfeldtske Legat (XI, 262), Medbestyrer af samme. For øvrigt syslede han med et Forfatterskab, i hvilket Bøgernes Titler synes os nok saa interessante som deres Indhold. Saaledes kan nævnes: «Francisci Petrarchæ, litteratorum Phœnicis ac parentis, vita» (1622), «Discursus, num variæ religiones uno in regno tolerandæ» (1622), «De saltatoribus et saltationibus Platonicis, venustis, pudicis, probatis recipiendis, impudicis (etc.) rejiciendis» (1622). Disse og andre Skrifter af A. S. vidne mere om hans Lærdom end om hans Smag. Han døde 1638.

Møller, *Cimbria lit. I.*

H. F. Rørdam.

Schrøder, Bernhard, 1832—88, Malermester, er født 11. Okt. 1832 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Johan Georg S. († 1874), var Bagermester; Moderen var Henriette Christine f. Bernsteen. Efter Konfirmationen kom han i Malerlære og blev 1852 Elev paa Kunstakademiet. Som Svend arbejdede han ikke alene her i Landet, men ogsaa i Tyskland og Østerrig, og hjemkommen fra Udlandet etablerede han sig 1858 i Kjøbenhavn, hvor han fik en hurtig voxende Forretning. Han blev bl. a. benyttet til Dekorationen af det nyopbyggede Frederiksborg Slot, det nye kongl. Theater, Herre-

gaarden Hvedholm paa Fyn osv. Særlig skal desuden nævnes hans 1870 begyndte Virksomhed for Fremstilling af Gyldenlæder; der findes Prøver af den bl. a. paa Frederiksborg, og den fortsattes i voxende Stil, da S.s Forretning i 1886 gik over til Malermestrene H. Chr. Nielsen og Vilh. Hansen. Efter nogle Aars Svagelighed døde S. 21. Marts 1888. Han havde været 2 Gange gift: 1. (Jan. 1861) med Hansine Henriette f. Olsen (f. 6. Marts 1838 † 5. Marts 1862), Datter af Brændevinsbrænder Chr. Ludv. O. og Karen Marie f. Haurlov; 2. (1. Dec. 1864) med Emilie Augusta f. Olsen (f. 17. Dec. 1842), Datter af Brændevinsbrænder Jørgen Emil Eberhard O. og Benthe Christine f. Bentsen.

Illustr. Tid. XXXII, 599. Tidsskr. f. Kunstind. 1892, S. 19. *C. Nyrop.*

Schröder, Carl, —1678, Præst og Skolemand, var født i Eisleben i det mansfeldske, studerede i 1646 ved Universitetet i Königsberg og blev Sognepræst i Lifland. Dette Embede opgav han senere og drog tilbage til Tyskland, hvor han 1657 i Rostock og 1660 i Wittenberg offentlig forsvarede et Par theologiske Disputatser. Han blev derefter (1661) kaldet til Flensborg som Joh. Vorsts Efterfølger i Rektoratet ved Latinskolen, hvilket Embede han beklædte i 17 Aar indtil sin Død, 26. Juli 1678. Han har bl. a. udgivet: «Triga thesium politicarum de republica in genere» (Rostock 1658) og «Prosodia Germanica» (Slesvig 1674).

Moller, Cimbria lit. II.

C. A. Nissen.

Schröder, Caspar Hermann, f. 1821, Forstmand. S., der er Søn af Nis Ankjær S. og Anneken f. Beck, er født 30. Okt. 1821 paa Ulfshus ved Haderslev, hvor Faderen var Skovrider. Allerede fra Barneaarene fik S. en grundig praktisk Uddannelse i Jagt og Skovbrug, og dette Friluftsliv udviklede hans Iagttagelses-evne i høj Grad; en regelmæssig theoretisk Undervisning har han derimod aldrig nydt, men sin Videbegjærighed tilfredsstillede han ved Læsning paa egen Haand, bl. a. som Jæger hos Overforst-mester F. F. v. Krogh og senere som Skovrider paa Grevska-bet Wedellsborg, hvilken sidste Stilling han beklæder siden 1845. I en Menneskealder har S. været den mest indflydelsesrige Skov-bruger paa Fyn, men ogsaa langt uden for denne Landsdel har han paavirket sin Samtid, og hans ejendommelige Behandling af Bøgeskoven har vakt betydelig Opmærksomhed i Udlandet. Under Ledelse af S. er Grevska-bets Skovareal mere end fordoblet, og

Driften har givet et stort Overskud; desuden har han bestyret flere andre Skove, har beklædt forskellige offentlige Tillidshverv og har dog faaet Tid til privat at være en ivrig Landmand og drive en betydelig Forretning med Indvinding og Salg af Naaletræfrø; til vore forstlige Tidsskrifter har han leveret værdifulde Bidrag. — 12. Maj 1846 ægtede S. Else Marie Wildfang (f. 31. Juli 1824 i Feldum ved Haderslev), Datter af Gaardejer Jeppe Christian W.

C. Weismann, Skove og Skovbrug p. Fyn i d. 19. Aarh. A. Oppermann, Bidrag t. d. danske Skovbrugs Hist. 1786—1886. *A. Oppermann.*

Schrøder, Christian Frederik Napoleon, 1814—99, Officer, var Søn af Landinspektør, Kammerraad Frederik Carl Gram S. i Ejby ved Kjøge (f. 1779 † 1853) og Ane Marie Margrethe f. Kihl (f. 1780 † 1861) og blev født i Slagelse 15. Okt. 1814. Han begyndte sin militære Løbebane som Landkadet i 1831 og blev i 1835 Sekondlieutenant à la suite ved holstenske Infanteriregiment samt Pagekadet og Repetent ved Landkadetkorpset. 1836 forlod han dette Korps og traadte i Sekondlieutenants Nummer ved Regimentet. Fra 1838—42 gennemgik han den kongl. militære Højskole, og han udnævntes efter Hærororganisationen af 1842 til Premierlieutenant à la suite i Infanteriet. Ved Afgangen fra Højskolen forsattes han til Ingeniørkorpset som Premierlieutenant og ansattes ved de ved nysnævnte Organisation oprettede Ingeniørtropper med Garnison i Rensborg. 1845—46 virkede han ved Vejtjenesten i Lauenborg og 1846—47 ved Fæstnings- og Bygningstjenesten i Rensborg. Efter i 1847 at være forfremmet til Kapitajn af 2. Klasse kom han paa ny til Ingeniørkompagniet i Rensborg, hvor han forblev, indtil dette i 1848 sluttede sig til Oprørshæren. Han overgik da til Fæstnings- og Bygningstjenesten i Kjøbenhavn, men ansattes i Krigsperioden 1849 ved Feltingeniørdetachmentet og deltog i Forsvaret af Fredericia og Udfaldet der fra 6. Juli. S. A. blev han Kapitajn af 1. Klasse, og i 1850 gjorde han Tjeneste ved Feltingeniørdetachmentet som Troppekommandør og var med i Slaget ved Isted 25. Juli. Imellem Krigsperioderne 1849 og 1850 var han ansat ved Ingeniørtropperne, hvilken Virksomhed han ogsaa gjenoptog efter Krigen. Fra 1851—52 fungerede han som Kommandør for Ingeniørdetachmentet i Slesvig og fra 1852—63 som dirigerende Officer for Ingeniørdirektionen sammesteds. I 1860 erholdt han Majors Karakter, og i 1861 bestyrede han Befæstningsanlæggene i Danevirkestillingens Centrum. Ved Udbruddet af Krigen 1864 over-

tog han Stabschefsposten ved den aktive Armés Ingeniørkommando, som han beklædte, indtil han efter Dybbøls Fald blev kommanderende Ingeniørofficer paa Als. Efter Krigen ansattes han som højstkommanderende Ingeniørofficer paa Fyn og i 1865 som dirigerende Ingeniørofficer for Kronborg Fortifikation. Fra 1865—69 var han tillige bestyrende Officer for Anlægget af Kjøbenhavns Søbefæstning. I 1865 udnævntes han til virkelig Major og i 1867 ved den nye Hærlovs Ikrafttræden til Oberst og Chef for 2. Ingeniørbatalion (Reservebataillon) og 2. Ingeniørdirektion. Førstnævnte Stilling frattraadte han i 1877, sidstnævnte i 1869, i det han da overtog Chefsposten ved 1. Ingeniørdirektion, som han dog atter afgav i 1870.

I 1867 var det nemlig blevet overdraget S. at lede de den Gang paabegyndte omfattende Forsøg vedrørende Anvendelsen af Søminer, paa hvilket Omraade der samvirkedes med de 2 andre skandinaviske Riger. Disse Forsøg førte til Loven af 1870 om Oprettelsen af Søminetjenesten ved Hæren, og det var da selvfølgelig, at S., der havde sat saa meget dygtigt Arbejde ind paa denne Sag, blev Chef for den ny Tjeneste, hvilken Stilling han beklædte indtil 1878. Ved sin Fratræden indtraadte han som Medlem af den s. A. under Marineministeriet oprettede Søminekommission. Fra 1877 indtil sin Afsked af Krigstjenesten 8. Jan. 1880 var han Chef for 1. Ingeniørdirektion, og det overdroges ham fra 1881—88 at bestyre Bygningsvæsenet ved Usserød Klædefabrik og Frederiksværk Krudtværk. S., der i 1871 var bleven Kommandør af 2. og i 1878 Kommandør af 1. Grad af Danebrogsordenen, døde i Kjøbenhavn 21. Sept. 1899.

Han ægtede 9. Avg. 1851 Julie Marie Lund (f. 6. Nov. 1828), Datter af Sadelmagermester i Kjøbenhavn Peter Andreas L. († 1835) og Cathrine Marie f. Gynther (f. 1801 † 1849).

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893.

V. E. Tychsen.

Schrøder, Georg, —1713, Vicekansler, var Søn af Raadmand Hans S. i Flensborg og Magdalene Boysen og studerede i Giessen, hvor han 1662 erhvervede den juridiske Licentiatgrad. I Aarene 1667—71 var han under Christoffer Lindenov og U. F. Gyldenløve Legationssekretær i London. 1672 blev han Raad ved Regeringen i Glückstadt, og han udnævntes efter Sekvestrationen af den hertugelige Del af Sønderjylland til Inspektør over Helgo-

land, hvilken Stilling han fratraadte 1689 efter Forliget i Altona. 1697 udnævntes han til Vicekansler i Glückstadt. Han døde i Febr. 1713. S. ægtede 29. Avg. 1672 i Glückstadt Cecilie Catharine Reich.

Møller, Cimbria lit. I.

Louis Bobé.

Schrøder, Hans, s. v. Løwenhielm (X, 596).

Schrøder, Johan, f. 1836, Arkitekt. Han er født 25. Dec. 1836 i Kjøbenhavn og Broder til ovennævnte Malermester Bernh. S. Han lærte Tømmerhaandværket og besøgte samtidig Kunstakademiet, hvor han 1862 vandt den store Sølvmedaille efter i et Par Aar at have tegnet hos Arkitekt Nordan i Christiania om Sommeren. Senere blev han Konduktør for Herholdt paa Kjøbenhavns Banegaard, gjorde dernæst en længere Studierejse til Skotland, England og Frankrig med offentlig Understøttelse og bosatte sig efter sin Hjemkomst i Kjøbenhavn, hvor han i en Aarrække har virket som Bygningsinspektør for 3. Distrikt. Han har opført en Del Privatbygninger, i Begyndelsen under engelsk Paavirkning, senere i moderne Renæssancestil; der kan nævnes i Kjøbenhavn Ejendommene Østergade Nr. 4, 34 og 18, Niels Juelsgade Nr. 12, Fréderiksberggade Nr. 2 samt Ombygningen af Schimmelmans Palais; uden for Kjøbenhavn en Del større Villaer, bl. a. Legationsraad Bruuns Landsted Hvidøre, Oremandsgaard ved Præstø og Restavrationen af Hvedholm ved Faaborg. 1876—89 arbejdede han sammen med Georg Simon Johan Wittrock. 22. Sept. 1871 ægtede han Ida Gustave Glahn (f. 1848), Datter af General P. E. G. (VI, 97).

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Erik Schiødt.

Schrøder, Johan Vilhelm, 1669—1741, Konferensraad, stammede rimeligvis fra Holsten; dér levede i det mindste hans fleste Slægtninge. Han er vistnok kommet fra Universitetet i Halle til Kjøbenhavn og boede 1705 i Kjøbenhavn hos Hofpræst, Dr. Lützens (X, 558). Denne maa da antages at have anbefalet ham til Lærer for den 7aarige Kronprins Christian (VI). Som en Mand paa 37 Aar tiltraadte S. denne Stilling 1706, samtidig med at den pietistiske Gehejmerraad J. G. Holstein (VIII, 35) blev Prinsens Hofmester. S. var en tungsindig Mand, stærkt grebet af den nye kirkelige Retning. Som hos saa mange af Retningen tærede religiøse Skrupler paa hans Livskraft. Det er let forklarligt, at en

saadan Lærer og Vejleder maatte give sin kongelige Elev stærke Indtryk for hele Livet, tilmed da han var nøje knyttet til hans Person lige til 1721, da Prinsen var 22 Aar gammel. 1717 blev han Justitsraad, 1728 Etatsraad. Senere gjorde han sig saa mange Skrupler over den Ed, han havde aflagt ved sin Udnævnelse til Etatsraad, at han bad Kongen om at maatte faa Eden tilbage, og Kongen, der selv var betænkelig ved de mange Eder, som forlangtes, opfyldte strax hans Begjæring (Nov. 1735). En Maaned efter blev han Konferensraad.

Da S. 1721 forlod Hoffet, blev han Medlem af Missionskollegiet, der sendte Missionærer til Ostindien og til Finmarken. Kollegiet havde fra 1720 tillige Direktionen for Waisenhuset, der traadte i Virksomhed 1727. Missionssagen havde dog mest S.s Interesse, og han stod i hyppig Brevvexling med Missionens Ledere i Tyskland. Han fik Sæde i flere Kommissioner vedrørende Kirke- og Skolevæsen og gav vægtige Indlæg i de paa hin Tid meget omdebatterede Skolespørgsmaal; men særlig er dog hans Navn knyttet til Konfirmationens Indførelse i Danmark. Han havde stærkt paavirket Kongen til at sætte denne Sag i Værk for Kongerigets Vedkommende, som det tidligere var sket i Hertugdømmerne, og det er en Betænkning af S. og Hofpræst Bluhme, der ligger til Grund for Forordningen af 13. Jan. 1736 om Konfirmationen. Ved General-Kirkeinspektionskollegiets Oprettelse 1737 fik S. strax Sæde i dette, men hans Sygelighed tog stærkt til. I «Menoza» lader Pontoppidan S.s bedste Ven, den theologiske Professor H. Steenbuch, udtale sig saaledes om ham: «Var her i denne Stad ikkun 5 retfærdige, da véd jeg vist, at den gode S. var en af dem; men fandtes der ikkun 5 aandelig elendige og trøstesløse, da var han ogsaa visselig den ene». I Jan. 1739 blev han ved Kongebrev gjort umyndig og Renteskriver, senere Kammerraad, Elias Svane beskikket til hans Kurator. I dennes Hus i Stormgade var S. i 3 Aar sengeliggende, syg paa Legeme og Sjæl, til Tider fuldstændig maniakalsk. Døden udfriede den ulykkelige lidende 27. Maj 1741. Han blev 72 Aar gammel og var ugift. En Del af hans Brevvexling og skriftlige Efterladenskaber findes i den ledreborgske Haandskriftsamling.

J. Møller, Mnemosyne IV, 284 ff. Pontoppidan, Menoza III, 50. Brev. Rørdam, Hist. Saml. og Studier II og III. Kirkehist. Saml. 4. R. III.

A. Fantzen.

Schrøder, Johannes, 1696—1774, Rektor, blev født 4. Febr. 1696 i Helsingør, hvor hans Fader — af samme Navn — den Gang var Kapellan ved St. Olai Kirke, men, samtidig med at han forfremmedes til Sognepræst, døde af Pest (1711); Moderen, Sophie f. Rosenmeyer († 1732), var Datter af den store Handelsmand og Godsejer Carl R. Han blev Student 1715 og Aaret efter Hører ved Helsingørs Skole. 1717 tog han Attestats og besøgte derefter tyske Universiteter indtil 1720, da han vendte tilbage til Skolegjerningen i Helsingør. Hans Moster Bispinde Deichman i Christiania ønskede ham imidlertid til Huslærer for sine Børn, og han drog da 1721 til Norge og blev tillige Biskoppens Amanuensis; men han befandt sig alt andet end vel i denne Stilling og foretrak den usle Plads som Rektor i Frederikshald (1722). Denne Skole var i yderligt Forfald; i mange Aar var ikke en eneste Discipel dimitteret der fra. I 8 Aar holdt S. ud (1726 tog han Magistergraden i Kjøbenhavn), og i alle disse Aar lykkedes det kun at faa én Discipel dimitteret. 1730 opnaaede han endelig Forflyttelse, i det han ved Lintrups Hjælp blev Rektor i Frederiksborg. Han virkede her med stor Dygtighed og vidste at omgaas Ungdommen med Venlighed. 1756 fik han Kancellipræsidentens, Grev Holsteins, egenhændige Brev med Underretning om, at han var udnævnt til Domprovst i Roskilde; men inden Kaldsbrevet blev udfærdiget, fattede Regeringen andre Tanker, og i Steden for Kaldsbrev fik S. Bestalling som titulær Professor. Han vedblev da sit Rektorat, indtil Alder og Sygdom nødsagede ham til at tage Afsked 1766. Han døde i Slaglille Præstegaard ved Sorø 16. Maj 1774. Hans Hustru, Gunild f. Bendike, hvem han havde ægtet i Frederikshald 1724, var allerede død 1747. — S. nød baade Anseelse som Skolemand og var en betydelig lærd, der stod i Venskabsforhold til adskillige af sin Tids litterære Mænd; han havde rige Kundskaber i Filologi og Historie. Som Forfatter har han kun i sin norske Embedstid ladet trykke et Par Smaaskrifter: «Kort hist. Beskrivelse over Frederikshald paa Rim» (1727) og «Frederikshalds Kirkes Indvielse» (1729).

Giessing, Jubel-Lærere II, 1, 220 ff. Frederiksborg Skoleprogram 1899, S. 37 f.

A. Jantzen.

Schrøder, Johannes, 1793—1862, topografisk Forfatter, var en Søn af Fabrikant Peter S. og Else Carithe Frederikke f. Tandrup i Kiel, men under et Besøg, som Forældrene aflagde i Præstø,

fødtes han der 13. Maj 1793. Da Drengen havde Lyst til Soldaterstanden, sattes han i det militære Institut i Rensborg og udnævntes 1810 til Sekondlieutenant. 1813 forsattes han til det Hjælpekorps, som Danmark stillede til Napoleons Raadighed, og 1814—15 deltog han i Troppebevægelserne mod den franske Grænse. Efter Fredslutningen garnisonerede han henimod en Menneskealder i Byen Slesvig, og denne lange Tid benyttede han til historiske og topografiske Studier. 1827 udgav han «Geschichte u. Beschreibung der Stadt Schleswig», 1837 «Geschichte des Schleswiger Infanterieregiments» og «Topographie des Herzogthums Schleswig» (2. Opl. 1854; dansk Oversættelse s. A.), 1841 «Topographie des Herzogthums Holstein» (2. Opl. 1855—56), og desuden offentliggjorde han en Række Afhandlinger af beslægtet Indhold i holstenske Tidsskrifter. 1827 forfremmedes han til Kapitajn og ved Arméreduktionen 1842 til Major ved 15. Bataillon i Rensborg; men her sluttede han sig 1848 til Oprørspartiet og deltog som slesvig-holstensk Oberst i Tre-aarskrigen. Efter Fredslutningen udelukkedes han fra Amnestien, udslettedes som Ridder af Danebrog og henlevede sine sidste Aar som Bogholder ved et Gaskompagni i Hamborg. Han døde 8. Jan. 1862, og s. A. udkom hans «Darstellungen von Schlössern u. Herrenhäusern der Herzogthümer Schleswig, Holstein u. Lauenburg». Han var gift med Francisca Amalia f. Pauly, Datter af Godsejer, senere Gehejmedomæneraad, G. F. P. paa Bossee.

Jahrbb. f. d. Landeskunde Schlesw., Holst. u. Lauenb. V, 336 ff. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *P. Lauridsen.*

Schrøder, Ludvig Peter, f. 1836, Højskolemand. S. er Søn af Skovrider Jens Pedersen S. og Louise Frederikke f. Hviid og født i Christianssæde Skovridergaard paa Laaland 19. Jan. 1836. Allerede inden han blev Student fra Herlufsholm 1854, var han paavirket af Grundtvigs Skrifter, og under sit paafølgende 8 Aars Ophold i Kjøbenhavn, hvor han levede et rigt aandeligt Liv, sluttede han sig til Grundtvigs Venner, især den Kreds, der samledes i Enkedronningens Asylskole om P. O. Boisen (II, 484). Herved blev han stærkt grebet af Grundtvigs kirkelige og folkelige Betragtning og blev en af hans mest trofaste Disciple. S. deltog ivrig i Foreningslivet. I Studenterforeningen fik han en Kreds af Medlemmer, «Samfundet», til at forene sig for at højne Livet i Foreningen. Sammen med ligesindede theologiske studerende oprettede han 1858 «Lille Theologicum», i hvilken han var Midtpunktet.

Efter at han 1860 var bleven theologisk Kandidat, blev han Medlem af Bestyrelsen for «Store Theologicum», der holdt Møder paa Borchs Kollegium, hvor S. boede sammen med sin senere Medarbejder i Højskolegjerningen H. Nutzhorn (XII, 335), og en Tid Medarbejder ved «Dansk Kirketidende». Han deltog i de 3 skandinaviske Kirkemøder 1857—61, og paa det første af disse fik Ordskiftet mellem Kierkegaard og Rudelbach afgjørende Betydning for ham. Ved disse Møder og Studentermødet 1862 sluttede han Venskab med Nordmændene Arvesen, Anker og Christopher Bruun, der senere bleve Banebrydere for Grundtvigs Højskoletanker i Norge.

Ved Manuduktion og anden Undervisning fik S. Lyst til at være Lærer for unge Mennesker, og da han under et Vikariat for Sofus Høgsbro ved Rødding Folkehøjskole i Efteraaret 1861 var bleven vunden for Kolds pædagogiske Tanker af sin Medlærer J. L. Knudsen, blev han afgjort stemt for Højskolevirksomheden og opnaaede Aaret efter ved C. Flors Velvilje Pladsen som Forstander i Rødding, da denne blev ledig ved Høgsbros Fratræden. Her begyndte han sin Gjerning i Okt. 1862, efter at han 24. Sept. s. A. havde ægtet Charlotte Caroline Elise Johanne Wagner (f. 29. Sept. 1842), Datter af Oberstlieutenant Frederik Carl Morits W. († 1849) og Margrethe Sophie Charlotte f. Manthey († 1897 paa Askov). Ved sin dybe Natur og store Organisationsevne blev hun S. en udmærket og forstaaende Medhjælper i hans Livsgjerning. Med S. og Nutzhorn, der fulgte med ham til Rødding, efter at de havde besøgt Kolds Skole i Dalby, kom der en friere Retning ind i Undervisningen og mere personligt Samkvem med Eleverne; man begyndte ogsaa at holde folkelige og kirkelige Møder paa Skolen. Men 1. Maj 1864 maatte den standses paa Grund af Krigen. S., der foreløbig bosatte sig i Kjøbenhavn, besluttede nu at oprette en Folkehøjskole i Nørrejylland saa nær ved Grænsen, at han der kunde fortsætte sin Gjerning fra Rødding efter Sønderjyllands Tab. Han erhvervede i dette Øjemed en Gaard i Askov og aabnede den nye Skole 3. Nov. 1865. Her har han senere haft sin Virksomhed og ikke blot — med «Højskolen i Sør» for Øje og støttet af «Dansk Højskoleforening» — arbejdet Askov op til den første Folkehøjskole i Norden (fra 1878 udvidet Undervisning, 1898 selv-ejende Institution), men tillige søgt at gjøre Grundtvigs Anskuelse gjældende i Livets forskellige Retninger og navnlig som Lærer, Foredragsholder og Forfatter virket for kristelig og folkelig Oplysning og for Frihed i Kirke og Skole. Naar Folkehøjskolen nu for

den almindelige Bevidsthed staar som et uundværligt Led i Folkeoplysningsarbejdet, og naar Grundtvigs Tanker have sat deres Præg paa saa mange Omraader af vort Aandsliv, har ingen større Fortjeneste heraf end S. For de danske Sønderjyder have faa været saa meget som han.

S.s Virksomhed spænder over en Række Felter. Som Højskolemand har han ikke blot været en aandfuld Lærer (med Historie og Litteratur som Hovedfag) og forstaaet at drage en stadig voxende Kreds til Møder og Undervisning paa Askov, men tillige gennem de nordiske Højskolemøder, jævnlige Besøg paa Broderlandenes Højskoler og Gjenbesøg af disses Lærere, ikke mindst fra Finland, erhvervet sig en fremskudt Stilling i hele Nordens Højskoleverden. Ved sin fordragelige Tænkemaade har han med Held kunnet deltage i Skoleforhandlinger uden for de egentlig grundtvigske Kredse, saaledes ved de nordiske Skolemøder, i hvis Bestyrelse han har haft Sæde siden 1885, i «Dansk Skoleforening», hvor han fra dens Oprettelse 1886 har været et meget virksomt Bestyrelsesmedlem, og i de private Møder af nordiske Skolemænd, der begyndte paa Askov 1896. Hans kirkelige Interesser have bl. a. lagt sig for Dagen ved Deltagelse i «Bethesdamøderne» og «Menighedskonventet» og i Arbejdet for at uddanne Præster til den danske Kirke i Nordamerika, ligesom hans Navn er knyttet til Frimenighedspræst Appels Ordination 1874 (I, 297) og de Begivenheder, denne affødte, til det store kirkelige Møde 1882, der rejste de kirkelige Frihedskrav, samt til Dannelsen af Valgmenigheden i Askov.

Som Forfatter har S. været Medudgiver af «Nordisk Maanedsskrift» 1871—83, «Historisk Maanedsskrift» 1883—88 og «Danskeren» 1888—94, skrevet Biografier af Højskolemændene E. Trier (1894) og C. Flor (1896) og i talrige Bladartikler drøftet Højskolens Anliggender. Kirkelige Forhold, ogsaa det ældre gudelige Livsrøre, har han behandlet i Skildringerne af Ole Peter Holm Larsen (1875) samt Præsterne Mads Melbye (1879) og Ludvig Helveg (1884). Hans litterærhistoriske Interesse skyldes Afhandlinger om Ewald og Baggesen (1884) samt Oehlenschläger (1888), og Grundtvig, hvis Liv og Betydning han idelig omtaler, er bl. a. skildret af ham i 2 større Skrifter (1883 og 1900). Hans Sans for praktiske nationaløkonomiske Spørgsmaal har fremkaldt Skildringen af «Det danske Hedeselskab 1866—91», af hvis Bestyrelse han er Medlem, og «Danmarks Hjælpekilder og Næringsveje» (I—II, 1892—97). Til

Skolebrug har han skrevet en Verdenshistorie, der er udkommen gjentagne Gange. I 1887—90 havde S. Sæde i Landstinget.

Leth og Wad, Dimitt. fra Herlufsholm. Højskolebladet 1886, S. 201. Rosendal, Rødding Højskoles Hist. L. Schrøder, Ernst Trier. Samme, Medd. om Højskolen i Askov 1868 ff. Dansk Højskoleforen. Aarsberetn. 1880 ff.

Joakim Larsen.

Schrødersee, Johan Christian, 1754—1801, Søofficer. Forældrene vare Regimentskvartermester, senere Justitsraad og Toldinspektør i Kjøbenhavn, Werner Schrøder og Johanne f. Fisker († 1757). S. er født 5. Okt. 1754. Han blev Sekondlieutenant i Marinen 1773, Premierlieutenant 1781, Kapitajnlieutenant 1784, Kapitajn 1796 og afgik samtidig af Tjenesten paa Grund af Svagelighed. Efter at have gjort nogle Orlogstogter med Marinens Skibe, en Tid lang opholdt sig ved Frederiksværn og 1777 ført Skonnerten «Støren» gik S. 1778 i engelsk Orlogstjeneste, hvor han i Løbet af 4 Aar gjorde Tjeneste i Vestindien under de berømte Admiraler Rodney og Hood, der førte mange og — i søkrigslig Henseende — interessante Kampe mod den franske Flaade. Efter sin Hjemkomst udnævntes han 1789 til Generaladjutant. 1785 var han i Øvelseseskadren, 1788 Chef for Skytprammen «Nyborg», senere for «Agershus» ved Sødefensionen paa Reden, Aaret efter om Bord i Linjeskibet «den prægtige» samt Medlem af en Artillerikommission, 1793 konvoierede han som Chef for Briggen «Glommen» til Finisterre, 1794 var han næstkommanderende i Fregatten «Thetis», hvilken Stilling han dog maatte opgive paa Grund af Sygdom. Denne udviklede sig saaledes, at han 2 Aar derefter maatte tage sin Afsked. Under Slaget paa Reden 2. April 1801 opholdt han sig paa Batteriet «Sixtus» i Nærheden af Kronprinsen; da der kom Efterretning om, at Chefen for Blokskibet «Indfødsretten», Kapitajn Thura, samt dennes næstkommanderende, Maanedslieutenant Cortsen, vare faldne, opfordrede Prinsen en af de tilstedeværende til at tage Kommandoen over Skibet. S. meldte sig strax, lod sig ro ud paa Reden, men havde næppe sat Foden paa «Indfødsrettens» Dæk, før han blev truffet af en Kugle og dødelig saaret, saa at han samme Dag afgik ved Døden. Et Mindesmærke blev til Ære for ham oprejst paa det Sted, hvor han havde modtaget Ordren om at gaa om Bord. S. var ugift. Efter at hans Farbroder, Konferensraad, Generalpostdirektør Joh. Chr. S. (f. 1706 † 1772), der blev adlet 1759, var død uden Børn,

optoges han og hans Broder i den danske Adelstand 1777, ligesom Farbroderen med Navnet Schrødersee. *C. With.*

Schrøter, Johan Henrik, 1771—1851, Præst, fødtes i Thorshavn 25. Febr. 1771 som Søn af Færøernes tyskfødte Landkirurg Christian Gottlob S. (f. 1724 † 1781) og Landfogeden Jørgen Frands Hammershaimbs Datter Anna Elisabeth (f. 1741 † 1780). Opdragen i Thorshavn tilbragte han sit sidste Skoleaar i Slagelse, hvorfra han dimitteredes 1791. Ved Universitetet lagde han sig først efter Lægevidenskab, men slog om og tog theologisk Attestats 1796. Aaret efter blev han Kapellan og i 1804 Sognepræst paa Suderø, fra hvilket Embede han for Svagelighed entledigedes med Pension i 1826. Han var gift med sin Morbroder Landfogeden Venceslaus Hammershaimbs Datter Mariane Sophie (f. 1773 † 1828) og døde højt bedaget i Thorshavn 14. Nov. 1851. S., der var mindre anset som gejstlig Mand end som kirurgisk Praktikant og Litterat, har indlagt sig Fortjeneste ved sin flittige Syslen med sit Hjemlands Sange og Sagn. Til H. C. Lyngbyes «Færøske Kvæder» (jvfr. X, 534) leverede han (i 1819) vigtige Bidrag af sine endnu bevarede haandskrevne Samlinger, hvoraf han siden selv udgav et og andet. Af mindre Interesse ere S.s færøske Oversættelser af Matthæi Evangelium (1823) og af «Færeyinga Saga» (1832), hvilke røbe hans Svaghed som Sprogmand.

Aarb. f. nord. Oldkynd. 1882, S. 363. Erslew, Forf. Lex. *J. Bloch.*

Schubart, Herman Baron, 1756—1832, Diplomat, fødtes i Odense 14. Jan. 1756 og var Søn af Oberstlieutenant Carl Rud. S., Deputeret i Generalkommissariatet (f. 1714 † 1759), og Inger f. Løvenskiold (f. 1732 † 1808). Som Kornet (fra 1761) opdroges han til Militærstanden og tjente fra 1772 i Fodgarden som Sekondlieutenant indtil 1780, da han blev Kammerjunker og Legationssekretær i Dresden, hvorfra han i 1784 forflyttedes til Haag. I 1789 udnævntes han til Gesandt i Holland, fik Kammerherrenøglen og ægtede s. A. Hollænderinden Jacobe (Jacqueline) Elise de Wieling (f. 1765 † 1814). Opmuntret ved sin beundrede Chefs, A. P. Bernstorffs, Velvilje og støttet af sin udmærkede Hustru lykkedes det S., gennem 9 stormfulde Revolutionsaar, at udfylde sin Post og udnytte sin Stilling til Bernstorffs fulde Tilfredshed. Efter dennes Død sendtes S. i 1798 som Gesandt til Madrid, men vendte et Par Aar senere, efter at have negotieret et paatrængende Statslaan

i Holland, tilbage til Kjøbenhavn, hvor han blev Vidne til Slaget paa Reden 1801. Han havde da, kort efter sin Udnævnelse til Gesandt i Neapel, opnaaet den for ham oprettede Post som Generalhandelsintendant i de italienske (fra 1808 tillige i de ioniske Øers og Levantens) Havne, men drog først Aaret efter til Italien. Skjønt hans diplomatiske Virksomhed alt i 1805, efter det neapolitanske Hofs Fordrivelse, officielt maatte ophøre, forstod S. ved snild Manøvreren fremdeles at gjøre sig gjældende som sit Lands Repræsentant ogsaa uden for Konsulatsomraadet og at benytte sine vundne Forbindelser og personlige Yndest til Held for sine Landsmænd i Italien, hvorved hans Svogerskab med Statsminister Grev Schimmelmänn blev ham til megen Nytte. Hvad S. kom til at udrette for Thorvaldsen og G. Zoëga, vil — uanset Forfængeligheden og Letsindigheden, der gik Haand i Haand med denne utrættelige Mands Enthusiasme og Liberalitet — sikre hans Navn imod Forglemmelse. Paa samme Tid S. virkede for de kunstneriske og litterære Interesser, røgtede han sit Embede som Handelsintendant med en Nidkjærhed og patriotisk Iver, der indbragte ham gjentagne Tilkjendegivelser af Kongens og Kollegiets Paa-skjønnelse.

Da S. efter 9 Aars Fraværelse i 1811 besøgte Kjøbenhavn, ledsaget af sin Sekretær dal Borgo (II, 525), fik han strax det vanskelige Hverv i Holland at søge tilvejebragt en Overenskomst med den danske Stats utilfredsstillede Kreditorer. Efter denne Rejse's lykkelige Udfald modtog han som Belønning Friherrepatentet (Danebrogsordenen havde han siden 1803). Før Tilbagerejsen til Italien holdt han i Egenskab af Vicepræsident for Accademia Italiana delle scienze, lettere ed arti (jvfr. Artiklen Vargas-Bedemar) en Lykønskningstale ved det norske Universitets Stiftelsesfest. Efter sin Hustrus Død rejste S. anden Gang fra sin Villa paa Montenero ved Livorno til Holland og Kjøbenhavn, hvor han deltog i Kroningsfesten 1815 og udnævntes til Gehejmeraad. Da han efter en haard Sygdomstid aandelig og legemlig frisk vendte tilbage til sit kjære Italien, havde hans Post — efter Norges Tab og Skibsfartens Tilbagegang — tabt sin Betydning. I Mangel af alvorlige Opgaver hengav han sig da mere og mere til sorgløs Livsnydelse. Hans 3aarige Hverv som Rejseledsager for Prins Christian Frederik og Gemalinde (1819—21) gav denne Tilbøjelighed rig Næring og fuldendte hans økonomiske Ruin, der i Forening med hans af Regeringen misbilligede liberale Optræden som midlertidig Gesandt

hos Kongen af Neapel skulde bringe alle hans videre Forsøg paa at opnaa ny diplomatisk Ansættelse til at strande. Man lod ham beholde sin Gage, men da denne for det allermeste gik med til Gjælds Afbetaling, maatte han blive i Danmark uden Virksomhed. Af sine 10 øvrige Leveaar tilbragte han de 3 sidste i et fredeligt Asyl paa Gaarden Sollerup, nær Frænderne paa Brahetrolleborg og Arreskov, sysselsat med sit Levnedts Beskrivelse. Med dette Arbejdes Fuldendelse var hans Livskraft udtømt. Han døde 27. Jan. 1832 uden at efterlade sig Descendenter. Blandt hans mange Plejebørn kan nævnes Herman Delong (IV, 242) og Federigo Zoëga.

Schubarts utrykte Biographie d'un vieux diplomate I—IX. Thiele, Thorvaldsens Biographie I—II. A. D. Jørgensen, Georg Zoëga S. 114 og 121 f. Museum 1890, S. 257 ff. *J. Bloch.*

Schubarth, Johan Ludvig, —1737, Berghauptmand, Søn af Oberstlieutenant af Kavalleriet Valentin S. og Margrethe Kaas. Da Kongsberg Sølvværk længe havde været drevet med Tab, havde Christian VI ved sin Tronbestigelse mest Lyst til at sælge eller bortforpagte det, men ingen havde Mod for at indlade sig herpaa. Gjennem sin bekendte Fætter Grev C. E. Stolberg fik Kongen nu S., der var ansat ved Bjærgværkerne i Harzen, til med Permission hjemmefra at drage til Kongsberg for at undersøge Forholdene. Dette ledede til, at S. blev fast ansat ved Værket. 22. Dec. 1732 udnævntes nemlig Bergraad Joh. Ludvig Schlanbusch og S. begge til Direktører ved Værket, den første med Titel af Berghauptmand, den anden af Viceberghauptmand, og da Schlanbusch døde 1735, blev S. Enedirektør og Berghauptmand med en Gage af 3000 Rdl. foruden store Emolumenter. Han døde paa Kongsberg i Jan. 1737 (begravet 30. Jan). Det viste sig, at Valget af S. til denne Stilling havde været meget heldigt. Dytige tyske Grubearbejdere bleve af ham indkaldte, og det lykkedes S., der ogsaa var agtet som en meget retskaffen Mand, i sin korte Funktionstid at faa Værkets Gjæld betalt, hvorpaa en glimrende Tid for dette begyndte. En Mistanke, der opstod om Aarsagen til hans pludselige Død, var muligvis ugrundet. Han blev gift 12. Nov. 1733 paa Kongsberg med Margrethe Dorothea Schlanbusch, den ovennævnte Berghauptmands Datter, der døde 1763, efter anden Gang at have ægtet Konferensraad Frederik Thomas Gude.

E. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 II, 445. Det kbhvske Selskabs Skrifter XI, 267 ff. Salicath, Fam. v. Schlanbusch S. 32. *L. Daae.*

Schubothe, Johan Heinrich, 1761—1828, Boghandler, var født i Kjøbenhavn 15. Maj 1761; Faderen, Georg Christoph S., der var fra Celle, døde faa Uger efter Sønnens Fødsel, og da Moderen giftede sig paa ny 1772 (hun kom til at hedde Marie Elisabeth Bodenstein), var det Lægen Konferensraad Bergers Kammer-tjener C. G. Goebel, der tog sig af Drengen og 1775 fik ham i Lære hos Boghandlerne Heineck & Faber, der dreve den Mummiske Boghandel paa Børsen. 1782 var han udlært, og 1794 overtog han for egen Regning den nævnte Boghandel, som han arbejdede stærkt op. 1804 blev han Hofboghandler, og trods de daarligere Tider, der tyngede ham haardt, forlagde han en Række gode Bøger, f. Ex. Rasks «Vejledning til det islandske Sprog» og J. Kragh Høsts «Struensee». Da han ikke vilde navngive en anonym Forfatter (Malthe Møller), der havde skrevet en Artikel i et af ham udgivet Tidsskrift, «Repertorium for Fædrelandets Religionslærere», blev han i en mod ham af Boghandler Gyldendal anlagt Sag 1799 idømt en større Bøde; Højesteretsdommen herom vakte en vis Opsigt. Da han i 1825 havde færdedes 50 Aar paa Børsen, gav den store Agtelse, han nød, sig Udtryk i en Fest, som Børsens handlende gave for ham. Foruden paa Børsen havde han for øvrigt ogsaa et Udsalg ude i Byen. 4. Avg. 1828 døde han. 23. Juli 1802 havde han ægtet Christine Petersen, der døde 15. Maj 1807. Dagen 1825, Nr. 119. C. Nyrop, Den danske Boghandels Hist. II.

C. Nyrop.

Schuldorp, Marqvard, 1495—1529, Præst, var født i Kiel og blev 1521 immatrikuleret i Wittenberg, hvor han især knyttede sig til Nic. v. Amsdorf, og da Luther vendte tilbage fra Wartburg, traadte han ogsaa i nærmere Forhold til denne. 1525—26 synes han at have opholdt sig i Magdeburg, hvor han ægtede sin Søsterdatter, et Skridt, der hos mange vakte stærkt Anstød. Da han i den Anledning søgte Bistand hos Amsdorf og Luther, toge de ham i Forsvar, i det Luther navnlig hævdede, at et saadant Ægteskab ikke var forbudt i Mose Lov, og at selv Paven undertiden tillod det, om end kun mod en for dyre Penge erhvervet Dispensation. Ved Aaret 1527 kaldede Frederik I S. til den første evangeliske Præst ved Domkirken i Slesvig. Her havde en fhv. Munk, Frederik, paa en temmelig voldsom Maade forsøgt at fremme Reformationen uden at kunne trænge igjennem. S. blev efter en veltalende Prædiken antaget af Raadet og Menigheden, skjønt Domkapitlet

modsatte sig. Han indrettede «tysk Messe og Vesper» og prædikede ufortrødent, undertiden 4 Gange paa en Søn- og Helligdag. Da den bekendte Sværmer Melchior Hoffmann var kommen til Holsten og især drev sit Væsen i Kiel, udgav S. 1528 et Skrift imod ham, hvori han navnlig tog den lutherske Nadverlære i Forsvar. Hoffmann svarede ham overordentlig heftig og forekastede ham i de haanligste Udtryk hans Ægteskab med Søsterdatteren, hvilket han betegnede som Blodskam. Til Gjensvar udgav S. 1529 et plattysk Skrift «til de troende i Byen Kiel», hvori han aftrykte de Breve, hvormed Amsdorf og Luther i sin Tid havde trøstet ham. Ikke længe efter (12. Avg. 1529) døde S. af «den engelske Sved», en frygtelig Farsot, som den Gang hærgede vidt om Land.

Moller, Cimbria lit. I, 604 (og Præfat. p. 26). Allg. Deutsche Biographie XXXII.

H. F. Rørdam.

Schule, Georg Christian, 1764—1816, Kobberstikker og Raderer, fødtes i Kjøbenhavn 7. Okt. 1764 og var Søn af Klædefabrikant Joh. Christoph S. og Dorothea Elisabeth f. Wolf. Som ung t Menneske levede han 4 Aar i Huset hos Kobberstikkeren Clemens og besøgte Kunstakademiet; fra 1783 at regne har han signeret Kobberstik. De bekendteste ere et Prospekt af Kavallergangen i Rosenborg Have (1785) og af Indgangen til Frederiksberg Have (1786), begge med stærkt chargerede Portrætfigurer af Datidens kjendte Kjøbenhavnere, en broget Blanding af fyrstelige Personer, Originaler, skikkelige Borgere og løse Fugle. Bladenes kulturhistoriske Værdi er større end deres kunstneriske, uagtet Abildgaard siges at have leveret Tegningerne til dem. 1787 slog Kunstneren sig løs i en Serie paa 12 satiriske Raderinger («Ulykkelige Hændelser»), der give nærgaaende, nu ikke umiddelbart forstaaelige Hentydninger til Dagens Æmner. Disse Blade vakte Uvilje, og Kunstneren forlod Landet s. A. (et af hans Stik er betegnet: Leipzig 1787). I Leipzig, hvor han bosatte sig og døde 1816, stak han Bogillustrationer, og kun sparsomt vedligeholdt han som Kobberstikker Forbindelsen med sit Fødeland.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

F. Beckett.

v. d. Schulenburg, Georg Ludvig Greve, 1755—1828, Officer, var født 21. Maj 1755 i Bleckede i Hannover. Hans Forældre vare Oberst Christian Hieronymus Adolph Greve v. d. S. og Sophie Charlotte f. Baronesse v. Bülow. Som lille Dreng fulgte

han Faderen i Syvaarskrigen og kom derefter, kun 11 Aar gammel, til Danmark som Page hos Dronning Caroline Mathilde. Han forlod 1771 Hoftjenesten, blev Kadet, Aaret efter Sekondlieutenant, 1781 Premierlieutenant og 1782 Kapitajn. Som saadan var han i nogle Aar Adjudant hos Gouvernøren i Kjøbenhavn Frederik Carl Ferdinand Hertug af Brunsvig-Bevern. 1788 traadte han i russisk Tjeneste som Major ved en Jægerbataillon og deltog i Krigen mod Tyrkerne og Svenskerne med saadan Bravour, at han blev hædret med Georgskorset. Ved sin Hjemkomst 1790 blev han Major i den norske Hær, hvor han blev staaende til 1801, først ved norske Jægerkorps og fra 1798 ved søndenfjældske Infanteriregiment. 17. Marts 1796 ægtede han Joachime Franziska Wilhelmine v. Løwenstern (f. 28. Nov. 1760 † 5. Febr. 1833), Datter af Major Chr. Fr. v. L. og Anna Sophie Cornelia f. v. Steuben.

Som Oberstlieutenant ved 1. jyske Infanteriregiment vendte S. 1801 tilbage til Danmark; 1806 blev han Oberst, Aaret efter forsat til Kronprinsens Regiment, som han kort efter forlod for at overtage Kommandoen over Marineregimentet og fra 1808 tillige over Kjøbenhavns Infanteriregiment. Han blev omtrent samtidig Overfører ved Drabantkorpset og udnævntes 1809 til Generalmajor. Frederik VI nærede med rette megen Tillid til S.s militære Dygtighed, og i Slutningen af Maj 1813 overgav han ham midlertidig Kommandoen over «den bevægelige Armédivision» i Holsten. S. overtog sin Post under vanskelige Omstændigheder. Forholdet til de franske var paa Grund af Kongens vaklende Politik og Generalmajor Wegeners tvetydige Optræden under Kampene om Hamborg blevet yderst spændt, og Disciplinen i Divisionen var rystet. S. var imidlertid sin Opgave voxen, og da han i Juli afgav Kommandoen til Frederik af Hessen, var Forholdet til Franskmændene blevet godt og Mandstugten gjenoprettet. Under Felttoget i Meklenborg og Holsten førte S. med Hæder Auxiliærkorpsets 1. Brigade, og i Kampen ved Sehested (10. Dec.) viste han stort personligt Mod og megen Førerdygtighed. Det var ham, der stormede Sehested, og som var Skyld i, at de fynske Dragoner fik Lejlighed til at udføre deres berømte Indhug. Kongen hædrede ham med Kommandørkorset og betroede ham det følgende Aar Kommandoen over en Brigade i det nye Auxiliærkorps, der skulde deltage i Kampen mod Napoleon. S. deltog i Indeslutningen af nogle Smaafæstninger, men kom ikke i Ilden. Under sin Fraværelse blev S. Kommandør for Livgarden til Fods og kort efter sin Hjemkomst

Kommandant i Kjøbenhavn; begge disse Stillinger beholdt han til sin Død, 29. Marts 1828. Han blev Generallieutenant 1815 og fik Storkorset 1817. — S. var en smuk Soldaterskikkelse, en ridderlig Personlighed, «elsket af alle, der stod i Forbindelse med ham, formedelst hans med sit Kalds troeste Opfyldelse forbundne liberale Karakter». Saaledes lyder Dagspressens Dom over ham, og det Æreminde, taknemmelige Medborgere have rejst ham paa Garnisons Kirkegaard, vidner endnu om hans Popularitet.

Hans Søn *Carl Otto Frederik* Greve v. d. S. (f. 21. Okt. 1801 † 12. Juli 1847) var fra 1817—41 Officer i Husarregimentet og indlagde sig ved sine mange Gadeoptøjer og Theaterskandaler (II, 557) herostratisk Berømmelse. Efter Afslutningen af en Proces, der havde været henvend 70 Aar, arvede han 1841 de stærkt forgjældede meklenborgske Familiegodser Gross-Krankow m. fl., og da han, for at tiltræde Arven, skulde være gift, og det med en Dame med 16 Aner, ægtede han 14. Okt. s. A. Karen Hiort de Seue, Datter af Oberstlieutenant P. N. de S.

Milit. Repertor. 1844. Medd. fra Krigsark. VII—IX. Schmidt, Das Geschlecht v. d. S. (1899). Dagen 1828, Nr. 83 ff. Nationaltid. 1881, Nr. 1898.

A. Tuxen.

v. d. Schulenburg, Hans Georg Baron, 1645—1715, Officer, var Søn af Achatz Baron v. d. S. til Betzendorf, arvelig Køgemester i Brandenburg, og Hedvig Sophie v. Veltheim. Han blev født 26. Jan. 1645 og traadte 1676 i dansk Tjeneste som Oberstlieutenant ved Degenfelds Regiment. S. A. blev han fangen i Slaget ved Lund, men undveg og kom ved Sphanernes Hjælp i April 1677 til Landskrone. Fra svensk Side var der imidlertid ført Klage over, at hans Flugt stred mod en af ham given Revers, og han blev derfor ret kølig modtagen af Christian V. S. maa dog have forstaaet at retfærdiggjøre sig hos Kongen, thi i Maj blev han Oberst for 1. jyske nationale Infanteriregiment og en Maaned efter endog for Dronningens Livregiment, Fodfolkets næstfornemste Afdeling. Ved Stormen paa Malmø 26. Juni s. A. fik han Rygraden beskadiget ved et Skudsaar. Han tog Del i Baahuses Belejring 1678 og blev det følgende Aar sendt til Berlin for at træffe Aftale om Forholdsregler mod et truende fransk Angreb i Nordtyskland. Efter at være forfremmet til Brigadér 1679 og Generalmajor 1681 ombyttede han sidstnævnte Aar Kommandoen over Dronningens Livregiment med Posten som Chef for Drabantgarden, og kort efter blev han tillige kommanderende General i Oldenburg.

Her fra blev det 1683 paalagt ham at besætte det Fyrsten af Anhalt-Zerbst tilhørende Herskab Jever ved Jadebugtens Nordvestside, hvilket Ludvig XIV i Henhold til en af sine berygtede «Reunionskammer»-Kjendelser havde overladt Christian V, men som denne dog snart maatte give tilbage. S. fik 1684 Danebrogsordenen og havde «de bedste Udsigter til et betydeligt Avancement»; men Følgerne af det Saar, han havde faaet for Malmø, tvang ham 1688 til at tage sin Afsked. Han trak sig tilbage paa sine store Lensgodser, Betzendorf m. fl. i Brandenburg og Lieberose i Kur-sachsen; paa sidstnævnte Ejendom døde han 19. Maj 1715. Gift 28. Marts 1697 med Renate Sophie v. d. Schulenburg (f. 16. Sept. 1675 † 22. Febr. 1743), hvis Fader var Dietrich Hermann v. d. S. til Apenburg, og hvis Moder var S.s Søster — et for de Tider noget abnormt Forhold, som da ogsaa gav Anledning til Vanskeligheder med Hensyn til Lenene.

Schmidt, Das Geschlecht v. d. S. II (1899), S. 431 ff. v. Halem, Gesch. v. Oldenburg III, 62. H. W. Harbou.

v. d. Schulenburg, Johan Henrik Greve, 1711—91, Officer, var Søn af preussisk Legationsraad Levin Dietrich v. d. S. og Catharine Sophie f. v. d. Asseburg. Han var født 24. Juni 1711, studerede først i Kiel og traadte saa i sachsisk Militærtjeneste, men maatte forlade denne paa Grund af en Duel, hvornæst hans Farbroder, nedennævnte General Werner v. d. S., 1737 fik ham ansat som Lieutenant i den danske Livgarde til Hest med Karakter som Major af Kavalleriet. Under Expeditionen til Hannover 1741—42 var han Generaladjutant hos Farbroderen, blev 1745 Ritmester af Garden og Oberstlieutenant af Kavalleriet, fungerede 1746—48 som Generaladjutant hos Kongen, tjente dernæst atter i Garden, indtil han 1754 blev Oberst og Chef for 1. fynske Kavalleriregiment, 1762 Generalmajor, 1763(—64) Kommandant i Nyborg, 1773 Generallieutenant. — Han var bleven Kammerherre 1750, hvid Ridder 1764, og efter at han 1776 i Anledning af Forordningen om Indfødsretten var bleven naturaliseret som dansk Adelsmand, udnævntes han 1788 til dansk Greve; 1790 blev han tysk Rigs greve. Han arvede Majoratet Lieberose i Sachsen og var 17. April 1750 bleven gift med Frederikke Louise f. Komtesse Knuth (f. 14. Jan. 1720 † 21. Febr. 1793), Datter af Adam Christoffer Greve K. til Knuthenborg (IX, 293) og Enke efter Stiftamtmand Vilhelm Baron Güldenchrone († 1747).

Schmidt, Das Geschlecht v. d. S. II (1899), S. 556 f. Personalhist. Tidsskr. 3. R. II, 262.

H. W. Harbou.

v. d. Schulenburg, Werner Greve, 1679—1755, Officer, Diplomat, Overkrigssekretær, hørte baade paa fædrene og mødrene Side til Slægten v. d. S.s yngre eller sorte Linje; hans Forældre vare Dietrich Hermann v. d. S. til Apenburg osv. og Amalie v. d. Schulenburg, Søster til ovennævnte Hans Georg v. d. S. Født 3. Juni 1679 paa Apenburg blev han, 17 Aar gammel, sendt til Universitetet i Utrecht, hvor han, fordi han havde Udsigt til Præbender ved Domkapitlerne i Magdeburg og Halberstadt, maatte studere i 3 Aar. Andre 3 Aar tilbragte han paa Rejser i Italien, Frankrig og Nederlandene og bestemte sig saa for Soldaterstanden, i det han 1702 kapitulerede om et Kompagni ved det Dragonregiment, som Oberst Bonar oprettede for Hertug Chr. Ulrik af Württemberg-Oels (jvfr. II, 492), og som hørte til det danske Auxiliærkorps i Sømagternes Tjeneste. S. var med ved Høchstедt, Ramillies, Oudenarde og Malplaquet. Han steg 1705 til Major, 1709 til Oberstlieutenant (Aaret efter forsat til 5. jyske Rytterregiment), 1711 til karakt. Oberst, 1713 til Chef for ovennævnte Dragonregiment, som s. A. marcherede til Danmark og 1721 blev opløst; 1719 blev han Generalmajor, 1722 hvid Ridder.

S. ægtede 5. Jan. 1723 Cathrine Margrethe f. Brockdorff (f. 1698 † 1775); Datter af Gehejmerraad Wolf B. til Noer og Enke efter Hieronymus v. Thienen til Maaslev. Det er rimeligt, at han i de nærmest følgende Aar har hørt til den Kreds, som sluttede sig om Kronprinsen, den senere Christian VI, og da denne 1730 havde bestegет Tronen, sendte han S. som sin Repræsentant til Hoffet i Versailles. S. var ikke nogen fremragende Diplomat; hans Depecher ere talrige, men ikke indholdsrige, og skjønt der i hans Embedstid førtes meget vigtige Forhandlinger mellem Danmark og Frankrig, blev han holdt ganske uden for disse. Intet Under derfor, at han ønskede igjen at ombytte Stillingen med en militær Kommando i Danmark, og at man føjede ham deri (1739). Ved sin Afgang blev han Elefantridder; han havde faaet Titel af Gehejmerraad (1731), Generallieutenant (1732) og General (1738) og derhos, skjønt han var udenlands, 1735—38 beklædt Posten som Oberstlieutenant ved Hestgarden, hvis Oberst Kongen var. 1741 blev han dansk (titulær) Lensgreve. Anledningen hertil var vistnok den, at han s. A. med et Korps paa 6000 Mand blev sendt til

Kurfyrstendømmet Hannover, som, da England under den østerigske Arvefølgekrig stod paa Preussens Side, var truet af et fransk Indfald. Korpset var dog kun et halvt Aar borte og kom ikke til at løsne et Skud.

Ogsaa under Frederik V modtog S. mange Beviser paa den kongelige Naade. Han fik 1747 Rang med Gehejmraader i Konseillet, blev s. A. paa ny udnævnt til Oberstlieutenant ved Hestgarden, 1748 til Feltmarskal, 1750 til Ridder af l'union parfaite (1753 fik hans Frue samme Orden); endelig blev han 1753, trods sine 74 Aar, sat i Spidsen for Hærens Styrelse som Overkrigssekretær og Præses i Landetatens Generalkommissariat. Hans Virksomhed i denne Stilling blev dog ikke lang — han døde 7. Sept. 1755 —, og de Spor, den satte sig, vare uden Betydning (jvfr. X, 221).

S. ejede 1722—30 Halvparten af Grønholt i Svansen og fra 1740 en Part af Friedrichsgabe Kog i Ditmarsken. Af Slægtens tyske Lensgodser besad han Propstei Salzwedel og 2 Tredjedele af Apenburg. Han efterlod 2 Sønner, der bleve her i Landet. Den ældste, *Wolf Diderik* (f. 7. Juli 1731 † 3. Febr. 1803), var Rytterofficer og steg til Generalmajor; om den anden, *Werner*, s. ndfr.

Schmidt, Das Geschlecht v. d. S. II (1899), S. 500 ff. 563 ff. Personalhist. Tidsskr. 3. R. I, 254 ff.

H. W. Harbou.

v. d. Schulenburg, Werner Greve, 1736—1810, Diplomat. S. fødtes 7. April 1736 i Paris og var Søn af ovennævnte Feltmarskal Werner Greve v. d. S. 1742 kom han til Danmark, blev 1752 Kammerjunker og studerede 3 Aar i Sorø og i Leipzig. 1763 blev han Kammerherre og udnævntes til Envoyé ved det sachsiske Hof, hvilken Stilling han beklædte til 1768. 1772 var han i overordentlig Mission i Stockholm. 1776 blev han hvid Ridder. 1786 kom han i Besiddelse af de slesvigske Godser Søgaard, Aaretoft og Maaslev, flyttede til Hamborg og arvede 1803 sin ældre Broders Godser Apenburg, Winterfelde i Altmark, Betzendorf og Rittleben. Han døde 26. Avg. 1810 i Salzwedel i Altmark. S. ægtede i Avg. 1781 den fra Struenseeperioden bekjendte Fru Johanne Marie de Malleville, f. Meyer (døbt 31. Marts 1750, † 20. Nov. 1817, gift 28. Marts 1763 med Generalgouvernør i Vestindien Thomas de M., f. 1739 paa St. Croix, † 22. Okt. 1798 sammesteds, fra hvem hun 1780 var bleven skilt).

Louis Bobé.

Schulin, Johan Sigismund Greve, 1694—1750, Statsmand, var født 18. Avg. 1694 i Rostal i det anspachske, hvor hans Fader var Præst. Denne sørgede med Omhu for, at han kunde faa en god akademisk Uddannelse, og efter at have gennemgaaet et Gymnasium i Heilbronn studerede han paa Universiteterne i Jena, Helmstedt og Leiden. Det var et Vidnesbyrd om det gode Navn, han vandt sig, at han snart blev antaget som Hovmester for de unge Markgrever Frederik Ernst og Frederik Christian af Baireuth-Kulmbach, Brødre til den danske Kronprinsesse Sophie Magdalene. Medens han beklædte denne Stilling, forelskede han sig i en Datter af en Dr. jur. v. d. Veni og ægtede hende; men hun døde snart. Hvor svært han end i Øjeblikket følte dette Tab, kom det dog vistnok til at gavne ham med Hensyn til hans fremtidige Løbebane, da han vel næppe, hvis hans Hustru var bleven i Live, vilde være kommen til at søge sin Lykke i et fremmed Land og derved være bleven en anset Statsmand.

Da hans Hustru var død, var han sin egen Herre, saa at han kunde følge den ældste af de unge Markgrever til Danmark, og her kom han, som imidlertid havde kunnet pynte sig med Titelen af baireuthsk Hofraad, i Forbindelse baade med Markgrevernes Moder, Christian VI's Svigermoder, og med ham selv, der den Gang endnu var Kronprins. Hvor stærkt han snart vandt Prinsens Yndest, derom vidner bl. a. et Brev, som denne skrev til ham 1729, og hvori han ikke alene takkede ham for den Omhu, han havde næret for de 2 unge Markgrever, men tillige tilføjede de betydningsfulde Ord: «Jeg ønskede intet højere, end at Gud maatte sætte mig i Stand til at gjøre Gjengjæld for den Trofasthed, han (o: S.) har vist imod hele Familien jeg har endnu mange Deseins med ham.» Husker man paa, hvor nær Tanken om den forestaaende Kongegjerning den Gang maatte ligge Kronprinsen, kan man ikke være i Tvivl om, at han her har tænkt paa at ville gjøre Brug af S. i Statstjenesten.

Tiden til at gjøre Alvor heraf kom snart, da Frederik IV døde Natten imellem 11. og 12. Okt. 1730. Ikke mere end et Par Maaneder derefter gjorde Christian VI S. til en af Direktørerne i Generalpostamtet, en Uge derefter udnævnte han ham til Etatsraad, og 6. April 1731 optog han ham i den danske Adel. Rask gik nu Vejen videre opad, saaledes at han, efter 1733 at være bleven Sekretær i tyske Kancelli, 28. Maj 1735 blev Oversekretær (Præsident) i dette Kollegium, hvad der vilde sige, at han foruden at

faa vigtige Sider af Slesvigs og den kongelige Del af Holstens Styrelse i sin Haand tillige blev Udenrigsminister. Danebrogsordenen tilfaldt ham s. A., og efter at han 26. Juli 1737 var bleven udnævnt til Assessor i Konseillet, hvad der gav ham Ret til at votere i dette, opnaaede han Højdepunktet af Naadesbevisninger under Christian VI, da han 28. Nov. 1738 blev virkelig Gehejmeraad i Konseillet.

Den Yndest, Christian VI viste S., var visselig fuldt berettiget. S. var afgjort en begavet Mand med en skarp Forstand og fortrinlig oplagt til at tumle med de udenrigske Forhold, da han baade var smidig og forsigtig, saa han kunde være ganske uigjennemtrængelig; han havde desuden Øjnene godt med sig og, hvad der under Diplomatiens Krogveje nok kunde være Brug for, tillige fornøden Dristighed til, hvor det behøvedes, at nægte ubehagelige Sandheder. Som Personlighed efterlod han sig et godt Minde her hjemme. Det blev bl. a. efter hans Død sagt til hans Ære, at uagtet han var født Tysker, sluttede han sig helt til sit nye Fædreland, lærte vort Sprog til Fuldkommenhed og gjorde personlig ikke det mindste for at trække sine Landsmænd, end ikke sine egne Brødre, ind i Landet. Ogsaa vidste man at fortælle, at han i sit Væsen var en meget behagelig Mand.

Det omgængelige i hans Maade at være paa i Forbindelse med det smidige hos ham og en vis Forsigtighed, hvori man for øvrigt nok kunde være fristet til at se nogen Beregning, kom ham overordentlig til gode i hans Forhold til Kongen. Thi hvor meget godmodigt, venligt og bravt der end fandtes hos denne, var han paa Grund af de besynderlig vidtgaaende Meninger, han havde om sin kongelige Magts Ophøjethed, ikke altid ganske let at have at gjøre med. Han krævede noget «submist» hos dem, som han ret skulde holde af at se om sig, og han havde en lidet behagelig Lyst til i Embedsmanden først og fremmest at ville se Kongetjeneren. Foruden at komme godt ud af det med Kongen vilde det imidlertid ogsaa være af stor Vigtighed at staa paa en god Fod med Kongens Damer, hans Svigermoder, Markgrevinden af Baireuth, og Dronningen, Sophie Magdalene, der begge gjaldt meget hos Christian VI, og af hvilke Markgrevinden var en ærgjerrig Fyrstinde, som havde Lyst til at spille en politisk Rolle og paa Grund af den Respekt, Kongen havde for hende, ingenlunde var ude af Stand til at gjøre det. S. havde imidlertid det rette Greb paa at behandle disse Damer, som desuden i ham ikke uden

Grund saa en Mand, der i sin tidligere Stilling som Hovmester for Dronningens 2 Brødre havde gjort sig fortjent af Familien. Hertil kom, at Sophie Magdalene med sine ødsle Tilbøjeligheder, især efter at hun havde kastet sig ind i Byggeforetagenderne ved Hirschholm Slot, idelig var i Pengeforlegenhed og under de Vanskeligheder, den voldte hende, ikke kjendte nogen bedre Raadgiver end S.

Der kunde være noget titalende for denne ved den Tillid, der saaledes vistes ham, og den omfattende Brevvexling, Kongen førte med ham, indeholder mange Træk af virkeligt Venskab fra Kongens Side og af Omhu hos ham for S.s Vel. Som et enkelt betegnende Træk af Kongens Venskab for ham kan det nævnes, at han forærede ham Herresædet Frederiksdal i Nordsjælland. Men ganske sikkert var det besværligt for S. at skulle fungere som et Slags Husminister og blive overhængt med en Mængde Anmodninger vedrørende Kongefamiliens private Forhold, som f. Ex. at skulle skaffe Bankaktier afsatte for Kongen, give Raad om Tegninger til Christiansborg Slot, ja lige til at skulle sige Dronningen sin Mening om nye Tjenestefolk, der skulde antages, eller om, hvad hun skulde skrive til sin yngste Broder, naar han gjorde Skandaler, og først og fremmest om, hvorledes hun skulde komme ud af sine Pengesorger. Det var et ikke ringe Tillæg af trættende Smaating, der herved føjedes til S.s ansvarsfulde Statsmandsgjerning.

Saa længe Christian VI levede, kan man vistnok ikke sige, at S. som Minister alene bestemte Statens ydre Politik, thi Kongen vilde i Virkeligheden her selv være den styrende; men han trængte i høj Grad til Raad af andre, og der kan ingen Tvivl være om, at S. efterhaanden her blev den, hvis Ord i udenrigske Sager gjaldt mest, ligesom det er en Selvfølge, at han ved sit Forhold baade til de indenlandske og de fremmede Diplomater paa mange Maader kunde udøve Indflydelse.

Den Gang S. tiltraadte sin Ministerplads, havde Staten for kort Tid siden sluttet Forsvarsforbund med England og med Sverrige, ligesom Forholdet til Rusland ogsaa maatte gjælde for venskabeligt, og det fremtrædende Ønske hos S. som hos Kongen var, at Freden i Norden kunde blive bevaret. Men der var uheldigvis en stærk Spænding imellem Rusland og Sverige, i hvilket sidste Land Hattepartiet snart kom til Roret og nærede Planer om at vinde Oprejsning for Tabene ved Nystadfreden. Bag dette Parti stod tydelig nok Frankrig, som paa denne Tid indtog en i høj Grad imponerende Stilling i Evropa. Under Indtrykket af, at

det om kort Tid paa denne Kant vilde komme til et Brud, hævdede der sig blandt Statsmændene her hjemme Røster for, at man, hvis det skete, skulde forene sig med Sverige og dets stærke Ven Frankrig, for at Rusland, hvis Overmagt havde vist sig at kunne være truende nok, kunde blive trængt tilbage og Lejligheden tillige blive nyttet til at vinde en Udvidelse af dansk-norsk Omraade, samtidig med at Sverige naturligvis ogsaa skulde blive stærkere. Baade fra Frankrigs og Sveriges Side lød der lokkende Røster, og da der tillige var forskjellige Grunde til Misnøje med Frankrigs gamle Medbejler England, blev Følgen en Svingning over imod Frankrig ved Nytaarstid 1740, som 2 Aar senere fremkaldte Afslutningen af et Forbund 15. Marts 1742 og en dertil knyttet Handels-traktat af 23. Avg. 1742. Foruden Løvenørn havde S. stor Del i denne Svingning, og Kongen udtalte da ogsaa sin store Tilfredshed med, hvad han havde gjort for at bane Vejen til denne Forbindelse.

Men til Trods for, at denne Alliance syntes at frembyde betydelige Fordele for vort Fædreland, udviklede der sig dog netop nu Forhold, som Christian VI og S. ikke kunde magte. Da Svenskerne nemlig i 1741 højest ubesindig havde begyndt Krig med Rusland, gik det dem saare galt i Kampen, saaledes at de ved en Kapitulation 4. Sept. 1742 endog maatte rømme Finland, og medens denne ulykkelige Krig gik sin Gang, kom Spørgsmaalet om Valget af en Tronfølger i Sverige frem paa den svenske Rigsdag. Som vel kjendt bejlede Christian VI til denne Stilling først for sig selv og siden for sin Søn, Kronprins Frederik, i det han i Tilfælde af et slikt Valg lovede Hjælp imod Rusland. Det var altsaa en Fornyse af Kalmarunionen, der her var paa Bane. At en saadan vilde være forbunden med Vanskeligheder, kunde ikke være skjult for nogen; men baade Kongen og S. haabede ikke alene, at der paa den Maade skulde vindes forøget Glans for det oldenborgske Hus, men ogsaa at der skulde opnaas varige Goder for Norden i det hele. «Jeg ser godt», skrev S. derom, «hvor meget de 3 nordiske Kongeriger vilde vinde i Magt, Selvstændighed og Lykke, naar deres Interesser bleve de samme, efter at de hidtil havde været, om end ikke hverandre fuldstændig modsatte, saa dog adskilte. De fælles Fordele, der vilde blive Følgen deraf, ere alt for mange til, at en stor Del af dem ikke let skulde falde i Øjnene paa den, der vil tænke over dem. Jeg ser heller ikke andet, end at Sagen maa være mulig. Under den nuværende

Stilling i Norden ere Danmarks og Sveriges Interesser de samme med Hensyn til alle de evropæiske Hoffer, og det er kun deres Adskillelse, som forhindrer dem fra altid at stemme overens. Og saa er der Enhed, hvad Nationalitet og Religion angaar, ikke mindre end med Hensyn til Handel og Kongerigernes indre saa vel som ydre Forhold.»

Men denne Plan mislykkedes som vel bekendt. Til Trods for, at Hattepartiet en Tid havde anglet efter Christian VI's Hjælp, optraadte det, da Tronfølgerspørgsmaalet kom til at foreligge, bestemt imod at tage den danske Kronprins til Tronfølger, og Tilnærmelsen til Hoffet i Versailles var saa langt fra at være til Gavn for Unionspolitikken, at dette endog bestemt bekæmpede denne. Endelig kom som det afgjørende, at Kejserinde Elisabeth i Rusland ved de russiske Vaabens Fremgang fik det i sin Haand at diktere Svenskerne Freden, og da hun som Vilkaar for at lade Sverige faa den største Del af Finland tilbage krævede, at det skulde tage hendes Slægtning, den gottorpske Prins Adolf Frederik, til Tronfølger, var dennes Valg dermed en afgjort Sag.

Om det vilde have været til Nordens Lykke, hvis Christian VI's og S.s Politik havde sejret, kan være meget tvivlsomt; men en Kjendsgjæring var det desto værre, at der ved det Nederlag, den led, nu var fremkommet den for vort Fædreland meget slemme Stilling, at baade Sverige og Rusland, i hvilket Land Kejserinden havde gjort sin Søstersøn, den gottorpske Hertug Carl Peter Ulrik, til Tronfølger, snart vilde faa Herskere, der vare opfyldte af levende Had imod det danske Kongehus. Opgaven for dansk Statsmandskunst maatte nu blive at afværge de Farer, der truede fra disse Kanter, og det var derpaa, at først S. og saa den ældre Bernstorff i en Række Aar indsatte et talentfuldt og ihærdigt Arbejde. I de første Aar, i hvilke S. havde virket, kan hans politiske Færd nok ved enkelte Lejligheder kritiseres; men i Tiden efter Afslutningen af den svenske Tronfølgersag og dens nærmeste Eftervirkninger kan man kun med udelte Anerkjendelse følge hans Ledelse af den udenrigske Politik.

Han havde saaledes aabenbart stor Del i, at det lykkedes ved klog Benyttelse af en personlig Misstemning hos Kejserinde Elisabeth imod den nylig af hende saa stærkt støttede svenske Tronfølger Adolf Frederik og ved Hjælp af den russiske Kansler Bestuscheff at besejre den levende Uvilje imod Danmark-Norge, der i nogen Tid havde haft Magten ved det russiske Hof, og at faa

sluttet en Traktat (10. Juni 1746) med Kejserinden, der ikke alene gav Tryghed fra den Side, saa længe hun levede, men ogsaa skaffede russisk Garanti for Slesvig imod Krav, der maatte blive gjorte gjældende fra andre Gottorperes end Carl Peter Ulriks Side, altsaa netop af Adolf Frederik, og tillige indeholdt Tilsagn om, at Kejserinden vilde yde sine gode Tjenester for at formaa sin nysnævnte Søstersøn til paa venskabelig Maade at udjævne sin Familiestrid med den danske Konge. Og 3 Maaneder i Forvejen (9. April 1746) havde S. været heldig med at faa sluttet en Traktat med Frankrig, hvilken Stat under Mistanke om Tilnærmelse imellem Danmark-Norge og England, særlig paa Grund af Kronprins Frederiks Giftermaal med den engelske Prinsesse Louise, i den sidste Tid havde indtaget en meget uvenlig Holdning. Man havde staaet over for en for øvrigt i Frankrig jævnlig tilbagevendende Opfattelse, at det alene burde støtte Sverige, og at dette kun kunde ske ved paa enhver Maade at modarbejde Danmark. Men dette Standpunkt fik S. og hans talentfulde Hjælper Bernstorff, der var Statsafsending i Paris, den franske Regering bort fra, og den nye Traktat, der blev sluttet, var meget fordelagtig, da den dels sikrede Danmark-Norge betydelige Subsidier, dels stadfæstede Frankrigs ældre Garanti for Slesvig. Det lod sig derefter haabe, at man vilde kunne bringe den franske Regering til at være med om at formaa Adolf Frederik i Sverige til at komme det Ønske i Møde, som man saa stærkt havde om at faa udjævnet den gottorpske Strid med den Linje af Gottorperne, hvis Chef han var. Der kan overhovedet ingen Tvivl være om, at det ved disse Traktater var lykkedes i høj Grad at forbedre Stillingen udad til i Sammenligning med, hvad den havde været i Begyndelsen af 1744.

Da Christian VI døde 1746, var dermed den Konge borte, paa hvis personlige Yndest S.s høje Stilling beroede. Men der blev dog ikke rokket ved den. Den unge Frederik V, der nu besteg Tronen, havde Respekt for ham, og det var tillige et stort Held, at den Mand, der strax fra først af blev den altformaaende Yndling hos Frederik V, nemlig A. G. Moltke, følte baade Hengivenhed og Ærbødighed for S., hvis udenrigske Politik han holdt for den rette. Han gav ham derfor al den Støtte hos Kongen, som han formaaede. Naar det var et ydre Tegn paa den unge Konges Tillid til S., at han gjorde ham til Ridder af Elefanten 4. Sept. 1747, saa var Hovedsagen dog, at han lod ham være den raadende paa den ydre Politik Omraade. Og om end adskilligt

var vundet i Christian VI's sidste Aar, kom der dog Forhold, der gjorde en klog Ledelse nødvendig. Den russiske Kansler Bestuscheff, som paa denne Tid ledede Ruslands Politik, var nemlig bittert stemt baade imod Preussen og Sverige, i det han med Hensyn til det sidste Land ønskede at faa Adolf Frederik fortrængt og at skille Finland der fra. Men hertil vilde han have Danmark-Norges Hjælp, og for at faa den fremhævede han stærkt den fælles Interesse, Hofferne i Kjøbenhavn og Moskau havde af at hindre Adolf Frederik i at gennemføre farlige Planer, som han sigtede ham for at nære, nemlig at ville faa Kongemagten gjort stærk i Sverige.

Men skjønt der ganske vist ved dette sidste Punkt var skabt et Baand imellem Rusland og vort Fædreland, og man i Kjøbenhavn med Grund holdt Adolf Frederik for at være fjendtligsindet imod det danske Kongehus, vilde S. dog ikke paa nogen Maade lade Staten blive trukket paa Slæbetov af Bestuscheff. Han gjennemskuede ganske klart det lidenskabelige og ensidige i dennes Politik, han fandt ikke, at man havde den ringeste Ret til at søge at faa Adolf Frederik forjaget, et Skridt, hvorved man vilde vække hele det svenske Folks Forbitrelse, det var ham indlysende, at ved at gaa Ruslands Ærende vilde den dansk-norske Stat blive udsat for et farligt Angreb fra Preussens Side, og endelig vilde det derved helt støde Frankrig fra sig; men denne Stat mente han netop kunde gjøre udmærket Gavn med Hensyn til at skabe en Udsoning af den gottorpske Strid med Adolf Frederik, hvad han i Øjeblikket ansaa for det vigtigste af alt. I Kraft af dette Standpunkt holdt han vistnok Underhandlinger gaaende med Rusland for ikke i Utide at støde det fra sig; men han gjorde det med Koldblodighed og Forsigtighed, saaledes at han ikke bandt Staten, men kunde vælge det afgjørende Parti, naar det rette Øjeblik kom.

Dette kom, da Frederik II af Preussen og Frankrig i 1749 optraadte bestemt imod Bestuscheffs Politik, og da den franske Regering, støttet af Preussen, søgte at drage vort Fædreland over til sig, bl. a. ved at love at opfylde dets Ønsker om at paavirke den svenske Tronfølger til at komme det i Møde. Samtidig tilbød den ogsaa Fornylelse af Forbundet af 1746 paa gunstige Vilkaar. S. saa klart, hvorledes Stillingen begyndte at blive heldig, og det saa meget mere som ogsaa England, der stod Rusland nær, gjorde Regeringen i Kjøbenhavn Tilbud for at drage den til sig. Heraf forstod han at benytte sig til at opnaa den Pris, han vilde have

for at nærme sig til Frankrig, og jo mere Hoffet i Versailles under disse Forhold attraaede et Forbund med den dansk-norske Stat, desto bedre Udsigt blev der for S. til at faa det franske Diplomati til at arbejde i dansk Interesse i Sverige, hvor Hattepartiets Førere, skjønt de sandelig ikke vare velsindede, saa Nødvendigheden af at tage Hensyn til, hvad Frankrig førte Ordet for. Det var da ogsaa umuligt for Adolf Frederik, om han end nødvendig vilde give efter, i Længden at holde Stand imod de indtrængende Forestillinger, der gjordes ham. Saaledes kom det 7. Avg. 1749 til Præliminærer til en Overenskomst imellem denne og det danske Hof paa Vilkaar, som dette var tilfreds med; en Uge efter fornyedes Danmarks Forbund med Frankrig (14. Avg.), og 5. Okt. blev et Forbund med Sverige af 1739 ligeledes fornyet. Bernstorff havde et Par Maaneder tidligere skrevet til S.: «Jeg tror ikke, at der overhovedet findes nogen vigtigere og for Kongens Tjeneste fordelagtigere Sag end den, hvorom Deres Exc. for Øjeblikket underhandler med Frankrig og Sverige. Hvis De har Held med Dem, vil der uden Tvivl blive opnaaet det vigtigste af alt, hvad vi kunde ønske for hans Majestæts Storhed og Sikkerhed og for hans Krones Vel.» Men netop dette Held havde S. haft.

Jo uhyggeligere Bestuscheffs Politik havde været i disse Aar, og jo mere han havde lagt an paa under en almindelig evropæisk Konflikt at bruge vort Fædreland til at gaa Ruslands Ærende paa en for det selv saare farlig Maade, desto rigtigere og klogere havde S.s Ledelse af den udenrigske Styrelse været; men det maa erkjendes, at han foruden af Bernstorff ogsaa havde været godt støttet af sine Kolleger i Konseillet og af A. G. Moltke. Kongen selv, der fra først af aabenbart havde haft noget ondt ved at følge ham, kom stedse mere til at se det rette i hans Politik, og det var som en Anerkjendelse af det heldige i Ledelsen, at han 31. Marts 1750 gjorde baade S. og de 3 andre Konseilsherrer samt Moltke til Lensgrever. Men S. fik ikke længe Lejlighed til at glæde sig over sin Ophøjelse, thi allerede 13. April s. A. døde han af en hidsig Sygdom. Dette Dødsfald forhindrede ham ogsaa fra at opleve den endelige Afslutning af sit Værk, da Præliminæerne af 7. Avg. 1749 gik over til 25. April 1750 at blive en definitiv Mageskiftetraktat med Adolf Frederik. Derved sikrede Staten sig, at hvis Storfyrsten af Rusland døde uden Arvinger, hvad man den Gang holdt for sandsynligt, de svenske Gottorpere ikke vilde gjøre Krav paa den tidligere gottorpske Del af Slesvig, og tillige, at de

vilde mageskifte den hertugelige Del af Holsten imod Oldenburg og Delmenhorst. Staten vilde derved slippe for de Bryderier, som Delingen af Holsten hidtil havde haft som Følge, og man vilde være tryk imod, at en Del af Holsten i det mindste i lang Tid kunde komme til at staa under en svensk Konge.

Da S. døde, udtalte Frederik V personlig for en større Kreds: «Jeg har tabt en stor Minister og en Minister, som jeg har holdt overordentlig meget af.» Vi forstaa fuldstændig denne Dom, ikke alene fordi det fra flere Sider hedder, at S. var en elskværdig Mand, men først og fremmest paa Grund af det Indtryk, vi have faaet af den Dygtighed, med hvilken han i det mindste fra 1744 havde ledet den udenrigske Styrelse. I Sammenligning med denne hans Virksomhed har det mindre Betydning, men bør dog nævnes, at han, da General-Landets-Økonomi- og Kommercekollegiet blev stiftet 5. Dec. 1735, fik Sæde i det. Han har naturligvis som Medlem af det virket med til den Beskyttelsespolitik med Hensyn til Industri og Handel, der var betegnende for denne Tid. Bl. a. har han derved haft Del i Oprettelsen af den kjøbenhavnske Bank. Ogsaa valgte det asiatiske Kompagni ham 12. April 1743 til sin Præsæs.

S. ægtede i andet Ægteskab 19. Nov. 1732 Catharine Marie Møsting, der fødte ham 5 Børn, af hvilke de 3 døde som smaa. Af de 2, der overlevede ham, var det ældste en Datter, det yngste en Søn.

Suhms Nye Saml. t. d. danske Hist. I, 322 ff. E. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 II—III. *E. Holm.*

Schulin, Johan Sigismund Greve, 1808—80, Amtmand, var en Søn af Fideikommisbesidder, Amtmand Sigismund Ludvig Greve S. (f. 16. Okt. 1777 † 31. Dec. 1836) og Louise Elisabeth f. Brown (f. 24. Juli 1785 † 28. Jan. 1851). Han fødtes 8. Sept. 1808 paa Frederiksdal ved Lyngby, blev 1828 Student fra Sorø Akademis Skole og 1833 juridisk Kandidat. 1834 indtraadte han som Avskultant i Rentekammeret, var 1840—41 i henved 2 Aar konstitueret som Amtmand over Holbæk Amt og fungerede derefter 1841—43 som Kommitteret i Rentekammeret, indtil han sidstnævnte Aar udnævntes til Amtmand over Ringkjøbing Amt, hvorfra han 1860 forflyttedes til den tilsvarende Stilling i Frederiksborg Amt. Fra dette Embede afskedigedes han i Efteraaret 1880 paa Grund af nedbrudt Helbred og døde 14. Nov. s. A. i Hillerød. 1843 var han bleven

Kammerherre, 1856 tildeltes der ham Danebrogsordenens Kommandørkors og 1877 samme Ordens Storkors. — 1840 valgtes han til Stænderdeputeret for Sjællands Stifts Sædegaardsejere, og han mødte i denne Egenskab ved Forsamlingerne i Roskilde 1842—46. Senere var han 1853—55 Medlem af Rigsdagens Landsting som valgt i 11. Kreds. — Han blev 1. Marts 1839 gift med Charlotte Zeuthen (f. 14. Marts 1815 † 30. Avg. 1892), en Datter af Højesteretsassessor Vilhelm Peter Z. og Bolette Maria Dorothea f. Bartholin.

G. Kringelbach.

Schult, Diderik, 1644—1704, Gehejmerraad, var som Søn af ndfr. anførte Jørgen S. til Findstrup sikker paa Kong Frederik III's Gunst. Da han 1661 tiltraadte en Udenlandsrejse, paa hvilken han under sit Ophold ved Universitetet i Franeker udgav en statsretslig Disputats (1662), gav Kongen ham en aarlig Understøttelse af 500 Rdl., og efter sin Hjemkomst blev S. 1665 ansat som Hofjunker, hvorfra han 1667 avancerede til Kammerherre. Uagtet han saaledes udelukkende var knyttet til Hofstjenesten og aldrig havde arbejdet i Administrationen, blev 1669 det vigtige Embede som yngste Oversekretær i danske Kancelli og Kancelliraad ham betroet. Denne mærkelige Udnævnelse skyldte han, foruden Kongen, Christoffer Gabel, med hvis Datter Armgaard Sophie han 24. Okt. s. A. holdt Bryllup, hædret med et af Børdings saftigste Epithalamier. Som Oversekretær fungerede S., vistnok uden Evne til at gjøre sig gjældende, til Febr. 1680, da han afskedigedes; kort efter udnævntes han til Gehejmerraad og fik Sæde i Kancellikollegiet som almindelig Kancelliraad. Hvad enten man nu har ment at kunne undvære ham i Kollegiet, eller han selv har ønsket at komme i Nærheden af sit Gods Findstrup i Fyn, som han tiltraadte ved sin Moders Død 1684, saa blev han 1688 konstitueret som Vicestiftsbefalingsmand i Fyn med Exspektance paa at blive virkelig Stiftsbefalingsmand samt Amtmand over Odense, Dalum og St. Knuds Amter, hvilket han opnaaede 1694; 1702 lagdes tillige Rugaards Amt under ham. Dog kaldtes han 1698 til Kjøbenhavn for at deltage i Kommissionerne i Raadstuen for Slottet. S., der 1684 havde faaet Danebrogsordenen og 1695 Rang næst Elefantridderne, døde paa Odensegaard 30. Nov. 1704. Hans Enke overlevede ham til Marts 1719. Foruden Findstrup (nu Holstenshus), hvis Tilliggende S. betydelig forøgede, ejede han Dalum Kloster, vistnok fra 1682. Gaardens Navn ændrede han af Courtoisie mod Kongen til

Christiansdal; en Del af Godset bortmageskiftede han til Kronen til Ryttergods; som Følge deraf blev Godset ukomplet, men 1693 fik han Bevilling for Christiansdal til fremdeles at nyde Sædegaards Frihed, og dens Birkeret overførtes paa Findstrup.

S. var næppe i nogen Henseende fremragende; skyldte han Kongegenst sin smukke Karriere, saa maatte han til Gjengjæld — skjønt allerede i en Oversekretærs Embede — finde sig i den unge Kong Christian V's vidtdrevne Løjer, som da man ved Natte-tide trængte ind i hans Gaard paa Hjørnet af Skindergade og Kejsergade, trak ham ud af Sengen, medens hans Frue skjulte sig i et Skab, og tvang ham til med bare Fødder og kun iført Slobrok til Hest at gjøre Kongen og hans Kompagni Følgeskab til Slottet.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Rasmussen Søkilde, Holstenshus og Nakkebølle S. 175 ff. Danske Herregaarde XI: Holstenshus; XV: Christiansdal. A. D. Jørgensen, Griffenfeld I, 187 f. *G. L. Wad.*

Schult (Schulte), **Jørgen**, 1593—1652, til Findstrup, var født 2. April 1593 paa Fædrenegaarden Horneburg i Stiftet Bremen og Søn af Dietrich S. Efter at have fuldendt sine Studier i Wittenberg og set sig om i Bøhmen, Polen og Ungarn vendte han hjem, men kom allerede 1617 til Danmark efter Opfordring af Christian IV, der udnævnte ham til sin Raad og til Kammerjunker hos Sønnen Hertug Frederik, hvad der stod i Forbindelse med Planerne om dennes Erhvervelse af Bremen Stift. Han ledsagede ogsaa s. A. den 8aarige Kongesøn her til og ligeledes 4 Aar senere, da det lykkedes at sætte hans Koadjutorvalg igjennem. For at muliggjøre disse Planer afstod J. S. Hertugen sit Kanonikat i Bremen, og det var vel til Erstatning herfor, at han 1618 fik et Kannikedømme i Roskilde. Med Undtagelse af, at han 1622—23 foretog en Udenlandsrejse til England, Frankrig og Spanien, og at han 1625—26 var Hofmarskal hos Christian IV, var han i denne Tid mest knyttet til dennes yngre Sønner Frederik og Ulrik, fra 1624 som Hofmester. Den sidste ledsagede han 1623 paa en lille Udflugt i Nordtyskland, 1624 til Meklenborg, hvor Hertugen udvalgtes til Biskop i Schwerin, og 1627—28 til Nederlandene og Frankrig, og med Hertug Frederik rejste han 1629—30 til de samme 2 Lande og 1634 til Bremen, hvor Hertugen da overtog Stillingen som Ærkebisp; her forblev J. S. et Par Aar. Ved Siden af disse Hverv røgtede han dog ogsaa andre, var saaledes 1626 under Krigen Generalproviandmester og Krigskommissær og benyttedes oftere, som

naturligt var, til Sendelser til Bremen. 1628 faldt han i Unaade hos Kongen og fik sin Afsked som Hofmester, men s. A. blev han dog Hofraad. Efter 1630 at have faaet Udsten Kloster og Alle Helgens Gods i Norge i Forlening ægtede han 7. Nov. s. A. Anna Margrethe v. Gøtzen, en brandenborgsk Adelsdame (f. 1611), der hørte til Enkedronning Sophies Hofstat. 1631 fik han desuden Krongodset Beldringe ved Præstø i Forpagtning, som han beholdt i 4 Aar, og 1636 købte han Findstrup (nu Holstenshus) ved Faaborg, hvor han opførte en Hovedbygning, og hvis Jordtilliggende han efterhaanden forøgede, og det paa en Tid, som ellers var lidet gunstig for hans Standsfæller til den Slags Transaktioner. 1642 naturaliseredes han som dansk Adelsmand. Medens han, som det synes, levede temmelig tilbagetrukket i Slutningen af Christian IV's Regeringstid, betød Frederik III's Tronbestigelse vistnok en Opgang for ham. 1650 udnævntes han paa ny til Hofraad, og s. A. ombyttede han sin norske Forlening, som han næppe havde set stort til, med Abrahamstrup, men allerede 20. Avg. 1652 døde han paa Findstrup, hvor ogsaa hans Enke mange Aar efter (6. Avg. 1684) endte sine Dage.

L. Jacobssøn, Ligræd. ov. J. S. (1653). *Annaler f. nord. Oldkynd.* 1855, S. 181 ff. *Fridericia, Danmarks ydre polit. Hist.* 1629—60 I, 93. Rasmussen Søkilde, Holstenshus og Nakkebølle S. 161 ff.

C. F. Bricka.

Schulte, Henrik, —o. 1551, Rentemester, formodentlig den H. S. fra Slesvig, som 1511 studerede i Leipzig, findes fra 1518 i Hertug Frederik (I)s og siden i Christian III's Tjeneste som Sekretær og senere som Rentemester for Hertugdømmerne (indtil 1546). I Efteraaret 1523 sendte Kongen ham til den for Kjøbenhavn liggende Hær for at hidkalde Hjælp mod et fra Syd truende Angreb af Christian II. De vanskelige Pengeforhold under Grevefejden, da han skulde skaffe Lønninger til de mange indkaldte Tropper, gave ham nok at bestille, og senere havde han et betydeligt Arbejde med finansielle Overslag og Beregninger; et mærkeligt Forslag om en Omdannelse af Lensindretningen i Jylland (1542) skyldes maaske ham. Skjønt han i Følge sin Stilling nærmest var knyttet til Hertugdømmerne, hvor han havde en Gaard i Redingsdorf ved Eutin i Forlening af Biskoppen af Lybek og ejede en Gaard i Flensborg, virkede han dog ogsaa i Kongeriget, hvor han 1528 fik kongeligt Ejendomsbrev paa en Bod og et Fed paa Falsterbo, i Kansler Wolfgang v. Utenhofs sidste Aar førte Tilsynet med hans Forlening Hindsgavl under hans Fraværelse i Udlandet

og 1542 forlenedes paa Livstid med Hvolgaard i Nørvang Herred. Han døde vistnok i Begyndelsen af 1551 eller lidt forinden. Med hans Arvinger var der Forhandlinger angaaende nogen Uorden i hans Regnskaber.

C. F. Bricka.

Schultz, Georg Christian, 1632—1715, Officer, var født i det brunsvigske 26. Avg. 1632. Under Carl Gustavs første Krig med Danmark var S. Kapitajn ved Oberst Thomstorffs Regiment, men hans Kompagni gik tabt, da de svenske erobrede Fyn 1658. Senere var han som frivillig med ved Kjøbenhavns Forsvar og udmærkede sig særlig ved det «store Udfald» fra Vesterport (23. Avg. 1658). Til Belønning gjorde Kongen ham til Ritmester, først ved et Rytterregiment, som Hans Schack oprettede, og, da dette 1661 blev opløst, ved Rytteriet i Norge. Resten af sin Levetid var S. knyttet til dette Rige. 1665 bortførte og ægtede han Anna Sophie v. Hoven (f. 20. April 1646 † 6. Nov. 1707); hendes Fader, Oberst Reinhold v. H. (VIII, 129), var meget forbitret over denne Forbindelse, men forsonede sig siden med S., der 1671 blev optagen i Adelstanden. 1673 blev S. Oberstlieutenant, 1677 efter sin Svigerfader Oberst for «thronhjemske Regiment nordenfjælds»; en anden Del af Regimentet hørte nemlig under hele Krigen til Hæren søndentjælds. Omtrent ved samme Tid blev S. Krigsraad, en Titel, som dog ikke havde anden Betydning, end at den gav ham Rang over andre Oberster.

I Avg. 1677, da v. Hoven foretog sit bekjendte Tog ind i Jæmteland, førte S. den sydlige af de 2 Kolonner, hvori man rykkede frem. Han bemægtigede sig Hjerpe Skanse og stødte ved Oviken sammen med en svensk Major Rutenkrantz; en Del af dennes Styrke bestod af Jæmter, som, da Nordmændene nærmede sig, gik over til deres fordums Landsmænd; Resten blev efter tapper Modstand tagen til Fange. S. forenede sig dernæst med v. Hoven, slog sammen med denne endnu en svensk Afdeling og førte, da han vendte tilbage til Throndhjem, mange Trofæer: Kanoner, Faner og et Par Hærpavker, med sig hjem. Det følgende Aar marcherede S. med største Delen af sit Regiment over Fjældet syd paa og tog Del i Baahuses Belejring, 1679 stod han derimod atter i det nordenfjældske. I en Stilling ved Aalen tog han 28. Juli, støttet af en Skare bevæbnede Bønder, imod et overlegent Angreb af den svenske Generalmajor Planting, hvem han efter en haard Kamp kastede og tvang til at gaa tilbage til Sverige. S.

Optræden vandt dog ved denne Lejlighed ikke samme Anerkjendelse hos den throndhjemse Befolkning som i 1677; til Dels har man vistnok fundet, at Fjenden havde faaet Lov til at hæрге for stor en Del af Landet, inden der blev ydet Modstand, og en Kommissarius Mikkell Pedersen, som allerede paa Stedet havde givet denne Misfornøjelse Luft, blev endog «formedelst samme Træfnings Diskurs» dræbt i Tvekamp af en Major; thi Officererne holdt paa, at S. havde handlet ret. Der blev ogsaa klaget over, at det Vagthold, som Bønderne havde maattet gjøre paa Grænserne, i Krigens sidste Periode havde givet Anledning til Udpresninger og andre Misligheder.

1680 førte S. Griffenfeld fra Kjøbenhavns Kastel til Munkholm. Han blev s. A. Kommandant i Throndhjem (til 1689) og desuden, ved det throndhjemse Fodfolks Gjenforening til ét Regiment, Chef for dette (til 1708). 1701 blev han Brigadér, 1708 Generalmajor og Aaret efter, da den nordiske Krig brød ud paa ny, højstbefalende over Tropperne nordenfjælds. Norges Vicestatholder Johan Vibe siger, at S. endnu, trods sine 77 Aar, legemlig og aandelig var saa frisk som nogen Sinde og vilde være den bedste til at lede et eventuelt Tog ind i Jæmteland; men denne Ros skyldes dog maaske snarest Mindet om hans tidligere Bedrifter der, thi S. havde ondt ved at hævde sin Myndighed over for de ham undergivne Oberster, og 1711 tog han sin Afsked. Han døde 9. April 1715 paa sin Gaard Vernæs i Størdalen. — Foruden Gods i Norge havde hans Frue efter sin Mormoders Slægt, Urupperne, arvet Ejendomme i Halland og Bleking. Disse bleve under den skaanske Krig beslaglagte af den svenske Regering, og til Trods for aarelange Forhandlinger og gjentagne Løfter fik S. dem aldrig tilbage.

Schnitler, Blade af Norges Krigshist. (1895) S. 150 ff. 169 ff. Klüwer, Norske Mindesmærker S. 55 ff. *H. W. Harbou.*

Schulz, Johan Abraham Peter, 1747—1800, Komponist og Kapelmester, blev født 31. Marts 1747 i Lüneburg, hvor Faderen var Bager. Da Faderen, der var en flittig Kirkegænger, ønskede, at Sønnen skulde blive Præst, blev denne sat i Latinskolen. Ved Disciplenes Kortjeneste i Kirken vakte den livlige Drengs smukke Sopranstemme og hans medfødte Evne til at synge endog vanskelige Sager fra Bladet almindelig Opmærksomhed. 11 Aar gammel begyndte han allerede at komponere uden at kjende noget til Har-

monilæren; men heldigvis tog den dygtige Organist ved Johanneskirken Schmügel, en Hamburger af Fødsel og Elev af den berømte Telemann, sig af Drengens musikalske Opdragelse, lærte ham Theori og Orgelspil, ja lod ham endog bo i sit Hus, hvor der var ganske anderledes Ro til at øve sig end i det tarvelige Hjem. Hans hurtige og store Fremskridt paa Orgelet, det eneste Instrument, som Faderen havde Agtelse for, aabnede endelig dennes Øjne for, hvad der var Sønnens rette Livsopgave, og 1765 gav han S. Lov til at rejse til Berlin, hvor han var saa heldig at gjøre Bekjendtskab med Phil. Em. Bach, der anbefalede ham til den bekjendte Theoretiker Kirnberger. Men her kom han i en stræng Skole. Alt, hvad han tidligere havde komponeret, blev kasseret, og han maatte begynde forfra som en Skoledreng. S. arbejdede med Jærnfliid, og til Gjengjæld tog Kirnberger ham i sit Hus, sørgede for ham som en Fader og var utrættelig i at undervise ham i simpel og figureret Koralsstil, i enkelt og dobbelt Kontrapunkt. Heri var Kirnberger en Mester i gammeldags Betydning, men Praktiker var han ikke; at tage sin Elev med paa Koncerter faldt ham ikke ind, og Orgelspillet blev lagt paa Hylden. S. tilstaar ogsaa, at hvad han den Gang vandt i theoretiske Kundskaber og Kritik, det tabte han i Opfindelsesevne, og at han senere havde vanskeligt ved at gjenvinde sin medfødte Lethed i at skrive melodisk og behagelig. Heri ligger maaske Grunden til, at han forholdsvis sent — over 30 Aar gammel — debuterede som Komponist med et 1778 udgivet Hæfte Klaverstykker, der for Resten fandt en meget rosende Modtagelse ligesom hans Aaret efter udkomne 24 «Gesänge am Clavier».

I 3 Aar var han i Lære hos Kirnberger; da skaffede denne ham en god Stilling som Akkompagnatør hos en rig polsk Fyrstinde Sapieha, med hvem han rejste i 4 Aar i Italien, Frankrig og Tyskland. Paa disse Rejser besøgte han Jos. Haydn i Wien og lærte dennes Værker at kjende, hvilke med deres inderlige og naturlige Forening af Melodik og harmonisk Kunst gjorde et stærkt Indtryk paa ham. 1772 forlod han i Warschau Fyrstindens Tjeneste og fik en lignende Plads hos hendes Slægtning Fyrst Sapieha, der residerede i Dereczyn, en lille By i Lithauen. Men Akkompagnatørtjenesten trættede S., saa at han kun holdt ud at være der i 6 Maaneder og 1773 rejste tilbage til Berlin. Her fik han snart en omfattende Virksomhed, dels som Musikforfatter ved at redigere de musikalske Artikler i 2. Del af Sulzers «Theorie der

schönen Künste» og ved at hjælpe Kirnberger med Udgivelsen af dennes «Die wahren Grundsätze zum Gebrauch der Harmonie», dels som en søgt Lærer i Sang og Klaverspil.

Ved det kongl. franske Theater i Berlin blev S. ansat som Musikdirigent 1776; men 1778 blev Theatret nedlagt. Den musikalske Prins Henrik, der overværede nogle Privatforestillinger — smaa franske Operetter, som Kronprinsessen og hendes Hofdamer opførte under S.s Ledelse —, syntes saa godt om S., at han engagerede ham fra 1. April 1780 som Kapelmester ved sit franske Theater i Rheinsberg. Ikke længe efter ægtede S. en vakker ung Pige, Wilhelmine Flügel, der var i Huset hos sin Onkel Carl Sievert, Kammermusik hos Prinsen. Men den huslige Lykke varede kun kort. Først mistede de deres Barn, derefter sygnede hans Hustru hen og døde i Sommeren 1784. Et Par Aar senere fandt han dog Trøst for sit Tab ved at ægte sin afdøde Hustrus Søster Louise Charlotte Philippine Flügel. Der var heller ikke Tid til at sørge i det muntre Rheinsberg, thi Prinsen forlangte meget Arbejde af sin Kapelmester, og S. skaanede sig ikke i nogen Retning. I de 7 Aar, han tilbragte i Rheinsberg, opførte han foruden en Mængde af de bedste franske Operetter, hvoraf navnlig Grétrys vare ganske efter S.s Hjærte, de bedste store Operaer af Gluck, Piccini og Sacchini. Tillige komponerede han for Theatret i Rheinsberg mange større og mindre Lejlighedskompositioner samt Operetten «La fée Urgèle», Operaen «Aline, reine de Golconde» og endelig sit mest berømte Værk: Ouverturen og Korene til Racines Tragedie «Athalie». Denne Musik, som han skrev 1782 efter Prinsens Opfordring, bragte hans Navn viden om, hvortil ogsaa hans Ven Professor C. F. Cramer i Kiel bidrog meget ved at oversætte Texten paa Tysk og ved 1786 at udgive et Klaverudtog af Musikken. S. A. blev den med Bifald opført ved en Koncert i Berlin, og da den i Jan. 1787 under Kunzens Anførsel blev givet i 3 Repriser ved de aristokratiske Koncerter i det Schimmelmanske Palais i Kjøbenhavn, hvor Hoffet var tilstede, og hvor den ellers ikke synderlig musikalske Kronprins Frederik efter et Øjenvidnes Beretning blev rørt indtil Taarer, gjorde den et saadant Indtryk, at S., der for øvrigt tidligere efter Sigende var anbefalet af Naumann (XII, 144), fik Tilbud om at overtage det ledige Embede som kongl. dansk Kapelmester. Ikke ugjærne modtog han denne Stilling baade paa Grund af de gode Vilkaar — omtrent dobbelt saa høj en Gage, som han havde i Rheinsberg —,

og særlig fordi han siden 1785 havde følt sig ilde til Pas der paa Grund af de ham ufortjent tilføjede Krænkelser fra den musikalske, men stokpedantiske og bidske Prinsesse Amalies Side.

I Kjøbenhavn, hvor han ankom 19. Okt. 1787, begynder en ny og særdeles frugtbar Periode af hans Kompositionsvirksomhed. Allerede paa Forhaand havde hans Musik skaffet ham mange Venner i Danmark; thi foruden «Athalie» havde hans i Tyskland epokegjørende og endnu kjendte, fortræffelige «Lieder im Volks-ton» fundet Vej her op; endnu mere populære bleve de, da Rahbek 1792 udgav et Udvalg af dem med danske Texter. I øvrigt satte S. sig hurtigt ind i dansk Sprog og Litteratur. Hans første for Almenheden opførte danske Komposition var et Kor i en Prolog af Thaarup ved Kronprinsens Tilstedeværelse i Theatret 8. Déc. 1788; men allerede i Vinteren 1787—88 havde han til Ewalds Text komponeret sit klassiske Passionsatorium «Maria og Johannes», som med stort Bifald var blevet opført ved Hoffet i Fasten 1788. Fra 1789 af, hvor det udkom i Klaverudtog, blev det ofte opført og 1791 endog udgivet i Partitur efter et af S. udtænkt Ciffer-system. At komponere en original dansk Opera var S.s inderligste Ønske, og Thaarup var ogsaa begyndt paa en Text dertil, men kunde ikke blive færdig med den. Theaterdirektionen, som gjerne vilde have en ny Opera til Kongens Fødselsdag 1789, bestemte sig derfor til at give S.s franske Opera «Aline», oversat paa Dansk og omarbejdet af S., der tilkomponerede en Del Balletmusik. Trods visse nationalistiske Bestræbelser modtoges den med stort Bifald og holdt sig paa Repertoiret i henved 30 Aar. Men en endnu længere Levedygtighed og en endnu mere begejstret Modtagelse var forundt hans næste dramatiske Arbejde, det lille Enakts-Syngespil «Høstgildet», opført første Gang ved Kronprins Frederiks og hans Bruds Indtog 16. Sept. 1790. Thaarups Text og S.s Toner dannede her et karakteristisk nationalt Billede af den hele rolige og lykkelige Tidsaand, der herskede under Kronprinsens og Bernstorffs Styrelse, og som Bevis paa Stykkets Popularitet kan anføres, at det fra 1790—1835 blev opført 65 Gange. Endnu i den nyeste Tid er det givet paa vort Nationaltheater ved Aarhundredets Slutning som en pietetsfuld Hyldest til vore Forfædres Minde. En lignende Lykke gjorde hans 2 følgende dramatiske Arbejder, Toakts-Syngestykkerne «Indtoget», Text af P. A. Heiberg, og «Peters Bryllup», Text af Th. Thaarup, begge opførte 1793. Igjennem Melodierne i disse Stykker sang S. sig ind i det danske Folks Hjærte,

og man kan uden Overdrivelse sige, at han og hans Efterfølger Kunzen skabte den danske Vise, der danner Prototypen for den af S.s Elev Weyse saa smukt og rigt udformede Romance.

S. var en dyb religiøs Natur. Allerede i Rheinsberg havde han til den fritænkere Prins Henriks Forbavelse udgivet flere Samlinger af religiøse Sange; nogle af disse Melodier klinge endnu i vore Kirker, f. Ex. «Her komme, Jesu, dine smaa». I Danmark skrev han, i Samklang med de Reventlowske Bestræbelser paa Trolleborg, hvor S. var en hyppig og kjær Gjest, et lille Skrift om Musikkens Indflydelse paa Folkets aandelige Dannelse. Det udkom 1790 og fremkaldte nogen Diskussion, hvoraf vistnok som et praktisk Udslag resulterede forskellige kirkelige Kompositioner af S. 1791 opførtes saaledes i Slotskirken Thaarups Hymne: «Gud Jehova, vi prise dig», hvis grandiose Begyndelse er almen bekendt fra Berggreens «Skolesange». Den blev s. A. oversat paa Tysk af S.s intime Ven Joh. Heinr. Voss og er det af hans her i Landet komponerede Værker, som er blevet mest bekendt i Udlandet. Endnu i 1845 blev en Partiturudgave heraf udgivet og uddelt som Examenspræmie i «Berliner Sing-Akademie». Det vilde føre for vidt at opregne den lange Række af Kirkemusik til danske Texter, som S. i de sidste 4 Aar af sit Ophold i Danmark komponerede; her skal blot fremhæves Passionsoratoriet «Christi Død» af Baggese, opført 1792 og oftere, ligesom flere af de følgende. I Modsætning til mange andre Værker af S. henlaa det i Manuskript, til det 1879 blev udgivet i et forkortet Klaverudtog ved «Samfundet til Udgivelse af dansk Musik». End videre Edv. Storms «Hymne» (opført 1792), Baggese «Lovsang» (1793), Oratoriet «Frelserens sidste Stund» af V. K. Hjort (1794) og Cl. Frimanns «Hymne» (komponeret 1794). Hans sidste større Værk var Thaarups «Sørgesange» ved Arveprinsesse Sophie Frederikkes Bisættelse (1794).

S.s Helbred, der i længere Tid havde været svagt, led et ubodeligt Knæk ved hans energiske Bestræbelser for ved Christiansborg Slots Brand 1794 at redde saa meget som muligt af det der opbevarede rige kongl. Musikarkiv. Efter Lægens bestemte Erklæring var det en Nødvendighed for hans syge Bryst, at han maatte tage sin Afsked og rejse til et varmere Klima. Rørende er det at se den i «Minerva» aftrykte Adresse, hvori samtlige Kapelmusici bede ham om ikke helt at opgive sit Embede og tilbyde at lette ham Byrden i enhver Henseende, og ligeledes af hans

Svar at se, hvor inderlig han følte sig knyttet til sin Stilling. Men foruden at S. efter Samtidens Vidnesbyrd var en aldeles ypperlig Dirigent og havde den Evne at kunne inspirere dem, han virkede sammen med, elskede han ogsaa sit Kapel. Ikke blot var paa hans Initiativ Kapellets Enkekasse bleven stiftet (8. Nov. 1789) og forøget ved hans personlige Anstrængelser, særlig ved de Koncerter, han gav for den, og paa hvilke i Regelen en eller anden ny Komposition af ham blev opført for første Gang, men ogsaa havde han i sit Testamente bestemt, at et i Forhold til hans Bo betydeligt Legat skulde under visse Eventualiteter tilfalde Kapellets Enkekasse i Kjøbenhavn, den Bý, «hvor han havde erhvervet sin hele Formue, og som han betragtede som sit Hjemsted».

27. April 1795 forlod han Kjøbenhavn, besøgte om Sommeren Slægt og Venner og rejste i Sept. i Følge med sin Ven Kammerherre H. W. v. Warnstedt fra Hamborg til Lissabon. En vældig Storm forslod imidlertid Skibet af dets Kurs og førte det som Havarist til Arendal i Norge, hvor S. maatte blive Vinteren over. En forbigaaende Bedring afløstes af et Tilbagefald, og hans hidtil gode Mod forlod ham, saa at han ganske opgav Rejsen til Syden og kun længtes efter at gjense sine kjære. I April 1796 rejste han fra Arendal over Hamborg til Lüneburg, hvor han traf sin Hustru og sit eneste Barn. Vinteren tilbragte de i Berlin og Sommeren 1797 i Rheinsberg. Men her traf ham det tungeste Slag: hans elskede Hustru døde 8. Nov. Efter hendes Død lammedes hans Kræfter fuldstændig; komponere kunde han ikke længere, det højeste, han drev det til, var nogle kritiske Artikler og Recensioner. Hvilleløs flakkede han med sin lille Datter fra det ene Sted til det andet, ængstelig vaagende over hendes Sundhed og udtæret af stadig tiltagende Blodstyrtninger, indtil Døden endelig 10. Juni 1800 i Schwedt ved Oderen forløste ham fra hans Lidelser. Hans betydelige Samling af Musikalier tilfaldt efter Testamentet Musikdirektør Fr. Haack i Stettin. — S. var en ualmindelig afholdt Mand, men han var ogsaa et sjældent Menneske: et lyst Hoved og en udviklet Forstand i Forbindelse med et stort Hjærte, en Ordenssans i alt, ogsaa det økonomiske, og paa den anden Side en ubegrænset Hjælpsomhed og Uegennyttighed, en medfødt Taktfølelse, der gjorde hans Omgang lige tiltrækkende for høje og lave, og en Beskedenhed, der bundede i hans dybe Religiositet.

Gerber, Lex. der Tonkünstler. Allg. musikal. Zeitung, 3. Jahrg. Ledebur, Tonkünstlerlex. Berlins. J. H. Voss, Briefe (1829—32). Overskou, Den danske

Skueplads III. E. O. Lindner, Gesch. des deutschen Liedes. V. C. Ravns Fortale til Klaverudtoget af «Christi Død» (1879). Vierteljahrsschr. f. Musikwissenschaft X. L. Bobé, Efterl. Papirer fra den Reventlowske Familiekreds (passim).
S. A. E. Hagen.

Schultz, Johan Frederik, 1756.—1817, Bogtrykker, er født 1. Marts 1756 i Odense, hvor hans Forældre vare fattige Haandværksfolk. Efter at have været i Bogtrykkerlære i sin Fødeby kom han 1777 til Kjøbenhavn, hvor han fik Plads i det Berlingske Bogtrykkeri. 1783 købte han Sanders lille Officin, som han arbejdede stærkt op; han var ikke alene Bogtrykker, men Forlægger. Han stod i Bekjendtskabsforhold til Rahbek, Nyerup, Thaarup, Pram, Baggesen m. fl. af Datidens Forfattere. 1786 blev han Universitetets 2. Bogtrykker og 1789 Hofbogtrykker. 1792 ægtede han Bryggerenken Dorothea Christine Hostrup, f. Holm (f. 1755 † 6. Febr. 1821), og blev derved Ejer af Gaarden paa Hjørnet af Højbroplads og Læderstræde. Den brændte i Kjøbenhavns Brand 1795 med hele hans Bogtrykkeri, Forlag og Papiroplag. Men nu købte han det gamle Høpfnerske Bogtrykkeri og drev det i den snart gjenopbyggede Gaard paa Højbroplads. Ved Kjøbet af dette Bogtrykkeri blev han Universitetets 1. Bogtrykker og Direktør for det kongl. Bogtrykkeri og fik Eneret til paa Universitetets Vegne at udgive Almanakker. 1806 er hans Bogtrykkeri det største i Kjøbenhavn. Han nød betydelig Anseelse og var bl. a. Kirkeværge ved Nicolai Kirke. Han døde 28. Nov. 1817. Efter hans Død fik hans Enke Bevilling til at fortsætte Bogtrykkeriet, og ved hendes Død i 1821 gik det over til hendes Søn af 1. Ægteskab Jens Nicolai Christian Hostrup, der kaldte sig *Jens Hostrup Schultz* (f. 26. Maj 1782 † 12. Sept. 1849) og havde lært Bogtrykkeriet hos sin Stiffader. Den Eneret, han troede at hans Bogtrykkeri gennem det Høpfnerske Bogtrykkeri havde til at udgive Holbergs Komedier, blev ham fradømt i 1836, og fra 1843 overtog Universitetet selv Almanakforlaget. Men desuagtet vedblev det Schultziske Bogtrykkeri at hævde sin Stilling, det anskaffede 1835 den første Hurtigpresse, der skulde bruges her til almindeligt Bogtryk (de 3 tidligere anskaffede vare til Bladforetagender), og S. førte som sin Stiffader Titel af baade Universitetets 1. Bogtrykker og Direktør for det kongl. Bogtrykkeri. 1837 var han mellem Boghandlerforeningens første, stiftende Medlemmer. Han var 2 Gange gift, men begge hans Hustruer døde før ham.

C. Nyrop, Den danske Boghandels Hist. II. Skand. Bogtrykker-Tid. 1872, S. 177; 1874, S. 53; 1875, S. 25. Selmer, Nekrolog. Saml. II, 277.

C. Nyrop.

Schultz, Johann Matthias, 1771—1849, Filolog, Søn af Matthias S. og Agnete f. Schmidt, blev født 25. (27.?) Marts 1771 i Skodborg i Haderslev Amt, kom 1783 i Haderslev Skole og gik 1789 der fra til Universitetet i Jena og siden til Kiel for at studere Theologi og Filologi. Allerede 1793 blev han paa Grund af sin Dytighed ansat som Konrektor ved Domskolen i Slesvig og virkede i dette Embede til 1802; han giftede sig i denne Tid med Lucie Charlotte Dau. Medens han var her, bleve de 2 Runestene Hedebystenen og den første Vedelspangsten fundne, og i Forening med Mekanikus J. C. Jürgensen (IX, 7. 647) udgav da S. 1799 anonymt en for sin Tid fortræffelig Beskrivelse og Forklaring af disse Mindesmærker, hvis Betydning i sproglig og historisk Retning han anede. Han underkastede sig ogsaa her 1795 «Examen rigorosum» som Theolog paa Gottorp Slot; men for øvrigt syslede han senere ikke mere med Theologien, men dyrkede alene Filologien. 1799 udgav han i Slesvig en tysk Oversættelse af Marcus Aurelius Antoninus' «Selvbetragtninger» med filologisk-historiske Noter og et Forsøg over Antoninus' filosofiske Grundsætninger; senere hen fulgte et lignende Værk over Epiktet i 2 Bind (Altona 1801—3); og tillige leverede han en kritisk Udgave af det førstnævnte Værk med latinsk Oversættelse og Samling af forskellige lærdes Kommentarer dertil (Slesv. 1802). Disse filologiske Arbejder skaffede ham ikke ringe Anseelse og foranledigede, at han 1802 kaldtes til Kiel som extraordinær Professor i Filosofi og Filologi. Her holdt han saa i en lang Aarrække ret besøgte Forelæsninger over forskellige Æmner af græsk og latinsk Filologi, Filosofi og Historie; men synderlig Berømmelse i videre Kredse naaede han dog ikke. Foruden enkelte andre Skrifter udgav han nogle Arbejder over den græske Histories Kronologi; for et af disse blev han ved Sekularfesten for Reformationen 1836 udnævnt til Æresdoktor i Filosofien ved Kjøbenhavns Universitet. I Febr. 1837 giftede han sig i andet Ægteskab med Antonie Albers, Forstanderinde for en Pigeskole i Hamborg. Efter at han 1843 havde fejret sit 50aarige Embedsjubilæum, tog han 1846 sin Afsked med Pension og boede siden i Quickborn ved Altona indtil sin Død, 10. Dec. 1849.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Allg. Deutsche Biographie XXXII.

Selmer, Nekrolog. Saml. II, 565 ff. Wimmer, Sønderjyllands hist. Runemindesmærker S. 5 f.

M. Cl. Gertz.

Schultz, Johan Philip, 1820—87, Søofficer. Forældrene vare Kommandør August Diderik S. (f. 12. Maj 1788, † som Toldinspektør i Vejle 5. April 1862) og Christophine Louise f. Holm (f. 5. Sept. 1788 † 21. Juni 1873). S. er født 16. Nov. 1820, blev Sekondlieutenant i Marinen 1840, Premierlieutenant 1849, Kapitajnlieutenant 1862, Kapitajn 1868, Kommandør 1869 og Kontreadmiral 1884. Efter opnaaet Aldersgrænse afgik han 1885. Efter nogle Togter som ung Officer ansattes S. 1841 ved Søkartarkivet, hvor han lagde gode Anlæg for Søopmaalingen for Dagen; 1845—48 var han Vagerinspektør, ligeledes 1851 og 1854—55. Under Krigen 1848—50 gjorde han Tjeneste som Adjudant og militær Sekretær hos Marineminister Zahrtmann, 1852—53 var han paa Togt til Vestindien, 1856—58 næstkommanderende ved Søkadetakademiet, 1859—63 ledede han Søopmaalingerne. I Krigsaaret 1864 var han næstkommanderende paa Linjeskibet «Skjold» og deltog i Affæren ved Swinemünde 17. Marts. Efter et Togt til Island som Chef for Skonnerten «Fylla» ansattes han 1865 som Chef for Marineministeriets Sekretariatskontor, avancerede herfra 1866 til Departementsdirektør for Admiralitetet og 1880 til Direktør for Sekretariats- og Admiralitetsdepartementet. 1871—72 førte S. Fregatten «Jylland» til Vestindien, 1879 Fregatten «Sjælland» til Lissabon, 1885 var han Chef for Øvelseseskadren. Ved sin Afgang 1886 dekoreredes han med Storkorset af Danebrog (Kommandørkorset havde han faaet 1876), men forfaldt derefter til Tungsindighed og døde 4. Okt. 1887. Han var gift med Signe f. Haagen (f. 29. Dec. 1820 † 7. Febr. 1875), Datter af Nationalbankdirektør Chr. Wilh. H. (VI, 435).

C. With.

Schultz, Julius Vilhelm, f. 1851, Billedhugger og Medaillør. S. er Søn af Hofgravør Peter Carl S. (f. 1812 † 1881) og Anne Marie f. Andresen (f. 1812 † 1880) og fødtes i Kjøbenhavn 21. Maj 1851. Da han i 1866 kom ind som Elev af Kunstakademiet, var det Meningen, at han skulde forberedes udelukkende til at blive Gravør; efterhaanden fik han dog, særlig under Paavirkning af Jerichau, mere Lyst til Billedhuggerkunsten og uddannede sig i denne, til han 1870 kunde erhverve sig Afgangsbetegnelse som Modelerer. I 1873 debuterede han, der efter at have forladt Akademiet

var vedbleven at arbejde under Jerichau, paa Charlottenborgudstillingen med 2 anselige Arbejder, «En sovende Hyrdedreng med sin Hund» og Statuen «Philoktetes», hvilket sidste Kunstværk indbragte ham Akademiets mindre Guldmedaille; i det følgende Aar kom 3 livfulde og dygtig gjennemførte Portrætmedailloner og i 1875 foruden et Relief, «Johannes prædiker i Ørkenen», den smukke Statue «Ivar Huitfeldt», der lønnes med den Neuhausenske Præmie. Den store Guldmedaille fik S. i 1877 for Relieffet «Jesus tor Disciplenes Fødder», og s. A. tilkjendtes ham Akademiets Rejsestipendium paa 2000 Kr., for hvilket han begav sig til Paris, hvor det var hans Hensigt at uddanne sig til Medaillør. Han udførte ogsaa der flere Stempler, men da han efter at have studeret i Frankrig omtrent 1½ Aar kom til Rom, vendte han tilbage til den egentlige Billedhuggerkunst og modellerede bl. a. det første af sine Hovedværker, Gruppen «Adam og Eva», der blev udstillet 1881, s. A. som han kom hjem fra sin første Udenlandsrejse. Kunstværket vakte ikke ringe Opmærksomhed og indbragte S. i Hjemmet Halvdelen af den Eibeschtske Præmie, paa Pariser-Udstillingen en Sølvmedaille; senere blev det udført i Marmor og erhvervet til Nationalmusæet. Sin anden større Udenlandsrejse foretog S. i 1885 med det Anckerske Legat; s. A. udstillede han paa Charlottenborg en Buste af Sarah Bernhard og «den Madvigske Æresmedaille»; i 1886 kom hans «Gruppe til et Gravmonument», en fin og aandfuld Komposition med Figurer i mere end naturlig Størrelse. Mellem hans senere Værker kan nævnes den smukke Marmorstatuette «Vittorio» (1888), Gruppen «En Moder med sit Barn» (1890, Ribe Stiftsmusæum), Statuen «Judith» (1893) og Statuen «Baggesen», udstillet og kjøbt til Nationalmusæet 1901, end videre Medaillen til «Dansk Jagtforening» med en ypperlig løbende Hund og «J. C. Jacobsens Jubilæumsmedaille». S. hører til de danske Billedhuggere, der tidligst og stærkest have fjærnet sig fra den Thorvaldsenske antikiserende Stil og ladet sig paavirke af andre, mere moderne, særlig franske Strømninger. Han er en dygtig og selvstændig Kompositør, hvis Figurer navnlig udmærke sig ved skøn og rolig Linjeføring, og sidder inde med ikke ringe Evne til livlig og karakterfuld Modelling.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. •

Sigurd Müller.

Schultz, Niels Stockfleth, 1780—1832, Præst, var født i Krødsherred 1780 (døbt 14. Marts) af Forældrene Ole S., resid.

Kapellan til Sigdal, og Anne Kirstine f. Stockfleth. Efter Faderens Død (1796) var der stor Fattigdom, og man tænkte paa at sætte ham i Skomagerlære, men Almuen var bleven opmærksom paa den livlige Gut, samlede Penge og skaffede ham Undervisning, saa han snart kunde optages i Christiania Latinskoles næstøverste Klasse. Her fra flyttedes han efter et Fjerdingaar op i Mesterlektion, hvorfra han dimitteredes 1799. 1802 fik han Attestats, hvorefter han tog sit Ophold i Kjøbenhavn, ernærede sig ved Informationer, navnlig i Engelsk, og understøttede en yngre Broder ved Universitetet. Han var i Vaaben baade 1801 og 1807, da han var Kapitajn ved Studenterkorpset. S. A. udgav han en praktisk engelsk Sproglære og vedblev sine Informationer og sin Syslen med litterære Sager, til han 1809 blev udnævnt til resid. Kapellan ved Frue Kirke i Throndhjem, i hvilket Embede han blev til sin Død, 30. Maj 1832. I Throndhjem interesserede han sig meget for Skolevæsenet og læste gratis et Par Aar Engelsk i Realskolen. Her knyttedes han til den senere Statsraad Christian Krohg (IX, 527), for hvem han skulde blive en betydningsfuld Støtte og Medkæmper i Politikken. Ved sin pastorale og filantropiske Virksomhed var han tidlig bleven en af Throndhjems fremragende Mænd, og efter at være bleven valgt til Repræsentant paa det overordentlige Storting 1814 beholdt han sin Plads paa alle de Samlinger, han oplevede, og mødte paa alle Ting undtagen 1821 og 1830, da han undslog sig.

Det er som Politiker, S. vandt et stort Ry, — maaske større end hans Fortjenester. Hans vennesele Personlighed, strænge Retfærdighed, hans Kundskabsrigdom og Talerbegavelse vandt ham Beundrere, ogsaa blandt dem, der ikke kunde følge ham i hans, til Dels yderliggaaende, Meninger og Forslag. Han holdt lige strængt paa Kongens og Folkets Rettigheder, og som han med den skarpeste Mistænksomhed betragtede og behandlede alt, hvad der kom fra Regeringen, saa han med lige saa stor Mistro paa Bondebefolkningen, hos hvem han mente at de formodede svenske Amalgamationsplaner let kunde slaa an. Tapperhed i Tale mod Kongens Person og alt, hvad der kunde formodes at bære en Sammensmeltningens Tanke, var i hine Tider betegnende for den ægte Patriot, og i dette Stykke havde S. næppe sin Overmand. Han var en Ynder af de stærke Vaaben og vilde bruge Rigsretten i Tide og Utide, men det kom ikke længere end til Forslaget. Hans Stortingsvirksomhed er derfor ikke mærket ved store Resul-

tater, om det end tør siges, at intet kom frem i disse Aar, uden at han i Komiteer og paa Tinget havde sin Del deri. Med Aarene tog hans Iver af, og paa det sidste Storting, han mødte i (1827—28), mærkedes langt mindre til ham end tidligere. Tiderne vare forandrede, nye Mænd som Riddervold og H. Foss vare komne op, og han havde vel ogsaa faaet et klarere Syn paa Sagerne, ligesom hans Helbred var svækket, ikke mindst ved det ihærdige Arbejde paa Tinget. Der blev allerede 1816, og det af Kirkedepartementets Chef, Statsraad N. Treschow, talt om, at Forbigaaelse paa Embedsbanen havde sin Del i hans skarpe Opposition, men personlig Bitterhed har næppe været hans Sag, om han end led under Tidernes Tryk og trængte til større Indtægter, ikke mindst for sin store Godgjørenhed. Han var barnløs, men opdrog 7 Plejebørn.

Til at arbejde som Forfatter paa det theologiske og kirkelige Felt har S. næppe følt sig skikket. Dertil havde Politik og filantropiske Interesser for meget at sige hos ham, og det tør vel mere være disse end nogen fremragende theologisk Dygtighed, der skaffede ham den Ære at staa som Præses i det kongl. Videnskabselskab. Han udgav dog en Samling Prædikener (1823), der fik en stor Udbredelse og udkom i 2. Oplag efter hans Død. Af hans efterladte Prædikener samlede hans Plejesøn Provst P. T. Holtermann 1838 en Postille, der ogsaa udkom i 2. Oplag. Denne store Udbredelse skyldes vistnok det Ry, han havde vundet paa andre Kanter, og vel ogsaa Mangelen paa tidsmæssige Postiller i Landet. I sine Prædikener vil han «lade baade Fornuften og Hjærtet vederfares Ret», og de bære da ogsaa Mærker af den rationalistiske Tid, hvori Forfatterens Udvikling faldt, saa han bliver væsentlig Moralprædikant, — visselig ikke upaavirket af Mynster.

S. blev gift 19. Nov. 1808 i Kjøbenhavn med Anna Louise Frederikke Rohleder (f. 1. Febr. 1782 i Kjøbenhavn, † 23. Juli 1870 i Aarhus), Datter af Skræddermester Carl Frederik R. og Maria Magdalena f. Runde.

N. S. Schultz, Prædikener til hver Søndag og Helligdag i Aaret, 2. Opl. (Chra. 1843), Fortalen. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *D. Thrap.*

Schulz, Peder, o. 1691—1773, Sprogmand, levede i Kjøbenhavn og døde som gammel Student i Almindeligt Hospital 22. April 1773, 82 Aar gammel. 1714 blev han Student fra Frue Skole i

Kjøbenhavn. 1724 udgav han «Danskens Skriverigtighed», en Bog, der, som Titelen udviser, især angaar Stavemaaden. De Forandringer, han foreslog, ere væsentlig de samme, som mange andre Sprogmand have tilstræbt, og som Tid efter anden ere blevne gennemførte i den danske Retskrivning.

N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. IV, 366.

P. K. Thorsen.

Schultz, Peter Heinrich, 1772—1822, Handelsmand, var født i Hamborg 2. Marts 1772 og var en Søn af Kjøbmand Johann Heinrich S. Faderen flyttede til Altona, og S. kom i hans Forretning, men fik foruden den merkantile Uddannelse Lejlighed til at erhverve sig omfattende Kundskaber i andre Retninger. Han overtog senere Faderens Forretning, som han udvidede betydelig, og foruden at drive en omfattende Handelsvirksomhed, særlig i Hertugdømmerne, anlagde og ledede han en Tobaksfabrik i Varde. 1801 blev han Premierlieutenant i Landeværnet. Han udmærkede sig senere under Krigen og fik efter dennes Afslutning Afsked som Kapitajn. S. har skrevet nogle Tidsskriftsartikler, dels i «Schlesw.-Holst. Provinzialberichte», hvor han behandlede Fattigvæsensspørgsmaal og særlig forsvarede Fattigkolonien Friedrichsgabe mod de Angreb, der rettedes imod den, og dels i «Nyeste Skilderi af Kjøbenhavn», hvor han foruden en enkelt Artikel af teknisk Indhold navnlig skrev om Penge- og Bankvæsen. Som Kjøbmand og Fabrikant samlede han sig en stor Formue, og han efterlod ved sin Død et betydeligt Beløb i Legater til velgjørende Øjemed. S. var gift med sin Kusine Ingeborg Christine Anchersen f. Fridsch, Datter af Fysikus A. F. F. i Ribe, hvilket Ægteskab imidlertid opløstes, og han ægtede senere (1808) Henrica Morville, Datter af Degn i Nørre Nissum, Cand. theol. Gregers M. — Han døde 30. Maj 1822 i Altona.

Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26. Erslew, Forf. Lex.

E. Meyer.

Schultze, Christian Ernst Wilberg, 1743—1819, naturhistorisk Forfatter, er født i Rendalen 16. April 1743 af Forældrene Sognepræst Christian Wilberg, der under sin Studietid i Göttingen havde tillagt sig Navnet Schultze (f. 1712 † 1750), og Catharina f. Krøyer. Han blev Student 1768 og hengav sig snart med Liv og Sjæl til Naturvidenskabernes, samlede Herbarier og Insekter. Han fik siden Kommunitetet og Valkendorfs Kollegium, hvor han foretog meteorologiske Observationer i Haven. Senere blev han Hus-

lærer i Christiania, hvor han 1782 udgav «maanedlige Tidender» af naturhistorisk Indhold, — populært og ikke uden Interesse, da Hans Strøm skrev adskilligt deri. De fortsattes i «Christianiæ fysikalske Aarvog» 1783, der ogsaa væsentlig indeholder oversatte smaa Afhandlinger om Meteorologi, Elektricitet osv. Ved denne Tid kom han tilbage til Kjøbenhavn og blev Huslærer hos Biskop Balle, medens han vedblev Udgivelsen af den fysikalske Aarvog, til han 1790 blev ansat som Klokker, Skolelærer og Bedemand i Kragerø. Han sørgede for, at han ikke blev glemt som Forfatter, da han var hensat til dette fjærne Sted, hvor han længe mindedes som en Lærer, der med Humanitet og Dygtighed hævdede sin Plads. Han var hele sit Liv betagen af en overordentlig Læselyst og Trang til at meddele sine Kundskaber paa Tryk. Det er næppe tvivlsomt, at han herved har udbredt megen populær Naturkundskab, men naar han vilde gaa videre og gjøre Opdagelser eller «udlede Grunde for nogle menneskelige Handlinger af Aander-nes Indflydelse», bliver det til vilde Hypoteser og tarvelige Historier om Spøgelser, Nisser og Mareridt, hvilket sidste efter hans Mening har sin Grund i en plagende Aand. Han døde i Lavrvig 25. Marts 1819. Han blev gift i Christiania 9. Sept. 1785 med Elen Marie Henny (f. 1763, † i Kragerø 1809, begr. 5. Juni).

Personalhist. Tidsskr. 2. R. V, 198. Lærde Efterr. 1803, Nr. 25. 29. 31.

D. Thrap.

Schultze, Hieronymus Johan, 1716—1803, Krigsdeputeret, var tysk af Fødsel og skal være kommen til Danmark som hvervet Trommeslager, men kom snart ind paa Kontorvejen, først i Krigskancelliet, hvor han 1746 blev Sekretær (Kontorchef); tillige var han Avditor (fra 1743) og Regimentskvartermester (fra 1754) ved Landkadetkompagniet og Drabantkorpset. 1757 traadte han over i Landetatens Generalkommissariat og var derefter i næsten 40 Aar Deputeret i de Kollegier, som under vekslede Navne (Generalkrigsdirektorium, Generalitets- og Kommissariatskollegium) og Organisationsformer stode i Spidsen for Hærens Administration. Ved Siden heraf var han til forskjellige Tider Medlem af Slotsretten og af særlige Direktioner (for Vejvæsenet, det militære Varemagasin), ligesom han ogsaa gjentagende sad i Kommissioner, til Dels af stor Betydning, saaledes de 2, der udarbejdede Omorganisationerne af 1774 og 1785. Uden Tvivl har S. her gjort Nytte ved sit nøje Kjendskab til alle formelle Bestemmelser vedrørende militære For-

hold (Kollegiets levende Lexikon har man kaldt ham), men som Personlighed var han vistnok meget smaatskaaren. Allerede 1762, da han var sendt til Holsten for at lede den der mobiliserede Hærs Forplejningsvæsen, beklager Overgeneralen Saint-Germain sig over, at S. fortaber sig i vidtløftige Skrivelser, som han aldrig finder ud af igen; han ser ved enhver Sag kun Vanskelighederne og formaar aldrig at overvinde dem eller at tage en rask Beslutning (trancher court). Og mange Aar efter siges der, at han er alt for ydmyg og aldrig har kunnet «holde Fodslag med Tiden». — Han havde faaet Titel af Krigsraad 1746, Justitsraad 1754, Generalkrigskommissær 1759, Etatsraad 1761, Konferensraad 1768 og Gehejmeraad 1781; 1774 var han bleven Danebrogsridder. 1796 tog han sin Afsked; 27. Sept. 1803 døde han, 87 Aar gammel.

Gift 1. (18. April 1755) med Christine Sophie f. Collett (f. 24. Febr. 1726 † 6. Febr. 1756), Datter af Kjøbmand i Christiania Peter C.; 2. med Anna Susanne f. Fabritius (f. 1737 † 11. Juli 1792), Datter af Etatsraad, Bankkommissær G. J. F. (V, 37).

Vaupell, Den dansk-norske Hærs Hist. II. Gaspari, Urkunden u. Materialien I, 271. Collett, En gammel Christiania Slægt S. 109 ff. *H. W. Harbou.*

Schultze, Theodor, 1824—98, Departementschef, Søn af Apotheker i Oldenburg i Holsten Johann Andreas S. (f. 20. Jan. 1779 † 24. Febr. 1865) og Philippine f. Kregel (f. 8. Okt. 1784 † 14. Marts 1862), var født 24. Juni 1824 i Oldenburg, tog 1847 juridisk Examen i Kiel, blev 1848 Avskultant ved Overretten i Slesvig, 1849 Amtssekretær i Neumünster, 1853 Kancellist i det holstenske Ministerium, 1855 Kontorchef, 1856 Departementschef, 1857 Etatsraad. Fra 1859—60 var han konstitueret som Aktuar i Pløen og Ahrensboek Amter, 1861 kongl. Kommissarius i den holstenske Stænderforsamling, og 1862 blev han Departementschef i den holstenske Regering i Pløen. Fra dette Embede tog han 1864 sin Afsked efter at være løst fra sin Ed til Kongen og tog nu Tjeneste som Gehejmehofraad hos Storhertugen af Oldenburg. For denne udarbejdede han i Forening med Professor Pernice et Skrift om Storhertugens Arveret til Slesvig og Holsten, hvilket havde til Følge, at Preussen betalte Storhertugen 1 Mill. Thl. som Affindelsessum. 1866 traadte S. i preussisk Tjeneste som Regeringsraad i Kiel og forflyttedes 1868 til Potsdam, blev her 1881 Overpræsidualraad og tog 1888 sin Afsked; 1874 afslog han en Opfordring af Bismarck

til at indtræde i det preussiske Ministerium. — S., som var gaaet over til Buddhismen, døde ugift 6. April 1898 i Potsdam.

A. Pfungst, Ein deutscher Buddhist (Stuttg. 1899). Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *H. R. Hiort-Lorenzen.*

Schumacher, Albert, † 1696, s. Gyldensparre (VI, 361).

Schumacher, Andreas, 1726—90, Diplomat, Kabinetssekretær, Amtmand, var født i Kjøbenhavn 26. Avg. 1726 og Søn af Poul Gerhard S., der var Bogholder ved et Assuranceselskab i Kjøbenhavn. Faderen, der selv havde litterære Interesser, har aabenbart skaffet Sønnen en god Opdragelse og Uddannelse, og Sans for Litteratur traadte da ogsaa frem hos S. i hans unge Dage. Rigtignok var han alt andet end heldig, da han 1757 udgav nogle Aktstykker om den utrolig urenlige Tilstand, der ved en Politiundersøgelse 1711 skulde være fundet i Snøde Præstegaard paa Langeland, thi efter kongelig Befaling blev hans lille Skrift formedelst «dets Usandfærdighed og Familiens Fornærmelse» kaseret. Derimod indlagde han sig Fortjeneste ved at udgive en Samling «Gelehrter Männer Briefe an die Könige in Dännemark von 1552—1663» (3 Bind, 1758—59). Imidlertid var han (1757) bleven Sekretær i tyske Kancelli og havde her vundet J. H. E. Bernstorffs Tillid og Velvilje, saaledes at denne sendte ham som Legationssekretær til St. Petersborg. Det var A. S. Osten (XII, 450), der den Gang var Statsafsending i Rusland, og som han altsaa kom til at samvirke med. Men dette Samarbejde maatte i Længden blive vanskeligt, thi da Bernstorff, sikkert uden tilstrækkelig Grund, fattede Mistillid til Osten netop paa et Tidspunkt, da der førtes en vigtig Underhandling med Rusland, og han havde ulige mere Tillid til S., førte han en Brevvexling med denne bag Ostens Ryg (1763—64), og det var denne Brevvexling, der fik mest at sige med Hensyn til Afslutningen af Forbundet af 11. Marts 1765 med Rusland. Men Forholdet imellem S. og Osten, der kom under Vejr med denne Brevvexling, blev naturligvis ødelagt derved og var yderst ubehageligt for S.

Med denne Sendelse var S.s Virksomhed som Diplomat forbi. Han blev efter at have virket ved denne Underhandling, og det med Dygtighed, kaldt tilbage efter eget Ønske i Foraaret 1765; Etatsraadstitelen, der netop nu blev ham til Del, skulde sikkert være et Vidnesbyrd om Regeringens Anerkjendelse. Efter sin Til-

bagekomst til Kjøbenhavn stod han i Begyndelsen til Raadighed, men blev dog brugt som Regeringens Agent under de første Forhandlinger med Saldern, da denne i Efteraaret 1766 kom til Kjøbenhavn. Ikke længe efter blev han, da Reverdil maatte forlade Landet, dennes Efterfølger som Kabinetssekretær hos Kongen (21. Nov. 1767), og han beklædte denne ret vanskelige og tit pinlige Stilling indtil Begyndelsen af 1771. I denne Tid var han bl. a. med Kongen paa hans Udenlandsrejse, ved hvilken Lejlighed han blev Æresdoktor i Cambridge. Konferensraad blev han 1769. Faa Dage efter at han var bleven ansat som Kabinetssekretær, blev han gjort til Medlem af den Gang nylig oprettede Landvæsenskommission, og der fra gik han 1768 over i General-Landvæsenskollegiet. Han hørte til dem, der ønskede Hoveriet indskrænket og bestemt og Tienden afløst; videregaaende Reformer gøs han endnu tilbage for; men naar man ser, at han blev sat ind i den temmelig radikale Landvæsenskommission af 1770, maa han antages efterhaanden mere at være bleven Fremskridtsmand paa dette Omraade. Da Struensee i Foraaret 1771 lod Kancelliet omorganisere, blev S. Deputeret i dette Kollegium, og fra 1. Maj at regne fik han Ledelsen af 2. Departement i dette Kollegium, d. v. s. de Sager, der vedrørte Jylland, Laaland-Falster og Lange-land.

Skjønt S., hvad hans personlige Forhold ligefrem nødte ham til, fød sig bruge i vigtige Embeder i Struenseeetiden, havde han bevaret sin Forbindelse med sin gamle Chef, den ældre Bernstorff, der fra sin Side fastholdt Velvilje imod ham og i sine Breve kalder ham «vor kjære S.». Da Struensee blev styrtet, havde de nye Magthavere den Tillid til S., at de atter ansatte ham som Kabinetssekretær hos Kongen; men hans Virksomhed som saadan og som Kancellideputeret var dog nu kun af stakket Varighed. Han blev allerede fjærnet 18. Jan. 1773 i, hvad man kan kalde en hæderlig Forvisning, nemlig til at være Amtmand i Segeberg. Hvad Grunden var hertil, er ikke opklaret. Man kan dog se, at medens den ældre Bernstorff havde været venligsindet imod ham, var dennes Brodersøn A. P. Bernstorff, hvis Stjerne fra Slutningen af 1772 var i stærk Opgang, ham ingenlunde gunstig; han saa hans Bortfjærnelse med Glæde, bl. a. fordi han, der var stram Aristokrat, var bange for, at S. ved sin Stilling skulde give Støtte for borgerlige Mænds Avancement. S. døde 2. Jan. 1790. Ridder

af Danebrog blev han 1783. — Han var gift med Sophie Hedevig Rebecca f. Weddi (f. 1752 i Oldenburg, † 1822). *E. Holm.*

Schumacher, Andreas Anton Frederik, 1782—1823, Officer, blev født 22. Febr. 1782 i Segeberg og var Søn af ovfr. nævnte Amtmand Andr. S. Fra Frikorporal blev S. 1803 Fændrik i oldenburgske Infanteriregiment og 1804 Sekondlieutenant, men s. A. overgik han til Ingeniørkorpset. 1809 blev S. Premierlieutenant og Adjoint i Generalstaben, 1812 Kapitajn og Divisionsadjutant. Under sin Tjeneste i Kongens «Hovedkvarter» syslede han med Skytskonstruktioner. Nye Modeller af Orgelskyts dukkede den Gang kun frem med Mellemrum, saaledes da S. 1807 foreslog sine «Raketter», hvor den bevægende Kraft blev leveret af selve Projektilet, og som, anbragte i et Orgelstel, i kort Tid kunde præstere et betydeligt Skudantal. Frederik VI interesserede sig for denne Opfindelse, oprettede en Raketfabrik under S. (1812) og senere et Raketkorps med S. som Chef (1816), men baade Skytset og Korpset forsvandt uden Anvendelse under alvorlige Forhold. S. skal ogsaa have konstrueret et Skyts, der lignede Espingolerne, som bleve anvendte i de 2 slesvigske Krige, men næppe havde mere end moralsk Virkning. S., som 1814 var bleven Kammerjunker, døde allerede 3. Jan. 1823 i Kjøbenhavn. Han havde ægtet Elisabeth Cathrine Svendsen (f. 12. Marts 1781 † 13. Okt. 1838), Datter af Inspektør ved Klasselotteriet Pet. Nic. S. og Maria f. Poulson. Efter dette Ægteskabs Opløsning giftede S. sig 1817 med Karen Marie Tscherning (f. 18. Sept. 1794 † 2. Okt. 1858), Datter af Oberst Eilert Pet. T. († 1832).

Tychsen, Fortifikations-Etaterne og Ingenieurkorpset 1684—1893 S. 55 f. Milit. Tidsskr. 1900. *Lesser.*

Schumacher, Andreas Christian, 1793—1874, Overtoldinspektør, var en Søn af Administrator ved den kongl. danske Manufakturhandel Christian Frederik S. (døbt 15. Maj 1759 † 5. Okt. 1803) og Signe Bolette f. Wandel (døbt 11. Febr. 1767 † 7. Juni 1844). Han fødtes 28. Juni 1793 i Helsingør, blev 1812 privat dimitteret til Universitetet og tog det følgende Aar filologisk-filosofisk Examen. Allerede 1811 var han bleven ansat som Kopist ved Fabrikdirektionen under Kommercekollegiet, og 1823 udnævntes han til Fuldmægtig i det kjøbenhavnske Told- og Konsumtionskontor, hvor han 1838 konstitueredes og 1841 fik fast Ansættelse som Chef. Det føl-

gende Aar beskikkedes han til Told- og Konsumtionsinspektør i Aarhus, 1844 blev han fungerende Overkontrollør for Østifterne, 1847 udnævntes han til Toldinspektør i Kjøbenhavn, forfremmedes 1848 til Overtoldinspektør sammesteds og forblev nu i dette Embede, som han røgtede med anerkjendt og paa forskjellig Maade paaskjønnet Dygtighed til sin Død, 3. Juli 1874, i Kjøbenhavn. 1847 var han tillige bleven Medlem af Karantænekommissionen for Kjøbenhavn, og 1859 blev han Formand for den angaaende Karantænelovgivningen nedsatte Kommission. 1835 havde han faaet Titel af Kammerassessor, 1841 af Kammerraad, 1842 af Justitsraad, 1848 af Etatsraad, og 1861 tildeltes der ham Danebrogsordenens Kommandørkors. — Han blev 1820 gift med Sophie Kirstine Weilbach (f. paa Christianshavn 7. Dec. 1798, † 20. Juli 1853), en Datter af Sejl- og Kompasmager Johan Philip W. og Marie Kirstine f. Borgen. *Erslew, Forf. Lex.* *G. Kringelbach.*

Schumacher, Christian Andreas, 1810—54, Officer, fødtes 6. Sept. 1810 i Tjørnelund paa Sjælland som Søn af ovennævnte Kapitajn Andr. Ant. Fred. S. Efter Faderens Død tog hans Farbroder nedennævnte Professor Heinr. Chr. S. sig af ham og satte ham i Pension hos Mekaniker og Astronom Repsold i Hamborg, hvor han blev 3 Aar indtil sin Konfirmation og fik Interesse for Naturvidenskaberne. 1829 tog han Officersexamen paa Landkadetakademiet, 1831 blev han Sekondlieutenant ved det slesvigske Kyrasserregiment, 1833—38 assisterede han som Officer sin Farbroder ved Gradmaalingen, 1839 sendtes han til Tyskland for at studere Jærnbanevæsen og Naturvidenskaber, 1842 blev han efter Ansøgning sat paa Vartpenge. Efter i Jærnbaneanliggender at være kommen til St. Petersborg arbejdede han 1844—45 paa Observatoriet i Pulkova, hvor han bl. a. anstillede Undersøgelser over Thermometre og Isens Varmeledningsevne. Efter sin Hjemkomst 1845 fik han af Videnskabernes Selskab Understøttelse til at fortsætte disse Undersøgelser, hvis Resultater fremkom i Selskabets Oversigter. Han havde for øvrigt allerede 1842 faaet Selskabets Sølvmedaille for sit Instrument til at maale Hurtigheden af tonende Stranges Svingninger. 1848 meldte han sig til Tjeneste og deltog i Trearskrigen. 1849 fik han Ritmesters Karakter. 1851 blev han ansat som Skovrider i Aabenraa Skovdistrikt; men allerede 1853 blev han paa Grund af Svagelighed sat paa Pension og døde i Kolding 4. Avg. 1854. Han var gift med Louise Maria

f. Jørgensen. Foruden de mere videnskabelige Arbejder har S. skrevet en Mængde populære Artikler, f. Ex. i det 1848 paabegyndte «Nordlyset», hvis Redaktør han i Begyndelsen var. Han holdt ofte populære Foredrag og Rækker af saadanne; derved fremkom hans «De vigtigste af Astronomiens Hovedlærdomme» (1844). De 3 første Bind af Humboldts «Kosmos» har han oversat paa Dansk (1847—53).

Erslew, Forf. Lex.

C. F. Pechüle.

Schumacher, Georg Friedrich, 1771—1852, Skolemand, var en Søn af Kjøbmand Georg Bernhard S. og Johanna Henriette f. Gensicke. Han blev født i Altona 19. Dec. 1771. Kun 3 Aar gammel mistede han sin Fader og voxede nu op i et paa Grund af yderlig Fattigdom og Moderens tunge Sind glædeløst Hjem. Ved en Morbroders Hjælp kom han dog i sit 12. Aar i Altona Latinskole, hvorfra han 1791 blev dimitteret til Kiels Universitet. Allerede som Barn havde han undervist, først sine yngre Søskende, derefter Skolekammerater, og ogsaa i Studenteraarene gav han Undervisning og kom saaledes tidlig ind paa det, der skulde blive hans Livsgjerning. Da der imidlertid ikke paa den Tid gaves nogen egentlig Uddannelse for vordende Lærere ved Universitetet, studerede han Theologi. 1795 afsluttede han sine Universitetsstudier og blev Aaret efter Rektor ved Borgerskolen i Wilster. Han vilde dog hellere til en lærd Skole og modtog derfor det ham tilbudte Konrektorat i Husum 1798. 4 Aar efter blev han Konrektor ved Doms skolen i Slesvig og endelig 1820 Rektor ved samme Skole. Men allerede længe i Forvejen havde han som Konrektor været Skolens bærende Kraft, da Rektoren, H. Esmarch (IV, 595), paa Grund af Alderdomssvaghed manglede al Avtoritet over for Disciplene. 1835 trak S. sig tilbage fra Skolegjerningen, til Dels fordi hans Syn var i høj Grad svækket, men holdt efter den Tid i et Par Vintre historiske Forelæsninger for en talrig Kreds af Mænd og Kvinder. 1824 havde han faaet Professortitelen. Han døde 2. April 1852. — 1796 ægtede han sin Kusine Hanne Bong (f. 1772 † 1826).

S. var en livlig Mand med gode Kundskaber og selskabelige Talenter; derfor var han søgt baade som Privatlærer, især i Fransk, og som Selskabsmand. Det er maaske Grunden til, at hans Forfattervirksomhed indtil hans Alderdom indskrænker sig til en Række Smaaafhandlinger i Skoleprogrammerne, som oftest af pædagogisk

Indhold (næsten alle paa Tysk). Men da skrev han med ungdommeligt Liv en højst interessant Bog: «Genrebilder aus dem Leben eines siebenzigjährigen Schulmannes ernsten u. humoristischen Inhalts» (1841). I denne Bog opruller han en Mængde Billeder af Livet paa den Tid, ingenlunde af Skole- og Universitetslivet alene, og giver ypperlige Bidrag til Tidsaandens Historie.

G. F. Schumacher, *Genrebilder etc.* Vor Ungdom 1897, S. 418 ff. Lübker u. Schröder, *Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.* Alberti, *Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex.* *A. K. Hasselager.*

Schumacher, Gustav Heinrich Ludwig, 1802—63, Præst, var en Søn af ovfr. nævnte Rektor Georg Fried. S. og fødtes i Husum 20. Jan. 1802. Efter at have gennemgaaet Domskolen i Slesvig og studeret ved Universiteterne i Halle og Kiel tog han theologisk Embedsexamen paa Gottorp 1827 og ansattes 1829 som Rektor ved Byskolen i Itzeho. 1838 kaldedes han til Hovedpræst i Tønning, sluttede sig 1848 til den slesvig-holstenske Side og deltog 1849—50 i Protesterne mod Bestyrelseskommissionen. Ligesom de fleste slesvigske Præster nægtede han at bekjendtgjøre Regeringens Anordninger, at fremsige den lovbefalede Bøn for Kongen osv.; men S. fastholdt dette Standpunkt ogsaa efter Slaget ved Isted, i flere Maaneder besteg han ikke Prædikestolen alene for at undgaa Kongebønnen, men alligevel indsendte han samtidig Forsikringer om Loyalitet og Troskab til den danske Regering. I Nov. 1850 afskedigede Tillisch ham, og da Stemningen var meget urolig i Tønning, anviste Generalkommandoen ham først Odense, senere Flensborg som tvungent Opholdssted, og i disse Byer tilbragte han noget over et halvt Aar under et for øvrigt mere end mildt Polititilsyn. Samtidig gjorde han alt for atter at blive taget til Naade. Han hjemsøgte Kongen, Tillisch, Ministeriet og Regensburg med de mest angervivne Andragender om Gjenindsættelse i Embede, men, sit gamle Dobbeltspil tro, modtog han ogsaa Understøttelse fra den holstenske Hjælpekomité i Kiel og søgte gennem den at opnaa Ansættelse i Tyskland. I Avg. 1851 forlod han frivillig Hertugdømmerne, kaldedes s. A. til Hjælpepræst i en rhinpreussisk Landsby og forfremmedes 1854 til Sognepræst i Geisweiler ved Saarbrück. Han havde tidligere forfattet nogle Ungdomsdigte og en Roman, og da han 1860 opgav præstelig Virksomhed, sammenskrev han «Leiden u. Erquickungen eines aus seiner Heimath vertriebenen Schleswigschen Geistlichen» (Barmen 1861; 2. Opl. s. A.), et halvvejs opdigtet Skandskrift, et af de usandfærdigste

og mest skamløse Angreb paa Danmark, som Datidens slesvig-holstenske Litteratur kan opvise, og da han blev imødegaaet fra dansk Side, udsendte han «Der gerechtfertigte Schleswig-Holsteinismus» (Barmen 1862). — Han døde i Barmen i Jan. 1863.

Lübker u. Schröder, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. Anti-Schumacher; neue actenmässige Beiträge zur Gesch. der Leiden des G. S. (2. Aufl., Berlin 1862).

P. Lauridsen.

Schumacher, Heinrich Christian, 1780—1850, Astronom, fødtes 3. Sept. 1780 i Bramstedt i Holsten som Søn af ovennævnte Amtmand Andr. S. Efter Faderens Død 1790 flyttede Moderen til Altona, hvis Gymnasium S. besøgte. 1799—1804 studerede han Jura, mest i Kiel, noget dog ogsaa i Göttingen, ved hvis Universitet han 1806 blev Dr. jur. in absentia. 1804 kom han som Huslærer til Lifland og blev 1805 juridisk Docent i Dorpat. Her kom han i Forbindelse med Professor J. W. A. Pfaff, der øgede den Lyst til Astronomi og Matematik, han allerede som Dreng havde faaet gennem den ved sin Topografi over Slesvig og Holsten bekjendte Pastor Dørfel og gennem Rektoren ved Gymnasiet i Altona, Struve, der var Fader til den senere saa berømte Astronom F. G. W. S. 1807 tog han til Kjøbenhavn, hvor han havde faaet Udsigt til en Ansættelse i Rentekammeret. I den ved Bombardementet fremkaldte Forvirring blev der dog ikke noget heraf. Men snart efter fik han et Rejsestipendium til videre Uddannelse i Astronomi og tog 1808 til Göttingen, hvor han nød Vejledning af Gauss og sluttede Venskab med denne. 1809 vendte han tilbage til Altona og gav sig til at være Lærer i Hamborg, paa hvis Observatorium han tillige begyndte at virke. De Bestræbelser, han gjorde for at faa Ansættelse i Danmark, syntes først ikke at skulle føre til noget, og han havde allerede lagt Planer om at søge andensteds hen, da han pludselig 1810 modtog Udnævnelse til extraordinær Professor i Kjøbenhavn. Han vilde imidlertid nødig til Observatoriet i Kjøbenhavn, da Forholdet mellem Th. Bugge (III, 243) og ham var alt andet end godt, og ansøgte derfor om og fik Tilladelse til foreløbig at fortsætte sin Virksomhed ved Observatoriet i Hamborg. 1813 blev han Direktør for Observatoriet i Mannheim, hvilken Plads han fik Tilladelse til at tage imod paa den Betingelse, at han skulde komme hjem, naar han kaldtes. Dette skete allerede 2 Aar derefter, i det han efter Bugges Død 1815 blev kaldet til ordinær Professor i Astronomi ved

Kjøbenhavns Universitet. Paa Hjemvejen kom han over Wien, hvor han forestillede sig for Frederik VI. 1816 blev ogsaa den danske Gradmaaling overdraget ham. Han fik i den Anledning Frederik VI til at oprette et Observatorium i Altona, og dette blev snart og indtil hans Død hans stadige Opholdssted, i det han allerede 1821 fuldstændig fritoges for sine Professorpligter, uden dog derfor at opgive Professoratet.

Paa Observatoriet i Altona udfoldede S. nu en meget stor Virksomhed, og han forstod at gjøre det til en Slags Centrum for den astronomiske Verden. Berømtheder som Gauss, Olbers, Bessel og Struve kom til ham for at overvære de geodætiske Operationer. Alle vilde se den i sin Slags enestaaende rige Samling af Apparater, Instrumenter og Modeller til saadanne, han tilvejebragte, rigelig støttet, som han var, af den danske Regering. Han udgav alle Haande astronomiske Efemerider og Tabeller, der bleve Astronomerne til stor Nytte, og 1821 grundlagde han med særlig Understøttelse af Frederik VI Tidsskriftet «Astronomische Nachrichten», som han redigerede indtil sin Død, og som snart blev Centralorgan for hele den astronomiske Verden, hvad det endnu den Dag i Dag er.

Den danske Gradmaaling fremmedes med stor Kraft i Aarene 1817—21 fra Elben og op til Als, og 1820—21 udmaaltes dens sydlige Basis ved Braack i Holsten med et ejendommeligt, dertil konstrueret Apparat. Men derpaa gik Arbejdet gradvis næsten i Staa, i det S.s Opmærksomhed synes at være bleven mere optagen af den geografiske Landmaaling i Holsten, der i 1820 var bleven ham overdragen af Videnskabernes Selskab. Først 1837 toges der atter ordentlig fat paa den egentlige Gradmaaling, i det dens Budget dog samtidig blev noget nedsat. 1819 gjorde S. en videnskabelig Rejse til Frankrig og England, 1824 foretog han i Forbindelse med det engelske Board of longitudes en betydningsfuld Kronometerexpedition til Bestemmelse af Længdeforskjellen mellem Greenwich og Altona, 1826 tog han til München i Anledning af et der bestilt Instrument, 1830 udmaalte han Sekundpendulets Længde paa Slottet Güldenstein i Holsten i Anledning af projekterede Ændringer i dansk Maal og Vægt, 1840 besøgte han det store, nyoprettede Observatorium i Pulkova, 1842 iagttog han den totale Solformørkelse i Wien.

Oprøret 1848 bedrøvede S. dybt, og Treaarskrigen medførte naturligvis stor Forstyrrelse i hans Forhold. Fra Udlandet indkom

der til den danske Regering Petitioner om at yde ham og hans Virksomhed Beskyttelse; Petitionerne viste, hvor anset han var, men vare for øvrigt overflødige. Dog kunde den danske Regering naturligvis ikke tage sig af Observatoriet i Altona, saa længe dens Forbindelse med det var afbrudt, og Oprørsregeringen udbetalte heller intet til det. S. havde imidlertid allerede fra Dreng af været noget svagelig. De gode og lykkelige Forhold, under hvilke han hidtil havde levet, havde holdt ham ret godt oppe. Gjenvordighederne, der nu indfandt sig i hans Alderdom, bidroge til at kaste ham paa Sygelejet, og 28. Dec. 1850 døde han i Altona.

S. har udgivet mange Aars- og andre Tabeller. Hans «Sammlung von Hülftafeln» (I—II, Kbh. 1822—25) blev Astronomerne til stor Nytte og benyttet endnu i nyere og forøgede Udgaver. Til stor Nytte vare ogsaa hans «Astronomische Hülftafeln» for hvert af Aarene 1820—29, der udkom i Kjøbenhavn, og hvis Principper saa bleve optagne af «Berliner Astronomisches Jahrbuch». I mange Aar udgav han navtiske Tabeller; de udkom i Kjøbenhavn, dels paa Dansk, dels paa Engelsk, og forbleve ikke uden Indflydelse paa den engelske «Nautical almanac». For Aarene 1836—41 og 1843—44 udgav han i Stuttgart og Tübingen en (astronomisk) «Jahrbuch», der var beregnet paa et større Publikum. Han har ogsaa beregnet Almanakken for 1817—22. Som særskilte Skrifter af ham kunne nævnes «De latitudine speculæ Manhemiensis», der udkom 1816 som Program til Universitetets Reformationsfest, «De latitudine speculæ Hauniensis» (Altona 1827), der udkom som Festskrift i Anledning af Statsminister Mallings 50 Aars Jubilæum, «Observationes cometæ anni 1585 Uraniburgi habitæ a Tycho Brahe» (Alt. 1845). Han har ogsaa oversat Carnots «Géometrie de position» paa Tysk (2 Bd., Alt. 1807—10). Nogle Artikler af ham findes i v. Zachs «Monatl. Correspondenz» og andensteds. Men siden han, som nævnt, i 1821 havde grundlagt «Astronomische Nachrichten», skrev han mest deri. I de 30 første Bind, der vare udkomne ved hans Død (Alt. 1823—50), findes en Mængde Artikler af ham om de forskjelligste Gjenstande. Han paabegyndte ogsaa Udgivelsen af «Astronomische Abhandlungen», der skulde udkomme jævnsides med «Astron. Nachrichten» og indeholde større Afhandlinger, men det oplevede kun 3 Aargange (Alt. 1823—25). Den danske Gradmaaling fik S. aldrig udgivet noget samlet om; Resultatet af hans herhen hørende Arbejder fremkom først længe efter hans Død (s. I, 258).

Naar S. kom til at indtage en Slags Centralstilling i den astronomiske Verden, laa det for en Del i hans store Evne til at virke samlende, i hans aabne Blik for, hvad dertil behøvedes, og i den Rundhaandethed, med hvilken den danske Konge og Regering trods Landets daarlige Finanser støttede ham, en Rundhaandethed, der vakte levende Paaskjønnelse i Udlandet. S. besad megen Skjønsomhed og satte sig let ind i Themaerne, dels ved sine egne Kundskaber, dels ved sin Intimitet med fremragende Videnskabsmænd og Mekanikere. Blandt disse sidste kan nævnes Repsold i Hamborg, blandt de første Bessel og Gauss. Hans Brevvexling med Gauss blev efter hans Død offentliggjort af hans senere Efterfølger i Altona C. A. F. Peters i 6 Bind (Alt. 1860—65). Medens paa den ene Side S. ofte tyede til Gauss for at faa Oplysninger om forskellige Problemer, hentede Gauss paa den anden Side hos S. Erfaring for den hannoveranske Gradmaaling, der fremkaldtes ved den danske som Fortsættelse af denne. Ogsaa Bessel benyttede ved den preussiske Gradmaaling det af S. til Maaling af horisontale Vinkler angivne Apparat. S. havde et fint Væsen, forstod at gjøre sig og sin Virksomhed gjældende og øvede stor personlig Indflydelse. Frederik VI og Christian VIII underholdt sig gjerne med ham, naar han, som han plejede i alt Fald én Gang om Aaret, kom til Kjøbenhavn og forestillede sig. I Altona førte han et gjæstfrit Hus, og de mange Astronomer, der alle Vegne fra kom for at gjøre sig bekendt med hans Indretninger, fik som oftest ogsaa Husly hos ham. Han var meget søgt som Raadgiver, og de unge Videnskabsmænd, han fandt noget ved, tog han sig varmt af; blandt dem kan nævnes P. A. Hansen (VII, 40). S. var ogsaa vel bevandret i Klassikerne og i de moderne Hovedsprog og deres Litteratur. Skakspillet var han en stor Ynder af. Han var siden 1815 Medlem af det danske Videnskabernes Selskab og blev efterhaanden ogsaa Medlem af en Mængde andre lærde Selskaber. 1828 blev han Etatsraad, 1840 Konferensraad, 1836 Kommandør af Danebrog, 1847 Storkors. — Før sin Afrejse til Mannheim 1813 havde han ægtet Christina Magdalena v. Schoon (f. 1789), Datter af Senator J. G. E. v. S. i Altona; med hende havde han flere Sønner og Døtre; hun døde 1856 i Altona.

Astron. Nachrichten XXXVI, 393 ff. Erslew, Forf. Lex. *C. F. Pechüle.*

Schumacher, Heinrich Christian Friedrich, 1757—1830, Anatom, Kirurg, Botaniker. Han fødtes 15. Nov. 1757 i Glück-

stadt, hvor hans Fader, Joachim Christian S., var Underofficer ved det derværende slesvigske Infanteriregiment; hans Moder var Caroline Magdalene f. Loften. Trods de meget smaa Kaar søgte Forældrene at give den opvakte Søn en god Opdragelse, og da Familien var bleven forflyttet til Rensborg, blev han sat i den højere Skole der. Efter sin Konfirmation kom han i Lære hos Regimentskirurg Mehl, en dygtig og kundskabsrig Mand, der gav sin videbegjærlige Lærling solid Undervisning i Lægevidenskabens Discipliner og tillige tog ham med paa botaniske Ekspeditioner, hvorved hans Sans og Interesse særlig vakte for Naturforskning. Ogsaa vedblev han efter at have forladt Skolen at tage privat Undervisning i Latin hos dens Rektor. Allerede 1773 havde den unge S. ved sin ihærdige Flid og sit udmærkede Nemme bragt det saa vidt, at han kunde erholde Ansættelse som Kompagnikirurg i Rensborg under sin Læremester Mehl, ved den samme Bataillon, hvorved hans Fader stod.

Men hans Hu stod bestandig til videre videnskabelig Belæring, til en Gang at kunne komme til Videnskabens store Centrum Kjøbenhavn, og i 1777 fik han sit brændende Ønske opfyldt. Med 8 Maaneders Orlov og med et 6 Maaneders Forskud af den i øvrigt meget ringe Gage som Subsistensmiddel kom han til Hovedstaden, hvor han lod sig indskrive som Elev ved det kirurgiske Amfiteater og med største Iver dyrkede Studiet saa vel hos Lærerne her som ved Universitetet; efter $\frac{1}{2}$ Aars Forløb var han saa vidt, at han kunde absolvere det foreløbige Tentamen ved Theatret. 1778 vendte han tilbage til sin beskedne Post i Rensborg, ganske vist udhungret — thi under en stor Del af Opholdet i Kjøbenhavn havde han maattet leve af Brød og Vand —, men uden at hans kraftige Konstitution havde lidt noget Knæk, og han var bleven beriget med mange nye Kundskaber. Særlig havde han kastet sig over Anatomien; Professor Rottbøll havde faaet Øje for hans Evner og Færdigheder, hans Fingernemhed og store Tegnetalent, og under Opholdet benyttet ham som Præparator, og endnu i 1778 blev han af denne Lærer kaldt til Kjøbenhavn og ansat som Prosektor ved Universitetet.

Dermed var han kommen ind paa det, han higede efter, en mere videnskabelig Bane, og alt blev nu lyst for ham. Rottbøll tog sig faderlig af ham og anbragte ham en Tid hos sig i sit eget Hus; han arbejdede med den største Energi og kunde allerede det følgende Aar afslutte sin Examen ved Amfiteatret. Snart

vandt han Ry som en udmærket Privatlærer i Anatomi og viste sin videnskabelige Evne ved anatomiske Meddelelser i Todes Disputereselskab; men sin fra Drengaaarene kjære Botanik, der ogsaa var Rottbølls Yndlingsfag, forsømte han heller ikke, og af indgribende Betydning blev det her for ham, at han snart kom i nær Forbindelse med M. Vahl, der var vendt tilbage fra sit lange Studieophold hos Linné og som en fuldt rustet Videnskabsmand havde overtaget Lektoratet ved den nye botaniske Have. Rottbøll blev i disse Aar sygelig og efterhaanden mindre egnet som Lærer (XIV, 381), og S. knyttede sig bestandig nærmere til den nye opgaaende Stjerne, der ikke alene gav ham den ypperste Vejledning i alle de naturhistoriske Discipliner, men snart blev hans trofaste og inderlige Ven. Ogsaa med sin jævnaldrende G. Wad sluttede han ved denne Tid et varigt Venskab.

For efter Vahls Forbillede at kunne foretage naturhistoriske Forskninger i fremmede Lande lod han sig 1784 engagere som Overskibslæge paa Linjeskibet «Oldenborg», men dettes Fartplan blev i sidste Øjeblik forandret, og han kom ikke længere end til en Tur i Østersøen. Han maatte da foreløbig opgive sine større Planer, blev Reservekirurg (Pensionær) ved Amfitheatret og samtidig ved Frederiks Hospital, 1786 end videre Adjunkt ved det nyoprettede kirurgiske Akademi, ved hvilket han s. A. underkastede sig Examen. Rejseplanerne kunde han dog ikke komme bort fra, det gjaldt kun om at erholde den fornødne Understøttelse. Og da han strax efter den kirurgiske Examen med Hæder havde bestaaet den for Kirurger forordnede medicinske Prøve for Fakultetet, erholdt han det netop oprettede Cappelske Stipendium og drog endnu i 1786 afsted paa en 3aarig Studierejse, hvor han med Hovedophold i Paris og London og med sædvanlig Iver uddannede sig videre i de til Lægevidenskaben hørende theoretiske og praktiske Discipliner ligesom i Naturvidenskaberne overhovedet, og overalt havde han det Held at kunne nyde godt af fremragende Mænds Belæring og Velvilje. I Kemi, som Stipendiets Fundats udtrykkelig paabød ham at studere, hørte han de store franske Forskere Lavoisiers og Fourcroys Forelæsninger, i Botanikken, fremdeles hans egentlige Yndlingsfag, var Jussieu hans Vejleder. I London kom han ved den i Botanik kyndige Baron Banks' Bistand i Forbindelse med Hume og John Hunter, hvis berømte Musæum han fik Lejlighed til at fordybe sig i.

Hjemkommen 1789 overtog han atter sine Stillinger ved det

kirurgiske Akademi og blev det følgende Aar end videre udnævnt til Lektor i Kemi derved. Men ogsaa paa anden Maade fik han hurtig Brug for sine erhvervede naturvidenskabelige Kundskaber, i det han, som naturligt ved Venskabsforholdet til Vahl, knyttedes til det nye Naturhistorieselskab og 1790 ansattes derved som Lærer i Mineralogi, ligesom han i den følgende Tid til Selskabets Skrifter leverede flere Bidrag, ikke blot mineralogiske, men ogsaa botaniske og entomologiske. Særskilt udgav han paa Tysk en Banks tilegnet Fortegnelse over nordiske Mineralier (1801). Men Beskæftigelsen med dette specielle Fag, ligesom i øvrigt ogsaa med Kemien, havde dog nærmest kun en forbigaaende Karakter og afbrødes ved en stærk og ansvarsfuld Optagethed af praktisk Virksomhed som Kirurg.

Allerede 1792 opgav han Reservekirurgikatet ved Akademiet for at modtage Ansættelse som Regimentskirurg ved Artillerikorpsset, og rimeligvis var den herved opnaaede Forbedring i Indtægter medvirkende til Forandringen, i det han samtidig indgik Ægteskab med Enken Anne Sophie Müller, f. Willatz († 1794). Men snart kom han ind i en anden og større kirurgisk Virksomhed, i det han, efter ved Hennings Død 1794 som Akademiets Adjunkt at være bleven Medexaminator sammen med de ældre Professorer H. Callisen og Winsløw — med hvilke han i øvrigt strax fik et heftigt Sammenstød, da de udelukkede den yngre Kollega fra Votum deliberatum ved Bestemmelsen af Kandidaternes Hovedkarakter —, det følgende Aar blev ordentlig Professor ved Akademiet og tillige (som yngst Professor) efter Winsløw Overkirurg ved Frederiks Hospital. I denne Stilling gjorde han særdeles god Fyldest i alle Henseender, baade som behandlende Kirurg og som nidkjær klinisk Lærer og Vejleder for de studerende; kun bebrejdedes det ham, at han, der overhovedet ikke havde stor oratorisk Evne, i sine kliniske Forelæsninger var for kort og abrupt, hvad der i øvrigt nærmest kun syntes at betinges af hans store Finfølelse over for de ængstelig lyttende Patienter, i det han for sine ulærde Tilhørere maatte tale paa Dansk eller Tysk. I høj Grad udmærkede han sig som Operatør, hvad han fik en ganske særlig Lejlighed til at vise i de anstrængende Dage, der fulgte med Slaget paa Reden 1801 og Bombardementet 1807. Hans udmærkede Optræden ved disse Lejligheder forskaffede ham ogsaa en overordentlig Anerkjendelse, der bl. a. gav sig Udtryk i betydelige Gratifikationer fra Regeringen, 1807 maaske ogsaa af særligt Hensyn til, at under

hans overanstrengende Virken paa Hospitalet ødelagdes af Bomberne alt, hvad han ejede i det smukke Hjem, han havde grundet i sit 1804 indgaaede 2. Ægteskab, med Enken Margrethe Søegaard. Han optraadte nu tillige som kirurgisk Forfatter med belærende Meddelelser i Skriftet «*Medicinish-chirurgische Bemerkungen, I. Kopfverletzungen*» (1800), ligesom senere i Tidsskriftsartikler i «*Bibl. for Læger*».

I al sin kirurgiske og operative Optagethed — hvortil end videre 1803 kom Sæde i det nyoprettede Sundhedskollegium og Vaccinationskommissionen, 1808 i Overdirektionen for Feltmedicinalvæsenet — forsømte han dog paa ingen Maade de andre Videnskabsfag, han havde helliget sig, eller som han i sin Egenskab af Lærer ved Akademiet maatte tage sig af. Kemien og Toxikologien vedblev han at docere, og desuden foredrog han Anatomie og Fysiologi samt *Materia medica*. Ogsaa i det naturhistoriske Selskab vedblev han at virke ikke blot i Mineralogi, men ogsaa i Botanik, saa vel under Vahls hyppige Bortrejse som efter hans Død. Og en særlig Glæde var det stadig for S. at foretage botaniske Ekspeditioner med sine ældre og yngre Disciple i Kjøbenhavns Omegn. Til hans 1801—3 udgivne Værk om dennes Flora kom end videre den 1808 sammen med Herholdt udgivne Haandbog: «*De officielle Lægemidler af Planteriget, som voxe vildt eller kunne dyrkes i de danske Stater*», et Arbejde fremgaaet af patriotiske Motiver for (særlig under Krigen) at gjøre Danmark uafhængigt af udenlandsk Import. Anatomien var imidlertid heller ikke i litterær Henseende Stifbarn, og 1807 udgav han en omfangsrig 1. Del af en «*Lærebog i Anatomien*», indeholdende Benlæren, der udmærker sig ved at medtage Fysiologien i Fremstillingen og tillige ved, efter det af M. Saxtorph givne Exempel, at gennemføre en dansk Terminologi, som i Hovedsagen derefter er bleven staaende. I vel fortjent Anerkjendelse af hans videnskabelige Fortjenester optoges han 1808 som Medlem af Videnskabernes Selskab, ligesom han efterhaanden blev Medlem af mange udenlandske Selskaber. 1811 rykkede han op i Akademiets 2. Professorat, hvormed fulgte Stillingen som Hofkirurg og Medlem af Frederiks Hospitals Direktion.

Helt vel følte S. sig dog ikke i sin omfattende Virksomhed ved Akademiet. I sin bestandig nærmere Venskabsforbindelse med en af sine ældste og kjæreste Elever, Herholdt, førtes han lidt efter lidt bort fra Akademiets Særinteresser og over til det medicinske Fakultets modsatte Standpunkt, og desuden var han en langt mere

uafhængig, selvstændig og af friere Ideer mere gennemtrængt Natur end hans Kolleger ved Akademiet. Forskjellen i den hele Opfattelse kom oftere frem paa ret pinlig Maade; saaledes ses S. ved en Vakance i Reservekirurgikatet paa Frederiks Hospital 1799 varmt, men forgjæves mod de andre at have støttet den jødiske Kirurg Henriques' Kandidatur, i det han voterer, at «Hospitalet vilde være langt bedre tjent med denne end med nogen af de andre, og burde der i vores Tid ikke finde nogen Fordomme Sted og mindst, hvad Videnskaben angaar». 2 Aar efter fik han dog sin Protegés Udnævnelse trumfet igjennem. «Fordomme» mærkede han vist adskilligt til ved Akademiet, og fri for Kanter var han ikke selv; det er derfor heller ikke uforklarligt, at han i 1813, da han efter sin 2. Hustrus Død (1808) havde giftet sig 3. Gang og denne Gang faaet en betydelig Formue med sin Brud, Cecilie Marie Elisabeth Schou, f. Bagge, Datter af Brygger Christian B. og Enke efter Faktor i Frederiksnagor Poul Johan S., ret pludselig tog sin Afsked fra alle sine Embedsstillinger og trak sig tilbage i landlig Ensomhed til sit erhvervede smukke Landsted Frydenlund ved Vedbæk for her i fuldt Otium at kunne dyrke sine videnskabelige Interesser og Studier.

Dette var dog vist et noget overilet Skridt, og et uforstyrreligt Elysium fandt han ikke paa Frydenlund. Tvært imod overgik der ham 1817 en overordentlig pinlig Tort, i det han af sin snedige Tjenestekarl angaves for den yderst graverende Forbrydelse at have indfanget Vildt fra Kongens Vildtbane i sin Have og blev kun fri for egentlig Tiltale mod at betale den i Jagtforordningen fastsatte kolossale Bøde, hvoraf saa en god Del tilfaldt Angiveren. Umiddelbart efter denne Kalamitet opgav S. sit kjære Landsted og flyttede tilbage til Hovedstaden, hvor han etablerede sig som praktiserende Læge. Samtidig (1817) udgav han som Resultat af sine Otiumsstudier et anseligt konkyliologisk Værk: «Essai d'un nouveau système des habitations des vers testacés» (med 22 Tavler), der gjorde ham end mere bekendt i Udlandet og ved sine skarpe Iagttagelser har hævdet en ikke ringe systematisk Betydning, om han end her nok viste sig som den uskoledede Avtodidakt, og Værket, som Gosch bemærker, ved sit Udgangspunkt med Skallerne som eneste Grundlag for Inddelingen fik et vist Dilettantpræg og laa under Malakologiens daværende Niveau. Det varede imidlertid ikke længe, inden han, som havde trofaste og indflydelsesrige Venner, ogsaa i det medicinske Fakultet og her først og fremmest

Herholdt, igjen blev hævet frem af sin beskedne og tilbagetrukne Stilling. Ved Universitetets Reformationstest 1817 hædredes han med Æresdiplomet som Doctor medicinæ — i hvilken Anledning han forærede Universitetet en ny Rektorpokal til Erstatning for den gamle, under Bombardementet ødelagte —, 1819 blev han atter Medlem af Frederiks Hospitals Direktion, og da den unge anatomiske Lektor Bruun s. A. døde, blev han kaldet til Professor i Anatomi ved Universitetet (med Rang som Professor ordinarius) og Inspektør ved det nyoprettede anthropologiske Musæum. Og for at vise ham al Ære cederede hans Fakultetskolleger Saxtorph og Herholdt Pladsen for ham (saa at han efter F. L. Bangs Død 1820 stod som Fakultetets Senior), dog ej med Hensyn til Konsistorium; han selv ønskede ikke at blive Rektor paa Grund af sin ringe Færdighed i at tale Latin. 1821 blev han Æresmedlem af det medicinske Selskab.

Saaledes forundtes der ham en smuk Slutningsakt i hans indholdsrige Livsdrama. Han kastede sig med fordoblet Iver over anatomisk Forskning og gav i de følgende Aar hyppig Meddelelser derom i Videnskabernes Selskab, saaledes om interessante Undersøgelser af «Abernes Hjerne og dens Forretninger, sammenlignet med Menneskets og andre Dyrs Hjerne». Sine akademiske Pligter opfyldte han med Liv og Lyst; vel raadede han nu saa lidt som tidligere over noget formfuldendt Foredrag, men han udøvede Tiltrækningskraft ved sine klare Demonstrationer og sit Tegnetalent og ikke mindre ved sin Interesse for de studerende, som han ofte tog bort fra det anatomiske Avditorium og førte ud i Marken til oplivende botaniske Exkursioner. Særlig optaget var han af sit nye, ved Kjøb af Skjelderups Samlinger grundede anthropologiske Musæum, som han ivrig stræbte at udvikle til noget betydeligt efter det Hunterske Forbillede, og Hofraad Meyers store Legat dertil, der traadte i Kraft 1822, fremmede i høj Grad hans Bestræbelser. Han udgav 1828 en anselig latinsk Katalog over det, men paa dette Punkt blev hans lyse videnskabelige Himmel formørket af en trykkende Sky, i det den unge, fra Udlandet netop hjemvendte Naturforsker Eschricht i «Maanedsskrift for Litteratur» (1829) paa nærgaaende og nedsættende Maade kritiserede Skriftet og foranledigede S. til en udførlig Antikritik i «Kjøbenhavns Skilderi».

Musæets hele Ordning var nu vistnok ikke svarende til Videnskabens daværende Standpunkt — Tiden var løben ogsaa fra S. —,

men denne for den fejrede Olding bitre Pille serverede den polemiske Eschricht dog vist nærmest for at virke afsvalende paa en noget overstrømmende Virak, som umiddelbart i Forvejen var bleven S. til Del, i det han paa sin Jubellærerdag (14. Sept. 1828) hædredes med en pompøs Fest paa Skydebanen, hvor Herholdt i en panegyrisk latinsk Tale, som strax publiceredes og refereredes i udenlandske Tidsskrifter, dvælede ved alle hans Fortjenester, men ganske særlig ved hans Fortjeneste netop af det anthropologiske Musæum, og hvor selve Kongen — slaaende Streg over sin dybe Unaade fra Affæren 1817 — viste sin Tilslutning ved under Festen at lade ham modtage Udnævnelse til virkelig Etatsraad. Endnu i 2 Aar derefter virkede han uforstyrret og med samme Friskhed som tidligere, indtil hans Død indtraf 9. Dec. 1830 efter nogle faa Dages Lidelser (af Stensmerter). Han efterlod sig forskjellige naturvidenskabelige Samlinger, først og fremmest i botanisk Retning.

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. Lit. Tid. 1831, S. 52 ff. Kjøbenhavns Skilderi 1828, Nr. 75 ff. Dagen 1830, Nr. 296 f. A. v. Schönberg, Zur Biographie des Etatsrathes C. F. S. (1837). Allg. Deutsche Biographie XXXIII. Ugeskr. f. Læger 3. R. XXII, 414. Gosch, Danmarks zoolog. Lit. II, 2, 530 ff.

Jul. Petersen.

— Ved Siden af sine mange andre Beskæftigelser og litterære Arbejder fik H. C. F. Schumacher ogsaa, ved sin utrættelige Arbejdsomhed, Lejlighed til ret indgaaende at dyrke *botaniske* Studier. M. Vahl satte megen Pris paa ham og har haft væsentlig Indflydelse paa den Interesse, S. fik for Planteverdenen. Ogsaa den Omstændighed, at S. paa sine Rejser gjorde Bekjendtskab med Jussieu i Paris, Joseph Banks i London og andre af Datidens berømte Botanikere, har været af Betydning i saa Henseende. S. udgav nogle Hjælpemidler for studerende Medicinere og Farmaceuter, og han affattede Beskrivelser af en Del exotiske Planter. Hans varige Berømmelse som Botaniker ligger dog paa et andet Omraade, nemlig hans Studier af danske Svampe. Af hans større Arbejde «Enumeratio plantarum in partibus Sællandia septentrionalis et orientalis» udkom 1. Del i 1801; den omfattede alene Blomsterplanterne, blev oversat paa Dansk af F. Chr. Kielsen og var en Tid lang en nyttig Vejleder ved botaniske Exkursioner omkring Kjøbenhavn; men den fik dog ikke stor Betydning paa en Tid, da Hornemanns og Rafns floristiske Arbejder med rette vare i saa høj Kurs. Anderledes derimod med den 2. og større Del (1803), som omhandlede Kryptogamerne, og hvor navnlig Behandlingen af

Svampene var grundet paa selvstændige Studier, indeholdende gode Beskrivelser af over 900 Arter, deriblandt talrige, af ham i det nordlige Sjælland fundne nye Arter, saa at dette Værk endnu den Dag i Dag er et Kildeskrift, hvortil stadig henvises i alle systematiske mykologiske Skrifter. Om hans overordentlige Flid vidner ogsaa, at han efterlod sig en værdifuld Samling af kolorerede Haandtegninger af Svampe, der i 3 Foliobind opbevares i Botanisk Haves Bibliothek under Navn af «*Floræ Hafniensis fungi delineati*», af hvilke en stor Mængde er gengivet i «*Flora Danica*», hvilket Værk overhovedet skylder S. de fleste af sine Svampefigurer. Af ikke mindre Vigtighed for Forstaaelsen af de mange, af S. beskrevne nye Arter er det af ham efterladte Svampeherbarium, som ligeledes findes opbevaret i Botanisk Haves Bibliothek i 4 Foliobind. — S. publicerede intet om Svampe efter sit ovennævnte Værk fra 1803, og hans Ophold paa Frydenlund (1813—17), hvor man skulde vente, at han fik rig Lejlighed til at sysle med sit Yndlingsstudium, har ikke efterladt synlige Spor i saa Henseende. Derimod udgav han faa Aar før sin Død et større Arbejde under Navn af «*Medicinsk Plantelære*» (I—II, 1825—26), og i Videnskabernes Selskabs Skrifter gav han en Beskrivelse af guineiske Planter, samlede af forskjellige danske Botanikere, hvori findes en Mængde nye, af S. beskrevne tropiske Planter. Baade M. Vahl og K. Sprengel have opkaldt Planteslægter efter ham.

Oversigt ov. Vidensk. Selsk. Forhandl. 1884, S. 143 ff. *E. Rostrup.*

Schumacher, Jens Reimert, 1742—74, Regeringsraad, var Søn af Cornelius S. († 1777 som Etatsraad og Toldinspektør i Kjøbenhavn) og Elisabeth f. Reiersen (f. 1718 † 1755) og fødtes i Kjøbenhavn (døbt 9. April) 1742. Han blev Student 1756 og udnævntes 1765 til Sekretær ved en Kommission, der opsendtes til Bergen i Anledning af et stort Opløb af Almuen, der var misfornøjet over den strænge Inddrivelse af Extraskatten. 1767 udnævntes han til Bogholder ved Extraskatten i Kjøbenhavn. I Begyndelsen af Trykkefrihedstiden udgav han (1771) anonymt et mærkeligt Skrift: «Betænkning, hvorvidt en Efterkommer i Regeringen er forbunden at betale sin Formands Gjæld», hvori han med stor Styrke fremhæver Herskerens Pligter og paapeger betænkelige Sider ved Enevælden. I forskjellige Tidsskrifter skrev han økonomiske Afhandlinger, f. Ex. om Anlæg af Køkken- og Frugthaver, Udsæd af Korn, Herregaardes Inddeling til Bøndergaarde m. m., og paa

Grund af sin Indsigt i «Kameralvidenskabene» saa vel som sin bekendte Retskaffenhed, Patriotisme og Uegennytte udnævntes han 8. Juli 1773, da Regeringen i Vestindien meget trængte til en Omordning, til Medlem af det ny Regeringsraad, men han døde allerede 15. Nov. 1774 i Christianssted.

Nyerup, Lit. Lex. E. Holm, Hovedtræk af Trykkefrihedstidens Hist. 1770—73 (1885) S. 69 ff. O. Vaupell, Rigskansler Grev Griffenfeld II, 214.

G. L. Grove.

Schumacher, Johannes Andreas Alexander Julius de Meza, f. 1853, Forfatter. Alex. S. er født 17. Sept. 1853 i Nørre Stenderup ved Kolding som Søn af ovfr. nævnte Ritmester Chr. Andr. S. Efter en Tid at have gaaet i Haderslev Latinskole kom han i Apothekerlære og studerede Farmaci og Kemi, et Studium, han dog af Helbredshensyn maatte opgive, hvorpaa han lagde sig særlig efter levende Sprog, navnlig Tysk og Engelsk, og oversatte en Del. Efterhaanden samlede hans sproglige Interesser sig mere og mere om Ungarsk, og ved en Række Rejser til Ungarn har han gjort sig bekendt med dette Lands Sprog, Litteratur og sociale Forhold; der foreligger fra hans Haand paa Dansk Oversættelser af flere moderne ungarske Forfattere, han har udgivet en Samling «Ungarske Folkeæventyr» (1895) og skrevet Afsnittet «Ungarn» i «Illustr. Verdenslitteraturhistorie». Som Anerkjendelse for denne sin Virksomhed udnævntes han 1898 til Medlem af det ungarske skønlitterære Institut Kisfalndy-Selskabet. Af originale Arbejder har han udgivet «Ludvig Bødtcher, et Digterliv» (1875), «Kulturbilleder» (1892) og «Agnete Budde» (1894), og til forskjellige Tider har han været Redaktør af «Illustr. Ugeblad», «Illustr. Folkeblad», «Hver 14. Dag» og «Hver 8. Dag». Han var Medstifter af «Dansk Forfatterforening» 1894 og har siden været dens Sekretær. 1886 ægtede han Balletdanserinde ved det kongl. Theater Viktoria Eleonora Wick (f. 2. Okt. 1859).

Sophus Bauditz.

Schumacher, Peder, Greve af Griffenfeld¹, 1635—99, Statsmand. Hans tyskfødte Fader, Joachim S., havde ægtet den kjøbenhavnske Kjøbmand Peter Motzfeldts Datter Maria; efter Brylluppet havde han nedsat sig som Vinhandler paa Hjørnet af Kjøbmagergade og Løvstræde. Som førstefødte Søn saa S. her Lyset

¹ Om Grunden til, at denne Biografi staar under Navnet Schumacher og ikke Griffenfeld, s. VI, 199.

24. Avg. 1635. Hans velstaaende Hjem var, særlig gjennem hans Moder og dennes Søstre, knyttet til de anseteste, rigeste og tillige mest aandelig interesserede borgerlige og gejstlige Kredse i Hovedstaden. Nærmere eller fjærnere var han i Frændskab med fremstaaende Kjøbmandsfamilier, ogsaa med Ole Worm og med Biskop Jesper Brochmand. En kortvarig Skolegang efterfulgtes af Huslæreres Vejledning i Hjemmet, og tidlig udvikledes han. Kun 12 Aar gammel blev han i Dec. 1647 indskrevet ved Universitetet; en Tid var han derefter optaget i Huset hos Brochmand. Først havde han kastet sig over theologiske Studier, tog ogsaa Attestats 1653; men allerede inden denne Prøve havde han helliget sig til Anatomi og Medicin under Thomas Bartholin som Lærer, tillige til Filologi, Filosofi, Historie og Retsvidenskab. Med Interesse og store Forventninger fulgte hans ældre Velyndere den unge Mand med den livlige Aand og den hurtige Evne til at tilegne sig Kundskaber, og smidig, som han var, gav han sig lige let hen til alvorligt Arbejde og til muntret Samliv med sine Venner.

Da hans Moder, der 1650 var bleven Enke, sad i fortræffelige Kaar, kunde der efter hele Tidens Sædvane ikke være Tvivl om, at han skulde afslutte sine Studier og modtage en rigere personlig Uddannelse ved Ophold i Udlandet. Han tiltraadte Rejsen 1654 eller 1655; i det sidste Aar indskrives han ved Leidens Universitet; efter her at have studeret Medicin og Filologi tog han 1657 til Oxford. Under sit Ophold der modtog han Efterretningerne om Danmarks Ulykker; dybt rystede de ham dog ikke; vel tvivlede han paa Fædrelandets Fremtid, men mest tænkte han paa sin egen Udvikling som et Middel til at bryde sig en Bane, hvor det maatte blive. I Efteraaret 1660 rejste han til Frankrig, der fra over Holland til Søs til Spanien, saa til Italien og endelig i Sommeren 1662 gjennem Tyskland hjem. Hans Arbejde paa Rejsen havde været vidtspændende, mange Kundskaber af forskjellig Art havde han indsamlet, megen almen Dannelselse havde han erhvervet, forenet med en sjælden Færdighed til at udtrykke sine Tanker paa Fransk og Latin. Men ikke mindst havde Verdenslivet i alle dets Nydelser og alle dets Former, og deriblandt Statslivet og dets Filosofi, optaget ham. Han havde i England oplevet de store omskiftende Begivenheder, sidst Carl II's Indtog i London, han var bleven bekendt med Statsretslærernes Skrifter, fremfor alt med Thomas Hobbes' strængt logiske Tanker om Souveræniteten; han havde i Frankrig været Vidne til den unge Ludvig XIV's Enevælde.

Men mest af alt havde han dog maaske tænkt over selve Magten, grublet over, hvorledes Mennesker fik Herredømme over Mennesker. Der var skabt hos ham en Attraa efter selv at vinde et saadant Herredømme.

Han fandt i Danmark meget forandret fra, hvad det havde været, da han i sin Tid forlod det. Medens Statsmagten den Gang havde været splittet og svag, var den nu samlet og stærk. Medens den Gang hans Kammerater og Standsfæller havde været udelukkede fra Adgang til de høje Embeder, saa han nu alle Muligheder aabne. Men han kom hjem efter Slaget. Han havde ikke været med, da de store Tanker vare oppe om Frihed; havde der maaske den Gang været en Lejlighed for hans modtagelige Sind til at fænges af dem, nu var den ikke mere, kom aldrig mere. Nu saa han de unge Mænd gaa omkring og «alle gjerne ville have en Charge». Det var for ham noget af et Skuespil, og over sin egen fremtidige Rolle var han ikke klar, men ét vidste han: udenfor vilde han ikke være. Han havde i sig en Del af Parvenuens Stræben, tillige ikke lidet af Borgersønnens Lyst til at hævde sin Stand; han mærkede sin Overlegenhed over sine jævnlige, han følte, at her var en Valplads at vinde. Men vel at mærke, den skulde ikke vindes imod Magten, nej ved at slutte sig til den, omklamre den i sit Favntag, saaledes at han blev ét med den. Han havde Tillid til sig selv og sin Fremtid. Men endnu var der i hans Sind Selvbeherskelsens Ligevægt; enhver Fremstormen var ham imod, «chi va piano, va sano» var hans Valgsprog.

I Maj 1663 lykkedes det ham at komme i Frederik III's Tjeneste som dennes Bibliothekar og Arkivar. Stillingen gav ham Lejlighed til daglig at faa Kongen i Tale. Den litteraturelskende Fyrstes Opmærksomhed maatte vækkes ved hans Dannelse og Kundskaber; han kunde foregribe Kongens Ønsker om Læsning, vise, hvad der boede i ham, vinde sin Herres Gunst. Hans egen almindelige politiske Interesse fik ogsaa nu en bestemt Retning mod danske Forhold, og han førtes sammen med den mægtige Minister Christoffer Gabel. Fra April 1665 kom han ind i politisk Gjerning, i det han blev Kongens Kammersekretær, en Stilling, der omtrent svarede til senere Tidens Kabinetssekretær. Han skulde gjøre Ud-kast til og parafere de Breve, som Kongen vilde udsende paa egen Haand og navnlig uden Forhandling med Kollegierne. Embedet med dets alt andet end skarpt afstukne Grænser gav Mulig-

hed for en vis Magtstilling, og inden Aaret var gaaet, havde hans Indflydelse sat sig et Mærke af den betydningsfuldeste Art.

Der er intet besynderligt i, at Frederik III, der længe havde været sysselsat med Ønsket om at faa affattet en Fundamentallov for Enevælden, men som ikke havde godkjendt noget af de tidligere Udkast til en saadan, kan have overdraget sin ny Kammersekretær ogsaa at forfatte et, og lige saa lidt kan det forbavse, at S., for en Del støttet til et af de før gjorte Udkast, har formaaet hurtigt at gjøre Arbejdet færdigt. Der er da ogsaa, for at bruge det svageste Ord, en overvejende Sandsynlighed for, at Kongeloven, som den kom til at lyde, er affattet af S., i hvert Fald har han egenhændig skrevet den og paraferet den, saaledes som den fik Frederik III's Underskrift 14. Nov. 1665. Dens første og egentlig forfatningsmæssige Del var bygget paa det omtalte ældre Udkast, paa Arveakterne og paa statsretlige Doktriner, især Thomas Hobbes', og var for saa vidt derved uden større Originalitet; langt mere selvstændig og skarpsindig var den anden Del, Afsnittet om Arve reglerne. Som Helhed gav den den danske Enevælde sin endelige Form, men der er ingen Grund til at paalægge S. Ansvar for den over alle rimelige Grænser gaaende Magtfulde, som Kongedømmet derved opnaede. Sikkert tænkte han ikke paa nogen Indsigelse derimod, og Stilen var hans, men Tankerne vare hans Herres.

1666 blev han Sekretær i danske Kancelli, 1668 fik han Bestalling som Kancelliraad og 1669 tilmed Sæde i Statskollegiet og Højesteret. Hans Virksomhed sporedes paa mange Omraader. Han arbejdede paa en bedre Orden i Kancelliet, og en bitter Modsætning udviklede sig imellem ham og Kansleren Peder Reedtz, hvis anstandsfulde Værdighed æggede hans Ironi; han interesserede sig ogsaa for den store Lovkodifikation og for Embedsbesættelser. Men ved Siden heraf forsømte han ikke sine personlige Interesser. Alle rede nu har han vistnok gjort sig skyldig i den Bestikkelighed, som senere udvikledes saa stærkt, men som han rigtignok langtfra var den, der indførte i danske Kancellisædvaner. Og vel følte han sig stadig som Borgersønnen, men han ønskede dog at vinde frem inden for de adelige Kredse, og han naaede det. Navnlig var det mellem de adelige Damer, at den elegante og vidfulde Kavaller erobrede Hjærter. Mette Trolle, gift med Jørgen Reedtz, Magdalene Sibylle Gersdorff, gift med Jørgen Bielke, og den rige Enke Birgitte Trolle bleve rimeligvis alle hans Elskerinder, og

maaske var Kredsen af disse endog større. Og imellem hans høje Venner var nu ikke alene Gabel, men ogsaa Kongesønnen Ulrik Frederik Gyldenløve. Med Blikket fæstet paa sig fra talrige Mænd og Kvinder, anset for Kongens Yndling, tilmed en af de meget faa, der vidste Besked med den hemmelighedsfulde Kongelov, stod han i Frederik III's sidste Aar som den store Mulighed til at naa frem til den ledende Stilling, der endnu ikke var tilfaldet ham.

Tronskiftet 9. Febr. 1670, der kunde have indeholdt en Fare for den afdøde Konges Yndling, kom tvært imod til at fremskynde hans Opgang. Da det strax viste sig, at Gabels Stilling var røkket, greb S. Situationen, skilte sig fra sin hidtidige Velynder og gjorde sit til at forene hans Fjender. I April blev Gabel styrtet. Da havde S. allerede sat sig fast i den ny Konges Gunst; i Slutningen af Febr. havde han faaet Titel af Over- og Gehejmekammersekretær. Vel var langtfra hele Magten tilfaldet ham endnu. Han maatte foreløbig dele den med andre, især med Frederik Ahlefeldt og Gyldenløve, men da den første af disse ofte var fraværende fra Hovedstaden, og den anden manglede Udholdenhed til egentlig Administration, blev S. den virkelig arbejdende Kraft, Sjælen i Regeringen, og han opfattedes som saadan. Med Held overstod han det Forsøg, som Kongens tidligere Yndling Morten Skinkel 1671 gjorde paa at styrte ham ved Sigtelser for Bestikkelighed. Og hurtig tilfaldt der ham Æresbevisninger og stigende Magt. I Maj 1670 var han bleven Sekretær [ved det nyoprettede Gehejmekonseil, et Aar efter fik han Titel af Gehejmerraad, i Sept. 1671 blev han Medlem af Konseillet. Da denne sidste Udnævnelse blev ham til Del, kaldte han sig ikke længere S. I Juli 1671 havde Kongen skjænket ham Navnet *Griffenfeld* med Ret til at føre et rigt udstyret Vaaben. Navnet skulde ogsaa tilkomme hans Efterkommere; han ventede nemlig saadanne, thi 2. Nov. 1670 havde han ægtet Karen Nansen, den 14aarige Datter af den kjøbenhavnske Borger Mikkell Hansen, Sønnedatter af den berømte Hans Nansen (XII, 129). Til sin ny Husholdning havde han kjøbt den store Ejendom, hvor nu Postgaarden staar; Jordegods paa Sjælland, som hans Hustru havde bragt i Medgift, mageskiftede han, samtidig med at han fik sit ny Navn, til Kronen mod Tønsberg Provsti i Norge, fik tillige i Gave Sem Kongsgaard; ogsaa denne Gaard skulde for Fremtiden bære Navnet Griffenfeld. Men allerede 17. Maj 1672 døde hans Hustru efter Nedkomsten med en Datter, der fik Navn efter Dronningen Charlotte Amalie.

Anlæg, Erfaring og ikke mindst den rivende Medgang havde imidlertid modnet G.s Karakter og forskelligartede Aandsevner. Der var imellem disse en frodig Fantasi; den satte sit Præg paa hans Vid, den lod ham forme sine Tanker og sit Sprog i farverige Billeder, den gav ham ogsaa en vis Higen efter det symboliske, det mystiske og det gamle, saaledes som det viste sig i hans Vaaben med den underfulde Grif, Dyret, der efter Sagnet bevogtede Helligdommen. Maaske var det ogsaa mere dette fantastiske Træk i hans Sjæl end varm Følelse for Fædrelandets Historie, der lod ham gjenføde Erindringen om de nationale Minder, navnlig om Danebrog. Og dog var denne Side af hans Aandspræg ikke hans stærkeste Evne. Han havde ved Siden heraf en skarp og praktisk Forstand. Den viste sig saaledes i hans stærkt udviklede Menneskekundskab. Han vidste, hvorledes Viljer skulde underlægges, hvorledes Stemninger skulde sættes i Bevægelse, hvorledes Svagheder skulde nyttes, alt efter Forskjellen paa dem, han stod overfor. Saaledes havde han ved sin Aandfuldhed og sine litterære Interesser i sin Tid lagt Grunden til sin Indflydelse hos Frederik III; de samme Egenskaber tjente ham nu til at fængsle de lærde, bragte dem til at beundre og smigre ham. Men han kunde ogsaa bruge andre Midler. Han vidste, at intet aandeligt Fællesskab forbandt ham med den ny Konge; ikke heller vare her storslaaede, pathetiske Vendinger paa deres Plads. Hvad han benyttede til at hævde sig over for Christian V, var Talentet til at afvinde enhver Sag forskjellige Sider, skifte Synspunkterne og tilsidst standse netop der, hvor han selv vilde hen, og hvor Kongens tunge og uelastiske Tankegang ikke mere formaaede at rejse Indvendinger mod hans Planer. Men hans skarpe Forstand viste sig dernæst i et stort Organisationstalent og i en glimrende Evne til at bevæge sig med smidig Forsigtighed i de vanskeligste Forhold, stadig give Haab og Udsigt til de forskelligste Sider, bøje af, holde hen, vente, give Tid. Til alt dette tjente ogsaa hans overordentlige Arbejdsomhed, hans udstrakte Kundskaber, hans Fortroelighed med Europas diplomatiske Vildgange. Og ud af disse Egenskaber voxede frem den største Tillid til hans egne Planer, til hans Politiks Gjennemførlighed, selv hvor den vovede sig ud paa de farligste Baner.

Den fantastiske Side af hans Aandspræg indgik Forbindelse med hans højtflyvende Ærgjerrighed. Dog formaaede han endnu en Tid lang i sin Manddom at holde den inden for visse Grænser.

Han forsømte ikke heller at give sin Magt et sikkert praktisk Grundlag, ikke alene gennem sit Herredømme over Kongen, men ogsaa ved at skabe sig et fast Klientel af Slægtninge og Venner inden for Embedsstanden og ikke mindst ved at skaffe sig Rigdom. Uden Betæneligheder fortsatte han som ledende Minister paa den Vej, han tidligere var begyndt, og det i forøget, næsten systematisk Maalestok, lod sig sin Gunst betale ved store Sportler, Bestikkelser og Salg af Embeder. Trods alt dette kunde der i visse Øjeblikke komme over ham en Angest, som han forsøgte at dæmpe ved, skjønt han næppe i Virkeligheden var religiøst bevæget, at søge Betyggelse i Nedskrivning af bestemte Formler for Anraabelsen af Guds Beskyttelse mod sine Fjender. Langt hyppigere vare dog de Tider, hvor han levede i Glæden ved Glansen og Pragten, i Nydelsens Mangelartethed, i Bevidstheden om sin Overlegenhed og sin Magt.

Men de nævnte moralske Svagheder vare ikke det eneste saarbare Punkt i hans aandelige Væsen. De vare et Led i hele den Selvskhed, der stadig lod Hensynet til sig selv og sin egen Fordel følge med i Overvejelserne af hans Politik, dette, vel at mærke, ikke at forstaa paa den Maade, at han kan beskyldes for at have ladet Hensynet til sin Person være det herskende, men saaledes, at han søgte at undgaa Sammenstød mellem sine og Statens Interesser. Dernæst havde ogsaa hans Viljestyrke sin Begrænsning. Det skortede ham vel ikke paa Sejhed og Udholdenhed, men kun sjælden ejede han den store Beslutsomhed. Hævede han sig enkelte Gange til den, da var det, som om han dermed havde udtømt sin Kraft; hurtig faldt han tilbage til det forsigtig laverende. Denne Forsigtighed hørte til hans Styrke som Statsmand, men den kunde ogsaa blive en Svaghed.

Omtrent saaledes tør hans Aandspræg vel opfattes, da hans indre og ydre Politik for Alvor begyndte at udfolde sig. Her skal nu først Blikket vende sig mod hans indre Politik, og hans ledende Tanker i denne Henseende og deres Udslag kunne sammenfattes paa følgende Maade.

Det for ham givne Midtpunkt var Enevælden i hele dens Ube-grænsethed. Den trængte vel ikke længere til at grundfæstes, men endnu manglede adskilligt, som kunde omgive den med Højhed og Storhed. Herhen hørte da Christian V's Salving i Juni 1671; S. havde udarbejdet Ceremoniellet, i Dagens Anledning havde han ogsaa faaet af Kongen dennes prægtig indfattede Billede, bestemt til at bæres om Halsen. Hoffets Glans havde han allerede før

Salvingen fremmet ved Rangforordningen, Gemaksordinansen, og Oprettelsen af Greve- og Friherrestanden, alt ved Kundgjørelser af Maj s. A., og i Okt. knyttedes hertil Indstiftelsen af Danebrogsordenen; selv var han imellem de først udnævnte Riddere. Men selve Kongedømmet var dog kun den ene, om end den væsentligste, Side at Statsmagten. For at denne kunde virke i sin fulde Kraft, maatte der Orden og Fasthed i Styrelsesmaskineriet. Med megen Iver havde derfor S. i 1670 taget fat paa Omordningen af den øverste Forvaltning. Foreløbig stod han dog her i Princippet ganske paa det hidtil bestaaende Grundlag. Kollegieforvaltningen skulde bestemt fastholdes, kun forbedres og udvikles. De fleste af Kollegierne fik nye Instruxer med Bestemmelser om deres Sammensætning og Forretningsgang; alle Udkastene hertil vare enten skrevne eller gjenremrettede af S. Med særlig Interesse omfattede han det danske Kancelli, hvor han jo selv havde Sæde; til bedste for det trængtes Skatkammerkollegiet noget tilbage, og til det henlagdes de fleste udenrigske Sager fra dets tyske Navne. Ogsaa Statskollegiet kom til at føre en betydningsfuldere Tilværelse end i Frederik III's sidste Tid. Men tillige oprettedes i Maj 1670 Gehejmekonseillet som Kronen paa Kollegiestyrelsen; dets Omraade blev dog væsentligst den udenrigske Politik. Rimeligvis har S. ogsaa haft sin Andel i den vigtige Forandring, der 1671 udførtes med Hensyn til Provinsforvaltningen, i det nu alle Amtmænd sattes paa fast Løn og fik Stiftamtmandene til tilsynshavende, samtidig med at deres og Amtsskrivernes Embedsomraade nøjere afgrænsedes.

Fuldt saa meget som af disse Reformers var han dog optaget af Stændernes indbyrdes Forhold. Trods alt, hvad der var sket siden 1660, var Grundlaget endnu her til Dels det gamle, Fødselsadelen stod vedblivende som den fornemste Stand. Men efter S.s hele politiske Opfattelse passede dette ikke til Enevældens Krav, og denne Opfattelse styrkedes ved hans personlige Følelse; han glemte ikke, at han var Borgersønnen. Hvad han sigtede til, var en Opløsning af Adelen gennem dens Deling og maaske endnu mere en Opløsning af de gamle Stænderforhold i det hele ved en Udvikling af den Embedsstand, der var begyndt at dannes, til et ligefremt Bureaukrati med Særrang og Særstilling, rekruteret fra Godsejere og Borgerstand og tillige med Midtpunkt i ham selv. Indstiftelsen af Grever og Friherrer sprængte den tidligere Enhed i Adelstanden, Rangforordningen trængte Fødselsadelen tilbage til Fordeel for Indehaverne af de højeste Embeder og Hofstillingen, hvad

enten de vare fødte borgerlige eller adelige. Og det var i Samklang med alt dette, at Kollegiernes Omordning bestemte et lige Antal Medlemmer i dem af adelige og borgerlige, at der i de første Aar af Christian V's Regering kun foregik faa Nobilitationer, og at endelig S. selv, da han antog sit ny Navn, ikke dermed forbandt en Optagelse af sig i Adelstanden, men kun gav sig et Vaabenbrev og skaffede sit norske Gods adelige Rettigheder.

Tydelig fremtræder dernæst hans Interesse for Ophjælpelsen af Handel og Industri, altsaa for Borgerstandens Erhvervskilder. Sammen med Gyldenløve iværksatte han 1670 Gjenoplivelsen af det hidtil temmelig dødfødte Kommercekollegium; det københavnske borgerlige Element, og imellem det særlig Mænd, der vare nær knyttede til ham, blev det overvejende i Kollegiet, ligesom han var nøje Venner med dets Præsident, Gyldenløve, og dets Vicepræsident, Jens Juel. Han sympathiserede ogsaa, i Begyndelsen stærkere, senere paa Grund af Gejstlighedens Modstand og dens Magt over Kongen svagere, med Tanken hos Kollegiets Mænd om Religionsfrihed for indvandrede Kjøbmænd og Haandværkere for derved at skaffe Kapital og Foretagelsesaand til Landet; derimod modsatte han sig Gyldenløves Plan om at give Borgerne Andel i Besættelsen af Magistratsposterne, hvad han saa som en Indskrænkning i Enevælden. Mærkes maa end videre hans Iver for Udarbejdelsen af den ny almindelige Lov, hvor han særlig interesserede sig for sin Ven Rasmus Vindings Udkast, for Lægevæsenets Forbedring og for Indkaldelsen af Niels Steensen som kongl. Anatom.

Om der kan tilregnes G. noget Initiativ til de store Skatte-reformer, der betegne Christian V's første Regeringsaar, kan ikke afgjøres; sikkert har han dog medvirket til dem. Skattefrihedens Gjenindførelse for Sædegaardene af Juli 1670, der stod i Forbindelse med den Opgave at lette Kjøbstæderne for Underhold af indkvarterede Ryttere, Matrikkelskattens Nedsættelse og Vederlaget til Statskassen derfor i Gjenoprettelsen af Konsumtionsafgiften og Folkelønsskatten vare i nøje Overensstemmelse med hans Tankegang, der langt mere gik ud paa at lette Skattebyrden for de fornemmere Klasser, Godsejere, højere Borgerskab, Bureaukrati, end for de lavere; for disse og særlig for Bondestanden, som han aldrig var kommet i Berøring med, savnede han Interesse; hans Blik var i denne Henseende langt mere begrænset end Hannibal Sehesteds. Til Reformerne i Hærvæsenet, særlig Oprettelsen af den nationale Ryttermilitz og det dertil hørende Udlæg af Ryttergods, har han ikke

været Ophavsmand, men maa have støttet dem. Mere vendte han dog i militær Henseende sin Interesse mod Flaaden, hjulpet af sin Broder Albert, senere adlet med Navnet Gyldensparre (VI, 361). Men hvad Forsvarsvæsenet i det hele angaar, var endnu en politisk Tanke herskende hos ham. Han vilde trænge de høje militæres Ledelse af det tilbage, mere samle dets Styrelse paa borgerlig Haand og især paa sin egen; han vilde det for tillige at kunne lette Landets Byrder, ikke mindst dog fordi han frygtede de fornemme Officærs skadelige Indflydelse paa den ydre Politik.

Et betydeligt Reformarbejde indad til var saaledes paa mange Omraader grundlagt eller støttet af S. Men i adskillige Henseender blev det ikke gennemført. Det truende Forhold til Udlandet bragte hurtig en ny Forhøjelse af Skattebyrden; der foregik end videre vel en Opgang i Handelen, og navnlig i Kjøbenhavn, men den blev langtfra saa stor som tilsigtet. Men især maa det fremhæves, at han som Griffenfeld allerede fra 1673 kuldcastede hele det Princip for Administrationen, han som Schumacher havde fulgt 1670. Han havde villet opbygge en Kollegiestyrelse, han brød den selv itu. Helt havde han intet Øjeblik kunnet underordne sig de af ham udviklede Former. Han var vedblevet at være Kammersekretær, og Kammerudfærdigelserne ophørte ikke. Snart havde han ogsaa følt sig skuffet ved Kollegiemaskineriets tunge og langsomme Virksomhed. Men Svingningen havde en dybere Grund. Hurtig gik Aarene for ham, hurtig blev han, overfladisk set, som en anden Mand. Hvad der skete, var dog i Virkeligheden det, at de forskjelligartede Sider af hans Karakter, som han hidtil havde stemmet sammen ligesom Tonerne paa et Instrument, mistede deres indbyrdes Harmoni; enkelte af dem vandt Herredømme i hans Sjæl fremfor de andre. Magten berusede ham, videre og videre dreve Ærgjerrigheden og Forfængeligheden ham. Han var i Færd med at tabe sit Sinds Ligevægt, og han følte sig ikke længere tilfredsstillet med sin hidtidige Stilling. Mere og mere søgte han Omgang mellem adelige, og han indrettede sin Husholdning til et formeligt Hof. Samtidig kølnedes hans hidtil saa varme Forhold til Gyldenløve, især efter at denne i Foraaret 1673 var rejst til Norge. Kort i Forvejen, i Febr., havde han gjort sit første Indhug mod den hidtidige Forvaltnings Principper ved en Omordning af Søetatens Styrelse, og udtrykkelig havde han begrundet det med, at en fornem Minister var bedre egnet til at administrere end et Kollegium. Men først 26. Nov. 1673 foregik den store Forandring, i det han

paa én Gang udnævntes til Greve af Griffenfeld, Elefantridder og Rigskansler.

Han havde altsaa nu imod sine tidligere Grundsætninger ladet sig optage i Herrestanden, og i høj Grad viste han sin Glæde derved. Hans Vaaben udpyntedes med en ny Rigdom af heraldiske og symbolske Figurer, 2 Gange var det fremstillet i hans Sovekammer, og det indskares i talrige og kostbare Signeter. Kort efter tilmageskiftede han sig Samsø af Kronen, kaldte sig nu, foruden Greve, Herre til denne Ø og til Brattingsborg og Visborg, dens gamle, hidtil i Sagnet gjemte Navne. Og Smigeren væltede ind over ham, langt voldsommere end tidligere. Men fra det Øjeblik, at han var blevet Rigskansler, ophørte omtrent ganske Kancellikollegiets Møder. Og dog var det endnu kun en Titel, han havde faaet; det blev først mere, da Peder Reedtz døde, og han Dagen derpaa, 11. Juli 1674, blev hans Efterfølger som Kansler og derved ogsaa som Præsident i Højesteret; tillige fik han Forsædet i Statskollegiet. Ved hans Instrux ophævedes hele den kollegiale Styrelse inden for Kancelliet. En Ministerregering var indført, og den var samlet paa en enkelt Ministers Haand. G. var, for at bruge moderne Udtryk, blevet Premier-, Udenrigs-, Justits- og Kultusminister foruden at være Kongens Kabinetssekretær. Tillige var faktisk hans Myndighed udstrakt over Skatkammerkollegiet — vort Finans- og Indenrigsministerium — og over Marinen. Og da han som Kansler var blevet Universitetets Patron, fejrede Højskolen denne Begivenhed med en Fest paa hans 40aarige Fødselsdag, hvor Smigeren for ham naaede sit Højdepunkt i Thomas Bartholins Tale.

Kun lidet kom han til at udrette i de indre Forhold efter sin Samling af Magten; men en vigtig Grund hertil var ganske vist, at hans Opmærksomhed fra nu af næsten helt maatte fanges af den ydre Politik. I denne havde S. strax efter Christian V's Tronbestigelse lige saa lidt faaet Eneledelsen som i den indre. Først efterhaanden erhvervede han den, og det endda med den Begrænsning, at han gennem hele sin Magtperiode maatte kæmpe med modstridende Indflydelser inden for selve Regeringen.

Man har ofte ment at kunne opfatte hans ydre Politik under det Hovedsynspunkt, at han i Tilslutning til Hannibal Sehesteds Ideer har villet, at Danmark skulde slaa sig til Ro over for Sverige ved den Landedeling, der var bestemt ved de sidste Fredstraktater, og tilstræbt et nøje venskabeligt Forhold mellem de nordiske Riger. Man har dog sikkert ikke derved truffet Kjærnen i hans Tanke-

gang. Ogsaa han har ønsket en Gjenudvidelse i Norden af Danmarks Grænser. Men kun som et Middel dertil, hvis Anvendelse burde udsættes saa længe som muligt, saa han Krigen. Riget maatte fuldt ud vinde Kræfter, før det indlod sig paa en afgjørende Styrkeprøve, det var de diplomatiske Vaaben, med hvilke det først og fremmest gjaldt at vinde frem. Som første Maal saa han det her at give Danmark fornyet Anseelse i det evropæiske Statssamfund; ogsaa formelt skulde det hævde sin Jævnbyrdighed med andre Magter; hertil sigtede bl. a. en udvidet Brug af det danske Sprog i Brevvexlingen med disse. Dernæst maatte Opgaven være at sikre Danmark gennem Alliancer og Subsidietraktater. Men disse Forbindelser maatte foreløbig ikke forpligte Riget for meget til nogen Side, og dets Støtte skulde de fremmede Magter købe saa dyrt som muligt. Derved blev hans Politik en Forsigtighedens og Afventningens, derfor ogsaa en Politik med i alt Fald tilsyneladende forskjellig Front, afpasset efter det til enhver Tid praktisk opnaaelige. Men én ledende Tanke stod dog for ham, og den havde han optaget efter Hannibal Sehested: en Forbindelse mellem Frankrig og Sverige, hvorfra Danmark var udelukket, burde modvirkes som det mest skadelige politiske Sammenspil, og i alt Fald burde man ikke faa begge Magter til Fjender. Der er imidlertid ingen Tvivl om, at hans Opfattelse af, hvad der bedst tjente hans personlige Interesser, har støttet hans Forkjærlighed for den Politik, han valgte. Han var overbevist om, at paa hans Person beroede den rigtige Kurs, og under en Krig vilde Magten over Kongen glide over til Generalerne, medens under den diplomatiske Kamp Pennen, det vil sige hans Pen, kunde lede Sværdet.

Inden de store Stridsspørgsmaal kom til at udforme sig i Evropa, var der imidlertid ét Punkt, halvt internationalt, halvt indenrigsk, som trængte til Afgjørelse. Det var Spørgsmaalet om Arvefølgen i Oldenburg og Delmenhorst og det dermed samhørende om Forholdet til den pløenske Hertugslægt og til Gottorp. Traktaterne af 31. Dec. 1670, stadfæstede 18. Marts 1671, bragte det til Afslutning og skaffede Kongehuset Grevskaberne. At G. har haft Andel i dem, er sikkert, men at han har været Hovedophavsmanden til deres særlige Indhold, er ikke bevist. Selv om der altsaa ved dette, navnlig ved Løfterne om Samforlening med Slesvig til Pløen og om dette Huses Forlening med de nordborgske Godser paa Als, skulde være fastslaaet noget for den danske Krone ugunstigt med Hensyn til Slesvig — hvad dog ingenlunde bestemt kan siges —,

vilde Ansvaret derfor langt fra alene kunne lægges paa G. Derimod kan han ikke frikjendes for at være kommet noget bort fra den administrative Adskillelse mellem Slesvig og Holsten, som paa visse Punkter var begyndt under Gabels Ledelse; men han fastholdt dog fuldt den statsretlige Forskjel paa de 2 Hertugdømmers Stilling. Vigtigere var det imidlertid, at ved Traktaterne med Pløen var Gottorp paa ny blevet gjort til Danmarks Fjende.

Foreløbig traadte selv dette til Side for Indfyldelsen af de europæiske Brydninger paa Danmarks Stilling. Forgjæves havde G. stræbt at hindre Forbundet mellem Frankrig og Sverige af 1672, men stadig søgte han ogsaa efter dets Afslutning at neutralisere dets Følger og tillige efter Udbruddet af den store Krig mellem Frankrig og Nederlandene s. A. saa længe som muligt at holde Danmark uden for den. Under Forhandlingerne med Sverige vovede han sig, særlig ved Jens Juels Sendelse til Stockholm 1673, temmelig langt hen mod et nordisk Forbund. Men samtidig havde han, efter 1672 at have vundet en Sejer over Christian V's Tilbøjelighed til Krig, nærmet sig stærkt til den mod Frankrig og Sverige fjendtlige Lejr i Evropa og søgt at bringe dens Deltagere, især Nederlandene, Kejseren og Brandenburg, til Løfter om kraftig Bistand; herhen hørte især Forbundet med Kejseren af Jan. 1674, der indbragte ham Udnævnelse til tysk Rigs greve, og Hovedtraktaten med Frankrigs Modstandere af Juni s. A. En mærkelig lille samtidig Episode udgjorde hans Bestræbelser 1674 for at skaffe Prins Jørgen den polske Krone; de strandede paa Christian V's Modstand mod Broderens Trosskifte. Men under alt dette taarnede Vanskelighederne for Danmarks Neutralitet sig mere og mere op, og Christian V sympathiserede med Krigspartiet ved sit Hof. Et Vendepunkt blev Fredsbruddet mellem Sverige og Brandenburg fra Dec. 1674, der efter Traktaterne forpligtede Danmark til væbnet Indskriden mod Sverige og Frankrig. For atter at trække Sagerne ud greb G. med Iver Sveriges Forsøg paa at afvende denne Indskriden ved Nils Brahes Sendelse til Kjøbenhavn i Begyndelsen af 1675, og paa ny vovede han sig vidt frem hen ad et nordisk Forbund.

Haand i Haand hermed gik dog Underhandlingerne med Brandenburg om Krigen, og G. var ikke blind for, at et Fredsbrud rimeligvis snart ikke kunde undgaas. Han samstemmede derfor ganske med Planen, fra hvem denne end saa er udgaaet, om forud at gjøre den til Sverige nu igjen nøje knyttede Hertug af Gottorp uskadelig. Følgen blev Rensborgtildragelserne i Juni 1675. Dog

hviler der et gaadefuldt Slør over G.s Holdning under dem. Han har forhandlet med Kielman (IX, 143) om et Mageskifte af Oldenburg og Delmenhorst mod Dele af det gottorpske Slesvig, og der har under disse Forhandlinger været Tale om, at Hertugen paa billige Vilkaar skulde overlade ham sit holstenske Amt Steinhorst, for at han kunde faa dette ophøjet til et tysk Rigsregjerskab for sig. En landsforræderisk Tanke maa dog afvises, da han underrettede Christian V derom. Men et noget lignende ufint og dog vistnok ikke heller for Kongen fordulgt Spil foregik lige efter med en Gave til ham paa 10000 Rdl. fra det ogsaa truede Hamborg. Selve Gottorps Indrømmelser tillagde G. imidlertid den største Betydning, og Kongen regnede ham dem til Ære.

Alle ventede i dette Øjeblik Krigens Udbrud, og Danmarks allierede fordrede den. Men dog trak den ud, og det sikkert paa G.s Foranledning; her er atter adskilligt dunkelt. Efter al Rimelighed er der paa dette Tidspunkt kommet nye Bevæggrunde frem hos ham til at forhale Afgjørelsen. Noget har det vistnok betydet, at det som Følge af hele hans hidtidige Dobbeltspil var blevet ham vanskeligt at tage en endelig Beslutning. Personlige Interesser spillede rimeligvis ogsaa ind. Netop nu tænkte han stærkt paa et nyt Ægteskab. Men 2 Muligheder stode her for ham, og han vaklede mellem dem. Den ene Brud, han tænkte paa, var Prinsesse Louise Charlotte af Augustenburg, og Enkedronning Sophie Amalie begunstigede stærkt dette Parti, den anden var Dronning Charlotte Amalies franske Hofdame Charlotte Amélie de Trémouille, kaldet Prinsesse af Taranto, og for denne Forbindelse interesserede sig Ludvig XIV; ogsaa af den Grund kunde G., saa længe han ikke havde truffet sit Valg, kun ønske Bevarelsen af et venskabeligt Forhold til Frankrig. Men det vilde dog være uretfærdigt at rette den Anklage mod G., at Hensynet til egen Fordel var bestemmende for hans Politik; det slyngede sig kun i den, støttede den Afventen, han af andre Grunde ikke vilde opgive. Det er maaske ogsaa muligt at finde den dybere liggende Aarsag. Det er sikkert, at G., efter først at have tænkt sig et Angreb paa Sverige i Skaane, hvad der havde maattet opgives af Hensyn til de allierede, har ønsket et Stød mod det svenske Hertugdømme Bremen, medens Brandenburg og Christian V's Generaler vilde Indmarche i Pommern. En Forklaring paa hans Ønske kan findes deri, at han efter en Erobring af Bremen har haabet at kunne nøde Sverige til at bortbytte det mod Skaane eller Dele deraf, og at han har ventet at

kunne opnaa Samtykke til dette Bytte hos Frankrig, der havde langt mere Interesse af at bevare Sveriges tyske Besiddelser for det end Skaane. Ad den Vej kunde han tænke at virkeliggjøre sin gamle Plan om at undgaa et Brud med Frankrig, maaske slippe for selve Krigen med Sverige eller i alt Fald gjøre den mindre omfangsrig, tilmed sejre over Generalernes Indflydelse hos Kongen. Hvis denne Hypothese er rigtig, kan der ikke frakjendes G.s Politik paa dette Tidspunkt en vis Storladenhed, tilmed da han samtidig synes at have ønsket Fortsættelse af Mageskifteforhandlingerne med Gottorp og saaledes tilstræbt Erhvervelsen af en større Del af Slesvig.

Men paa den anden Side var denne Politik i høj Grad povet, næsten fantastisk, i det den var egnet til at berøve Danmark dets faste Punkt, dets allieredes Støtte, og han evnede i alt Fald ikke at føre den igjennem. Brandenburg sejrede ved det danske Hof; fra Slutningen af Juli var det givet, at Krigen skulde begynde og det med et Angreb paa Pommern. G. havde lidt et Nederlag over for Kurfyrsten, der dog for at vinde ham trøstede ham med Løfte om Forleningen med Øen Wollin, men ogsaa over for Generalerne. Hans Angreb paa disse i Forening med meget andet havde tilmed kostet ham Christian V's Tillid. I Avg. tilskrev Kongen ham i Rensborg en Række Klagepunkter over hans vidtløftige Tale og hans Egenmægtighed, tillige ogsaa over hans Begunstigelse af sine Slægtninge og Venner og hans Bestikkelighed.

Denne Storm drev dog foreløbig over. Da Krigen begyndte i samme Maaned, var G. ved Kongens Side under Kampene i Pommern og senere ved Wismars Belejring og Erobring. Derpaa kom Vinteren 1676 og med den Forberedelserne til det ny Felttog. At han virkede for Tromps Indkaldelse som Flaadens øverstbefalende og i alt Fald ikke modsatte sig Udnævnelsen af Hertug Johan Adolf af Pløen (VIII, 498) til Overfeltmarskal, viser, at han har ønsket kraftige Rustninger. Og dog havde han endnu ikke opgivet Tanken om at vinde et Resultat ad diplomatisk Vej uden paa ny at prøve Vaabenlykken. Atter tænkte han vistnok, og for dette Tidspunkt tør det siges med noget større Bestemthed end for 1675, paa et Bytte af Bremen, nu vel ogsaa af Wismar og Rygen, mod Skaane og søgte ad mange Veje at bevare Venskabet med Frankrig, endda ved det mislige Middel at give Sikkerhed for den franske diplomatiske Brevvexling med Sverige gennem Danmark.

Hvor meget man end med den nærmeste Fremtid som Baggrund kan sympathisere med G.s uholdende Tilbøjelighed til at

undgaa Krigen, der er dog noget svindelagtigt ved hans Politik paa denne Tid, som staar i Samklang med Udviklingen af hans hele Karakter og Adfærd. En Højhedsvildelse havde mere og mere grebet ham. Alle stødte han fra sig, danske adelige, Hertugdømmernes Raader, Gyldenløve, selve Kongen. Især blev det dog skæbnesvangert for ham, at han havde gjort sig baade Frederik Ahlefeldt og Hertugen af Pløen til personlige Fjender ved udfordrende Optræden mod dem, i samme Øjeblik som de, om end af forskellige Grunde, vare blevne Modstandere af hans Politik, Ahlefeldt, fordi han fandt den for halsbrækkende, Johan Adolf, fordi han ønskede en hurtig Krig. Og saarbare Punkter havde G. tilmed nok, i sin vitterlige Bestikkelighed, i Mistanken mod ham med Hensyn til Steinhorst, Gaven fra Hamborg, Wollin og den hemmelige Forbindelse med Frankrig. Man begyndte at tro om ham, at han var Førræderen, der maatte ryddes af Vejen. Under disse Forhold fik hans Modstandere Magten over ham hos Kongen. Først i sidste Øjeblik anede han selv, at alt stod paa Spil. Da satte — maaske — et nyt Forhold Kronen paa Værket; det synes, som om Christian V har faaet at vide, at G. havde beholdt hos sig en Koncept til et af ham efter Ordre opsat kongeligt Testamente, skjønt han havde forsikret Kongen om, at den var brændt.

Hvorom alting er, 11. Marts 1676 om Morgenen blev G. arresteret paa Kjøbenhavns Slot og bragt som Fange til Kastellet. I Dagene derpaa bleve hans Papirer gjennemsøgte. Man fandt Beviser paa hans Bestikkelighed og Salg af Embeder samt tilbageholdte kongelige Ordre, dernæst Breve, der øgede Mistanken om Førræderiet, end videre Dagbøger med overlegne Udtryk om Kongen og Koncepten til det omtalte Testamente. Men fra første Færd brugte man mislige Midler til at fælde den mistænkte; man anvendte den ikke uberygtede Otto Mauritius (XI, 202) som offentlig Anklager, hindrede G. fra at skaffe sig Materiale til sit Forsvar, afhørte ikke alle fornødne Vidner, henviste ikke Sagen til Højesteret, men til en overordentlig Domstol. For denne begyndte efter Forundersøgelserne den egentlige Retssag i de første Dage af Maj. G.s første Forsvarsindlæg var gennemtrængt af hele hans store Talent, hans Sprog naaede ved en Forening af Smidighed og Kraft til en Højde, som dansk Rettergang og dansk Litteratur knap før havde kjendt. Sagen har vistnok ogsaa hængt i et Haar, men Mauritius opbød alle mulige Midler, betonedede i sit Gjensvar Steinhorstsagen, Almanakkerne og Ikke-Tilintetgjørelsen af Testamentet

og lagde selve Kongens Vilje som Pres paa Dommerne. G. følte sig fortabt; i sit sidste Indlæg afviste han kun med Stolthed Beskyldningerne for Forræderi; ellers var det mere et Nødskrig om Naade end et Forsvar. 26. Maj faldt Dommen, der lød paa Tab af Ære, Liv og Gods og berøvede ham Navnet Griffenfeld. Den var motiveret ved Bestikkeligheden, Salg af Embeder og Forræderi; om Almanakkerne og Testamentet stod intet, da disse Punkter regnedes for Statshemmeligheder. Bevist var ogsaa G.s Brøde med Hensyn til de 2 første Punkter, ubevist var og er Anklagen for Forræderi; de hemmelige Punkter veje kun lidet. Domstolens og Historiens Kjendelser om G.s Fejl kunne ikke falde sammen. Og selve Processen var en Uret i den Maade, den var ført paa.

Dommen blev ikke udført i sin fulde Strængthed. Lige i det Nu, da S. 6. Juni om Morgenen paa Retterstedet i Kastellet med sit sønderbrudte Vaaben ved sin Side rolig og frimodig stod rede til at modtage det Øxehug, der skulde skille hans Hoved fra Kroppen, standsede Christian V's Generaladjutant Bøddelen med Raabet: «Holdt, der er Pardon!» Kongen havde ladet ham se Døden i Øje for at ombytte den med livsvarigt Fængsel. I 4 Aar tilbragte han dette i Kastellet, kun med Soldater til Bevogtning, en gammel Kvinde til Opvartning og af og til en Præst til Opbyggelse. 1678 var han meget syg, og hans gamle Moder anraabte da Kongen om, at han maatte flyttes til en bedre Bolig i Kastellet; dette skete vel ikke, men der gaves Ordre til, at han skulde plejes bedre. Endelig i Maj 1680 flyttedes han til Munkholm i Thronhjems Fjord. Forholdsvis lettere blev Fangenskabet her. Han tilbragte Tiden med Læsning, med Undervisning af nogle Børn og smaa litterære Frembringelser, tillige med Selvbetrægtninger af religiøst Præg; i de sidste Aar fik han ogsaa Lov til at se nogle Bekjendte hos sig. Men hans Helbred blev mere og mere undergravet, særlig ved Stenlidelser. 1698 tillod Kongen ham at tage Ophold i Thronhjem, og her døde han 12. Marts 1699. Senere førtes Liget til Vær Kirke i Jylland, Sognekirken til Stensballegaard, der ejedes af Friherre Frederik Krag, som havde ægtet hans Datter.

Trods al senere Forskning er der endnu adskillige og betydningsfulde Gaader i G.s Liv. Saa meget tør dog vel siges, at han ikke hører til de store og fribaarne Naturer, hvis Minde en Nation bør sætte i det ypperste og mest ubestridte Højsæde, end ikke til dem, hos hvem det meget store kan lade glemme det svage. Men til hans Navn bør være knyttet Forestillingen om beundrings-

værdig Arbejdsomhed og omfattende Kundskaber, om sjældent Organisationstalent og overlegent diplomatisk Snille, om en spændstig, smidig, verdensklog og fantasifuld Intelligens, mest dog om en betagende Herskerevne — den, i hvilken han naaede Genialiteten — og saa om den Magtens Uret, der ramte ham, thi tungt, ubarmhjærtigt tungt, har han bødet for sine Forseelser.

Rothe, Peder Græve af Griffenfelds Liv og Levnet I—II (1748). Wolff, Greve Peder Griffenfelds Levnet (1820). Giessing, Griffenfeld (1846). Vaupell, Rigskansler Grev Griffenfeld I—II (1880—82). A. D. Jørgensen. Peter Schumacher Griffenfeld I—II (1893—94). Thrige, Hist. Aarvog 1878, S. 121 ff. Brasch, Griffenfelds Kjærlighed til Charlotte Amélie la Trémouille (1885). Hist. Tidsskr. 5. R. IV, 439 ff.; 7. R. II, 216 ff. Nord. Tidsskr. f. vetenskap, konst o. ind. 1894, S. 439 ff.

J. A. Fridericia.

Schumacher, Peter Christian, 1743—1817, Diplomat, var Broder til ovfr. nævnte Regeringsraad Jens Reimert S. og fødtes i Kjøbenhavn. I sit 13. Aar blev han Student med Udmærkelse, og 1760 tog han latinsk-juridisk Examen. 1766 udnævntes han til Sekretær i tyske Kancelli og gik 1770 over i det nye Departement for udenrigske Sager. Grev Osten sendte ham 1771 som Konsul til Marokko, 1777 udnævnte Grev A. P. Bernstorff ham til Legationssekretær i Petersborg med Titel af Legationsraad, og da Gesandten, Oberst H. A. Ahlefeldt, 1779 rejste hjem, overdroges det S. at fungere under hans Fraværelse som Chargé d'affaires.

Det var midt i den nordamerikanske Frihedskrig, Spanien havde fulgt Frankrigs Exempel, og da Bernstorff frygtede for, at England skulde gaa alt for svækket ud af den ulige Kamp, var han villig til at indgaa en Alliance, i hvilken Danmark og Rusland skulde støtte England, mod at der tilstodes den danske og russiske Skibsfart vigtige Fordele. S. instruedes med Statsraadets Billigelse til at søge at vinde den russiske Udenrigsminister Panin for denne Plan. Men Enkedronning Juliane Marie, Arveprinsen og Kabinetsekretæren Høegh-Guldberg vare heftige Fjender af England, og der skreves derfor fra Hoffet til S., at han ikke skulde udføre de Ordre, som han modtog om en saadan Alliance fra Bernstorff, ligesom han endog bemyndigedes til, om fornødent, at forevise Panin Arveprinsens egenhændige Instrux herom. Medens Bernstorff troede og efter S.s Indberetninger maatte tro, at hans Ordre bleve rigtig udførte, meddelte S. først den preussiske Gesandt, Gørtz, og senere Panin Arveprinsens Brev. Resultatet blev, at Rusland afviste det engelske Allianceforslag og derimod udstedte Deklarationen af 28.

Febr. 1780, som Danmark da maatte slutte sig til. Det er vel muligt, at det samme vilde være sket, om end S. havde gjort sin Pligt og fulgt sin Chefs Instruxer, men hvis en saadan Alliance var bleven sluttet, var vort Forhold til England maaske blevet et helt andet, end det blev i 1801 og 1807. Ærgjerrighed og Haabet om at kunne naa videre ved Hoffets end ved den stærkt aristokratiske Bernstorffs Hjælp forklare S.s Opførsel, men ved Siden deraf følte han ogsaa en lidenskabelig Uvilje mod det af Bernstorffs repræsenterede fremmede Element i Statsstyrelsen. Det er interessant at se, hvorledes de 2 eneste borgerlige danske, der under Bernstorfferne naaede op til selvstændige diplomatiske Poster, Dreyer og S., begge sluttede sig til Bernstorffs Modstander Osten. Ingen af dem havde noget at beklage sig over, den ældre Bernstorff havde draget dem frem, og den yngre forfremmede dem og satte fortjent Pris paa deres Dygtighed, men begge foretrak de dog den i øvrigt lidet sympathetiske Osten, og navnlig S. vedblev altid at staa i fortroligt Forhold til denne, der ogsaa var den, som anbefalede ham til Guldberg. Paa et senere Tidspunkt traadte S. i øvrigt offentlig frem med et lidenskabeligt Angreb paa den overvejende tyske Indflydelse i vor overordnede Statsstyrelse og det sociale Liv i Kjøbenhavn.

Da Bernstorff 13. Nov. 1780 havde faaet Afsked, belønnedes S. af Magthaverne. Güldenchrone, der efter Ahlefeldts Rappel 28. Juli 1780 var udnævnt til hans Efterfølger, kom ikke til at tiltræde denne Post. Derimod avancerede S. 1781 til Ministerresident og Etatsraad, 1782 til Gesandt og Konferensraad, adledes 1782 og blev Kammerherre 1783. Men efter Regeringsforandringen 1784 kom Straffen. Bernstorff, der først efter sin Afgang 1780 havde faaet Underretning om S.s Forræderi, rappellerede ham 4. Juni 1784, og dermed var S.s diplomatiske Karriere sluttet. Derimod udnævntes han 1789 til Amtmand over Svendborg Amt. Senere optraadte han med Iver for Frederik VI's Kandidatur til den svenske Trone og udkastede Planen til et dramatisk Lejlighedsdigt, der skulde udredes mellem Befolkningen i Skaane og stemme den for en Forening, men som var mere velment end politisk eller æsthetisk betydeligt. — Regeringen paaskønnede hans Embedsvirksomhed: 1817 fik han Gehejmekonferensraadstitelen. — S. A. 8. Maj døde han ugift.

Erslew, Forf. Lex. Bloch, Stiftamtænd og Amtmænd i Danm. Kirkehist. Saml. 4. R. II, 630 ff. A. Friis, A. P. Bernstorff og Guldberg S. 200 ff. Clausen, Skandinavismen S. 4 ff.

P. Vedel.

Schurmann, Jens Christian, 1812—91, Seminarieforstander, Præst, er født 16. Juni 1812 paa Sollerupgaard ved Faaborg, hvor Faderen, Johannes Nicolai S., var Forpagter. Moderen var Jacobine Caroline f. Hasner. 1830 blev han Student fra Nyborg med egregie for Dansk og Latin, og saa længe han levede, vedblev han at skrive sit Modersmaal rent og elske de latinske Klassikere. Til Trods for trange Kaar i sin Studentertid tog han 1835 theologisk Examen med egregie. Han fik nu Borchs Kollegium, blev Pronotar ved det theologiske Fakultet og en skattet Manuduktør. Tillige fortsatte han sine Studier, deltog i «Lyceums» latinske Disputereøvelser og var Medbestyrer i «Studentersamfundet». 1846 blev han resid. Kapellan ved Frue Kirke i Aalborg og Sognepræst til Sønder Tranders. Grebet af de politiske og nationale Strømninger blev han Repræsentant for Aalborg i den grundlovgivende Rigsdag, hvor han indtog en fremskudt Plads og var Medlem af det snævrere Grundlovsudvalg. Efter Opfordring fra Kultusminister Madvig overtog han 1851 Pladsen som Forstander for Seminariet i Skaarup (og tillige som Sognepræst), og i sin 40aarige Virksomhed her viste han sig som en af vore dygtigste Seminarieforstandere. Ved sine grundige Kundskaber og sit klare Hoved var han en fortrinlig Lærer, og ved sin aandelige Overlegenhed udøvede han en gavnlig Paavirkning paa Eleverne. Han misbilligede Seminarireformen af 1867, hvis uheldige Følger han forud havde paavist. Sin Seminariegjerning elskede han, og hverken Ribe Bispestol, der blev tilbudt ham 1867, eller Udsigten til at blive Landstingsmand eller Kultusminister fristede ham. S. var Medlem af Kirkekommissionen af 1868, og Ministeriet æskede ofte hans Betænkninger i Seminarispørgsmaal. 1859 blev han titulær Professor og 1879 Æresdoktor i Theologi. 1853 udgav S. «Historiske Efterretninger om det kgl. Skolelærerseminarium i Skaarup 1803—53» og senere aarlige Programmer; desuden skrev han nogle Piecer og Afhandlinger i Tidsskrifter, deriblandt «Valkendorferne paa Klingstrup» (i «Saml. t. Fyens Hist. og Topogr.» IX). Ved sin Afsked 1891 blev han Kommandør af Danebrog (2. Grad). Han døde 10. Dec. s. A. Ægtede 28. April 1847 Cathrine Marie Jensen, Datter af Sognepræst Chr. J. i Kirke-Saabby og Kidserup og Cathrine Marie f. Schurmann.

Erslew, Forf. Lex. Levnedbeskrivelser af de ved Kbhvns Universitets Firehundredaarsfest promov. Doktorer. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 440 f. F. Skouboe, Til Minde om J. C. S. (1892). Illustr. Tid. XXXIII, Nr. 15.

Joakim Larsen.

Schwanenflügel, Herman Heinrich Louis, f. 1844, Litteraturhistoriker. Han er født i Kjøbenhavn 17. Maj 1844. Faderen, Herman Ditlev Othello S. (f. 1809 † 1865), der nedstammede fra en gammel adelig tysk Slægt, var Klosterforstander i Slagelse; Moderen hed Kirstine Sophie Frederikke f. Wamberg (f. 1809 † 1897). Efter at have frekventeret Slagelse Realskole kom S. paa Sorø Akademi og blev dimitteret 1864. Den aandelig interesserede og begejstrede Student vilde studere Theologi, men veg tilbage for de høje Krav, S. Kierkegaard havde stillet i «Indøvelse til Kristendom», og valgte Historien til Studium. Men Faderen var imidlertid død, Studiet maatte afbrydes af Huslærervirksomhed (i 3 Aar), og han fik først Magisterkonferens 1874. Bevægelig, varmhjærtet, æsthetisk interesseret (han skrev ogsaa selv Digte) tog S. livlig Del i det litterære Gjennembrud i Halvfjerdserne. Men baade i politisk og religiøs Henseende var der tilbagetrængte Strømninger i hans Sjæl, der gjorde ham mindre tilfreds med Udviklingens Gang og Retning. Han blev mere ensom og havde ogsaa samlet sig paa større Opgaver, der kunde lægge fuldt Beslag paa hans, ogsaa ved privat Lærervirksomhed optagne Tid. 1876 udkom den sympathetisk skrevne litterærhistoriske Skildring «Henrik Wergeland», og umiddelbart derefter fængsledes han af den betydelige Opgave at skrive en Kulturhistorie (1. Bd.: «Oldtidens Kulturhistorie», 1879—83), medens han dog ikke glemte den danske Litteraturhistorie, der vel er hans største Interesse (1886 «Ingemanns Liv og Digtning»). S. var imidlertid bleven en bekjendt Historielærer, og denne Virksomhed satte Frugter i den historiske pædagogiske Litteratur i Lærebøger i Historie, i hvilke der var taget større Hensyn til Kultur- og Samfundslivet (den større, I—II, 1889; den mindre, I—II, 1894). Ved det dygtige Arbejde «Peter Andreas Heiberg» fik han 1891 Doktorgraden i Filosofi. 1895 udgav han det livlige Skrift «Carl Bernhard», og desuden har han vist sin altid varme Interesse for dansk Sprog og Litteratur ved at udgive skjønne Udvalg af Baggensens, Wessels og Ewalds Digte samt Carl Baggers Skrifter med gode litterærhistoriske Indledninger. 1900 udkom 1. Bind af hans Biografi af Biskop J. P. Mynster. 1897 blev S. Lærer i Historie ved Officersskolen og s. A. Medlem af Kommissionen for Afholdelse af almindelig Forberedelsesexamen. Han har i flere Aar nydt Statsunderstøttelse. 1879 ægtede han Anna Elisabeth Bentzon.

Universitetsprogr. til Reformationensfesten 1892.

Cl. Wilkens.

Schwanenflügel, Niels Johannes Emil, f. 1847, Arkitekt. E. S. er født i Kjøbenhavn 21. April 1847 som Søn af Grosserer Vilhelm S. (f. 1820 † 1895) og Nathalie Pauline Gustava f. Selin (f. 1819). Han blev Student 1865, var en kortere Tid i Murerlære og gennemgik Kunstakademiet, hvor han fik Afgangsbevis 1876. 1871 vandt han den Neuhausenske Præmie for en Opmaaling af et Parti af Børsen, og 1874—75 opholdt han sig paa Studierejse i Belgien, Frankrig og Italien. 1876 bosatte han sig i Odense, hvor han strax blev Lærer ved den tekniske Skole, ved hvilken han endnu virker, ligesom han har udfoldet en omfattende Virksomhed som udøvende Arkitekt, hovedsagelig for Fyns Vedkommende. I Odense har han bl. a. bygget Læseforeningen, Musæet og Sommertheatret, ved Odense Hesbjerg Hovedbygning, i Nyborg Badehotellet, Vandtaarnet, Teknisk Skole og Diakonhjemmet, og tillige en Mængde Villaer, Privathuse, Hoteller, Kapeller og Skolebygninger i Odense, Nyborg, Svendborg, Kjærteminde, Ærøskjøbing, Rudkjøbing og Præstø. 21. Avg. 1877 ægtede han Marie Dohlmann (f. 1852), Søster til Malerinden Augusta D. (IV, 293).

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Erik Schiødt.

v. Schwanewede (Svanevedel), **Herman Frands**, 1637—97, Officer, var Søn af Arent v. S. til Schwanewede og Mette v. Brobergen, der begge tilhørte gamle Adelsslægter i Ærkebispedømmet Bremen. Dette Landskab, hvor i S.s Barndom den senere Kong Frederik III havde været Herre, var 1648 blevet en svensk Besiddelse, og S. begyndte ogsaa sin Løbebane i Carl Gustavs Hær, men da han i Slaget ved Nyborg 1659 var falden i dansk Fangenskab, traadte han efter Freden i Kjøbenhavn 1660 over i dansk Tjeneste. Han blev Ritmester og ved det nationale Rytteris Oprettelse 1670 ansat ved dettes nordjyske Regiment; da Regimentet 1675 blev delt i 1. og 2. jyske, kom han til sidstnævnte. I den skaanske Fejdes første Aar steg han rask: 1676 til Major ved 1. jyske, 1677 til Oberstlieutenant ved 2. jyske og endnu s. A. til Oberst og Chef for 1. jyske. S. havde nemlig hurtig vundet sig et Navn som en af den danske Hærs dristigste og snildeste Partigængere. Han optraadte sædvanligvis ikke med store Styrker: 100 Ryttere, lidt flere eller færre, men udsøgte Folk og Heste, understøttede af smaa Afdelinger Fodfolk (Friskytter, Kroater) eller af Snaphanerne. Allerede ved Indrykningen i Pommern i Okt. 1675 var S., da den danske Hær stoppede op ved Reckenitzfloden, den

første, der slap over. Hovedskuepladsen for hans Bedrifter var dog Skaane; kun i nogle Maaneder af 1678 var han borte for at tage Del i Belejringen af Baahus. S.s mange Strejftog kunne ikke opregnes her. Snart opsnappede han en stor Transport af Korn, bestemt for Malmøs Besætning (12. Nov. 1676), snart nogle Marodørbander, der under den svenske Hærs Marche fra Helsingborg mod Christiansstad havde fjærnet sig for langt fra Hovedstyrken (10.—16. Jan. 1677), snart en svensk Generalavditor (21. Maj s. A.), hvis Arkiv og medfølgende kongelige Sægl kom den danske Overkommando til god Nytte. I 1678 tvang han bl. a. med o. 100 Mand en lige saa stor svensk Styrke til at overgive sig ved Alstad Kirkegaard (31. Okt.). I 1679 havde han sit eneste virkelige Uheld, da han med en lille Trop blev overrasket af 300 svenske Ryttere (12. Avg.); han slap selv bort, men kun ved at en af hans Officerer, da S.s Hest blev skudt, gav ham sin og med en Del af Mandskabet faldt i Fjendens Hænder. S. lod sig dog ikke afskrække ved Uheldet, men blev ved at forurolige Fjenden, indtil Krigen faa Uger efter var forbi.

Om S.s Æventyr og Bedrifter dannede der sig en Sagnkreds, udyntet med Historier som, at S., naar det kneb, havde forvandlet Soldater til Siv og Sivene igjen til Soldater. Rytterne om hans Færdighed i den sorte Kunst fortsattes efter Freden, da hans Regiment laa i sit Distrikt i det nordlige Jylland, hvor S. købte først Sønder Vosborg ved Nissum Fjord og 1687 den langt betydeligere Nabogaard Nørre Vosborg. Efter Sagnene at dømme har han som Godsejer været barsk og stræng, vel ogsaa noget voldsom, naar han mente, at nogen vilde gaa hans Rettigheder for nær; men søgte man at tage ham med det gode, kunde han ogsaa være godmodig og velvillig. I Perioden 1683—89 var han gjentagne Gange i Holsten med sit Regiment i Anledning af Stridighederne med Gottorp; men 1692 fratraadte han Kommandoen og blev Generalmajor. Aaret efter var han med ved Belejringen af Ratzeburg. 26. Jan. 1697 døde han paa Nørre Vosborg.

S. synes først (1667) at have ægtet en Datter, Margrethe, af Kapitajn Jacob Nielsen til Ristrup, men hun, hvis Søsken 1681 bleve adlede med Navnet v. Lossou, maa da være død kort efter. Sikkert er S.s Ægteskab med Christence Dyre († 24. Marts 1705), Datter af Oberst Claus D. til Sindinggaard.

N. P. Jensen, Den skaanske Krig. Danske Herregaarde XIX: N. Vosborg.

H. W. Harbou.

Schwartz, Athalia, 1821—71, pædagogisk og æsthetisk Forfatterinde, fødtes 22. Febr. 1821 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, Claus Conrad S., gift med Karen Rasmine f. Baggesen, var Sekondlieutenant og Lærer ved det kongl. Landkadetkorps. A. S. gik i Frk. Lindes Institut, den Gang Kjøbenhavns bedste Pigeskole. Da Faderen blev Branddirektør i Hjørring 1836 og senere i Aalborg, fulgte hun her til med sine Forældre, men vendte 1848 tilbage til Hovedstaden, tog Institutbestyrerindeexamen og oprettede 1849 en Skole, som dog nedlagdes allerede 1853. Resten af hendes Liv var delt imellem Forfattervirksomhed og Privatundervisning. Hun var en søgt Manuduktrice til Lærerinde- og (indtil 1862) Institutbestyrerindeexamen og vedblev, trods et i hendes sidste Aar stærkt svækket Syn, at undervise til sin Død, 2. Nov. 1871.

A. S. besad en mere end almindelig Begavelse og en alsidig, især litterær, Dannelse. Hun kunde tænke selvstændig, begejstres for en Sag og træde i Skranken for den med frejdig Uforsagthed. Men hendes polemiske Temperament bragte hende ofte i Konflikter, og hendes urolige Natur, der ikke lod hende koncentrere sig om en bestemt Opgave, gjorde hendes Virksomhed spredt og formindskede dens Betydning.

Paa det pædagogiske Omraade er det ikke «Haandbog i Undervisningskunsten» (1850) eller «Vandringer med Danmarks Digtere» (1851), korte Livsskildringer med Litteraturprøver, der have bevaret hendes Navn, men en Række tankevækkende Piecer og Dagbladsartikler om Pigeskolen og kvindelig Opdragelse («Hr. Professor Bocks Angreb paa Pigeskolen, nøjere betragtet» (1852); «Skal jeg sætte min Datter i Skole?» (1859); «Om Adkomstexamen til at forestaa private Skoler i Kjøbenhavn» (1862); «Endnu nogle Ord om Skolevæsenet i Kjøbenhavn» (1862); «Den nationale Pigeskole» (1867)). Hun forsvarer i det hele de bestaaende Pigeskoler og foretrækker dem for den ukontrollerede Hjemmeundervisning. Dog beklager hun, at den private Pigeskole maa rette sig efter Forældrenes Fordomme, saa den for meget stiler efter at uddanne Børnene til Gouvernanter ligesom Hjemmene efter at opdrage dem til Damer. Hendes Anker over Slapheden i Fordringerne til Institutbestyrerindeexamen og over den alt for lemfældige Kontrol med Privatskolerne paadroge hende en Injurieproces med paafølgende Bøde for en vel skarp Replik til Kjøbenhavns Skoledirektør.

Ved sin Modtagelighed for Ideer, sin gode Smag og sin Letthed i Fremstillingen havde A. S. Betingelser for skjønlitterær Virk-

somhed; men hendes æstetiske Arbejder (der alle udkom anonymt ligesom de kristelige Betragtninger over «Livets Alvor», hun udgav 1858) bære dog mere Præg af den litterært interesserede Personlighed end af egentlig Digterbegavelse. Af «Livsbilleder» (I—III, 1852—61) og «Danske Landsbyhistorier» (1860) gjorde især den første Samling Lykke. Disse Skitser ere varmt og inderlig følte, men staa fjærnt fra det virkelige Liv; Skikkelserne ere Abstraktioner uden Individualisering. Mere Virkelighedssans og Karaktertegnning findes i hendes Romaner: «Livets Konflikter» (1853), «Cornelia» (1862), «Stedmoder og Steddatter» (1865) og «Enhver sin Mission» (1870), men Kompositionen er løs og Psykologien ikke dyb. De have mest Interesse ved den Frimodighed, hvormed de drøfte sociale og religiøse Spørgsmaal. Heldigere var hun i sine Dramer: «Ruth» (1853), «Alexei» (1856) og «Charlotte Corday» (1862), der alle opførtes paa det kgl. Theater, det første endog 16 Gange i samme Sæson. I sin æstetiske Kritik i «Nord og Syd», «Berlingske Tidende» og i de 7 Numre af Tidsskrifterne «Theater og Litteratur» og «Hesperus», hun udgav 1858, tog hun ikke med Fløjelshandsker paa Forfattere og Skuespillere.

Gjennem hele hendes Virksomhed gaar der en Bestræbelse for at højne Kvindens Stilling, og derved har A. S. Betydning for Kvindesagens Udvikling. I Begyndelsen var hun en Modstander af «Kvindens Emancipation» og optraadte i Clara Raphael-Fejden med 2 Indlæg mod «den grasserende Emancipationsfeber». Her holdt hun paa Kvindens Samfundsstilling, som den var; Frigjørelsen burde udgaa indvendig fra og bringe Kvinderne til at finde sig til rette i de Forhold, de levede under. Senere blev hendes Opfattelse mere frisindet, i Erkjendelse af, at den nye Ordning af de borgerlige Forhold maatte ogsaa faa Indflydelse paa Kvindens Stilling og skaffe hende større Uafhængighed og en formaalstjelligere Dannelse, ikke blot af Hensyn til alle de Kvinder, som forblive ugifte, men ogsaa fordi Ægteskabet vilde vinde derved. Naar en bornert Opinion lukkede mange lovlige Veje til Erhverv for Kvinderne, bragte man dem ind paa de ulovlige. Dette udviklede hun nærmere i det varmhjærtede, af kristeligt Alvor baarne Skrift «Om Stiftelser til Sædeligheds Fremme» (1867), hvor hun indtrængende slog til Lyd for Nødvendigheden af at skaffe Kvinden samme Adgang som Manden til selvstændigt Erhverv og Ligeberettigelse med ham til ethvert for hende passende Arbejde.

Erslew, Forf. Lex. Overskou, Den danske Skueplads VI—VII. Vor

Ungdom 1884, S. 218 ff. Michaelsen, Fra min Samtid II, 58 f. F. Bajer, Klara-Rafael-Fejden. A. Andersen, Danske Forfatterinder i det 19. Aarh.

Joakim Larsen.

Schwartz, Carl Georg Ferdinand, f. 1825, Navigationslærer og navtisk Forfatter. Forældrene vare Drejermester Carl August S. (f. 4. April 1792 † 26. Juni 1858) og Mette Marie f. Mathiesen (f. 24. Jan. 1802 † 9. Marts 1886). S., der er født i Kjøbenhavn 27. Febr. 1825, fór til Koffardis efter sin Konfirmation indtil 1845; ansattes derefter som Lærer ved Stats-Navigationsskolen i Kjøbenhavn. Da Skolen 1852 overtoges af «Foreningen til Søfartens Fremme», overgik han altsaa i dette Selskabs Tjeneste og forfremmedes 1856 til Bestyrer; som saadan virkede han indtil 1896, da han trak sig tilbage. I Krigsaaret 1849 gjorde han Tjeneste som Styrmand paa Linjeskibet «Skjold». Under sin lange Virketid som Navigationslærer har S. udfoldet en betydelig Virksomhed som Forfatter af ikke færre end 16 Lære- og Haandbøger til Brug ved Navigationsstudiet; blandt disse skulle nævnes «Grundtræk af Læren om Kompasnaalens Deviation» (1872), «Haandbog til Brug ved Undervisningen i Navigationslæren» (1883) og «Navtiske og astronomiske Tabeller» (1883; ny Udg. af de 2 sidstnævnte Bøger 1892), «Ledetraad til Brug ved Undervisningen i Mathematik og Regning» (1886) og endelig «Haandbog til Brug ved Forberedelsen til Fiske- og Sætteskipperprøven» (1893).

S. blev gift 1. (1852) med Charlotte Amalie Schmidt (f. 4. Sept. 1825 † 17. Jan. 1864), Datter af Knapmagermester Johannes Jensen S. og Petrine f. Weidemann; 2. (1864) med Agnes Margrethe Vilhelmine Pauline Nagel (f. 18. Jan. 1838), Datter af Kaligraf i Udenrigsministeriet Carl Fred. Ludvig N. (f. 1813) og Vilhelmine Margrethe Frederikke f. Klee (f. 1812 † 1891).

Illustr. Tid. 1895—96, Nr. 5.

C. With.

Schwarz, Frederik, 1753—1838, Skuespiller. S., hvis Forældre, Skomager Gottfried S. († i Okt. 1758) og Cecilie f. Sørensen († 1. Maj 1802), hørte til Petri tyske Menighed, fødtes 15. Juni 1753 i Kjøbenhavn og blev efter sin Faders Død optaget i Huset hos Menighedens Præst E. D. Hauber (VII, 132); da denne døde (1765), fortsatte hans Søn S.s Undervisning indtil hans Konfirmation. Da S. derefter skulde vælge sig en Levevej, bestemte han sig til at søge Optagelse ved det kongl. Theaters Danseskole, fordi han mente ad denne Vej hurtigst at kunne tjene ikke blot sit eget

Udkomme, men ogsaa lidt herudover til Hjælp for sin Moder, der sad i yderst trange Kaar. S. blev da ogsaa i 1767—68 antaget som Elev ved Danseskolen, og snart efter begyndte han at lære fra sig. I denne sin Egenskab af Danselærer kom han i Forbindelse med den Mand, der skulde faa afgjørende Indflydelse paa hans Liv: Hans Wilhelm v. Warnstedt. Den daværende uformuende Lieutenant antog ham nemlig til Danselærer for en yngre Søster; han kom dog hurtig under Vejr med Lærerens utilstrækkelige Kundskaber, men fattede paa samme Tid saa stor Godhed for den stræbsomme unge Mand, at han tilbød at undervise ham i Fransk, og snart udvidede denne Undervisning sig til en omfattende saa vel æsthetisk som social Retledning; det var saaledes Warnstedt, der indgav S., som imidlertid havde udviklet sig til en flink Danser, den Fremtidsplan at blive Balletmester. En uheldig Tilbøjelighed til at skeje ud, som en jævnlig Omgang med de franske Hofkomedianer bibragte S., afbrød for en Tid dette fortrolige Forhold: Warnstedt forbød endog S. sit Hus; S.s Ærekjærhed overvandt snart denne slette Tilbøjelighed, og han førte herefter, skjønt han ved 1771—72 som Figurant at indtræde i Hoftrouppen kom sine Forledere nærmere, saa agtværdigt et Liv, at Warnstedt ikke blot rakte ham Haanden til Forsoning, men endog viste ham den Tillid at skaffe ham Optagelse i Frimurerordenen, hvilket da betragtedes som en stor, for en Skuespiller uhørt Ære.

Det var hurtig lykkedes S. at udmærke sig i Balletternes komiske Partier, og da Londemann i Marts 1773 døde, opfordrede det kongl. Theaters Direktion ham til at prøve sine Kræfter i dennes Roller; S. var noget i Tvivl: han havde al Udsigt til snarlig at blive den gamle Laurents Efterfølger som Balletmester, men Tilbudet fristede ham, og 19. Marts 1773 debuterede han paa det kongl. Theater som Henrik i «Den uformodentlige Hjemkomst». S. gjorde stor Lykke hos Publikum, hvorimod Datidens Theaterkritiker Rosenstand-Goiske bebrejdede ham, at hans «hele Aktion var en Kopi af Hr. Belleroches, en slet Aktør ved Hoftheatret», men han maatte dog indrømme, at S. var «bedre end nogle af de nye Debutanter i Tjenerrollen». En lignende Uenighed mellem Publikum og Kritik aabenbarede sig ved S.s 2. Debut, som Crispin i «Crispin Lakaj og Doktor»; hans 3. Debut var som Oldfux i «Den stundesløse» — da var «Den dramatiske Journal» forstummet —, og fra det følgende Theateraars Begyndelse ansattes S. som Skuespiller med 400 Rdl.s aarlig Gage. S. var en smuk Mand

med et fint Ansigt og en elegant Fremtræden, men hans Stemme var spæd og utydelig, ganske uden komisk Fylde, hvorfor han hyppig tog sin Tilflugt til en stærk Grimacering; han indsaa selv snart det uheldige heri og rettede sine Anstrængelser paa at skole og uddanne sin Stemme. Hans strænge Kritiker Rosenstand-Goiske maatte da ogsaa efter nogle Aars Forløb indrømme, at han havde «forbedret sin Stemme», og samtidig gav han S. det Vidnesbyrd, «at han kan kaldes den eneste ved vort Theater, der har lagt sig efter og erhvervet sig et ægte Studium i sin Kunst». S. havde nemlig ikke indskrænket sig til at afhjælpe sine tekniske Mangler, han havde ogsaa ivrig studeret Tidens dramaturgiske Skrifter og allerede 1775 foretaget — til Dels for sine egne Sparepenge — en Studierejse til Paris. Hjemkommen her fra holdt han dramaturgiske Læseøvelser for nogle jævnaldrende — disse fik af de ældre Skuespillere Øgenavnet «Dunhagens Skoleunger» —, og efter denne Forpostfægtning stiftede han sammen med Regissoren Niels Hansen, J. Arends og M. Rosing 1777 «det dramatiske Selskab», der havde til Formaal dels at være sine Medlemmer en paa gjen­sidig Belæring hvilende Skole, dels ved Mønsteropførelser at blive Theatret et Exempel til Efterfølgelse. S. ledede som Præsens Selskabet i Begyndelsen med stort Held: flere yngre Skuespillere og Skuespillerinder indmeldte sig, Theaterdirektionen overlod Selskabet Syngeskolen til Lokale, og endelig kastede Opførelsen af «Balders Død» paa Hoftheatret (Marts 1778) Glans over Selskabet, men snart undergravede indre Rivninger dets Arbejds­kraft; paa 2 Aars Dagen for dets Stiftelse nedlagde S. Styret, og inden Aarets Ud­gang rakte han Haand til dets Aflivelse ved en kongl. Resolution, der samtidig med at ophæve Selskabet gjengav S. hans Præsens­stilling, i det han udnævntes til Instruktør for de yngre Skue­spillere (Dec. 1779).

Denne Udnævnelse satte en Del ondt Blod, og der skumledes over, at den var en Tak for sidst fra Theatrets administrerende Direktør, Kammerherre Warnstedt; S. havde nemlig ikke alene givet Ideen til Theatrets daværende Styrelsesform — Overtilsynskommissionen af 9. Marts 1778 —, men ogsaa henledet dennes Præsens General Eickstedts Opmærksomhed paa Warnstedt til Direktørposten. Hermed var det gaaet saaledes til: S. havde nægtet at udføre en ganske ligegyldig Birolle, Overhofmarskallen Grev Holstein, der havde fattet Uvilje mod S., navnlig efter Opførelsen af «Balders Død», henviste til Blaataarn, og S. svarede med Trusel om øje-

blikkelig at tage sin Afsked. Under disse Forhold kom S. en Dag i Samtale med Eickstedt, og Resultatet blev et Samarbejde mellem de 2 Mænd, der gjensidig benyttede hinanden til Fremme af deres Ønsker: S. den mægtige Statsminister til at knække Holsteins Magt, Eickstedt den ringe Aktør til at skaffe sig Indflydelse paa Theatrets Styrelse, hvorefter han paa Grund af sin Amourette med Jomfru Møller (∩: Mad. Frydendahl) higede. 8 Dage efter denne Samtale forelagde S. Eickstedt et fuldt udarbejdet Forslag til en Omordning af Theatrets Styrelse, der vandt Excellencens Bifald; ligeledes lykkedes det S. — dog kun med Opbydelsen af al sin Snildhed — at indgive Eickstedt Tanken om at kalde Warnstedt til administrerende Direktør. Hvad de 2 havde udpønset i Stilhed, fik kort efter kongl. Stadfæstelse. Stod end saaledes baade Eickstedt og navnlig Warnstedt i Taknemmelighedsgæld til S., lod hans Udnævnelse til Instruktør sig fuldt ud forsvare under Henvisning til, hvad han alt da havde ydet som Kunstner: allerede 2 Aar forud havde han ved sin Udførelse af Figaro i Beaumarchais' «Barberen i Sevilla» (Febr. 1777) vist sig ikke alene som en selvstændig og intelligent Kunstner, men tillige som den nye Tids Repræsentant; ogsaa hans Virksomhed i «det dramatiske Selskab», fremfor alt Iscenesættelsen af «Balders Død», havde dokumenteret hans Instruktørgaver. Han blev ogsaa af stor Betydning som Instruktør saa vel for yngre som for ældre, de første ved en omhyggelig direkte Undervisning, de andre ved indirekte Paavirkning.

S. var ikke fyldt 25 Aar, da han udnævntes til Instruktør, det er derfor intet Under, at han endnu ikke var den almenaner kjendte Kunstner, han senere blev; en halv Snes Aar senere vidnede Pram netop for «kommende Tider», at S. var «den sande Kunstner, der med ægte Kunstnerflid opdyrkede sit Talent til virkelig eminent Storhed, fortjente derved at sættes til at være Mester for gode Skuespillere og de tilvoxendes Leder og Danner». 40 Aar gammel stod S. paa Middagshøjden i sin Kunst: «man kan vel», skriver H. P. Haste ved denne Tid, «uden at træde nogen for nær kalde S. vor største dramatiske Kunstner, især naar man betænker, hvor mange og til Dels heterogene Fag, han spiller». S.s Repertoire strakte sig «fra de mest komiske til de mest tragiske Roller, fra den unge Mands til Oldingens» (Haste); med rette kaldte Tode ham «den største dramatiske Proteus». Et Par Sammenstillinger af hans Repertoires Mærkepæle vil vise, hvor stor og omfattende en Forvandlingskunstner han var: han spillede med lige

Natursandhed den adrætte Figaro hos Beaumarchais og den ærværdige d'Orbesson i «Faderen», den aabent-ærlige Niels Ebbesen i Sanders Drama og den skjult-lumske Pater Johan i «Dyveke», den kjække unge Lieutenant King i «Søofficererne» og den vindige gamle Laps Sir Philip Modelove i «De 4 Formyndere», den gnavne Hr. v. Rosenau i «Hververne» og den joviale Warberger i «Jægerne», den godmodige Sir Peter i «Bagtalesens Skole» og den hidsige Squire Russel i «Den skinsyge Kone», den aabenmuede van der Haan i «De Vonner og Vanner» og den indesluttede Baron v. Harrwitz i «Fændrikken»; han magtede den dæmoniske Uhygge (Loke i «Balders Død») og den latterlige Fejhed (Jacob v. Thyboe), den myndige Selvbevidsthed (Robinson i «Den bogstavelige Udtydning») og den pjaltede Reducerethed (Mr. Mist i «Landsbytheatret»). S. blev med Aarene meget svær og temmelig ubevægelig, derfor indskrænkede han allerede inden sit fyldte 50. Aar sin Virksomhed til det ældre Rollefag, men ogsaa paa dette begrænsede Omraade viste han sig som en mangfoldig Kunstner og spillede «vrantne og joviale, tosse gode og fiffige, ængstelige og djærve, blide og strænge, latterligt forelskede og but frastødende Oldinger af alle Stænder og under alle Forhold» (Overskou).

I Vinteren 1802 indlemmede S. i dette Repertoire sit Holbergske Mesterstykke Mester Herman i «Den politiske Kandestøber», som han dog kun udførte 2 Gange, sagtens fordi han allerede snart herefter begyndte at spore den Bristen i Hukommelsen, der gjør Skuespilleren utryg paa Scenen. Hans sidste nye Rolle blev Palnatoke (April 1809), som han kun nødig overtog, da han, hvis Puls bankede i Takt med den borgerlige Skuespildigtning i det 18. Aarhundredes Slutning, naturnødvendig følte sig fremmed over for Oehlenschlägers Lyrik: allerede den versificerede Form voldte ham store Vanskeligheder, og hans Fremstilling af den nordiske Helt naaede ikke op over det respektable. 28. Nov. s. A. bevilgedes hans Afskedsbegjæring som Skuespiller, og 21. Marts 1810 takkede han efter at have spillet Sir Peter i «Bagtalesens Skole» i en Epilog Publikum for «mange Haande Beviser paa huld Overbærelse, Godhed og Agtelse». S. vedblev at være knyttet til Theatret som Instruktør, indtil han 22. Juni 1816 afgik ogsaa fra denne Post med fuld Gage i Pension. 26. Dec. 1816 tog S., der siden sin Afgang som Skuespiller af og til havde vist sig i sine gamle Roller, et sidste Farvel med Publikum først som v. Rosenau i «Hververne» og dernæst i en Epilog. En halv Snes Aar senere

meddelte S. den taknemmelig lyttende Overskou sine Theaterminder; paa de Billeder, han bevarede af Fortidens Mænd og Kvinder, og som den gamle Skuespiller til Trods for sine 70 Aar formaaede at levendegjøre, og paa Grundlag af de talrige Papirer, han testamenterede Overskou, byggede denne for største Delen sin Fremstilling af den danske Scenes Vilkaar og Personer i det 18. Aarhundrede. Sine sidste Aar henlevede S. i sløv Svækkelsestilstand paa Fredensborg, hvor han døde 13. Juli 1838.

Ved Siden af sin Skuespillervirksomhed syslede S. med Planer til Forbedring af Standens Kaar, ligesom han arbejdede paa at hæve Skuespillernes Uddannelse. Fra det første Omraade kan nævnes, at han udkastede Planer baade til en Pensionskasse og til en Enkekasse, hvis Selvhjælpstanke imidlertid mødte Modvilje hos hans Kolleger; derimod forenedes han med dem i Bestræbelserne for Indførelsen af de 5aarige Tjenestebeneficer, der bevilgedes ved kongl. Resolution af 22. Marts 1797. Fra det andet kan fremhæves, at han fremsatte Planen til en «dramatisk Planteskole», hvor Børn med sceniske Anlæg skulde undervises og senere spille originale Børnekomedier, fremdeles, at han i 1798 holdt Foredrag for og Øvelser med Personalet ved Grev Trampes «odenseiske Nationaltheater», og da dette ophørte, optog S. selv Tanken om et Provinstheater, der kunde blive en Planteskole for det kongl., i det han 1802 ansøgte om og fik Bevilling til at oprette et omrejsende Provinstheater med Navnet «Kongl. privilegeret Provinstheater». Endnu s. A. begyndte S. dettes Forestillinger i Helsingør, og i Sommeren 1804 foretog han med det, forstærket ved nogle Kræfter fra det kongl. Theater, en Kunstrejse gennem Jylland. Som et Udslag af S.s Bestræbelser for at hæve Skuespillerne til social Ligeberettigelse fremkom det Andragende, han efter Storms Død (1794) overtalte Rosing til i Forening med sig at indgive til Theaterchefen, Hofmarskal Hauch, om, at «den indre Administration ved alt, hvad angik Repertoirets Fastsættelse, Rollebesætningen, Opsyn med Stykker og Prøver, Regievæsenet osv., maatte overdrages» dem; Hauchs Svar var imidlertid et skarpt Nej. S., der havde indført Beaumarchais paa den danske Scene, udfoldede gennem Aarene en omfattende Oversættervirksomhed: ikke mindre end 34 Arbejder opførtes i hans Fordanskning; desuden udgav han 3 Aargange af en «Lommebog for Skuespilyndere» (1784—86), hvori han bl. a. leverede en for den Tid fortjenstfuld «Historisk Efterretning om den danske Skueplads».

S. ægtede 13. Nov. 1779 Anna Sophie Mayes (døbt i Kjøbenhavn 18. Juli 1750, † 24. Okt. 1824), Datter af den engelskfødte Baandvæver George M. og Else Marie Johansdatter (Enke efter Samuel Wilckens).

Rahbek og Foersom, Theone, 2. H. S. 1 ff. Overskou, Den danske Skueplads II—IV. Erslew, Forf. Lex. Nær og Fjern Nr. 410 f. Holbergs Komedier, Jubeludg., III, 2, 50 ff. P. Hansen, Den danske Skueplads I—II. Illustr. Tid. XXXII, Nr. 42.

Arthur Aumont.

Schwartz, Johan Adam, 1820—74, Kunstdrejer, er født 26. Nov. 1820 i Kjøbenhavn som ældste Søn af den ndfr. nævnte Kunstdrejer Johan Georg S. Han oplærtes i Faderens Virksomhed, men er allerede 1837 paa en Udenlandsrejse til baade Paris og London, og efter i 1846 at have gjort Mesterstykke og løst Borgerkab blev han i 1847 Medinteressent i Faderens Forretning, der nu fik Navnet J. G. S. & Søn. Hvad der tidlig lagde Beslag paa hans Opmærksomhed, var Oprettelsen af en Haandværkerskole. 1839 foranledigede han Diskussioner herom i Industriforeningen, og naar denne i 1841 fik en saadan Skole i Gang, skete det væsentlig paa S.s Foranledning. Fra dette Aar blev han et virksomt Medlem i Industriforeningens Bestyrelse, 1847—49 var han f. Ex. med i Komiteen, der holdt Søndagsmøder for unge Haandværkere. 1857—61 var han Foreningens Formand og virkede bl. a. for at lade Kunsten faa Indflydelse paa Haandværkernes Arbejder. Foreningen udgav med dette Maal for Øje en Række Tegninger. Naar han derefter traadte tilbage fra Industriforeningen, var det, fordi han havde faaet andre Opgaver, og hans kun svage Helbred ikke kunde lade ham røgte alt. 1859—65 var han Borgerrepræsentant og lagde her et stort Arbejde i Gjennemførelsen af Indkomstskatteloven (1861). Han var ogsaa Medlem af Bestyrelsen for det til Fordel for Frederiksborg Slots Gjenopførelse oprettede saakaldte Kunstflidslotteri (1860), der lagde stærkt Beslag paa hans Kræfter, ikke at tale om, at han sammen med Arkitekt V. Klein (IX, 216) forberedte og startede «den nye Haandværkerskole» (1868) og s. A. blev indvalgt i Bestyrelsen for Arbejdernes Byggeforening. Efter hvad her er meddelt, kan det forstaas, at han i sin Forretning gik en noget anden Vej, end Faderen havde gjort. Han lagde Vægt paa, at Kunsten fik saa stor Indflydelse som muligt; han arbejdede i saa Henseende navnlig sammen med Billedhugger C. Peters (XIII, 10). Da H. C. Ørsteds Legat i Industriforeningen første Gang skulde uddeles (1863), blev det tildelt den, der i S.s Etablissement

havde udskaaret den Elfenbensvifte, som var en af Landets Brudegaver til Prinsesse Alexandra. 1872 blev der som Tak for, hvad S. havde udrettet for dansk Haandværk og Industri, overgivet ham et Legat, der bar hans Navn. Han skjænkede det til «den nye Haandværkerskole». 11. Dec. 1874 afgik han ved Døden. 23. Febr. 1847 havde han ægtet Thora Louise Kühl (f. 16. Febr. 1816 † 8. Marts 1875), Datter af Revisor og Kapitajn ved Livjægerne C. I. K.

Nyrop, J. A. S. (1875). Samme, Industriforen. i Kbhvn. C. *Nyrop*.

Schwartz, Johan Georg, 1789—1864, Kunstdrejer, er født 23. Febr. 1789 i Büdingen ved Hanau, hvor Faderen var Fragtmand og Landbruger. Allerede i sin Hjemstavn sat i Drejerlære kom han 1805 til sin Farbroder i Kjøbenhavn, Kunstdrejer Johan Adam S., hos hvem han blev udlært, hvorefter han alt i 1808 fik Borgerskab som Kunstdrejer i Kjøbenhavn og i 1812, for at undgaa Militærtjenesten i sit Hjem, blev udnævnt til Hofkunstdrejer. Ved Farbroderens Død i 1835 overtog han hans Virksomhed, som han en Tid væsentlig havde styret, og fik s. A. Prædikat af det kirurgiske Akademis Kunstdrejer ligesom Bevilling som Fiskebensfabrikant. Hans Etablissement, som han navnlig udviklede i fabrikmæssig Tilvirkning af f. Ex. Paraplyer og Kamme, blev det største i sin Retning her hjemme, hvad han fra 1840 viste bl. a. paa de her stedfindende Udstillinger. 1847 optog han sin ovfr. nævnte Søn Johan Adam S. som Medinteressent. Han var en af Industriforeningens Stiftere (1838), var særlig virksom ved dens Forevisninger og stod 1845—47 som Formand for den. Han var Forstander for den tysk-reformerte Kirke i Kjøbenhavn fra 1838 til sin Død, 20. Avg. 1864. Han var 2 Gange gift: 1. (28. Jan. 1813) med Dorothea f. Spendrup († 1814) og 2. (29. Okt. 1815) med Augusta Margrethe f. Frels (f. 28. Dec. 1791 † 8. Febr. 1885).

Nyrop, Joh. Ad. Schwartz S. 5 f. Samme, Camillus Nyrop. C. *Nyrop*.

Schwartz, Johan Georg Franz, f. 1850, Maler. F. S. er Søn af ovennævnte Kunstdrejer Joh. Adam S. og født i Kjøbenhavn 19. Juli 1850. Oprindelig bestemt til i sin Tid at overtage Faderens Virksomhed arbejdede han efter sin Konfirmation nogen Tid ved Drejeladet, men Lysten og Evnen til at tegne og male lagde sig dog snart saa stærkt for Dagen, at han fik Lov til at søge Uddannelse som Kunstner, og i 1866 blev han Elev af Akademiet, som han gennemgik paa o. 6 Aar. I 1874 debuterede han

paa Charlottenborg med den store Karton «Job og hans Venner», der var lønnet med den mindre Guldmedaille, og som vakte ikke ringe Opmærksomhed ved sin storstilede Komposition og udmærkede Formgivning ikke mindre end ved klar og gribende Skildring af Situationen og Figurerne. Aaret efter udstillede han sit første Maleri, «I Stuen hos en syg», der navnlig virkede ved den dybe Alvor og fremtrædende Noblesse, hvormed Kunstneren sundt og jævnt havde fortalt om Kjærlighedsforholdet mellem den syge Kvinde og hendes Datter; prægtig var det formet, men i Koloritten mindre vellykket. Langt højere naaede S. i det større Billede «Syge og skrøbelige søge Helbredelse hos Jesus» (udstillet 1876). Ogsaa her var der vel et og andet at anke over i Farvegivningen, men Kompositionen var prægtig og fuld af Liv og alle Skikkelser — mindst Christusfiguren — Vidnesbyrd om dyb psykologisk Evne og inderlig Følelse.

I 1878 foretog S. sin første større Rejse til Udlandet, som han for øvrigt flere Gange har gjæstet uden nogen Sinde at arbejde i noget fremmed Atelier; bl. a. var han en Tid i Spanien; s. A. var hans «Jacobs Død», der i koloristisk Henseende hører til Kunstnerens betydeligste Frembringelser og ogsaa staar højt ved sit Følelsesindehold, udstillet. Mellem hans senere Arbejder kunne, foruden nogle Portrætter, hans store Loftsmaleri paa Frederiksborg — Frederik III som enevældig Hersker, omgivet af Repræsentanter for Stænderne — og hans dekorative Billeder i den Soldenfeldtske Stiftelse i Kjøbenhavn nævnes. Men for øvrigt har Tallet paa de Malerier, han i de senere Aar har bragt frem for Offentligheden, ikke været stort, dels vel fordi han har ofret en ikke ringe Del af sin Kraft paa Deltagelse i Ledelsen af en Skole for Malere, dels paa Grund af hans meget stærkt udviklede Selvkritik. Ikke blot som Maler, men ogsaa som Raderekunstner hører han til sin Generations allermest fremragende Mænd; men af de 90 for største Delen udmærket skønne Raderinger, han hidtil har udført, er kun et ringe Antal kommet Almenheden til gode.

S. Müller, Nyere dansk Malerkunst. Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Schwartz, Josva, 1632—1709, Generalsuperintendent, blev født 5. Febr. 1632 i Waldau i Pommern, hvor hans Fader, Jacob S., var Præst; Moderen, Elisabeth Zelack, var selv Præstedatter fra Waldau. Han studerede i Wittenberg i 7 Aar fra 1651 og boede

hos den berømte Theolog Quenstedt. Senere opholdt han sig i lang Tid ved fremmede Universiteter og kom tilbage til Forældre-hjemmet 1661. Det zelotiske, der laa i hans Natur, kom snart til Frembrud. Han var misfornøjet med, at Kirkestyrelsen stillede sig mildt til de reformerte, og lod sin Vrede derover komme til Orde i en Prædiken, for hvilken han derefter blev kaldt til Regnskab; han foretrak imidlertid ved Flugt at unddrage sig Ansvaret. Fra Danzig udsendte han sin Prædiken i Trykken, forøget med endnu stærkere Invektiver. Flere Stridsskrifter udvexledes, og da han mente sin Person i Fare, flygtede han til Stockholm. Her blev han kaaret til Præst ved den tyske Menighed; men da hans Udnævnelse stødte paa adskillig Modstand, trak han sig frivillig tilbage. Enkedronning Hedevig Eleonora fik ham 1668 beskikket til extraordinær theologisk Professor ved det nyoprettede Universitet i Lund samt til tysk Præst ved Domkirken sammesteds. Denne sidste Udnævnelse var Biskop Vinstrup i høj Grad imod, og da S. klagede over Vinstrups Adfærd imod ham, fik han den Satisfaktion, at et kongl. Reskript paabød Biskoppen at give S. den ham i Følge hans Kaldsbrev tilkommende Ret.

S. var den første, der i Lund fik den theologiske Doktorgrad (1672), og Aaret efter blev han, dog ikke uden adskillig Kamp, Universitetets Rektor. Sin Kjætterjagt fortsatte han stadig. Højest uhyggelige Former antog hans Strid med den navnkundige S. Pufendorf, der fra 1668 var Professor i Lund i praktisk Filosofi. Da denne 1672 udgav sit bekjendte Skrift «Om Natur- og Folkeretten», var S. strax paa Pletten, og i Forening med flere Kolleger paaviste han flere nye og vildfarende Meninger i dette Værk. De fleste Modstandere i Lund trak sig efterhaanden tilbage, men S. udarbejdede en «Index novitatum in S. Pufendorfi libris de jure naturæ et gentium contentarum», som foreløbig cirkulerede i Haandskrift. Sagen vakte umaadelig Opsigt; der stredes for og imod. Et Kongebud maatte paalægge de stridende Tavshed. Men da derefter Skriftet blev trykt i Giessen 1673 (dog ikke efter S.s egen Foranstaltning), blev det efter Kongens Befaling brændt af Bøddelen paa Torvet i Lund, hvor meget end S. anraabte Kongens Naade om at forskaanes for denne Tort. Striden fik lang Eftervirkning og affødte adskillige Skrifter, hvorved Pufendorf lod sin drøje Humors svære Skyts spille mod den alt andet end jævnbyrdige Modstander.

Under den skaanske Krig kom S. ogsaa slemt afsted. Da

Lund 1676 var indtaget af de danske, holdt han i Nov. s. A. en Prædiken (trykt i Kjøbenhavn 1678 blandt hans «Drei Kriegspredigten»), hvori han formanede Skaaningerne til at bevise den danske Konge den skyldige Troskab og Lydighed og bede for ham, men dog ikke tage Vaaben imod Kongen af Sverige, deres forrige Herre. Da Byen Maaneden efter atter kom i de svenskes Besiddelse, blev S. plaget med stærk Indkvartering, og da han personlig vilde fremføre sin Klage derover for Kong Carl, fik han haard Tiltale og Befaling om at fremstille sig i Malmø for en Kommission, der skulde paakjende Anklagen mod ham for Utroskab og Førræderi. Saa flygtede han i Hast over til Kjøbenhavn; hans Hustru søgte under Forklædning snart efter sammesteds hen. Hans Ejendele i Lund konfiskeredes, og det blev en tung Trængselstid for Familien. Christian V tildelte ham imidlertid 1679 en maanedlig Pension, og Aaret efter blev han tysk Hofprædikant i Kjøbenhavn. Som saadan var han dog kun til Besvær; thi han betragtede det stadig som sin første Embedspligt at finde Vranglærdomme, og hans Heftighed mod de reformerte var saa meget mindre velset, som Dronningen selv hørte til dette Trossamfund. Med Glæde greb man Lejligheden til paa en passende Maade at blive af med ham, i det Generalsuperintendenten i Slesvig døde 1684. S. udnævntes da til Superintendent over hele Slesvig og flyttede til Slesvig By. Et af hans første Foretagender var at faa Konkordieformelen indført i den hertugelige Del af Landet, ligesom det tidligere var sket i den kongelige Del ved Steph. Klotz' Bestræbelser (IX, 241). Efter Forliget i Altona 1689 maatte han flygte til Flensborg, hvor han derefter boede til 1693, da han kunde rykke ind i den nyopførte Bisperesidens i Rensborg; her døde han 6. Jan. 1709.

I hans Bispetid fornyedes de gamle Synoder, i det Forordningen af 15. Avg. 1691 bestemte, at der aarlig i Rensborg skulde holdes en Synode af Provsterne i begge Hertugdømmer under Generalsuperintendentens Forsæde. Den første Synode samledes i Rensborg i Okt. 1691, og de fleste af dens Beslutninger fik 1692 kongl. Stadfæstelse; bl. a. blev nu Ungdommens Konfirmation for den første Altergang forordnet for Hertugdømmerne foruden flere andre vigtige Bestemmelser angaaende Lære og Kultus. Men S.s Bispetid kjendetegnes ogsaa ved den i Slesvig stærkt fremskydende pietistiske Bevægelse, som S. bekæmpede med stor Voldsomhed. I den Anledning vexlede han Stridsskrifter med Sandhagen (XIV,

598) og Muhle (XI, 501) samt med Præsten i Glückstadt Nic. Sibbern, paa hvis Parti Dr. F. J. Lütken (X, 558) stillede sig imod S. Endnu paa sin Døds seng dikterede han sin Amanuensis et Stridsskrift for at værne om Orthodoxien. Han sluttede saaledes, som han begyndte, sin offentlige Virksomhed: hele hans Liv var Strid og Ufred. — Under sin Embedstid i Lund ægtede han Enken efter Borgmester i Malmø Jacob Wildschütz, Cathrine Severa, Datter af Provst Niels Sørensen i Malmø. En Søn er anført ndfr.

Universitetsprogr. 1709. Moller, Cimbria lit. II. Pontoppidan, Annales eccl. Dan. IV, 129 ff. (jvfr. O. Wolff, Journal f. Politik osv. 1808, III, 107 ff.). Zwergius, Siellandske Clerisie S. 675 ff. Ahnfeldt, Lunds universitets hist. I, 133 ff. 332 ff. Gigas, Briefe S. Pufendorfs an Chr. Thomasius S. 9 ff. Allg. Deutsche Biographie XXXIII. Slægten Heering (1900) S. 50 f. *A. Jantzen.*

Schwartz, Niels, 1670—1753, Orientalist, er født 11. Jan. 1670 i Lund, hvor Faderen, ovennævnte Josva S., da var Professor. Han har uden Tvivl deponeret i Lund, men fulgte Faderen, da denne 1677 flygtede til Danmark. Han tænkte aldrig paa at studere Theologi, men kun paa at samle Kundskaber, navnlig i de orientalske Sprog, og sin Trang fik han stillet ved fremmede Universiteter og vidtløftige Rejser. 1708 blev han Kancelliraad, 1718 Assessor i Overhofretten i Norge og endelig 1747 virkelig Justitsraad. Stillingen som Assessor synes han at have betragtet som en blot og bar Værdighed, da han stadig unddrog sig fra at møde i Retten. I sin høje Alderdom fik han Anmodning af General-Kirkeinspektionen om at hjælpe til med en forbedret Bibeloversættelse, og han begyndte da paa en Oversættelse af Salmerne, som han havde færdig 1749. Salmernes 1. Bog tillige med de 4 første Kapitler af Genesis kom ud 1752 i hans 83. Aar, og han haabede endnu at kunne fortsætte, men døde 1753 (begravet 3. April). Han sendte sin Oversættelse, der er baade paa Dansk og Latin, til Pave Benedict XIV for at vise ham, hvor mange Fejl der er i Vulgata. Sproget i hans Oversættelse er utvivlsomt bedre end i den avtoriserede Bibeludgave paa den Tid, men han betænker sig ikke paa forklarende Tilsætninger, der for det meste ere overflødige og ikke altid rigtige. At han, der var Ejer af Buskerud, barnløs og rig Mand, ikke tidligere har iværksat dette Arbejde, er underligt, naar man hører hans Tanker om sig selv. Han siger: «Der findes ikke et eneste Ord i Evæ Tungemaal, uden at det har sit eget guddommelige Komma eller Sammenføjelsetegn . . . Ingen har til Dato ret forstaaet den Helligaands Commata, Tegn

og Hemmeligheder, som den (Skriften) alle Vegne er opfyldt med . . . De gammeltestamentlige Commata bevise i ethvert Kapitel selv deres Guddommelighed og ere i alle Maader lige saa guddommelige som Ordene selv.» Der maa være noget ejendommeligt hemmelighedsfuldt ved disse «Commata», da han siger, at han kan takke dem for sin Forvisning om det evige Liv. — Med sin Hustru, Alhed Maria f. Heins (f. 1675 † 18. Dec. 1748), fik han den betydelige Ejendom Buskerud, og til bedste for de til Ejendommen hørende Børns Opdragelse stiftede han med sin Hustru 1744 et Legat paa 1000 Rdl., der endnu er i Virksomhed.

Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 364. Personalhist. Tidsskr. 2. R. V, 175.

D. Thrap.

Schwartz, Thora Marie Christine, s. Nielsen (XII, 285).

Schwarzburg, Günther Greve af, † 1583, s. Günther (VI, 412).

Schwartzten, Julius, 1802—75, dramatisk Sanger. S.s Forældre vare Sekretær i det danske Kancelli, senere Herredsfoged i Lejre, Ludvig Holberg S. (f. 1774 † 1836) og Amalie Frederikke Wilhelmine f. Barth († 24. Marts 1861 i Randers), der en kort Tid (1793—96) havde været ansat ved det kongl. Theater uden til Trods for sin indtagende Sopranstemme at vinde sig noget Repertoire. S. fødtes 11. Dec. 1802 i Kjøbenhavn, blev Student 1820, antoges 1825 som Elev ved det kongl. Theater, debuterede her 16. Sept. 1826 som Louis i «Slottet Montenero» og ansattes endnu s. A. som kongl. Skuespiller. Han blev hurtig en hyppig anvendt og meget yndet Tenorsanger, særlig i Syngestykket, hvor hans Stemmes bløde Mandighed og indsmigrende Varme i Forbindelse med hans Foredrags stille Inderlighed helt kom til sin Ret i en Række lyriske Partier som Max i «Jægerbruden», Guillaume i «Elskovsdrikken», Raimbaud i «Robert af Normandiet» og Conrad i «Hans Heiling». Skjønt det allerede tidlig (1837—38) var lykkedes S. som Eleazar i «Jødinden» at omsætte sin troende Følsomhed til ærværdig Kraft, gled han dog, da Ungdommen svandt, ud af Repertoiret og afskedigedes i Jan. 1857; hans sidste Optræden fandt Sted 5. Jan. s. A. som Dan i «Joseph og hans Brødre»; derefter varetog han Regissørforretningerne indtil Udgangen af 1858—59. S. døde 25. Juli 1875 i Kjøbenhavn. Han havde 27. Okt. 1832 ægtet Jacobine Marie Jensine Stolpe (f. 1805 † 28. Avg. 1889). *Arthur Aumont.*

Schwartzkopf, Christian Frederik, 1817—93, Kontorchef, var en Søn af Livkirurg Carl Peter August S. (f. 11. Juni 1781 † 22. Dec. 1838) og Arentze Birgitte f. Kjerrumgaard (f. 10. Juni 1784 † 20. Dec. 1868). Han fødtes i Kjøbenhavn 24. Juli 1817, blev 1834 Student fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og 1839 juridisk Kandidat. Efter at han derpaa i længere Tid havde arbejdet paa en Højesteretsadvokats Kontor, blev han 1842 Volontær i det danske Kancelli og 1847 Kancellist der. Samtidig gjorde han Tjeneste i Kongens Livkorps, fra 1839 som Sekondlieutenant, fra 1841 som Premierlieutenant og fra 1845 som Sekondkapitajn. 1848 blev han Fuldmægtig i Kirke- og Undervisningsministeriets 1. Departement; 1856 udnævntes han til Chef for Ministeriets Expeditionskontor for det højere Undervisningsvæsen, hvortil snart efter bl. a. Kunstanstalterne føjedes. 1859 blev han tillige Sekretær hos Ministeren, 1880 afskedigedes han efter eget Ønske, og 1. Marts 1893 døde han i Kjøbenhavn. 1853 var han bleven Kancelliraad, 1859 Justitsraad, og ved sin Afgang udnævntes han til Etatsraad. Han var en ualmindelig flittig og pligtopfyldende Embedsmand, altid tjenstvillig og hjælpsom over for de mangfoldige, der i Tjenesteanliggender søgte hans Bistand, derhos en fin Natur og i Besiddelse af en stor — om end stundum vel formløs — personlig Elskværdighed. Ved sin Udtræden af Statens Tjeneste hædredes han da ogsaa med en Fest, i hvilken en fyldig Repræsentation fra alle Aandens Felter deltog. — Han var gift 1. med Christine Mathilde f. Wulff (f. 19. Sept. 1818 † 6. Jan. 1849), Datter af Grosserer Jens Andreas W. og Olivia f. Lang; 2. med Malvina Blanca Minona f. Hostrup-Schultz (f. 29. Sept. 1824 † 19. Marts 1893), Datter af Direktør Jens H.-S. (ovfr. S. 344).

Erslew, Forf. Lex.

G. Kringelbach.

Schwartzkopf, Edvard Ottosen, 1700—53, Litterat, Sønnesøn af Konrektor i Bergen Edvard Edvardsen (IV, 420) og Søn af Præsten Otto Edvardsen († 1713) i Manger, Bergens Stift, og Apollone f. Schwartzkopf († 1758), blev født i Manger. Han gik i Bergens Skole, men blev Student som Privatist 1721. I det kjøbenhavnske Waisenhusets første Aar (1727) blev han Lærer ved samme, 1732 tillige Korrektør ved Stiftelsen, men afskedigedes ved Udgangen af 1733 efter en Strid med Direktionen. Han levede derefter i Kjøbenhavn som «*Studiosus emeritus*» og har været en Mand af flersidige Interesser. 1740 begyndte han «*efter Grams*

Exempel» et lille historisk Erindringslexikon (Ny kongl. Saml. 8°, Nr. 356), som blev trykt 1868 i «Danske Saml.» IV; det indeholder adskillige interessante Oplysninger om Mænd i hans Samtid eller nære Fortid. 1743 blev han af Langebek foreslaaet Rostgaard som Medarbejder ved det danske Lexikon. I det kongl. danske Selskabs første Aar skjænkede han dette en Del Manuskripter og trykte Piecer og gavnede Selskabet ogsaa paa anden Maade. Han hørte til den pietistiske Kreds og har oversat og samlet en stor Del Salmer, ligesom han ogsaa selv har forfattet nogle (Thottske Saml. 8°, Nr. 202—4). Han døde i Kjøbenhavn af tærende Sygdom i Okt. 1753 (begravet 12. Okt.).

Kirkehist. Saml. 4. R. III, 29. 41 f. Langebeks Breve ved Rørdam S. 83 f. Skaar, Norsk Salmehistorie I, 598. *A. Jantzen.*

v. Schwertzell, Johan Bernhard, 1654—1723, Officer, Søn af «Obervorsteher der althessischen Ritterschaft» Georg v. S. til Willingshausen og Susanne v. Dörnberg. Han var født 27. Avg. 1654. Under den skaanske Krig kom han til Danmark, blev 1677 Kapitajn ved Livregiment til Fods (Garden), 1684 Major, 1690 Oberstlieutenant, 1700, efter at have deltaget i Felittoget i Hertugdømmerne, Oberst for Schacks tidligere Regiment til 1704, da han i Stedet blev Chef for 1. Bataillon af Prins Carls Regiment, 1703 Brigadér, 1708 Generalmajor, 1711 Generallieutenant, 1712 hvid Ridder. 1704—13 tjente S. ved Auxiliærkorpset i Nederlandene, hvor han var med i alle de vigtigste Slag og særlig nævnes ved Belejringen af Menin 1706 og Bouchain 1711. Efter Hjemkomsten tog han Del i Stralsunds Erobring 1715. Aaret efter traadte han ud af dansk Tjeneste og drog hjem til Willingshausen, hvor han døde 11. Maj 1723. — 25. Sept. 1691 blev han trolovet og kort efter gift med Dronning Charlotte Amalies Hofjomfru Johanne Charlotte v. Børstell, Datter af brandenborgsk Kammerretsråd Georg Fr. v. B. Hun døde 1693 i Barselseng med et dødfødt Barn.

H. W. Harbou.

Schwesinger, Andrea, † 1695, s. Kronhelm (IX, 539).

Schwollmann, Wilhelm Alexander, 1734—1800, Præst, blev født 26. Marts 1734 i Slesvig By, hvor Faderen, Konsistorialråd Theophilus Christian S. († 1766), var Præst i Friedrichsberg; Moderen, Anna Christina f. Quistorp, døde allerede 1743. Han studerede i Halle og Rostock. I Rostock fik han 1757 Magistergraden og

blev Privatdocent samt Adjunkt ved det filosofiske Fakultet. Aaret efter vendte han dog hjem for at assistere sin svagelige Fader i Præstegjeringen; i 8 Aar varetog han denne Kapellantjeneste, indtil han 1766 blev Faderens Efterfølger. Da Landgrev Carl af Hessen 1769 tog fast Ophold paa Gottorp Slot, blev han tillige Slotspræst der. 1776 blev han Konsistorialraad. 1790 viede han paa Gottorp Kronprins Frederik til Landgrevens Datter. 1791 blev han end videre Provst i Hütten Amt, 1796 Overkonsistorialraad. Han nedlagde sine Embeder 1797 og døde 21. April 1800. Tidlig begyndte han sin litterære Bane i kritisk Retning og udgav forskellige exegetiske og filologiske Afhandlinger, ligesom han ogsaa var Medarbejder ved kritiske Tidsskrifter. Mest Betydning har dog hans Virksomhed i liturgisk Retning, i det han har leveret betydelige Forarbejder til den Adlerske Agende. Regeringen havde sendt ham til Betænkning Generalsuperintendent Conradis Udkast fra 1738; men da dette ikke stemmede med hans Aandsretning, udarbejdede han et helt nyt Forslag og udgav 1793 «Grundsätze, nach welchen die für Schleswig u. Holstein bestimmte Liturgie ausgefertigt worden». S.s Liturgi, der henligger i Haandskrift i Statsarkivet i Slesvig, naaede kun at blive sendt flere gejstlige i Hertugdømmerne til Betænkning. — Han var gift med en Datter af Generalsuperintendent A. Struensee.

Kordes, Schlesw.-Holst. Schriftsteller-Lex. Allg. Deutsche Biographie XXXIII. Kirkehist. Saml. 4. R. II, 611 ff. *A. Jantzen.*

Schydzt, Jens, 1792—1859, norsk Stiftamtmand og Politiker, var født i Kjøbenhavn 14. Maj 1792 og Søn af efterfølgende J. L. S. Med Faderen kom han 1795 til Norge og blev 1809 Student fra Bergens Skole samt 1814 juridisk Kandidat, hvorpaa han vendte tilbage til Norge. Hans senere Virksomhed er væsentlig knyttet til Bergen, hvor han beklædte en Række af Embeder (1815 Fuldmægtig ved Politiretten, 1816 Fuldmægtig hos Stiftamtmand Christie, 1828 Stiftoverretsassessor og derefter Borgmester, 1828—29 konstit. Stiftamtmand, 1834 Amtmand i Søndre Bergenhus Amt, 1850 Toldinspektør og 1852 Stiftamtmand). Han repræsenterede Bergen paa alle Storting, oftest som 1. Repræsentant, fra 1833—54 og var stadig Medlem af Lagtinget, 1833—51 som dettes Præsident. I 1836 var han Præsident i Rigsretten mod Statsminister Løvenskiold (X, 612), hvor hans Stemme skal have gjort Udslaget med den fældende Dom; ogsaa i 1845 var han Medlem af Rigsretten mod

Statsraad Vogt. I 1859 valgtes han paa ny under en ejendommelig politisk Kombination til Stortingsmand for Bergen, men afgik kort efter Valget ved Døden, 25. Maj 1859. Han havde i sin sidste Levetid været sløvet og havde i den Anledning modtaget Advarsler fra Regeringen. — I 1832 ægtede S. Maren Christine Frøchen (f. 1790 † 1852), en Kjøbmandsdatter fra Bergen.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

Yngvar Nielsen.

Schydzt, Jørgen Lottrup, 1756—1832, norsk Justitiarius, født paa Oxviggaard ved Vejle 12. Nov. 1756, Søn af daværende kongl. Skovfoged Jens Jørgensen S. og Christence Mette Johanne f. Leegardt. Han blev Student med Udmærkelse fra Odense Kathedralskole 1776 sammen med sin fortrolige Ven Rasmus Nyerup, underkastede sig først filosofisk og filologisk Examen samt i 1787 juridisk Embedsexamen og blev 1790 ansat som surnumerær Assessor ved Hof- og Stadsretten. I 1784 havde han som Lærer for Konferensraad N. Rybergs Søn besøgt Norge og derunder fattet Interesse for dette Land og dets Befolkning; — «men det forstaar sig, mit Fædreland gaar for alt,» skrev han fra Throndhjem til Nyerup. I 1797 blev han Embedsmand i Norge, først som 1. Assessor i Bergens Stiftsoverret og fra 1807 Justitiarius i samme Ret; i denne Stilling fik han 1813 Udnævnelse til virkelig Etatsraad. Han døde i Bergen 19. Sept. 1832. I denne By havde han erhvervet sig megen Anseelse; Biskop Pavels omtaler ham dog kun som «en grundærlig Mand». — S. ægtede 27. Maj 1791 Anne Margrethe f. Ursin (f. 1767 † 1814), siden 1789 Enke efter Prokurator Ostenfeldt i Kjøbenhavn.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Daae, Breve fra Nordmænd til Nyerup. C. Pavels, Dagbøger 1817—22.

Yngvar Nielsen.

Schythe, Jørgen Christian, 1814—77, Geolog, chilensk Gouvernør, fødtes 6. Febr. 1814 i Kjøbenhavn, hvortil hans Fader, Eylert S., var flyttet efter at have været Handelsassistent i Julianehaab, blev Student 1830, polyteknisk Kandidat 1834 og holdt derefter i Vintrene 1835—39 og 1841—42 paa Foranstaltning af Selskabet for Naturlærens Udbredelse offentlige naturvidenskabelige Forelæsninger rundt i forskellige Provinsbyer. Sommeren 1836 holdt han private Forelæsninger for Prins Frederik (VII) og foretog i 1838, i Følge kongl. Resolution, en Rejse til Disko og Waigattet i Nordgrønland for der at undersøge Mulighederne for en lønnende Kul-

brydning; herom foreligger Indberetning til Rentekammeret (Manuskript). I 1839—40 berejste han sammen med Japetus Steenstrup en Del af Island (Afhandlinger herom i Krøyers «Naturhist. Tidsskr.» III) og besøgte atter i 1846 dette Land for, i Følge kongl. Befaling, at studere Heklas Udbrud («Hekla og dens sidste Udbrud 2. Sept. 1845», 1847). S. A. udnævntes han til virkelig Kammerassessor. For Landhusholdningsselskabet berejste han 1842 Skanderborg Amt og udgav 1843 Beskrivelsen over dette Amt. Hans Virksomhed i de nærmest følgende Aar var hovedsagelig af skjønletterær Art: saaledes var han 1843—44 Redaktør af Carstensens «Portefeullen», hvor der bl. a. fremkom «Blade af min Dagbog paa en Rejse i Nordgrønland i Sommeren 1838», og i Aarene 1845—49 udgav han under Mærket «Asmodi» eller «A*****» forskjellige Novelletter og Skitser, hvoraf kunne nævnes «Ungdomsminder» (1845; 2. Udg. 1849) og «Den politiske Skomager, et Genrebillede fra 1848» (1849).

I Maj 1850 forlod han Danmark for stedse, drog til Chili, hvor han i 1852 udnævntes til Professor i Fysik og Naturvidenskab ved det litterære Kollegium i Concepcion, men kun for snart efter, i 1853, at blive chilensisk Gouvernør over Territoriet Magellanes (Ildlandet), hvad han ansaas for særlig egnet til paa Grund af sit Kjendskab til arktiske Egne. Med en kort Afbrydelse forblev han i Ro i denne Stilling, til han i 1865 tog sin Afsked, hvorefter han levede i San Jago, til han i 1870 blev Bestyrer af den chilenske Nationalbanks Filial i Chillan. Af Helbredshensyn opgav han denne Stilling i 1874 og bosatte sig derefter i Valparaiso, hvor Døden 30. Jan. 1877 gjorde Ende paa hans omskiftende Liv.

Erslew, Forf. Lex. Geogr. Tidsskr. 1877.

V. Hintze.

Schytte, Andreas (døbt Anders), 1726—77, statsvidenskabelig Forfatter, var født 16. Avg. 1726 i Uggerslev i Fyn, hvor hans Fader, Rasmus Andersen S., var Præst; hans Moder hed Johanne Cathrine f. Faber. S. blev Student fra Odense 1744, tog theologisk Embedsexamen 1750 og var saa Huslærer for en Hofjunker Caspergaard, med hvem han først opholdt sig nogen Tid ved Sorø Akademi og siden gjorde en 3aarig Udenlandsrejse. Derefter kom han til at tage fast Bo i Sorø, da han 1759, samme Aar, som han var vendt hjem fra Udlandet, blev ansat ved Akademiet som Professor i offentlig Ret og Statsvidenskab (Professor juris publici et politicae), og han vedblev at virke her indtil sin Død, 27. Avg. 1777. 1774 var han bleven Justitsraad. Selve hans Docentvirksom-

hed kunde paa Grund af den ringe Frekvens ved Akademiet kun komme en snæver Kreds til gode; men han indtog en fremragende Stilling i den Samling af lyse Hoveder med varm Begejstring for Videnskaben, der har bragt Sorø Akademi til at staa saa smukt i vort Aandslivs Historie i det 18. Hundrebaar. Det er da ogsaa et anset Navn, han vandt som Forfatter, først og fremmest ved 3 større Arbejder: «Staternes indre Historie» i 5 Bind (1773—76), «Staternes ydre Historie» i 2 Bind (1774—75) og «Danmarks og Norges naturlige og politiske Forfatning», af hvilket Værk dog kun 1. Bind udkom i samme Aar, i hvilket han døde.

S. nærede ligesom hans Kollega Sneedorff høje Tanker om Statsvidenskabernes Betydning, og ligesom Sneedorff derved bragtes til at skrive sit Værk om den borgerlige Regering, saaledes var det den samme Opfattelse, der for S.s Vedkommende satte Frugt i den nys nævnte Produktion. Han mente rigtignok, at hvis det skulde lykkes at fremstille Stats- og Samfundsforhold fyldig, vilde det være nødvendigt at skrive en Mængde Bind, hvad Livet ikke levnede ham Tid til; ja selve det Afsnit, som han naaede længst med, Staternes indre Historie, fik han ikke bragt til Ende. Men det var dog noget betydeligt, at han fik udgivet 5 Bind af dette, der sikkert i alle Henseender er det vigtigste af hans Værker. Hvad der maaske først falder i Øjnene ved dette Skrift, er, at det omfatter langt mere, end vi vilde vente efter de Krav, vi vilde stille til et saadant Arbejde. Det giver i Virkeligheden alt for meget. Naar han nemlig gjenemgaar de enkelte Dele af Staternes Styrelse, som f. Ex. Finansstyrelsen med Oversigt over Statsindtægter og Statsudgifter og Skattevæsenet, eller, for at tage et andet Exempel, hvad han kalder Politiet med Justitsvæsenet i det hele, giver det ham Lejlighed til at dvæle ved de forskellige menneskelige Sysler, han behandler da baade Agerbrug, Handel, Vindskibelighehed samt Oplysning med Videnskab og Kunst, og alt det fremstiller han historisk, i det han følger Udviklingen deraf fra den tidligste Tid og illustrerer sin Fremstilling med en Mangfoldighed af Exempler og Citater. Værket bliver derved i Grunden en hel Kulturhistorie. Til at løse denne store Opgave havde S. i flere Henseender gode Forudsætninger. Han sad inde med en meget omfattende Læsning i mange forskellige Retninger, og han var afgjort en aandrig Mand, om end undertiden noget søgt aandrig, med en betydelig Fremstillingsevne. Vistnok skrev han mindre korrekt og mindre let end Sneedorff, hans Sætningsbygning er ikke

altid heldig; men han førte en forbausende livlig Pen, og han fremstiller, hvad han vil sige, med stor Klarhed. Den Forkjærlighed, han har for at meddele pikante Udtalelser og karakteristiske Træk, liver i høj Grad op i den pædagogisk-moraliserende Tone, som Værkets Plan let fører med sig.

Videnskabelig taget kan der indvendes adskilligt imod S.s Værk. For slet ikke at tale om, hvad der følger af sig selv, at man nu ikke kan lære noget af denne naturligvis forældede Bog, saa skorter det jævnlige paa tilstrækkelig Skarphed i Tanken og i Begrebsbestemmelserne, Forfatteren har ej heller undgaaet adskillige Gjentagelser og paa visse Steder Selvmodsigelser. Ogsaa maa man i det hele ikke tænke sig Værket som grundlæggende noget nyt. Men man har endnu den Dag i Dag ved at læse det en behagelig Følelse af at staa lige over for en ualmindelig livlig intelligent Mand, der ønsker at meddele sin Samtid Belæring af den betydelige Viden, han har erhvervet sig. Og visselig kunde hans Samtid lære meget af et saadant Skrift paa en Mængde Omraader, saa meget mere som Kundskaben tilbødes i en tiltalende Form. Det har virkelig været en stor Mængde Kundskab, S. har sat i Omløb baade hos sine Tilhørere og hos Læserne iblandt hans dannede samtidige. Han er populær Forfatter i dette Ords bedste Forstand paa en lignende Maade, hvorpaa Holberg havde været det.

Undersøgelser over Statssamfundenes Oprindelse og Statsforfatningernes Væsen og Værd vare i en Del af det 18. Hundrebaar Yndlingsæmner for dem, der syslede med Statsvidenskaberne, og S. kom da ogsaa ind herpaa. For ham som for alle her hjemme var Montesquieus «l'Esprit des lois» det banebrydende Værk med Hensyn til sligt. Det var fra det, de havde modtaget den befrugtende Indflydelse, selv om de ogsaa i meget vare uenige med dets berømte Forfatter, og næppe har nogen udtalt sin Anerkjendelse deraf i stærkere Udtryk end S. Paavirkningen fra Montesquieu er da ogsaa let at paavise, især i Værkets 1. Del. Det er sikkert den, det skyldes, at han med Hensyn til Opfattelsen af Statssamfundenes Dannelselse fjærner sig fra den da almindelige Mening, som Naturretslærerne havde bragt i Kurs, og som man ogsaa træffer hos Rousseau, at de havde deres Oprindelse i et fælles Samtykke hos dem, der dannede dem, eller i, hvad der kaldtes en Pagt. Man mærker ogsaa tydelig Montesquieus Indflydelse ved S.s Fremstilling af, hvad han kaldte Grundstøtterne for en Stat, hvorved han forstod det samme, som Montesquieu kaldte ledende Principper;

han opstillede nemlig paa den franske Forfatters Vis Æren som Grundstøtten i Monarkierne, ligesom Frygten var det i de despotiske Stater, og Ligheden, grundet paa Dyden, var Republikkens Grundstøtte. Men medens Montesquieu som vel bekendt rokkede det enevældige Monarkis Grundpiller ved sin berømte Fremstilling af den engelske Forfatnings Fortrin, stillede S. sig, ligesom hans Forgænger Sneedorff havde gjort, ubetinget under Monarkiets Fane. Han er, naar han kommer ind paa Politikken, til Trods for den Interesse, han har for Englands Forhold, og den Sympathi, med hvilken han kan tale om Oldtidens Republikker eller om samtidige schweitserske Tilstande, dog saa loyal en dansk Royalist, som nogen kunde være det. Han véd intet skjønnere end Overdragelsen (!) af Enevælden til Frederik III, intet mere tiltalende end de danske Kongers Styrelse, og han finder, at naar Enevælden er forenet med Kollegiestyrelse, giver den det bedste Værn for Undersaatternes Lykke og deres borgerlige, ja endog deres politiske Frihed.

Det er derfor i det hele langt fra, at S.s Værk har bragt Fart i den politiske eller sociale Bevægelse her hjemme. Tvært imod, han passer i mange Henseender udmærket ind i den Tid, da han skrev sine Arbejder, nemlig det Guldbergske Tidsrum. Saaledes ved den Styrke, hvormed han fremhæver Statsinteressen ved Fastsættelsen af Individernes Stilling i Samfundet og til hverandre, og ved det Statstilsyn, som han kræver paa mange vigtige Punkter. Derfor vil han bl. a. have Pressen under skarp Kontrol, og derfor er han ogsaa i høj Grad konservativ med Hensyn til Landbospørgsmaalet. Hvor tit han end fremhæver den personlige Friheds store Betydning, var han dog, naar han skulde behandle de samtidige Forhold her i Landet, af den Mening, at Bonden havde saa megen Frihed, som «Regeringsformen, hans Stand og Forretninger krævede», og han var ikke kommen ud over at opfatte Bonden som Herremandens Tyende. Og samtidig var han en svoren Fjende af den fritænkernes Udvikling i Datiden, der af ham betegnes som tøjlesløs Frækhed, i det han tillige ret ejendommelig mener, at den kan faa farlige politiske Virkninger. «Man begynder», siger han, «med Religionen, man ender med Staterne, vi have Fritænkere i begge.» Overvejende var det dog af rent religiøse Grunde, at han var Fritænkeriets Fjende, thi han hørte religiøst ganske til samme positivt kristelige Retning som Rosenstand-Goiske, Guldberg og Balle, selv om han betegnende nok, naar han taler om etiske Æmner, langt mere henter Exempler

og Citater fra den klassiske Oldtid end fra det nye Testamente og Kirkens Historie.

Men hvor lidt nyt S. end altsaa har sat ind, set fra denne Side, har han dog betydelig Interesse, ikke alene ved sin Fremstilling og den mangesidige Kundskab, han viser, men ogsaa ved det titalende Indtryk af en ædel human Natur, der slaar os i Møde ved hans Skrifter, og ved den Fordomsfrihed og sunde Sans, hvormed han behandler mange enkelte Spørgsmaal. Han har derfor gjort sit til at sætte frugtbare Tanker i Omløb.

I Sammenligning med «Staternes indre Historie» have de 2 andre nævnte Værker af ham noget mindre Interesse; men det bør dog nævnes, at Skildringen af «Staternes ydre Historie» er en med stor Klarhed og i al sin Sammentrængthed med virkeligt Liv skrevet Fremstilling af den internationale Historie fra den westfalske Fred til 1763, der var noget virkelig nyt i vor Litteratur og var ypperlig skikket til at give Datidens Læsere et Billede af Evro-pas nyere politiske Historie.

S. blev 15. Juni 1763 gift med Karen Kruusberg, f. Stæhr († 1791), Enke efter Forvalter H. K. og Datter af Raadmand A. S. i Aarhus. Ægteskabet var barnløst.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Nyerup, Lit. Lex. E. Holm, Hovedtræk af Trykkefrihedstidens Hist. S. 99 ff. *E. Holm.*

Schyte, August Theodor, 1804—89, Godsejer, er født 2. Marts 1804 i den lille brandenborgske By Perleberg, hvor Faderen, Ludvig Theodor S., var Kjøbmand. I sin Ungdom lærte S. Handelen, men da han var kommen i Besiddelse af nogen Kapital og altid havde haft Interesse for Landvæsenet, købte han 1829 Herregaarden Haraldskjær ved Vejle; da imidlertid Bygholm med Gods 1835 af Staten, der nogle Aar forud havde maattet overtage den, stilledes til Avktion, købte S. den for 308000 Rdl. og solgte Haraldskjær. Han kom altsaa i en ung Alder i Besiddelse af et betydeligt Jordegods, som han administrerede med forstandig Økonomi og fremragende Dygtighed, forenet med et skarpt Blik for Landejendommenes stigende Værdi, saa at han efterhaanden kom i Besiddelse af en stor Formue, der satte ham i Stand til at erhverve nye Ejendomme; saaledes købte han 1839 Hovedgaardene Nørlund og Torstedlund samt senere en Besiddelse i Kärnthen i Østerrig. S., der 1845 var bleven udnævnt til Jægermester, 1857 til Hofjægermester og 1877 til Kammerherre, var en yderst human

Godsejer og stod i det bedste nabovenlige Forhold til Horsens By, der 1872 udnævnte ham til Æresborger. Ved sin Død paa Bygholm 15. Jan. 1889 efterlod han betydelige Legater til velgjørende Øjemed. Hans Hustru, Hansine Charlotte f. Ammitzbøll (f. 16. Jan. 1805), Datter af Proprietær Lauritz A. til Rask, døde paa Bygholm 18. Nov. 1880. *C. E. A. Schøller.*

Schytte, Erik Gerhard, 1729—1808, Præst og Læge, født 30. Juni 1729 paa Vægø af Forældrene Sognepræst Arnoldus S. og Lucie f. Bonsach. Han blev dimitteret af Faderen 1742, kom efter Examen phil. i Huset til Professor Georg Detharding (IV, 248) og gav sig med Lyst og Iver hen til det medicinske Studium under hans Vejledning. Han skulde taget den medicinske Doktorgrad, men var ikke færdig, da hans Velgjører døde (1747), og han maatte ud som Huslærer. En Tid var han konstit. Stadsfysikus i Bergen, før han drog hjem til Faderen (nu i Lødingen) og efter hans Ønske begyndte at studere Theologi. Attestats fik han 1754, og Aaret efter blev han kaldet til ordineret Missionær i Lyngen. I den haarde Tjeneste blev han i 7 Aar, da han ikke holdt ud mere og skrev til Missionskollegiet, at han maatte nedlægge Tjenesten, hvis han ikke kunde forflyttes. Han fik da Buksnæs 1762 og blev 1774 Provst i Lofoten. 1776 blev han Sognepræst til Bodø og 1779 Provst over Salten, hvilket han vedblev at være til sin Død, 26. Juli 1808. 1782 fik han Titel af Professor theol. extraord.

S. vil altid erindres som en af Norges fremragende Mænd baade som Præst og Læge. Han siger selv, at han «uskyldigen kom til at blive Præst», at han forrettede sit Embede med megen Kummer og under haarde Kampe, som han vandt igjennem ved Bøn og meget Arbejde, saa han endog fik mærke Velsignelsen, om han end maatte kalde sig «en meget maadelig Præst». Hans foresatte og hans Menigheder havde andre Tanker om ham, der vistnok ikke var Taler, men rigt udstyret med de bedste pastorale Gaver. Han fik derfor ogsaa, da man tænkte paa den højst fornødne Deling af Thronhjems Stift, Spørgsmaal, om han vilde være Biskop, hvad han i sin Beskedenhed afslog paa det bestemteste. For Skolevæsenet virkede han med megen Iver, og Omsorgen for dette var væsentlig bestemmende for hans lange Vedbliven som Provst. Hans Nidkærhed som Læge og hans Trang til at tale med dannede Mænd have da vel ogsaa bidraget sit. Som Læge havde han et stort Ry og søgtes af Patienter fra hele Nordland

og Finmarken. Hans Præstegaard var altid for en væsentlig Del Hospital, indtil det endelig lykkedes ham at faa oprettet et Hospital og et Apothek paa Bodø. Sin Lægevirksomhed øvede han gratis, ja han skriver, at det paa Buksnæs kostede ham 100 Rdl. aarlig at redde nogle Menneskers Liv og Helbred. — Gift 1767 med Anna Jentoft (f. 1743 paa Buksnæs, † 9. Juni 1818 paa Bodø).

Thrap, Bidrag t. d. norske Kirkes Hist. i 19. Aarh. II, 226 ff. Erlandsen, Tromsø Stifts Geistlighed S. 116. *D. Thrap.*

Schyte, Frederik Vilhelm, 1800—73, Industridrivende og Politiker, blev født i Odense 26. Juni 1800, Søn af Regimentskvartermester Carl Gustav S. Han blev tidlig forældreløs, opvoxede i trange Kaar og var 1816—18 Skriver hos G. L. Baden (I, 394), som da var Byskriver i Odense, og fulgte med ham til Hørsholm (indtil 1820). Han tog 1824 dansk-juridisk Examen og blev 1827 Fuldmægtig hos Borgmester N. D. Ræder i Horsens, indtil han 1829 købte en Oljemølle, som han ejede og drev indtil 1851. Under de tyske Troppers Indfald 1849 var han Formand i Forplejningskommissionen og viste i denne vanskelige Stilling stor Takt og Dygtighed. Senere ejede han forskellige Herregaarde, som han i Regelen solgte efter faa Aars Forløb, og siden 1870 Fabrikken Rabeshave i Kjøbenhavn.

Mest Ry vandt S. som Medlem af den nørrejyske Stænderforsamling 1838—48, hvor han var en frejdig Talsmand for den frisindede og nationale Retning og desuden Sjælen i Medlemmernes festlige Lag, ligesom han var det i Horsens Selskabsliv. Han tog vel ikke saa megen Del i Drøftelsen af de praktiske Spørgsmaal, men des mere i de almindelige politiske Forhandlinger. Allerede 1838 var han Medstiller af et Forslag om forbedret Finansstyrelse, og 1840 hævdede han bestemt, at der var en levende og bevidst Trang til en fri Forfatning. 1842 stillede han Forslag om at lade delegerede fra alle 4 Stænderforsamlinger samles til Drøftelse af Forfatningssagen, da det gjaldt om at arbejde, medens det endnu var Dag; men han talte ogsaa med Varme for det danske Sprogs Ret i den slesvigske Forsamling og rettede 1844 et skarpt Angreb paa Regeringen netop for dens Adfærd i Slesvig. 1848 valgtes han til den grundlovgivende Rigsforsamling, hvor han hørte til højre Centrum (var imod Septembanordningen) og blev Medlem af Finansudvalget. Han ønskede en lav Valgretscensus

og foretrak et enkelt Ting, dannet ved Klassevalg eller ogsaa valgt ved 2 Slags Valg, dels med, dels uden Census. Han var derefter Landstingsmand 1850—53, blev ligeledes Medlem af Finansudvalget og af enkelte andre vigtige Udvalg, men spillede dog ikke nogen Rolle svarende til den i Stænderne; 1853 hørte han til Mindretallet (de 45) i Arvefølgesagen. Endelig var han 1858—64 Folketingsmand for Odense Amts 2. Kreds, men indtog kun en lidet betydende Stilling. Han døde 30. Jan. 1873. — Hans Hustru var født Utke.

Barfod, Dansk Rigsdagskal. S. 170 f. Zodiacus, Parlament. Stjernebilleder S. 35 ff. Illustr. Tid. XIV, Nr. 700. *Emil Elberling.*

Schytte, Frida, f. 1871, Violinvirtuosinde. F. S., Datter af Overretsprokurator Vilh. S. og Ausa f. Høhling, er født i Kjøbenhavn 31. Marts 1871. Da hun tidlig røbede musikalsk Begavelse, fik hun en omhyggelig Undervisning paa Violin af Kapelmusikus Ferd. Stockmarr og fra 1884 af Professor Vald. Tofte. Efter 4 Aars Undervisning raadede sidstnævnte hende til at fuldende sin kunstneriske Uddannelse i Pariser-Konservatoriet under den gamle Massart og Berthelier. Her blev hun efter en heldig Adgangsprøve optaget i Okt. 1888. Offentlig optraadte hun første Gang under et Besøg i Hjemmet paa en Koncert 30. Nov. 1889, gav derefter selv nogle Koncerter her og i Stockholm med stort Bifald og fortsatte sine Studier i Paris med et saadant Held, at hun ved Afgangsprøven i 1890 fik 1. Præmie med Udmærkelse («hors ligne») blandt 32 Konkurrenter. Siden 1891 har hun under Kunstnernavnet Frida Scotta koncerteret i Udlandets Storstæder og vundet et højt anset evropæisk Navn. Efter en Koncert i Kjøbenhavn i Febr. 1897, hvor hun stilfuldt og ypperlig udførte 2 berømte Prøvestykker for Violinkunst: «Kreutzer-Sonaten» og Bachs «Chaconne», ægtede hun 15. Maj s. A. Maleren Fr. Aug. Kaulbach (f. 1850) og bosatte sig med ham i München.

H. V. Schytte, Musiklex.

S. A. E. Hagen.

Schytte, Henrik Vissing, f. 1827, musikalsk Kritiker og Forfatter. Han er født i Aarhus 4. Maj 1827, hvor Faderen, Knud S., Alterdegn ved Domkirken (f. 15. Jan. 1800 † i Dec. 1866), og Moderen, Ane f. Thomsen (f. 3. Marts 1804 † 1881), begge stammede fra. I det musikalske Hjem lærte S. fra Barndommen Guitar-, Klaver- og Violinspil, men dyrkede fra sit 14. Aar Violon-

cellen som Hovedinstrument. Som Student (1846) tog Musiklivet i Hovedstaden ham stærkt fangen; jævnlig assisterende som Solist ved Koncerter blev han en søgt Kvartetspiller i de fineste Amatør- og Kunstnerkredse og blev herved en grundig Kjender af Kammermusiklitteraturen. Det paabegyndte Brødstudium, Filologien, blev snart lagt til Side, og han ernærede sig dels ved Undervisning, dels ved journalistisk Virksomhed, da han førte en smidig og til-lige slagfærdig Pen. 1855 blev han ansat i Krigsministeriet, hvor han 1863 blev Fuldmægtig; men ved en Omordning af Kontoret 1868 tog han sin Afsked med Pension og fik kort efter Titelen Kancelliraad. 1870—83 var han Ejer af «Plenges Musikhandel» og udgav 1875 en stor og velordnet systematisk Fortegnelse over Pianomusik med Vanskelighedsgrads og Tonearts Angivelse m. m., et Arbejde, der af flere Grunde har blivende Værd. Tillige var han fra 1868 stadig musikalsk Medarbejder ved vore anseteste Hovedstadsblade, siden 1891 ved «Berlingske Tidende». I 10 Aar var han Redaktør af «Musikbladet» (1884—93), hvis Indhold han for en stor Del selv skrev; med Bladet fulgte et større Arbejde af ham, det første danske Musiklexikon, i 2 Bind (1888—92) og et Supplementbind, der næsten er afsluttet. Med Hensyn til danske Musikere, navnlig i det 19. Aarhundrede, er dette Værk et Første-haandsarbejde. 1857 ægtede han Jørgine Hansine Emilie Lund (f. i Kongens Lyngby 4. Juli 1830, † 25. April 1861).

S. A. E. Hagen.

Schyte, Ludvig Theodor, f. 1848, Komponist og Pianist, yngste Broder til ovennævnte H. V. S., er født i Aarhus 28. April 1848. En tidlig udviklet musikalsk Trang førte ham, der 1868 havde taget farmaceutisk Medhjælperexamen, fra dette Studium til Klaverspillet, hvori han fra 1870 under Neuperts Vejledning gjorde stor Fremgang, og han beskæftigede sig derefter i Kjøbenhavn med Musikundervisning og Komposition, til han 1884 paa det Anckerske Legat rejste til Tyskland, studerede i Weimar (under Liszt) og der- efter i Berlin. 1885 blev i Carlsruhe hans første større Komposition, en Klaverkoncert med Orkester i Cis-Mol (Op. 28), spillet med stort Bifald. I det hele taget ere hans talrige Pianokompositioner — i Danmark og Udlandet er udkommet over 60 Hæfter, hvori blandt mange instruktive, f. Ex. en stor Klaverskole, udgivet af ham og hans Ven M. Rosenthal — saa fortræffelig lagte til rette for Klaverets Evner og saa fixt klingende, at flere af Nutidens

Virtuoser have taget dem op paa deres Repertoire, saaledes hans bekendte Klaverstykke «Hen over Steppen», kreeret af Sophie Menter. Siden 1886, da han som søgt Klaverlærer bosatte sig i Wien, har han kun gjort korte Besøg i Danmark. En dramatisk Sangscene, «Hero», blev 1898 opført flere Gange paa Nationaltheatret i Kjøbenhavn. 1873 ægtede han Jutta Octavia Liebert (f. 1853 i Kjøbenhavn). — Deres Datter *Anna Johanne S.*, f. 20. Nov. 1877 i Kjøbenhavn, Elev af Faderen, senere af Reisenauer, er en lovende Pianistinde, som allerede fra sit 13. Aar er optraadt i Koncerter.

H. V. Schytte, Musiklex.

S. A. E. Hagen.

Schütz, Andreas Brünniche, 1805—84, Læge, var en Søn af Fuldmægtig, senere Pakhusforvalter ved Asiatick Kompagni, Andreas S. og dennes 2. Hustru, Barbara f. Brünniche, og fødtes i Kjøbenhavn 7. Marts 1805, blev Student 1822 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og tog 1828 kirurgisk, 1830 medicinsk Examen. Han viste Anlæg for litterær Virksomhed og var Redaktør af sidste Del af den 1825—32 udkomne «Udvalgt Samling af Kobbere over udvortes Sygdomsformer, anatomiske Præparater og kirurgiske Instrumenter og Bandager» (den tidligere Del redigeredes af J. F. Reiersen), ligesom han var Medredaktør af «Journal for Medicin og Kirurgi» (I—IX, 1833—35) og hertil leverede flere Artikler. 1833 blev han Distriktslæge i Kjøbenhavn og erholdt 1838 Regimentskirurgs Karakter. Paa en Udenlandsrejse i 30erne lagde han sig efter Øresygdomme og optraadte derefter som den første danske Specialist paa dette Omraade, hvor han ogsaa i den følgende Tid virkede litterært i Tidsskriftsafhandlinger. Under Krigen 1848—50 fungerede han som militær Overlæge ved forskellige Lasaretter, 1851 blev han Hofkirurg hos Arveprins Ferdinand, s. A. Medlem af Bestyrelsen for de militære Underklassers Pensionering og for Invalideforsørgelsen, 1852 fik han Titel af Professor, 1853 blev han Livlæge hos Arveprinsen og hans Gemalinde, 1859 Etatsraad, 1881 Kommandør af Danebrog. Han døde 17. Nov. 1884. — 1831 havde han ægtet Livia Granelli († 1886), Datter af Isenkræmmer Giovanni Battista G.

Erslew, Forf. Lex. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. H. J. Møller, Apotheker J. Møller S. 51. *Jul. Petersen.*

Schütz, Christian Ludvig, 1735—1812, Kancellideputeret, var en Søn af Proviantkommissær Christian S. og Anne Johanne f.

Brønlund og fødtes i Kjøbenhavn 14. Maj 1735. 1752 blev han Student og studerede derefter i nogle Aar Filosofi og Lovkyndighed, men synes ikke at have taget nogen Embedsexamen. 1756 blev han Volontær i tyske Kancelli og 1760 virkelig Sekretær i samme og ved de udenlandske Sager med Sæde og Stemme i Kancelliets Sessioner. Ved Struensees Omdannelse af tyske Kancelli 1771 udnævntes han til 2. Deputeret og ved Udgangen af 1776 til 1. Deputeret, hvilken Stilling han beklædte lige til Nov. 1804, da han tog sin Afsked; fra Midten af 1802, da Cai Reventlow trak sig tilbage fra Præsidentstillingen, vikarierede han tillige som Præsident og refererede i Statsraadet. Ved Siden af sin Stilling i Kancelliet var han ogsaa Medlem af forskjellige Direktioner og Kommissioner, saaledes 1778—1812 af den bestandige Kvægsygekommission, 1786—1812 af Postkassespensionsdirektionen, 1795—1810 af Direktionen for den almindelige Enkekasse og fra 1788 af Kommissionen for en ny Ligning af Indkvarteringshjælpekatten. Han viste sig i alle disse Stillinger som en særdeles hæderlig og flittig Embedsmand, men synes efter Ytringer af A. P. Bernstorff ikke at have været nogen fremragende Dygtighed. Under sin lange Embedsbane naaede han højt op paa Rangstigen: 1766 blev han Kancelliraad, 1769 Justitsraad, 1776 Etatsraad, 1779 Konferensraad, 1803 Ridder (Storkors) af Danebrog og 1810 Gehejmekonferensraad. Han døde 8. April 1812.

I Juli 1769 ægtede han Anne Johanne Lowson (døbt 31. Dec. 1747 † 29. Sept. 1809), Datter af Etatsraad, Kommitteret i Rentekammeret Jacob L. (f. 1708 † 1777) og Charlotte Amalie f. Riis (f. 1720 † 1798). Ved dette Ægteskab kom han i Besiddelse af en ikke ringe Formue, og da Basnæs Fideikommis, der 1779 var blevet oprettet for Svogeren Jens Lowson, i 1783 blev substitueret med en Fideikommiskapital, købte han tillige med Svigermoderen Basnæs; fra 1791—1805 var han Eneejer af det og vandt sig et udmærket Navn som Godsejer, særlig var han meget ivrig for Udsiftning og Udflytning af Bøndergaardene. Senere købte han Gaarden Lille Antvorskov ved Slagelse og opholdt sig efter sin Afskedigelse for det meste her. Da Ægteparret ikke efterlod sig Børn, oprettede han af en Del af sin Formue det Schütziske Fideikommis til Understøttelse af trængende Embedsmænds Enker og Børn.

Manthey, Ridderes Levnetsløb 1809—17 S. 56 f. Bobé, Efterl. Papirer fra den Reventlowske Familiekrede IV, 314.

L. Laursen.

Schütze, Theodor Reinhold, 1827—97, Retslærd, var født i Uetersen 12. Jan. 1827; hans Forældre vare Pastor Karl Johann Friedrich S. († 1849) og Ida f. Hargens. Efter at være blevet Student fra Haderslev lærde Skole studerede han Jura i Kiel og München, tog den juridiske Embedsexamen for Slesvig og Holsten og blev 1853 Dr. jur. i Kiel. Han virkede derefter som Privatdocent ved dette Universitet indtil Begyndelsen af Aaret 1855, da han blev udnævnt til Professor i slesvigsk og romersk Ret ved Københavns Universitet. Her mødte han i Begyndelsen nogle Vanskeligheder som Følge af, at han, om end efter sin egen Erklæring kun nødtvungen, havde gjort Tjeneste i Oprørshæren 1848—50, men levede for øvrigt temmelig stille og tilbagetrukket. I 1866 blev imidlertid Professoratet inddraget, og han afskedigedes da med Ventepenge. Han var derefter igjen i nogle Aar Privatdocent i Kiel og blev Syndikus for det derværende Handelskammer. Men i 1876 kaldedes han som Professor i Strafferet og Proces til Universitetet i Graz, hvor han døde i Dec. 1897.

Af S.s litterære Efterladenskaber maa — foruden adskillige Tidsskriftsafhandlinger — for det første som Vidnesbyrd om hans Virksomhed her ved Universitetet nævnes en Samling af Lovbestemmelser vedrørende den slesvigske Strafferet, rigt forsynet med Anmærkninger og til Dels med ligefrem Kommentar (1856). I sit Skrift «Die nothwendige Theilnahme am Verbrechen» (Leipz. 1869) giver han indgaaende Bidrag til hele Læren om Meddelagtighed, hvilke ogsaa har haft en vis Betydning for den tyske Straffelovbogs Ordning af dette Forhold. I dette Skrift ligesom i sin «Lehrbuch des deutschen Strafrechts» (Leipz. 1871) bekæmper han den gamle filosofiske Retning i Strafferetten og opstiller i Mødsætning dertil en «historisk-dogmatisk» Methode, der saa vidt muligt søger at undgaa abstrakt-filosoferende Konstruktionsforsøg; om hans Lærebogs Brugbarhed vidner det, at den faa Aar efter kunde udkomme i 2. Oplag. At han har nydt en vis Anseelse, fremgaar ogsaa af, at han som Medarbejder var knyttet til Holtzendorffs bekjendte «Encyclopädie der Rechtswissenschaft», hvortil han har leveret adskillige Bidrag.

Alberti, Schlesw.-Holst.-Lauenb. Schriftsteller-Lex. *H. Munch-Petersen.*

Schäffer, Friederich Christian, 1773—1843, Borgmester, er født i Kjøbenhavn 24. Marts 1773 som Søn af kongl. Overberider Friederich Christian S. og Frederikke Marie Christiane f. Wienken.

Allerede 1784 fik han Plads som Volontær under Finanskassedirektionen og forblev under samme Direktion som Kopist og Fuldmægtig indtil 1804. Imidlertid blev han Student 1789 og tog dansk-juridisk Examen 1791; men hans Kontorforretninger, der gave ham en grundig Uddannelse i det praktiske, hindrede hans Studier, saa han først i 1805 kunde tage den latinsk-juridiske Examen. I Aarene 1815—16 gjorde han som Medlem af en Kommission et stort Arbejde ved Reorganisationen af Overformynderiet, og 1818 blev han Borgmester i Kjøbenhavn. Da Overformynderiet og Brolægningsvæsenet i 1819 bleve underlagte Kjøbenhavns Magistrat, fik S. Styrelsen af begge disse Virksomheder, og s. A. blev han Justitsdirektør ved Asiatick Kompagni og Etatsraad. I 1832 var han en af de «oplyste Mænd», der sammenkaldtes for at drøfte Udkastet til Lov om Provinsialstænderne. I denne Forsamling lagde han ret fremskredne Anskuelser for Dagen; han protesterede imod, at Valgretten indskrænkedes til Grundejere, og fremdrog Spørgsmaalet om Stændernes Forening. Men i den kommunale Styrelse stod han som en Modstander af de nye liberale Ideer og deres Talsmænd i Borgerrepræsentationen. Han var i sin Embedsførelse arbejdsom og grundig, men noget stædig.

Den Episode, som gjorde S.s Navn saa bekjendt, at det endnu mindes af alle ældre Kjøbenhavnere, var Brolægningen af Kongens Nytorv. I 1833 havde Magistraten ladet den gamle Brolægning opbryde og en Mængde Fyld kjøre paa Torvet, da dette for Vandafledningens Skyld skulde forhøjes o. 1 Alen i Midten; men saa standsedes Arbejdet paa Grund af Strid med Statsmyndighederne om, hvad der i den Anledning skulde foretages med Rytterstatuen paa Torvet, og hvem der skulde afholde Omkostningerne derved. I flere Aar henlaa derfor Torvet delvis uden Brolægning, men med Dynger af Fyld og Brosten og benævnedes af Folkevittigheden «Schäfferhøj». Borgmester S. udsendte i 1838 en trykt Redegjørelse for Sagens Gang; Aaret efter blev Stridsspørgsmaalet omsider afgjort ved en kongl. Resolution, og Arbejdet førtes til Ende i 1841. Men endnu en Gang kaldte denne Sag S. frem som Forfatter. Thi da Brolægningsregnskaberne for disse Aar bleve reviderede, opdagedes forskellige Uregelmæssigheder og Underslæb, Borgerrepræsentationen tog meget kraftig fat, et Par af de implicerede Embedsmænd tog sig selv af Dage, og Beskyldningerne rettedes omsider ogsaa mod S. selv. Han udgav da i 1843 en ny

Redegjørelse herfor og fik senere ved en kongl. Resolution i denne Sag fuld Oprejsning. Kort efter døde han, 6. Dec. 1843.

S. blev i 1840 Konferensraad, 1843 Kommandør af Danebrog. I 1820 havde han ægtet Petrine Sophie Nyeland, Datter af Told- og Konsumtionsinspektør Laurids N. i Ribe.

Erslew, Forf. Lex. Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1843. Rubin, Frederik VI's Tid. *Chr. Villads Christensen.*

Schäffer, Martin Gottlieb, 1746—1830, Forstmand. S. blev født 22. Dec. 1746 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Diderich S., var Hofsnedker og Billedhugger (Billedskærer?). 1763 blev den unge S. antaget som Elev ved det nyindrettede Forstvæsen og ved v. Langens «Forstseminarium» paa Jægersborg. 1769 blev han ansat som Holzførster, 1801 som Forstplantageinspektør i Hørsholm, hvor han virkede til sin Afgang 1822, og hvor han døde 25. Juli 1830; 1811 havde han faaet Rang med Kammerraader. S. var en ualmindelig dygtig og kundskabsrig Embedsmand, hvem Regeringen jævnlig benyttede uden for hans egentlige Virkefelt, saaledes til i Forening med Erik Viborg at anstille omfattende Forsøg med Dyrkningen af fremmede Træarter. 1799 udgav han en «Anvisning til Skovdyrkningen og Plantagevæsenet» og 1811 en «Afhandling om Skoves Opelskning med Hensyn til den danske Flaades Skibsbyggeri», hvori han viser sig som en ypperlig Iagttager og erfaren Skovdyrker, hvis Anvisninger endnu have Værdi for vor Tids Praxis. Ogsaa i forskellige Tidsskriftsafhandlinger og i en dansk Bearbejdelse af et tysk Skovbrugsskrift har S. nedlagt mange værdifulde Iagttagelser. — S. var gift med Marie Kirstine f. Olsen (døbt 26. Nov. 1748 † 14. Maj 1813), Datter af Overførster, Forst- og Vildtmester Anders O.

Erslew, Forf. Lex. A. Oppermann, Bidrag t. d. danske Skovbrugs Hist. 1786—1886. *A. Oppermann.*

Schøler, Hans Vilhelm Riber, 1811—75, Præst, Søn af Skolelærer Nic. Pedersen S. og Margrethe f. Sommer, er født i Hammel 18. Avg. 1811. V. S. blev Student fra Aarhus 1831 og tog theologisk Embedsexamen 1839. Han var Medstifter af Studenter-samfundet 1840. Efter at have rejst udenlands 1840—42 blev han 1843 Sognepræst i Vodder i Haderslev Vesteramt, hvor han 1844 blev Medbestyrer af Rødding Højskole. 1846 forflyttedes han til Staby og Madum i Ringkjøbing Amt, 1857 blev han resid. Kapellan ved Frelsers Kirke paa Christianshavn og 1862 Sognepræst for

Vester og Øster Hassing i Aalborg Stift. — Han valgtes til Folketingsmand for Ringkjøbing Amts 1. Kreds 1849 og 52 samt efter Opfølgningerne 1853 og 54; men Aaret efter nedlagde han sit Mandat. 1864 valgtes han i Nørre Sundby til Rigsraadets Folketing. Han døde 29. Marts 1875. — Han ægtede 1843 Johanne Marie Ammitzbøll (f. 1814 † 1864), Datter af Godsejer Ivar A., og efter hendes Død 1865 Amalie Elisabeth Norden Sølling (f. 1842), Datter af Justitsraad, Toldkontrollør Erik N. S.

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 182 f. Bjerge, Aarb. f. dansk Kulturhist. 1893, S. 124. *L. Koch.*

Schøler, Peter Christian, 1803—67, Kobberstikker, var Broder til ovennævnte Sognepræst H. V. S. og født i Hammel 13. Juli 1803. Først i en Alder af 24 Aar fik han, der hidtil havde ernæret sig som Huslærer i forskellige Familier, Lejlighed til at søge kunstnerisk Uddannelse; han kom ind paa Akademiet, malede under J. L. Lund og lagde sig samtidig efter Kobberstikkerkunsten. Sit første Stik, et Landskab efter J. P. Møller, udstillede han i 1833; senere stak han forskellige Billeder af de Vries, Jakob Ruisdael o. fl. Mere Opmærksomhed end ved sine Kobberstik, der ikke hæve sig over det respektable, vakte han ved Opfindelsen af en egen Reproduktionsmaade, Stylografien; for at bringe denne ud i Livet fik han af Regeringen ret betydelige Understøttelser, saa han endog en Tid kunde holde en Anstalt for Stylografi i Gang i Berlin, men Interessen for Opfindelsen tabte sig snart, da det viste sig, at de Resultater, der ved den kunde opnaas, ingenlunde vare betydelige; særlig var og blev den Streg, der fremkaldtes efter den Schølerske Methode, altid død og mere eller mindre uren. S. ægtede 1843 Henriette Florentine Schouw. Han døde i Vester Hassing Præstegaard 16. Nov. 1867.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Schøller, Caspar, 1644—1719, Gehejmeraad, Søskendebarn til nedenauførte Oberst Caspar S., fødtes 6. Juli 1644 i Kjøge, hvor Faderen, Assessor i Højesteret Christen Casparsen S. († 1677), var Borgmester; Moderen var Anne Rasmusdatter. 1662 blev han fra Roskilde Skole indskreven ved Universitetet, hvor han valgtes Rasmus Vinding til sin Præceptor, under hvis Vejledning han begyndte at studere Jura og 1664 tog Bakkalavrgraden, hvorpaa han 2 Aar efter rejste udenlands. Rejsen gik først til Universitetet i Leiden, hvor han opholdt sig 1667, der fra over Tyskland til Paris, hvor han

studerede 1669—70. Hjemkommen til Danmark valgte han som saa mange unge Mænd af den højere Borgerstand paa den Tid at træde i Statens administrative Tjeneste og blev ved Begyndelsen af 1674 udnævnt til Sekretær i danske Kancelli, rimeligvis paa Foranledning af Griffenfeld, som synes at have protegeret Familien. Efter dennes Fald blev han 1676 Sekretær og Gehejmeholder, d. v. s. Protokolfører i Gehejmeraadet, og 1678 Kammersekretær, i hvilke Stillinger han fulgte Kongen i Krigen i Skaane, og hvori han af sin Samtid roses for Dygtighed og Nøjagtighed og som en Mand af udpræget dansk Sindelag. Hans Indflydelse var i Krigsaarene, da Kancelliets Sager til Dels afgjordes i Felten, meget stor, men ogsaa efter Freden bevarede han Kongens særlige Tillid og Fortrolighed; derpaa tyde ogsaa hans hurtige Avancement, jævnlige Rangforhøjelser og hyppige Naadesbevisninger af ikke ringe materiel Værdi; saaledes fik han 1679 sammen med Broderen Landsdommer Rasmus S. et Vaabenbrev, blev næste Aar ved Siden af sin Stilling som Kammersekretær Kancelliraad og Medlem af Kancellikollegiet, 1684 Etatsraad, 1695 hvid Ridder og 1697 Justitsraad med Ordre til efter Tilsigelse at møde i Højesteret.

Jævnside med sin egentlige Embedsvirksomhed blev S. brugt som Medlem af en betydelig Række særlige Regeringskommissioner; saaledes udnævntes han 1681 sammen med Scavenius, Vibe og Vinding til Medlem af 4. og sidste Revisionskommission af Danske Lov, paa hvis Trykning og Udgivelse han s. A. for sig og Arvinger fik 30 Aars Eneret; dette Privilegium gjaldt tillige Norske Lov og Politianordningerne. Hans Fordel ved denne Eneret synes imidlertid ikke at have været stor, thi 2 Aar efter fik han paa Grund af den store Bekostning, som Udgivelsen af Danske Lov havde foraarsaget ham, af Kongen skjænket 4 Kirker med Tiender paa Sjælland, ligesom han samtidig fik tilstaaet toldfri Indførsel af Papir til Trykningen. 1683 blev han Medlem af en lignende Kommission for Norske Lovs Vedkommende, hvilken blev nedsat for at revidere et af norske Kommissærer udarbejdet Forslag til en norsk Lovbog, en Revision, som tilendebragtes af ham og M. Moth 1687; 1690 blev han Medlem af Kommissionen for Paaligningen af en ny Grundskat paa alle Ejendomme i Kjøbenhavn og 1693 af en lignende for Paaligningen af en Havneskat sammesteds; tillige blev der overdraget ham forskellige Bestillinger, saaledes 1714 at være Deputeret og en af Hoveddirektørerne for Vand- og Brandvæsenet i Kjøbenhavn og Direktør for Fechtels Stiftelse.

Efter sin Fader havde S. arvet en ret anselig Formue, som han efterhaanden anbragte i Jordegods; saaledes købte han 1680 Hovedgaardene Lellinge og Spanager og 1689 Taagerød, til hvilke Gaarde han lidt efter lidt samlede et betydeligt Bøndergods, dels ved heldige Mageskifter og Kjøb, dels ved direkte Gaver fra Kongen eller som Betaling for resterende Gage. Han kom derved ialt i Besiddelse af et samlet Godskomplex paa over 1400 Tdr. Hartkorn og 13 Kirker; desforuden ejede han et betydeligt Strøgods baade paa Sjælland og i Jylland, som han købte og samlede til større Komplexer for atter at sælge eller mageskifte det til Kronen, der da indrettede Rytterdistrikterne. S., der 1690 var fratraadt som Kammersekretær og 1699 udtraadt af Kancellikollegiet, udnævntes 1704 til Gehejmeraad og 1705 til Justitiarius i Højesteret; han døde i Kjøbenhavn 29. Dec. 1719. 18. Dec. 1672 havde han ægtet Johanne Thune (f. i Kjøbenhavn 1. Avg. 1652, † 6. Febr. 1736), Datter af Raadmand Morten Mikkelsen T. Aaret efter Mandens Død solgte hun alle hans Ejendomme.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. V, 229. A. Petersen, Vallø og Omegn S. 266 f. Secher og Støchel, Forarbejderne t. Kr. V's danske Lov II, 560 f. A. D. Jørgensen, De danske Rigsarkivers Hist. S. 47. 159. *C. E. A. Schøller.*

Schøller, Caspar, —1716, Officer, var Søn af Vicelagmand i Throndhjem Christopher Casparsen S. til Gjølmø og Maren Andersdatter. S. blev 1689 Underkonduktør i den danske Fortifikationsetat, 1692 først Fændrik og siden Sekondlieutenant ved sjællandske Regiment, ved hvilket han nu deltog i nogle Felttog i Flandern, var saaledes med i Slaget ved Neerwinden 1693 og blev efter dette Premierlieutenant. I 1695 avancerede han til Kapitajn reformé, kom 1699 til Norge som Kapitajn og Kompagnichef i smaalenske nationale Infanteriregiment og ansattes samtidig ved Fortifikationen i Norge, ved hvilken han 1703 blev Overkonduktør. 1707 erholdt han Majors og 1709 Oberstlieutenants Karakter, blev sidstnævnte Aar tillige Generalkvartermester, hvorefter han 1710 forlod smaalenske Regiment, i det han blev «Inspektør over alle Fortifikationer i Norge». Før Carl XII's Indfald i Norge 1716 rejste S. som Generalkvartermester langs Grænsen for at efterse og regulere Grænseposterne og Tjenesten ved disse. I April begav S. sig til Skedsmo, hvor han trak Forstærkninger sammen til den ved Nitelven staaende Postering, og da Carl XII 29. og 30. April forlod Christiania, førte S. de samlede 1000—1200 Landdragoner og Bønder fra Nitsund syd over til Enebak for, om muligt, i Forbin-

delse med de øvrige fremrykkende norske Tropper at hindre Svenskernes Retræte over Glommen. Kong Carls raske Bevægelser og Umuligheden af Samvirken mellem de spredte norske Troppekorpsere medførte dog, at Retræten foregik omtrent uantastet. S., der nød stor Anseelse, havde allerede 1715 faaet Obersts Karakter og blev i Juli 1716 Kommandant i Frederiksstad, der fremdeles ansaas for ganske udsat, og hvorfra Generalmajor Wilster nu blev fjærnet. Her døde S. allerede 28. Nov. s. A., efter Sigende som Følge af sine ustandne Besværligheder under Krigen. — Han var gift med Isabella Elisabeth f. Stockfleth († 1711), Datter af Etatsraad og Stiftamtmand Christian S. og Isabella Margrethe f. Mechlenburg.

Personalhist. Tidsskr. 2. R. V, 240.

C. O. Munthe.

Schøller, Christopher, 1707—74, Overberghauptmand, Søn af ovennævnte Oberst Caspar S. († 1716), er født 12. Nov. 1707 paa Frederikshald og blev Student fra Sorø 1724. Han rejste i Aarene 1732—36 i Tyskland og Bøhmen for at studere Bjærgvidenskab og opholdt sig længere Tid i Wernigerode (Harzen). Ikke længe efter sin Hjemkomst blev han 1737 Berghauptmand og Overbergamtsforvalter nordenfjælds, 1739 titulær Etatsraad og 1747 virkelig, 1749 Konferensraad og Overberghauptmand nordenfjælds samt hvid Ridder 1768, samme Aar, som han entledigedes paa Grund af svageligt Helbred. Han var Ejer af Sædegaarden Veden ved Frederikshald og afgik ved Døden 9. Dec. 1774. Han roses som en baade fra Karakterens og Kundskabernes Side fremragende Mand. Han blev 1740 gift med Catharina de Blixenskiold (f. 25. Maj 1721, † paa Frederikshald 23. Marts 1781), Datter af Kjøbmand Thomas Blix paa Frederikshald, der 1749 adledes med Navnet Blixenskiold, og Marie Colbjørnsdatter, en Søster af de berømte Søsken.

Nicolaysen, Norske Stiftelser III, 1020. Personalhist. Tidsskr. 2. R. V, 241. Hjort og Krag, Efterretn. om Røraas Kobberverk S. 188.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Schøller, Stig Tonsberg, 1700—69, Kammerherre, Rigmand, Søn af Kommerceraad Anders S. (f. 1664 † 1724) og Anna Stigsdatter Tonsberg (f. 1669 og gift 2. med Oberstlieutenant Joh. Heiner. Weinigel). S. T. S. fødtes i Throndhjem 22. Avg. 1700 og fik, 12 Aar gammel, den senere Biskop Eiler Hagerup til Lærer; siden rejste han udenlands under den senere Konfessionarius Johan Frauens Ledelse og var 5 Aar i Tyskland, hvoriblandt flere Aar i Halle.

1719 kom han hjem, hvor han forblev et Aar, og rejste saa atter ud, nu paa Handelens Vegne, til Holland og Frankrig, hvor han overværede Ludvig XV's Kroning i Rheims, og kom hjem igjen 1721. Han blev titulær Kancelliraad 1728, virkelig 1732, Justitsraad 1733, Etatsraad 1749, Konferensraad 1756 og Kammerherre 1762. Han var Medlem af Videnskabernes Selskab i Throndhjem og afgik ved Døden sammesteds 13. Maj 1769; Selskabets Sekretær, Borgmester Niels Krog Bredal, hædrede hans Minde ved en Tale. Han blev gift 1. (1731) med Elisabeth Angell († 1741), Datter af Kancelliraad og Præsident i Throndhjem Albert Lorentsen A. og Sara f. Hammond, 2. (1. Febr. 1742) med Cecilie Christine Frølich (f. paa Teje ved Tønsberg 16. Marts 1720, † i Kjøbenhavn 19. April 1786), Datter af Generallieutenant Joh. Fr. F. (V, 476). Hun fik 1769 Ordenen l'union parfaite og 1777 Rang med Gehejmraader.

Wille, Saml. af Mindetaler S. 21 f. Personalhist. Tidsskr. 2. R. V, 239. Katalog ov. den hist. Udstilling i Throndhjem 1897 S. 93.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Schøller, Thomas Georg, 1793—1863, Officer, blev født i Aalborg 24. Nov. 1793 og var Søn af senere Oberst Caspar S. (f. 21. Juni 1756 † 29. Marts 1808) og Mette Henriette f. Münster (f. 16. Juli 1773 † 19. Nov. 1855). Da Fædrenehjemmet tidlig blev opløst, bleve S. og en ældre Broder adopterede af den barnløse Farbroder General Gustav Grüner S. til Margaard paa Fyn. Sin første Opdragelse fik S. hos Præsten Forchhammer i Tyrstrup ved Christiansfeld, hvor han vænnedes til Nøjsomhed og Haardførhed. 12 Aar gammel kom han ind paa Landkadetakademiet; 1809 blev han Sekondlieutenant i fynske Infanteriregiment, hvor han derefter stod i Nummer i 30 Aar. Ved Regimentet begyndte han sin Tjeneste paa Kystbevogtning paa Fyn og Samsø, indtil det 1813 indlemmedes i det Auxiliærkorps, der under Prins Frederik af Hessen forstærkede Franskmændene under Marechal Davout. S. deltog i Toget ind i Meklenborg og tilbage der fra, var med i Fægtningerne ved Zaventhin, Siebenbäumen og Boden samt i den afsluttende hæderlige større Kamp ved Sehested. Baade 1814 og 15 hørte S., der allerede 1813 var bleven Premierlieutenant, til de Auxiliærkorpser, som Danmark nu afgav *imod* Frankrig; med det sidste Korps forblev han 3 Aar i Frankrig, hvor han studerede Sproget og førte et utvungent Jægerliv. Først i Slutningen af 1818 kom han til Regimentets Garnison, Fredericia. 1826 blev S. Stabskapitajn og

det følgende Aar Adjutant ved den nørrejske Generalkommando, hvis Chef var den strixe General Castonier (III, 430). Dette blev afgjørende for S.s senere Skæbne.

Prins Frederik (VII) blev, efter at være bleven skilt fra sin Gemalinde, Frederik VI's Datter Vilhelmine, 1834 forvist til Fredericia som Chef for fynske Infanteriregiment. S., der havde vundet sin Generals fulde Tillid, blev nu Mellemand mellem Prinsen og General Castonier, ved hvilket vanskelige Hverv han skilte sig med stor Takt, som Prins Christian (VIII), med hvem S. jævnlig korresponderede om Sønnen, meget paaskjønnede. Efter General Castoniers Død 1838 knyttedes S. yderligere til Prins Frederik, først ved atter at gjøre Tjeneste under ham ved Regimentet og derefter ved at blive ansat som Adjutant hos Prinsen, da denne 1839 overtog de forenede Generalkommandoer Nørrejylland-Fyn. S. blev 1841 Major, 1842 forsat til Generalstaben og Stabschef ved Generalkommandoen i Odense. Ved sit nøje Kjendskab til Kronprins Frederiks Karakter og Evner saa S. de store Farer for Landet, hvis denne som souveræn Konge skulde overtage Regeringen efter sin Fader, og efter Forhandlinger mellem S., Stiftamtmand Bardenfleth (I, 519) og Prinsens Kabinetssekretær Lunding (X, 465) gik Prinsen beredvillig ind paa at bede Christian VIII om, medens han endnu levede, at give Landet en fri Forfatning. Som bekjendt var denne Indstilling forgjæves.

Ved sin muntre, elskværdige og godmodige Karakter, ved sin Takt og hurtige Opfattelsesevne vandt S. ogsaa Kronprinsens Yndest; derom vidne ikke blot forskellige Naadesbevisninger — Oberstlieutenant 1844, Kammerherre 1845, Kommandør af Danebrog 1848 —, men bedst viste det sig, da Frederik VII besteg Tronen, i det S. blev udnævnt til Generaladjutant, d. v. s. var bestemt til at lede Armeens hele Kommandovæsen. Øjeblikket, da han tiltraadte denne vigtige Stilling, var skæbnesvangert. S. var ikke blind herfor og skjulte ikke for Kongen og Regeringen Landets betænkelige militære Stilling, men hans Forslag til dens Betryggelse trængte ikke igjennem. Heller ikke hans før Oprørets Udbrud udarbejdede Mobiliseringsplan blev fulgt, fordi den paabød Indkaldelsen af Reserven, der fornemmelig bestod af gifte Folk, medens Tscherning vilde indkalde Rekrutter. Ved Regeringsforandringen undtog S. sig for at overtage Krigsministeriet; han vilde vedblive sin Stilling som Generaladjutant, fordi han — skjønt han maatte opgive den egentlige Krigsbestyrelse — ogsaa i den kunde gavne

Konge og Land. 1850 blev S. Generalmajor, 1856 Generallieutenant og samtidig kommanderende General i 3. Generalkommandodistrikt, d. v. s. Holsten-Lauenborg. Som saadan skuffede han ikke den Tillid, der var vist ham. Overalt fremtraadte han som dansk General og dansk Mand, men han forstod at undgaa enhver Foranstaltning, som uden Nødvendighed kunde fremkalde Misnøje hos den tyske Befolkning. 1857 hædredes han med Dannebrogordenens Storkors; han var desuden Indehaver af flere udenlandske høje Ordener. Efter nogen Tids Svagelighed døde han 17. Juni 1863 i Kiel.

Gift 15. Dec. 1820 med Magdalena Dorothea Staal (f. 26. Sept. 1798 i Fredericia, † 17. Juli 1882 i Taarbæk), Datter af Toldkasserer Niels S. og Anna Maria f. Bruun.

Tidsskr. f. Krigsvæsen 1863. Hist. Tidsskr. 3. R. VI. Personallist. Tidsskr. 2. R. V. Illustr. Tid. IV, 348. *Lesser.*

Schönau, Frederik Christian, 1728—72, Præst, Forfatter, født i Kjøbenhavn 9. Marts 1728, er Søn af Johan Frederiksen S., Parykmager i Kjøbenhavn, siden Tolder i Aarhus, og Cathrine Elisabeth f. Buus († o. 1745), der havde været Frøderik V's Amme. Kongen understøttede ham rigelig under hans Studeringer og bekostede flere af hans Skrifers Udgivelse. 1743 blev han Student, 1749—50 var han kort Tid Kateket ved Guldhushets Fattigskole. «Efter andre berømmelige Mænds Exempler» lagde han sig efter forskjellige Videnskaber, foruden Theologi Jura, Filosofi, Filologi, Belles-lettres, men især dansk Historie og Antikviteter. Meget flittig har han været, i en ung Alder erhvervet stor Belæsthed og udgivet talrige Bøger: Udgaver af Klassikere til Skolebrug, som han dog ikke fik indført i Skolerne, Oversættelse af Klassikere, af Romaner, af Luthers Huspostil og Levned, originale historiske Skrifter (Holger Danskes og Luthers Levned), Kritikker m. m., medens lige saa mange forbleve utrykte. Som ilter litterær Kamp-hane havde han kun sin Styrke i yderlig Grovhed. En ubetydelig Piece af ham, «Forsøg paa en Historie om Naturens Ret» (1751), er bleven udødelig, ved at Censor, P. Kofod Ancher, i den Tro, at Grev O. M. Rantzau var Forfatteren, approberede den rosende paa Vers og Prosa, men da han saa S.s Navn paa Titelbladet, offentlig erklærede, at hans Ros var falden paa den urette. I S.s sidste og betydeligste Arbejde, «Samling af danske lærde Fruentimmer» (I—II, 1753), hvis Tilegnelse til Kongen er et Mester-

stykke af Kryberi og Svulst, drukner den magre Text i Ærevers og de «kuriøse og artige» Anmærkninger, hvori Forfatteren efter Wadskiærs Forbillede anbringer sin Belæsthed i mange Haande Sager, der oftest lidet eller intet vedkomme Texten. Et uvornt Angreb i disse paa Tildelingen af akademiske Grader maatte han afbede i Aviserne. Hans Evner svarede ikke til hans Flid og store Tanker om sig selv; som Historiker er han uden Kritik og Smag. 1755 blev han resid. Kapellan ved Frue Kirke i Aarhus samt Præst ved Hospitalet og i Aaby, hvorefter han tog Attestats med non. Dass siger, at han var lige saa slet Prædikant som Skribent. 1764 forflyttedes han til Kregome-Vinderød, hvor han døde 1772 (begravet 21. Dec.). Hans Hustru, Johanne Marie f. Müller fra Aarhus, var død 1768 (begravet 26. Juli).

Wiberg, Alm. Præstehist. II, 259. Nyerup, Lit. Lex. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist. IV og V, 2 passim. Stolpe, Dagspressen i Danm. IV, 125 f. 148 f. Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 223. Lærde Tid. 1754, Nr. 12.

P. Stolpe.

Schönau (Skønau), **Frederik Christian**, 1773—1829, Byfoged og Landmand, er født i Kjøbenhavn 1773 (døbt 12. Jan.) som Søn af Johan Frederik S., der senere blev Postmester i Hobro, og Mette Christine f. Obenhausen. Han tog Studenterexamen fra Viborg Skole 1791 og var derefter i 5 Aar Lærer ved samme Skole, samtidig med at han fortsatte sine egne Studier. 1797 blev han juridisk Kandidat og fik Aaret efter Beskikkelse som Overretsprokurator i Viborg. 1802 blev han Byfoged i Lemvig samt Herredsfoged i Skodborg og Vandfuld Herreder. Under Krigen med Englænderne var han tillige Overbefalingsmand ved Kystmilitzen. Baade før og navnlig efter at han var kommen til Lemvig, beskæftigede han sig meget med Ejendomshandler og var til forskjellige Tider Ene- eller Medejer af betydeligt Jordegods, saaledes Rysensten, Rammegaard, Nissumbol, Nørre Holmgaard m. v. Hvad der især interesserede ham ved disse Ejendomsbesiddelser, var Opdyrkningen af raa Jorder, og paa de forskellige Gaarde, som i kortere eller længere Tid vare i hans Eje, anlagde han Parceller paa Hedejord, hvilke han i Regelen gav Navn efter sine Døtre: Sophielyst, Emilielyst, Nicolinesgaard osv. Ligeledes søgte han ved sit Exempel at vække Interesse for Træbeplantning, Havedyrkning, Dræning osv., ligesom han i sin Embedsvirksomhed viste særlig Omhu for Vejvæsenet. — Han havde 26. Maj 1800 ægtet Christiane Sophie Petrine v. Schaumburg, Datter af Generalkrigskom-

missær Heinrich Leopold v. S. i Viborg. Han døde i Lemvig 28. Dec. 1829, og hans Enke døde sammesteds 12. Sept. 1831.

O. Nielsen, Skodborg og Vandfuld Herreder. J. C. Hald, Beskr. af Ringkjøbing Amt. *Chr. Villads Christensen.*

Schönbach, Johan, —1635, holstensk Raad, er født i Lybek, blev 1604 Dr. jur. i Jena og 1608 holstensk Raad hos Christian IV. 1628—29 var han desuden Sekretær i tyske Kancelli. Han benyttedes meget til diplomatiske Ærender, saaledes paa Sendelser til forskellige nedersachsiske Kredsdege, som Sekretær ved Fredsforhandlingerne i Lybek 1629 og som Afsending sammen med Henrik Rantzau til Kurfyrstedagen i Regensburg 1630. Desuden repræsenterede han Kongen ved Landdage i Hertugdømmerne og blev 1634 Medlem af en Kommission til Revision af den slesvig-holstenske Landretsordning. Han døde 7. Marts 1635; hans Hustru, Regina Finckelthausen, overlevede ham til 1652.

Møller, Cimbria lit. I.

J. A. Fridericia.

Schönberg, Christian Vilhelm Sigismund, 1821—59, Jurist, var født i Kjøbenhavn 26. Avg. 1821, Søn af Sekretær og Lands-overretsprøkurator Henrik Christian S. og dennes 1. Hustru, Clara Wilhelmine f. Jørgensen. I 1839 blev han Student og tog i Efteraaret 1844 juridisk Examen. Han var derefter et Par Aar Fuldmægtig hos sin Fader, men blev i 1848 udnævnt til Fuldmægtig i Krigsministeriet, 1851 blev han Avditør i Armeen, 1853 tillige Sekretær hos Krigsministeren, 1856 karakt. Overavditør og beholdt s. A. Udnævnelse som Byfoged i Hobro. I 1858 blev han valgt til Folketingsmand for Randers Amts 1. Valgkreds (Mariager). Han døde i Hobro allerede 17. Maj 1859. — 1844 var han blevet gift med Mariane Elisabeth Søvang (f. 1811 † 1858), Datter af Brændevinsbrænder Mads Johansen S.

S. har udgivet flere juridiske Skrifter, af hvilke de vigtigste ere et om «Tilregnelser og forbryderisk Skyld» (1850) og en Afhandling om den nye danske Arvelov (1846). Ved sin filosofiske Behandling ogsaa af den positive Rets Fænomener, for hvis Ordning «Retsforholdenes Væsen, ikke det hensigtsmæssige, bør opstilles som Hovedprincipet», viser han sig stærkt paavirket af sin Lærer F. C. Bornemann. Han udfoldede tillige en livlig journalistisk Virksomhed, hvortil hans lette og raske Pen gjorde ham vel egnet. Med særlig Iver deltog han i den national-liberale Presses Angreb

paa A. S. Ørsted i Anledning af Rigsretssagen 1855—56 og udgav ogsaa en satirisk holdt Piece om Salicaths Forsvar for Ministeriet.

Erslew, Forf. Lex.

H. Munch-Petersen.

Schönberg, Hans Henrich, 1785—1845, Skuespiller og Hofembedsmand, der var yngre Broder til ndfr. nævnte Læge J. J. A. v. S., fødtes 20. Avg. 1785 i Kjøbenhavn og debuterede paa det kongl. Theater 30. Sept. 1803 som Alexis i Syngestykket af samme Navn; han havde vel gode Anlæg for letsindige og forelskede Ungersvende, særlig i Syngestykker, hvor hans indtagende, af du Puy uddannede Tenorstemme gav hans lidt sødladne Spil et Præg af Friskhed, men allerede 29. Maj 1807 tog han Afsked med Theatret som Don Ludovico i «Bonden som Dommer». Aaret efter udnævntes S. til Regimentskvartermester ved Sapørkorpset (til 1814), 1815 til Overkrigskommisær og 1817 til Regimentskvartermester og Avditor ved Livgarden til Fods; 1824 blev han Sekretær ved Overhofmarskallatet, opgav 1828 sin Stilling ved Garden for at blive Hofinspektør og Hofrevisor og avancerede 1832 til Bureau- og Expeditionschef i Overhofmarskallatet. S., der af sin foresatte Overhofmarskal Hauch betegnedes som «en ualmindelig tro og paalidelig Embedsmand», tog ivrig Del i Tidens filantropiske Foretagender — han planlagde saaledes «det kvindelige velgjørende Selskab» af 28. Okt. 1815 — og udnævntes 1838 paa Aarsdagen for dets Stiftelse til virkelig Etatsraad. Under alt dette glemte han ikke sin Ungdomskjærlighed, Theatret: han oversatte Stykker og medunderskrev som musikkyndig Deltager den Ansøgning om Tilladelse til Oprettelse af et «Almue-theater» i Kjøbenhavn, L. Kruse (IX, 564) 1817 indsendte til Kongen. — S. havde 30. Maj 1807 ægtet Dorothea Cathrine Ipsen, Datter af Brandmajor A. Kirkerup (IX, 185) og Enke efter Lieutenant M. C. I. († 1802); hun var født 13. Marts 1779 og døde 11. Dec. 1857 i Kjøbenhavn.

Erslew, Forf. Lex. Zinck, J. L. Phister S. 96 ff. Dannebrog 12. Juni 1898.

Arthur Aumont.

v. Schönberg, Jørgen Johan Albrecht, 1782—1841, Læge. Han var født i Lyderslev ved Store Heddinge 27. Sept. 1782 og en Søn af Skoleholder paa Vemmetofte, senere Lærer ved den kongl. Belønningsskole i Kjøbenhavn, Cand. theol. Bent S. († 1789) og Frederikke Vincentine f. Ratenburg (senere gift med Bogtrykker K. H. Seidelin). Dmitteret privat til Universitetet 1800 begyndte han at studere Lægevidenskab, men i sin spredte og ustadige

Aandslivlighed og udstyret med betydelig Skrivefærdighed kastede han sig tillige over belletristisk og journalistisk Virksomhed og knyttedes baade til «Politivennen» og til den af hans Stiffader udgivne Avis «Dagen», en kort Tid (1804) tillige som nominel Redaktør, hvorved han kom under Tiltale sammen med Stiffaderen for et i Bladet indført Uddrag af P. N. Skovgaards «Beskrivelse over Bornholm». Han blev dog frikjendt (medens Stiffaderen dømtes til at have sit Privilegium forbrudt), fik derefter Plads som Kandidat ved det den Gang endnu lidet æstimerede Almindeligt Hospital, men opgav igjen baade Stilling og Studier 1807 og drog til Udlandet for at finde en større Anvendelse for sine Talenter og Færdigheder, hvad der lykkedes for ham i fuldeste Maal.

I Göttingen opnaaede han 1808 Doktorgraden i Medicin og Kirurgi, i de følgende Aar berejste han hele Mellemeuropa paa Kryds og tværs og havnede 1811 i Neapel, hvor han snart kom i Ry som utrættelig og meget heldig Læge, navnlig i Fremmedkolonien, men ogsaa hos den indfødte fattige Befolkning, og blev efter Restavrationen 1816 Overlæge ved den østerrigske Garnisons Hospital. Ved at slutte sig til det bourbonske Regimente og benytte sine vundne Forbindelser, hvorved hans store Sprogtalent kom ham meget til gode, avancerede han hurtig til en fremskudt Stilling, fik 1818 den medicinske Doktorgrad fra Neapels Universitet, blev 1819 Overlæge ved et anseeligt Hospital og blev saa populær ogsaa i Palermo, at hans Portræt her 1820 udkom paa Stadens Foranstaltning, optoges af Kong Ferdinand i Adelstanden og udnævntes 1826 til 1. konsulterende Læge ved alle Fattiganstalter i Neapel og til Generalmedikus for det østerrigske Armékorps. Han kom i bestandig nøjere Berøring med de fremmede Landes Repræsentanter i Neapel og fik i Løbet af faa Aar en Masse Ordener og Æresmedailler fra disses Regeringer, begyndte ogsaa at blive udmærket i sit forsmaaede Fædreland, hvorfra han 1817 fik Danebrogsordenen, 1824 Titel af virkelig Justitsraad. Efter et Besøg i Danmark 1827 opnaaede han Titel af Arkiater.

Ogsaa af en stor Mængde lærde Selskaber blev han i disse Aar Medlem som Belønning for en overvældende frugtbar medicinsk Forfattervirksomhed i særskilte Skrifter og i italienske og tyske Tidsskrifter, ganske vist mest kun Oversættelser af alle mulige Publikationer fra disse Lande, uden nogen kritisk Sigten mellem værdifulde og værdiløse, men et Navn og lærdes Paaskjønnelse vandt han derved og fik 1819 Æresdiplom som Dr. phil. fra det

vel ansete Universitet i Würzburg. I hans Masseproduktion hæver i øvrigt hans udførlige og aktmæssige Skildring af den mærkelige Pestepidemi i Noja 1815—16 sig frem paa meget hæderlig Maade (udkommen paa Dansk og Tysk 1817 og 18). Her hjemme vandt han efterhaanden Paaskjønnelse, navnlig hos ældre medicinske Forfattere, hvis Publikationer han ofte oversatte med Ledsagelse af hædrende Notitser om dem, ligesom han overhovedet erhvervede sig en ubestridelig Fortjeneste ved at gjøre dansk medicinsk Litteratur almindelig bekjendt, og navnlig fra 1835, da han indtraadte som dansk Medarbejder ved det nygrundede store Samleværk Schmidts «Jahrbücher der Medicin». 1829 vendte han tilbage til Kjøbenhavn, men drog det følgende Aar igjen ud, ansat som Cheflæge ved den franske Expedition i Algier, hvoraf resulterede nye Udmærkelser fra den franske Regering.

Tilbagekommen til Danmark udnævntes han 1832 først til 2. Hofmedikus, derpaa til 1., overtog 1834 Redaktionen af «Berlingske Tidende», men høstede ingen Anerkjendelse i denne Stilling, og til Bladets Held veg han 1838 Pladsen for M. L. Nathanson. I disse Aar publicerede han adskillige velskrevne, om end stærkt panegyriske, Nekrologer over danske medicinske Videnskabsmænd, til Dels i Form af Mindetaler i det medicinske Selskab. 1837 blev han Etatsraad, 1840 Livlæge hos Dronning Caroline Amalie. Efter længere Tids Svagelighed døde han 16. Okt. 1841. — Hans Hustru, Francisca Victoria Caroline f. Schöpf, var fra Würzburg og ægtede som Enke Højesteretsadvokat C. C. B. Liebenberg (X, 274).

Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. Berlingske Tid. 1841, Nr. 246. A. S. Ørsted, Af mit Livs og min Tids Hist. I, 234 ff.

Jul. Petersen.

Schönborn, Gottlob Friedrich Ernst, 1737—1817, Diplomat og Forfatter, var en Søn af Hofdiaconus Martin Gottlieb S. i Stolberg ved Harzen og født 15. Sept. 1737. Han kom tidlig med Faderen til Slesvig og gik i Skole i Bredsted og Krempe, senere i Klosterbergen ved Magdeburg, og studerede Theologi i Halle (1758—61). Han vendte nu tilbage til Holsten, fik en Huslærersplads og gjorde Bekjendtskab med M. Claudius, med hvem han 1764 rejste til Kjøbenhavn. Her blev han 1768 Hovmester i det Bernstorffske Hus og sluttede sig til den her levende tyske Digterkreds, Klopstock, Gerstenberg og Brødrene Stolberg. Ved J. H. E. Bernstorffs Fald fulgte han denne til Hamborg og blev snart efter af A. P. Bernstorff udnævnt til dansk Konsulatssekretær i

Algier. Paa Rejsen der til kom han igjennem Göttingen, hvor Klopstock aabnede ham Adgang til «Hainbund», og videre til Frankfurt, hvor han boede hos Goethes Forældre og gjorde dennes Bekjendtskab. Han blev i Algier 1773—77 og var i 1775 Vidne til Spaniernes uheldige Landgangsforseg; derefter var han indtil 1802 Legationssekretær i London, ofte under meget vanskelige Forhold. Hans Forelskelse i den bekjendte Angelica Kaufmann blev ubesvaret, han blev efterhaanden træt og kjed af Livet i London, og efter 25 Aars diplomatisk Tjeneste trak han sig tilbage til Hamborg som Legationsraad. I London havde han sluttet Venskab med F. H. Jacobi og fornyede dette efter sin Tilbagekomst til Tyskland under fælles filosofiske Studier, men han var bleven fremmed for den tyske Digtning og den tyske Digterverden. I 1806 besøgte han Grev F. Reventlow, under hvem han havde arbejdet i London, og blev fra nu af boende paa dennes Slot Emkendorf nær ved Kiel, hvor han sluttede et mærkværdig intimt Venskabsforhold med Komtesse Catharine Stolberg, Søster til Digterne Chr. og F. S., hvilket vedvarede uden Afbrydelse og næsten uden nogen Adskillelse indtil hans Død. 1815 udnævntes han til Æresdoktor i Kiel og til dansk Etatsraad. Han døde 29. Jan. 1817. Hans faa Smaadigte røbe ingen større Begavelse, og hans prosaiske Afhandlinger og Breve, især fra Algier, ere lige saa ubekjendte for det store Publikum som hans Afhandlinger om og imod Spinozismen (i J. G. Rists «Lebenserinnerungen» III, Gotha 1888); hans Berettigelse til at nævnes som litterær Person maa derfor nærmest søges i hans nære Forhold til tyske Digtere. Han har efterladt nogle selvbiografiske Notitser, udgivne af Rist: «Schönborn u. seine Zeitgenossen» (Hamb. 1836); andre findes i Falcks «Archiv f. die Gesch. der Herz. Schlesw., Holst. u. Lauenb.» III og i «Zeitschr. der Gesellschaft f. die Gesch. der Herz. S., H. u. L.» I.

Allg. Deutsche Biographie XXXII. Schlesw.-Holst. Prov.-Berichte 1817, S. 647. Bobé, Papirer fra den Reventlowske Familiekreds III, 422 f.

C. A. Nissen.

v. **Schönfeld, Hans Christoph**, 1651—1727, Officer, hørte til en bekjendt sachsisk Adelslægt; Forældrene vare Siegfried v. S. til Tennicht og Regina v. Jagemann. Han var født 24. Avg. 1651 og kom i dansk Tjeneste i Vinteren 1675—76 som Kapitajn ved et Infanteriregiment, som hans Farbroder Gregor Allard v. S. oprettede. Ikke længe efter blev han Major, og da Regimentet, der havde lidt meget i Slaget ved Lund, i Slutningen af 1676 blev

stukket ind i Prins Frederiks Regiment, fulgte han med. I de sidste Aar af den skaanske Fejde laa hans Regiment i Garnison i Landskrone, og S. fungerede her som Vicekommandant. 1682 blev han forsat til Livregimentet (Garden) til Fods, hvor han 2 Aar efter blev Oberstlieutenant, og hvis 2 hjemmeværende Batailloner han kommanderede, medens Chefen, Hertug Ferdinand Vilhelm af Württemberg, anførte de danske Hjælpetropper i Irland og Flandern (1689—98). 1699 blev S. Brigadér, og Aaret efter nævnes han som Kommandør for en Brigade ved Indtagelsen af Husum Skanse og Frederiksstad, Belejringen af Tønning og under Felttoget i Holsten. Endnu s. A. blev han Chef for fynske hvervede Regiment, kom 1704 som Generalmajor til Hjælpetropperne i Holland (hvor 2. Bataillon af sjællandske Regiment blev tildelt ham), men blev allerede 1706 kaldt hjem for at overtage Inspektionen over Infanteriet i Holsten. 1709 blev han hvid Ridder.

Under Krigen 1709—20 blev S. for det meste anvendt uden for den egentlige Krigsskueplads, men det var ingenlunde, fordi man ikke anerkjendte hans Dygtighed. General C. D. Reventlow bad tvært imod gjentagende om at faa S. over til Skaane, hvor han ønskede at betro ham Kommandoen over Hærens Centrum (Fodfolket). Da man nærede Frygt for, at et svensk Korps under General Krassow skulde falde ind i Holsten, varede det dog længe, inden Kongen vilde gaa ind paa, at S. maatte forlade denne Provins. Da Tilladelsen omsider blev given, havde imidlertid Jørgen Rantzau faaet Overkommandoen i Skaane, og ham vilde S. ikke tjene under, da Rantzau oprindelig var yngre Officer. Han blev saa fri og udnævntes s. A. til Generallieutenant med Rang foran Rantzau. Efter at have medvirket ved Hærens Reorganisation efter Slaget ved Helsingborg (1710) tog S. Del i Cerneringen af Wismar og Stralsund 1711—12, men sidstnævnte Aar blev han ansat som Kommandant i Kjøbenhavn, 1714 tillige i Citadellet. I denne Post, der ikke var uden Betydning, da et Angreb paa Hovedstaden langt fra var udelukket, en Tid lang endog overhængende, forblev S., indtil han kort efter Fædslotningen 1720 tog sin Afsked. Han døde 13. Avg. 1727 i eller ved Kiel. — Gift med Adelheid Buchwald († 1730), Datter af Claus B. til Skovbølgaard og Dorothea Rumohr.

H. W. Harbou.

Schönheyder, Christian Wilhelm, 1820—97, Søofficer, Søn af nedennævnte Admiral Ulr. Ant. S., blev født 15. Nov. 1820,

Sekondlieutenant i Marinen 1840, Premierlieutenant 1849, Kapitajnlieutenant 1861, Kapitajn 1868, Kommandør s. A. og Kontreadmiral 1881. Fra 1840—48 var S. stadig i Fart med Marinens Skibe; han gjorde bl. a. i dette Tidsrum et Togt til Sydamerika og et andet til Vestindien. Under Krigén 1848—50 gjorde han Tjeneste i Briggen «Mercurius», Fregatten «Freia» og Dampskibet «Hekla»; med sidstnævnte deltog han i Kampen paa Neustadter-Bugten, da den holstenske Dampet «v. d. Tann» blev sprængt i Luften (1850). 1855—57 var han i Postfart, derefter atter til Orlogs. I Krigsaaret 1864 ansattes han som Expeditionssekretær i Marineministeriet. Senere har han gjentagne Gange været Chef for Marinens Skibe, bl. a. (1869) for Panserfregatten «Danmark»; 1880 var han Chef for Øvelseseskadren, 1884 fungerende Flaadeinspektør. S., der ofte har været benyttet i Kommissioner, ved Tjenesterejser o. l., var 1869—73 Folketingsmand for Kjøbenhavns 8. Kreds; han stillede sig oprindelig som Højremand, men nærmede sig efterhaanden Venstre saa meget, at hans Kandidatur 1873 blev opgivet. Efter sin Afgang, der fandt Sted 1885, søgte han gjentagne Gange forgjæves at blive valgt som Venstremand. Han var Formand i Bestyrelsen for Foreningen af 8. April 1873 (der arbejdede for Tilvejebringelse af en Alderdomsstiftelse for Søværnets Underklasser) og gjorde meget godt i den Retning. Han døde 8. Febr. 1897, ugift. 1878 var han bleven Kommandør af Danebrog. — S. var en vel begavet og karakterfast Personlighed, hurtig i Tanken, dertil en flink og erfaren Sømand; men han savnede i høj Grad Evnen til at gjøre sig afholdt; med den ironiske og satiriske Form, som han yndede at benytte, stødte han de fleste Kolleger fra sig, hvorved han kom til at staa temmelig isoleret og indflydelsesløs i Marinen.

C. With.

Schønheyder, Johan Christian, 1742—1803, Biskop, født i Kjøbenhavn 9. Avg. 1742, Søn af nedennævnte Kirurg Johan Franciscus Gottlieb S., blev privat dimitteret 1756 og tog Attestats 1760; var Decanus ved Kommunitetet 1760—65. Han var en meget flittig Student og skal have «perfektioneret sig udi 11 Sprog», af hvilke han talte de 5 foruden Latinen. Han oversatte franske Bøger og lagde sig efter Musik, drog 1765 til Udlandet, studerede i Leipzig under Ernesti og i Göttingen, hvor han bl. a. lagde sig efter Matematik og Arabisk. 1768 blev han Kongens Rejsepræst, men kom hjem i Jan. 1769 som Kompastor til Christkirken i Rensborg. Endnu

s. A. blev han Slotspræst paa Christiansborg og 1771 Sognepræst til Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn. 1774 blev han Dr. theol. ved en Afhandling «Analecta ad theologiam propheticam», 1782 Stiftsprovst og Sognepræst til vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, hvorfra han 1788 blev kaldet til Thronhjems Bispestol. S. havde naturligvis i Kjøbenhavn en stor Anseelse ved sin betydelige Lærdom, om han end ellers ikke fik noget Navn som Præst eller Forfatter. Han blev imidlertid meget kjendt i den litterære Verden ved sin Anmeldelse af Hennings' «Olavides» (s. VII, 343), hvori Forfatteren i et Par tilføjede Prosastykker havde slaaet til Lyd for Tænkefriheden. S. ønskede, at Bogen aldrig mere maatte blive omtalt, og søgte for Magthaverne at fremstille Hennings som en Religionsfjende, der burde afsættes. Guldberg vilde imidlertid ikke dette, og der blev en skarp Strid, som dog snart døde hen.

Mere bekjendt i Efterslægten end i Samtiden blev S. ved sit Forhold som et Slags Formynder for Johannes Ewald, i det han var Sjælesørger og Raadgiver for hans Moder. Med Støtte i den myndige Tone, hvori han skriver, adskillige stødende Udtryk i hans Breve og vel til Dels enkelte Misforstaaelser have fremragende Forfattere, der maaske have haft mere Øje for Digterens Storhed end for Personens Svaghed, fældet haarde Domme over S. Det synes dog, som om en mildere Betragtning har arbejdet sig frem, saa man forstaaer, at den myndige Præst har villet den stakkels Mand vel, i det han kun har betragtet ham fra den moralske Side uden Forstand paa det betydelige Digterværd, der saa aabenbart traadte frem hos den i enhver Henseende skrøbelige Theolog.

S.s Udnævnelse til Biskop blev i Stiftet modtagen med Glæde. Man havde haft en dansk Mand i længere Tid, og Tanken om, at man i dette Stift mere end i noget andet trængte til en Nordmand, havde ingen Magt. Her sigtes ikke til de overordentlige Besværligheder, Visitatserne i det vidtløftige Stift medførte, thi disse bar han som en Mand og sejlede 1790 lige til Vadsø paa sin Baad, men til de vanskelige Finne-Forhold, som han ingen Forstand havde paa og heller ikke fik. For saa vidt han nogen Sinde havde søgt at sætte sig ind i dem, var han bleven siddende fast i Fordomme, medens han paa den anden Side ansaa det for den letteste Sag af Verden at faa i Stand hos Fjældenes Nomader Reformer, om hvilke der kunde spørges paa Sjælland. Faste Skoler med forskellige Værelser til baade Lærere og Disciple vilde han med kort Varsel have i Stand her, hvor der hverken var Bygningsmateriale

eller Lærerkrafter, og i Skolerne skulde man med al Magt faa afskaffet Finnernes Sprog, hvilket han betragtede i den Grad som en Afskylighed, at det for ham stod som den værste Hindring for Kristendommens Fremme i Folket. Foruden over Sproget giver han ogsaa vrede Ord over Finnernes Levemaade, i det de «lade sig vildt lede hen efter deres Rensdyr i Steden for at være disses Ledere». Man kan næppe finde en Biskop, der mindre forstod sit Stifts Befolkning end denne ærlige, oprigtige og sandhedskjærlige Mand. Et fejlagtigt Syn paa, hvad Forholdene krævede, lagde han ogsaa for Dagen, da han 1793 fik hindret Stiftets Deling, saaledes at det udstod med den til hans Afgang. Økonomiske Grunde maa her have været medbestemmende. Biskoppen havde paa Rejserne i det nordlige store Indtægter af Gaver og Offer. Han skal — efter Wille — have været den første Biskop, der kom til Kautokeino.

S. har skrevet meget, men ikke meget deraf har haft noget længere Liv. Aaret efter sin Ankomst begyndte han at læse Religion med Thronhjems Skoles øverste Klasse og skrev for dens Disciple en Haandbog (1798), der er orthodox — om end noget vaklende i Sakramentlæren — og en bedre Skolebog, end man skulde vente paa den Tid. Han vedblev med denne Undervisning i 10 Aar. Sin Katekismusforklaring (1783), der skulde afløse Pontoppidans, fik han ikke avtoriseret. I Videnskabsselskabet var han meget virksom med Taler og Afhandlinger. Hvad enten han skrev eller han talte, var han ofte uheldig i Sprog og Udtryk og blev uforstaaelig ved uklare Udviklinger og tyske Konstruktioner. Man tiltroede ham ikke megen Dømmekraft eller Skjønsomhed. Han døde 14. April 1803. Gift 1. med Reinholdine f. Jessen (f. 1750 † 28. April 1784), Datter af Etatsraad Johan Frederik Wilhelm J., Kommitteret i Kommercekollegiet; 2. (1785) med Joachime Cathrine f. Bentzon (f. 3. Juni 1757 † 4. Febr. 1836), Datter af Mag. Laurits Kjærulff B., Sognepræst til Hvidbjærg og Lyngs, og Johanne Maria f. de Poulson.

Daae, Thronhjems Stifts geistl. Hist. S. 201. Wille, Saml. af Mindetaler.

D. Thrøp.

Schønheyder, Johan Franciscus Gottlieb, 1701—77, Kirurg, var født 20. Febr. 1701 i Ilmenau, hvor hans Fader var Skolelærer (i Følge G. L. Baden en døbt Jøde), og hvor han 1717 kom i Barberlære og 1720 udskeves med Lærebrev. I de følgende

Aar studerede han Lægevidenskab i Berlin og Halle og kom 1728 til Kjøbenhavn uden Existensmidler, men anbefalet til den ansete privilegerede Praktiker Henning Ditlef Clausen, der tog sig af ham og skaffede ham videre praktisk Uddannelse i Kirurgi og Fødsels-hjælp. Efter Clausens Død drog han bort til Hamborg, vistnok fordi Barberlavet lagde ham Vanskeligheder i Vejen for hans Praxis, men kom snart tilbage, opnaaede 1735 (ligesom tidligere Clausen) efter en Prøve for det medicinske Fakultet kongeligt Privilegium som Operatør og fik nu hurtig en betydelig Praxis, særlig ogsaa som dygtig Fødselshjælper. Barberlavet yndede ham imidlertid ikke og klagede 1738 over, at han holdt Svend, hvad der var et Indgreb i Lavets Privilegier, og allerede et Par Aar tidligere havde den bitre og reducerede Bötticher (III, 335) fra den lærde Medicins Side indsendt Klage over hans uberettigede Overgreb i medicinsk Praktik, hans «Frækhed at ville understaa sig at foreskrive indvendige Medikamenter».

Stærk ved sit kongelige Privilegium, ved den Tillid og det Ry, han kunde glæde sig ved hos alle Lag af Befolkningen, og yderligere støttet ved sit Venskabsforhold til fremragende og for-maaende kjøbenhavnske Kolleger, saaledes fornemmelig til sin sam-tidige Meddiscipel hos Clausen H. F. Wohler, kunde han tage sig disse Angreb og Klager let. Hans Anseelse som Praktikus blev bestandig større, og mellem de kirurgiske Avtoriteter, som den (1756) nyudnævnte Overkirurg paa Frederiks Hospital i Følge sin Instrux skulde tilkalde i vanskelige Tilfælde, figurerer ogsaa S.s Navn. Han fik Tilbud om at blive Livkirurg og Kammertjener hos Frederik V, men frabad sig Stillingen; han vilde kun være privat Praktikus og vedblev fremdeles at virke som saadan i største Udstrækning, saa at han kunde efterlade sig en meget betydelig Formue, skjønt han i sit 1736 indgaaede Ægteskab med Mette Mossin, Datter af den bekjendte Sognepræst til Nicolai Kirke Hans M. (XI, 480), fik en stor Børneflok.

Riegels hædrer ham med Betegnelsen «Litteratus chirurgus» og nærer megen Sympathi for Avtodidakten, der ogsaa paa sær-deles hæderlig Maade havde banet sig Vej til en anset Lægestil-ling og vistnok havde tilegnet sig ikke ringe Kundskaber ved Siden af sin store praktiske og operative Færdighed. Han havde ogsaa den Ære paa sine gamle Dage at blive optaget som Med-lem i det 1771 af Tode stiftede mediko-kirurgiske Disputereselskab, hvor han sad sammen med saa ansete Repræsentanter for Læge-

videnskaben som Berger og v. Berger, Kratzenstein, Hennings, Jensenius og Wohler. Litterære Præstationer foreligger der dog ikke fra hans Haand. Han døde 28. Juni 1777.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 349 f. Herholdt og Mansa, Saml. t. d. dsk. Medicinalhist. S. 124 ff. J. Petersen, Den danske Lægevidenskab 1700—50 S. 233. *Jul. Petersen.*

Schönheyder, Johan Franciscus Gottlieb, 1773—1850, Rente-kammerdirektør, var en Søn af ovennævnte Biskop Johan Christian S. Han fødtes 11. Jan. 1773 i Kjøbenhavn, blev 1789 Student fra Throindhjems lærde Skole og 1792 juridisk Kandidat. 1793 udnævntes han til Læsesekretær i Højesteret, 1798 til Protokolsekretær sammesteds og 1800 til Justitiarius samt Assessor i Kjøbenhavns Sørret, der under Krigen med England 1807—14 som Domstol for Prisesagerne fra Sjællands Stift, efter 1810 tillige fra Laaland-Falsters Stift, udfoldede en betydelig Virksomhed. Da Rigsbanken oprettedes 1813, blev han, der ved Siden af sin anerkjendte juridiske Dygtighed besad stor finansiel og økonomisk Indsigt, en af Bankens Direktører og denomineredes samtidig til Assessor i Højesteret, i hvilken Stilling han i Begyndelsen af 1820 fik fast Ansættelse; men faa Maaneder efter overtog han paa Kongens indtrængende Anmodning Embedet som Stiftamtmand over Viborg Stift, i det han dog forbeholdt sig Ret til paa ny at indtræde i Højesteret. Efter en 11aarig fortjenstfuld Virksomhed som Stiftamtmand kaldedes han 1831 til at afløse Møsting som Direktør for Rente-kammeret. Tillige blev han samtidig 2. Deputeret for Finanserne samt Medlem af den bestandige Kvægsygekommission og (indtil 1843) af Direktionen for Stutterivæsenet og Veterinærskolen. 1845 afskedigedes han fra sine Embeder, af hvilke Direktoratet for Rente-kammeret nu overtoges af selve Finansministeren som Præsident, og udnævntes samtidig til Gehejmekonferensraad. 1809 havde han faaet Titel af Justitsraad, 1813 af Etatsraad; 1828 var han bleven Kommandør af Danebrog og 1836 Storkors af samme Orden. Han døde 11. April 1850 i Kjøbenhavn. — 1799 blev han gift med Engelke Marie Smith (døbt 2. Marts 1770 paa Frederiksberg, † 12. Maj 1847 i Kjøbenhavn), en Datter af Sognepræst i Ringsted, Dr. theol. Morten S. og Mette Kirstine f. Petersen. *G. Kringelbach.*

Schönheyder, Johan Henrich, 1744—1831, Læge. Han var som en Søn af ovennævnte Joh. Franciscus Gottlieb S. født i Kjøbenhavn 7. Juni 1744, blev ved privat Dimission Student allerede

1757 (med Udmærkelse), lagde sig med B. Buchwald som privat Præceptor efter Medicinens Studium og vandt, da Universitetet under Pontoppidans Styrelse første Gang (1762) uddelte Præmier til de studerende, Prisen for den medicinske Opgave. 1765 tiltraadte han sammen med Tode en Studierejse med længere Ophold dels i Leiden, dels i London og Edinburgh — hvor han blev Medlem af det medicinske Selskab og til dets Acta gav nogle Meddelelser —, vendte 1768 tilbage til Kjøbenhavn og fik efter at have ladet sig examinere af Fakultetet s. A. den medicinske Doktorgrad. Som hørende til Lægevidenskabens unge Elite var han 1772 en af det medicinske Selskabs Stiftere og fremkom her i den følgende Tid hyppig med mindre, navnlig kasuistiske, Meddelelser, men blev i øvrigt hurtig optagen af privat Praxis og af forskellige Lægestillinger, han udnævntes til. 1770 blev han Medikus ved Søkadetterne — en Post, han dog 1772 afstod til Aaskow —, s. A. Læge ved den nyoprettede almindelige Plejeanstalt, 1773 ved Waisenhuset og tillige ved det udvidede og til Ladegaarden tilbageflyttede St. Hans Hospital.

Naar han i disse Stillinger som Fattiglæge ikke har faaet noget ublandet godt Lov, men der, endog i hans tidligste Praxisperiode (1772), rejstes tilsyneladende graverende Klager mod ham for Forsømmelighed over for de fattige syge, hænger dette vistnok sammen med, at hans Interesser spredte sig over fjærnt fra Medicinen liggende Felter og vendte sig til Belletristikken under Indvirkning af Tidens aandelige Bevægelser og hans Venskabsforbindelser med flere af de unge Bannerførere. 1779—84 redigerede han sammen med den polemiske Theolog L. Smith «Almindelig dansk Litteraturjournal» (kritisk Appendix til «Almindelig dansk Bibliothek»), der var nær knyttet til det danske Litteraturselskab og i sine udførlige kritiske Indlæg gjorde skarp Front mod det norske Selskab. Men i øvrigt laa det ikke for S. at tage fremskudt Del i Tidens aandelige og litterære Brydninger; han begrænsede sig senere væsentlig til at være en fredelig og smagfuld metrisk Oversætter af store klassiske Digteres Værker, saaledes Miltons «Det tabte Paradis» (1790), «Det gjenvundne Paradis» (1792), Racines «Athalia», der i Foraaret 1790 strax efter Oversættelsens Fremkomst opførtes med Schulz' Musik til Mellemsangene, men ved daarlig Udførelse ingen Lykke gjorde. End videre udgav han Oversættelser af Virgils «Æneide» (1814) og af Miltons «Samson» (1815). Ogsaa en Del originale Digte har han publiceret, navnlig

i «Minerva», ligeledes af meget fredelig Natur; et af dem er en Kantate i Anledning af Kronprinsens Formæling, med Musik af Kunzen. Han hørte stadig til de frisindede, men loyale Borgere, hvad han ogsaa viste ved sit i Datidens Paskviller omtalte og haanede Vinduestransparent i sin Bopæl paa Nørregade ved Kronprinsens Hjemkomst fra det svenske Felttog i Dec. 1788.

I øvrigt vedblev han at virke som anset og stærkt beskæftiget Læge. 1782 fik han Professortitelen. Ved Omordningen af Kjøbenhavns Fattigvæsen 1799 blev han Distriktslæge i 2 store Distrikter (samtidig Læge ved Vartov), men fik Tilladelse til at holde en Amanuensis til Hjælp, og 1806 fritoges han for al egentlig Fattiglægegjerning og forpligtedes kun til at staa til Fattigvæsenets Raadighed med sine Kundskaber og Erfaring. 1802 blev han Medlem af Collegium medicum, 1803 af det nyindrettede Sundhedskollegium, s. A. Æresmedlem af det medicinske Selskab, 1811 Hofmedikus. Ved sit 50 Aars Doktorjubilæum (23. Nov. 1818) hædredes han ved en stor Fest, hvor det medicinske Fakultets Decanus, J. S. Saxtorph, overrakte ham et Jubeldoktordiplom, og hvor hans Ven Pram holdt en pompøs Festtale, der sammen med Festsangene af Rahbek og Dampe publiceredes i Trykken, ligesom «Nyt Bibliothek for Læger» hædrede ham ved en udførlig Biografi (af Wendt), ledsaget af hans Portræt i Stentryk. Tilfreds med denne ret straalende Karriere var han dog ikke, han forlangte end mere; han ses saaledes at have været meget bitter over, at J. Bang (I, 483) 1801 blev foretrukken for ham som Viceborgmester i Kjøbenhavn, og at han i 1806 efter Aaskows Død ej opnaaede at blive kongl. Livmedikus. Hans Død indtraf 25. Maj 1831. — Han indgik 1774 Ægteskab med Elisabeth Magdalene Esmarch († 1777), og 1777 nyt Ægteskab, med Pauline Charlotte Hyllested († 1834), Datter af Overvisitør ved Kjøbenhavns Toldkammer Poul H.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen II, 545 ff. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 4. Udg. Erslew, Forf. Lex. Nyt Bibl. f. Læger IV. Ved Høitideligholdelsen af Dr. og Prof. J. H. S.s Doctorpromotions 50. Aarsdag (1819). Baden, Christian VII's Regjerings Aarvog S. 137 f. N. M. Petersen, Den dsk. Lit. Hist., 2. Udg., V, 1, 248. Danske Mag. 5. R. IV, 376 f.

Jul. Petersen.

Schønheyder, Johan Martin, 1752—1831, Kammeradvokat, var en Broder til ovennævnte Professor Johan Henr. S. Han fødtes 4. Febr. 1752 i Kjøbenhavn, blev 1765 Student og 1772 juridisk Kandidat. S. A. udnævntes han til Prokurator ved Hof og

Stadsretten; 1774 fik han Bestalling som Højesteretsadvokat, og 1785 beskikkedes han tillige til Kammeradvokat, hvilken Stilling han beklædte indtil 1828, da han paa Grund af svækket Helbred efter eget Ønske opgav den og samtidig udnævntes til extraordinær Assessor i Højesteret. Han døde 9. Juli 1831 i Kjøbenhavn. 1803 havde han faaet Titel af Justitsraad, 1805 af Etatsraad og 1822 — da han under stor Deltagelse fejrede sit 50aarige Embedsjubilæum — af Konferensraad. Han var en overmaade skarpsindig og vel-talende Mand, der ikke alene for Regeringen, men ogsaa for private førte et betydeligt Antal notable Sager og i øvrigt i en lang Aarrække var en højt skattet Raadgiver for sit store Klientel. For Kunst og Litteratur nærrede han en levende Interesse og var navnlig en ivrig Holberg-Dyrker. Han var gift med Johanne Margrethe f. Smith (døbt i Søborg 18. Dec. 1758, † 26. Okt. 1822), en Datter af Sognepræst, Dr. theol. Morten S. og Mette Kirstine f. Petersen.

Erslew, Forf. Lex. *G. Kringelbach.*

Schønheyder, Ulrich Anton, 1775—1858, Søofficer, Søn af ovennævnte Biskop Joh. Chr. S., er født 22. Juni 1775. Han blev Sekondlieutenant i Marinen 1793, Premierlieutenant 1798, Kapitajnlieutenant 1808, Kapitajn 1812, Kommandørkapitajn 1817, Kommandør 1834, Kontreadmiral 1836, Viceadmiral 1848 og afgik med Titel af virkelig Admiral 1851. Fra 1802—7 gjorde S. Tjeneste ved Søopmaalingen, hvor han viste sig meget virksom; fra 1808—11 var han Chef for en Afdeling Kanonbaade o. l. ved Fyn og gjorde sig her ved forskellige Lejligheder fordelagtig bemærket dels ved Erobring af engelske Konvoiskibe, dels ved Angreb paa fjendtlige Orlogsmænd, saaledes 1808, da han, efter at have været detacheret til Holsten for at overføre de franske Tropper, (i Avg.) bemægtigede sig den engelske Brig «Tigress» og senere (i Sept.) en Kanonbaad i Store Bælt. 1809 fangede han et Detachement engelske Søfolk paa Romsø og fordrev Fregatten «Penelope» fra sin Station. 1811—12 var S. en Tid Kommandant paa Christiansø, men overgik snart efter til den norske Sødefension, blev Chef for Briggen «Allart» og udmærkede sig ligeledes her. Ved Krigens Slutning udbetaltes der ham ikke mindre end 11000 Rdl. i Prispenge. 1815—18 var han som Chef for Briggen «Bornholm» først i Middelhavet, hvor han sluttede en Fredstraktat med Tripolis, senere i Vestindien, hvor han forstærkede Forsvaret ved Indkjøb af Skonerterne «Macaria» og «St. Thomas». 1822—24 gjorde S. Tjene-

ste som Interimgouvernør i Trankebar. 1829 blev han 3. Deputeret og 1834 2. Deputeret i Admiralitetet, s. A. Chef for Linjeskibet «Dronning Marie» paa Besejling, 1833 Direktør for Søetatens Hospital; i disse Stillinger forblev han til 1846, hvorefter han opførte at virke aktivt. Hans Død indtraf 21. April 1858. — S., der blev dekoreret med Danebrogsordenens Kommandørkors 1824 og med dens Storkors 1841, blev 1813 gift med Christiane Clausine Hansen (f. 16. Avg. 1792 † 6. Marts 1859), Datter af Biskop Peder H. (VII, 36). *C. With.*

Schønnebøl, Erik Hansen, o. 1540 — o. 1592, var en fattig Adelsmand fra Fyn, som i 1560-Aarene drog til Norge, hvor hans Morbroder Christoffer Eriksen (Bernhoft, † 1563) havde en Forlening (Bakke Kloster) og var indgiftet i den nordlandske Familie Benkestok. E. H. blev 1565 gift i Bergen med sin Morbroders Enkes Søster Brynilda og fik med hende Gods i Norge, som han efter Hustruens og et Barns Død arvede. Han blev ogsaa Foged paa Nordmøre og fik o. 1570 som selvstændigt Len Lofoten og Vesteraalen indtil 1579; han blev senere boende i Vesteraalen, i det en af de følgende Lensherrer overdrog ham Fogderiet her. Han døde barnløs efter 1591, men før 1595, hvorefter hans Gods deltes mellem hans Hustrus Slægt og hans yngre Broder Peder, som var Lagmand i Nordland og fortsatte Slægten i Norge. E. H. havde i sin Ungdom foretaget Sørejser i Syd- og Nordamerika, men opholdt sig sin meste Tid i Nordland, i hvis haarde Klima han maatte foretage hyppige Sørejser og derved lærte Landet og Folket at kjende. Han forfattede i 1591 en «Lofotens og Vesteraalens Beskrivelse», som er trykt 2 Gange i det 19. Aarhundrede og navnlig giver en livlig Skildring af Lofotens Fiskerier.

(Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. IV, 190 ff. 303 f. Hist.-topogr. Skrifter om Norge, udg. ved G. Storm, S. 177 ff. *Gustav Storm.*

Schønnebøl (Schjønnebøll), **Ulrik Frederik**, 1705—69, Præst, er født paa Møen, hvor Faderen, Schoutbynacht Hans S., var Direktør for Navigationsskolen og Indrulleringschef. Han var af gammel norsk Adel. Moderen hed Josina Maria f. Macody. Han deponeerede fra Sorø 1723 og blev længe liggende i Kjøbenhavn, hvor han 1727 tog Attestats og udgav flere Disputatser. 1734 blev han Lærer for P. F. Suhm, der omtaler ham som en alvorlig og god Mand. 1736 blev han ansat som Præst ved Zions Menighed i

Trankebar, hvorfra han vendte hjem 1753. Aaret efter blev han Præst til Søndre Frederikshald med Id, hvor han døde 19. Juni 1769. I Trankebar skrev han en liden Katekismus, «Saliggjorelsens Orden», der i formel Henseende afviger fra Luthers, da den intet har om Loven. Den er ellers udmærket ved Korthed og Tydelighed. Dens første Halvdel er oversat fra Missionærernes kateketiske Bog, medens anden Halvdel — 24 Spørgsmaal med Svar i Skriftsteder — er S.s eget Arbejde. Han tilhørte den gamle orthodoxe Skole og roses af Biskop Nannestad som en tro og redelig Præst. Gift 1. med en Datter af Chr. Pauch, Kommandant paa Dansborg, 2. med Anna Juditta f. Soetmann (f. 1716 † 6. Marts 1792).

Stamtavle ov. Fam. Bernhoft (1885) S. xiv.

D. Thrap.

Schønning, Carl Frederik, 1816—77, Officer, fødtes 10. Jan. 1816 paa Frederiksværk, hvor hans Fader, senere Oberst og Kommandant paa Bornholm, Peter Henrik S. († 1866) var tjenstgjørende; Moderen hed Ane Cathrine f. Borgen. Han kom 1834 ind paa den kongl. militære Højskole, gennemgik dens yngste Klasse og blev i 1836 ansat ved 2. jyske Infanteriregiment som Sekondlieutenant med Aldersorden fra 1834 samt i 1842 som Premierlieutenant ved 2. Infanteribataillon. I 1848 rykkede han i Felten med 3. Reservejægerkorps; han udmærkede sig strax ved Bov, saa han erholdt Ridderkorset af Danebrog faa Dage efter, og deltog i Slaget ved Slesvig og Fægtningerne ved Nybøl og Dybbøl som Kompagnikommandør. I det følgende Aar, da han forfremmedes til Kapitajn af 2. Klasse, kom han til 2. Infanteribataillon, deltog i Kampen ved Adsbøl samt i Slaget ved Fredericia, under hvilket han under Kampen paa Igumskansen udmærkede sig saaledes, at han benaadedes med Sølvkorset. Aaret efter var han med i Kampen ved Helligbæk og i Slaget ved Isted og udnævntes i 1852 til Kapitajn af 1. Klasse. 1863 kom han til 13. Bataillon og deltog i Krigen 1864, under hvilken han erholdt Majors Karakter og Anciennitet og blev Bataillonskommandør, først ved 13., fra Maj ved 22. Regiment; 1867 blev han Oberst og Chef for 13. Bataillon.

Hans Dygtighed som Fører bevirkede, at han allerede i 1861 var bleven Medlem af en Kommission, der skulde indgive Forslag til Linjeofficerernes fremtidige Uddannelse, medens han i 1866 blev Formand for en Kommission, der havde at udarbejde et Felttjenestereglement for Fodfolket. Aaret efter fik han det Hverv at udarbejde et nyt Exercerreglement, og desuden blev han Medlem

af flere andre Kommissioner, deriblandt den af 1870 til Udarbejdelse af et Lovforslag om en ny Straffelov for Hæren. I 1871 blev han Chef for 23. Bataillon og anvendtes Aaret efter som Chef for 2. Lejrbrigade, ligesom han ogsaa varetog Tjenesten som Souskommandant i Kjøbenhavn, hvornæst han i 1873 udnævntes til Kommandør af Danebrog af 2. Grad. Endelig var han i 1875 Medlem af en Kommission til Udarbejdelsen af «almindelige Regler for Troppeføring i Felten». Sin rige Erfaring paa Hæradministrationens Omraade nedlagde han i «Bataillons- og Kompagnitjenesten ved den danske Armé» (I—IV, 1861—75), en Haandbog, som blev meget benyttet. Endnu i Sommeren 1876 var han atter Chef for 2. Lejrbrigade; men 26. April 1877 afbrød Døden hans Løbebane. — 8. Marts 1851 havde han indgaaet Ægteskab med Emma Heloise Victorine Kofoed, Datter af Justitsraad Johannes Michael K., Kontorchef i Hof- og Stadsretten. *P. N. Nieuwenhuis.*

Schøning, Gerhard, 1722—80, Historiker, var født 2. Maj 1722 paa Gaarden Skotaas i Buksnæs Præstegjæld (Lofoten) og Søn af Handelsmand og Tiendeforpagter Andreas S. og Martha f. Ursin, en Præstedatter. Efter foregaaende Undervisning af et Par Præster kom han 1739 i Thronhjems Skole, hvis Rektor den Gang var den udmærkede Skolemand Benjamin Dass (IV, 200). Han var saa heldig at blive denne Mands Yndling og gjorde under ham store Fremskridt. I 1742 kom han til Universitetet, tog 1744 theologisk Examen og 1748 Magistergraden, men havde dog allerede som Student trods trange Kaar ved Siden af klassisk Filologi, hvori han drev det meget vidt, med Forkjærlighed dyrket Historien. Det var H. Gram, der gav ham de videnskabelige Impulser, og han havde af denne faaet Løfte om at blive Amanuensis ved det store kongl. Bibliothek, hvoraf der dog ikke blev noget, da Gram døde 1748. I 1750 betraadte han Forfatterbanen, og i 1751 udkom hans for den Tid mærkelige Arbejde «Forsøg til de nordiske Landes, særdeles Norges, gamle Geografi», udgivet af Danske Selskab, i hvilket S. netop da optoges. S. A. blev han Rektor i Thronhjem, i det Dass, med hvem han til dennes Død stod i den intimeste Forbindelse, oplod ham dette Embede imod en aarlig Afgift.

Som bekjendt rejste S. op til Thronhjem ledsaget af Suhm, der forblev netop lige saa længe der oppe som han, og disse 2 lærde kom til at leve sammen i disse sine kraftigste Aar under

daglig Omgang og gjensidig Paavirkning. De delte saa at sige Rigernes Historie mellem sig og udgave fra Throndhjem i Forening sine «Forbedringer til den gamle danske og norske Historie» (1757). Da Gunnerus 1758 var bleven Biskop i Throndhjem, indbød han de 2 Historikere til med ham at grundlægge et norsk Videnskabs-selskab, og i dettes Skrifter meddelte nu S. forskjellige Afhandlinger og udgav derhos 1762 sit klassiske Skrift om Throndhjems Domkirke, der vidner om et for den Tid enestaaende Kjendskab til Middelalderens Diplomer. Hvad der dog gjorde mest Opsigt og skaffede ham størst Anseelse, skjønt det nu for længst er glemt, var det lærde Arbejde «Om de gamle Grækeres og Romeres Kundskab om de nordiske Lande», der fremkom i det danske Videnskabs-selskab, i hvilket han var indvalgt 1758.

Som Rektor virkede S. med Dygtighed og Nidkjerhed, men han trivedes dog ikke ved Skolegjerningen, der i Begyndelsen ogsaa blev ham ubehagelig paa Grund af Biskop Nannestads herskesyge Indblanding i hans Embede. Da nu Suhm besluttede at forlade Throndhjem, modtog S. gjærne, skjønt han tabte derved i Indkomster, en Kaldelse til Professor i Veltalenheden (Latin) og Historie i Sorø og tiltraadte dette nye Embede 1765. Han havde nu mere Tid til sin Raadighed, end Rektoratet havde levnet ham, og brugte flittig sin Pen. Han fortsatte den nys nævnte Afhandling i Videnskabernes Selskabs Skrifter med flere lignende, der vakte Opsigt i Tyskland og bragte ham i en Polemik med A. L. Schløsser. I 1769 kom hans Værk «Om de norske og en Del andre nordiske Folks Oprindelse», der var at betragte som en Indledning til det Hovedværk, der havde staaet som hans Livs Maal lige fra Ungdommen, nemlig en stor Norgeshistorie, der skulde omfatte hans Fødelands Fortid lige fra Hedenold til den nyere Tid. Dette Skrift er mærkeligt derved, at den Theori om Nordmændenes Indvandring som et allerede for sig eksisterende Folk ad en nordlig Vej, der i det 19. Aarhundrede fremsattes af Keyser (1839) og forfægtedes af Munch (men senere fuldstændig er opgiven), allerede her findes fuldt udviklet, skjønt Keyser og Munch ganske ignorerede det, om de for øvrigt have været opmærksomme derpaa. 2 Aar efter begyndte han ogsaa Udgivelsen af dette sit Hovedværk, hvis 1. Bind udkom 1771.

I Værkets Interesse fandt han imidlertid en Rejse i Norge, af hvilket han hidtil kun kjendte faa Egne uden for Nordland og Throndhjems By gennem Selvsyn, at være højst ønskelig, og hans

Velyndere, især vistnok Suhm og Luxdorph, formaaede ogsaa at sætte igjennem, at der gaves ham en Rejseunderstøttelse, og han tilbragte nu fra 1773 en længere Tid i Norge, især i sit gamle Hjem Thronhjems Stift; derpaa berejste han Gudbrandsdalen, Hedemarken og Egnen ned til Christiania. Han udarbejdede naturligvis en nøjagtig Beskrivelse over denne Rejse, den første, der overhovedet har fundet Sted i Norge i historisk og antikvarisk Øjemed, men kun 2 Hæfter bleve trykte (1778—82), den større Del henligger i Haandskrift.

Aarsagen til, at kun en mindre Del af Norge blev besøgt, var den, at han i Christiania modtog den Efterretning, at Kongen 23. Avg. 1775 havde udnævnt ham til Gehejmearkivar efter den 8 Dage i Forvejen afdøde Langebek. Han fik Befaling til strax at tiltræde Embedet og kom altsaa til at forlade Norge. Helst havde han vistnok helt helliget sig til sit Hovedværk, men nu paalagdes det ham at udgive «Heimskringla», der hidtil kun forelaa trykt i Svenskeren Peringskølds Udgave. S., der længe havde studeret den islandsk-norske Oldlitteratur og i sin Tid tænkt at udgive «Kongespejlet», tog fat paa dette Arbejde og fik de 2 første og en Del af det 3. Bind af den store Folioudgave (1777 ff.) i Stand paa en for den Tid antagelig, men for en senere naturligvis mindre tilfredsstillende Maade. Med Fortsættelsen af sin Norgeshistorie naaede han des værre ikke længere frem end til 995, hvor 3. Del, der først udkom efter hans Død, standser. S.s Helbred havde næppe nogen Sinde været egentlig stærk, i sine sidste Aar var han sygelig og døde allerede 18. Juli 1780 (samme Dag som Hielmstjerne). Det antoges, at det hyppige Ophold i Arkivets kolde Rum havde fremskyndet hans Død. Han havde siden 1756 været gift med Frederikke f. Hveding, Datter af Byskriver i Thronhjem Jens H. Ægteskabet havde været barnløst; Enken døde i Stavanger hos sin derværende Broder 1788.

Paludan-Müller har med Føje kaldt S. «en af de lærdeste Historikere, Norden har haft». Hans Skrifter bære Vidnesbyrd om en ganske overordentlig Belæsthed og Litteraturkundskab. Her-til kom, at han ikke alene var ivrig for at samle Stof, men ogsaa omhyggelig i Behandlingen deraf. Han var en af sin Tids ypperste danske Prosaister. Men den Opgave, han havde sat sig, var for stor, til at nogen, især paa den Tid, vilde have kunnet magte den. Det blev derfor kun et storartet Tilløb. Men det skal altid erindres, at S. er den første Nordmand, som har givet sig i Færd

med den Opgave at skrive en udtømmende, paa videnskabelig Forskning grundet Fremstilling af sit Fædrelands Historie. — S. havde dels selv samlet, dels efter sin Ven Dass arvet en udmærket historisk Bogsamling, der heldigvis blev erhvervet for Videnskabsselskabet i Thronhjem og er dets Bibliotheks egentlige Stamme. Hans egne Haandskrifter bevares i det store kongl. Bibliothek, hans i Norge erhvervede Diplomer ere afleverede fra Gehejmearkivet til det norske Rigsarkiv.

L. Daae, G. S. (Chra. 1880). A. D. Jørgensen, De danske Rigsarkivers Hist. S. 85 ff. *L. Daae.*

Schønning, jvfr. Schønning (ovfr. S. 155 ff.).

Schørt (Schort), **Brostrup**, — o. 1703, Officer, var en Søn af Borgmester paa Christianshavn Jacob Hansen Dreier. S. fortæller selv, at han 1635 fra Barnsben gjorde Krigstjeneste i Holland, siden, under Torstensons Indfald, var først Fændrik i Skaane, derpaa Kapitajnlieutenant ved det gamle Buchwaldske Regiment i Holsten, hvor han var tilstede ved Træfningen ved Heide. Efter Freden tjente han 19 Aar i Hessen-Kassel som Kapitajn, Major, Oberstlieutenant og Kommandant i den fyrstelige Residens. Han blev 1664 Oberst over Feltartilleriet i Kurbrandenburg, 1674 Kommandant i Fæstningen Peitz, 1675 Generalmajor og fik 1677 Afsked. 1680 traadte han i dansk Tjeneste og blev ansat i Norge som Overberghauptmand, Generalmajor af Artilleriet med Inspektion over hele det norske Artilleri og Kommandant paa Akershus. Han tog sig ivrig af de ham paalagte Hverv: i Artilleriet søgte han at indføre de nyere Betragtningmaader, for Bjærgværkerne udarbejdede han Udkast til den siden indførte Bjærgordning; men han var misfornøjet med det dyre Liv i Christiania og kom i Strid med Feltmarskal Wedel, som 1682 klagede over ham til Kongen. S. blev kaldt til Kjøbenhavn og retfærdiggjorde sig saa fuldstændig for Kongen, at denne gav ham Ret i Striden og paalagde dem begge at forliges, men dog 1683 forflyttede S. til Gouvernør over Fodfolket i Fyn samt Fæstningerne og Artilleriet i Fyn og Jylland. Han vedblev dog at være Overberghauptmand i Norge, men opholdt sig mest i Kjøbenhavn. 1683 blev han Ridder af Danebrog, 1684 Generallieutenant. Da Indtægterne af Kongsberg Sølvværk vare aftagne, indkaldtes, vistnok efter hans Forslag, H. Schlanbusch fra Clausthal for at afgive Betænkning. Da Kongen 1685 rejste til Norge, fulgte S. med Frue med. Der deltog han i Undersøgel-

serne og Kommissionsforhandlingerne om Kongsberg og de andre norske Bjærgværker. Men da Schlanbusch, fordi Sølvværket ved at drives efter hans Forslag gav bedre Udbytte, blev udnævnt til Berghauptmand i Norge og vistnok tillige S.s Gage reduceret, skal dette have været Grunden til, at S. 1686 udtraadte af dansk Tjeneste. Dog bad han i 1687 Kongen om skriftlig Afsked, hvilken ogsaa bevilgedes ham i Naade fra den Dag, han forlod Tjenesten. Hans senere Skæbne er ubekjendt. Efter tyske Angivelser døde han 1702, efter danske 25. Marts 1703.

S. var gift, dog vides det ej med hvem; en Søn fik han ansat som Kapitajn i Artilleriet i Holsten; denne fulgte ham ud af Landet. S. var ogsaa Konstruktør; han besøgede saaledes før sin Ankomst nogle Morterer støbte i Lybek, lod i Norge støbe nogle Haubitser og Kanoner, og 1684 var han paa Hammermøllen, hvor han fik et Par Geværmodeller forfærdigede.

Allg. Deutsche Biographie XXXIII. Schöning, Die Generale der brandenburg. Armee. Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner S. 229 f. Biørn, Riddere af Dannebrog S. 34. Brünnich, Kongsberg Sølvbergverk S. 194 ff.

P. C. Bang.

Scythe, Niels, 1727—1811, lærd Samler, fødtes i Christianssand 8. Nov. 1727, var Søn af Vintapper Jens S. og Sidsel Jacobsdatter, blev Student 1746, Hører ved sin Fødebys Skole 1754 og tog Magistergraden 1755. I 1763 ansattes han som Medhjælper hos Dr. J. G. Erichsen (IV, 533) ved Bestyrelsen af Kolonivæsenet i Slesvig. 1770 blev han Foged i Nedenæs med Bopæl først i Lillesand, senere i Grimstad. Tog 1783 Afsked og fik Justitsraads Titel. De sidste Leveaar tilbragte han i Christianssand, hvor han døde ugift 18. Marts 1811. Sin ret betydelige Formue testamenterede han til en Stiftelse for Borgerenker i sin Fødeby. S., der besad stærke litterære Interesser, samlede et anseligt Bibliothek og beskæftigede sig lige til sin høje Alderdom med Studier og med Samlinger til Christianssands Bys og Stifts Historie og Topografi, hvilke til Dels endnu ere bevarede. I Trykken har han udgivet norske Statskalendere for 1767—69, de første i sit Slags, samt smaa historiske Bidrag til Tidsskrifter og Aviser.

Udvalg af Breve til Nyerup, ved L. Daae, S. 81 ff. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. III, 49.

A. E. Erichsen.

Sebbelow, Vincents Lassen, 1770—1841, norsk Politiker, var født i Danmark 14. Nov. 1770 og paastodes at være en Søn

af Christian VII med Støvlet-Cathrine. Først var han Fændrik ved fynske Infanteriregiment fra 1788—91, da han gik af med Lieutenants Karakter, tog saa dansk-juridisk Embedsexamen. Efter et Ophold i England kom han til Bergen, hvor han levede i nogle Aar; derefter bosatte han sig i Christianssand som Handelsmand. 1810 fik han Titel som Overkrigskommissær, men frasagde sig 1818 den dermed forbundne Rang for at undgaa at betale Rangskat, medens han vilde beholde Titelen. 1821 blev han udnævnt til Krigskommissær og boede som saadan senere i Lavrvik, hvor han døde 19. April 1841. S. var meget interesseret som Politiker; i 1814 skrev han et Udkast til Grundlov for Norge og kom i 1815 i en litterær Strid med N. Wergeland paa Grund af dennes Angreb paa Christian Frederik. 1815 og følgende Aar var han en frugtbar Brochureforfatter paa det finansielle Omraade. 1818 valgtes han til Stortingsmand og mødte atter, som Suppleant, ved Stortinget 1821. Afvist som saadan blev han gjenvalgt og mødte paa ny som Repræsentant baade i 1821 og ved det overordentlige Storting 1822. Han tilhørte i 1821 den videstgaaende Opposition. Til Trods for sin Evne til at gjøre sig bemærket øvede han ingen Indflydelse og nød kun ringe Anseelse. Han var gift med Justine Margrethe f. Arctander (f. 1763 † 1826), Datter af Kapitajn og Kjøbmand i Christianssand Just Nielsen A.

Halvorsen, Norsk Forf. Lex.

Yngvar Nielsen.

Sebelien, John, f. 1858, Kemiker. S. blev født i Kjøbenhavn 30. April 1858 som Søn af Tømmermester Johann Louis S. (f. 1829 i Kjøbenhavn, men af tyske Forældre, † 1898) og Dorothea f. Grude (f. 1836 i Oldeslo); han blev Student fra Schneekloths Skole 1875, polyteknisk Kandidat i anvendt Naturvidenskab 1881. Allerede i Skolen og især i de første Studenteraar havde han læst en Mængde naturvidenskabelig Litteratur af forskjellig Art og en Tid lang vaklet mellem de biologiske og exakte Fag. Han valgte vel de sidste, men hans biologiske Studier fik dog en væsentlig Del i den Maade, hvorpaa hans Liv senere formede sig. Strax efter sin Kandidatexamen blev han Assistent paa Landbohøjskolens Laboratorium hos C. T. Barfoed og vandt her Universitetets Guldmedaille for en historisk-kritisk Opgave om Grundstoffernes Atomtal, et Arbejde, han med nogle Ændringer udgav paa Tysk 1884. Det blev dog i en helt anden Retning, hans Evner skulde udvikle sig og sætte Frugt. Grebet af det storartede i Fjords landøkon-

miske Forsøgsmethode fik han Plads hos ham og uddannede sig under hans faderlige Vejledning i Agrikultur- og Mejerikemi, studerede derpaa Fysiologi og fysiologisk Kemi hos Hammarsten i Upsala, hvor han især arbejdede over Mælkens Kemi og Æggehvidestoffernes Peptonisering. En Følge af disse Studier blev, at han, efter at have gennemgaaet Mejerilære hos Segelcke, blev ansat som Docent i Mejerikemi ved Ultuna Landbruksinstitut 1. Nov. 1885. Forholdene her synes i flere Henseender at have været vanskelige, og efter en Rejse til Paris og London blev han 1889 Lærer i Fysik og Kemi ved Aas Landbrugsskole i Norge, hvor han blev mødt med megen Sympathi, og hvor han tog virksom Del i de Forhandlinger, der førte til Omdannelsen af denne Skole til Norges Landbrugsskole, som fik rigelige Bevillinger, og hvor S. siden har virket som «Overlærer». Foruden mindre Lærebøger og Referater af nordisk Agrikulturkemi til tyske Tidsskrifter har S. offentliggjort en Mængde originale Arbejder, især i agrikultur- og mejerikemisk Retning, og med levende Interesse omfattet de herhen hørende Forhold i sit nye Fædreland. 1891 valgtes han til Medlem af Videnskabselskabet i Christiania. Han ægtede 1887 Johanne Prosch (f. 1857), Datter af Fuldmægtig P. ved Kjøbenhavns Søassuranceforening.

S. M. Jørgensen.

Seber (ell. Sebber), **Peder Hansen**, —1558, Prælat, var vistnok Søn af Møntmester Hans S. i Malmø. Vaabenmærket i hans Segl viser, at han var af Adel. Under Studier i Udlandet erhvervede han Magistergraden og blev siden Kannik i Lund. 1532 opholdt han sig en Tid i Rom som Lunds Kirkes «causarum procurator et sollicitator» ved Kurien. I det hele indtog han i Reformationstiden og senere en fremragende Plads i Lunds Kapitel, hvorfor hans Navn hyppig forekommer i Brevskaber og Forhandlinger fra hin Tid. Et Vidnesbyrd om hans Forretningstalent er det, at det i Nov. 1541 lykkedes ham ved et Besøg i Augsburg at faa det bekjendte Fuggerske Bankierhus til at tilbagebetale 5000 Dukater, der i sin Tid (formodentlig 1532) vare deponerede hos samme som eventuel Betaling for det ærkebiskoppelige Pallium. Pengene indbetaltes i Kongens Kasse, og denne Bedrift har vel banet S. Vejen til Kantordømmet, der var et af Domkirkens Prælaturer. 1544 mødte han i Kjøbenhavn som Udsending fra Lunds Kapitel ved en Religionssamtale, der førte til, at Kapitlet maatte bøje sig ind under Reformationen. S. omtales som en af dem, der gjorde

stærkest Modstand. Den Lærdom, hvormed han forfægtede sin Sag, fandt dog samtidig Anerkjendelse. Fra 1550 til sin Død, 9. Okt. 1558, var han Forstander (Provst) for «det store Præstegilde» i Lund. Som Slægtning af den bekendte Malmøborgmester Jørgen Kocks Hustru, Sidse Cortsdatter, og som Exekutor i hendes Bo havde S. Fortjeneste af Ordningen af de store Legater, Ægtefolkene oprettede (IX, 324).

Ny kirkehist. Saml. II, 222. Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II.

H. F. Rørdam.

Secher, Carl Emil, 1824—88, historisk Forfatter, Søn af Regimentskvartermester Jeremias Müller S. († 1836 som Told- og Konsumtionsunderbetjent i Helsingør) og Margrethe Agnete Grotum f. Secher, født 3. Maj 1824 paa Williamsborg, som Faderen da ejede, tog 1843 Seminaristexamen og 1846 Examen artium, hvorefter han studerede Filologi, først den klassiske, men senere, især paavirket af N. M. Petersen, den nordiske, i hvilken han 1858 tog Magisterkonferens. Han var imidlertid 1850 bleven ansat som Stipendiarius i Gehejmearkivet, en slet lønnet og usikker Stilling, i hvilken han maatte forblive, indtil han efter C. F. Wegeners Afgang som Gehejmearkivar fik fast Ansættelse som Assistent i Kongerigets Arkiv 1883; i denne Bestilling døde han 29. Juni 1888. Gift 24. Dec. 1858 med Boyeline Christine Rasch (f. 10. Marts 1825), Datter af Kopist i Rentekammeret Boye R. Foruden nogle sproglige Arbejder, væsentlig af lexikalsk Natur, har S. udgivet en Mængde større og mindre Skrifter af historisk Indhold, saaledes «Danmark i ældre og nyere Tid» (I—III, 1873—76), Texten til «Prospekter af danske Herregaarde» 9.—20. Bind (1857—68), Fortsættelsen af L. C. Müllers Danmarks Historie (en Del af 18. Aarhundrede), ligesom han til Tidsskrifter, Aviser og encyklopædiske Værker leverede mangfoldige Artikler og Afhandlinger, mest vedkommende Fædrelandets Historie. Hans Udgave af Poul Eliesens (o: Helgesens) «Danske Skrifter» (1852—55) standsede med 1. Bind. Af sin beundrede Lærer N. M. Petersens danske Litteraturhistorie besørgede han en ny Udgave (1867—72). Hans Flid og ualmindelige Hukommelse i Forbindelse med hans lette Adgang til den danske Histories arkivalske Kilder kom ham til gode ved hans mangeaarige Studier; meget har han derfor fremdraget, som Historikeren vil kunne lære af; men hans Ensighed og blinde Had til Enevældens Regeringsform

have i den Grad sat deres Præg i det meste af, hvad han har skrevet, at man ikke uden videre tør tilegne sig hans Resultater.

V. A. Secher, Medd. om Slægten Secher S. 176 ff. Erslew, Forf. Lex.

G. L. Wad.

Secher, Jacob Berg, 1786—1861, Landøkonom. Han var Søn af Proprietær Ancher Jørgen S. og Anna Maria f. Mørch og fødtes 12. Okt. 1786 paa Kjærbygaard (ved Aarhus). Efter at være bleven Student 1803 kastede han sig først over Studeringer, vistnok Jura, men opgav disse for Landbruget, hvortil Lysten drev ham, og fra Tid til anden ejede han flere Ejendomme, saaledes Marienborg ved Horsens og Katholm i Randers Amt. Han skildres som en særdeles dygtig Landmand, men under 20ernes Landbrugskrise gik det ham som saa mange af hans Standsfæller: han maatte opgive sin Ejendom (Katholm), der 1823 overtoges af Statsgjælds-direktionen. 1825 forpagtede og 1835 købte han Gaarden Vedø (ved Kolind Sund), hvor han henlevede Resten af sit Liv. S. valgtes 1841 til Stænderdeputeret og mødte ved Provinsialstænderforsamlingen i Viborg 1842, 44 og 46; han var end videre Medlem af Amsraad (fra 1844) og Tiendekommissær (fra 1828). 1814 havde han faaet Titel af Krigsassessor. — I «Landøkon. Tid.» og i «Ny landøkon. Tid.» har han skrevet forskellige Afhandlinger imod Rentefodens Frigivelse, om Gødningsspørgsmaal osv., og 1821 udgav han «Noget om Aarsagerne til Landmandens nuværende Forfatning», et frimodigt lille Skrift, i hvilket han hævder, at Aarsagen til Landbrugskrisen for en væsentlig Del maa søges i Skat-ternes Højde, i Tolden paa Landbrugets Nødvendighedsartikler, i den stigende Arbejds løn, de voxende Udgifter til Fattig- og Skolevæsen osv., de samme Forhold altsaa, der ere blevne fremdragne i vore Dages Agrardiskussioner. — S. ægtede 11. Dec. 1807 Inger Kirstine Jørgensen (f. 1788 † 1826), Datter af Proprietær Jens J. Han døde 16. Juli 1861.

V. A. Secher, Medd. om Slægten Secher S. 144 ff. Erslew, Forf. Lex.

H. Hertel.

Secher, Matthias Poulsen, 1799—1864, Søofficer, Søn af Kammerraad Jørgen Mørch S. (f. 23. Juli 1772 † 8. Jan. 1852), Ejer af Skafføgaard, og Dorothea Nicoline Marie f. Secher (f. 6. Dec. 1773 † 25. Maj 1857). S., der er født paa Skafføgaard 1. Nov. 1799, blev Sekondlieutenant i Marinen 1819, Premierlieutenant 1826, Kapitajnlieutenant 1836, Kapitajn 1842, Kommandørkapitajn

1851, Kommandør 1855 og afgik 2 Aar efter. I sine yngre Officersaar gjorde S. de sædvanlige Orlogstogter, foruden at han foretog sig flere Udenlandsrejser paa egen Bekostning, til Dels for sit Helbreds Skyld. 1841 var han Chef for Vagtskibet paa Elben, Aaret efter førte han en Orlogsbrig til Vestindien; hjemkommen fra dette Togt indtraadte han i Konstruktions- og Regleringskommissionen. I Jan. 1848 gik han som Chef for Korvetten «Valkyrjen» til de østasiatiske Farvande; 1849 førte S. Fregatten «Thetis» paa Blokade, det paafølgende Aar Linjeskibet «Skjold». Allerede paa dette Tidspunkt var S.s Helbred alvorlig undergravet, hvilket bl. a. bevirkede, at han maatte fratræde sin Kommando; for at gjenvinde Sundheden foretog han da en længere Rejse til Afrika, dog uden at opnaa det tilsigtede. 1853 indtraadte S. i Defensionskommissionen, hvor han gjorde udmærket Fyldest; efter 4 Aars Virksomhed her maatte han imidlertid opgive al aktiv Tjeneste og søgte derfor Afsked. I «Arkiv» og «Tidsskrift for Søværnen» har S. skrevet flere interessante Afhandlinger om hydrografiske Spørgsmaal o. a. Han døde ugift 7. Febr. 1864, efterladende sig et smukt Eftermæle som en sjælden agtværdig og kundskabsrig Officer. Sin Formue skjænkede han til velgjørende Stiftelser og Legater, sigtende til Støtte for Søfartens Fremme og Sømandsstandens Hjælp.

Erslew, Forf. Lex. V. A. Secher, Medd. om Slægten Secher S. 115. Fædrelandet 1864, Nr. 32. Dagbladet 1864, Nr. 34. *C. With.*

Secher, Ole Anchersen, 1774—1820, Præst, er født paa Kjørbygaard 8. Nov. 1774 og Broder til ovennævnte Jac. Berg S. Han blev privat dimitteret 1792 og tog theologisk Embedsexamen 1796. I 2 Aar opholdt han sig i sit Hjem, hvor han studerede og satte sig ind i Landøkonomien, til han 1798 blev Sognepræst for Søvten og Folby i Aarhus Stift. 1812 blev han Amtsprovst for Hasle og 6 andre Herreder og 1816 tillige Stiftsprovst for Aarhus Stift. Han døde i Aarhus 21. Maj 1820. 1799 ægtede han Maren Budtz Secher (f. 1778 † 1852), Datter af hans Farbroder Proprietær Thomas S. — S. nød Anseelse som en nidkær og sjælden uegenlyst Mand. Han gennemførte med Energi Skoleanordningen af 1814 baade i Landsognene og i Aarhus, i hvilken By han mødte ikke lidt Modstand fra Avtoriteternes Side.

Erslew, Forf. Lex. V. A. Secher, Medd. om Slægten Secher S. 133 ff.

L. Koch.

Secher, Vilhelm Adolf, f. 1851, Rethistoriker. S. er født 17. Avg. 1851 i Brøndum, hvor hans Fader, Adolf S., da var Præst; Moderen, Mariane f. Rettmeyer, var tyskfødt. S.s historiske Interesse blev tidlig vakt, og medens han, efter i 1869 at have taget Artium, studerede Jura, blev han især tiltrukket af Rethistorien, for hvis Skyld han ogsaa lagde sig efter nordisk Sprog-historie. Kandidat blev han 1876; Aaret før var han blevet ansat i Kongerigets Arkiv, hvor han kom under stærk Paavirkning af A. D. Jørgensen. Fuld Forstaaelse af den moderne retshistoriske Methode vandt han hos Konrad Maurer i München, hvor han opholdt sig i 1878—79; paa senere Rejser har han besøgt Italien og de skandinaviske Riger. 1885 vandt han den juridiske Doktorgrad ved Skriftet «Om Vitterlighed og Vidnebevis i den ældre danske Proces, I», hvori Fordelings- og Æskningsproceduren først er ret opklaret og hele Methoden ny inden for dansk Litteratur. I Anmeldelser og Avisartikler har S. for øvrigt lagt sin retshistoriske Viden for Dagen; vigtigst er hans skarpe Kritik af Hasses Behandling af Slesvig og Ribe Byretter («Hist. Tidsskr.» 5. R. II og IV); ogsaa rent historiske Arbejder har han skrevet, saaledes «Meddelelser om Slægten Secher» (1885), «Det danske Fyrvæsens Historie» («Saml. t. jysk Hist. og Topogr.» 3. R. II) o. a.

Størst Betydning for vor Rethistorie har S. dog faaet ved sin store Udgivervirksomhed. 1881—86 udkom «Kongens Rettertingsdomme» 1595—1614, og i 1887 paabegyndtes den store Samling af danske Forordninger 1558—1660 («Corpus constitutionum Daniæ»), som nu med sit 5. Bind nærmer sig Afslutningen; sammen med C. Støchel udgav S. «Forarbejderne til Kr. V's danske Lov» (1891—94) og alene en Mønsterudgave af Danske Lov (1891). Alle disse Udgiverarbejder ere gennemførte efter en forud lagt, nøje overvejet Plan og udmærke sig bl. a. ved den deri givne Paavisning af Lovbestemmelsernes Kilde; i det hele har S., især som Medlem af Selskabet til Udgivelse af Kilder til dansk Historie, virket meget til at højne Udgiverteknikken i Danmark.

Samtidig udfoldede S. en betydningsfuld Virksomhed i Arkivvæsenet, da dette fra 1883 nyordnedes af A. D. Jørgensen; fra Hovedarkivet, hvori han 1889 blev Arkivsekretær og udarbejdede de vejledende Arkivregistraturer over danske Kancellis Sager, kom han 1892 som Leder til det nyoprettede Provinsarkiv i Kjøbenhavn. I Sammenhæng hermed staar, at han som Sekretær i en ministeriel Kommission udgav Piecen «Vort Papir» (1887), hvis skarpe Kritik

af de danske Papirfabrikater har virket meget ansporende. Uheldigvis kom S. i Tidens Løb i et skjævt Forhold til Rigsarkivaren, hvad der førte til, at han søgte bort fra Arkivvæsenet og 1897 udnævntes til Herredsfoged i Laalands Nørreherred (Nakskov). — 21. Sept. 1880 ægtede han Juliane Marie Assens, Datter af Sognepræst Rasmus A.

Universitetsprogr. t. Reformationsfesten 1885.

Kr. Erslev.

Secher, Villiam, f. 1854, Bladredaktør. S. blev født 17. Jan. 1854 i Kjøbenhavn og er Søn af Læge Matthias Poulsen S. (f. 1806 † 1878) og Juliane Marie f. Timm (f. 1818 † 1891); blev adopteret 1857 ved Forældrenes Ægteskab (han var døbt V. Schmidt). Han blev 1872 Student, var først paa Veje til at studere Lægevidenskaben og tilbragte Vinteren 1873—74 paa Askov Folkehøjskole, men kastede sig derefter med Iver over det statsvidenskabelige Studium og tog allerede i Jan. 1876 Examen. S. A. blev han Sekretær hos Overpostmester H. G. Petersen. Efter et Par Artikler i «Nationaløkonomisk Tidsskrift» 1877 udgav han «Her hjemme, 4 Skitser fra Hverdagslivet» (1878), i Virkeligheden Samtaler om brændende Samfundsspørgsmaal, og senere (1880) Samfundsromanen «Ægtemænd». I Nov. 1878 grundlagde han et lille Venstreblad, «Dagsavisen», og forstod at arbejde det ind i den københavnske Middelstand, hvad dets Kampfælle «Morgenbladet» aldrig havde kunnet, samt øvede ikke ringe Indflydelse paa Folketingsvalgene 1884. Bladets Opposition medførte allerede i Juli 1881, at han brat afskedigedes fra Postvæsenet, «fra Dags Dato». S. havde væsentlig Del i Stiftelsen af den liberale Vælgerforening i Nov. 1883 og var Medlem af dens Bestyrelse indtil Juni 1891. Sammen med «Dagsavisen» udgav han 1884—85 et større Aftenblad, «Den nye Tid», men det holdt sig kun i 9 Maaneder. I Juli 1886 forenedes «Dagsavisen» med «Morgenbladet», og S. blev nu Medredaktør af dette Blad og efter et Brud i Redaktionen i Avg. 1887, der varslede om det afgjørende Brud mellem C. Berg og det forhandlende Venstre nogle Maaneder senere, ansvarhavende Redaktør for Bladet, i Sept. 1892 for dets Efterfølger, «Dannebrog». — Han ægtede 1. Juni 1882 Skuespillerinde Julie Lund (f. 6. Maj 1860 † 2. Dec. 1892), Datter af «Søndagspostens» Udgiver, Bogtrykker Carl L.

V. A. Secher, Medd. om Slægten Secher S. 213.

Emil Elberling.

Seckman, Balthasar, 1645—1722, Deputeret i Generalkommissariatet, var Søn af Borgmester i Kjøbenhavn Balthasar S. († 1675) og Mette ther Borch. Han fødtes 29. Jan. 1645 i Kjøbenhavn og blev 1662 fra vor Frue Skole dimitteret til Universitetet. 1670 studerede han i Leiden og udgav her i Trykken en Ligtale over Kong Frederik III. 1675 udnævntes han til Gehejmeregistrator og Sekretær i danske Kancelli. 1688 blev han beskikket til Justitssekretær og 1711 til Assessor i Højesteret, Deputeret i Generalkommissariatet og Etatsraad. Ved Kollegiets Deling Aaret efter udnævntes han til at forestaa Søetatens Generalkommissariat. S. døde 1722 (gravsat 9. Febr.). Han ægtede 1678 Magdalena v. Platou (f. 23. Jan. 1661 † 8. Febr. 1693), Datter af Jægermester Abraham Jacob v. P. til Skjørringe og Dorothea Knudsatter.

Louis Bobé.

Seckman, Diderik, 1684—1743, Justitiarius i Højesteret, Brodersøn af forrige og vistnok Søn af den 1696 afdøde Raadmand i Kjøbenhavn Jørgen S. Efter at have fuldendt sine Studier udnævntes han 1709 til Kancellisekretær, overtog 1711 Farbroderens Embede som Justitssekretær, blev 1726 Assessor i Højesteret, fik 1728 Titel af Justitsraad og udnævntes 1737 til Justitiarius. Den sidstnævnte ansvarsfulde Stilling røgtede han paa en særdeles tilfredsstillende Maade, og det lykkedes ham ved sin fremragende juridiske Dygtighed og ubestikkelige Hæderlighed at gjenoprette Højesterets Anseelse, der under en af hans nærmeste Forgængere havde lidt Skade. Det overdroges ham 1737 i Forbindelse med Andreas Hojer at paabegynde den Revision af Christian V's danske og norske Lov, som dog ikke naaede at blive gennemført. Tillige var han en af Censorerne ved de Prøveforelæsninger, som førte til Kofod Anchers Ansættelse som Professor 1741. Han fik 1740 Rang med Etatsraader og døde Nytaarsdag 1743. Han var 3 Gange gift: 1. (10. Nov. 1712) med sin Kusine Mechtele Dorothea f. Seckman (gravsat 8. Febr. 1716), Datter af ovennævnte Balthasar S.; 2. (1722) med sin Frænke Thale Magdalene f. Braem (begravet 2. Nov. 1726), Datter af Stempelpapirforvalter Christian B. og Thale f. Lange; 3. (1728) med Hedevig Susanne f. Bornemann (f. 13. Febr. 1686 † 1758), Datter af Professor Cosmus B. (II, 527) og Enke efter Tøjhusskriver Jacob Nielsen († 1718).

S. Vedel, Høiesterets Hist. S. 228. 246 f. Nyerup, Lit. Lex.

Louis Bobé.

v. See, Henrik, —1425—, Biskop af Slesvig. S. tilhørte en holstensk Adelsslægt og opnaaede Provstiet i Slesvig ved holstensk Hjælp, samtidig med at den dansksindede Hans Skondelev var Biskop her. S.s Stilling under Datidens store Strid om Sønderjylland var dermed givet, og paa Danehoffet i Nyborg 1413 var han en af de 6 slesvigske Raader, som man fra hertugelig Side ønskede til Voldgiftsdommere. Det var derfor en Ulykke for Danmark, at Holstenerne opnaaede at faa ham valgt til Biskop efter Hans Skondelevs Død 1421. Førgjæves protesterede Ærkebisp Peder Lykke mod Valgets Retmæssighed og maatte nogle Aar efter finde sig i at indbyde S. til Deltagelse i det danske Provinsialkoncilium (1425); han undskyldte sig dog med Sygdom og sendte i Stedet et Par Fuldmægtige. Under den Proces om Sønderjylland, der førtes for Kejser Sigismund, viste S. ogsaa, hvor hans Sympathi var, ved at optage Vidnesbyrd til Holstenernes Fordel og selv give Hertugerne Gjenparter af deres vigtigste Dokumenter; men ellers holdt han sig noget tilbage og overlod Claus Sachow, som havde afløst ham som Provst, at være Schaumburgernes Talsmand. Med S.s Tiltrædelse mistede Kronen Indflydelsen paa Stiftets Borge i det sydlige Slesvig, og S. lovede tvært imod Holstenerne, at der aldrig skulde ske dem nogen Skade fra hans Slotte. Hans Bispetid blev dog kort, i det han 1429 resignerede og afløstes af den lige saa tysksindede Nicolaus Wulf.

Erslev, Erik af Pommern S. 66 f.

Kr. Erslev.

Seeberg, Gerhard, 1734—1813, Præst, er født 30. Juli 1734 i Tønsberg, hvor Faderen, Johan Larsen S., var Handelsmand. Moderen hed Margrethe f. Lange. Han fik tidlig Anledning til at gjøre Sørejser, blev dog 1752 Student, tog Attestats 1755 og prædikede til Dimis 1757. S. A. fik han Exspektance paa Tønsberg Sognekald, men det blev ikke ledigt, og han vendte tilbage til Danmark, fik Plads paa Elers' Kollegium, hørte alle Slags Forelæsninger undtagen medicinske og lagde sig til et Bibliothek paa 8000 Bind. Han kom herved i Gjæld, saa han 1764 maatte begynde at søge Embeder. Han blev bekendt i Kjøbenhavn for «fanatiske Griller», der intet andet have været end de almindelige pietistiske Skrupler, vel kjendte fra Præsterne P. N. Holst og Ole Hersleb i Christian VI's Tid. Han fik imidlertid i Stand en stor Bog: «Hellige Betragtninger over den allerhøjeste og dyrebareste Tros og Kjærligheds Lærdomme», en Undervisning om Guds Ska-

belse, Opholdelse og Styrelse og Menneskets Frelse, — den gamle Dogmatik i en yderst kjedsommelig Form. Den udkom 1771 og er efter Meddelelse i «Lærde Efterretninger» udgiven paa Prinsesse Charlotte Amalies Bekostning. Omsider fik han 1778 paa Arveprinsens udtrykkelige Befaling det store Kald Tunø, hvor han naturligvis optraadte som en ivrig Vækkelsesprædikant. Han havde ikke været her et Aar, før han kom i Ulejlighed efter en Scene i Kirken med en fortrukken Klokker, hvem han afsatte. Han vedblev imidlertid til 12. Sept. 1784. Der havde da meldt sig 70 Kommunikanter, men han nægtede dem alle Sakramentet. Flere Gange nægtede han at rejse i Sognebud. Paa den anden Side pinede han Menigheden med Katekisationer til den sildige Aften. Han blev nu sat under Tiltale og i Nov. 1795 ved Højesterets Dom afsat. Han fik imidlertid Pension og levede siden i Kjøbenhavn, stadig sysselsat med litterære Arbejder under tiltagende Sindsforvirring. Nogen Betydning for Menigheden fik hans vækkende Prædiken ikke, men det kan bemærkes, at han blev Hans Hauges Sognepræst i dennes 8. Aar, og Hauges Selvmordstanker ved denne Tid tør have sin Sammenhæng med S.s Prædiken. Den har maaske haft større Betydning, end Hauge selv vilde erkjende. S. døde i Kjøbenhavn 27. Juni 1813. Han blev 4. Marts 1763 gift med Regina Margaretha f. Schwane (f. 11. April 1725 † 1. Maj 1801), Enke efter Johan Just Knoblauch, Tolder i Rørvig.

Fallesen, Theol. Maanedsskr. V, 88 ff. Thrap, Bidrag t. d. norske Kirkes Hist. i 19. Aarh. I, 30 f.

D. Thrap.

Seeblad, Knud Richardsen, 1595—1621, Skolemand, er født 16. Jan. 1595 i Odense og Søn af Raadmand Richard Knudsen S. († 1625). Moderen, Elisabeth Olufsdatter († 1638), var Datter af den bekendte odenseiske Handelsmand O. N. Bager (I, 413). K. R. begyndte sin Skolegang i Odense og kom derefter i Sorø Skole, hvorfra han blev Student 1611. 1614—15 studerede han i Wittenberg. 1616—17 opholdt han sig i Giessen, hvor han var stærkt optaget af en ny og lettere grammatisk Undervisningsmethode med udstrakt Brug af Modersmaalet. Den fynske Biskop Hans Mikkelssen havde opmuntret ham til at dygtiggjøre sig i Methoden, for at han kunde indføre den i Odense Skole. 1617 kom S. hjem, tog Magistergraden og blev kort efter Rektor i Odense. 1619 fik han Kongebrev om at udarbejde en latinsk og en græsk Grammatik foruden flere andre Haandbøger, afpassede efter den nye Me-

thode; men førend han fik løst denne Opgave, døde han 6. (ell. 8.) Juni 1621.

Bloch, Den fynske Geistligheds Hist. I, 356 ff. S. M. Gjellerup, Jens Dinesen Jersin S. 55 ff. S. M. Gjellerup.

Seebled, Otte Knudsen, 1575—1631, Borgmester. Født i Odense 22. Maj 1575, Søn af Byens Borgmester Knud Jørgensen S. († 1580) og Karen Richardsdatter, tilhørte han en adelig Slægt, der gennem flere Generationer var knyttet til Odense. Efter som ung at have uddannet sig i Hamborg og gjort Krigstjeneste i Nederlandene drog han der fra til Norge, hvor han blev Skriver hos Ludvig Munk, hvem han senere fulgte til Danmark, og med hvis Hustru, den unge Ellen Marsvin, et Familiesagn, hvis Paa-lidelighed ikke lader sig afgjøre, har bragt ham i nøje Forbindelse. Vendt tilbage til Fødebyen blev han 1612 Raadmand og 1622 Borgmester der. Man har anset ham for at være Byens største Handelsmand i det 17. Aarhundrede, og vist er det, at han drev en stor Forretning, bl. a. Øxnehandel, ligesom han forstrakte mange med Penge. Han døde 13. Sept. 1631, faa Dage efter at have fejret en Datters Bryllup. Han var gift 1. med Birgitte Lauridsdatter, 2. (1613) med Abigael Hasebard (f. 1506 † 1667), en Datter af Lægen Jacob H. (VII, 122). Hans Søn fortsatte Virksomheden, men døde fattig.

Kallske Saml., Fol., Nr. 130. Mumme, St. Knuds Kirke i Odense S. 164 f. Vedel Simonsen, Rugaards Hist. II, 1, 85. Engelstoft, Odense Byes Hist., 2. Udg., S. 210. 212 ff. C. F. Bricka.

Seefeldt, Jacob, 1545—99, til Visborg, Rigsraad, blev født 1. Sept. 1545 paa Fædrengaarden Visborg og var Søn af Enevold Jensen S. og Agathe Powisch. I sit 12. Aar mistede han Faderen og sendtes da til en Moster, der var Abbedisse i Itzeho, hvor han gik i Skole paa 4. Aar. Efter 1561—64 at have opholdt sig i Tyskland blev han 1565 gjort væragsig af Frederik II, i hvis Tjeneste han indtraadte som Hofjunker. 1567—68 deltog han i Daniel Rantzaus Vinterfelttog ind i Vestergötland, men da hans Moder døde 1568, opgav han sin Hofstjeneste og overtog Visborg, hvor han nu tilbragte en Række Aar som Privatmand, sysselsat bl. a. med Opførelsen af en prægtig Hovedbygning med Taarne og kobbertakte Spir. 1570 ægtede han Sophie Rosenkrantz, Datter af Otte R. til Næsbyholm og Ide Gjøe, men hun døde allerede i Okt. 1571 efter at have født en Datter. Denne Datter, Birgitte S.,

blev, 20 Aar gammel, gift med Erik Kaas til Vórgaard, men døde allerede 18 Uger efter Brylluppet, hvad der fremkaldte et voldsomt Brud mellem Svigerfader og Svigersøn, i det hin beskyldte denne for at have forårsaget Datterens Død. Knap 2 Aar sad J. S. som Enkemand: 13. Sept. 1573 ægtede han Sophie Bille (f. 1549), Datter af Peder B. til Svanholm (II, 240). Hun skjænkede ham 10 Børn.

Imidlertid blev J. S., som 1576 havde fulgt Frederik II til Meklenborg og 1577 var en af Christian IV's Faddere, 1581 draget ind i Statens Tjeneste, i det han da, kun 36 Aar gammel, fik Sæde i Rigsraadet. Som Følge heraf forlenedes han 1582 med Aarhusgaard, som han 2 Aar efter ombyttede med det hans Fædrengaard nærliggende Mariager Kloster, og her var han Lensmand til sin Død. Af de mange Hverv, der faldt i hans Lod, kan nævnes, at han 1585 sendtes til Norge for at holde Retterting, 1589 deltog i Forhandlingerne om Frøken Elisabeths Giftermaal med Hertug Henrik Julius af Brunsvig og fulgte det nyformælede Par til dets Hjem, 1590 var en af Kommissærerne i en Trætte med Gottorp, 1591 ledsagede Enkedronning Sophie til Brunsvig, 1593—94 var en af Rigsraadets Ordførere i de vanskelige Underhandlinger med Enkedronningen og 1593 var i den unge Konges Følge ved Hyldingen i Flensborg. J. S., som havde hævet sin Slægt op i Højadelens Rækker, kom til at indtage en endnu aneligere Stilling, da han i Maj 1595 blev Medlem af Regeringsudvalget, og heri sad han saa, til Kongen det følgende Aar selv overtog Styrelsen. I Efteraaret 1595 var han i Christian IV's Rejsefølge til Nordtyskland, 1598 deltog han i frugtesløse Underhandlinger med gottorpske Kommissærer i Sønderjylland, og s. A. udnævntes han til den unge Dronning Anna Cathrines Hofmester. Efter i Okt. 1599 at have fejret 2 Døtres Bryllupper i Kjøbenhavn blev han paa Hjemvejen syg hos Svigersønnen paa Gavnø, og her døde han 15. Nov. Hans Enke levede til 1608.

J. S. ejede foruden Visborg ogsaa Dalsgaard. Ved sit første Giftermaal fik han Skjærvad, og ved Mageskifter erhvervede han sig, ligeledes i Jylland, Mølgaard og Sostrup, hvis nye Hovedbygning han kort før sin Død begyndte at opføre. Et Skjøde, han havde skaffet sig paa Kjellerupgaard, dømtes 1598 dødt og magtesløst.

N. L. Arctander, Ligpræd. ov. J. S. (1602). Hist. Tidsskr. 5. R. VI, 593 ff.

C. F. Bricka.

30*

Seefeldt, Jørgen, 1594—1662, Rigsraad, Søn af Christoffer Lauridsen S. til Refsnæs og Else Nielsdatter Benderup, er født 7. Marts 1594. Han gik først i Viborg Skole, blev derpaa af sin Fader sendt til Udlandet og studerede 1610 i Leipzig og 1613 og følgende Aar i Wittenberg. 1622—27 var han Sekretær i danske Kancelli; som saadan overdroges det ham 1624 at fængsle i Malmø Hovedmanden for den katholske Propaganda i Danmark, Jesuiten Arnold Wyswyller, der tilmed var beskyldt for forskellige Forbrydelser, og 1626 blev der betroet ham en Sendelse til Gustav Adolf i Preussen. 1627 gjorde han en Tid Tjeneste ved Christian IV's Hær i Tyskland og var derefter 1627—29 Krigskommissarius paa Samsø. 1630 opnaaede han den Stilling, han hele sit senere Liv var knyttet til, nemlig Landsdommerembedet i Sjælland, hvortil var lagt Ringsted Kloster som Embedslen. Men tillige blev han i Maj 1640 Medlem af Rigsraadet. I denne Egenskab var han en af Kommissærerne ved Forhandlingerne med de nederlandske Gesandter i Stade 1641, var det følgende Aar Medlem af en Kommission i Kolding til Afgjørelse af Digestridigheder med Hertugen af Gottorp og end videre 1645 en af Fredskommissærerne ved Mødet i Brømsebro. Under Frederik III's Regering hørte han til Corfits Ulfeldts Modstandere og var Medlem af Undersøgelseskommissionen angaaende Leverancerne til Bremerholm 1652, men spillede i det hele ikke nogen større politisk Rolle. Under Kjøbenhavns Belejring opholdt han sig i Staden og var med til at aabne Ulfeldts Brevskabe 1659; Aaret efter under det store Stændermøde var han svagelig. Det hedder sig, at Embedet som Rigskansler, hvilket han midlertidig havde overtaget en Del af 1646, blev ham tilbudt i Nov. 1660; men hans Deltagelse i den ny Regering kom dog til at indskrænke sig til, at han blev Medlem af Højesteret og af den første Lovkommission 1661. Han døde imidlertid Aaret efter, 28. Febr. 1662.

J. S. var i mange Henseender en ejendommelig Mand. Hans humoristiske Sans omtales i Beretninger og fremgaar ret levende af hans Breve; ved Siden deraf var han en Kvindehader, der kun vilde have Mandfolk til sin Opvartning i sit dog store Hus og altid forblev ugift. Han var som Dommer en Mand af udpræget Retsindighed og den største Upartiskhed og tillige i sine politiske og sociale Anskuelser frisindet og med et aabent Blik for Adelens Svagheder. Vel opsatte han sammen med sine adelige Fæller i Lovkommissionen en Klage over, at de vare i Mindretal, men

samtidig afgav han, vistnok i Anledning af Overvejelsen om Adelen's Privilegier, en Erklæring over forskellige Spørgsmaal vedrørende Standens Stilling, i hvilken han drog stærkt til Felts mod dens slette Opdragelse og Uddannelse og mod dens Misbrug af sine Særrettigheder og anbefalede saa vel Ægteskaber mellem adelige og borgerlige og Ret for ikke-adelige til at pante og købe adeligt Gods som ogsaa større Friheder i visse Henseender for Bønderne.

Mest karakteristisk for ham var dog hans litterære og bibliofile Interesse, og det er da ogsaa til hans Bogsamling, at hans Navn først og fremmest er knyttet. Den havde sin Plads paa Ringsted Kloster og var, ikke alene efter Datidens Forhold, af et meget betydeligt Omfang og af den største Værdi. Størrelsen angives til over 26000 Bind, alle Videnskaber vare repræsenterede, og en stor Mængde Sjældenheder fandtes baade af Bøger og Haandskrifter af Pergament og Papir. Der var saaledes 204 forskellige Bibeludgaver, mange Manuskripter til dansk Historie, end videre oldislandske og oldnorske. Til Bibliotheket var desuden knyttet et stort Herbarium. Samlingens Erhvervelse var til Dels sket ved Gaver, men dog overvejende ved Kjøb, navnlig i Udlandet, og J. S. opgav senere sine Udgifter dertil til over 50000 Rdl. Han havde forskellige Bibliothekarer til at styre Samlingen og aabnede inden- og udenlandske lærde Adgang til dens Benyttelse. I Begyndelsen af 50erne var der Tale om Bibliothekets Salg til Frederik III; det blev dog ikke til noget, og ikke mange Aar efter ramte der det en sørgelig Skæbne. Som allerede antydet havde S. været en Modstander af Ulfeldt, og denne tog Hævn. Umiddelbart før Roskildefreden fik han Carl X Gustav, der stod som Sejerherre i Sjælland, til at skjænke sig det, og medens S. paa sin Konges Ordre havde begivet sig til Kjøbenhavn, lod Ulfeldt den største Del af det føre til sin Gaard Bavelse og der fra senere til Malmø. Forgjæves gjorde den danske Regering Forestillinger, og forgjæves søgte S. senere en mindelig Ordning af Sagen. Bibliotheket var og blev, for den allerstørste Dels Vedkommende, tabt, ikke alene for S., men ogsaa for Danmark, thi den svenske Regering lod det senere konfiskere fra Ulfeldt og føre til Stockholm, hvor det meste af det vistnok brændte ved Slotsbranden 1697.

Bibliotheket havde kostet J. S. mange Penge, og hans Godser lede ved Krigen. Saaledes gik det efterhaanden i høj Grad økonomisk tilbage for ham; han maatte sælge en Del af sit Arvegods

og stifte stor Gjæld. Ved sin Død skyldte han sin Husvært i Kjøbenhavn betydelige Summer for Leje og Underhold.

Nyt hist. Tidsskr. VI, 204 ff.

J. A. Fridericia.

Seefeldt, Jørgen, 1606—66, til Visborg, Stenalt og Ovegaard, hvilken sidste han 1650 købte af sin Broder Jacob, blev født 17. Dec. 1606 paa Skjærvad som Søn af Enevold S. til Visborg og Hilleborg Daa. Efter med sine 2 Brødre at have studeret i Udlandet, bl. a. 1619 i Leipzig, var han fra 1630—32 og atter fra 1633—37 Hofjunker og havde saa en Række betydelige Forleninger: Hald 1637—48, Nedenæs 1648—51, Koldinghus 1651—53, Holbæk 1653—57 og Dueholm 1657—60. 1640 blev han Lieutenant ved Ritmester Iver Krabbes Kompagni af den jyske Rostjeneste, og alt Aaret efter blev han selv Ritmester for dette Kompagni. 1642 nævnes han Stiftskommissær i Jylland, og 1658 var han adjungeret Oluf Brockenhuus, en af de «Kvartalskommissærer», der skulde tilse, at Befolkningen ikke molesteredes af de svenske Tropper; selv forarmedes han i høj Grad i disse Aar. Efter Souverænitetens Indførelse skal han være blevet «Gouvernør» paa Christiansø, men døde alt 1666, før 10. April. Han var 2 Gange gift: 1. (30. April 1637) med Barbara Friis (f. 15. Febr. 1622 † 19. Sept. 1638), Datter af Kansleren Chr. F. (V, 407), 2. (1641) med Karen Claudatter Sehested (f. 1606 † 1672), Enke efter Tyge Kruse til Stenalt. Se om hende ndfr.

Thiset.

v. Seelen, Johann Heinrich, 1688—1762, Rektor og Forfatter, blev født 8. Avg. 1688 i Landsbyen Asel, en Mils Vej fra Stade i Hannover, hvor hans Fader, Erich Zacharias v. S. († 1698), var Præst og gift med sin Formands Datter, Margrethe Elisabeth Hoffmann († 1712). Da Faderen døde, vilde Moderen sætte Drengen i Kjøbmandslære, men en Ven af Familien forhindrede det, i det han selv paatog sig at undervise ham, indtil han kunde komme til Gymnasiet i Stade. Ved dette optoges han 1704, netop da Mich. Richey (senere Professor i Historie og Græsk ved Gymnasiet i Hamborg, † 1761) var bleven dets Rektor, og denne Mand fik overordentlig stor Indflydelse paa hele hans Liv. Han blev v. S. en faderlig Ven, og denne levede adskillige Aar i hans Hjem og glædede sig ved den frieste Afbenyttelse af Richeys vidt bekendte rige Bibliothek. Endnu før v. S. forlod Gymnasiet, udgav han sit første Skrift, «Stada litterata» (1711), et lille Lexikon over de litte-

rære Mænd, som paa den Tid levede i Stade. Han studerede derefter i Wittenberg, indtil han 1713 blev Konrektor i Flensborg. Her befandt han sig saa vel, at han efter eget Udsagn gjerne vilde have tilbragt hele sit Liv i Flensborg; men allerede 2 Aar efter fulgte han en Kaldelse, som han ansaa for guddommelig, til Konrektorembedet i Stade; dog ombyttede han dette 1718 med Rektorembedet i Lybek, hvor han forblev til sin Død, 22. Okt. 1762. Han modtog fordelagtige Tilbud fra Göttingen, St. Petersborg og Danzig, men afslog dem alle. 1725 fik han den theologiske Licentiatgrad i Rostock. Sin gamle Kjærlighed til Flensborg, hvor han havde mange Venner, og hvorfra mange Disciple sendtes til hans Skole, fornægtede han aldrig. Et Vidnesbyrd herom er hans «Sylloge memorabilium Flensburgensium» (1752), en omfattende Materialsamling til Flensborgs Historie, hvortil han fik betydelig Bistand af sin Ven Borgmester G. Clæden (IV, 18), som efter v. S.s Død fortsatte Samlingen med sine «Monumenta Flensburgensia». v. S. udfoldede en meget stor litterær Virksomhed. Skulde hans Lejlighedsskrifter, Programmer og Mindeskrifter over afdøde tælles enkeltvis, vilde Antallet naa over 400. Blandt den brogede Mængde Skrifter skal endnu blot anføres hans Samlinger af ældre Theologers Breve, «Philocalia epistolica» (1728), tilegnet S. Lintrup, og «Deliciæ epistolicae» (1729) samt hans udførlige Efterretninger om Lybeks Embedsmænd og lærde, «Athenæ Lubecenses» (I—IV, 1720 ff.); deri leverer han ogsaa sin Avtobiografi (IV, 544 ff.).

Schmersahl, Gesch. jeztlebender Gottesgelehrten (1751) I, 930 ff. Meusel, Lex. d. 1750—1800 verstorb. teutschen Schriftsteller XIII, 10 ff. Brasch, Flensborg Latin- og Realskoles Hist. I, 88 f.

A. Jantzen.

Seemann, Corfitz, 1800—75, Skuespiller, Søn af Partikulier Cordt Veit S. (f. i Bremen 1768, † i Kjøbenhavn 1850) og Meta Christine f. Terkelsen (f. 1761 † 1842), var født 9. Avg. 1800 i Kjøbenhavn og opgav en Ansættelse som Kopist paa Underfogedens Kontor for 10. Jan. 1826 at debutere paa det kongl. Theater som Haimsbierg i Kruses Lystspil «Serenaden»; S., der allerede i Okt. 1825 var bleven ansat som Skuespiller, gjorde baade her og i sin 2. Debutrolle, Philip Brook i «Myndlingerne», stor Lykke: han var ung og kjøn, rask og elskværdig, og der knyttedes store Forventninger til ham som Elsker og ung Helt — 1833 fik han af Theatrets Kasse en betydelig Rejseunderstøttelse —, men en umaadeholden Voldsomhed i den ydre Aktion uden tilsvarende

indre Glød aabenbarede, eftersom Aarene gik, et Misforhold mellem Vilje og Evne, og da paa samme Tid yngre Kræfter skøde op i Elskerfaget, søgte S. fra Theatret til Toldvæsenet. I Marts 1844 afskedigedes han, hvis sidste Fremtræden paa Scenen havde fundet Sted 8. Maj 1843 som Apothekersvenden i «Mester Gert Westphaler», af Theatrets Tjeneste og konstitueredes s. A. som Toldkontrollør i Dragør; 1849 udnævntes han til Toldinspektør i Nyborg, hvor han, der 1862 blev Justitsraad, døde 2. Febr. 1875. — S. ægtede 4. Maj 1831 Victorine Mathilde Tertia Ryge (f. 27. Jan. 1810 i Flensborg, † 24. April 1875 i Nyborg), en Datter af Skuespiller J. C. R. (XIV, 456) og hans 1. Hustru. *Arthur Aumont.*

Seerup, Jens Jørgensen, o. 1670—1736, Amtmand, var sandsynligvis Søn af Jørgen Jensen og Else Jensdatter, der viedes i Viborg 4. Okt. 1668, og Sønneson af Raadmand Jens Jørgensen sammesteds. Om hans Ungdomsaar vides intet nærmere. 1700 fik han kongl. Konfirmation som Birkedommer ved Rysensten Birk, og 2 Aar senere tilskjødede Baroniet ham Herpinggaard. Han kaldes ved denne Lejlighed Inspektør og Dommer over det Friherreskab Rysensten. Hermed forenede han imidlertid 1712 Stillingen som Forvalter over Dronningborg Gods, og nu varede det ikke længe, inden han begyndte at spille en Rolle. Naar og hvor han er kommen i Forbindelse med Frederik IV, derom er intet bekjendt, men i hvert Fald naaede han snart til at have Kongens Øre. Formodentlig er det S., der først har gjort opmærksom paa, med hvor stor Fordel Kongen kunde benytte sig af den Indløsningsret, man havde forbeholdt sig ved det store Udlæg af Krongods i Frederik III's Tid. Ad denne Vej lykkedes det ham, om end kun gennem Proces, for en forholdsvis ringe Sum at tilbageerhverve Mariager Kloster, og yderligere udnyttedes dette Middel ved den noget senere paabegyndte store Omordning af Ryttergodset, en Sag, der i høj Grad interesserede Kongen, og ved hvilken S. var overordentlig virksom. Overhovedet sparede han sig ikke i Kongens Tjeneste, og han blev derfor ogsaa meget anvendt, f. Ex. som Kommissionsmedlem. Tit var det vanskelige Sager, han fik at gjøre med — saaledes deltog han 1725 i «Bandedkommissionens» Undersøgelser i Jylland —, og her kunde han, som ogsaa ellers, lade sig rive saa stærkt med af, hvad han troede var Kongens Interesse, at han traadte Hensynet til Medborgeres Vel under Fødder. Men hans Nidkjerhed og Iver paaskjønnedes,

og om at holde igjen var der næppe Tale. 1715 fik han Løfte om at blive Amtmand, og 1716 overdroges Dronningborg, Silkeborg og Mariager Amter ham virkelig. 1717 blev han Justitsraad, 1728 Etatsraad, men ved Frederik IV's Død styrtedes han sammen med den Kreds, hvortil han hørte. Allerede i Nov. 1730 fik han sin Afsked, og først 1736 konfirmerede Christian VI hans Etatsraadsbestalling. 1717 havde han af Gregers Daa kjøbt Hald, der gik i Arv til Svigersønnen Landsdommer Enevold Høg, som ligeledes afskedigedes ved Tronskiftet. Han var gift med Marine f. Kruse og skal være død i Nov. 1736. Han har udgivet Morgen- og Aftenandagter (1728 og paa ny 1734). *Gerh. Hornemann.*

Seerup, Jørgen Nielsen, 1660—1701, Læge, var en Søn af ndfr. nævnte Sognepræst Niels Jørgensen S. og fødtes i Ribe 13. Sept. 1660. 1676 dimitteredes han fra Ribe Skole til Universitetet, hvor han efter Tidens Skik studerede baade Aands- og Naturvidenskaber, heri indbefattet Medicin. 1680 blev han Hører ved Ribe Skole, 1686 Magister og s. A. Rektor ved Skolen i Fredericia, hvor han derpaa indgik Ægteskab med Anne Kirstine Bie, Datter af Sognepræst i Bøvling, Provst Peder Sørensen B. 1693 blev han Rektor ved Ribe Skole og vandt her Anseelse baade som Skolemand og som Læge. Under Christian V's sidste Sygdom kaldtes han 1698 paa Gehejmeraad Moths Tilskyndelse til Kjøbenhavn for at deltage i Behandlingen og udnævntes s. A. til «Philosophiæ ac metaphysicæ collegiique medici adjunctus». 1699 blev han Professor ordinarius i det filosofiske Fakultet og begyndte samtidig at holde medicinske Forelæsninger. 1700 promoveredes han til Dr. med. efter en Disputats sine præside, men døde allerede 22. Maj 1701. I sin Inavguraldissertation og forskjellige tidligere Disputatser viser han sig som sin lærde Tids typiske Barn.

Ingerslev, Danmarks Læger og Lægeværnen II, 149 ff. Møller, Cimbria lit. I. Terpager, Ripæ Cimbr. S. 644. Nova lit. maris Balth. 1700, S. 146; 1703, S. 59. Thura, Idea hist. lit. Dan. S. 68. 171. Giessing, Jubel-Lærere II, 1, 340. J. Petersen, Den danske Lægevidenskab 1700—50 S. 6.

Jul. Petersen.

Seerup, Niels Jørgensen, 1621—85, Præst, blev født 9. Marts 1621 i Serup Præstegaard i Aarhus Stift, hvor hans Fader, Jørgen Nielsen Brandstrup († 1661), var Sognepræst. Han gik først i Skole i Mariager, hvor hans ældste Broder var Rektor, men blev 1640 Student fra Viborg Skole og tog 1643 Magistergraden. S. A. blev

han Rektor ved Helsingørs Skole og 1646 forflyttet i samme Egen-
skab til Sorø. 1652 blev han af Ribe Domkapitel og Borgerskab,
men efter Kongens udtrykkelige Ønske, udvalgt til Efterfølger efter
Domkirkens svagelige Sognepræst, Søren Andersen Vedel, en Søn
af Anders Sørensen V. I Begyndelsen af 1653 var Sagen i Rigtig-
hed, S. blev ordineret, men da var allerede hans Formand død,
og strax efter blev han trolovet og s. A. gift med Formandens
Datter Else (f. 1624), der levede til 1697, medens han allerede døde
18. Marts 1685. Ved sit Ægteskab kom han i Besiddelse af den
smukke og bekjendte Ejendom Liljebjærget, der især er berømt
som Bolig for hans Hustrus Farfader. Han nød stor Anseelse i
Ribe By i Almindelighed og i den derværende lærde Kreds i Sær-
deleshed; han blev Provst i Hvidding Herred og Kannik i Dom-
kapitlet, hvis Økonom og Regnskabsfører han var i en Aarrække.
Han har kun udgivet et Par ubetydelige Disputatser og andre
Smaaskrifter; i Ribe holdt han forskellige Rækker af Prædikener
over Profeterne Esaias og Daniel samt over Johannes' Aabenbaring;
disse Taler havde han tænkt paa at udgive i Trykken, hvilket dog
ikké blev til noget; Manuskripterne kom til hans nedennævnte Søn
Søren S., men existere vistnok ikke længere.

Wiberg, Alm. Præstehist. II, 599. Giessing, Jubel-Lærere II, 1, 333 ff.
Møller, Cimbria lit. I. Kinch, Ribe Bys Hist. II, 446 ff. Frost, Efterr. om
Ribe Domkirke S. 53 ff.

Vilh. Bang.

Seerup, Søren, 1654—1736, Præst, forriges Søn, blev født i
Ribe 27. Marts 1654. Han blev Student fra Ribe Skole 1671 og
theologisk Kandidat 1673, hvorefter han var Dekan paa Kommuni-
tetet. 1677 fik han Magistergraden. 1681 blev han Faderens Ka-
pellan og ved dennes Død 1685 hans Efterfølger i Embedet som
Sognepræst ved Ribe Domkirke og Stiftsprovst. I denne Stilling
forblev han i 51 Aar under 6 Biskopper. Han var en virksom og
administrativ dygtig Mand, der dog over Præstegjeringen ikke
glemte sine egne Sager, saa han fik samlet betydelig Formue i
Grundejendomme, Kapitaler og Skibe. Til sin høje Alderdom nød
han et fortrinligt Helbred og prædikede endnu Søndagen før sin
Død. Denne indtraf 9. Marts 1736. Til sit Bysbarn og sin Skole-
kammerat den bekjendte Forfatter Dr. P. Terpager stod han i
nært Venskabs- og Slægtskabsforhold. Disse Venner vare i henved
50 Aar Værger for Ribe Domkirke, men lode den slemt forfalde.
Samme Aar, S. døde, frasagde Terpager sig Værgemaalet; men
Stiftsøvrigheden rejste nu svære Anker mod dem for forsømmelig-

hed. Sagen kom for Højesteret, som dog frikendte S.s Arvinger. S. var 3 Gange gift: 1. (1681) med Ingeborg Baggisdatter († 1685), en Kjøbmandsdatter fra Ribe, 2. (1687) med Dorthe Margrethe Terpager († 1695), Søster til ovennævnte Dr. T. og Enke efter den 1. Hustrus Broder, 3. (1707) med Susanne Cathrine f. Worm († 1720), Datter af Præsident Matthias W. i Ribe. — En Datter af sidste Ægteskab var gift med Præsten J. Kinast paa Frederiksberg (IX, 167).

Giessing, Jubel-Lærere II, 1, 331 ff. Frost, Efterr. om Ribe Domkirke S. 55 f. 76 ff. 161. Hanssen, Efterr. ang. Byen Ribe I, 4 ff. Worm, Lex. ov. lærde Mænd.

A. Jantzen.

Sefeldt, s. Seefeldt (ovfr. S. 466 ff.).

Segelcke, Thomas Riise, f. 1831, Landøkonom. Han er en Søn af Proprietær Eiler Hagerup Bornemann S. og Ane Kirstine f. Bønnelyche og fødtes 2. Maj 1831 paa Kjærsgaard i Hjørring Amt. Fra 1842—48 besøgte han den kongl. Realskole i Aarhus og studerede derefter ved Polyteknisk Lærestanstalt, hvor han 1854 tog Examen i anvendt Naturvidenskab. Allerede Aaret før var han bleven Amanuensis hos Professor Forchhammer, en Stilling, han røgtede til Sommerferien 1855. Aaret derefter fik han et Stipendium for at studere Agrikulturkemi i Udlandet, men da Faderen døde i Efteraaret 1856, tiltraadte han først Rejsen i 1857. I 3 Aar rejste han i Tyskland, Schweits, Holland, England og Frankrig. Han opholdt sig længst i Tyskland, hvor han studerede under Stöckhardt, og i England, hvor han lærte hos Lawes og Gilbert paa Rothamsted. Efter endt Uddannelse ønskede disse ham knyttet til dette verdensbekjendte Forsøgssted, men Professor B. S. Jørgensen (IX, 23) fik ved Landhusholdningsselskabets Medvirken ham knyttet til det danske Mælkeribrug.

Dette tilhørte den Gang den holstenske Mejerse. Hun var som Regel dygtig og paapasselig, hun lavede som oftest fint Smør og fin Ost, men hun gik rent erfaringsmæssig frem, og der var i Produkternes Fremstilling noget for hende hemmelighedsfuldt, som hun ofte ikke kunde forklare sig, og derved kom der tit en stor Uensartethed ind i hendes Arbejde. Hun maalte Mælken med Messingkjedelen, og Fingeren var hendes Thermometer, naar hun skulde finde Temperaturen i Flødetønde, Kjærne og Osteke. Hun taalte ikke nogen Indblanding i Faget, og Landmændene vare fuldstændig ukyndige i Mælkeribrug. S. satte sig nu først ind i dette paa

den overordentlig grundige Maade, der har præget al hans Virksomhed: han tog (1860) op til Vørgaard i Vendsyssel, hvor han tog Del i alle forefaldende Arbejder, og ved sine Undersøgelser med sit Maaleglas, sin Vægt, sine Thermometre trængte han til Bunds i Fagets Hemmeligheder, og ud af den bedste Praxis i Ud- og Indland konstruerede han Mælkeridriften's theoretiske Grundlag. Det er hans store Fortjeneste, at han gjorde Mælkeribruget fra en empirisk til en rationel Virksomhed. Og han forstod at gjøre det indlysende for Landmændene, at de selv maatte lære Faget, han vakte deres levende Interesse for det og viste dem, hvorledes de praktiske Vanskeligheder overvandt. S., der fra 1860—80 var Landhusholdningsselskabets og derefter Indenrigsministeriets Konsulent i Mælkeribrug, udfoldede i disse Aar en overordentlig omfattende Virksomhed ved Rejser, Foredrag, Afhandlinger osv., han satte vore Mælkeriudstillinger i System, saaledes at de i høj Grad bleve lærerige for de besøgende, han begyndte (1864) den Uddannelse af unge Landmænd, der har fortsat sig ned til Nutiden, og sammen med J. Friis (V, 433), Buus (III, 268), Tesdorpf o. a. udgav han forskjellige Vejledninger, Regnskabsbøger, Lommebøger osv. Ved denne Virksomhed bragte han System og Plan i Danmarks Mælkeribrug, før dette var Tilfældet i noget andet Lands. Samtidig forstod han i eminent Grad at henlede Udlandets Opmærksomhed paa vort Mælkeribrug og vort Smørs gode Egenskaber. Han har været Dommer ved ikke faa udenlandske Udstillinger, saaledes ved Verdensudstillingerne i Philadelphia (1876) og Paris (1878), og han var den danske Regerings Kommissær ved den første internationale Landbrugsudstilling i London 1879, paa hvilken dansk Smør modtog den højeste Udmærkelse.

Til Landbohøjskolen har S. været knyttet siden 1. Juli 1874, da han ansattes som Docent i Mælkerilære og Landbrugsbogholderi; 1880 udnævntes han til Lektor i samme Fag. Hans Virksomhed her: unge Landmænds Uddannelse i Theorien, er ikke blot direkte, men ogsaa indirekte af stor Betydning, thi paa hans Undervisning hviler Landbrugs- og Mælkeriskolernes Undervisning. Med den stærke Udvikling, Mælkeribruget har været underkastet i Nutiden, kræver det et stadigt og stort Arbejde at følge med Fagets Fremskridt. I Aarenes Løb har en stor Mængde Elever fra saa godt som alle civiliserede Lande, specielt fra Norge og Finland, hørt S.s Forelæsninger, og Elever fra det sidste Land sendte ham ved hans 25 Aars Jubilæum en Adresse, hvori det bl. a. hedder: «Da

De begyndte Deres Arbejde med at skabe et rationelt Mælkeri- brug i Danmark, havde De det vide Syn paa Sagen, at De strax fra Begyndelsen stillede Maalet saa højt, at det rationelle Mælkeri- brug ikke blev eller ikke engang kunde blive en Virksomhed, der alene hørte Deres Fædreland til. Deres videnskabelige Arbejder bleve tvært imod frugtbringende for hele den Del af Evropa, hvor Mælkeribruget drives i større Omfang Ved saaledes at skabe en rationel Mælkeridrift har De ikke blot lagt Grunden til Vel- standen i Deres Fædreland, men tillige givet hele Verdens og ikke mindst Finlands Landbrug en mægtig og velsignelsesrig Hjælp til Betyggelsen af den økonomiske Existens.»

Ikke blot ved sin her skildrede Virksomhed, men ogsaa paa andre Maader har S. indlagt sig stor Fortjeneste af Danmarks Landbrug. Det skyldes saaledes i væsentlig Grad ham, at Dan- mark i 1885, først af alle Lande, vedtog nødvendige Bestemmelser angaaende Margarinens Produktion og Forhandling, og han har været en altid slagfærdig Talsmand for Smørrets bedst mulige For- sendelse til England, specielt for en regelmæssig og tidssvarende Dampskibsforbindelse mellem Esbjerg og England. S. var i tid- ligere Aar en produktiv Forfatter, og der foreligger, navnlig i «Tidsskrift for Landøkonomi» og «Ugeskrift for Landmænd», et stort Antal grundige Afhandlinger af ham, ikke blot vedrørende Mælkeribruget, men ogsaa forskellige Landbrugsforhold som unge Landmænds Uddannelse, Anvendelsen af kunstige Gødningsstoffer, Handelen med Landbrugsprodukter osv.

S. har selvfølgelig høstet mange Æresbevisninger. Han ud- nævntes 1873 til Professor, han er Æresmedlem af den jyske Fælles- forening, blev 1900 Præsident i Landhusholdningsselskabet og ud- nævntes 1892 til Kommandør af 2. Grad af Danebrog. I Anled- ning af hans 70 Aars Fødselsdag 1901 prægedes en af V. Bissen modeleret Medaille «fra Danmarks Mælkeribrug».

Ugeskrift f. Landmænd 1892, I. Bøggild, Mælkeribruget i Danm. Gal- schiøt, Landbrug og Landmænd i Danm. Erslew, Forf. Lex. Landbrugsord- bogen V. Illustr. Tid. 4. Febr. 1900. Landbobladet 6. Jan. 1900. Petersen- Børup og Dorph Petersen, De danske Landmandsforsamlinger i d. 19. Aarh. S. 111 ff.

H. Hertel.

Sehested, Benedict, —1548, til Kluvensiek, Søn af Ewald S. til Kluvensiek og Helvig Wolfsdatter Pogwisch, er mulig den B. S., der 1542 paa Sønderborg skulde tage Vare paa den fangne Kong Christian; dog maa det bemærkes, at der den Gang levede

mindst 5 forskjellige Personer af Navnet B. S. Han var 1543 kongelig og hertugelig Raad, sendtes 1544 for alle 3 Fyrster til Worms og Frankfurt, dels i Anledning af Ordningen af Lensforholdet, dels for at indbetale Tyrkeskat. Aaret efter var han atter Kongens Sendebud til Worms og for alle 3 Fyrster til Hansestæderne med Forslag til et Forsvarsforbund mod Kong Christian II's Forbundsfæller. 1546 blev han Hertug Adolfs Amtmand paa Aabenraa og fik desuden Ventebrev paa Godset Warleberg, der hørte til Dronningens Livgeding, men ogsaa dette Aar deltog han i diplomatiske Forhandlinger, nemlig med Ditmarskerne, og blev benyttet paa en Sendelse til Regensburg. 1547 vare han og Claus Rantzau Hertugernes Gesandter i Augsburg og udarbejdede i den Anledning sammen med Kongens Afsending Peder Svave en udførlig historisk Fremstilling for at vise, at Slesvig aldrig har hørt til det tyske Rige. Ogsaa var han sin Hertugs Repræsentant ved Lensforhandlingerne i Kolding s. A. En tidlig Død bortrev ham 1548, just som han som Hertug Adolfs Afsending skulde rejse til den tyske Rigsdag. Han var vistnok ugift.

Danske Mag. 4. R. III, 238.

Thiset.

Sehested, Bertram, —1562, til Kluvensiek og Osterrade, Broder til foranstaaende Benedict S., stod 1548 i Hertug Adolfs Tjeneste og fik da Ventebrev paa det første ledigblivende Amt, hvorefter han 1552 blev Amtmand paa Aabenraa og desuden Hertugens Raad og Marskal. S. A. benyttede Hertugen ham til en Sendelse til Nederlandene. Det var ogsaa ham, Hertugen 1559 sendte til den gamle Hr. Johan Rantzau for at bevæge denne til at overtage Anførselen paa Ditmarskertoget, i hvilket han selv deltog, dels som Hr. Johans «Lieutenant», dels som Krigskommissær. Han betegnes da som Hovedsmand paa Als, men angives for øvrigt ogsaa ved denne Tid at have været Amtmand paa Gottorp. 1560 ledsagede han sin Hertug til England. Da var han Hovedsmand paa Brunlund, men døde allerede 1562. Hans Enke, Mette (Caisdatter) Rantzau, hvem han havde ægtet 15. April 1554, beholdt Aabenraa Amt efter hans Død. Hun døde selv før 1577.

Thiset.

Sehested, Christian, 1666—1740, Statsmand, var født 22. Febr. 1666; hans Fader var den ndfr. omtalte Christoffer S. († 1699); Efter at være bleven Hofjunker 1687 blev han Deputeret i Land- og Søkommissariatet 1694 og fik Etatsraadstitel 1698. Men fra

denne Stilling gik han over til at faa med de udenrigske Sager at gjøre. Han blev nemlig i Efteraaret 1698 sendt til Stockholm som Statsafsending for her at afløse Jens Juel. Denne forlod dog først Sverige i Jan. 1699, hvorefter S. fungerede i Stockholm indtil Krigens Udbrud 1700. Derefter kaldtes han 1. Okt. 1700 til at være Oversekretær eller Præsident i tyske Kancelli, hvorved han, foruden at forestaa en vigtig Del af Styrelsen af den kongelige Del af Slesvig og Holsten, tillige blev Udenrigsminister. Aaret efter blev han Ridder af Danebrog.

Paa det Tidspunkt, da han fik den vigtige Ministerstilling, var det første Afsnit af den store Kamp imod Sverige og Gottorp allerede afsluttet ved Freden i Traventhal; men Forholdet til begge disse Nabostater var i de følgende Aar spændt og lagde stærkt Beslag paa en Udenrigsministers Opmærksomhed og Tid. Uvist af hvilken Grund blev han afskediget 29. Juli 1707; men det var kun for en kort Tid, thi allerede 6. Juli 1708 gjenindsattes han i sin Stilling, og nu fik han tillige Plads i Konseillet. Netop den Gang tænkte Kong Frederik IV paa den Rejse til Italien, som han tiltraadte i Okt. 1708, og som varede til Juli 1709, og medens han var borte, var Styrelsen af Regeringssagerne lagt i Hænderne paa S. og hans Kollega i Konseillet Otto Krabbe. Foruden hvad der herved kom til at paahvile ham med Hensyn til Statens andre Sager, var det netop paa dette Tidspunkt, medens Kongen var i Italien, at Zar Peter aabnede Underhandlinger for at drage den dansk-norske Stat ind i Krigen med Carl XII, der den Gang havde aabnet sit skæbnsvangre andet Angreb paa Rusland. S. havde i denne Tid at forhandle dels med den russiske Afsending, Fyrst Dolgorucki, dels med den svenske Minister i Kjøbenhavn, Leijonkloo. Da denne bl. a. vilde forsøge at faa et Forbund i Stand imellem de skandinaviske Stater ved at minde om, hvilke Farer der truiede baade Frederik IV og Carl XII, saafremt Zaren fik en Havn ved Østersøen og med Tiden byggede sig en mægtig Flaade, svarede S. ham, unægtelig ikke uden Grund, at om man end ikke var blind for det truende, der kunde ligge heri, var et Forbund med Sverige dog umuligt, saa længe det vedblev med uden Nødvendighed at ophidse Gottorp imod Kongen og stedse at træde i Vejen for ham.

Her have vi sikkert det, der i S.s Øjne maatte være en Hovedsag for dansk Politik, nemlig at sprænge Forbundet imellem Sverige og Gottorp. Det var almindeligt, at S. i den følgende

Tid blev opfattet som nøje følgende den Mand, der utvivlsomt i en Aarrække var Kongens vigtigste politiske Raadgiver, D. Vibe; men det hang ikke alene sammen med, at Vibe maaske nok var den mest begavede af de 2 Mænd, det var ogsaa en Følge af, at deres Synsmaader med Hensyn til Udenrigspolitikken faldt sammen. Dette viste sig tydelig i Aaret 1709, da den afgjørende Beslutning blev fattet om at kaste Staten ind i den store nordiske Krig paa Ruslands Side. S. holdt da ligesom Vibe og Krabbe bestemt paa, at dette Parti burde vælges. Han vedblev da ogsaa at være Oversekretær og Medlem af Konseillet under hele den 11aarige Krig med dens Omskiftelser, samtidig med at han siden Marts 1713, i det mindste efter Navnet, var Amtmand i Husum, Ejdersted og Svabsted Amter, altsaa i tidligere gottorpske Egne. I det han stadig holdt fast ved Tanken om det nødvendige ved Forbundet med Rusland, var han bl. a. ivrig for Planen om et Angreb paa Sverige i Skaane med fælles Kræfter i Aaret 1716. Da saa i Slutningen af Krigen en alvorlig Spænding udbrod imellem Frederik IV's 2 Forbundsfæller, Zaren og Georg I af England-Hannover, saaledes at det vilde blive nødvendigt at træffe et Valg imellem dem, var S. af den Mening, at Rusland burde foretrækkes. Dette traaedte tydelig frem ved en mærkelig Votering, som Frederik IV i Sept. 1718 lod foretage af en Del ansete Mænd om, 'hvilken Politik man under de vanskelige Forhold burde følge. Ligesom det har Interesse at se S. her være iblandt dem, der mente, at det vilde være meningsløst at prøve paa at faa en Særfred med Sverige, som han holdt for en ganske uforsonlig Fjende, der vilde begynde Krig igjen, saa snart det saa sit Snit, saaledes ser man ham til Trods for, at Zaren paa dette Tidspunkt havde aabnet de i højeste Grad mistænkelige Underhandlinger med Sverige paa Aalandsøerne, dog endnu holde paa, at der burde gjøres et Forsøg paa Tilslutning til Rusland for i Forening med det at rette et Angreb paa Carl XII. Der kan ingen Tvivl være om, at S. her saa galt, og at deres Mening var rigtigere, der stemte for, at man, naar et Valg maatte gjøres, da skulde foretrække Englands Forbund.

Afslutningen af den store nordiske Krig ved Freden i Frederiksborg 1720 førte meget hurtig over i Ordningen af en vigtig Sag, der stod i nøje Forbindelse med, hvad der var vundet ved Krigen, nemlig Inkorporationen af det tidligere gottorpske Slesvig i den danske Krone og dermed tillige Fastsættelsen af hele Sles-

vigs uadskillelige Forening med Kongeriget, hvad der fandt Sted ved de slesvigske Stænders Hylding 4. Sept. 1721. I den endelige Form for, hvad der her skete, havde S. ret betydelig Del. Men hermed var ogsaa hans Virksomhed som en af de ledende Statsmænd afsluttet. Den omfattende Forandring af det højere Embeds-personale, der fandt Sted, efter at Dronning Louise var død, og Anna Sophie var bleven Dronning, kom ogsaa til at ramme S., der 31. Dec. 1721 blev afskediget fra sin Oversekretærstilling og fra at have Sæde i Konseillet. I Steden derfor blev han, saaledes som det jævnlig skete, naar Mænd ophørte at være Statsministre, ansat som Stiftamtmand i en af Provinserne. Han fik Pladsen som saadan i Fyn. Man kunde have troet, at han forholdsvis gjerne vilde have taget Bo her, da han som Arv efter sin Fader ejede Nislevgaard i Fyn, og han med sin Hustru, en Datter af Frederik Gersdorff (V, 619), Charlotte Amalie (f. 1685 † 1731), med hvem han blev gift 26. Maj 1701, havde faaet Ravnholt i samme Stift. Men han vilde hellere have beholdt sine Amter i Slesvig, da Odense havde Ord for at være et ubehageligt Opholds-sted paa Grund af al den Strid, der herskede i Byen. Imidlertid var det dog gode Aar, han levede derovre, dels i Odense, dels paa Ravnholt. Han tog sig med Iver og Dygtighed af sin Stift-amtmandsgjerning, og hans efterladte Dagbog giver Indtryk af, at han i det hele var tilfreds, og at han særlig var lykkelig ved Samlivet med sin Hustru, en elskværdig og ualmindelig forstandig Dame. Man ser bl. a. det Ry, hun havde, ved en Udtalelse af en fransk her ansat Diplomat, Camilly, der skriver om hende: «Hun er en meget begavet Dame med et fint Væsen, i høj Grad i Stand til at føre et smukt Hus», og 20 Aar efter hendes Død skriver Hans Hofman om hende, at hendes beundringsværdige Forstand endnu er i frisk Minde.

Skjønt S.s Afsked havde smertet ham dybt og af ham blev opfattet som en Følge af, at Kongen havde lyttet til en Klikes uforvarselige Angreb paa ham, tabte han dog ingenlunde helt Forbindelsen med Kongen, der da ogsaa ved at gjøre ham til Ridder af Elefanten i Marts 1722 havde vist, at han bevarede ham i venlig Erindring. Der gik ej heller mange Aar hen, førend Kongen mente at have Brug for hans Samvittighedsfuldhed som Statsmand og tillige for hans Indsigt i, hvad der vedrørte Forholdet til Gottorperne. Han valgte ham derfor til at repræsentere Danmark ved Kongressen i Soissons 1728, en af de Kongresser, der i anden

Halvdelen af zøerne blev holdt i Anledning af de Konflikter, som den Gang skilte de evropæiske Magter i modsatte Lejre, og ved hvilken det vidstes at den gottorpske Hertug Carl Frederik vilde stræbe at aftvinge Danmark et forsvarligt Vederlag for sin tidligere Del af Slesvig. Det var udelukkende Pligtfølelse, alt andet derimod end Lyst, der bragte S. til at tage imod denne Sendelse, som han vidste vilde blive rig paa Vanskeligheder og volde ham store Udgifter. Han kom med sin Hustru til Paris i Avg. 1728 og beklædte Ambassadørstillingen i Frankrig indtil 5. Febr. 1731. En svær Sygdom gjorde ikke Opholdet i Paris lettere for ham; men han havde for øvrigt mindst af alt Grund til Misnøje med sit Ophold der. Han mødte personlig megen Velvilje, hans kraftige Kamp imod Gottorp kronedes med Held, da Hertugen intet udrettede, og desuden var han ogsaa heldig med et andet lidet behageligt Hverv, han havde, nemlig at formaa Frankrig til at udbetale ikke ubetydelige Summer, som det skyldte Danmark i resterende Subsidier. Det lykkedes ham virkelig at faa den allerstørste Del deraf udbetalt.

S.s Holdning i Paris havde i enhver Henseende været fortræffelig; han optraadte med Takt, saa sundt og rigtig paa Forholdene og gav sin Regering gode Raad. Dette havde vistnok Del i, at han, uagtet han var ved at blive stærkt til Aars, endnu en Gang blev brugt paa det diplomatiske Omraade.

Medens S. var i Paris, døde Frederik IV (Okt. 1730). S. havde bevaret personlig Hengivenhed for denne Konge; men han havde bestemt hørt til Modstanderne af de Mænd, der under Anna Sophies Ægide havde haft meget at sige i Frederik IV's sidste Regeringsaar. Derimod stod han Iver Rosenkrantz nær, og denne var det da ogsaa, der atter vilde bruge ham som Diplomat. Forholdet til Sverige spillede nemlig som bekjendt en vigtig Rolle i Christian VI's første Regeringsaar, i det Kongen ønskede en stærk Tilmærmelse til Regeringen i Stockholm. Da der nu i 1734 viste sig Mulighed for at opnaa et Forbund med denne, valgte Rosenkrantz S. til at gaa som extraordinær Ambassadør der over for at faa en Alliance i Stand. Vi have set S. som afgjort Fjende af Sverige i Frederik IV's Tid; men senere var Stillingen bleven en helt anden i Norden, end den havde været i Carl XII's Tid, og S. kunde med fuld Overbevisning slutte sig til den Politik, der nu havde faaet Kurs. Han fik ogsaa Glæde af sin Sendelse, i det det 5. Okt. 1734 kom til et Forbund af en ret nær Natur paa 15

Aar. Den stærkt religiøse Mand skrev i den Anledning til Christian VI: «Og er saa hermed dette af eders kongl. Majestæt selv saa kristelig og vel overlagte, ja Gud selv behagelige Foreningsværk udi Jesu velsignede Navn fuldbyrdet og tilendebragt.»

Efter at have udrettet dette Hverv, vendte S. tilbage til sin Stiftamtmandspost i Odense (Marts 1735), og her fungerede han i de følgende Aar, indtil han, der nu var en gammel Mand, blev afskediget paa en meget hæderlig Maade i Begyndelsen af 1740. Snart efter døde han, 19. Juli 1740.

Selv om S. ikke har hørt til de egentlig fremragende Statsmænd her hjemme, staar han dog smukt ved sin samvittighedsfulde Embedsførelse og sin ualmindelig rene og elskværdige Karakter, der gjorde ham til Gjenstand for almindelig Højagtelse, og det fortjener tillige at nævnes, at han var en Mand med en varm dansk Følelse, der derfor i en Tid, da Modersmaalet var trængt stærkt tilbage ved Hoffet og i de høje Kredse for Fransk og endnu mere for Tysk, holdt af at bruge det i sine Embedsskrivelser. — Hans Ægteskab var barnløst.

Hist. Tidsskr. 5. R. III og V; 6. R. V. E. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 I og II. E. Holm.

Sehested, Christian Thomesen, 1590—1657, Kongens Kansler. Det bør strax bemærkes, at han aldrig selv har kaldt sig med Sehested-Navnet, uden Tvivl fordi han i Modsætning til sine Fætttere ikke vilde anvende en Betegnelse, som ikke var hans Slægts; det er først hans Søn Axel, der har knyttet Navnet til Familien og derigjennem ogsaa til Faderen. Hans Forældre vare Thomas Maltesen til Tanderup og Anne Christoffersdatter Lunge, og han blev født paa Bækmark i Jylland 17. Febr. 1590. Fra 1600 opdroges han hos Holger Rosenkrantz paa Rosenholm (XIV, 223), hvilket Forhold fik en stor Betydning for hele hans følgende Liv, indtil han 1603 efter dennes Raad sendtes til Universitetet i Wittenberg. Her studerede han i 4 Aar, kaldtes saa hjem paa Grund af sin Moders Død, men rejste 1608 atter ud, først til Giessen og derefter til Frankrig, hvor han indskreves ved Akademiet i Orleans. Hans Faders Død 1609 bragte ham hurtig paa ny tilbage til Danmark, men det følgende Aar tiltraadte han en ny Udenlandsrejse til Frankrig og Italien, der varede til 1612. 1613 blev han Sekretær i Kancelliet, var som saadan med ved Udvexlingen af Knæredfredens Ratifikation, fulgte Jacob Ulfeldt paa hans Rejse til Spa-

nien s. A. og overbragte 1614 Breve til Gustav Adolf i Lifland. Det følgende Aar blev han Hofjunker og tillige Kammerjunker hos Prins Christian, indtil han 1617 blev dennes Hofmester, en Stilling, han beholdt i 10 Aar, og som han skal have varetaget paa en fortrinlig Maade, og som indbragte ham Forlening med Bakke Kloster i Norge. 1616 var han tillige Aktor ved Retssagen mod Biskop Hans Knudsen Vejle. 13. Avg. 1620 fejrede han i Odense sit Bryllup med Mette Rosenkrantz, Datter af hans Velynder Holger R.

Det viste sig snart, at Christian IV's Opmærksomhed i høj Grad var henvendt paa C. T. S. Han blev 1623 Medlem af det Udvalg, der skulde udarbejde Fundatsen for Sorø Akademi, og han sendtes atter og atter i diplomatiske Hverv til Udlandet. Saaledes var han 1622 Kommissær ved en Retssag i Rostock, ledsagede 1623 Hertug Frederik til Verden Stift og skikkedes 1624 til de spanske Nederlande og Spanien for at klage over Anholdelse af danske Skibe og Dünkerkernes Kaperier. Dernæst betroedes der ham i Foraaret 1625 en vigtig Sendelse til Gustav Adolf angaaende dennes og Christian IV's Deltagelse i Trediveaarskrigen. Endnu inden sin Hjemkomst var han i Maj blevet Medlem af Rigsraadet. 1627 forlenedes han med Sejlstrup, fik 1629 Helsingborg Len, men endnu s. A. i Stedet Kalø. Stadig betroedes der ham i disse Aar betydningsfulde Sendelser til Udlandet. I Nov. 1625 afgik han til Haag for der at slutte Forbundstraktat med England og Nederlandene. I Begyndelsen af 1626 var han i Brandenburg og Sachsen og gjorde forgjæves Forsøg paa at faa Kurfyrsterne til at slutte sig til Christian IV. I anden Halvdel af s. A. rejste han paa ny til Haag for at mane til Bistand; paa Hjemrejsen blev han i Lingen anholdt af den spanske Garnison, men dog snart efter atter sat paa fri Fod. Atter 1627 maatte han afsted, og denne Gang trak Rejsen længe ud. Først var han i England, derpaa i Frankrig, saa atter tilbage til England, og først i Okt. 1628 kom han hjem; forgjæves havde han arbejdet paa Fred mellem England og Frankrig for at faa de 2 Magter til at bistaa hans Konge. I Febr. 1629 fulgte han Christian IV til den bekendte Sammenkomst med Gustav Adolf i Ulfsbæk og nedskrev en Beretning om den. Men alt, hvad han havde set og erfaret paa sin Færd rundt om til Evropas Hoffer, bidrog mere og mere til at gjøre ham det klart, at kun Fred kunde bringe Danmark Frelse, og det var med Glæde, at han hilsede Lybækmødets Resultat.

Fra 1630 begyndte et nyt Tidsrum i hans Liv, i det han traadte ind i Rigsembedsmændenes Række. Først blev han, der allerede under Jacob Ulfeldts Sendelse til Lybek midlertidig havde overtaget hans Hverv, efter hans Død Rigens Kansler. 10 Aar efter tilfaldt der ham, der 1634 var bleven Ridder, en endnu langt betydningsfuldere Stilling, i det han i Maj 1640 blev Kongens Kansler; som saadan fik han i Steden for Kalø Len Odense St. Knuds Kloster. Disse nye Virksomheder havde til Følge, at han nu kun i ringere Grad anvendtes til Sendelser til Udlandet, om end han 1632 var hos Gustav Adolf i Tyskland og 1636 sendtes til et paatænkt, men ikke istandbragt Fredsmøde i Lybek, foruden at han 1631 forhandlede med Hertugen af Gottorp og baade 1634 og 1643 var til Møder i Kolding om Unionen med Hertugdømmerne. Hans Hovedgjerning blev den indre hjemlige, og det er ogsaa i den, hans største Betydning ligger, og at han mest kom til at lægge sin Karakter og sine Evner for Dagen.

C. S. danner i meget en bestemt Modsætning til de fleste af hans Samtids fornemste danske Adelsmænd; man kunde fristes til at sige, at han aandelig talt mere hører det 16. end det 17. Aarhundrede til. Der var over ham noget usammensat og noget uforfinet, som ikke var i Slægt med det typiske hos de fleste af hans medlevende. Et Grundtræk hos ham var den grundmurede Religiøsitet, som uden Tvivl var yderligere udviklet ved Holger Rosenkrantz' Paavirkning, og som lod ham digte Salmer og for Alvor tage Ulykker, der ramte ham selv eller Landet, som Straffe fra Himlen, bøje sig med Resignation under dem og haabe paa Guds Miskundhed til Udfrielse fra dem. Haand i Haand hermed gik en Uegennytte, som han ikke delte med ret mange; sikkert med fuld Sandhed sagde han om sig selv kort før sin Død, at han aldrig havde modtaget noget af nogen i sine Embedsforretninger. Disse Egenskaber udelukkede vel ikke, at han til sine Tider kunde spøge eller glæde sig ved muntre Fornøjelser, som Jagt eller lignende, men de hindrede enhver Overdrivelse, og de forbandtes med ægte Følelse og Varme, tillige med Finhed og Værdighed i ydre Optræden. Men han var tillige en overordentlig samvittighedsfuld og virksom Mand, der omfattede alle de forskjellige Grene af sine Embeder med største Interesse. Derimod tør man næppe i ham se nogen fremragende Begavelse; det konservative i hele hans Tankesæt havde i sig en vis Snæversynethed og en vis Mangel paa Dristighed; han formaade hverken at stemme

op mod Tidens Brøst eller i det store Hele paapege nye Veje, der skulde gaas.

Det følger af sig selv, at Kirkeforholdene i høj Grad maatte sysselsætte ham. Han havde været Medlem af det Udvalg, der udarbejdede den ny Kirkeforordning af 1629, og han har uden Tvivl holdt sin beskyttende Haand over Holger Rosenkrantz under Theologernes Angreb paa denne. Selv var han dog ivrig luthersk-orthodox, og han var en bestemt Modstander af enhver Slappelse i Religionstvungen, navnlig over for Katholikkerne, hvad der særlig viste sig i hans Modstand mod Hannibal Sehesteds Bestræbelser for at give Ikke-Lutheranere Bosættelsesret paa visse Steder i Norge. Men ogsaa almindelige videnskabelige og litterære Interesser besad han i ikke ringe Grad. Som Patron for Universitetet omfattede han dets Sager med Iver og interesserede sig ligeledes for Skolevæsenet; til større Reformers er hans Navn dog ikke her knyttet. Dertil kom det nøje Forhold, han stod i til Tidens lærde og Forfattere. Mænd som Caspar Bartholin, Simon Paulli, Ole Worm, Longomontan, Stephan Stephanius, Oluf Borch, Vitus Bering, Hans Mikkelsen Ravn og mange andre kappedes om at udtrykke deres Højagtelse for ham og modtoges Støtte af ham. Særlig Interesse havde han for dansk Historie; han medvirkede vistnok til Meursius' Indkaldelse til Sorø, han havde Manuskriptet til Ole Worms «*Monumenta Danica*» til Gjennemsyn, opfordrede Stephanius til at udarbejde Christian III's Historie, lod gjøre Uddrag af Kancelliets Akter til Brug for Bering, og Stephanius tilegnede ham sin Oversættelse af Svend Aagesen. Men ikke mindre Opmærksomhed viede han Retsvæsenet, og han har en stor Del af Æren for Reccessen af 1643.

Med Hensyn til de almindelige indre politiske Forhold forenede han en bestemt Tilslutning til den hidtidige Forfatning med varm Hengivenhed for Kongen. Hvor disse 2 Følelser kom i Strid med hinanden, betænkte han sig dog ikke paa at stille sig i Opposition til sin Herre, saaledes 1631 ved Spørgsmaalet om særlig Votering af de enkelte Rigsraader. Paa samme Maade maatte det ogsaa gaa over for den ydre Politik. Skjønt han fra sine diplomatiske Rejser maatte være særlig godt hjemme i disse Forhold, har han næppe nogen Sinde hørt til Christian IV's fortrolige Raadgivere paa dette Omraade. Han var vel enig med Kongen i at betragte Sveriges Magtudvidelse som i høj Grad farlig for Danmark, men saa vel hans Temperament som hans Overvejelse af

Sagerne gjorde ham til Modstander af enhver udfordrende Politik, hvad han viste baade med Hensyn til Hamborg 1630 og over for Sverige. Nogen skarp Partimand blev han dog i det hele kun i de Tilfælde, hvor han mente alt for meget stod paa Spil; som Regel optraadte han forsonende og mæglende mellem de forskjellige Anskuelser.

Den Tid, der brød frem med det svenske Fredsbrud 1643, bragte ham ikke blot Sorger paa Landets Vegne, men ogsaa personlige. Eiler Ulfeldt, der var forlovet med hans ældste Datter, Anne, faldt paa Kolberger-Heide, og 21. Dec. 1644 døde hans Hustru efter et langt Sygeleje. Kun faa Uger efter, i Jan. 1645, rejste han som en af Fredskommissærerne til Mødet i Brømsebro og var her ivrig for at gaa saa langt som muligt dels for at skille Nederlandene fra Sverige, dels for at komme til Forlig med selve denne Magt. I de Aar, der fulgte efter Fredslutningen indtil Christian IV's Død, hvor Rivninger mellem Personer og Partier naaede en saa stor Højde, var hans Stilling overordentlig vanskelig. Han kunde hverken billige Kongens Optræden baade mod enkelte adelige og mod hele Adelstanden med Hensyn til Lensvæsenets Omordning eller Corfits Ulfeldts og Hannibal Sehesteds Handlemaade. Ved flere Lejligheder viste sig her dog hans mæglende Indflydelse, saaledes i Striden mellem Kongen og Anders Bille og i, hvad der angik Ulfeldts Embedsstilling, og den har sikkert i det hele spillet en vis Rolle. Men det hindrede ikke, at han efterhaanden kom til at staa skarpere og skarpere saa vel over for sin Fætter Hannibal Sehested, med hvem han tidligere synes at have været gode Venner, men hvis norske Planer han nu misbilligede, som over for Ulfeldt, der i ham fandt en bestemt Modstander af sine Bestræbelser for en Overenskomst med Nederlandene om Sundtoldens Afløsning.

Havde allerede de sidste Aar af Christian IV's Regering været strænge for C. T. S., saa gjælder dette sikkert i endnu højere Grad om Resten af hans Liv. Hele den traditionsløse Uro, som prægede Frederik III's Tid, passede kun slet til hans Karakter og Anskuelser, og uden Tvivl er hans politiske Indflydelse stadig blevet mere og mere formindsket, selv om hans Embede medførte, at han ved vigtige Lejligheder optraadte som Regeringens Ordfører og særlig forelagde Propositionerne for Rigsraad og Stændermøder. Det er heller ikke muligt at komme til fuld Klarhed over hans personlige Stilling til mange af de brændende Spørgsmaal, saaledes

ikke om hans Meninger angaaende Haandfæstningens Indhold. Derimod kan det ses, at han har været en bestemt Modstander af Hannibal Sehested, saaledes navnlig paa Hyldingsmødet i Christiania i Avg. 1648, hvor han ved at anerkjende det norske Folks Valgret vilde modarbejde Forestillingen om Kongens Arveret og i det hele søge at trænge Fætterten tilbage. Foreløbig lykkedes dette dog ikke, men snart efter kom Hannibal Sehesteds Fald, som han uden Tvivl i selve Sagen, men næppe i Maaden, hvorpaa det skete, har glædet sig ved. Paa lignende Maade har hans Stilling vistnok været til Ulfeldts Fald; saa fortjent han end be- tragtede dette, har han sikkert med Bekymring været Vidne til de anvendte Midler og den Magt, Kongen i det hele 1651 opnaaede, ved at Aristokratiets 2 betydeligste Mænd bleve styrtede. Han stillede sig ogsaa nogle Aar efter i aaben Opposition til Kongen og Hoffet, i det han paa et Rigsraadmøde i Ribe 1655 foreslog at opfordre Frederik III til at vende tilbage til Kongeriget fra sit lange og ildesete Ophold paa Flensborghus. Uden Tvivl har han ligeledes kun med største Bekymring været Vidne til den krigersk- sindede Politik, som mere og mere fik Overhaand.

Det har derfor næppe været ganske efter hans eget Hjærte, naar han, der for øvrigt havde fulgt Prins Christian paa hans Hyldingsrejse 1655 i Danmark og 1656 til Norge, i Febr. 1657 holdt Aabningstalen ved det skæbnesvangre Stændermøde i Odense. Rejsen til Fyn blev tilmed skæbnesvanger for ham selv. Han var jo nu højt op i 60erne, og Vintervejret skaffede ham en Forkølelse, der udviklede sig til Sygdom. Han passede endnu en Tid sine Sager, men 12. Juli skrev han med stærkt rystende Haand for sidste Gang sit Navn under en Rigsraadsbeslutning. Uden Sorg saa han Døden i Møde; han følte selv, hvorledes Tiden var løbet fra ham — «jeg haver længe begyndt at dø fra Verden», skrev han i denne Tid imellem forskellige religiøse Betragtninger —, og han ønskede at fries for at se de Ulykker, som han forudsaa vilde vælte ind over Riget. Han døde 5. Avg. 1657. — Han skrev sig til Stovgaard (i Nærheden af Horsens), som han havde arvet efter Moderen.

Barsker, Ligpræd. ov. C. T. S. (1658). Universitetsprogr. ov. C. T. S.
Th. Sehested, Cantsler C. T. S. (1894).

J. A. Fridericia.

Sehested, Christian (Christen) **Thomesen**, 1664—1736, Søofficer, Overlanddrost, Søn af Axel S. til Stovgaard († 4. Dec. 1676)

og Øllegaard Thott og Sønneson af ovennævnte Kansler Chr. Thomesen S., er født 24. Avg. 1664 i Kjøbenhavn. Om hans Barndom er intet bekjendt; men allerede tidlig bestemtes han til Søen. 16 Aar gammel antoges han som Lærling i Marinen, 1682 gjorde han et Togt med Orlogsskibet «Neptunus», og Aaret efter gik han først med Fregatten «Charitas» til England, var derefter med Niels Juels Flaade paa dennes Admiralskib «Christianus V», gik senere atter til England med Fregatten «Sværmeren» og endelig paa Togt til Vestindien med Fregatten «Fortuna». Hjemkommen her fra drog S. ud «at forsøge sig», d. v. s. at prøve Lykken, i fremmed Tjeneste. Vi vide saaledes, at han 1685 tjente paa den hollandske Middelhavsflaade under Grev Stierum, men at han efter et Aars Forløb afgik her fra i Livorno, fordi det blev ham forbudt at studere Navigation undervejs, og at han der fra traadte i fransk Orlogstjeneste under Grev Sebbeville og kæmpede mod Tyrkerne; Aaret efter deltog han i Algiers Bombardement. Fra fransk Tjeneste rejste han i 1689 over Amsterdam hjem til Danmark, hvor han allerede 19. Marts 1687 var bleven udnævnt til Lieutenant; strax efter sin Tilbagekomst gjorde han først et Togt med Orlogsskibet «Mercurius», senere, ud paa Sommeren, deltog han paa «Christianus IV» i Admiral E. v. Stöckens bekjendte Troppetransport til England. 1690—91 var S. paa ny i hollandsk og fransk Tjeneste, blev derefter 24. Febr. 1691 udnævnt til Kapitajn, vendte hjem og blev s. A. Chef for Fregatten «Svenske Falk», der sammen med Fregatterne «Hvide Falk» og «Maagen» havde en højst æventyrlig Konvoirejse til Frankrig. Skibene bleve adsplittede i Storm, og S. kom først tilbage i Dec. med 150 Mand syge i Køjerne. Det paafølgende Aar var S. Chef for Fregatten «Hejren», der stationeredes som Vagtskib i Sundet; han lagde ved denne Lejlighed fortrinlig Konduite for Dagen over for fremmede Koffardiskippere, der ved at slutte sig sammen forgjæves søgte at trodse hans Befalinger, 1695—96, 97 og 99 førte han atter Fregatter («Hejren», «Pak an» og «Lossen») og havde da gjentagne Gange det Hverv at overføre vore egne og fremmede Gesandter fra Sted til andet; førstnævnte Aar ledsagede han ogsaa den unge Ulr. Chr. Gyldenløve paa dennes Uddannelsesrejse til Frankrig.

1697 avancerede han til Kommandørkapitajn og førte 1699 en Tid lang den kongl. Jagt «Elefanten». Under den store Krigs-udrustning 1700 var S. Chef for Orlogsskibet «Prins Carl» i U. C. Gyldenløves Flaade, der for øvrigt ikke kom til at spille nogen

afgjørende Rolle, da den hurtig blev indsluttet ved Kjøbenhavn af en engelsk-hollandsk-svensk Sømagt. Umiddelbart efter Fredslutningen besluttedes her hjemme Oprettelsen af et Søkadetkompagni, og strax ansattes S., der 1701 forfremmedes til Kommandør, som Chef for dette. Hans Begavelse, Energi og Dygtighed erholdt her en værdig Opgave at sysle med, og i mange Træk har hans Virkelyst netop paa dette Felt sat sig Spor, uagtet han dels ofte maatte overlade Korpsets Bestyrelse i andre Hænder, medens han havde andre Hverv at udføre, dels ogsaa mødte megen Modstand, særlig hos Holmens myndige Chef Admiral v. Stöcken. Som Kadetchef vedblev han formelt at virke indtil 1715, da Rosenpalm afløste ham, men var dog meget ofte fraværende, saaledes 1701—3, da han opholdt sig i Frankrig, hvorfra han skal have hjembragt værdifulde Tegninger af Bombarderfartøjer, der senere hen, da han kæmpede med Svenskerne ved Rygen, kom til god Nytte. Ved sin Tilbagekomst kastede S. sig med Iver over at reformere Søkadetternes Uddannelse, men havde herved et meget alvorligt Sammenstød med v. Stöcken, som i Hovedsagen vandt Sejer til Skade for Sagen; Riegels nævner, at S. var nøje forbunden med Fabrikmesteren O. Judichær ved denne Lejlighed, men heri har han Uret; disse Mænd vare tværtimod Modstandere. Derimod er det rigtigt, at han i Professorerne Ole Rømer, Rasch og Ramus havde god Støtte. — 1704 blev S. Schoutbynacht (Kontreadmiral), 1705 Medlem af en Kommission til Skibsbyggeriets bedre Indretning, Aaret efter indtraadte han tillige som Deputeret i Kommercekollegiet.

Ved Udbruddet af den store nordiske Krig kunde naturligvis en saa begavet, vel uddannet og energisk Person som S. ikke faa Lov at ligge ledig. Allerede ved Troppeoverførelsen til Skaane i Efteraaret 1709 spillede han en vigtig og smuk Rolle som Stabschef hos U. C. Gyldenløve. Det paafølgende Aar var han Chef først for Orlogsskibet «Louise», senere for «Havfruen», med hvilket han ud paa Efteraaret deltog i Søslaget paa Kjøge Bugt, da Huitfeldt sprang i Luften med «Danebrog». Det er fra S.s Journal for denne Dag, at vi vide, hvorlunde Huitfeldt, da der opstod Ild i hans Skib, gik til Ankers til Luvart for den danske Flaade for ikke at bringe Forstyrrelse i denne; S. var i Kampen den, der kom nærmest op under «Danebrog»; uden dog at kunne bringe det Hjælp. 1711 overtog S. efter Kongens eget Ønske Hvervet som Chef for en Eskadre paa 4 Orlogsskibe foruden nogle mindre; med denne afgik han til Norge og underlagdes General Løvendal.

Efter S.s eget Opgivende skal han paa dette Togt have opbragt svenske Priser til et Beløb paa 60000 Rdl., men erholdt kun en Fjerdedel af de ham lovlig tilkommende Prisepenge. Ud paa Efteraaret afgik han til Stralsund, der belejredes af et kombineret dansk-russisk-preussisk Korps. Han tog med sin Styrke Post ved Barth for at kunne hævde Forbindelsen mellem Rostock og den danske Lejr, forjog Fjenden og frelste 25 Transportskibe fra at falde i Svenskernes Hænder.

Dette var Begyndelsen til de Bedrifter, hvormed S. har for-
eviget sit Navn i vor Søkrigshistorie, og som endte med, at Stral-
sund blev fuldstændig indesluttet fra Søsiden og maatte overgive
sig; han optraadte ved denne Lejlighed som en Taktiker af høj
Rang og tillige som en Anfører, der i lige høj Grad og trods
Kongens Unaade kunde vise Taalmod og Energi, eftersom For-
holdene krævede det. En detailleret Redegjørelse for Operationerne
her, som trak ud lige indtil 1715, vilde føre for langt; følgende skal
derfor kun antydes. 1711 maatte S. opgive sit Maal, da det lykkedes
Svenskerne at faa Artilleri overført, medens det danske General-
kommissariat ikke gjorde sin Pligt. 1712 kæmpede han heldig
mod den svenske Chef Kommandør Henck, efter at en Styrke var
bleven ham tildelt, hvormed han forholdsvis let kunde optræde paa
Lavvandene inden for Rygen; efter at flere Sammenstød havde
fundet Sted, maatte Henck endelig 17. Avg. trække sig ind under
Stralsunds Kanoner; men ud paa Vinteren opgave de allierede dog
atter de vundne Fordele, saa at S.s Sejer blev uden Betydning.
1713 var S. først beskæftiget med at blokere Fæstningen Tønning,
hvori Grev Magnus Stenbock med den svenske Hær, der sejrede
ved Gadebusch, bagefter havde søgt Tilflugt. Efter Stenbocks
Overgivelse i Oldenswort 16. Maj maatte S. skynde sig til Kjøben-
havn, hvor man frygtede for et svensk Angreb fra Søsiden, og hvor
han var meget virksom med Forsvarsforanstaltninger, i hvilken An-
ledning han forfremmedes til Viceadmiral. Aaret 1714 forløb uden
store Krigsbegivenheder i Norden, men da Carl XII tidlig det
paafølgende Aar uventet indtraf til Stralsund, kom der atter Fart
i de allieredes Foranstaltninger. Efter at den svenske Flaades
Fortrav var blevet ødelagt af Gabel paa Kolberg Red i April,
afsendtes S. paa ny til Rygen, dækket af den danske Hovedflaade
under Raben; det lykkedes imidlertid den svenske Flaade at af-
skære S. fra hans Kollega, og i nogle Dage var han derfor i en
meget farlig Stilling, men han manøvrerede meget forsigtig, fik

desuden Hjælp af Preusserne fra Landsiden, og da det endelig 8. Avg. var lykkedes Raben at drage den svenske Hovedflaade bort fra Farvandet om Rygen, fik S. atter Luft og kunde nu gaa angrebsvis til Værks. Efter flere anstrængende Dage og under ideelige Kampe lykkedes det ham endelig 24. Sept. at rense Farvandene for de svenske Orlogsmænd, der under Kapitajn Paul Unbehaven havde gjort tapper Modstand; i Nov. derefter overførte han 18000 Mand til Stresow paa Rygen, Stralsund blev nu fuldständig indesluttet og maatte 23. Dec. kapitulere. 19. April 1716 faldt ogsaa Wismar, og hermed vare da Svenskerne ganske fordrevne fra deres tyske Provinser. S. blev som Belønning for sin gode Tjeneste forfremmet til Admiral og erholdt desuden Danebrogssordenen.

Til Trods for sin umiskjendelige Dygtighed og Nidkjerhed blev denne udmærkede Mand ingenlunde skattet efter Fortjeneste af Frederik IV, hvis Mistænkksomhed mod alle Medlemmer af den gamle danske Adel var alt for indgroet til, at den kunde overvindes. Kongen gik endogsaa saa vidt, at han i sit politiske Testamente til Tronfølgeren udtaler følgende Ord: «Zum Chef für die Cadetten . . . muss niemals einer von der dänischen oder holsteinischen Noblesse genommen werden, und eben darum haben wir den Admiral S. in solcher Charge nicht länger behalten wollen . . . insonderheit weil er ein raffinirter, malicieuser und intriganter Mensch ist, der die Jugend nichts als bösse Princippen beibringt.» Det var i Sandhed en højst uretfærdig og haard Dom, han her fældede, men Fremtiden viste ogsaa, at han tog fejl, og at han hver Gang, det senere kneb for ham, alligevel maatte tage Tilflugt til S.s Dygtighed og Fædrelandskjerlighed. Selv om S. har haft sine Fejl (den franske Gesandt Camilly skriver saaledes om S.: «il est sujet au rien, et quand sa tête se chauffe, il est infiniment dangereux»), var der dog ingen Mening i, at S. efter 1716 ingen Virksomhed mere fik ved Flaaden, men at han i Steden for 1718 udnævntes til Gehejmeraad og Overlanddrost i det lille Hertugdømme Oldenburg. Ogsaa i denne Virksomhed gjorde han imidlertid fortrinlig Fyldest og har indlagt sig store Fortjenester ved Opførelse af Diger til Beskyttelse mod Havet, hvilket Arbejde han tilendebrogte 1725.

Efter Krigen, der havde blottet mange Fejl ved Administrationen, blev S. tillige med Baron Chr. Rantzau tilforordnet at tage Sæde i den saakaldte Marinekommission, der skulde undersøge en Del formentlige Misbrug, som under Gabels Bestyrelse havde ind-

sneget sig. Betænkningen, der afgaves 1727, havde til Følge, at Gabel blev afskediget; dog ansattes han kort efter som Stiftamtmand i Ribe; haardere gik det ud over Holmens Chef og Fabrikmester Ole Judichær (VIII, 554), der dømtes til at have sit Embede forbrudt. Da politiske Skyer i 1736 atter trak op over Danmarks Himmel, var det paa ny til den erfarne S., at man maatte tage sin Tilflugt. Han kaldtes til Kjøbenhavn for at give sine Raad, men naaede ikke at udføre dette Hverv. 13. Sept. døde han ugift i Oldenburg. Hans Lig bisattes senere i Aarhus.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Hofman, Dsk. Adelsmænd III. Steenstrup, Dansk Maanedsskr. 2. R. I. Danske Saml. III, 272 ff. E. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 I. Halem, Gesch. des Herz. Oldenburg III.

C. *With.*

Sehested, Christoffer, 1628—99, Gehejmerraad, Søn af Cai S. († 1644) til Petersdorf og Mönchneverstorf i Holsten og Anna Godskesdatter Ahlefeldt († 1645), Enke efter Diderik Blome, har formodentlig faaet en omhyggelig Uddannelse, bl. a. ved Rejser i fremmede Lande; men intet sikkert vides om hans Ungdom, før han som Hofjunker traadte i Frederik III's Tjeneste og vandt dennes Tillid, saaledes at det betroedes ham at føre de hemmelige Forhandlinger med Kejsershoffet i Wien i Begyndelsen af 1657 angaaende et eventuelt Forbund med Kejseren under den kommende Krig med Sverige. S. nævnes senere som Overskjænk, og 1662 blev han udnævnt til Hofmarskal hos Kongen, efter hvis Død 1670 han blev Amtmand over Skanderborg og Aakjær Amter, en Forflyttelse, der var ledsaget af en kongelig Gave paa 300 Tdr. Hartkorn Jordegods, deriblandt Øen Endelave. Desuden fik han 1672 Skanderborg Amt i Forpagtning paa 6 Aar fra 1671 at regne, hvilket Forhold 1677 fornyedes for et lignende Tidsrum. Paa Skanderborg sad S. til Slutningen af 1679 med et Par Afbrydelser, først i 1674, da han, der ansaa sig selv for næsten «afdød fra Verden og dens Anliggender», pludselig kaldtes til Kjøbenhavn for som den danske Regerings befuldmægtigede at gaa til Warschau med den Opgave at sætte Valget af Prins Jørgen, hvem han 1669 havde ledsaget paa en Udenlandsrejse, til Polens Konge igjennem (s. IX, 15 f.). Foruden at han talte godt Latin, havde han, efter den svenske Gesandts Beretning, det Fortrin, at han havde været Resident i Wien og kjendte de polske Forhold. Han gjorde da heller ikke sin Ven Griffenfelds Tillid til Skamme, og det var ikke hans Skyld, at Resultatet ikke blev det forønskede. 1679 sendtes S.

til Lund, hvor han som dansk Kommissær førte de indledende Fredsforhandlinger. Fra den skanderborgske Ubemærkedhed befriedes S. definitivt, da han 1679 udnævntes til Etats- og Admiralitetsraad og vistnok samtidig til Deputeret i Søetatens Kommissariat, hvormed til Tider Kommissariatet for Landetaten var forenet, i hvilket S. da ogsaa fungerede. Det synes, som han har haft betydelig Indflydelse paa Marinens Styrelse. Desuden anvendtes hans Erfaring jævnlig i Kommissionerne i Raadstuen for Slottet (1691—92). 1684 fik han Danebrogsordenen, og omtrent fra samme Tid kaldes han i Regelen Gehejmeraad. Han døde 31. Maj 1699. Foruden sin Gaard paa Amager-torv ejede S. Nislevgaard i det nordlige Fyn, som han fik ved sit Giftermaal 1658 med Merte Urne (f. 1631 † 28. April 1706), Datter af Sivert U. til Raarup og Helvig Lindenov. Sit Jordegods forøgede S. meget betydelig, dels ved Kjøb og Mageskifter, dels ved kongelige Gaver af Kirketiender m. v. Hovedgaarden Gjerskov erhvervede han 1686 med Tilladelse til at lægge den under Nislevgaards Taxt. Den samme solide Dygtighed, han viste som Embedsmand, lagde han ogsaa for Dagen i sine private Forhold. Hans Søn var den ovfr. anførte Gehejmeraad Christian S.

Aarsberetn. fra Geheimearch. V, 97 ff. Brasch, Det polske Kongevalg. Fridericia, Adelsvældens sidste Dage S. 238 ff. Trier, Gaarden Nr. 8 Amager-torv S. 20.

G. L. Wad.

Sehested, Claus, —o. 1566, til Spandet, var Søn af Sivert S. til Kriseby og Mette Ditlevsdatter v. Thienen. Han nævnes første Gang 1523, da han for sin Fader gav Møde ved Hyldingen paa Gottorp; siden fik han af Bispen i Ribe Iver Munk Brev paa Hvolgaard, vistnok som en Følge af, at han havde ægtet dennes Frænke Lisbet Thomesdatter Juel, men da Bispen uden skjellig Aarsag atter fratog ham dette Len, maatte han til Forlig udvirke, at C. S. af Kongen fik Korsbrødregaard i Ribe i Forlening. 1547 fik C. S. endog af Kronen Skjøde paa denne Ejendom. Efter Frederik I's Død sluttede han sig strax til Hertug Christian, fulgte Hr. Johan Rantzau paa Togene i Jylland og Fyn og var bl. a. betroet at føre den fangne Skipper Clement fra Aalborg til Kolding. Alt 1530 havde han faaet Ventebrev paa efter Hr. Predbjørn Podebusks Død at maatte indløse Riberhus Len og beholde det uafløst i sin og sin Hustrus Levetid, men ikke desto mindre forlenedes dette Slot alt før Hr. Predbjørns Død til Hr. Johan Rantzau, og C. S. maatte tage til Takke med fra 1537 at være

først dennes og siden Eftermanden Henrik Rantzaus Foged paa Slot-
tet. Dog maa han have været en Mand af ikke ringe Anseelse, thi
da Kongen 1539 agtede sig udenlands, var C. S. en af de 6 Adels-
mænd, som fik Jylland i Befaling. Endelig 1542 fik han Riberhus
i Forlening og tillige Semgaard, men fratraadte dog alt igjen 1550.
Af Korsbrødregaards Tilliggende, som var blevet ham tilskjødet
før Afstaaelse af hans Hustrus Livsbrev paa Riberhus, oprettede
han en Hovedgaard i Spandet. Han levede endnu 17. Nov. 1566;
hans Hustru døde 28. Okt. 1565. *Thiset.*

Sehested, Claus, —1648, til Højgaard, Søn af Alexander
S. til Guldstein og Margrethe Clausdatter Ahlefeldt og Sønnesøn
af nedennævnte Jørgen S., kom 1627 i Sorø Skole, var 1635—36
Hofjunkker, blev derefter Hofmarskal hos Erkebispem af Bremen,
der 1641 anbefalede ham til sin Fader, Kong Christian IV, til at
erholde et Len i Danmark. Han blev da ogsaa 1643 forlenet med
Hindsgavl, hvis Bønder, dog uden at faa Medhold, klagede over
hans Lensstyrelse. 1648 blev han tilsagt til Kroningen og skulde
ved den Lejlighed opvarte Hertugen af Brunsvig, men alt i de
sidste Dage af s. A. kom han ulykkelig af Dage, i det han paa
en Jagt ved at slaa med sin Bøsse efter en Ræv tilføjede sig et
Vaadeskud, hvoraf han 9 Dage efter døde. 1642 havde han tro-
lovet og siden ægtet Christence Hansdatter Lindenov († 1681),
Enke efter Axel Gyldenstjerne til Tim, med hvem han fik Tim,
Ørslevkloster og Strandet. Deres Ægteskab var barnløst. *Thiset.*

Sehested, Frantz Vilhelm, 1722—87, Officer, Søn af nede-
nævnte Generallieutenant Ove Ramel S. i dennes 1. Ægteskab, var
født 11. Dec. 1722, blev 1746 Lieutenant ved 1. søndenfjældske
Dragonregiment, ved hvilket han forblev staaende hele sin Tjeneste-
tid. Han blev 1749 Kapitajnlieutenant og fik s. A. Kapitajns Ka-
rakter, 1750 virkelig Kapitajn og Kompagnichef, 1757 Sekondoberst-
lieutenant (uden først at have været Major) og 1761 Oberst og
Chef for Regimentet efter Faderen, som da tog sin Afsked. S.,
der 1752 var udnævnt til Generaladjutant, tog allerede 1773 Afsked
efter kort forud at være avanceret til Generalmajor. — S. boede
som Regimentschef paa Chefskvarteret Brotnov, flyttede senere til
sin Ejendomsgaard Stormoen ved Drammen, men solgte 1774 denne,
efter at han s. A. ved Avktion i Stiftamtmand C. H. Storms Kon-
kursbo havde kjøbt Oslo Ladegaard med underliggende betydelige

Jordegods i og ved Oslo. Her forblev S. boende til sin Død, der indtraf 20. Marts 1787, og efter ham hans Enke, til hun 1806 solgte Godset, der saa blev udstykket. S. var 2 Gange gift: 1. (1755) med Anne Barbara f. Løvenskiold (f. 1735 † 25. Febr. 1774), Datter af Kancelliraad Herman Leopoldus, adlet Løvenskiold, og Margrethe f. Deichman; 2. med Stincken f. Meincke, Datter af Kammerraad Hilmar M. og 1. Hustru, Cathrine f. Møllmann. — S. og hans 2. Hustru oprettede 1778 ved Legat en Fattigstue i Oslo, hvori 4 fattige kunde optages.

Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner. Collett, Gamle Christiania-Billeder.
C. O. Munthe.

Sehested, Hannibal, 1609—66, Statholder i Norge og Rigs-skatmester, blev født paa Slottet Arensborg paa Øsel, hvor Faderen, Claus Maltesen til Højris, da var Lensmand; uden Tvivl stammer hans Fornavn, der ikke tidligere kjendtes inden for den danske Adel, fra den fremmede Ø; Sehested-Navnet antog han ligesom hans Brødre efter Vaabenets Lighed med den holstenske Slægt Sehesteds. Da Faderen døde 1612, fulgte han Moderen, Anne Nielsdatter Lykke († 1645), til Familiens Besiddelser i Jylland, Højris og Nøragergaard, til hvilken sidste Gaard han senere skrev sig, skjønt han 1640 solgte den til sin Broder Mogens. Om hans Opdragelse og Ungdom vide vi ellers intet, førend han 1629 kom til Sorø Akademi. Kort efter rejste han udenlands, til England, Frankrig, Holland og Tyskland, og blev efter sin Tilbagekomst Hofjunker hos Christian IV 1632. Han fik dog efter nogen Tids Forløb Til-ladelse til en ny Udenlandsrejse, der denne Gang gik til Italien og Spanien og varede i 2—3 Aar. Hjemkommen fik han hurtig et Bevis paa Kongens Tillid. I Begyndelsen af 1636 betroedes der ham en Sendelse af ikke ringe Vigtighed til Axel Oxenstjerna i Wisnar; han skulde ikke alene virke for Afholdelsen af et Fredsmøde i Lybek, men ogsaa søge at vinde den svenske Rigskansler for Planen om et Ægteskab mellem Kongens Søn Hertug Frederik og Dronning Christina. Skjønt ingen af Delene lykkedes, stod han dog fast i Christian IV's Gunst. 1636 kom han til at høre til de udvalgte, hvem Kongen bestemte til sine Svigersønner, i det han trolovedes med hans 10 Aar gamle Datter Christiane (III, 556), og s. A. blev han Hofmester hos hendes Broder Valdemar Christian. 1637—39 ledsagede han nu denne paa hans Rejse gjennem Holland, de spanske Nederlande og Frankrig til Italien og hjem

over Frankrig og England. Efter Hjemkomsten fratraadte han Hof-tjenesten og forlenedes i Steden derfor 1639 med Tranekjær og 1640 med Baahus. I Maj 1640 blev han Medlem af Rigsraadet.

I mange Henseender var han vistnok allerede nu udviklet til den Mand, han senere viste sig at være. En hurtig og skarp Intelligens, en bred Verdenskundskab, en sikker Evne til at udnytte Øjeblikket, en vis Storladenhed i Ideer og Planer forbandtes med Menneskeforagt og en Mistænksomhed, der altid anede Fjender, men tillige med en voldsom Higen efter Velvære, Overdaadighed og Glans og en fortærende Tragten efter Magt, Ære og ikke mindst efter Penge, som til sine Tider kunde faa Herredømmet over hans Klogskab. Han var ikke i Tvivl om, at Vejen til alle disse Goder laa i Kongens Gunst. Han smigrede for ham og forsikrede ham, at han vidste, at alt hans «udvortes Væsen» kun beroede paa den Kredit og Avtoritet, som Herren meddelte sine Tjenere, og der var den personlige Sandhed i disse Ytringer, at hans politiske Sympathier gik i Retning af en stærk Statsmagt og en stærk Kongemagt, for saa vidt som denne kunde forenes med hans egen Indflydelse og hans egen Rigdom. Den Vanskelighed, som laa for ham i hans Ægteskab med en Datter af Kongens forskudte Hustru, søgte han at løse ved foreløbig at være rede til at ofre Kirstine Munk, naar Christianes Rettigheder som Kongedatter alligevel kunde sikres. Hvad hans egen Fremtid angaar, tænkte han sig den for Tiden som Diplomaten og som Udenrigsministerens.

Det syntes ogsaa at skulle komme saaledes. I Sommeren 1640 betroedes der H. S. en vigtig Sendelse. I Spidsen for en stor og pragtfuld Ambassade afrejste han til Spanien for at ordne forskellige Tvistepunkter, der vare Rigerne imellem, og komme overens med den spanske Regering om Aftaler, der skulde fremme den danske Handel, særlig Glückstadts, og give Hamborgs økonomiske Stilling et Dødssaar. Sendefærden blev vanskelig og lang; men til sidst lykkedes det H. S. at opnaa visse Fordele og faa afsluttet en Handelstraktat, der ganske vist langtfra fik den ventede Betydning, men dog syntes at love godt. Først i Maj 1641 forlod han Madrid og vendte over Frankrig, England og Brüssel tilbage til Danmark. Her afgav han sin Beretning til Kongen og benyttede Lejligheden til tillige at udvikle for ham, hvilken diplomatisk Erfaring han nu sad inde med. Han fik ogsaa i Sept. s. A. Lejlighed til at optræde som Kongens Raadgiver i udenlandske For-

hold, i det han under et Besøg i Glückstadt anbefalede ham Eftergivenhed ved Forhandlingerne med de nederlandske Gesandter i Stade. Men trods alt dette blev foreløbig hans Gjerning ikke en Diplomats eller Udenrigsministers.

I April 1642 udnævntes han nemlig til Statholder i Norge, hvormed fulgte Forleningen med Akershus, og 6. Nov. s. A. fejrede han sit Bryllup paa Kjøbenhavns Slot under stor Pragtudfoldelse fra Kongens Side. Der begyndte nu den betydningsfuldeste Periode i hans Liv. Hans store Begavelse viste sig fra en hel ny Side, i det han fik Lejlighed til at udfolde et Forvaltnings- og Organisationstalent, forenet med en reformatorisk Iver, der satte ham i ubetinget første Rang mellem hans Samtids danske Adel, og som lod hans Styrelse af Norges Anliggender blive til en ny, om end kortvarig, Æra i dette Riges Historie. Hidtil ret fremmed for Forholdene her oppe trods sin Stilling som Lensmand over Baahus erhvervede han sig et nøje Kjendskab til dem ved hyppige Rejser rundt om i Landet, ved Undersøgelser af Supplikker og Klager og ved Indkaldelse af Stændermøder. Han satte det først som sin Opgave at udvikle Norges materielle Hjælpekilder, interesserede sig navnlig for Bjærgværksindustrien og Samfærdselsmidlerne, men søgte ved Siden heraf at omordne Skatte-, Rets- og Forsvarsvæsenet. Hans Tanker gik dog videre; hans Attraa var at skaffe Norge og dermed ogsaa sig selv en selvstændigere Stilling over for Danmark, end Tilfældet hidtil havde været.

Da standsede Begivenhederne for en Tid hans Reformgjerning, i det den svenske Krig fra Dec. 1643 gav ham nok at gjøre. Han udfoldede under den en betydelig Virksomhed dels med at ordne det norske Forsvar, dels ved Angreb paa Sverige. Det første af disse var rettet mod Værmeland og særlig mod Morast Skanse; men staaende foran denne fik han i April 1644 Befaling til at rykke frem mod Gøtaelven for at støtte et Angreb af Kongen med Flaaden paa Gøteborg. Han indesluttede ogsaa denne Stad fra Nord-siden og opkastede en Skanse, kaldet Gøtenbrille, paa Hisingen. Angrebet blev dog opgivet og Skansen atter ødelagt, da Christian IV maatte sejle til Nordsøen for at møde Louis de Geers Flaade; inden sin Afrejse gav Kongen imidlertid H. S. Generaldirektionen over Militsen i Norge og Ratifikation paa de Forholdsregler, han havde truffet og maatte træffe. I Juli gjorde han et nyt forgjæves Forsøg paa Gøteborgs Indtagelse. Nogen Tid efter foretog han en Rejse til Throndhjem, og i Nov. faldt han paa ny ind i Værme-

land, hvor Morast Skanse blev indtaget, store Strækninger brandskattedes, og en større Træfning vandtes ved Nysaker. H. S. nærrede store Forhaabninger om yderligere Fremrykning imod det indre Sverige, men bestemte sig dog i Begyndelsen af 1645 til i Stedet at vende sig mod Syd og igjennem Dalsland trænge ind i Vestergötland; men ogsaa dette Tog blev uden videre Resultat.

Om end H. S. ved de forskellige militære Foretagender har den Fortjeneste at have holdt de norske Grænser dækkede, kan der dog næppe være Tvivl om, at han savnede virkelige Hærfører-evner, hvad der blev til Ugunst for hele hans Angrebsvirksomhed. Selv var han tilbøjelig til at lægge Skylden dels paa de norske Bønders Vrangvilje, dels paa at han ikke fik Understøttelse fra Danmark. Han havde allerede ved Krigens Udbrud forestillet Kongen Nødvendigheden af at sende ham Hjælp baade af Officerer og af Krigsskibe. I Foraaret 1645 kom han til Kjøbenhavn og forlangte nu særlig, at Flaaden skulde sendes til Norge. Dette gav Anledning til et Sammenstød mellem ham og Flertallet af Rigsraadet, der modsatte sig det. Men han havde Christian IV's Øre, og Rigsadmiralen Ove Gjedde blev sendt nord paa med en Eskadre; Togtet endte dog uheldig. Ud paa Sommeren foretog H. S. et nyt Angreb paa Vestergötland, satte sig en Tid fast paa Hisingen, men maatte forlade denne Ø for at møde et Angreb af Svenskerne paa Baahus. Da kom Efterretningen om Freden i Brömsebro.

I den følgende Tid gjenoptog H. S. sin norske Reformvirksomhed, og Aarene 1646—47 bleve de stolteste i hans Liv. Han fortsatte Arbejdet paa Landets Opkomst og stræbte nu bl. a. at forøge dets Kapitaler og forbedre dets Handel ved at udvirke Religionsfrihed for fremmede, der vilde nedsætte sig paa flere angivne Pladser. Men jævnsides hermed gik et systematisk Arbejde paa Gjennemførelsen af en større Uafhængighed for Norge og for ham selv paa Bekostning af den danske Centralforvaltning, og det lykkedes ham ved sin Indflydelse hos Christian IV at naa langt i denne Retning. Han fik nu ogsaa for Fredstid Generalkommandoen over den norske Militærs med Ret til at ind- og afsætte Officererne, han fik Tilladelse til Oprettelsen af en særlig norsk Flaade paa 30 Defensionsskibe, og han opnaaede især en meget større Raadighed over de norske Finanser. 1646 samtykkede Kongen i, at Halvdelen af de norske Skatter maatte forblive i Norge til Afbetaling af dette Riges Gjæld og til Dækning af Udgifterne til

Forsvarsvæsenet, og 1647 udvidedes dette til at gjælde alle Skatter. Hertil kom saa Oprettelsen af et norsk Generalkommissariat, som skulde være et Slags Rentekammer, der skulde modtage og bestyre alle Norges Indtægter, baade dem, der som Skatterne skulde forblive i Landet og udgives efter Statholderens Ordre, og dem, der som Lensafgifterne og Toldintraderne skulde sendes til Danmark. Rimeligvis har H. S. ved Siden heraf begunstiget Tanken om, at Norge var Kongehusets Arverige. Men han var ikke den Mand, der vilde lade sig nøje med den Gavn, den ny Ordning kunde bringe det af ham styrede Land; ikke mindre saa han paa sin egen Fordel. Fra Maj 1647 lod han sig tilstaa det store Akershus Len kvit og frit uden Afgift. Og han benyttede sin Stilling og sine Penge til Indkjøb af norske Hovedgaarde, af Sav- og Bjærgværker og skaffede sig Privilegier derpaa; til Erstatning for Krav paa Kronen fik han desuden i de følgende Aar meget af dens Gods udlagt.

H. S. kunde takke sit eget Initiativ og sin Konges Gunst for alt, hvad han havde naaet. Men inden for en stor Del af hans Fæller i Rigsraadet og i den danske Adel rugede den største Misfornøjelse dermed, og mest af alle gjaldt dette om hans Svoger Corfits Ulfeldt. Det er ikke muligt at bestemme, paa hvilket Tidspunkt og fra hvilken umiddelbar Anledning Uenigheden mellem ham og H. S. skriver sig; kun saa meget er vist, at der temmelig tidlig har udviklet sig mellem dem en Skinsyge og Mistillid, som der vel til sine Tider kunde dækkes over, ved at de i Fællesskab maatte optræde som Forsvarere af deres Hustruers Rettigheder, men som i Virkeligheden var fuld af Glød og Lidenskab, og som fik sit betegnende Udtryk deri, at H. S. med Hentydning til hans Fornavn i den Ulfeldtske Kreds gik under Navnet Carthago, det Carthago, der var Fjenden, sikkert ogsaa det Carthago, som man ønskede at knuse. Nu i 1647 var det særlig Udvidelsen af H. S.s Magtfulde i Norge, der krænkede Ulfeldt, fordi den direkte berørte hans Embede som Rigshofmester, og en Kamp udbrød mellem de 2 højeste Statseembedsmænd. Omstændighederne vare ikke gunstige for H. S. Skjønt han personlig ingen Interesse havde for Kirstine Munk, maatte han for sin Hustrus Skyld i alt Fald delvis gaa mod Kongen under dennes netop da saa voldsomme Optræden mod den forskudte Ægtefælle, og om end han selv var stemt for en Forøgelse af Statsindtægterne gennem en Forhøjelse af Lensafgifterne, var han i hvert Tilfælde for klog til at

ville forbinde sig med Kongen i hans større Planer om Lensvæsenets Omordning. Paa Grund af hele den politiske Stillings Indviklethed led han et Nederlag sammen med Kongen ved det store Opgjør i Nov. 1647, i det Ulfeldt fik sat igjennem, at de norske Lensmænd for Fremtiden skulde sende deres Afgifter samt Toldintraderne umiddelbart til Rentekammeret i Kjøbenhavn og ikke til Akershus; dog skulde Skatterne forblive i Norge og anvendes af Statholderen paa den tidligere bestemte Maade.

Faa Maaneder efter døde Christian IV, og H. S.s Stilling blev derved foreløbig kun vanskeligere under Rigsraadets Mellemregering. Han kom til Kjøbenhavn i April 1648 og gik strax sammen med sine Svogre i Bestræbelserne for at gennemføre Anerkjendelsen af Kirstine Munks Ægteskab. Men Hovedsagen for ham var dog ved klog Eftergivenhed i Retning af Nedsættelse af det norske Militærbudget at hindre, at Haandfæstningen, som det paatænkte af hans Modstandere, kom til at indeholde Bestemmelser, der vare direkte rettede mod den norske Statholders Selvstændighed. Da dette var lykkedes, rettede han sin Opmærksomhed paa at vinde den ny Konge. Med den størst mulige Pragtudfoldelse modtog han Frederik III ved hans Hyldingsrejse til Christiania i Avg. 1648, og han opnaede ogsaa at faa stadfæstet den Myndighed, han havde beholdt tilbage i Nov. 1647, ligesom han ogsaa i Nov. 1648 blev Ridder. Der var i Virkeligheden ogsaa ret vægtige Tilknytningspunkter mellem ham og Frederik III; thi Kongen var ikke ubekjendt med hans monarkisksindede Tankegang og nærede Sympathi for hans Bestræbelser for Norges større Selvstændighed, fordi han kun nødig vilde opgive Tanken om Dynastiets Arveret til dette Rige. Men endnu var Frederik III's Magt kun ringe, og H. S. saa klart den Fare, der truede ham selv fra den danske Adel. Modstanden imod ham kom ogsaa hurtig paa ny frem i Rigsraadet, ledet af Rigsmarsken Anders Bille, der forlangte yderligere Nedsættelser i de norske Hærudgifter for at kunne benytte de norske Indtægter i Danmark, og den havde den Misfornøjelse til Baggrund, der i det hele var fremkaldt ved H. S.s Selvstændighedstragten og hans Udbyttten af Akershus Len. Og hertil kom en stadig større Mistanke om, at det ikke forholdt sig rigtig med det norske Generalkommissariats Regnskabsaflæggelser, en Mistanke, som efterhaanden ogsaa fik Indpas hos Kongen og forenede sig med den Tanke hos ham, at det trods alt kunde være en Fordel for ham, hvis H. S. som den mægtigste

Mand inden for Aristokratiet næst Ulfeldt blev knækket eller i alt Fald tæmmet.

H. S. var som sædvanlig klog nok til at tilbyde visse Indrømmelser med Hensyn til Hærudgifterne, og Kongen gik i Okt. 1649 ind paa at slaa dem fast paa Trods af Rigsraadets yderligere Krav, men billigede samtidig, at dette skulde gennemse Regnskaberne. Misstemningen imod H. S. standsedes dog langtfra her ved, heller ikke ved et skarpt Forsvarsskrift, som han i Avg. 1650 forelagde Rigsraadet. I Nov. optraadte Anders Bille endog med et ligefremt Anklageskrift imod ham. Hans Skæbne afgang imidlertid af Regnskabsundersøgelsen. Foreløbig var denne kun rettet mod hans Generalkommissærer, men da den fornemste af disse, Niels Lange, erklærede, at han kun havde efterkommet Statholderens Ordre, blev det fra Begyndelsen af 1651 denne selv, der stod for Skud. Slag i Slag fulgte nu Begivenhederne. Udvalgte Rigsraader fremlagde en Undersøgelse, der viste Regnskabernes grænseløse Forvirring og gjorde bevidste Underslæb højst sandsynlige. Strax efter greb Kongen ind. H. S. blev stævnet til at møde for Herredagen i Maj og svare til Mislighederne i hans Styrelse, og en Anklageakt forfattedes, der gik ud paa, at han skulde erstatte den Kronen tilføjede Skade og undgjælde som Kongens utro Mand. Men trods dette anbefalede Frederik III, ledet af de før omtalte dobbeltvirkende Hensyn, endnu Rigsraadet en mindelig Afgjørelse, og Raadet selv stod vaklende. Da indtraadte der i Juni pludselig en afgjørende Vending, vistnok fremkaldt ved, at Kommissærer, der vare sendte til Norge for at undersøge Forholdene, afgave en Beretning, der godtgjorde, at H. S. ikke havde gjort Regnskab for over 90000 Rdl. oppebaarne Skatter. Vel under Indtrykket heraf knækkede den anklagede pludselig sammen, tilstod at have begaaet Forseelser og tilbød at opgive sit Embede og sit Len i Norge og give Afkald paa det til ham udlagte Krongods m. m.; for øvrigt indstillede han Sagen til Rigsraadets Mægling. Han havde haft den rigtige Følelse, at Raadet nu var tilfredsstillet, og at det ikke ønskede at ydmyge en af dets fornemste Mænd mere end nødvendigt. Raadet gjorde ogsaa med nogle Ændringer hans Forslag til sit. Men samtidig brød en anden Indflydelse igjennem ved Hoffet, muligvis ledet af en personlig Fjende af ham, Hertug Ernst Günther af Sønderborg, og denne Indflydelse fik Magt over Kongen. For at opnaa Tilgivelse maatte han 24. Juni 1651 undertegne en Erklæring, hvorved han foruden det tidligere Tilbud opgav sin

Stilling som Rigsraad og afstod ogsaa sine private Godser i Norge til Kronen.

Han var styrtet. At han havde forskyldt sit Fald, kan ikke være tvivlsomt. Men han havde næppe besveget Kronen for saa stort et Beløb, som han maatte ofre til den. Værdien af det afstaaede Gods synes at have beløbet sig til over 226000 Rdl. Hvad han havde tilbage, var væsentligst hans Løsøre, som han opgav til Værdi af 60000 Rdl., og sine udestaaende Fordringer, for en stor Del paa Kronen; Gods i Danmark har han vistnok ikke besiddet paa denne Tid. Men hans Stilling forværredes ved en betydelig Gjæld. Sikkert have hans Udgifter i hans Velmagtsdage været overordentlig store.

Men hans Unaadesdage fik dog et ganske andet Præg end Corfits Ulfeldts, der samtidig gik sin Skæbne i Møde. De fik det ved, at Kongens Holdning over for ham hurtig mildnedes noget — allerede i Nov. 1651 fik han Tilladelse til at rejse til Udlandet og Løfte om en aarlig Pension paa 4000 Rdl. —, og de fik det navnlig ved, at han aldrig gav sig hen til en Trods, der kunde umuliggjøre hans Gjenindsættelse i hans Værdigheder, den Gjenindsættelse, som han stadig havde for Øje, og som han i de nærmest følgende Aar atter og atter stræbte at naa ved at søge om Naade. Imidlertid var hans Stilling alt andet end gunstig; hans Pengeforhold vare i den største Uorden, han kom paa spændt Fod med sin Hustru, med Kirstine Munk og sine Svigerinder og var uden nogen som helst Ven. Han flakkede ogsaa om fra Sted til Sted, kom enkelte Gange til Danmark, men opholdt sig foreløbig mest i Nordtyskland, hvor han søgte Bistand hos Dronning Sophie Amalies brunsvigske Slægt. I Slutningen af 1655 traf han i Køl'n den fordrevne Carl II af England og levede en Del af det følgende Aar sammen med ham i de spanske Nederlande. Her bestemte han sig til at søge spansk Tjeneste, rejste til Madrid og opnaaede at faa Titel af spansk Artillerigeneral, dog sikkert uden videre Forpligtelser. Han forlod imidlertid atter Spanien i Foraaret 1657 og rejste ved Sommertid til Danmark. Hoffets Stemning mod hans Hustru og hendes Søstre havde kort i Forvejen vist sig paa den ublideste Maade, ved at deres Vaabener og Grevindetitler vare blevne dem berøvede, men rimeligvis har han haabet, at Øjeblikket alligevel var gunstigt for ham paa Grund af Krigen med Sverige. Rejsen blev dog en Skuffelse, Kongen nægtede at modtage ham, og han forlod hurtig Kjøbenhavn. I Holsten traf han Carl Gustav,

men indlod sig ikke med ham og gik paa ny til de spanske Nederlande. I Sommeren 1658 kom han dog atter til Danmark, rimeligvis foranlediget ved Kirstine Munks Død og Skiftet efter hende. Og denne Gang lykkedes det ham, vistnok ved Medvirkning af den kejserlige Gesandt Goëss, at opnaa Foretræde hos Frederik III og Forsikring om dennes Naade og Gunst. Han var endnu i Kjøbenhavn, da Efterretningen indløb om Carl Gustavs Landgang i Korsør, men havde strax forladt Staden, som han paa-stod for at føre sin Hustru tilbage til den; da blev han anholdt i Roskilde af de svenske og ført til Carl Gustav i Ringsted. Her dukkede Planen op hos ham om at mægle Fred; han fik ogsaa Lov til at rejse til Kjøbenhavn sammen med Christen Skeel mod givet Æresord paa at vende tilbage. Men en hemmelig Samtale med Frederik III førte ikke til noget Resultat, og han tog atter Ophold i Carl Gustavs Hovedkvarter.

Det var nu i dette, at H. S. vovede sig frem paa Baner, der hidtil havde ligget hans Forsigtighed fjærnt. Medens Carl Gustav gjorde alt for at hidføre Danmarks Erobring, bleve han og hans Hustru den svenske Konges og Dronnings stadige Omgangsfæller. Ja mere end det. Allerede i Avg. 1658 anmodede han Kongen om at blive optaget i hans Beskyttelse, lovede ham sin Troskab, besvor ham om Befordring, hvis han erobrede Danmark, eller om Sikkerhed for Amnesti og Tilbagegivelse af hans Godser, hvis det kom til Fred, tilbød endog at blive under hans Beskyttelse efter en Fred, der tilsikrede ham Opnaelsen af hans Ønsker. Og Carl Gustav lovede ogsaa ved Udgangen af Krigen at sørge for hans og hans Families «Retablisement». Der kan ingen Tvivl være om, at H. S. ved alt dette er gaaet lige til Grænsen af Landsfor-ræderiet; derimod tør det ikke paastaas, at han ved nogen direkte Handling til Skade for Danmark har overskredet denne Grænse. Men hans Stilling var bundtvetydig, og den skabte Mistanke imod ham baade i den svenske Lejr og endnu mere i Kjøbenhavn, hvor han jo i Forvejen havde bitre Fjender. Imidlertid trak Krigen ud, og det blev klart, at en svensk Erobring af hele Danmark ikke vilde blive dens Resultat. Under disse Forhold satte H. S. alle Sejl til for at sikre sig sin Fremtid ved Indrømmelser fra Danmark under de fra Efteraaret 1659 begyndte Fredsunderhandlinger; han henvendte sig snart til de mæglende Gesandter, snart til selve Frederik III, over for hvem han udarbejdede et Forsvarsskrift, men vedblev ved Siden heraf stadig at holde sig til Carl Gustav. Og

Stillingen udviklede sig til hans Fordel. Efter Slaget ved Nyborg mente Carl Gustav at trænge til ham, gav sine Fredskommissærer Ordre til at antage sig hans Sager og ham Tilladelse til at forhandle med Frederik III. Endnu mere vidste han dog at udnytte Omstændighederne efter Svenskekongens Død i Febr. 1660. Fra Marts deltog han i Fredsforhandlingerne, først paa svensk Side, men i April lykkedes det ham at faa den danske Konges Tilladelse til at komme til Kjøbenhavn og faa ham i Tale. Fra dette Øjeblik foregik den mærkelige Svingning, at han blev Kongen af Danmarks Underhandler, og i de første Dage af Maj stod han ved sit foreløbige Maal. Han fik en officiel Instrux og Fuldmagt fra Frederik III, der endte med Forsikring om hans kongelige Gunst og Naade og Tilsagn om Belønning for udvist Tjeneste. Hans Unaadesdage vare endte.

Med sit skarpe Blik og sit store Kjendskab til begge Parters Vilkaar lykkedes det ham ogsaa i de følgende Uger at bringe Fredstraktaten til Afslutning. Da den undertegnedes 26. Maj, indeholdt den dog ingen Løfter angaaende ham selv. Han havde været klog nok til ikke at spænde Buen for højt, men se Tiden an, foreløbig tilfreds med Frederik III's Løfter om at ville ramme hans og hans Huses bedste. Umiddelbart efter betroedes der ogsaa ham en Sendelse til Stockholm for at ordne det bornholmske Spørgsmaal. Det skal bemærkes, at dette hans Ophold i den svenske Hovedstad faldt sammen med den svenske Regerings Overvejelser om Ulfeldts Frigivelse fra Fangenskab i Malmø, og at den Ulfeldtske Familie, i alt Fald senere, mistænkte ham for paa underfundig Maade at have lokket den til Flugten til Danmark; om Berettigelsen af denne Mistanke tør dog intet bestemt udtales. Men da han i Juli vendte tilbage med den Traktat, der bestemte Størrelsen af det skaanske Gods, Kongen skulde købe som Vederlag for den omtvistede Ø, og tillige med en Attest for loyal Optræden, begyndte hans Ønsker for Alvor at opfyldes. Vel var hans Stilling endnu ikke sikker, hans Fjender ved Hoffet lurede paa ham og bagtalte ham, og endnu i sidste Halvdel af Sept. tænkte han paa en Rejse til de spanske Nederlande, men allerede i Avg. havde han dog faaet Løfte om en aarlig Pension paa 6000 Rdl. Endnu vigtigere var det dog, at Danmarks politiske Forhold nærmede sig til den Forandring, som bragte Frederik III til at trænge til ham, hvis hele Tankegang altid havde været mere monarkisk end aristokratisk, til ham, der ikke havde noget imod at

se sine gamle adelige Modstandere ydmygede, og hvis Kundskaber og Dygtighed vare af saa stor Værdi. At han tidlig skulde have hørt til Kongens allerfortroligste Raadgivere om hele den planlagte Forfatningsforandring, er næppe sandsynligt; men rimeligt er det, at Kongen allerede før Septemberdagene har forhandlet med ham om de finansielle Reforme og de Indrømmelser, Adelen skulde tvinges til i denne Henseende.

Paa det store Stændermødes Forhandlinger møde vi første Gang H. S. 10. Okt.; han var tilstede paa Slottet og ved Kongens Side, da Gejstlighedens og Borgerskabets deputerede overbragte Tilbudet om Arveregeringen. Og i alt Fald fra dette Øjeblik var han selv ivrig for Forfatningsforandringen, enhver Tanke om Bortrejse var forsvunden, og han gik Bud mellem Kongen og Rigsraadet, da dette nødtes til at bøje sig. Da saa Arveregeringen var indført, kom Belønningerne. Han indtraadte atter i dansk Statstjeneste, og det paa en af de betydningsfuldeste Pladser i den ny Styrelse. 26. Okt. 1660 aflagde han Ed som Riggsskatmester, blev Præsæs for Skattekammerkollegiet, tillige Rigsraad og Medlem af Statskollegiet og Højesteret.

Med største Iver kastede han sig over sin Gjerning, og hans Opgave blev først at søge at raade Bod paa den elendige Finanstilstand. Han stræbte her efter at bringe Orden i Administrationen, navnlig ved at gjøre Skattekammeret til den eneste Myndighed i Finanssager, ved at omdanne Lenene til Amter og ved nøje Bestemmelse af alle Embedslønninger. End videre søgte han at klare Statsgjælden ved Afhændelse af Krongodset og at omordne Skatteforholdene ved Oprettelsen af en Matrikel, ligesom ogsaa Reforme i Toldvæsenet sysselsatte ham. Atter var han den Mand inden for den danske Styrelse, som sad inde med den største Idérigdom. Men Vanskelighederne vare overordentlig store, og de laa ikke alene i selve Statens slette Kaar. Ogsaa hans egen Stilling var i høj Grad udsat. Han var en forgjældet Mand og ingenlunde egnet til ved personlig Økonomi at forbedre sine Forhold. Han havde end videre fra tidligere Tid mange Fjender, og hans hovmodige Optræden forøgede deres Tal. Hertil kom, at det danske Hof efter Enevældens Indførelse blev en Skueplads for Partikampe og Intriger, der i høj Grad formindskede den Fasted i Styrelsen, som skulde være den ny Souverænitetets Berettigelse. Stridighederne havde til Dels deres Grund i forskellige Opfattelser af Regeringens Opgaver, og her spillede Spørgsmaalet om de militære Udgifters Formind-

skelse en stor Rolle; H. S. var for Reduktionen, men vovede sig næppe langt frem. De skyldtes end videre Uenighed om den ydre Politik, som vi strax skulle komme tilbage til, men ikke mindst traadte rent personlige Rivninger i Forgrunden, hvis Bevæggrunde for en stor Del skjule sig for Forskningen. Saa meget kan dog ses, at H. S. stod nærmest ved Dronningen og hendes Parti, hvortil hørte Theodor Lente, Jacob Pedersen, Peter Bülche og vistnok Hans Svane, havde derimod til Modstandere dels Medlemmer af den danske Adel, dels Christian Rantzau og, i alt Fald senere, Christoffer Gabel.

I Sommeren 1661 var H. S. med Kronprins Christian i Norge til Arvehyldingen; kort efter foretog han en Rejse til England, hvorfra han først kom hjem i Febr. 1662. Den nærmeste Tid derefter bragte ham forskellige Gunstbevisninger. I Marts skjænkede Kongen ham St. Knuds Kloster i Odense med tilliggende Gods; Meningen var, at han skulde kunne benytte det til at tilfredsstille sine Kreditorer, men der kom Vanskeligheder, og hele Sagen gik tilbage. Derimod var det ham og hans Hustru en stor Tilfredsstillelse, at de i Maj fik tildelt nye Adelsvaabener med kronede Hjærteskjolde; det gav dem begge en Slags højere Rang og tillige hende Erstatning for det Vaaben, der var blevet hende berøvet 1657; fra det Øjeblik skrev hun sig, dog uden direkte Beføjelse, atter Grevinde. Endnu i samme Maaned tiltraadte han en Sendelse til Udlandet. Han gik først til Holland og England og derpaa til Frankrig. Sagen var, at han med ikke mindre Interesse havde kastet sig over den ydre Politik end over de indre Forhold; atter var han blevet Diplomaten og Statsmanden i videste Forstand. Han havde en bestemt Opfattelse af, hvad Danmarks ydre Politik burde gaa ud paa. For ham stod det som det eneste rigtige at komme til en blivende Forsoning med Sverige og tillige med Gottorp; han troede ikke paa Muligheden af Sundprovinsernes Tilbageerhvervelse, heller ikke paa at kunne bringe Gottorp til at opgive de 1658 vundne Fordele; Tankerne herom burde derfor udslettes; enige vilde derimod Danmark og Sverige kunne blive ansete Magter, medens Gottorp skulde løsnest fra Sverige ved et Ægteskab mellem Christian Albrecht og en af de danske Prinsesser. Kun antydningssvis vovede han sig dog frem med disse Tanker; derimod lagde han Vægten paa en Tilmærmelse til Frankrig, og bagved laa Tanken om, at Danmark paa denne Maade kunde svække Betydningen af den fransk-svenske Særalliance og

bane Vejen for et Forbund mellem de 3 Magter. Men netop hele Spørgsmaalet om Tilslutning til Frankrig var i dette Øjeblik et af de mest omtvistede ved det danske Hof. Thi imod ham stod Christian Rantzau, der ønskede en Tilslutning til Kejseren. Under en stor Del af hans Ophold i Frankrig stod der en Strid om, hvilken Anskuelse og hvilken Person der skulde sejre ved Hoffet. H. S. gik foreløbig af med Sejeren. I Avg. 1663 sluttede han en Traktat med Frankrig, hvorved Danmark lovede at tiltræde Rhinforbundet og til Gjengjæld fik Løfte om Subsidier. Han havde under Opholdet i Paris tillige forhandlet om Ulfeldt og forestillet den franske Regering dennes Forbrydelser, ligeledes om andre frygtede Sømmensværgelser mod den danske Enevælde. Selv var han i April 1663 blevet udnævnt til fransk Greve. I Nov. forlod han Paris og rejste over England og Holland til Danmark, hvor han ankom i Marts 1664.

Hjemme vare imidlertid Intrigerne fortsatte, og en Tid havde det set ud til, at H. S.s Magt yderligere skulde stige. Hans og Dronningens Venner havde anstrængt sig for at faa ham udnævnt til Premierminister efter Chr. Rantzaus Død i Nov. 1663. Men det blev Modpartiet, der sejrede, og Gabel blev fra Avg. 1664 den raadende. Samtidig hermed blev der dog truffet Forholdsregler for at hjælpe H. S. ud af hans værste Pengeforlegenhed; en Ordning blev af Kronen truffet med hans Kreditorer om Udlæg af andet Krongods i Steden for det tidligere bestemte St. Knuds Kloster og Afregning gjort om hans eget Mellemværende med den; han fik dog ikke Gods, men Obligationer. Hans Indflydelse var imidlertid uden Tvivl synkende, og han har under disse Forhold vistnok gjerne set, at han paa ny blev sendt til Udlandet. I Nov. 1665 overdroges der ham en Sendelse til Holland, England og Frankrig; fra Febr. 1666 var han i Paris, hvor han førte byrdefulde Forhandlinger. Da døde han pludselig 23. Sept. 1666.

Hans Helbred havde længe været vaklende, og dette var Grunden til, at han til en Ven af sig, den franske Præst Jean de Paulmier, havde betroet eller dikteret politiske Meningstilkjendegivelser, som efter hans Død skulde overgives til Frederik III. Paulmiers Optegnelser gaa under Navn af H. S.s politiske Testamente. Der findes i dem den Opfattelse af Danmarks ydre Politik, som ovenfor er fremstillet, men de indeholde tillige en Række Henstillinger og Raad angaaende indre Forhold, som han kun andtydningvis var kommet frem med i levende Live af Frygt for, at

det skulde have forøget Fjendskabet mod ham. Han anbefalede Indskrænkning af den staaende Hærs aarlige Budgetter, den gradvise Ophævelse af Vornedskabet, end videre Dannelsen af et fast, men faatalligt Gehejmeraad og endelig Udfærdigelsen af en Grundlov efter indhentede Oplysninger om de bedste evropæiske Forfatninger. Dette politiske Testamente er med rette blevet opfattet som et Æreminde for H. S. Det er udsprunget af hans bedste Egenskaber, og det vejer ved Bedømmelsen af ham delvis op imod de Pletter, hans Karakter og Handlemaade ellers vare saa rige paa.

Th. Sehested, H. S. I—II (1886). Birket Smith, Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie I—II. Statholderskabets Extraktprotokol 1642—52, 1—2. H. Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. II—V. Munthe, Hannibalsfejden. Aftenposten (Christiania) 1891, Nr. 504. Becker, Saml. til Frederik III's Hist. Fridericia, Adelsvældens sidste Dage. Hist. Tidsskr. 6. R. I, 670 ff. Det skand. Lit. Selsk. Skrifter 1806, II, 170 ff.; 1808, S. 157 ff. *J. A. Fridericia.*

Sehested, Hannibal, f. 1842, Minister. S. er Søn af den ndfr. omtalte Kammerherre Niels Fred. Bernhard S. og er født paa Broholm 16. Nov. 1842. Han gik ligesom talrige yngre Brødre i Herlufsholm Skole og blev Student der fra 1860. I Vinteren 1868—69 tog han juridisk Embedsexamen og overtog derefter den under Broholm hørende Tangaagaard i Fæste. Efter Faderens Død (1882) deltog han vel i Godsets Bestyrelse og forestod navnlig Skovenes Drift, men først efter Moderens Død (1894) overtog han Stamhuset. Han var da for længst en kjendt Mand i det offentlige Liv. En Række stedlige Tillidshverv vare ham overdragne, og siden 1882 var han Medlem af det kongl. Landhusholdningsselskabs Bestyrelse, fra 1887 Medlem af Privatbankens Bankraad og fra 1889 Tilsynsmand ved Veterinær- og Landbohøjskolen, ligesom han i 1894 blev Medlem af Landbokommissionen. I 1886 traadte S. ind i det politiske Liv, i det han af Højre i 6. Landstingskreds valgtes ind i Landstinget. Han blev her snart et af de mere benyttede Udvalgsmedlemmer og fik Sæde ikke blot i saadanne Udvalg, hvis Opgave stod i Forbindelse med hans nærmestliggende Interessesfære, men tillige i mange, der havde fjærnereliggende Opgaver. Ordfører var han for Ølskatloven (Lov af 1. April 1891) og Loven om Jords Udstykning og Sammenlægning (11. Maj 1897). I Salen tog han i øvrigt sjælden Ordet, men hans sunde Dømmekraft, hans Uhildethed under de Interessebrydninger, som efterhaanden banede sig frem ogsaa inden for det konservative Parti, og hans støtte Karakter skaffede ham almindelig Tillid. Et Ud-

tryk herfor var det, at han (fra 1892) blev en af Tingets Viceformænd — i de senere Aar stadig 1. Viceformand —, og at han fra Samlingen 1891—92 fik Sæde i Rigsretten.

Da Ministeriet Hørring i Foraaret 1900 traadte tilbage, og et Ministerium af Landstingets Flertal skulde afløse det, laa Tanken om S. som Chef for et saadant Ministerium derfor utvivlsomt ogsaa nærmere for politiske Kredse, end udenforstaaende formodede. S. efterkom Kaldelsen (27. April 1900) og overtog i sit Ministerium Portefeullen som Udenrigsminister. S. handlede ved at danne et Ministerium aldeles sikkert ikke som den, der gjerne vilde frem i forreste Række, men kun efter stærke og gjentagne Tilskyndelser, og først efter at han havde skaffet sig Sikkerhed for — eller rettere erhvervet sig Grund til at tro, at han havde Sikkerhed for —, at Landstingets konservative Parti i det hele vilde yde ham sin Støtte, særlig i Dagens Hovedspørgsmaal, Skattereforment, naar han søgte denne fremmet i det Spor, som han og hans Ministerium sloge ind paa (jvfr. herom nærmere ovfr. S. 80). Begivenhederne viste, at dette var en Skuffelse. En Del af Landstingets Højre sluttede sig afgjort til den af Folketinget nedsatte parlamentariske Kommissions Forslag og traadte ud af Højrepartiet, Rigsdagssamlingen 1900—1 udløb, uden at nogen Løsning endogsaa blot lod sig skimte, Splittelsen forplantede sig fra Rigsdagens Højre til Befolkningens Højre, og Folketingsvalgene 3. April 1901 bragte Højre i Folketinget ned til et ringere Tal end nogen Sinde før. Ministeriets Afgang var under disse Forhold forudseelig, og 24. Juli 1901 afløstes Kabinettet S. af et Venstreministerium under Forsæde af Deuntzer (IV, 250).

S., der i 1874 var bleven Kammerjunker, i 1883 Hofjægermester og i 1897 Kammerherre, modtog Nytaarsdag 1901 Kommandørkorset af 1. Grad af Danebrog, og ved hans Afgang som Konseilspræsident tildelte Kongen ham Storkorset af Danebrog. Han ægtede i 1877 Alexandra Elisabeth Augusta Emilie de Serène d'Acqueria (f. 1848), Datter af Kammerjunker, Arkivsekretær i Udenrigsministeriet Prosper Léon de S. d'A. og Marie Sophie f. Utke. *M. P. Friis.*

Sehested, Henneke, —o. 1542, til Krummendiek, Olpenitz, Drage og Sarlhusen, var Søn af Wolf S. til Krummendiek og Mette v. d. Wisch. Han nævnes fra Aaret 1507, var 1518 Amtmand paa Rensborg, deltog 1523 paa Kong Frederik I's Side i Forhandlingerne om Kjøbenhavns Overgivelse, var 1527—31 Amtmand i Kiel

og 1532 kongelig Raad. Han førte en Tid Tilsyn med den paa Sønderborg fangne Konge. 1533 beseglede han i Rensborg Bebindelsesakten mellem Hertugdømmerne og Kongeriget, var 1535 Amtmand paa Segeberg og 1538 fungerende Statholder under Hr. Johan Rantzaus Fraværelse, ligesom han selv ledsagede Kongen til Hyldingen i Hamborg. Paa Landdagen 1540 i Rensborg holdt han sig til det katholske Parti, og s. A. deltog han i Forhandlingerne med Ditmarskerne. Derimod omtales han 1. April 1542 som dødssyg, og 1543 var han død. H. S. var gift med Ide Gjøe, Søster til de berømte Brødre Mogens og Henrik G. Han havde haft en Medbejler til hende i en Landsmand af sig, Hans Pogwisch til Knoop, som, da H. S. fik Løfte om hendes Haand, gjorde et Forsøg paa at bortføre hende, hvilket dog mislykkedes, og skjønt Hertug Frederik antog sig hans Sag, trak Hans Pogwisch dog det korteste Straa. Men Ægteskabet blev næppe lykkeligt. Skjønt velsignet med 4 Døtre endte det dog, usædvanligt for den Tid, med Skilsmisse. H. S. ægtede siden Margrethe Emekesdatter v. Damme, der fødte ham 3 Sønner og 2 Døtre og overlevede ham.

Thiset.

Sehested, Henrik, —1676, Officer, Søn af Oswald S. til Bek og Bekmünde — Godser i Wilstermarsk, som H. S. siden blev Ejer af — og Anna v. Plessen. Allerede under Torstensonfejden 1643 —45 var han Ritmester ved General Bauers Regiment og udmærkede sig som Partigænger sammen med Jørgen Rohweder (XIV, 159). I Begyndelsen af Frederik III's Regering nævnes han som Oberstlieutenant, og 1654 kommanderede han det til de neder-sachsiske Kredstopper hørende holstenske Kontingent. Under Kri-gen 1657 var han Oberst for et Rytterregiment, han selv havde oprettet, og med hvilket han, da Svenskerne 30. Jan. 1658 gik over Lille Bælt, gjorde tapper Modstand; men han blev overmandet og fangen. Ved Nationalrytteriets Oprettelse 1670 blev han Chef for det holstenske (ogsaa kaldet slesvigske) Regiment, som han kommanderede i Meklenborg 1675 og i Skaane 1676. Ved den mærkelige Episode ved Baarslev (2.—3. Nov. 1676), da den danske og den svenske Hær stode i Slagorden over for hinanden, uden at det kom til Kamp, havde S. det Hverv at underhandle med den svenske General Ascheberg om Betingelserne for, at man vilde levere et Slag. Ved Lund (4. Dec. s. A.) hørte S. med sit Regiment til den danske Slaglinjes venstre Fløj; under dennes haardnakkede,

men ulykkelige Kamp faldt S. haardt saaret i Fjendens Hænder og døde kort efter. — Gift 1652 med Cathrine Blome, Datter af Otto B. til Kaltenhof og Enke efter Wolf Pogwisch.

Personalhist. Tidsskr. 3. R. II, 292; III, 292. N. P. Jensen, Den skaanske Krig S. 165 f. Milit. Tidsskr. XXX, 136 ff. 142 f. *H. W. Harbou.*

Sehested, Jens Maltesen, 1649—1730, Officer, var Søn af ndfr. nævnte Malte S. til Rydhave († 1661) og dennes 2. Hustru, fødtes i Stavanger, blev 1676 Ritmester ved Gevekes Regiment, 1677 Major ved 2. jyske Regiment, hvor han 1681 blev Oberstlieutenant, og tog derefter Afsked i 1684. Han traadte imidlertid 1689 atter ind i Militærtjenesten som Oberst for et af de Kavalleriregimenter, der sendtes som Hjælpetropper i engelsk Sold til Irland. Her kæmpede han saaledes i 1690 ved Boynefloden (Drogheda). Efter at de danske Hjælpetropper 1692 vare overførte til Flandern, deltog han her i de følgende Felttog, indtil han 1696 blev Chef for et nationalt Rytterregiment i Norge (Regimentet gik 1701 over til et Dragonregiment), blev 1704 Brigadér og 1710 Generalmajor, hvorefter han s. A. fratraadte Regimentskommandoen. Den kommanderende General i Norge, Valdemar Løvendal, udtaler ved denne Tid om S., at han er «en gammel skikkelig Mand, som til Nød kan føre en Eskadron, men ikke mere; han har hverken Hukommelse eller Livlighed». Ikke desto mindre førte S. flere Aar senere, da Carl XII i 1716 gjorde sit første Indfald i Norge, gjentagende selvstændig Kommando, i det han efter Kong Carls Kamp i Høland med Oberst Kruse besatte og forhuggede Defileeerne over Gjelleraasen og Bagaasen, saa at den svenske Konge for at naa ind til Christiania maatte tage en lang Omvej syd over Øjeren, gennem Vestby og videre over den islagte Bundefjord. Derefter fik S. at dække Vejen fra Christiania gennem Røken til Drammen og saaledes at sikre den ved Gjellebæk staaende norske Hovedstyrkes højre Flanke. Efter at Carl XII igjen havde forladt Norge, tog han dog s. A. sin Afsked og fik da Generallieutenants Karakter; han døde først 1730.

S. var 2 Gange gift: 1. (1681) med Else Skeel, der bragte sin Mand Herregaarden Katholm i Jylland, hvilken Gaard hun arvede efter sin Fader, Albert S.; hendes Moder var Anne Ramel; 2. (1684) med Margrethe Sophie Ramel, Datter af Ove R. (XIII, 376).

Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner. Personalhist. Tidsskr. 3. R. I. *C. O. Munthe.*

Sehested, Jens Steen, —1698, Officer og Digter, var en uægte Søn af den bekjendte Hannibal S. (s. ovfr.), der skal have lyst ham i Kuld og Kjøn, men i alt Fald ikke maa have sørget for hans Fremtid, da han i det utrykte Digt «Kjøbenhavns mistrøstige, dog villige Fangers ynkelige Klagemaal» halv humoristisk skildrer sig selv som fattig og nødlidende Supplikant, der maa

«søge Seng med Bassen
og æde mullent Brød i Smug
og drikke Vand med Gasen,»

skjønt han den Gang allerede under «3 Potentater» havde forsøgt sig i Kamp med Svenskere og Polakker. Rimeligvis var det som Æventyrer i dansk og udenlandsk Krigstjeneste, at han

«red saa mangan Vinternat
foruden foret Muffe.
I Sne og Fog, i Slag og Slud
jeg har mig ofte vovet
og lugtet udaf Fjendens Krud,
mens andre sødt har sovet.»

Fra 1670 forekommer han som Lieutenant i Rostjenesten, 1676 udnævntes han til Generaladjutant-Lieutenant, 1677 til Generaladjutant. 1678 sendtes han til Bornholm i Anledning af den der strandede Flaade. 1679 blev han Oberstlieutenant ved 2. sjællandske nationale Rytterregiment, men fik s. A. sin Afsked. Imidlertid var han, som 1676 var bleven optagen i Adelstanden, 20. Marts 1679 bleven viet til Mette Sophie Parsberg, Datter af Niels P. til Selleberg ved Odense, hvilken Hovedgaard han blev Ejer af. Alligevel skal han stadig have lidt under Pungenød, hvad der ogsaa synes at fremgaa af en anden rimet Ansøgning: «Sylvanders Afsked fra Kjøbenhavn d. 11. Juni 1695» (Univ. Bibl., Additam., Fol., Nr. 167), som dog nærmest drejer sig om Tabet af en Jagtrettighed. Ved sin Død først i 1698 mindedes han som en hjærtensgod og munter Mand, som tog sig af fattige Brødre i Apollo, f. Ex. Poeten Poul Pedersen, der til Gjengjæld stærkt overdriver sin Mæcens Digtergaver, naar han sætter ham ved Kingos Side paa Parnassets Spids.

S. besad ikke nogen synderlig klassisk Dannelse, men gode Evner og havde set sig en Del om i Verden, saa at han formaaede at digte paa Dansk, Tysk og Hollandsk, ligesom han skal have været musikalsk og i Stand til at improvisere paa Vers, en Færdighed, som Datiden i høj Grad beundrede. Vi kunne ikke

sætte ham højt som Digter; han er stærkt paavirket af sin Tids Moderetninger, baade den stift højtidelige Alexandrinerstil og Hoffmannswaldaus og Lohensteins søgte Billedrigdom, skruede Ordsammensætninger og Epitheta, platte Brandere og Ordspil, som ikke mindst træde frem i Prosaindledninger til hans Digte og i de kunstige Anagrammer, hvori han jævnlig omskriver sit Navn («Sjennest» 3: Jens Sten, o. a.). I denne Smag er hans Æredigt til Niels Juel 1677 eller 78 og hans første bekendte Digt, en tysk Ansøgning til Frederik III, «Der untadeliche Staates-Welt-Mann» (1669), der er mærkelig som et Forsvar for modernere verdslig Dannelse imod den her hjemme herskende gejstlige og latinske og viser S.s Belæsthed i tysk Litteratur, samt det dialogiserede allegoriske Læredigt «Dyernes Prøvesten» (1671). Men ligesom den jævaldrende Kingo og flere af Tidens Poeter anslaar han ganske andre Strænge i Satiren og den mere personlige Digtning. Her kommer den jævne danske Tone til Ære i en vis plump Gemytlighed med livs- og tidsskildrende Træk. «Pigernes Dyd- og Laster-Spejl» giver en ret livlig Skildring af Tidens Kvindesæder og -moder, medens «Fyns Berømmelse» (1671; paa ny udg. af Nyerup 1784) hører til de den Gang almindelige topografisk-naturbeskrivende Digte og priser det Land, hvor Forfatteren senere fik sin Hjemstavn, særlig for dets spiselige Frembringelser. Her opgiver S. Alexandrineren for de 4fodede Bordingske Jamber ligesom i det vistnok omtrent samtidige ovennævnte «Klagemaal», en aabenbar Efterligning af Bordings «Forhaabnings- og Forhalingsgriller». Denne Skildring af Livet i Christian V's Kjøbenhavn og Digterens nødtvungne Ophold der, den Gang han «om naadig Befordring Jævnlig Søgte Slottet», hører ubetinget til det bedste og mest personlige, han har skrevet, og overgaar langt saa vel den beslægtede «Sylvanders Afsked» som et tredje af de «mange utrykte Digte», han skal have efterladt, «Tro-menende Erindring til alle danske Poeter» (1671), en Lovprisning af Modersmaalet og Digtetekunsten i kjedelige Alexandrinere (Univ. Bibl., Additam., Fol., Nr. 167). Hans Salmer ere hverken værre eller bedre end det meste af Tidens øvrige religiøse Poesi.

Nova lit. maris Balth. 1698, S. 63. Gl. kgl. Saml. 4°, Nr. 3018 b. Rahbek og Nyerup, Bidr. t. d. danske Digttekunsts Hist. III, 280 ff. Paludan, Renaissancebevægelsen i Danmarks Lit. S. 359 ff.

J. Paludan.

Sehested, Jens Thomesen, —1555, til Vellinghøj og Højris paa Mors, hvilken sidste Gaard han tilkjøbte sig, var af en

gammel, men hidtil lidet fremtrædende vendsysselsk Adelsæt, Søn af Thomes Thomesen til Vellinghøj, der endnu levede 1552, og Anne Jonsdatter Viffert. 1504 var han «Dreng» hos sin Morbroder Mads Jonsen og 1512 Køgemester hos Bispen af Viborg Erik Kaas. Formodentlig har han beholdt denne Stilling ogsaa hos den følgende Bisp, Jørgen Friis, der var en af Anstifterne af Oprøret 1523; i alt Fald sluttede J. T. sig strax til Oprørspartiet og fik for saa vidt en betroet Stilling, som de oprørske Rigsraader i deres Opfordring til Almuen om at rejse sig henviste den til at samle sig under en gejstlig og 2 verdslige Førere, af hvilke J. T. var den ene. For øvrigt vides dog nu intet om, at han har spillet en fremragende Rolle ved denne Lejlighed; det var i alt Fald først efter Frederik I's Død, at Lønnen høstedes. Ved den af Christian III strax foretagne Omordning af Retsplejen 1534 blev J. T. beskikket til Meddommer paa Viborg Landsting, og 1537 blev han selv Landsdommer og fik Gudum Kloster i Forlening. Dermed var Grunden lagt til Slægtens senere Anseelse. J. T., der personlig havde bivaanet den store Herredag 1536 i Kjøbenhavn, var endog en af de 6 Adelsmænd, hvem Kongen 1539 under en forehavende Udenlandsrejse betroede Regeringens Førelse i Jylland. 1550 gav han Afkald paa sin Forlening til Fordel for sin nedenævnte Søn Malte, og et Aars Tid efter frasagde han sig, sagtens paa Grund af Alderdom, Landsdommerbestillingen. Han døde 15. Nov. 1555 paa Holmgaard i Møborg Sogn, som han havde giftet sig til med Anne Maltesdatter Juel († 1579 sammesteds). *Thiset.*

Sehested, Jørgen, —1570—, til Hvolgaard, Gross-Nordsee, Perdøl og Güldenstein, var Søn af Cai S. til Gross-Nordsee og Cronsburg og Bege Poulsdatter Ahlefeldt; han var Fætter til ovennævnte Benedict S. Som ung tjente han ved det danske Hof, i det han 1559 blev Hofjunker og 1563 Køgemester. Under sin Hoftjeneste kom han 1561 i Klammeri med en sachsisk Adelsmand v. Wulfsdorff, som var her inde i Kurfyrstens Følge; det førte til en Duel, i hvilken J. S. dræbte sin Modstander. 1564 fik han Krogen i Forlening og fratraadte saa Køgemesterembedet; Krogen ombyttede han 1567 med Hindsgavl, hvilket Len han havde til 1574. Skjønt Kongen 1569 havde tilskjødet ham Hvolgaard, som han alt 1563 havde faaet i Forlening, og han altsaa var bleven dansk Jorddrot, trak han sig dog efter 1574 tilbage til sine holstenske Ejendomme, blev 1571 Amtmand paa Steinhorst — om her

da ikke foreligger Forveksling med hans Frænder og Navnefættene J. S. til Kluvensiek og J. S. til Krummendiek — og 1597 paa Gottorp. Desuden var han holstensk Raad, men frasagde sig alt 1590 denne Bestilling. Han synes endnu at have levet 1610 og maa altsaa have opnaaet en høj Alder. Hans Hustru, Anne Ditlevsdatter Buchwald, døde 1626. *Thiset.*

Sehested, Karen, 1606—72, født paa Arensborg paa Øsel, en Søster til ovfr. nævnte Hannibal Sehested, blev gift med Tyge Kruse til Stenalt og Aastrup, en Søn af Rigsraaden Enevold K. (IX, 559); men ikke fyldt 25 Aar døde hendes Mand 2. Febr. 1629, og et Par Maaneder efter nedkom hun paa Aastrup (ved Roskilde) med en Søn. Den unge Enke antoges 1631 af Christian IV som Hofmesterinde for hans yngre Børn, en under de daværende Forhold ved Hove vanskelig Post, som hun næppe heller var voxen. I hvert Fald bebrejdede Kongen hende snart Mangel paa Tilsyn med Børnene, medens paa den anden Side et af disse, Leonora Christina, endnu som ældre bevarede bitre Minder om hendes strænge Tugt; derimod synes Forholdet mellem hende og den ældre Kongesøn Frederik (III) at have været godt. Efter noget over 3 Aars Forløb bevirkede Klagerne over hendes Strængthed, at hun fik sin Afsked (1634). Hendes Hverv som Opdragerinde for fremmede Børn var dog ikke dermed til Ende, thi den berømte Søhelt Niels Juel opdroges i hendes Hus, fra han var 6 Aar gammel (1635). 1641 ægtede hun Jørgen Seefeldt til Visborg (ovfr. S. 470); hun blev anden Gang Enke 1666 og døde 1672. Da hendes Søn af 1. Ægteskab døde 1649, arvede hun Stenalt og Aastrup; 1630 havde hun købt Gaarden Øland ved Thisted.

Danske Saml. 2. R. I, 147 ff.

C. F. Bricka.

Sehested, Knud, f. 1850, Godsejer, Landbrugsminister. Han er Søn af ndfr. nævnte Kammerherre Niels Fred. Bernhard S. og fødtes 4. Dec. 1850 paa Broholm. Han blev Student 1869 fra Herlufsholm, juridisk Kandidat 1874, Volontær i Indenrigsministeriet 1876, Assistent 1878, Fuldmægtig 1886, Kontorchef 1893 og Chef for Landbrugsdepartementet 1894. Da han som Embedsmand havde arbejdet i udmærket Forstaaelse med Landbrugets Organisationer, og da han som Jordegodsejer — han besidder Addithus og Tøstrupgaard — har nøje Kjendskab til det praktiske Landbrug, vakte det almindelig Tilfredshed blandt Landmændene, at S. ved

Landbrugsministeriets Oprettelse udnævntes til Danmarks første Landbrugsminister. Kun i et Aar, fra 22. Maj 1896 til 23. Maj 1897, beklædte han denne vigtige Stilling, men han vandt i denne Tid i høj Grad Landbrugets Tillid ved den energiske Virksomhed, han udfoldede. Han forelagde saaledes en Række vigtige Lovforslag, af hvilke kan fremhæves: Tilsyn med Udførsel af fersk Kjød (Lov af 22. Marts 1897), Fabrikation og Forhandling af Margarine (Lov af s. D.), Vands Afledning og Benyttelse (Lov af 23. April 1897), Jords Udstykning og Sammenlægning (Lov af 11. Maj 1897), Handel med Gødnings- og Foderstoffer samt Markfrø, Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere, Begunstigelser af landøkonomiske Forskudsforeninger, Foranstaltninger til Bekæmpelse af Tuberkulose hos Hornkvæget osv. Ved sin Fratrædelse modtog S. mange Brevviser paa Landbrugets varme Paaskjønnelse, saaledes fra de samvirkende danske Landboforeningers Forretningsudvalg en Adresse, i hvilken der udtales Haabet om, at hans «Dygtighed, Energi og nøje Kjendskab til Landbrugets Kaar og dets Krav ogsaa i Fremtiden maa finde rig Anvendelse til Gavn for Landbrugets Udvikling». Efter sin Demission, ved hvilken S. udnævntes til Kammerherre, har han taget fremragende Del i Landbrugets Foreningsliv; han er saaledes Formand for Statens Planteavlsvudvalg og (siden Febr. 1898) Præsident i Landhusholdningsselskabet. — Han ægtede 26. Jan. 1883 Ellen Sophie Magdalene Bech, Datter af Hofjægmester B. til Valbygaard.

H. Hertel.

Sehested, Knud Gyldenstjerne, 1690—1758, Officer, Søn af ovennævnte Generallieutenant Jens Maltesen S. og dennes 2. Hustru, blev 1709 Fændrik ved Faderens Dragonregiment, s. A. Lieutenant og fik 1711 Kapitajns Karakter. 1713 blev han Chef for et gevorbent Kompagni af Oberst Oetkens Dragonregiment, udmærkede sig under Overfaldet ved Norderhov Præstegaard 28.—29. Marts 1716, overførtes 1719 med sit Kompagni til Oberst Poulsens gevorbne Dragonregiment (der et Par Aar senere gjordes uberedent og siden gik over til nordentjældske Infanteriregiment), blev 1720 Sekondmajor, overførtes 1730 som Premiermajor til 1. smaalenske nationale Infanteriregiment, blev her 1731 Oberstlieutenant og 1735 karakt. Oberst. 1740 blev han Chef for 2. bergenusiske nationale Infanteriregiment, byttede 1742 dette med 2. oplandske nationale Infanteriregiment og 1751 dette atter med 1. smaalenske nationale Infanteriregiment, var s. A. udnævnt til Generalmajor og blev 1758

Generallieutenant, men døde allerede 9. Nov. s. A. — S. var gift med Frederikke Augusta f. Heusner († paa Tose 11. Okt. 1765), Datter af Major Johan Frederik H. Med sin Hustru fik S. den adelige Sædegaard Tose i Borge Præstegjæld, hvorhos han tilkjøbte sig den nærliggende Sædegaard Næs. *C. O. Munthe.*

Sehested, Malte, 1596—1661, til Rydhave og Boller, blev født 13. Nov. 1596 paa Faderens, Claus Maltesens, Forlening Arensborg paa Øsel. 15 Aar gammel kom han i Tjeneste hos en polsk Feltmarskal, Fyrst Johan Carl «Corcheves», først som Liv- og Kammerpage, siden som Kammerjunker og Ritmester ved sin Herres Livkompagni, og deltog i en Række Felttog mod svenske, Russere, Ungarere og Tyrker. 1621 kom han hjem, men kun for snart efter sammen med sin Broder Mogens at rejse til Frankrig og der fra 1624 til Spanien. Da hans Fødeland imidlertid blev indviklet i Trediveaarskrigen, ilede han til den danske Hær og deltog i Slaget ved Lutter am Barenberg (1626). 22. April 1627 ægtede han i Aalborg Sophie Pedersdatter Brahe (f. 1. Juni 1580 † 1. April 1638), Enke efter Rigsadmiralen Peder Munk (XI, 539), men de nygifte maatte snart efter paa Grund af de kejserliges Indfald rømme Hus og Hjem og flygte til Halland. 1643 blev M. S. beskikket til Lieutenant ved Ritmester Mogens Arenfeldts Kompagni af den jyske Rostjeneste, og under den paafølgende Krig førte han den ene Halvdel af de sjællandske Ryttere. Uvist af hvilken Aarsag opnaaede M. S. først i en ældre Alder at faa et Len betroet. Han var fra 1648—53 Lensmand i Stavanger Len og fra 1653 til sin Død Lensmand paa Aastrup. Foruden de ovennævnte Hovedgaarde ejede M. S. en Fjerdepart i Højris, men den solgte han alt 1636 til sin Svoger Erik Juel. M. S., der endnu 1661 var med i Kjøbenhavn at underskrive Souverænitetssakten, døde 20. Juli s. A. paa Rydhave. Medens hans 1. Ægteskab var barnløst, havde han 10 Børn med sin 2. Hustru, Margrethe Frederiksdatter Reedtz († 1697), hvem han havde ægtet 25. Sept. 1640 i Viborg.

K. P. Kolding, Ligpræd. ov. M. S. (1662).

Thiset.

Sehested, Malte Jensen, 1529—92, til Holmgaard og Højris paa Mors, som han arvede efter sine Forældre, og Nøragergaard i Skodborg Herred, som han erhvervede ved Kjøb, var Søn af ovennævnte Jens Thomesen S. Saa lidt som denne sin Fader brugte han nogen Sinde selv Navnet S., men kaldte sig kun M. J. Han

var 1548 Hofsinde og red med 5 Heste i det bekendte Brudetog til Meissen. Da han 28. Sept. 1550 i Malmø havde ægtet Sophie Bille (f. 21. Nov. 1529, † paa Holmgaard 12. April 1587), Datter af den højt ansete Rigsraad Hr. Claus Bille (II, 220), afstod Faderen til ham sit Len Gudum Kloster, som han havde til 1570. Ved Krigens Udbrud 1563 blev han udskrevet til at gjøre Tjeneste til Skibs. Siden blev han Landsdommer i Nørrejylland, formodentlig samtidig med at han 1575 fik Ørslev Kloster i Forlening. Dette Len mistede han 1584, men fik i Stedet Aaret efter paa ny Gudum Kloster, som han beholdt sin Livstid, skjønt han alt 1588 efter eget Ønske var fratraadt sin Landsdommerbestilling. Hans Begravelse stod 20. April 1592 i Møborg Kirke. *Thiset.*

Sehested, Mogens, 1598—1657, til Holmgaard (som han 1630 kjøbte af sin Broder Jens), Mullerup og Nørager, var Broder til ovenstaaende Malte S. og blev født paa Højris 13. Sept. 1598. Da Forældrene kort efter maatte rejse til Øsel, kom han, kun 3 Uger gammel, i Huset hos sin Mormoder, Fru Karen Gyldenstjerne, hos hvem han forblev i 12 Aar. Derefter optugtedes han en Tid paa Rosenholm hos den lærde Holger Rosenkrantz og studerede saa ved fremmede Universiteter, Wittenberg, Giessen, Strasburg og Paris. Fra sidstnævnte Sted ledsagede han 1623 sin Frænde Christian Thomesen Sehested paa en Sendefærd til Spanien og berejste saa Italien, hvor han 1625 blev immatrikuleret ved Universitetet i Padua. Efter at være hjemkommen gjorde han 1627—29 Tjeneste ved Hove, dels som Hofjunker — som saadan ledsagede han Kongen til Wismar og mistede ved denne Lejlighed sin højre Arm, som en fjendtlig Kugle afrev —, dels som Kammerjunker hos Prins Ulrik. Denne sidste ledsagede han til Frankrig, men blev her ladet syg tilbage, og efter at være bleven helbredet fulgte han med de danske Gesandter Christian Thomesen Sehested og Jørgen Urne over England hjem. Her blev han strax forlenet med Kjøbenhavns Slot, som han havde fra 1629—32, saa med Skive 1632—46, Bøvling 1646—51, Riberhus 1651—55 og til sidst atter med Bøvling 1655 til sin Død. Som Lensmand paa Kjøbenhavn førte han 1630 Tiltalen mod den for Trolddom berygtede Lamme Heine. Under Troppe-samlingen i Holsten 1638 fungerede han som Krigskommissær, og 1640 blev han «Lieutenant» ved Mogens Arenfeldts Kompagni af jyske Rostjeneste. Under Krigen fik han 1644 Befaling at være en af de 4 Landkommissærer, der skulde samle den

jyske Almue til Landets Forsvar; men han maatte alt en Maanedes Tid efter paa Grund af Svagelighed frasige sig denne Bestilling. Herfra at drage mindre fordelagtige Slutninger om hans Fædrelandssind og øvrige gode Forhold er der dog saa meget mindre Anledning til, som han 1648 udmærkedes ved Ridderslaget ved Tronskiftet, ligesom han 1653 bragtes i Forslag til Optagelse i Rigens Raad, uden at han dog naaede Sæde her. M. S., der 30. Maj 1630 i Kjøbenhavn havde ægtet Lisbet Knudsdatter Gyldenstjerne til Tim (f. 3. Jan. 1608 † 30. Marts 1650), døde selv 15. Febr. 1657 paa Holmgaard.

P. J. Kragelund, Ligræd. ov. M. S. (1661).

Thiset.

Sehested, Niels Frederik Bernhard, 1813—82, Godsejer, Arkæolog, var eneste Søn af Lieutenant Anders S. og Edel Marie f. Kjær og blev født paa Broholm 20. Febr. 1813. Kun 6 Aar gammel mistede F. S. sin Fader, men hans ualmindelig dygtige Moder evnede baade at bestyre Godset og opdrage sin Dreng, der undervistes i Hjemmet. Ikke 20 Aar gammel gik han i Arbejde med at opdyrke et afdrevet stenet Skovareal og omdanne det til en god Gaard, Brændeskov, hvor han 1839 satte Bo. Da hans Moder døde s. A., aabnede der sig en større Virksomhed for ham paa Broholm.

S. var baade en dygtig Landmand og god Administrator, og den sunde og humane Maade, hvorpaa han betragtede Forholdet mellem Godsejer og Fæster, viser sig klart i hans Afhandlinger «Om Livsfæstets Overgang til Selvejendom» (1849), «Om Fæstetvang» (1850) og «Om Tvangsloven» (1852) — 3 Smaaskrifter, der havde ikke ringe Indflydelse paa Affattelsen af Fæsteloven 1861. Det almindelige bedste stod for ham som Endemaal for al Virksomhed, og dette i Forbindelse med stor Arbejdslyst og praktisk Sans skaffede ham almindelig Agtelse og Anseelse i Følge med en Mængde forskellige Tillidshverv. 1847 blev han valgt til Suppleant til Stænderforsamlingen, og senere havde han i nogle Aar Sæde i Rigsraadets Landsting. Politikken havde dog ikke stor Tilløkkelse for ham; med des mere Lyst kastede han sig over de Opgaver, det praktiske Liv stillede til ham. Han var Medlem af Svendborg Amtsraad og forskellige Landsbrugsforeninger, Medstifter af Diskontobanken i Odense, Svendborg Bank, Landmandsbanken og Livsforsikringselskabet «Hafnia», oprettede et Hagelforsikringselskab for Fyns Stift og byggede Lundeberg Havneplads til For-

del for sin Fødeegn. Med særlig Kjærlighed omfattede S. Skovene, og i en Række saglige Artikler i «Dagbladet», senere udkomne som en Piece: «I Anledning af Spørgsmaalet om Skovtvangens Afskaffelse», gav han i Vinteren 1866—67 et vægtigt Indlæg i den Diskussion, som Professor N. C. Frederiksen havde rejst ved sit løse Projekt om Skovenes Overflyttelse til Jylland.

I hele denne udstrakte Virksomhed er der et indre Sammenhæng, men paa et andet Omraade har S. udrettet et Stykke Arbejde, hvorved hans Navn ogsaa er blevet kjendt uden for Fædrelandets Grænser. I sine senere Leveaar kastede han sig med vanlig Energi over Studiet af den forhistoriske Arkæologi og vandt sig her en lige saa ivrig og sympatetisk Hjælper og Ven i daværende Musæumsassistent Henry Petersen (XIII, 43). Oprindeligt havde S. kun stillet sig den Opgave at samle og beskrive de Oldsager og Oldtidslevninger af forskellig Slags, der forefandt paa Broholm og i dets nærmeste Omegn, som et oplysende Exempel paa, i hvilken forbausende Mængde de kunne være tilstede paa en enkelt Egn. Hans Samling af Oldsager, 70—80000 Stykker, opbevares i et Musæum, som han lod opføre i Broholms Have, medens Resultaterne af hans Undersøgelser foreligge i det af ham udgivne smukke Værk «Fortidsminder og Oldsager fra Egnen om Broholm» (1878). Men under dette Arbejde kom han ind paa mere specielle Undersøgelser, og navnlig søgte han ved praktiske Forsøg at godtgjøre de forskellige Redskabers Brug og Tildannelsesmaade. Et Bjælkehus i Broholms Have er udelukkende forarbejdet med Stenredskaber, ligesom de Træarter, der leverede Tømmeret, blev fældede med Stenøxer. Han oplevede dog ikke selv at bringe disse Forsøg frem for Offentligheden; først efter hans Død udkom «Arkæologiske Undersøgelser 1878—81», udgivet af Familien efter hans ufærdige Manuskript og efterladte Optegnelser.

S. var en ægte Adelsmand, for hvem «noblesse oblige» var en Lov, men fremfor alt var han en dansk Mand, der elskede sit Fædreland over alt. Skjønt gift og Familiefader deltog han som frivillig i Feltoget 1848, først i Herregaardsskytternes Korps, som han havde været med at oprette, senere som Ordonansofficer ved Hovedkvarteret. Allerede 1839 var han bleven Jægermester, forfremmedes 1860 til Hofjægermester og 1878 til Kammerherre. Han døde 15. Jan. 1882. Med sin Hustru, Charlotte Christine f. Linde (f. 5. Juli 1819 † 19. Jan. 1894), Datter af Kammerherre, Oberst

Georg L., havde han 14 Børn, af hvilke Sønnerne Hannibal og Knud samt Datteren Thyra ere nævnte ovfr. og ndfr.

Illustr. Tid. 22. Jan. 1882.

L. Zinck.

Sehested, Ove Ramel, 1687—1774, Officer, var ældre Helbroder af ovennævnte Generallieutenant Knud Gyldenstjerne S. og født 13. Juli 1687. Han kom allerede 1702 ind i Hæren, blev 1715 Kapitajnlieutenant med Kapitajns Karakter ved Oberst Kruses Dragonregiment, 1717 Kompagnichef ved Oberst Oetkens Dragonregiment, fik 1720 Majors Karakter, blev 1723 virkelig Major, 1730 Oberstlieutenant, alt ved sidstnævnte Regiment, der nu havde faaet Navnet 2. søndenfjældske nationale Dragonregiment. 1735 fik han Obersts Karakter og blev 1744 Chef for 1. søndenfjældske nationale Dragonregiment, 1749 Generalmajor, 1756 Generallieutenant, 1757 hvid Ridder og tog endelig 1761 Afsked fra Krigstjenesten. — S. boede vistnok som Major en Tid i eller ved Holmestrand, hvis Kirke han 1722 skjænkede lidt Landskyld i Gaarden Ødeholt i Undrumsdal, siden ejede og beboede han den adelige Sædegaard Holleby i Tunø Præstegjæld, men tilflyttede 1745 Chefskvarteret Brotnov i Ullensaker Præstegjæld. Han døde i Ejdsvold 30. Maj 1774. — S. var 2 Gange gift: 1. (1717) med Anna Christine f. Stockfleth (f. 1690 † 1730), Datter af Kapitajn Vilhelm S. til Brahesholm og Margrethe Dorothea Charisius; 2. (1732) med Frederikke Louise f. v. Eickstedt (f. 1711 † 1755), Datter af Gehejmerraad Valentin v. E. (IV, 459) og dennes 2. Hustru.

Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner.

C. O. Munthe.

Sehested, Ove Ramel, 1757—1838, Statsminister, var en Søn af ovfr. nævnte Generalmajor Frantz Vilhelm S. og dennes 1. Hustru. Han fødtes i Norge 13. Marts 1757, studerede dels i Sorø, dels i Kiel og blev 1775 juridisk Kandidat. Efter derpaa at have foretaget en længere Udenlandsrejse indtraadte han 1778 som Avskultant i Økonomi- og Kommercekollegiet, hvor han 1781 blev Kommitteret og 1784 Deputeret. Ved sin ubestridelige Dygtighed, sin store Arbejdsomhed og den levende Interesse, hvormed han omfattede sin Embedsgjerning, blev han en væsentlig Støtte for H. E. Schimmelmann, og da dennes Kræfter i stedse stigende Grad beslaglagdes paa det egentlige finansielle Omraade, fik han i Aaret 1804 — dog uden at opgive Stillingen som Kommerceminister — Broderparten af sine Forretninger tillige med Titelen som 1. Depu-

teret i Kollegiet overdraget til S., som nu i alle Sager, der ikke vare af indgribende finansiel eller økonomisk Betydning, havde umiddelbart Referat til Regenten.

Den mere fremskudte Stilling, S. saaledes kom til at indtage, benyttede han bl. a. til med Energi at arbejde for den danske Industris og Handels Udvikling. Han fandt i saa Henseende et aabent Øre hos Kronprinsen, hvis Bevaagenhed han ved sin jævne, naturlige og tillidvækkende Optræden i høj Grad vandt og bevarer til det sidste. Ved Schimmelmanns Afgang i Slutningen af 1813 blev han saaledes Præsident for Økonomi- og Kommercekollegiet; Aaret efter overtog han tillige midlertidig Præsidiet for det vestindisk-guineiske Rente- og Generaltoldkammer; da der 1816 af de nævnte Kollegier dannedes et Generaltoldkammer- og Kommercekollegium, stilledes han i Spidsen for dette, og 1824 blev han tillige Medlem af Gehejmestatsraadet. Desuden udnævntes han, der 1803 havde faaet det hvide Baand, 1808 til Ordensceremonimester ved Elefant- og Danebrogsordenen, 1826 til Elefantridder og til Skatmester ved de nævnte Ordeners Kapitel og 1828 til Vicekansler ved samme. — End videre var han i en længere Aarrække fra 1789 Medlem af Kommissionen for Hovedstadens Forsyning med Levnedsmidler, fra 1792 af den extraordinære Finanskommission, fra 1814—31 af den afrikanske Konsulatsdirektion og fra 1822—31 af Kvægsygekommissionen. — 1774 var han bleven saa vel Hof- som Kammerjunker, 1790 Kammerherre og 1811 Gehejmekonferensraad. 1831 fik han sin Ansøgning om at entlediges fra samtlige sine Embeder bevilget, ledsaget af Kongens Tak for hans lange og udmærkede Tjeneste. — Endnu skal det anføres, at han 1789 var Medstifter af «Selskabet for Naturhistorien», og at han sammen med N. Tønder Lund (X, 440) ejede en berømt Insektsamling, der 1810 kjøbtes af Staten. Han døde ugift 21. Okt. 1838.

G. Kringelbach.

Sehested, Steen Maltesen, 1553—1611, til Holmgaard, Rigsmarsk, fødtes 11. (ell. 12.) Jan. 1553 paa Gudum Kloster, som hans Fader, ovennævnte Malte Jensen S., havde i Forlening. Det var mindre boglige Kunster end adelige Idrætter, Drengen indviedes i, og o. 15 Aar gammel sendtes han til Udlandet for hos forskellige høje tyske Herrer at uddannes videre i samme Retning. Han gik derpaa (o. 1572) i nederlandsk Krigstjeneste og forblev her i 14 Aar, tagende virksom Del i Krigens Begivenheder og avancerende

op fra Knægt til Oberstlieutenant, indtil han 1586 faldt i spansk Fangenskab. Da han imidlertid strax efter blev kaldt hjem af Frederik II, som havde Brug for ham, vare Spanierne saa opmærksomme at gjengive ham hans Frihed. Rig paa Krigserfaring og forsynet med glimrende Anbefalingskrivelser fra Prins Vilhelm af Oranien og andre vendte han tilbage til Fædrelandet; men naar det hedder i en gammel Efterretning, at Generalstaterne som Aerkjendelse skjænkede ham en aarlig Pension for Livstid, turde dette være en Fejltagelse, da der 1597 fra den danske Regerings Side maatte gjøres Anstrængelser for at skaffe ham hans tilgodehavende Sold fra den Tid, han tjente i Staternes Hær, et Forlangende, som blev alt andet end beredvillig modtaget. Ved sin Hjemkomst udnævntes han (1586) til Hofmarskal og tillige til Oberst med Forpligtelse til at hverve et Regiment, naar det ønskedes. 8. Okt. 1592 havde han paa Vidskøfte Bryllup med Anne Brahe (f. 19. Febr. 1576 † 28. Juli 1635), Datter af Henrik B. (II, 588), en Forbindelse med en af de store Slægter, som næppe blev uden Betydning for hans fremtidige Karriere. Allerede efter 4 Aars Forløb opgav han Hofstillingen og blev Lensmand, først paa Kronborg (1590—95), dernæst efterhaanden paa Baahus (1595), over Helnekirke (1606), paa Varberg (1608) og Vestervig (1610); desuden var han fra 1606 til sin Død forlenet med Froste Herred.

Som den erfarne Krigsmand blev S. M. 1589 Medlem af en Kommission, der skulde undersøge Akershusets Fæstningsværker, og som Befalingsmand paa Baahus fik han den Opgave at forøge denne Fæstnings Forsvarsevne, en Opgave, han skal have løst med Dygtighed, ligesom man overhovedet har tillagt ham en vis Indflydelse paa Befæstningsvæsenets Udvikling her til Lands efter nederlandske Mønstre. Da Christian IV 1606 besøgte sin Svoger i England, skal S. M. under hans Fraværelse selv tredje have forestaaet Norges Styrelse, og 1607 optoges han i Rigsraadet, hvorpaa han faa Dage efter fulgte Kongen til Herredagen i Stavanger. Endelig betroedes 1610 det ansete Embede som Rigsmarsk ham, og da Aaret efter de nordiske Riger begyndte Krig med hinanden, kom han saaledes i Følge sin Stilling til at gribe ind i Begivenhedernes Gang, om end ikke saa meget, som man skulde have ventet. Vesthæren, som i Løbet af Foraaret langsomt samledes i Halland, stilledes under hans Ledelse, og i Juni rykkede han med o. 7000 Mand op imod Elfsborg; men næppe var han naaet frem, før en stræng Ordre fra Kongen bød ham at ile denne til Hjælp i Kalmar.

Uden at have udrettet andet end at levere en Del ret betydningsløse Skjærmysler vendte S. M. da om 1. Juli og naaede i o. 4 Uger til Kalmar, hvor Byen var i de danske Besiddelse, medens Slottet holdtes belejret af dem, indtil det overgav sig (3. Avg.). Ølands Indtagelse i de følgende Dage kaldte ham over til denne Ø, men næppe var han kommen tilbage til Lejren, før han følte sig syg. Han flyttedes op paa Kalmar Slot, og her døde han Natten mellem 22. og 23. Avg. I længere Tid havde han været svagelig; allerede 1604 søgte han at styrke sin Helbred ved en Baderejse til Carlsbad.

Foruden Fædrengaarden Holmgaard i Skodborg Herred ejede han i Skaane Løberød, som han fik ved sit Giftermaal, og Hvide-rup, som han kjøbte 1604. Paa begge de sidstnævnte Gaarde opførte hans barnløse Enke nye Hovedbygninger.

Bricka og Gjellerup, Den danske Adel I, 1 ff.

C. F. Bricka.

Sehested, Thyra, f. 1840, historisk Forfatterinde. T. S., Datter af ovfr. anførte Kammerherre Niels Fred. Bernhard S., er født paa Broholm 28. Marts 1840 og er siden 1886 Stiftsdame i Vallø. Fra sin tidlige Ungdom optagen af litterære Interesser syslede hun en Tid med Forkjærlighed med Middelalderens Folkeviser og gik senere sin Fader til Haande ved hans arkæologiske Arbejder, ligesom hun havde en væsentlig Del i Udgivelsen af de efter hans Død udkomne «Arkæologiske Undersøgelser» (1884). I de følgende Aar begyndte hun at studere sin Slægts Historie, i hvilken Anledning hun tog Bolig i Kjøbenhavn for at kunne benytte Arkiverne, i det hun dog jævnlig har foretaget Studierejser, ogsaa til Nabolandene. Som Frugter af hendes Studier foreligge hidtil 2 omhyggelige, paa et grundigt Kjendskab til Kilderne byggede Monografier: «Hannibal Sehested» (I—II, 1886) og «Kansler Christen Thomesen Sehested» (1894).

G. L. Wad.

Seidelin, Carl Julius Ludvig, f. 1833, Mathematiker, er Søn af ndfr. nævnte Viceadmiral Jens S. Han fødtes i Kjøbenhavn 8. Avg. 1833. Efter at have gaaet i Mariboos Realskole kom han 1853 ind paa Polyteknisk Lærestanstalt og tog i 1859 dennes Examen for Mekanikere. Efter at have manuduceret i Mathematik blev han i 1862 Docent, 1894 Professor i deskriptiv Geometri ved Lærestalten. Siden 1865 har han tillige været Examinator og Censor ved Skolelærerexamen; 1869—90 var han Lærer i Mathematik ved

det Monradske udvidede Skolelærerkursus, 1876—95 ved Landbohøjskolen. Hans Forelæsninger ved Polyteknisk Lærestanstalt ere, efter tidligere at have været avtograferede, i 1872—96 udkomne 3 Gange, en elementær Lærebog i Projektionstegning 1879 og 1884. — 24. Maj 1865 ægtede han Bolette Juliane Skovgaard († 1900), Datter af Proprietær J. M. S. *H. G. Zeuthen.*

Seidelin, Claus, 1702—82, Apotheker, Søn af Apotheker i Nykjøbing paa Falster Frederik S. (Søn af ndfr. anførte M. Hans Hansen S., † 1668) og Karen Clausdatter, var født 26. Jan. 1702, lærte 1715—17 paa sin Faders Apothek og 1717—21 hos Hofapotheker Becker i Kjøbenhavn, hos hvem han derefter i et Aar tjente som Svend, til han 1722 tiltraadte en Udenlandsrejse, paa hvilken han konditionerede hos Apothekere i Nordhausen, Berlin, Strasburg og Bern, besøgte derefter, dels for at studere, dels for at se sig om, Frankrig, England og Nederlandene, kom 1728 hjem og overtog 1729 ved sin Faders Død dennes Apothek, som han bestyrede i 35 Aar, indtil han overdrog det til sin Søn; død 16. Maj 1782. Borgmesterværdigheden afslog han 2 Gange. Gift 18. Juli 1730 med Elisabeth Cathrine Wichmand (f. 1713), Datter af Bertel W., Kjøbmand i Nykjøbing og Ejer af Engestofte. S. efterlod sig en senere trykt Levnedbeskrivelse, der indeholder mange interessante Træk; den er livfuldt skreven og især for hans Rejse-skildringers Vedkommende tiltrækkende. Han viser sig heri som en vel begavet og dannet Mand, tillige som en betænksom og klog Mand, der var fri for sin Samtids Ambition.

Hist. Tidsskr. 3. R. II, 261 ff.

G. L. Wad.

Seidelin, Ferdinand Emil, f. 1822, Præst. Han er født i Kjøbenhavn 15. Avg. 1822 og Søn af nedennævnte Viceadmiral Jens S. Han er dimitteret fra Metropolitanskolen 1838, Cand. theol. 1844. Efter nogle Aars Virksomhed som Lærer blev han 1855 Pastor vicarius i Aal, 1856 i Holmsland og 1857 Sognepræst samme Sted. I 1869 modtog han en Tilkjendegivelse af Kongens «særdeles allerhøjeste Paaskjønnelse af den opofrende Nidkjærhed og Dygtighed, hvormed han har virket og i saa væsentlig Grad bidraget til, at Beboerne paa Holmslands Klit ville erholde deres egen Præst og de fornødne Kapeller paa Klitten». I 1870 forflyttedes han til Aarhus som Sognepræst for Frue Kirke og Hospitalet. Han har her udfoldet en rig Virksomhed paa de kristelige

Kjærlighedsgjerningers Omraade: ved Iværksættelse af Børnegudstjenester, som Medlem af Bestyrelsen for Sømandshjemmet i Aarhus, som Formand for Børnehjemmet i Ormslev og som Stifter af Magdaleneasylet «Sichar» (nu «Kvindehjemmet Sichar i Viby»). Som Medlem af «Stephansforeningen» fra dennes Begyndelse har han været Formand for dennes Afdeling i Aarhus og skaffet den dertil sig støttende Menighedspleje Husrum i Asylet «Børnely». — S. har syslet noget med genealogiske Arbejder. I 1861 ægtede han sin Broderdatter Anna Mariane Vilhelmine Seidelin (f. 1845), Datter af Sognepræst Emanuel Honoratus S.

Erslew, Forf. Lex. Elvius, Danmarks Præstehist. 1869—84 S. 30 f. Thrap, Fam. Bonnevie, 3. Udg., S. 55. R. Volf.

Seidelin, Hans, 1665—1740, Konferensraad, Søn af ndfr. anførte M. Hans Hansen S. († 1668), er født i Helsingør 14. Maj 1665. 1677 kom han i Tjeneste hos Kancelliforvalteren i danske Kancelli, hvor han var som Kopist i 12 Aar, i hvilken Tid han fulgte Kancelliet under Krigen i Skaane, ligesom han 1685 var med Kongen paa Rejsen til Norge. 1689 udnævntes han til Kommissariatsskriver og var som saadan behjælpelig ved de danske Hjælpetroppers Transport til England s. A., blev 1699 Krigsbogholder ved Rytteriet i Danmark, 1708 Generalkommissariatsskriver og næste Aar tillige Krigskommissær. 1710 udnævntes S. til Kancelliraad og Overkrigskommissær ved Hæren, som han s. A. fulgte i Felten, blev 1713 Justitsraad og Land- og Krigskommissær paa Sjælland, Laaland og Falster, 1724 Etatsraad og Amtmand over Kjøbenhavns Amt samt 1730 ved Christian VI's Regeringstiltrædelse Direktør over Generalpostamtet. S. A. købte han Hovedgaarden Hagedstedgaard med Gods, blev 1731 optaget i Adelstanden samt udnævnt til Kommitteret i Missionskollegiet, Direktør for Waisenhuset og Assessor i Hofretten og 1732 til Konferensraad. S. døde i Kjøbenhavn 19. Jan. 1740. Han havde ægtet 1. (19. Maj 1692) Drude Margrethe Clausdatter († 6. April 1711), Datter af hans Stifader, Raadmand Claus Iversen; 2. (19. Juni 1713) Helene Margrethe f. Munk, Datter af Kjøbmand Erik M. og Enke efter Hofapotheker Johan Gottfried Becker (II, 24).

Øst, Materialier t. et dansk biogr.-lit. Lex. Sp. 1157. F. E. Seidelin, Stamtavle ov. Fam. Seidelin. C. E. A. Schøller.

Sejdelin, Hans Christian Paulus, 1813—72, Historiker, fødtes 4. Okt. 1813 i Skanderborg, hvor Faderen, David S. († 1858),

var Apotheker; Moderen hed Cecilie Ulrikke f. Sidelmann. Efter 9 Aars Skolegang i Ribe blev P. S. 1833 Student; først 1848 tog han filologisk Embedsexamen. 1849 vandt han Universitetets Guldmedaille ved en Afhandling om Forholdet mellem Russerne og Grækerne i det 9. og 10. Aarhundrede (trykt i «Annaler f. nord. Oldkynd.» 1853), og 1853 antoges han til Redaktør af det af Videnskabernes Selskab udgivne Værk «Regesta diplomatica historiæ Danicæ», hvis 2. Bind, omfattende Perioden 1537—1660, han besørgede (1856—70). Trods hans umiskjendelige Omhyggelighed lider det, navnlig i de første Hæfter, af ikke faa Mangler, men for en stor Del vare de ikke hans Skyld, og det var overhovedet en meget vanskelig Opgave, der her var stillet ham. Imidlertid ordnede han 1857—61 Byen Flensborgs Arkiv og førtes derved til Udgivelsen af «Diplomatarium Flensborgense» (I—II, 1864—73), hans Livs Bedrift, et af de vigtigste Kildeskrifter til Sønderjyllands Historie i Middelalderen, udgivet med mønsterværdig Nøjagtighed, men som han ikke skulde opleve at se afsluttet (Slutningshæftet udgav J. A. Fridericia). 1867 overdroges det ham at udarbejde den Fortegnelse over dansk Litteratur indtil 1830, som paatænkte udgivet fra det store kongl. Bibliothek, og med vanlig Samvittighedsfuldhed tog han fat herpaa, men hans Helbred var nedbrudt, og Døden indhentede ham 1. April 1872, inden 1. Hæfte af Værket var færdigtrykt.

S., en stille, fordringsløs Mand, der i sine yngre Dage havde haft en Del Interesse for politiske Spørgsmaal, som han behandlede i Bladartikler, var i mange Aar knyttet til Professor C. F. Allen, hvem han gik til Haande ved hans litterære Arbejder. Han ægtede 1. Maj 1855 Bona Cecilia Julia Maria Lund (f. 25. Dec. 1819 † 9. Dec. 1891), Datter af Gjæstgiver B. T. L.

Erslew, Forf. Lex.

C. F. Bricka.

Sejdelin, Hans Hansen, 1632—68, Præst, blev født 14. Marts 1632 i Helsingør, hvor hans Fader, af samme Navn, var Borgmester († 1683); Familien stammede oprindeligt fra Polsk Preussen. Sammen med sin Broder Jørgen blev han 1653 Student, og efter at de havde fuldendt deres theologiske Studier ved Kjøbenhavns Universitet, rejste de til Udlandet, hvor de traf et Par svenske Studenter, som fik dem til at drage til Upsala Universitet. Det fortælles, at de her hørte sikker Tale om Carl Gustavs Plan om at gjenoptage Krigen, der var standset ved Roskildefreden 1658, og at de da

hemmelig ilede hjem og gave Kongen Underretning om, hvad de havde erfaret, hvorpaa Kong Frederik «skal have fattet for dem den første Naade». Dette er dog næppe paalideligt, da man saa ikke kan forstaa, hvorledes man i Kjøbenhavn kunde være helt uforberedt paa Fjendens Komme. Sikrere er det formodentlig, at de under Belejringen lode sig bruge til at gjøre Staden vigtige Tjenester, saaledes ved at være paa Udkig for at iagttage Fjendens Bevægelser og Foretagender; da de havde gode Kundskaber i Mathematik og Ingeniørvidenskab og gave vigtige Efterretninger om et og andet, som Fjenden havde i Værk mod Staden, skulle da ogsaa flere af de heldige Udfald, de belejrede gjorde, være skete efter deres Raad. Det fortælles ogsaa, at de nogle Gange med den yderste Livsfare ved Hjælp af det svenske Sprog, som de med Færdighed talte, have udspejdet, hvad der forhandlede midt i den svenske Lejr, og at de vare med til at opsnappe Maalene paa Svenskernes Stormstiger og Broer, hvorfor man lod Gravene opise, saa Stigerne vare for korte, da de skulde bruges ved Stormen. Intet Under er det da, at Kongen fattede stor Velvilje for Brødrene S., hvilke han gjerne vilde have beholdt i den militære Stand; men da de erklærede, at deres Hu stod til Prædikestolen, gav han dem Løfte om gode Præstekald, selv i Hovedstaden, hvis Lejlighed gaves, og dersom de maatte ønske det; han glemte heller ikke sit Løfte. H. S. blev strax efter Freden resid. Kapellan ved St. Olai Kirke i sin Fødeby Helsingør, hvorfra han 1665 forflyttedes til Embedet som Sognepræst ved Holmens Kirke, men allerede 20. Juni 1668 døde han. 1667 havde han taget Magistergraden. Han var gift med Sophie Davidsdatter († 1716), Datter af David Christensen, Sognepræst i Helsingør, og senere gift med Claus Iversen, Klædekræmmer og Raadmand i Kjøbenhavn.

Den nævnte Broder, *Jørgen Hansen S.*, der ogsaa skal være født 1632 og altsaa vistnok maa have været Tvillingbroder til H. S., skal under Kjøbenhavns Belejring endog have gjort Tjeneste som virkelig Ingeniør og til sidst som Generalkvartermester. Han blev 1662 Sognepræst i Sjelle, Skjørring og Laasby i Aarhus Stift; da Embedet som Sognepræst ved vor Frue Kirke i Kjøbenhavn 1667 var ledigt, rejste han her over for at minde om det Løfte, der var givet ham, at han ved Lejlighed skulde blive Hovedstadspræst; da han imidlertid mærkede, at man paa højere Steder ønskede en anden, gav han frivillig Afkald paa Løftets Indfrielse, hvorimod det lovedes ham at blive Slotspræst paa Skanderborg Slot ved ind-

trædende Vakance, hvilken dog lod vente paa sig til 1679. 1676 blev han Provst i Framlev Herred og senere i Hjlemslev Herred. Tidlig begyndte han at blive skrøbelig, og 1685 fik han sin 19-aarige Søn Nicol (s. ndfr.) beskikket til Kapellan hos sig. Han døde 1688. Gift med Ida Nikkelsdatter Kock, Datter af Toldvisitør N. K. (IX, 325).

Wiberg, Alm. Præstehist. II, 188; III, 61. Giessing, Jubel-Lærere II, 2, 273 ff. Rørdam, Studenternes Deltag. i Kbhvns Forsvar S. 98 f. 143 f.

Vilh. Bang.

Seidelin, Jens, 1790—1863, Søofficer, Søn af Fattiglæge Peter Steinfeldt S. (f. 13. Febr. 1748 † 15. Jan. 1817) og Ane Cousine f. Green (f. 1751 † 1810), er født 28. Maj 1790 i Kjøbenhavn. Han blev 1807 Sekondlieutenant i Marinen, 1815 Premierlieutenant, 1821 Kapitajnlieutenant, 1833 Kapitajn, 1840 Kommandørkapitajn, 1848 Kommandør og 1853 Kontreadmiral; 1863 erholdt han Afsked med Viceadmirals Karakter og døde 22. Juli s. A. paa Bjerregaard ved Valby. Som ung Officer gjorde S. 1811—14 Tjeneste i den franske Eskadre paa Schelde, 1815 traadte han uden for Nummer i nogle Aar for at studere, 1829 og 32 var han Vagtskibschef, 1830 førte han Briggen St. Croix til Vestindien, 1833—34 det asiatiske Kompagnis Skib «Frederik VI» til Ostindien og 1839 Korvetten «Gala-thea» i Middelhavet. 1824—28 var S. Navigationslærer ved Søkadetakademiet, 1835 konstitueredes han og ansattes 2 Aar senere som Navigationsdirektør, 1841 overtog han Hvervet som Examinator ved Dispachørexamen og blev 1845 Medlem af Kommissionen til studerende Søofficerers Uddannelse. 1860 indtraadte S. paa ny i aktiv Tjeneste og var derefter til sin Afgang Chef for Søofficerskorpset. 1853 blev han Kommandør af Danebrog. Foruden ved Udgivelsen af navtisk-astronomiske Tabeller for 1836—50 og ved flere navtiske Bidrag til Tidsskrifter har S. gjort sig bekendt ved sin Andel i Udkastet til Lov om Disciplinærstraffe for Søkrigsmagten samt Rettergangsloven. — Han blev 13. Avg. 1813 gift med Anna Elisabeth Bonnevie (f. 22. Febr. 1794, † i Storring Præstegaard 2. Juli 1880), Datter af Justitsraad, Toldinspektør i Kalundborg Eman. B. og Anna Olava f. Gundersen.

Erslew, Forf. Lex. Fædrelandet 1863, Nr. 80. Berlingske Tid. 1863, Nr. 84.

C. With.

Seidelin, Johannes Henrik Bernhard, 1820—63, Arkitekt, blev født i Roskilde 1. Juni 1820 som Søn af Distriktslæge Jo-

hannes Henrik S. (f. 1786 † 1855) og Johanne Marie f. Petersen (f. 1784 † 1852). Han gennemgik Kunstakademiet fra 1840 og vandt 1849 den store Sølvmedaille; han var oprindelig Elev af Hetsch, men sluttede sig senere nær til Bindesbøll. Han har ikke bygget ret meget: Søofficersskolen i Nyboder, nogle Bygninger i Sverige; han har senere ledet Restavrationen af Schoustrups, nu Hafnias, Gaard paa Amagertorv, et efter Datidens Forhold meget respektabelt Arbejde. Hans Hovedværk er imidlertid Raadhuset i Helsingør (færdigt 1855), en bredt anlagt og smukt gennemført Murstensbygning, et af de første Forsøg her hjemme paa at anvende vore gamle middelalderlige Bygningsformer i moderne Øjemed. S. skildres af sine samtidige som en Særling; han døde ugift 4. Maj 1863.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Erik Schiødt.

Seidelin, Klaus Henrik, 1761—1811, Bogtrykker og Bladredaktør, er født 6. Maj 1761 i Glosunde paa Laaland, hvor Fade-ren, Hans S., var Præst; Moderen var Magdalene Christine f. Sidelmann. Som Dreng kom han til Søs, tog Styrmandsexamen, men forlod 1778 Søen og blev 1780 Student fra Nakskov. 1787 kom han som Huslærer til St. Thomas, hvor han 1790 blev Lærer i Mathematik, Regning og Skrivning ved et Institut der. Men Aaret efter gik han tilbage til Danmark, hvor han først boede i Maribo og derpaa i Kjøbenhavn, hvor han 1797 blev Bogtrykker efter en kort Tid at have staaet i Lære i Hamborg. Det var efter en urolig Omflakken, at S., hvem Jens Kragh Høst kalder «en Mand af Hoved og Kraft», kom i Havn som Bogtrykker, men en rolig Havn blev det ikke. For sin Forretnings Skyld gjorde han 1799 en Rejse til Tyskland, Holland og Frankrig, og hjemkommen fra den anlagde han ved Siden af sit Bogtrykkeri et Skriftstøberi. Men væsentligere er det, at han som alle Datidens Bogtrykkere blev Forlægger og i sit Forlag viste, at han helt tilhørte Tidens frisindede Retning. Han udsendte en Del Skrifter, som han selv oversatte, f. Ex. C. F. Bahrds «Naturlig Religions Katekismus» og Condorcets «Skilderi af den menneskelige Aands Fremskridt», og var Forlægger for Otto Horrebøw, M. C. Bruun og P. A. Heiberg, ikke at tale om, at han var Medstifter af Selskabet «For Sandhed». Og han var ikke Akademiker i sit Frisind; han vilde paa-virke Mængden. Allerede i Maribo lagde han Grunden til et offentligt Bibliothek, og i Fjerdingaarsskriftet «For Sandhed» skrev han

bl. a. om «Manglerne ved Oplysningens Meddelelsesmidler». Bønderne skulde lære en vis Art Mathematik. 1798 begyndte han at udgive «Politivennen» med Undertitelen «et ugentligt Almuesblad», og 1803 begyndte han Bladet «Dagen». Hans monumentaleste Arbejde turde dog være den af ham «samlede, forlagte og trykte» «Læsendes Aarvog» (I—III, 1800—2) med dens litterære Tidstavle. Selvfølgelig kom han oftere i Kollision med Myndighederne. 1799 blev han saaledes dømt for at have trykt M. C. Bruuns «Bevis, at en monarkisk Regering ikke er forbunden til at bortgive Embeder efter de søgendes Duelighed», og 1805 blev han fradømt sit Bogtrykkerprivilegium for i «Dagen» at have trykt Artikler uden Censur. Efter den Dom kalder han sig paa Bladet «Kommandersergent ved det borgerlige Artilleri og Litteratus» og anbefaler sig som Oversætter fra Engelsk, Fransk, Tysk, Spansk, Italiensk, Hollandsk og Russisk. 1811 opnaaede han at faa særlig Bevilling til at maatte trykke de af ham udgivne Blade «Dagen» og «Politivennen», men faa Dage efter døde han, 5. April 1811. — 27. Febr. 1798 havde han ægtet Frederikke Vinzentine f. Rathenburg (f. 1755), Enke efter Skoleholder Bent Schönberg paa Vemmetofte og Datter af Sognepræst Jørgen R. i Lyderslev og Edel Margrethe f. Bagger.

Nyerup, Lit. Lex. F. E. Seidelin, Stamtavle ov. Fam. Seidelin. Thaarup, Efterretn. om Bladet Dagen. C. Nyrop, Den danske Boghandels Hist. II. Skand. Bogtrykkertid. 1872, S. 9 ff.

C. Nyrop.

Seidelin, Nicol, 1666—1737, Præst, Søn af ovfr. S. 529 nævnte M. Jørgen H. S., var født i Sjelle. Kun 14 Aar gammel blev han Student fra Aarhus Skole 1680 og tog Attestats 2 Aar efter. Alleerede 1685 ordineredes han til Kapellan hos Faderen; Kongen skal have givet Provsten det Løfte, at han skulde faa sin Søn til Efterfølger; men da denne kun var 19 Aar gammel, maatte Kapellanen selv holde Kapellan for sin Ungdoms Skyld. Den fremmelige unge Mand indgik allerede Aaret efter Ægteskab med Cathrine Luxdorph (f. 1662), hvis afdøde Fader, Hans Olufsen Bollers, havde været Fuldmægtig ved Viborg Domkapitel. Om yderligere kongelig Gunst vidner det, at han 1687 blev beneficeret med Lundum-Hansted Sognekald ved Horsens. Da Faderen døde 1688, blev han hans Efterfølger som Præst i Skanderborg og forblev i Embedet til sin Død, 12. Juli 1737. Han tog Magistergraden 1690 og blev Herredsprovst 1702. Med stor Myndighed øvede den kæmpestore Mand sin Embedsgjerning og var ogsaa bekjendt som en

Mand af Lærdom. Men han var ikke god at faa til Uven; og med sin Dygtighed forbandt han ogsaa adskillige Særheder. Paa højere Steder vidste han at faa udvirket, hvad der ikke vilde være lykkedes for andre. Da Viborg Bispestol blev ledig 1735, tilbødes den ham, men han undskyldte sig med Alder og Svagelighed. Hans Hustru overlevede ham til 5. Nov. 1757 og opnaede en Alder af 95 Aar. De have en talrig Efterslægt.

Giessing, Jubel-Lærere II, 2, 273 ff. K. Hansen, Beskr. ov. Skanderborg S. 28 ff. F. E. Seidelin, Stamtavle ov. Fam. Seidelin S. 44 ff. *A. Jantzen.*

Seidelin, Sabinus Theodor Villiam Halvor, f. 1819, Handelsmand. S. er født i Skanderborg 29. April 1819 og er Broder til ovfr. nævnte Historiker Hans Chr. P. S. Efter at han fra 1834 havde været i Handelslære hos Vitus Ingerslev i Aarhus, fik han 1840 en Plads i Hamborg, hvorfra han berejste Danmark som handelsrejsende. 1843 vendte han hjem og grundlagde en Manufakturforretning i Holbæk. Han begyndte ganske uden Midler, men drev i kort Tid Forretningen betydelig op, saa at han efter 12 Aars Forløb havde samlet en Formue og kunde sælge Forretningen for en betydelig Sum. 1856 etablerede han sig som Grosserer i Kjøbenhavn og stiftede Firmaet S. Seidelin, som han forestod i en lang Aarrække, indtil han 1884 udtraadte deraf. 1867 anlagde han en Filial i Manchester. S. har ikke deltaget i det offentlige Liv, men han har haft adskillige Hverv, der stode i Forbindelse med hans Fag. Bl. a. har han deltaget i adskillige Bedømmelsesudvalg ved internationale Udstillinger. 1868—69 var han Formand for Manufakturhandlerforeningen. 1889 udnævntes han til Etatsraad. Han ægtede 27. Juni 1845 Noline Christine Nehammer († 4. Juni 1892), Datter af Farver N. i Holbæk. *E. Meyer.*

Brinck-Seidelin, s. under Brinck (III, 62).

Seidlitz, s. Seydlitz.

Seielstad, Bardon, —o. 1621, Bonde, var en af Gudbrandsdølernes Førere, da de ved Kringelen i Sel 26. Avg. 1612 dels nedlagde, dels fangede en skotsk Troppestykke, der under Kalmar-krigen som svenske Lejetropper søgte at bane sig Vej gennem Norge fra Romsdalen til Sverige (VI, 183. 460; XIII, 394). Naar det har været sagt, at han, ligesom 2 andre af Førerne, var Bondelensmand i Dalen, er dette urigtigt, hvorimod det har været som Kapitajn George Sinclairs Banemand han, ligesom hine, 3. Sept.

1613 belønnedes af Kongen og fik til Ejendom Kronens Gaard Sejelstad, som han før beboede som Lejlænding. Her nævnes han sidste Gang i Aaret 1621.

Michell, Hist. of the Scottish expd. to Norway in 1612.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Sejersted, Johannes, 1761—1823, Officer, Søn af Oberstlieutenant ved nordenfjældske Dragonregiment Jens Frederik Svane S. og Dorothea Catharina f. Klingenberg. Han fødtes 7. April 1761 i Størdalen, blev 1774 Fændrik ved Faderens Regiment, studerede i Kjøbenhavn 1777—81, da han blev Sekondlieutenant ved falsterske Infanteriregiment, var 1788 Adjudant hos daværende Generalmajor Adam Ludvig Moltke, blev 1789 Premierlieutenant og laa nu i Holsten, hvor han hørte Forelæsninger i Generalstabslære af Oberstlieutenant L. J. Binzer. 1794 blev S. Aide-Generalkvartermester, 1795 Kapitajn, 1801 Generalkvartermester-Lieutenant, var s. A. med ved Besættelsen af Lybek og Hamborg, blev 1807 Major og ansat som Generalkvartermester-Lieutenant i Norge ved den søndenfjældske Generalkommando under Prins Christian August. 1808 blev han Oberstlieutenant, 1810 Oberst og 22. Maj 1814 af Kong Christian Frederik udnævnt til Generalmajor, Generaladjutant og Chef for den norske Generalstab. Som saadan fungerede han under Krigen med Sverige s. A., ligesom den af ham Aaret forud udarbejdede Defensionsplan blev lagt til Grund for Krigsføringen paa norsk Side.

«Defensionsplanen af 1813» er til Dels bleven skarpt kritiseret, og den led visselig ogsaa af væsentlige Mangler. Den var baseret paa et indirekte Forsvar, hvor Operationer i Fjendens Flanker og Foretagender mod hans Forbindelser var tiltænkt en afgjørende Rolle; men den røbede en ubegribelig Frygt for ved saadanne Operationer at berøre det fjendtlige Land. Ved ethvert indirekte Forsvar bliver samlet Ledelse ofte vanskelig, og Defensionsplanen gjorde den ikke lettere ved — ligesom i 1808, da S. ogsaa havde været med — at anordne Opmarchen i 3 særskilte Brigader langs Glommen. En samlet Optræden vilde kræve betydelige Koncentrationsmarcher og kunde derfor i bedste Tilfælde først paa regnes i Nærheden af Christiania, efter at de østen for liggende Landsdele vare rømmede. Ved Bedømmelsen af Fjendens sandsynlige Indrykningslinjer havde Defensionsplanen ikke taget Forplejningshensynene, specielt under et Sommerfelttog, da Elve og

Søer afbrøde Forbindelserne, tilbørlig i Betragtning, og det vilde derfor været mere end tvivlsomt, om dens Forudsætninger havde slaaet til, selv om ikke Fjenden havde vidst at skaffe sig en Afskrift af Planen. Svenskerne, der saaledes kjendte Defensionsplanen, udførte i hvert Fald sit Angreb efter «et Alternativ», som ikke var forudsat i denne — et kombineret Land- og Søangreb. — S. tabte dog herved ikke Fatningen, men søgte, om end uden Held, at lægge Kraft i Forsvaret, hvor Lejlighed dertil bød sig. Han tilraadede saaledes en alvorlig Kamp ved Rakkestadelven, og det var trods hans indtrængende Forestillinger, at Christian Frederik lod Kampen afbryde ved Onstad Sund og Retræten over Glommen iværksætte.

Om saaledes end S.s Raad ikke altid bleve fulgte af Kongen, havde dog denne megen Respekt for hans Indsigt og Dygtighed og havde da ogsaa designeret ham til Jøverstkommanderende, i Fald han selv skulde falde fra eller geraade i Fangenskab. Efter at Krigen var afsluttet ved Konventionen til Moss, blev S. i Jan. 1815 kommanderende General nordenfjælds og Kommandant i Throndhjem, s. A. tillige Chef for 2. throndhjemiske Regiment. Ved Arméreduktionen 1817 blev han Chef for throndhjemiske Infanteribrigade og 1818 Generallieutenant. Han døde ugift i Throndhjem 17. Sept. 1823. Hans efterladte Bogsamling med Karter og Planer blev af Arvingerne skjænket til Grundlæggelse af et Officersbibliothek for Throndhjems Garnison.

Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Munch, Norsk Maanedsskr. VI.

C. O. Munthe.

Selby, Charles August Baron, 1755—1823, Handelsmand og Godsejer, er født 24. Okt. 1755 paa Biddlestone i Northumberland, som ejedes af Faderen, Thomas S. († 1787); Moderen var Eleanor f. Tuite. S. blev opdraget i en katholsk Undervisningsanstalt i Holland til sit 20. Aar, da han paa Foranledning af en Slægtning, Kammerherre og Plantageejer paa St. Croix Tuite, der ejede Andele i betydelige Sukkerraffinaderier i Kjøbenhavn, kom her hen, hvor han gjordes til Andelshaver i Raffinaderierne. 1777 tog han Borgerskab som Grosserer og blev Chef for et Handelshus, S. & Co. (senere S. & ter Borch), der, ledet med Omsigt og Dygtighed, i de da for Danmark heldige Konjunkturer hævede sig til et af Kjøbenhavns største og mest ansete; s. A. (1777) blev han udnævnt til Agent med Kammerraads Rang og ægtede 26. Nov.

Birgitte Kirstine Borre (f. 23. Febr. 1757), Datter af Etatsraad Peter B. (II, 542).

1795 trak S., der altid havde næret en levende Interesse for Agerbruget, sig ud af Firmaet og købte s. A. for 104000 Rdl. Herregaarden Bækkeskov (ved Præstø) med Bredeshave og tilhørende Bøndergods, hvilket sidste var yderst forarmet. Han begyndte nu strax paa at udskifte Jorderne af Fællesskabet, lod Gaardene udflytte og opbygge, Lodderne indhegne, Haver og Hegn plante, ligesom han forsynede Bønderne med Sædekorn og manglende Inventarium. Samtidig anvendte han betydelige Bekostninger paa Hovedgaarden, hvor han opførte en smuk og anselig Hovedbygning og indførte en Drift efter engelsk Mønster med Staldfodring, Roedrift og Kreaturfedning samt indkaldte engelske Arbejdere. 1801 solgte S., der 1796 var bleven optaget i Friherrestanden, Bredeshave, men havde alt 1799 købt Sparresholm, men da dette Gods var udskiftet og i det hele taget i bedre Forfatning end Bækkeskov, havde dets Erhvervelse mindre Interesse for ham, hvorfor han atter afhændede det 1804. Da han imidlertid paa Grund af vaklende Helbred maatte foretage gjentagne og langvarige Baderejser, solgte han ogsaa Bækkeskov 1805 for 258000 Rdl., en, som man skulde synes, stor Avance, naar Salgssummen for Bredeshave tillægges, men desuagtet og trods alle nye Forbedringers Indførelse er det vel tvivlsomt, om hans Besiddelse af Bækkeskov har givet noget reelt Overskud, hvortil vel Grunden nærmest laa i, at Jorden manglede Kultur og Afdræning, samt i at S. med al sin levende Interesse for Landbruget og Energi selv manglede Kundskab i Agerbrugets Detail og Hverdagspraxis.

Da S.s Helbred efterhaanden bedredes, købte han, der 1. Juni 1809 havde mistet sin Hustru, s. A. Ovrupgaard med Kringelborg paa Falster for 402000 Rdl., og 11. Sept. 1811 ægtede han Anna Ernestine f. Baronesse Brockdorff til Gùldenstein i Holsten (f. 22. Marts 1763), Datter af Kammerherre Hans Schack Baron B. til Klein-Nordsee og Enke efter Gehejmekonferensraad Cai Rantzau (XIII, 405); hun døde 5. Sept. 1818, hvorpaa S. efter Overenskomst med hendes Arvinger overtog Gùldenstein, der foruden af Hovedgaarden bestod af de mindre Gaarde Rantzausfeld, Rethwisch og Caishof, i hvis Drift han strax paabegyndte lignende Forbedringer som paa Bækkeskov, særlig Staldfodring og Indførelsen af nye Kvægracer, hvilket her lykkedes fortrinlig, navnlig paa Rantzausfeld, hvor Agerbruget af Samtiden ansaas for en Mønsterbedrift,

der overgik alt, hvad der hidtil i den Henseende var set her i Landet.

S., der 1809 var bleven Kammerherre og 1815 Generalkrigskommissær, døde paa Guldstein 15. Marts 1823. Han skildres som en dannet og kundskabsrig Mand, i Besiddelse af stor Energi og Arbejdsdygtighed samt af et trods hans engelske Fødsel udpræget dansk Sindelag, hvilket særlig viste sig under Begivenhederne 1801 og 1807. Ved hans Død gik Ovrupgaard over til hans ældste Søn, Charles Borre (s. ndfr.), hvorimod den yngre, Nicolaus, arvede Godserne i Holsten.

Danmarks Adels Aarvog 1888, S. 359. Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26. Kjøbenhavns Skilderi XXXIX, 419. Schlesw.-Holst. Prov.-Berichte 1824, S. 113. Øst, Materialier t. et dansk biogr.-lit. Lex. Sp. 565.

C. E. A. Schøller.

Selby, Charles Borre Baron, 1778—1849, Diplomat, blev født i Kjøbenhavn 31. Avg. 1778 og var Søn af foregaaende. I en Alder af 21 Aar blev han Attaché ved det danske Gesandtskab i Stockholm, var derpaa Legationssekretær i Berlin fra 1801—6, afbrudt med et Ophold i St. Petersborg som interimistisk Chargé d'affaires fra 1803—4, og synes derefter at have arbejdet en Tid i Udenrigsdepartementet. 1809 var han med Niels Rosenkrantz i Jønkøping under Fredsunderhandlingerne, og i Juli 1810 sendtes han som Emissær til Sverige for hemmelig at virke for Frederik VI's Kandidatur til den svenske Trone, en Sendelse, der ikke førte til det tilsigtede Maal. Fra 1810—13 var S. Gesandt i Kassel ved Kong Jerome af Westfalens Hof. Efter at have været en Tid ude af Statens Tjeneste blev S. i 1820 Gesandt i Haag, en Post, som han beklædte lige til Aaret 1842, da han forlod den diplomatiske Karriere og vendte hjem, hvor han døde 30. Juli 1849 paa Landstedet Bonne Espérance ved Kjøbenhavn. Under sin diplomatiske Tjenestetid var han successivt blevet Kammerherre 1809, Kommandør af Danebrog 1824, Storkors 1826 og Gehejmekonferensraad 1836. S.s Hustru, hvem han havde ægtet 1. Juli 1806, og som først havde været forlovet med Kammerherre Bernt Anker (I, 268), var Christiane Georgine Louise f. Falbe (f. 15. April 1786 i Helsingør, † 11. Nov. 1843 i Kjøbenhavn), Datter af Inspektør ved Øresunds Toldkammer, Kapitajn Ulrik Anton F. (f. 1746 † 1795) og Ide Marie f. Møller (f. 1763 † 1842). S. var sikkert en meget flittig og samvittighedsfuld Embedsmand, hvad de af ham efterladte Akter vidne om, men han har næppe spillet nogen frem-

trædende Rolle som Diplomat og ej heller som Godsejer, en Stilling, han ikke havde nogen Tilbøjelighed til, thi han var meget glad ved i Aaret 1840 at kunne sælge sine Godser paa Falster. I Steden for Godserne oprettedes et Pengefideikommis, der nu besiddes af S.s Dattersøn, Grev Bille-Brahe-Selby til Hvedholm.

Erslew, Forf. Lex. Danmarks Adels Aarvog 1888. Elvius og Hiort-Lorenzen, Patriciske Slægter I. *C. Zytphen-Adeler.*

Seligmann, Georg Sofus, f. 1866, Maler. S. er født i Kjøbenhavn 22. April 1866 som Søn af Grosserer Rudolf S. (f. 1829) og Sophie f. Weil (f. 1844). Efter at han var bleven Student (1883) og havde taget Philosophicum, modtog han sin første Uddannelse i Kunsten hos Fr. Schwartz og i den af Krøyer og Tuxen ledede Malerskole; i 1887 debuterede han paa Charlottenborg med 2 Landskabsbilleder, udførte over Motiver fra Halland; Aaret derpaa udstillede han et Par Figurmalerier og i 1888 «Søndag i Thorvaldsens Musæum», der bleve erhvervede til den Hirschsprungske Samling; 1889 kom hans «Fra Spillestuen i Studenterforeningen», der vakte Opmærksomhed ved skarp og livlig Karakteristik af Figurerne og senere indbragte Kunstneren en Medaille ved Verdensudstillingen i Paris. Endnu i 1890 og 91 udstillede S. paa Charlottenborg og vandt især Anerkjendelse som Portrætmaler; saa blev han Deltager i «den frie Udstilling» og gav der i de følgende Aar Møde med ikke faa Arbejder, Landskaber, Arkitekturmalerier og Portrætter, blandt hvilke sidste især det store «Portræt af min Hustru» var af betydelig Virkning. Ved Siden af disse dygtige og fuldt ud selvstændige Originalarbejder har S. udført meget fortjenstfulde Kopier, saaledes af Frants Hals' «De officiren van den Cluveniersdoelen» (Haarlem) og af en pompejansk Fresko, «Centavr og Mænade». S. ægtede 16. Maj 1893 Jenny Heyman (f. 1873), Datter af Grosserer Ph. W. H. (VII, 444).

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Sellius, Burchard Adam, 1707—46, Historiker, Søn af Friedrich Adam S., fødtes i Tønder i Maj 1707, studerede ved Universiteterne i Jena og Kiel først Theologi, siden Medicin og udgav 1731 et Skrift om den anatomiske Litteratur, tog siden til Rusland, hvor han først virkede som Privatsekretær, siden som Lærer i Latin ved den berømte Feofan Prokopovitsch's Optragelses- og Undervisningsanstalt ved den finske Bugt og med rastløs Iver kastede

sig over Studiet af Ruslands gamle Krøniker og andre Kildeskrifter. Han gik over til den russiske Kirke og optoges som Munk i Alexander-Nevskij Kloster (under Navnet Nicodemus) og benyttede sin Stilling til under Vandringer fra Kloster til Kloster dels at indsamle, dels gjøre Optegnelser om de forefundne Kildeskrifter. Han døde tidlig, 1746, men Klosteret opbevarer endnu mange Bind af hans Optegnelser foruden den indsamlede betydelige Skat af gamle Manuskripter. Han beskæftigede sig navnlig med Kirkehistorie, og hans i Reval trykte Hovedværk var «Schediasma litterarium de scriptoribus, qvi historiam politico-ecclesiasticam Russiæ scriptis illustrarunt» (1736).

Skand. Lit. Selsk. Skrifter XVIII, 278 ff. Staatsbürg. Mag. III, 240. P. v. Haven, Reise udi Rusland S. 391 f. Bestushew-Rjumin, Quellen u. Literatur zur russ. Gesch. (Mitau 1876) S. 156. *G. L. Grove.*

Selmer, Christian, 1718—63, Præst og Salmedigter, Søn af Sognepræst Matthias S. og Ceciliane f. Funch, blev født 14. Marts 1718 i Øster Snede i Ribe Stift. Han blev Student fra Horsens Skole 1736, theologisk Kandidat 1740. Fra 1740—47 var han Kateket ved vor Frelzers Kirke i Christiania, hvorefter han befordredes til 2. resid. Kapellan ved Bergens Domkirke og Sognepræst til Askø og endelig 1762 til resid. Kapellan ved Korskirken. I denne Stilling døde han i Bergen 28. Marts 1763. I Christiania og Bergen udgav han aandelige Sange, der vise, at han ikke var uden poetisk Begavelse, og at han som Præst har været paavirket af Pietismen. Han var en yndet Prædikant. Gift 1. i Christiania 20. Juli 1747 med Mette Maria Piper († 1754), Datter af Peder Jansen P. og Anne Maria Pedersdatter; 2. med Adelus Maria Heiberg († 1768), Datter af Foged i Søndhordland Anders H.

Lampe, Bergens Stifts Biskoper og Præster I, 310. *A. E. Erichsen.*

Selmer, Hannibal Peter, 1802—77, Sprogrenser og Personahistoriker, var Søn af Amtmand over Bratsberg Amt Johan Henrik S. og Inger Marie f. Müller. Han blev født 9. Sept. 1802 paa Gaarden Meen i Gjerpen Sogn ved Porsgrund, men kom i sin tidligste Barndom til Danmark, da Faderen 1803 blev Amtmand i Vejle, og sattes 1814 i Horsens Skole, hvorfra han blev Student 1820. 1826 blev han juridisk Kandidat. Han blev Kopist under Direktionen for Universitetet, Sorø Akademi og de lærde Skoler 1828 og avancerede 1831 til Kancellist. 1836—37 rejste han i Tyskland, Italien og Frankrig; kort efter sin Hjemkomst udnæv-

tes han til Kontorchef under nævnte Direktion, og han ægtede 14. Dec. 1837 Johanne Adelaide Wilkens (f. 1809 † 2. Juli 1852), Datter af Kontorchef i Nationalbanken Jessenius Nicolai Henrik W. og Johanne f. Hwiid. Ved Direktionens Opløsning 1848 afskedigedes S. og udnævntes s. A. til Justitsraad. Han døde paa Frederiksberg 2. Okt. 1877.

S. ansaa det for en af sit Livs vigtigste Opgaver at udrydde Fremmedordene af det danske Sprog og i det hele rense det for fremmed Paavirkning, og han fandt sig tilskyndet dertil ved Rasks Arbejder. I Tilslutning til Rasks og H. Chr. Ørstedes Bestræbelser for at skabe danske Benævnelser for videnskabelige Begreber udgav han 1828 under Pseudonymet «P. H. Elm» et lille Skrift: «Forsøg til at angive et nasjonalt kunstsprog i den lavere matematik». I Aarene 1833—41 udgav S. «Akademiske Tidender», hvori Meddelelserne om det højere Undervisningsvæsen ere førte tilbage til Aaret 1824, og 1837—48 var han Udgiver af Universitetets Aarbog. Han indrykkede heri Afhandlinger om Sprogrensning, tillod sig at gjøre Forandringer i Personnavnenes Stavemaade og tog sig endnu flere Friheder, i det han uden at agte paa Bogens officielle Karakter underkastede Undervisningen og de Institutioner, hvortil den var knyttet, Kritik, hvilket alt sammen vakte berettiget Misbilligelse og fremkaldte Indsigelser af H. N. Clausen, Ingemann og andre. En af de Planer, S. forfægtede i Smaaskrifter og Tidsskriftsafhandlinger, var, at Sorø Akademis Midler skulde anvendes til et Universitet i Jylland. Oprindeligt (1845) mente han, at dette burde ligge i Viborg; senere (1848) holdt han paa, at det mest passende Sted af Hensyn til Sønderjyderne var Fredericia. Efter S.s Afskedigelse satte hans Samlerflid Frugt i «Nekrologiske Samlinger» (I—II, 1849—52). De indeholde Biografier og biografiske Oplysninger af forskjellige, nærmest om de i Aarene 1848—49 afdøde, deriblandt mange i Kampen for Fædrelandet faldne. Men Sprogrensningen glemte S. aldrig. 1860—61 udkom hans store Værk: «Om de i det danske sprog forekommende fremmede ord samt tyskagtigheder, andre ufuldkommenheder, sprog- og retskrivningsfejl». Et Afsnit deraf bestaar af en «Fremmed-afløsnings-ordbog». S. har her indladt sig paa det urimeligste Ordlaveri, og dette havde til Følge, at hans Værk kom i Miskredit hos den store Almenhed, som lagde Mærke til og huskede de mange løjerlige Ord, men glemte det gode og brugelige, som kunde findes deri. Nordiske Filologer havde des-

uden den Indvending at gjøre, at Forfatteren røbede for stor Ukyndighed i almindelig Sproghistorie. Senere udgav S. 3 Smaaskrifter om det samme Æmne: «De nyeste forsøg paa en forbedring af modersmaalet» (1862), «Nye bidrag til modersmaalets uddannelse og berigelse» (1867) og «Om det danske sprogs tilstand og vilkår» (1869).

Erslew, Forf. Lex. H. P. Selmer, Stamtavle ov. Slægten Selmer. Dagbladet 1860, Nr. 162 ff. Danebrog 1862, Nr. 7 ff. *P. K. Thorsen.*

Selmer, Harald, 1814—79, Sindssygelæge, var en Broder til ovennævnte H. P. S. og fødtes i Vejle 18. Marts 1814, gik nogle Aar i Horsens Latinskole, dimitteredes 1831 privat af sin nævnte ældre Broder til Universitetet og tog Lægeexamen 1838. Derefter fungerede han 1839—41 som Lægekandidat ved St. Hans Hospital og fordybede sig i denne Stilling i alle Psykiatriens netop den Gang særlig brændende theoretiske og praktiske Spørgsmaal samt fik et aabent Øje for Fagets forsømte og stagnerende Tilstand i Danmark. 1841 udgav han et Skrift, «Om Psykiatriens Tilstand i Danmark med særligt Hensyn til St. Hans Hospital paa Bistrupgaard», hvori han anslog en skarp polemisk-kritisk Tone og ved sin personlige aggressive Optræden mod den daværende Ledelse af St. Hans Hospital og dets skattede Overlæge Gøricke (VI, 426) vakte stærk Misstemning og fremkaldte en litterær Fejde, i hvilken S. uden at give Kjøb fastholdt sit hele Standpunkt. En kort Tid virkede han derpaa som Læge i Stege (1841) og i nogle Aar (1841—46) paa Nørlund ved Aalborg, hvor han 1842 indgik Ægteskab med Julie Frederikke Bodenhoff, Datter af Forpagter paa Bistrup Ladegaard Andreas B. Han var fremdeles stærkt optagen af sit specielle Fag og udgav 1842 «Om Sindssygdomme og andre sygelige Sjøletilstande», hovedsagelig dog kun en Oversættelse af den højt ansete engelske Sindssygelæge Prichards Værk.

1846 tog imidlertid Agitationen for Sindssygevæsenets Forbedring, der ogsaa med Kraft var rejst af Hübertz (VIII, 206), stærkere Fart, og det unge reformivrige Lægeseelskab «Filiatrien» indsendte et Andragende derom til Østifternes Provinsialstænder. Dets meget kolige Modtagelse foranledigede Selskabet til at henvende sig til Almenheden og overdrage S. Udarbejdelsen af et populært Skrift om Sagen, hvilket under Titelen «Almindelige Grundsætninger for Daarevæsenets Indretning, som fast Resultat af Videnskab og Erfaring fremstillet for et større Publikum», blev

udgivet 1846 af Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug. Heri gjør han med Skarphed og Vægt gjældende, at det danske Sindsygevæsen hidtil kun har taget Hensyn til de ikke-afsindige, men derimod ikke til de syge. Dette i Indhold og Fremstilling fortrinlige Skrift slog stærkt igjennem; Regeringen gjorde nu Skridt til Anlæggelse af en tidssvarende Helbredelsesanstalt for sindsyge i Nørrejylland, og S., der 1846 var flyttet til Kjøbenhavn for at overtage Redaktionen af «Bibliothek for Læger» og ved sin journalistiske Dygtighed hurtigt bragte dette hidtil under Ottos Redaktion stagnerende Tidsskrift til Anseelse og aktuel Betydning, blev 1847 ved kongeligt Kommissorium lægekyndigt Medlem af Bygningskommissionen for den projekterede Anstalt og lagde som saadan hele Planen for dens Opførelse og Indretning. 1847—48 foretog han med offentlig Understøttelse en Udenlandsrejse for at gjøre sig bekendt med de bedste fremmede Anstalter. 1851 blev han end videre Medlem af en Kommission til Gjennemførelse af den Reorganisation af St. Hans Hospital, for hvilken han for længst havde virket, og var ogsaa her den energiske, bærende Kraft. Midt under al denne Optagethed fik han dog Tid til Udarbejdelse af et større personalhistorisk Skrift: «Den danske Lægestand» (1850; 2. Udg. 1852).

Han var nu for længst kommen bort fra sit oprindelige agitatorisk-kritiske Stade i Reformarbejdet og over til det sværere, det positivt opbyggende, og han viste sig heldigvis ikke ringere som Organisator end som Agitator. Anstalten, der byggedes ved Aarhus, blev en Mønsteranstalt, og da den 1852 var færdig, og han udnævntes til dens Overlæge, vandt han ikke mindre velgrundet Anerkjendelse i denne ansvarsfulde praktiske Stilling. Med rette betragtedes han fra alle Sider som Psykiatriens virkelige Banebryder her hjemme. Mindre Tid og Lejlighed end tidligere fik han ganske vist nu til litterære videnskabelige Arbejder, men at han fremdeles sigtede videre end til Udførelsen af alt det daglige besværlige Pligtarbejde, det viste han ved, strax efter at have taget Afsked fra sin Stilling 1878 paa Grund af Svagelighed, at udgive et paa omfattende Forarbejder hvilende betydeligt Skrift: «Statistiske Meddelelser og Undersøgelser fra Sindsygeasylet ved Aarhus i dets første 25 Aar, 1852—77» (1879). 1856 havde han faaet Professortitelen, 1877 det medicinske Æresdoktoriplom fra Upsala i Anledning af dette Universitets Jubelfest. Ved sin Afskedigelse udnævntes han til Etatsraad. 17. Dec. 1879 indtraf hans

Død paa Frederiksberg, hvor han havde taget Bopæl; han begravedes paa sit Asyls Kirkegaard.

Hans Søn *Johan Henrik S.*, f. i Kjøbenhavn 22. Nov. 1847, tog Lægeexamen 1873, var Reservemedikus paa Frederiks Hospital og blev derefter ansat ved Vaccinationsanstalten, hvor han energisk virkede til Fremme af den animale Vaccine. Han tog intensiv Del i Afholdsbevægelsen her hjemme, var med til at stifte den første Loge i Danmark af «Independent order of good templars» og blev Chef for Ordenens danske Storloge. Som Karantænelæge i Kjøbenhavn døde han 17. Nov. 1893.

Erslew, Forf. Lex. Smith og Bladt, Den danske Lægestand, 5. Udg. Bibl. f. Læger 6. R. X, 366 ff. Hospitals-Tid. 2. R. VII, 7 f. *Jul. Petersen.*

Senn (Seen), Johan Heinrich, 1770 — o. 1830, Portrætmaler, Portrættegner og Akvarellist. S., der var født i Liestall i Schweits, levede i Danmark 1804—18. Sammen med den unge Eckersberg og Gebauer leverede han Tegninger til Lahde, som bleve stukne i Kobber og gjærne kolorerede. Kobberstikrækken «Danske Klædedragter» (fra 1808 af) viser Figurer i Dragter og Uniformer, der alle kunde ses inden for Kjøbenhavns Volde, hvorimod den større Kobberstikrække «Norske nationale Klædedragter» (1812—15), i alt 74 Blade, synes at tyde paa, at S. har rejst i Norge. De gjøre Regning hos det store Publikum paa Interesse for Almuens ydre Habitus, og de kunne for saa vidt betragtes som et Led i Tidens Opdagelse af og Interesse for Almuen. S.s Tegninger ere sirlige og vidne om Dygtighed. Efter at have forladt Kjøbenhavn vendte S. tilbage til Schweits, hvor han døde o. 1830.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. E. Hannover, Maleren C. W. Eckersberg.

F. Beckett.

Senning, Niels Clausen, —1617, Biskop, var født i Helsingør, men hans Fødselsaar og Herkomst kjendes ikke. Medens han opholdt sig i Orleans som Hovmester for Christoffer Ulfeldt, Arild Huitfeldts Søstersøn, fik han 1602 Kaldelse som Sognepræst til vor Frue Kirke i Kjøbenhavn; efter Hjemkomsten tog han s. A. Magistergraden. Hans Virksomhed i denne Stilling blev kun kortvarig, i det han 22. Jan. 1608 udnævntes til Biskop over Oslo og Hammer Stift. Som Biskop er han bleven mest bekjendt ved den Iver og Bestemthed, hvormed han optraadte lige over for nogle af Stiftets Præster, der mistænktes som hemmelige Katholikker. Han udvirkede, at de bleve indstævnedes til Herredagen i Skien 1613,

hvor N. S. i Nærværelse af Kongen selv og alle Landets Biskopper forhørte dem i 3 Dage, hvorefter de dømtes til Embedsfortabelse og Landflygtighed. I det hele gjør N. S. Indtryk af at have været en kraftig og virksom, men tillige myndig og vistnok lidet omgængelig Mand; i gamle Optegnelser benævnes han endog «den onde Biskop». Forholdet mellem ham og hans Domkapitel var ikke altid det bedste. Han døde 4. Jan. 1617. Siden 1606 var han gift med Biskop Peder Vinstrups Datter Elline, som overlevede ham.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 III, 735 f. (Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. III, 319 ff. *A. E. Erichsen.*

de Seue, Werner Nicolai, 1742—1823, Officer, var en Søn af Major, senere Generalmajor, Peter de S. (f. 1694 † 1772) og Hellehus f. Werenskiold (f. 1705 † 1771) og fødtes 29. Avg. 1742 paa Gaarden Vestby i Rakkestad. Som Barn og Yngling passerede han de lavere militære Grader (1755 Korporal, 1759 Fændrik, 1761 Sekondlieutenant) og deltog 1762 ved Garden i Saint-Germains Besættelse af Meklenborg. I 1764 overflyttedes han til det søndenfjældske gevorbne Regiment og var senere hen knyttet til den norske Hær (1773 Kapitajn, 1787 Major), med hvilken han som Bataillonschef 1788 deltog i Indrykningen i Sverige. 1796 blev han Oberstlieutenant, 1803 Oberst og 1806 Chef for 1. akershusiske Regiment. Ved Krigens Udbrud 1807 beordredes han, mod sit Ønske, som Kommandant til Grænsefæstningen Kongsvinger, men 9. Marts 1808 blev han afløst fra denne Stilling, i hvis Sted han blev Chef for Midtbrigaden sydost for Kongsvinger.

Ved de svenskes Angreb paa Lier 18. April 1808 blev denne Brigade dreven tilbage over Glommen. Ansvar for herfor lagdes paa Brigadechefen, hvem man bebrejdede, at han ikke havde været at finde paa Valpladsen, og at han ikke havde ført sine Reserver i Ilden. Da Prins Christian August 25. April selv ankom til Kongsvinger, tiltalte han Obersten meget haardt og spurgte ham, om han havde været bange, hvorpaa Brigaden fordeltes mellem 2 andre, og dens Chef sendtes til Christiania. Denne Handlemaade af Prinsen som kommanderende General vakte i Samtiden stor Opsigt. de S. selv følte sig højlig krænkede og anholdt om at faa sit Forhold i Kampen ved Lier undersøgt af en Overkrigskommission. Dette nægtedes. Han søgte derefter Afsked og fik denne 30. Juni 1808 med Rang som Generalmajor og 1000 Rdl. i Vart-

penge. Senere førte han idelige Klager over den Uret, der var ham vederfaret, og samlede disse Klagers Sum i et lidet selvbiografisk Skrift, der udkom i 1811. Prins Christian August, mod hvem dette var rettet, var da allerede død. Men hans Adjudant Holst forfattede 1812 en Gjendrivelse, hvori han vilde bevise, at Prinsen havde behandlet de S. «med al tænkelig Godhed, Skaansomhed og Velvilje». Efter denne Tid levede de S. paa sit Landsted Solitude ved Christiania, i Minderne om gamle Dage og om den Uret, han mente at have lidt, til Dels ogsaa sysselsat med litterære Arbejder over militære Æmner, og da i 1814 Haxthausen og navnlig Staffeldt, hvem han betragtede som medskyldige i denne Uret, rantes af en endnu haardere Skæbne, saa han deri kun en retfærdig Gjengjældelse. Død 18. Juni 1823.

Gift 12. Febr. 1776 med Karen Margrethe Fyhn (f. 12. Febr. 1755 † i Febr. 1783), Datter af Justitsraad Jørgen Andr. F., Politimester i Christiania, og Ingeborg f. Falck.

W. N. de Seues Levnetsløb og Tids-Historie (Chra. 1811). Halvorsen, Norsk Forf. Lex. Anker, Biogr. Data om norske Generalspersoner. Ræder, Danmarks Krigshist. 1807—9 II.

Yngvar Nielsen.

Sevel, Frederik Christian, 1723—78, Retslærd, er født i Kjøbenhavn 24. Maj 1723, og hans Forældre vare Dr. phil. & theol. Johannes Justus S., Slotspræst i Fredensborg († 1728), og Anna f. Drejer. I 1739 blev han privat dimitteret til Universitetet og tog 1742 juridisk Examen, hvorefter han i 3 Aar studerede i Udlandet, først i Halle og senere i Jena, hvor han i 1745 tog den juridiske Licentiatgrad. Efter sin Hjemkomst blev han i 1746 Fuldmægtig i Kammerrettens Justitskontor, tog 1749 den juridiske Doktorgrad, blev 1751 Notarius ved det juridiske Fakultet, 1754 tillige Søkrigsprokurør og titulær Justitssekretær ved Kammerretten og 1756 Professor juris extraordinarius. 1759—71 var S. Chef for Kammerrettens Justitskontor og samtidig Rentekammerets Arkivar. Da P. Kofod Ancher, der var S.s Svoger, paa Grund af Svagelighed ønskede at fratræde Embedet som Generalavditør ved Søetaten, blev S. 1765 udnævnt til hans Eftermand, saaledes at Kofod Ancher beholdt Lønningen som Generalavditør og S. Lønningen som Søkrigsprokurør, hvilket Embede overdroges til E. B. Fogh (V, 229) uden Lønning. Embedet som Generalavditør beholdt S. til 1772, da Kofod Ancher atter overtog det, medens S. udnævntes til Deputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet. S. blev 1767 Justitsraad (extraordinær Højesteretsassessor), 1769 Etatsraad, 1776

Konferensraad og døde i Kjøbenhavn 10. Okt. 1778. Han var gift 1. (1754) med Anna Cathrine f. Svane († 1764), Datter af Kammerraad S., og 2. (1766) med Sophie Elisabeth f. Weyse († 1776).

S. var Medlem af den i 1772 nedsatte Inkvisitionskommission i Sagen mod Struensee og Brandt. I 1773 var det ham, der i Forening med Justitiarius i Højesteret, Baron Juel-Vind, paa Regeringens Vegne ordnede Overgangen af Kurantbanken fra en privat til en kongelig Bank. I 1776 blev han Medlem af den Overkommission, der afsluttede de langvarige Forhandlinger om Inddelingen af Sølimitdistrikterne i Norge. — Af Skrifter fra S.s Haand foreligge hans Licentiatdisputats i Jena, der indeholder det første Forsøg paa at bringe den dansk-norske Lensret i System («De notitia juris feudalis Dano-Norvegici») og hans Doktordisputats, der omhandler Odelsretten («De prorogatione termini retrahendi bona gentilitia»). Efter hans Død udgav L. Nørregaard 1782 nogle af ham forfattede juridiske Fakultetsresponsa sammen med Stampes Responsa.

Worm, Lex. ov. lærde Mænd. Hundrup, Doctores S. 117 f.

H. C. Steffensen.

Sevel, Søren, 1653—1720, Præst, blev født 16. Juli 1753 i Sevel, Ringkjøbing Amt, hvor Faderen, Provst Knud Jørgensen Colding († 1670), var Præst; Moderen, Margrethe Kjær (ell. Paludan, † 1687), havde været gift med Formanden i Embedet og giftede sig for 3. Gang med Eftermanden i Sevel. S. blev Student fra Viborg 1669, tog Attestats 1671 og var derefter i nogle Aar Huslærer i Jylland. 1676 blev han Hører ved Viborg Skole og fik Magistergraden 1680. S. A. blev han Sognepræst ved Viborg Domkirke og virkede i dette Embede i 31 Aar. 1711 kaldedes han til Kjøbenhavn som Holmens Provst og forflyttedes til sidst (1718) til Embedet som Stiftsprovst og Sognepræst ved vor Frue Kirke sammesteds. Han døde 6. Jan. 1720 og skal have været en lærd Mand og ypperlig Prædikant. Han var 2 Gange gift: 1. (1681) med Marie Thrane († 1711), Datter af Stiftsprovst, Mag. Lars T. i Viborg; 2. (1713) med Drude Margrethe Høyer, f. Tistorph († 1714), Datter af Mag. Michael T., Præst ved Nicolai Kirke i Kjøbenhavn, og Enke efter Assessor Henrik H. Med sin 1. Hustru havde han 15 Børn.

Hundrup, Lærerstanden ved Viborg Kathedralskole S. 69 f. *A. Jantzen.*

Sewerin, Jacob, 1691—1753, Handelsmand, døbt i Sæby 30. Okt. 1691, var Søn af den senere Byfoged sammesteds Søren Nielsen († 1730) og Birgitte Olsdatter, dimitteredes fra Fødebyens Skole 1706, men forlod tidlig den studerende Bane, da han 1713 ægtede den mer end 40 Aar ældre Maren Nielsdatter, en ret velstaaende Enke efter en københavnsk Kjøbmand. S. oparbejdede derefter med megen Energi en blomstrende Forretning ved Handel paa Island, Finmarken og siden Kolonierne paa Grønland, paa hvis første Fremvæxt han, baade hvad Handelen og Missionen angik, fik en grundlæggende Betydning. Christian VI havde nemlig ved sin Tronbestigelse besluttet at opgive den grønlandske Handel og nedlægge Kolonierne. Paa Egedes varme Forbøn for Missionen tog Kongen sig dog atter af Grønland og tilskyndede de første københavnske Kjøbmænd til at overveje Oprettelsen af et Handels-selskab, hvorved Kolonierne og i dem Missionen kunde opretholdes. Der var liden Lyst til det vovelige Foretagende, men S. paatog sig Sagen alene og fik 1733 Eneprivilegium paa Handelen paa Grønland og et Tilskud af 2000 Rdl. aarlig til Missionen. I 1740 fornyedes Oktroien for S. med et større Tilskud til Koloniernes Forsvar, da han angav at have sat 16000 Rdl. til, dels hertil, dels ved at en dødbringende Koppesygdom havde lagt Landet næsten øde. I 1738—39 havde han virkelig ogsaa paa egen Haand ført en lille Krig med Hollænderne, der handlede paa de Kolonier, hvor han havde Eneret. Han fik derfor Tilladelse til, at hans Skibe maatte føre Orlogsflag og hjælpes med Ammunition og Vaaben, og opbragte 1739 4 hollandske Skibe, medens Hollænderne til Gjengæld toge et af hans. 1749 overdrog Kongen den grønlandske Handel til det almindelige Handelskompagni for at skaffe dette en større Virksomhed. Dette virkede dog ikke til større Gavn end S., der imidlertid i de følgende Aar fik Ret til at anlægge et Sildefiskeri og Salteri i Nordland, for at derved «en bedre Omgang med Fiske- og Salteriet kunde blive indført».

S. nød megen Anseelse som Handelsmand, optoges blandt Københavns 32 Mænd og blev disses Formand. Han anlagde flere af vore grønlandske Kolonier, hvoriblandt Jacobshavn, der opkaldtes efter ham, tjente sig en meget betydelig Formue og købte 1735 for 60000 Rdl. Dronninglund og Dronninggaard Hovedgaarde i Vendsyssel med o. 257 Tdr. Hartk. Hovedgaardstaxt og 768 Tdr. Hartk. Gods, af hvis Bønder adskillige efter hans Tilskyndelse nedsatte sig som Kolonister i Grønland. Skjønt Missionen her voldte ham betyde-

lige Udgifter, som han ofte trykkede sig ved, viste han paa mange Maader sin Interesse for den, og han omtales ogsaa af Poul Egede som en ejegod Mand og hans kjæreste Ven. Han efterlod ved sin Død et meget vidtløftigt Bo; Dronninglund solgtes for 82000 Rdl., men hans 3 Døtre arvede dog kun 10000 Rdl. — Efter at hans første Hustru i Avg. 1734 var død, 83 Aar gammel, ægtede han Birgitte Sophie Nygaard († 1739, 35 Aar gammel), og 1742 fik han kongl. Bevilling til at ægte Maren Dalagger, skjønt de vare beslægtede i 2. og 3. Led. Hun døde 7. Marts 1753 og Manden 14. Dag derefter paa Dronninglund.

L. Koch, Christian VI's Hist. E. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 II. Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. II. Fenger, H. Egedes og den grønlandske Missions Hist. S. 175 ff. *G. L. Grove.*

Seydlitz, Christian Gotthold, 1738—96, Professor, Søn af ndfr. anførte Professor Joh. Aug. S., blev født i Kjøbenhavn 11. Juni 1738. Han blev Student 1753 og tog 3 Aar efter Attestats. 1758 blev han Dekan paa Kommunitetet og var fra 1759—64 Alumn paa Borchs Kollegium. Som Dekan holdt han filosofiske Forelæsninger, rigtignok for meget faa Tilhørere, men var en søgt Manduktør. 1769 blev han Provst paa Regensen, 1773 Magister og 1774 extraordinær Professor i Filosofi. 1777 forflyttedes han til Gymnasiet i Odense som Professor i Græsk og Filosofi; 1782 blev han tillige Lektor i Theologi og Professor i Hebraisk sammesteds. Han døde 7. Nov. 1796. Skjønt han var en kundskabsrig Mand, har hans Virksomhed dog ikke sat Frugt i Litteraturen, og det er en tvetydig Ros, Jac. Baden giver ham i Nekrologen, naar det siges om ham, at han ikke havde manglet andet «for at vise Flid og Arbejdsomhed» end Anvisning og Lejlighed til Arbejde. I Embeds Medfør holdt han ved festlige Lejligheder Taler, som derefter bleve trykte. Han var Medarbejder i flere kritiske Tidsskrifter; særlig havde han den væsentligste Andel i Iversens «Danmarks litterariske Progresser», og da han stod i nært Forhold til Bogtrykker Chr. Iversen (VIII, 328), som 1784 i de ugentlige Bidrag til sine Aviser havde begyndt Satiren «Præsteklubben», der havde sat adskilligt ondt Blod i Præstestanden, kom S. Vennen til Hjælp med en anonym Piece, «Alethophili Tanker om Præsteklubben», som leveredes gratis til dem, der holdt Aviserne. S. ansaa Satiren vel for et bittert, men tillige velgjørende Lægemiddel lige over for de mange udelige Præster. Mod denne Opfattelse tog derefter Biskop Jac. Ramus sagtomodig til Gjenmæle (XIII, 388).

S. var siden 1771 gift med Anna Margrethe Adtzleu, Datter af Konferensraad, Finansdeputeret Jens A.

Bloch, Den fynske Geistligheds Hist. I, 328 ff. Baden, Universitetsjournal IV, 187. *A. Jantzen.*

Seydlitz, Johann August, 1704—51, Præst, blev født 8. Febr. 1704 i Crimmitschau i Kursachsen, hvor hans Fader, Johann Casper S., var Rektor; Moderen hed Anna Elisabeth f. Møller. 1721 kom han til Universitetet i Jena, hvor han i 5 Aar boede hos den bekendte Theolog Professor Joh. Fr. Buddeus, som ledede hans Studier. 1726 blev han Huskapellan hos en russisk Oberst i Estland. En Kammerat fra Studenteraarene i Jena (Hofpræst Samuel Lau) fik ham 1729 til Wernigerode som Huslærer for Grev Stolbergs eneste Søn; egentlig skulde han have haft et Præsteembede i Grevskabet, men da der rejste sig forskellige Hindringer for Kaldelsen, tog Greven ham i sin personlige Tjeneste og gav ham tillige Opsynet med Bibliotheket, indtil S. 1731 blev Hofdiakon i Wernigerode. Ved Grevens intime Forbindelse med Hoffet i Danmark blev S. anbefalet til den danske Konge, for hvem han allerede 1734 under midlertidigt Besøg prædikede paa Fredensborg, og vandt strax meget Bifald. 1738 blev han indkaldt til Danmark som Stiftspræst paa Vallø og prædikede ved Stiftets højtidelige Indvielse 14. Maj s. A. Men allerede $\frac{1}{2}$ Aar efter udnævntes han til tysk Hofprædikant og extraordinær Professor i Theologi. I sidste Egenkab deltog han i Censuren over nye Bøger, og det siges, at ingen Theolog paa den Tid har holdt saa skarpt Udkig efter Herrnhutismen som netop han, uagtet han i øvrigt hørte til den pietistiske Lejr. Adskillige af hans Prædikener ere trykte (et Par ogsaa oversat paa Dansk) og samledes senere i flere Bind «Evangelische Zeugnisse». Et Bind udkom efter hans Død, og i Fortalen til dette tales i høje Toner om Betydningen af hans Virksomhed som Prædikant baade her og i Tyskland. Han døde 22. Jan. 1751 og vedligeholdte til det sidste Forbindelsen med sit Hjemland. Han var 2 Gange gift: 1. med Christiane Charlotte f. v. Reinpforten (f. 1710, † 1741 i Kjøbenhavn), 2. (1742) med Louise Gottliebe f. v. Kottwitz, der overlevede ham.

Dänische Bibl. VI, 732 ff. Zwergius, Siellandske Clerisie S. 843 ff. H. L. Møller, Kong Kr. VI og Grev Stolberg S. 125 f. Allg. Deutsche Biographie XXXIV. *A. Jantzen.*

Sibbern, Frederik Christian, 1785—1872, Filosof, er født 18. Juli 1785 paa Christianshavn, hvor hans Fader, Friedrich Gabriel Gottlieb S. (f. i Segeberg 7. Dec. 1743, † i Kjøbenhavn 4. Nov. 1794), var Læge ved Børne- og Opfostringshuset. Moderen, Charlotte Amalia Friderica Lovisa f. Wilcken (Søster til J. E. Hartmanns Hustru og f. 23. Okt. 1753 † 26. Juli 1807), var en Guldsmeddatter fra Pløen. I sin første Barndom hørte S. derfor oftere det tyske end det danske Sprog. Fra sit 6. Aar modtog han Undervisning i Hjemmet af forskellige danske Lærere, blandt hvilke han med Taknemmelighed mindedes den senere Biskop J. Paludan-Müller. Til hans Yndlingslæsning hørte den Gang Campes «Sjælelære», Gellerts Skrifter, Claudius' «Wandsbecker-Bote» og «Peder Paars». Gjennem Moderen, der var praktisk, energisk og meget religiøs, vandt han end videre tidlig et indgaaende Kjendskab til den tyske Bibeloversættelse. Aaret efter Faderens Død, 1795, sattes han i den tyske Kirkes Skole, hvor Bibellæsning ligeledes var en overvejende Del af Undervisningen. Læreren, en Kateket Kochen, tog sig særlig af Drengen og læste privat noget Fransk med ham. 1798 fik S. imidlertid ved Paludan-Müllers Hjælp en Plads i Herlufsholms Skole. Her tilbragte han 4 lykkelige Aar, afholdt saa vel af Kammeraterne som af Lærerne, blandt hvilke han navnlig traadte i et varigt Venskabsforhold til A. W. Brorson, der under hans Ophold blev Skolens Rektor, og Naturhistorikeren H. B. Melchior. 1802 dimitteredes han til Universitetet.

Til sin anden Examen fik han den højeste Udmærkelse i de filosofiske Discipliner. Til sit Embedsstudium valgte han dog foreløbig Juraen, der jo paa den Tid havde faaet forhøjet Glans ved A. S. Ørsteds første geniale Virksomhed. Samtidig læste han imidlertid ivrig Poesi og forsøgte sig i Besvarelsen af et Par matematiske Prisspørgsmaal. Da Nordmanden Treschow 1803 havde afløst Riisbrigh som filosofisk Professor, kom der imidlertid ogsaa nyt Liv over Filosofien her hjemme, og S., som ikke havde kunnet udholde at høre Steffens' Forelæsninger, der forekom ham som «Galmandssnak», besvarede nu ikke mindre end 3 Gange med Held Universitetets filosofiske Prisspørgsmaal (1806, 7 og 10). Dette skaffede ham bl. a. Kommunitetet og Valkendorfs Kollegium, hvor han traadte i Venskabsforhold til Grundtvig; under dennes bekendte Krise 1810 var det S., der ledsagede ham hjem til Faderen i Udby. Ogsaa med den Ørstedske Kreds var S. traadt i venskabelig Forbindelse. I A. S. Ørsteds «Juridisk Arkiv» skrev han forskellige

Afhandlinger; i hans Hjem var han en hyppig og velset Gæst; under H. C. Ørsteds Vejledning studerede han Fysik; og ligesom han beundrede begge Brødrene, saaledes nærede han over for den førstes Hustru, Oehenschlägers smukke og begavede Søster, en sværmerisk Tilbøjelighed, der varede ved lige til hendes Død 1818 og stundum alvorlig truede hans Livsmod.

1810 havde han taget juridisk Embedsexamen og Aaret efter den filosofiske Doktorgrad («De principiis philosophicis disciplinæ juris»). Treschow var imidlertid bleven valgt til Professor ved det nys oprettede Universitet i Christiania og havde anbefalet S. til sin Eftermand i Kjøbenhavn, og Universitetsdirektionen skaffede ham da et Rejestipendium, for at han yderligere kunde uddanne sig, før han overtog Pladsen. S. gik først til Halle, hvor han traf Steffens, hvem han ikke tidligere havde været i Berøring med, men som nu hurtig vandt hans Hjærte. Steffens var imidlertid netop kaldet til Breslau, og efter et kort Ophold i Halle gik S. derfor til Berlin, hvor han tilbragte Vinteren. Han stiftede her Bekjendtskab med den ældre Fichte og Schleiermacher og hørte Forelæsninger over græsk Poesi hos Filologen Wolf og over Kryсталlografi hos Mineralogen Weiss. I Foraaret 1812 drog han til Jena, hvor han daglig omgikkes Naturfilosofen Oken, og der fra til Weimar, hvor han besøgte Wieland og Fru Schiller. Da Goethe, hvem han inderlig havde ønsket at træffe, og til hvem han havde Breve og Pakker fra Berlin, imidlertid var rejst til Carlsbad, besluttede S. resolut at følge efter og opnaaede ogsaa som Løn for den 20 Mile lange Udflugt at faa talt nogle Gange med Digterkongen. Efter et 4 Ugers Ophold i Carlsbad, hvor han ogsaa traf Digteren Fr. Stolberg, vendte han tilbage til Jena, besøgte dernæst Dresden og kom i Nov. til Breslau, hvor han Vinteren over boede hos Steffens og hørte hans Forelæsninger over Filosofi og Naturvidenskab. I det tidlige Foraar 1813 gik han atter over Dresden til Berlin, bl. a. for at se det oplussende Frihedsrøre paa nærmere Hold. Efter et kort Ophold her rejste han over Nürnberg, hvor han traf Hegel som Rektor ved Skolen, til München, hvor han forblev en Del af Sommeren. Han traadte her i nærmere Berøring med Schelling. Gjennem Tyrol drog han derpaa ind i Schweits og havde ogsaa tænkt paa at besøge Italien. Docentpladsen i Hjemmet var imidlertid bleven ledig; man paa-skyndede hans Tilbagerejse, og ad nærmeste Vej, over Strasburg og Frankfurt, vendte han da hjem i Okt. 1813.

Umiddelbart efter Hjemkomsten blev han ansat som extraordinær Professor i Filosofi ved Universitetet og begyndte strax at holde Forelæsninger over Logik og Psykologi, medens han selv samtidig hørte Forelæsninger over fysiske, fysiologiske og zoologiske Æmner. Hermed indledes den lange Periode af utrættet skriftlig som mundtlig Virksomhed, der nu paafulgte og uafbrudt vedvarede indtil faa Aar før hans Død i hans høje Alderdom. Af ydre Mærkepunkter i hans Liv skal endnu blot fremhæves: 1816 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, 1829 blev han Professor ordinarius og Assessor i Konsistorium, og 1845 udnævntes han til Etatsraad. S. A. var han første Gang Universitetets Rektor. 1856 blev han Konferensraad og 1862 Kommandør af Dannebrog. 1870 traadte han tilbage fra sin Universitetsvirksomhed, og 2 Aar derefter, 16. Dec. 1872, hensov han blidt og stille. 29. Maj 1819 havde han ægtet Christiane Margaretha Dorothea Clara Louise Ipsen (f. 2. Juli 1799), Datter af Krigsraad, Havneskriver i Kjøbenhavn L. F. I. Hun døde 2 Aar før sin Ægtefælle.

S. var overordentlig arbejdsdygtig og usædvanlig alsidig og har efterladt sig Arbejder ikke blot fra alle Filosofiens Omraader, men ogsaa af juridisk, politisk og æsthetisk Art. Sine psykologiske Anskuelser fremstillede han først i «Menneskets aandelige Natur og Væsen» (1819), hvortil som en Art Fortsættelse føjedes «Psykologisk Pathologi» (1828). En stærkt omarbejdet Udgave af 1. Del udkom senere under Navn af «Psykologi, indledet ved almindelig Biologi» (1843 og flere Gange senere); 2. Del udgaves paa ny som Mindeskrift ved hans Hundredaarsfest, 1885. Nærmest hertil slutte sig «Om Forholdet mellem Sjæl og Legeme» (1849) og hans lille Bog «Om Elskov» (1819 og oftere). Sine Anskuelser om Filosofiens Natur og Methode har han fremstillet i «Om Erkjendelse og Granskning» (1822), «Om Filosofiens Begreb, Natur og Væsen» (1843) og «Angaaende Hegels Filosofi» (1838). Om Logik handle «Logikkens Elementer» (1822), «Logik som Tænkelse» (1827 og flere Gange) og «Tænkelse eller Logik» (1854 og oftere). En Æsthetik har han givet i de 3 Bind «Om Poesi og Kunst» (1834, 53 og 69). Sine ethiske Anskuelser har han udtalt i en lille, efter hans Død udkommen «Moralfilosofi» (1878). Om hans totale Verdensopfattelse handler hans «Spekulativ Kosmologi med Grundlag til en spekulativ Theologi» (1846); og endelig har han fremstillet sine religiøse Anskuelser dels i en Række Universitetsprogrammer (1846, 47 og 49) og dels i «Meddelelser af Indholdet af et Skrift fra

Aaret 2135» (3 Hæfter, 1858, 62 og 72). Denne Bog giver desuden væsentlige Bidrag til hans sociale og politiske Anskuelse, som han for øvrigt har fremstillet i en Mængde Smaaafhandlinger og Bladartikler. 1829—30 udgav han «Filosofisk Arkiv og Repertorium», 1835—36 «Patriotiske Intelligensblade» og 1843 «Dikaioosyne eller Bidrag til Politik og politisk Jurisprudens for danske». Endelig har han foruden et Par Mindetaler udgivet «Efterladte Breve af Gabrielis» (1826 og flere Gange) og «Udaf Gabrielis Breve til og fra Hjemmet» (1850 og flere Gange). En Samling «Breve til og fra S.» udgaves 1866 af C. L. N. Mynster.

S. var baade legemlig og aandelig en særdeles sund Natur. Nøjsom og haardfør, som han var, satte han stor Pris paa at røre sig frit under aaben Himmel og tage Lejligheden, som den frembød sig. Sin Udenlandsrejse gjorde han næsten udelukkende til Fods, og denne Vandrelyst vedvarede op i hans høje Alderdom. Det var ham en Art Religion ved saadanne forfriskende Anstrængelser at erhverve sig den Livsglæde og fortrøstningsfulde Frejdighed, som han mente alle burde eje for ret at kunne magte Livet. Selv var han af Natur som af Forsæt Optimist til det sidste, ligesom han var i Besiddelse af en energisk Oprindelighed, et varmtfølende Sind, en stærk Sympathi med alle de smaa og undertrykte, en levende Friheds- og Retfærdighedsfølelse og en Jævnhed og Tillidsfuldhed, der ofte kunde stige til Troskyldighed og sprede et stærkt Skær af Naivitet over hans Optræden. Han slutter sin Bog «Om Erkjendelse og Granskning» med Pauli Ord, at om vi talte med Englenes Tungemaal og kjendte alle Hemmeligheder og havde Tro, saa vi kunde flytte Bjerge, men havde ikke Kjærlighed, saa vare vi intet. Han kunde have sat dette som Motto over hele sin Stræben. Thi al hans Filosoferen har et pædagogisk Formaal. Viden er til syvende og sidst kun til for at skabe fuldkomnere Handlen, mener han, og med denne Tanke for Øje har han formet alle sine Værker. Hans Gabrielis Breve er Fortællingen om en Werther, som *ikke* skyder sig, men gjenerobrer sit Livsmød, ligesom Bogens Forfatter selv havde gjort det. Hans Psykologi som ethvert af hans Arbejder udmunder i ethisk-religiøse Betragtninger, og selve hans religiøse Anskuelse formes, som vi skulle se, efterhaanden i nøje Overensstemmelse med Grundsynspunktet. At S. maatte være misfornøjet med den abstrakte Hegelske Formalisme, forstaar man allerede heraf. Men den «praktiske Livsfilosofi», han saaledes indledede her hjemme, fortsattes senere af Poul

Møller og Søren Kierkegaard, og den førstnævnte af disse har flere Gange med varm Tilslutning gjort opmærksom paa den S. egne personlige, uforbeholdne, konkrete, klare og jævne Fremstillingsmaade, der netop saa nøje hænger sammen med hans Hovedformaal. Det er sikkert ogsaa denne hans Kjærlighed til det klare, jævne og konkrete, der har bevirket, at hans filosofiske Tankebygning kom til at staa et betydeligt Trin over ethvert af de tyske Systemer, hvis Forfattere havde været hans Læremestre under hans Udenlandsrejse. Baaede over for Steffens og Schelling staaer han i Virkeligheden med stor Selvstændighed; at visse af Tidens Grundtanker ere fælles for dem alle, er en Selvfølge, der ikke forandrer Sagen. Af den tyske Naturfilosofis talrige Fantasterier, som han dog havde været i saa nær Berøring med, findes der saa godt som intet hos ham. Ikke blot hans danske Besindighed har her frelst ham, men ogsaa den klare, skarpe og alsidige Tænkning, han i Virkeligheden var i Besiddelse af. Hans store Dygtighed i at systematisere i Forbindelse med hans levende Interesse for det enkelte har undertiden — mest dog blot i hans egentlige Lærebøger — forledet ham til en Udstykning i det smaa, der kan virke trættende paa Læseren. Hans Omhu for at give Tanken et saa primitivt og nøjagtigt Udtryk som muligt førte ham ogsaa til med stor Kjækhed at skabe nye Ord og Vendinger; i hans senere Skrifter ere ikke blot alle hans særlige Kunstord danske, men uden Betænkning har han overhovedet fjærnet samtlige Fremmedord af Sproget. Hans Fremstillingsform kan af disse Grunde undertiden falde noget sær og kantet; dette gjælder dog ingenlunde alle hans Arbejder og navnlig intet af de tidligere i deres første Støbning. I Gabrielis Breve er Stilen ofte, saa at man tror at læse Søren Kierkegaard.

Hvorledes Tidsaandens Tanker brødes med hans individuelle Natur og Stræben, ser man allerede af hans Opfattelse af Filosofien: Gjennem vore Sanser modtage vi et Stof, hvis logiske Bearbejdelse giver os alle de ydre Erfaringsvidenskaber, og en lignende indre Disciplin faa vi ved Bearbejdelse af vort forefundne Bevidsthedsindhold af moralske og religiøse Følelser o. dsl. Men Udgangspunktet er her begge Gange kun et historisk. Menneskaanden stræber videre og vil paa Grund af sin medfødte Fornuft udlede alt fra et eneste Midtpunkt, der som Udstraalingspunkt for alt maa være oversanseligt, uendeligt og evigt og kun erkjendeligt ved selve Fornuften, ved en aandelig Seen, «Spekulationen».

Tanken maa derfor have en højeste «Grundidé» at gaa ud fra og ved et omfattende Ræsonnement, «Dialektikken», udlede alt af denne. Filosofien bestaar af de 3 Afdelinger «Fundamentalfilosofien», Naturfilosofien og Aandsfilosofien. 1. Afdeling handler om Fornuftens Væsen, dens oprindelige Grundbegreber og Ideer, og kan egentlig formes saa vel analytisk som syntetisk eller saa vel fra Iagttagelsens som fra Spekulationens Standpunkt. Den første Form bør altid bane Vejen for den sidste, men udgjør strængt taget kun en Indledning til den egentlige Filosofi. En saadan «Indledning» bør imidlertid med. Thi man maa dog retfærdiggjøre den Grundidé, hvorfra den egentlige Filosofi tager sit Udspring. Indledningen kan desuden indeholde Logikken, ved hvilket Udtryk S. tænker paa en sædvanlig, formel Logik, saaledes som han ogsaa selv gav den, og ikke paa en «højere» eller spekulativ. En saadan, bemærker han, kunde derimod gjerne knyttes til Fundamentalfilosofien. — Man ser, hvorledes han, om han end bliver løftet med af Tidsaanden, dog bestandig er omhyggelig for at bevare Forbindelse med Jorden.

Og end tydeligere fremgaar dette af hans Bemærkninger om Naturfilosofien. Vi maa her, siger han, helst holde os Erfaringen saa nær som muligt og være varsomme med enhver Betragtning *fra oven*, hvortil vi endnu langtfra ere modnede. Med disse Ord tager han kort og godt Afstand fra alle sine Venner Naturfilosoferne.

Til Aandsfilosofien regner han Psykologi, (Logik, der ogsaa kunde finde sin Plads her), Æsthetik, Ethik, Statslære, Religionslære og en Lære om Videnskabens Plads eller Betydning i Verden. Ogsaa her maa man egentlig begynde med Iagttagelse, hvorfor man ogsaa ofte har opstillet baade en empirisk og en spekulativ Psykologi. Men selv i Psykologien ud fra Iagttagelse føres man dog snart til at hæve sig til Spekulationen og betragte Mennesket i Ideens Lys paa Grund af den nøje Forbindelse mellem dets Natur og dets moralske og religiøse Bestemmelse. Modsat Naturvidenskabens regnes derfor allerede den empiriske Psykologi sædvanligvis med til Filosofien. — Det er en saadan «empirisk» Psykologi, S. selv har givet. Med den rene Spekulation er han ligesom lidt uvillig til at inlade sig.

I den spekulative Kosmologi, der til Dels giver hans Fundamentalfilosofi, har han dog gjort det. Den Fornuftsammenhæng, vi spore alle Vegne i Verden, lærer os, at hele Tilværelsen maa

være Udslaget af en Enhed, en ideel-reel Magt, der gennemvirker Mangfoldigheden eller det reelle, Substratet, ved deri at indorganisere sin hele ideelle Indholdsfylde, de evige Sandheder. Som disse maa den ideelt-reelle Magt, Guddommen, det alvirksomme, selv være evig og allestedsnærværende, paa én Gang hævet over og iboende i Verden, kort sagt saaledes beskaffen, at hele Tilværelsens Beskaffenhed deraf lader sig forklare, en Forklaring, som den enkelte Filosof i Følge S. dog ingenlunde vil kunne naa. Ogsaa Substratet, i sidste Instans «Molekulerne», de primitive Værenselementer, maa imidlertid, om vi skulle undgaa Dualisme, udspringe fra det alvirksomme og vedvarende bæres oppe af dette. De ere altsaa ikke absolute Selvstændigheder, medens man paa den anden Side dog maa tilskrive dem en vis relativ Selvstændighed, i det de kunne yde det alvirksomme en vis Modstand. Vel nærmest af Føjelighed mod Romantikernes Sky for det faste kalder S. dem ikke Substanser, men «Subsistenser». Al Væren er jo Virken, Funktion, og til syvende og sidst Funktion af Guddommen. Deri ligger Garantien for, at den hele Verdensudvikling til sidst vil ende i Harmoni. Paa Grund af Elementernes relative Selvstændighed vil Vejen imidlertid ikke altid blive ganske retlinet, og da den hele Udvikling er at forstaa som en reel Proces i Tiden, vil den altsaa i ethvert givet Øjeblik være uafsluttet. Vi finde derfor alle Vegne i Verden noget «sporadisk», spredt, ufuldkomment; i den ydre Natur, i Menneskesindet, i Staten, i Samfundet. Mangfoldigheden er endnu ikke samlet til Enhed. De simpleste Organisationer ere de mekaniske, hvorved f. Ex. et Solsystem danner sig af en Urtaage; dernæst de kemiske, hvorved de sammensatte Stoffer dannes af de enkelte. De første Organismer ere sikkert opstaaede ved en generatio spontanea, og Mennesket er sikkert fremkommet som sidste Led af en Række Dyreformer. De mere sammensatte Dannelser ere imidlertid mere end direkte Resultater af de simple, i det det alvirkende lader en ny Fylde træde til ved enhver saadan S sammenslutning, saa at en højere Funktion dannes. Saaledes er f. Ex. Sjælen en Funktion af det alvirksomme og ikke af det legemlige. En højere Funktion er atter det selvbevidste, selvbestemmende Jeg. Disse højere Subsistenser eller Væsener have indre Uudtømmelighed og «kunne gaa ud over deres bestemte Maadehold», hvorved Udviklingen kan forsinkes, og Livets Kamp opstaar. Men i det saadanne Frihedsvæsener, som endog kunne vinde

Udødelighed, virke med, faar Udviklingen sin dybeste Betydning. Det er Guddommen, der udformer sig «sit Rige».

En Overgang fra disse metafysiske Betragtninger til hans empiriske Psykologi finde vi i den store Bog «Forholdet mellem Sjæl og Legeme», hvori han bl. a. har givet sin Løsning af det saa stærkt omstridte Spørgsmaal angaaende Samspillet mellem Sjæl og Legeme. Ogsaa her har han sit eget Standpunkt. En virkelig Vexelvirkning mellem legemligt og sjæleligt finder han ingen Grund til at tvivle om; kun naar man selv i Forvejen bestemmer de to Led som dualistisk modsatte, opstaar Vanskeligheden. Derimod maa man lægge Mærke til, at naar Omverdenen paavirker os, reagerer Sjælen i Overensstemmelse med sin egen Natur. Naar vore Forestillinger alligevel svare til Omverdenen, maa dette derfor skyldes en Art harmonia præstabilita hidrørende fra Tilværelsens Enhed. Og da end videre Livet i Organismen kun er ét, eller da det er den ene og samme Sjæl, der forestaar saa vel de organiske som de bevidste Processer, saa maa disse Processer ogsaa fremkaldes sammen. Beslutter jeg f. Ex. at løfte min Arm, saa er det ikke selve Tanken eller Beslutningen, der løfter den; men i det Sjælen fatter Beslutningen, sætter den ogsaa Nerverivet i Virksomhed paa bestemt Maade. At netop Beslutningen derved udføres, skyldes atter en harmonia præstabilita mellem Nerveaktion og Forestillingsaktion. — Man vil her finde Momenter baade fra Malebranche, Spinoza, Leibniz og flere; men Læren som Helhed er, som S. siger, hans egen.

Alt dette er ganske vist «Metafysik». Men sammenligner man det med den samtidige tyske, vil man finde det baade ualmindelig sundt og særdeles besindigt. Den hele Verdensanskuelse ligner i ikke faa Henseender senere Filosofers som f. Ex. Brøchners og Lotzes. Ejendommeligt for S. og saa nøje stemmende med hans Grundsynspunkt er dog den karakteristiske Lære om «det sporadiske» og den hele konkrete Udvikling. Han har dermed givet det historiske, Livet, «Existensen», en Betydning, som i Almindelighed er fornægtet i de store filosofiske Systemer.

Ogsaa paa den empiriske Psykologis Omraade har han fastholdt sit Synspunkt, og det har her fremkaldt en Mangfoldighed af fortræffelige Enkeltheder, som endnu bevare deres Værd. Særlig det hele Følelsesomraade, det patologiske, er her fremstillet konkret og indgaaende.

I det lille efterladte Skrift om Moralen finde vi Forfatteren nærmest som Velfærdsmoralist. Da Mennesket som Frihedsvæsen

til en vis Grad kan unddrage sig Naturnødvendigheden, medens det dog ikke kan være Meningen, at det skal forstyrre eller bryde Verdensordenen, saa opstaar der et «Du bør!», der kræver et «Jeg vil!» efter sig. Friheden bestemmer S. som «det, der gjør, at man kan sige til sig selv: Du kan, hvad du bør!», eller som «det, der gjør, at visse Paavirkninger og Overvejelser kunne blive tilstrækkelige Aarsager». Ansvar og Tilregnelighed forudsætte, at Mennesket i det givne Tilfælde kunde have handlet anderledes, end det skete. Friheden er en «Selvkunnen». Det onde skriver sig fra det sporadiske, det ufærdige i Udviklingen, der kan føre Individet til at ville paa for snæver (egoistisk) en Maade, i det det ikke tilstrækkelig føler sig som Moment i Helheden. Thi Kravet er: Bliv saa fuldkommen som muligt som Led i Helheden, virk med paa Udformningen af «Guds Rige»! Vær retfærdig og kjærlig! Vær glad! saa udbreder du Glæde rundt omkring dig! S. er dog ikke Optimist i den umiddelbare Forstand, at han tror alt herligt og i Orden allerede. Den forløbne Udvikling har snarere endnu blot skabt et Undertrykkelsens Rige; vi ere endnu blot i «Dreng- og Tøsealderen».

Og én af Hovedgrundene hertil finder S. i den uheldige Retning, den religiøse Udvikling har taget. Med de fleste i Samtiden er han enig om at forkaste den flade, tørre Forstandsreligion, der beherskede Aarhundredets Begyndelse. Men i sin Reformation gaar han en ganske anden Vej end Flertallet. Medens dette først og fremmest søger Frelsen i en omhyggelig Tilbagevenden til Dogmerne, en minutiøs Rettroenhed, saa positiv som muligt, bliver S. mere og mere betænkelig ved dette Grundlag, der staar for ham som et uheldigt og forstyrrende fremmed, man skyder ind mellem sig selv og Guddommen til Sinkelse og Hemmelse for den virkelige, aktive Religiositet: Fortrøstningen og Næstekjærligheden. «Alt Aanden tiltalende, alt sjælefødende, alt sin Kraft fra Aandens indre Samstemning hentende i Kristendommen er for mig ganske det, det var», siger han. «Kun det, som skulde hente sin Gyldighed fra Positiviteten, respekterede jeg den Gang som et givet . . . Denne Afhængighed vil jeg nu slet ikke mere indrømme nogen Gyldighed.» Han skjelner med andre Ord i Kristendommen mellem det religiøse og det blot filosofiske; dette sidste er i mange Maader uheldigt og har kun gjort ubetalelig ondt i Verden. Reformationen var kun en Halvhed. At bygge sin Religion over en Bog alene gaar aldeles ikke an. Bibelen indeholder saa mange Mod-

sigelser, halve Tanker, ja stødende Lærdomme, at den maa kontrolleres af Samvittigheden, og hvor meget maa da ikke lægges til Side som blot forstyrrende eller forkastes som uethisk! Man tager alt det opløftende fra Jesu Liv og Virksomhed ved at gjøre ham til en Gud. Hvilken religiøs Værdi har vel den uklare Treenighedslære? Hvor stødende er ikke Læren om en evig Fordømmelse! Hvor ivrig kan man ikke hænge ved alle disse Dogmer uden at have Spor af kristeligt Sind, og hvor frodig kan ikke den kristelige Kjærlighed røre sig, uden at man har mindste Interesse for disse Lærdomme, der kun have udsaaet Hovmod, Had og Tve-dragt i Verden! Lad enhver derfor forme sig, hvilke Dogmer han vil; men lad os fastholde, at «den frie Gudhengivenheds Sindelag» er det eneste afgjørende og væsentlige!

S. udtalte disse Tanker først i de 3 Universitetsprogrammer 1846, 47 og 49 og senere i sin Moralfilosofi og i Meddelelserne fra 2135. Han vandt næppe strax mange Tilhængere; Strømmen i modsat Retning var for stærk, og hans Fremstillingsform var for lidet stilistisk, for rolig og lidenskabsløs til at kunne vende Strømme. Heller ikke med sine sociale og politiske Anskuelser formaaede han at trænge igjennem. Ogsaa her havde han sit særegne Standpunkt, som han dels forfægtede i en Mængde Smaa-afhandlinger fra Fyrerne og senere og dels fremstillede i yderste Konsekvens i det nys nævnte efterladte Skrift, der i hans Produktion staar som en Slags Parallel til Platos Stat. Ogsaa her var dog Strømmen for stærk og S. alt for lidt af en Partigænger eller Døgnpolitiker til at kunne haandtere de rette Vaaben.

Men har han ikke paa denne Maade grebet direkte ind i vor Aandsudvikling, saa har han gjort det i saa meget desto højere Grad ved sin mangeaarige Virksomhed som Lærer og Ven for den studerende Ungdom. Om hvor afholdt og elsket han var som Universitetslærer, har hans Samtid efterladt sig de talrigste Vidnesbyrd, der alle kun gaa i én Retning, og enhver, der kom i nærmere personlig Berøring med ham, satte ham om muligt endnu højere. Han var paa Filosofiens Omraade den unge begyndende, endnu rationelle Romantik: sund, jævn, livsfrisk og naiv som Oehlschläger. Han manglede paa sit Omraade dennes fuldendte vindende Form. Men bag det stundum kantede Udtryk skimtes bestandig den elskelige, ædle, varmtfølende Personlighed, og der var sikkert rammende Sandhed i Ordene, naar det i en Sang ved hans Jubilæum lød: «Du selv er mer end alle dine Bøger».

Erslew, Forf. Lex. P. L. Møller, Dansk Pantheon XXXVI. Borchsenius, Fra Fyrrerne. Høffding, Mindre Arbejder. *K. Kroman.*

Sibbern, Henrik Steffens, 1826—1901, Arkitekt, var Søn af Filosofen F. C. S. (s. ovfr.) og født i Kjøbenhavn 4. Nov. 1826, var udlært som Murer og gjennemgik Kunstakademiet, hvor han 1855 vandt den store Sølvmedaille; han var Elev af Hetsch og Walther. 1847 foretog han en Studierejse i Udlandet, 1849—50 deltog han i Krigen. Blandt hans Arbejder kan nævnes: Syge-, Daare- og Arbejdshus for Roskilde Amt (1856—57), Caroline Amalies Børneasyl i Rigensgade (1865), Hovedbygningerne til Herresæderne Rosenfeldt ved Vordingborg (1868—69) og Bellinge i Sverige, Ombygning og Restavration af Kjøge Kirketaarn, flere Bygninger i Roskilde og adskillige Herregaarde paa Sjælland og Laaland, Opførelsen af Kirkerne i Bandholm paa Laaland (1874) og i Silkeborg (1877). En smuk Virksomhed udøvede han som Skaber af en Række smagfulde gule Murstensvillaer omkring H. C. Ørstedesvej i Kjøbenhavn. Han døde 8. Sept. 1901, ugift.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Erik Schiødt.

Sibbern, Ludvig Frederik Gabriel, f. 1824, Filosof. G. S., Søn af ovenstaaende F. C. S., er født i Kjøbenhavn 28. Maj 1824. Han fik først Hjemmeundervisning og sattes senere i Borgerdydskolen i Kjøbenhavn, hvorfra han blev Student 1842. Han studerede Theologi og Filosofi indtil 1848, deltog som menig i Krigen 1849—50 og tog Magisterkonferens i Filosofi 1852. 1856 indsendte han til Universitetet en Afhandling, «Om det humane», for at faa den antaget som Grundlag for en Doktordisputats; men den vandt ikke Fakultetets Billigelse. Han udgav den da senere som 2 Smaaafhandlinger: «Om Humanitet og Alsind» (1857) og «Om Humanisme» (1858). En anden Afhandling, «Om Forholdet mellem det saakaldte ydre og indre Naturformaal», indsendtes 1862, men blev heller ikke antaget; med en Indsigelse fra Forfatteren som Forord udkom den Aaret efter. 1866—67 foretog S. en Udenlandsrejse til Tyskland, Frankrig og Italien for at studere Kunst og Filosofi og holdt efter sin Hjemkomst et Par Aar offentlige Forelæsninger. 1872 blev han Distriktsforstander for Kjøbenhavns Fattigvæsens 9. Distrikt; 1893 maatte han paa Grund af Legemssvaghed tage sin Afsked.

S. har foruden de ovennævnte Skrifter endnu udgivet forskellige Smaaafhandlinger: «Den stoiske og epikuræiske Moral» (1853),

«Dialektisk Spøg af Harmonikos» (1860), «Om religiøs Absolutisme» (1899), i Aand og Tone nærmest sluttende sig til og fortsættende Faderens Arbejder. Universitetets Strænghed har sikkert været et Udslag af de ensidige Hegelske Tendenser, der da have gjort sig gjældende.

Erslew, Forf. Lex.

K. Kroman.

Sibbern, Valentin Christian Wilhelm, 1779—1853, norsk Statsmand, Søn af Major Georg Christian S. (f. 1732 † 1796) og dennes 2. Hustru, Søster Huitfeldt, blev født paa Slægtens Ejendom Værnekloster ved Moss 9. Sept. 1779. 1793 kom han, der allerede 1783 var udnævnt til Sekondlieutenant à la suite ved smaa-lenske Dragonregiment, ind paa Landkadetakademiet i Kjøbenhavn og udnævntes 1. Jan. 1796 til Sekondlieutenant. Hans Fader døde s. D., og han levede derefter paa Værnekloster, som han selv overtog 1800. Under et Besøg i Kjøbenhavn 1801—2 tog han dansk-juridisk Examen. For øvrigt rykkede han efterhaanden op i de militære Grader og blev 1812 Major ved akershusiske ridende Jæger korps. I 1814 valgtes S. til Repræsentant ved Rigsforsamlingen paa Ejdsvold baade for sit Korps og for Smaalenenes Amt, og han blev ved Fuldmagternes Prøvelse antagen for det første. Paa Ejdsvold var han til en Tid mistænkt for at hælde til Grev Wedels Anskuelse, hvad dog ikke ganske var Tilfældet; han var nærmest, skjønt ikke uden Tvivl, en Tilhænger af Christian Frederik. Atter mødte han paa det overordentlige Storting i 1814, som Repræsentant for den Del af Smaalenenes Amt, der ikke var besat af de svenske Tropper.

28. Nov. 1814 udnævntes S. til Amtmand over Smaalenenes Amt. 1822 konstitueredes han tillige som Stiftamtmand over Akershus Stift og udnævntes 1823 til dette Embede og samtidig til Amtmand over Akershus Amt, hvorhos det paalagdes ham indtil nærmere Bestemmelse ogsaa at forestaa Smaalenenes Amt. Dette var en ret stærk Sammenhoben af Embeder, men det skete, som det udtrykkelig blev sagt, i Betragtning af «den særdeles Embedsduelighed, han stedse har udvist, der har erhvervet ham Hs. Majestæts og Nationens Tillid». S. var saaledes Stiftamtmand, da «Torveslaget» i Christiania 17. Maj 1829 forefaldt. At Nationens Tillid ikke var ringere end Kongens, viste sig ved hans gjentagne Valg til Stortingene 1815—16, 18, 21 og 22, samtlige Gange for Smaalenenes Amt, og 1824 for Christiania, hvor han imidlertid

havde bosat sig som Stiftamtmand. I Aarene 1818—24 var han Præsident i det samlede Storting og i Lagtinget saa vel som Formand i vigtige Komiteer. Ligeledes var han Præsident i Rigsretten 1821.

I 1828 og 1841 modtog S. Tilbud om at overtage Posten som norsk Statsminister i Stockholm, men afslog det begge Gange. Derimod modtog han 1830 Tilbudet om at indtræde i Regeringen som Statsraad, i hvilken Stilling han stod til 1850, da han fik sin ansøgte Afsked med Bevidnelse af Kongens særdeles Tilfredshed med hans lange og hæderlige Emlædstjeneste. Som Statsraad bestyrede han dels Revisionsdepartementet, dels Justits-, dels Armé-, dels Marine-, dels Finansdepartementet og var derhos i sin Tur Medlem af Statsraadsafdelingen i Stockholm. Fra 1850 boede han paa Carlberg i Rygge til sin Død, 1. Jan 1853. — S. var 2 Gange gift: 1. (19. Maj 1802) med Alette Margrethe f. Aagaard (f. 1776 † 1810), Datter af Sognepræst Matthias A., 2. (13. Maj 1811) med Anne Catharine f. de Stockfleth (f. 1785 † 1865), Datter af Viceadmiral William Walker de S.

Huitfeldt-Kaas, Efterr. om Fam. Sibbern S. 62 ff. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. (Norsk) Hist. Tidsskr. I, 208 ff. *Yngvar Nielsen.*

Siboni, Erik Anton Valdemar, 1828—92, Komponist, Søn af nedennævnte G. S., var født i Kjøbenhavn 26. Avg. 1828, gik i Metropolitanskolen til 1844 og blev i en ung Alder bestemt til at være Musiker; han fik Undervisning af J. P. E. Hartmann i Harmonilære og af B. Courländer i Klaverspil. En Landejendom i Italien, han havde arvet efter sin Fader, solgte han. 1847 gik han til Leipzig og studerede der med god Fremgang videre hos den berømte Theoretiker Moritz Hauptmann og den ikke mindre berømte Pianist Ignaz Moscheles. Krigen 1848—50 afbrød hans Studier, i det han gik med som frivillig i den danske Hær. Men 1851 rejste han atter ud, fortsatte i Wien sine Studier (Kontrapunkt hos Simon Sechter), tog hjem over Paris, hvor han omgikkes mange fremragende Musikere og bl. a. stiftede personligt Bekjendtskab med Rossini, og levede derefter en Del Aar i Kjøbenhavn, sysselsat med Komposition og Lærervirksomhed: til Elever havde han f. Ex. de 2 unge Prinsesser Alexandra, den senere Dronning af England, og Dagmar, den senere Kejserinde af Rusland. Da P. Heise tog sin Afsked fra Organist- og Sanglærerembedet i Sorø, blev S. hans Efterfølger (1865) og fungerede som saadan til 1883,

da hans svækkede Helbred nødsagede ham til at gaa af. Siden var han i nogle Aar Vikar for J. P. E. Hartmann ved vor Frue Kirkes Orgel, men levede for Resten som Privatmand, yndet for sin personlige Elskværdighed. Han døde i Kjøbenhavn 11. Febr. 1892.

S. var en dygtig og ret frugtbar Komponist, af hvis Værker adskillige ere opførte i Danmark, og et og andet ogsaa er blevet bekendt i Udlandet. De vigtigste ere: «Carl II's Flugt», Opera i 3 Akter af Overskou, opført paa det kongl. Theater 1861; «Loreley», Opera i 1 Akt; «Stabat mater» for Soli, Kor, Orkester og Orgel, prisbelønnet i Bordeaux, opført i Cæciliaforeningen 1873; «Wellenspiel» for Kor og Orkester (i Musikforeningen 1857); Koncert i D-Mol for Piano og Orkester (sammesteds 1881); «Den tredje Salme» for Bassolo, Kor og Orkester; «Slaget ved Murten» for Soli, Mandskor og Orkester; «Stormen paa Kjøbenhavn» for Soli, Kor og Orkester; 2 Symfonier; Klaverkvartet i B-Dur (Musikforeningen 1862); Strygekvartetter, en Klavertrio, Sonater med Violin og med Violoncel m. m. I Trykken er der ikke udkommet meget: den nævnte Klaverkvartet, «Tragisk Overture» for 4 Hænder, en halv Snes Hæfter Klavermusik, nogle faa Hæfter Sange og et Hæfte Orgelpræludier.

S. var først gift med en Datter af Etatsraad, Bankdirektør U. N. Fugl; da hun var død, ægtede han 1. Sept. 1866 *Josephine Crull* (f. i Rostock 30. Jan. 1839), Datter af Hofraad, Dr. C. Hun lærte Musik først hos Marschner, siden hos Moscheles, i det efter hendes Faders Død den svenske Baronesse Stjernblad tog sig af hendes Uddannelse. Hun blev en ypperlig Pianistinde og foredrog 1864 i Kjøbenhavns Musikforening sin tilkommende Mands Klaverkoncert. Efter sit Giftermaal optraadte hun kun sjælden ved offentlige Musikopførelser. Hun døde i Sorø 13. Juni 1894.

Grove, Dictionary of music. Schytte, Musiklex. Berlingske Tid. og Nationaltid. Febr. 1892.

E. Gigas.

Siboni, Giuseppe (ell. Joseph), 1780—1839, Sanglærer. S. var Italiener af Fødsel, født i Forli 27. Jan. 1780. Allerede 1797 debuterede han i Florents som Tenorsanger og optraadte derefter i en Aarrække i forskellige evropæiske Hovedstæder, baade paa Operascenen og i Koncertsalen; han medvirkede saaledes i Wien ved den første Udførelse af Beethovens Terzet «Tremate empi». Den i sin Tid navnkundige Operakomponist Paër skrev flere af

sine Tenorpartier for S., der roses for omfangsrig Stemme, god Skole, heldigt Theaterydre og dramatisk Talent. Prins Christian Frederik hørte ham paa sin Rejse til Italien i Neapel og indbød ham siden til Kjøbenhavn, hvorhen S. begav sig fra St. Petersborg. Han optraadte første Gang paa det kongl. Theater 1819, i Scener af Mozarts «Titus» og Spontinis «Vestralinden», og udnævntes strax til Kammersanger og Direktør for Theatrets Syngeskole, der aabnedes allerede det nævnte Aar. Som Sanglærer for den fine Verden blev han stærkt søgt, og 1825 tillodes det ham at indrette et Musikkonservatorium, hvori Undervisningen begyndte 1827, efter at S. Aaret før var bleven udnævnt til Professor. Som Sanger maatte han temmelig tidlig holde op med at optræde offentlig, da hans Stemme tabte sig, men som fortrinlig Lærer fik han megen Betydning. Af de Elever, han uddannede, har en yngre Tilhørerkreds længst haft Lejlighed til at beundre Chr. Hansen og P. Schram. For øvrigt maatte S. under sin Virksomhed kæmpe med megen Modstand, i det man beskyldte ham for at begunstige de «vælske Toner» — han virkede da ogsaa en Del for at bringe den forgudede Rossinis bedaarende Musik frem her hjemme —, og der dannede sig mod «Rossinismen» et stærkt Parti, nationalt og klassisk i sin Tendens, som skrev Weyses Navn paa sin Fane. Efter S.s Død, i Kjøbenhavn 29. Marts 1839, gik Konservatoriet snart ind.

S. var gift 3 Gange. Det er vistnok hans første Hustru, der har tegnet det Portræt af S. som Licinius i «Vestralinden», hvoraf D. Weiss udførte et Kobberstik 1813; hans anden Hustru var en Søster til den tyske Digter Franz Schober; den tredje, Johanne S., overlevede ham og boede i mange Aar i Kjøbenhavn. Han var Fader til den for sin Musikbegavelse beundrede Fru Josephine (Peppina) Tutein og til Komponisten Erik S. (s. ovfr.).

Grove, Dictionary of music. Musikforeningens Festskrift I. Schytte, Musiklex.

E. Gigas.

Sibylla Ursula, Hertuginde af Glücksborg, 1629—71. Hun fødtes 4. (8.) Dec. 1629 i Hitzacker (Dannenberg) i Fyrstendømmet Lyneborg og var Datter af Hertug August af Brunsvig-Wolfenbüttel og Hertuginde Dorothea af Anhalt. I sin Fødeby, hvor hendes kundskabsrige Fader havde samlet et stort Bibliothek, der senere kom til Wolfenbüttel, opdroges hun af dygtige Lærere og tilegnede sig ved sit sjældne Nemme betydelige Kundskaber i La-

tin, Fransk, Theologi og Poesi. Som voxen førte hun en udstrakt Korrespondance med lærde og skrev selv en lang Række opbyggelige Skrifter, som dog ikke bleve trykte. Hun blev 20. (13.) Sept. 1663 i Wolfenbüttel viet til Hertug Christian af Glücksborg (III, 529). Hjemvendt efter en Rejse til de spanske Nederlande døde hun paa Glücksborg 12. Dec. 1671.

Moller, Cimbria lit. II, 883.

Louis Bobé.

Sick, Johannes Peter Kristian, 1812—84, Sprogmand, var Søn af Gehejmelegationsraad Johannes Henrik S. (f. 1786 † 1850) og Johanne Margrethe f. Thomsen (f. 1794 † 1860) og født i Kjøbenhavn 19. Febr. 1812. Student blev han 1828, privat dimitteret, var Alumnus paa Borchs Kollegium 1833—38 og afsluttede sin filologiske Embedsexamen 1839. S. A. ansattes han som Adjunkt ved Odense lærde Skole og vedblev at virke der, fra 1844 som Overlærer, indtil han 1872 tog sin Afsked. Hans Fag var Fransk, og han rejste i Frankrig 1853—54. Efter sin Afgang fra Embedet levede S. som Privatmand i Hovedstaden, bestandig syslende med Studiet af Frankrigs Sprog og Litteratur; 1875 fik han Titel af Professor. Men foruden sin sproglige havde han ogsaa livlig politisk Interesse: 1864—66 sad han i Rigsraadets Landsting som 1. Medlem for den fynske Kreds; han stod flere fremragende sønderjyske Fædrelandsvenner nær og skrev hyppig i «Dannevirke» og andre Blade. Af hans litterære Frembringelser er for øvrigt hans sidste, «Fransk-dansk-norsk Haandordbog» (1883), den vigtigste; desuden har han udgivet en Del meget benyttede Lærebøger i Fransk, navnlig en Læsebog, nogle Stiløvelser og en Samling franske Theaterstykker med Noter (sammen med E. Marcussen), og der findes i forskellige Blade en Mængde, til Dels anonyme, kritiske Anmeldelser fra hans Haand. S. døde efter en kortvarig Sygdom, men nogen Tids Svagelighed 19. Juli 1884 i Ny Taarbæk. Han blev 4 Gange gift, nemlig 1. (1839) med Louise Josephine Cathrine Charite Eline Povelsen († 1841), Datter af Justitsraad S. K. P.; 2. (1846) med Anna Margrethe Westengaard († 1847), Datter af Pastor L. C. D. W.; 3. (1848) med Christiane Maria Amalia Berg († 1858), Datter af Justitsraad J. M. B.; 4. (1860) med Anna Dorothea Olavia de Moldrup (f. 1829), Datter af Kapitajn P. de M.; hun overlevede ham.

Erslew, Forf. Lex. Berlingske Tid. 21. Juli 1884.

E. Gigas.

Sick, Julius Frederik, 1815—84, Diplomat, fødtes i Kjøbenhavn 17. Maj 1815 og var Broder til ovennævnte Professor J. P. K. S. Efter at have taget Studenterexamen 1832 og Philosophicum Aaret efter blev S. Volontær i Udenrigsdepartementet, hvor han i Aaret 1834 blev Kancellist og i 1848 Departementssekretær, hvilken Stilling han beklædte, indtil han 1853 udnævntes til Ministerresident ved Hofferne i Brüssel og Haag. S., der var en dygtig og kundskabsrig Mand, havde imidlertid forinden forstaaet at gjøre sig nyttig ved forskjellige Lejligheder; saaledes ledsagede han som Sekretær det Gesandtskab, der i 1841 afgik til Strelitz i Anledning af Kronprinsens (Frederik VII's) Formæling, i 1848 blev han sendt med mundtlige Instruktioner til Gesandten i London, Grev Reventlow, og maatte under et antaget Navn rejse gennem Hertugdømmerne, endelig var han adjungeret Kammerherre Reedtz ved dennes Sendelse til Warschau i 1851 i Anledning af Arvefølgesagen.

I Brüssel forblev S. kun til Foraaret 1857, da han efter eget Ønske af Helbredshensyn entledigedes af Statens Tjeneste; men hermed var hans offentlige Virksomhed ingenlunde afsluttet, selv om han aldrig egentlig paa ny indtraadte i Statstjenesten. I 1863 skal det saaledes have været S. tilbudt at blive Kong Georg af Grækenlands Raadgiver, hvad han dog afslog, Aaret efter adjungeredes han Fredsunderhandlerne i Wien, og i 1865 skal det ved Dannelsen af Ministeriet Frijs et Øjeblik have været paatænkt at stille ham som Direktør i Spidsen for det samlede Udenrigsministerium; dog denne Tanke opgaves i alt Fald, og S. sendtes s. A. en Tid som Gesandt i overordentlig Mission til Stockholm under en Grev Scheel-Plessen tilstaaet længere Orlov. S., der var Medlem af Bestyrelsen for det store nordiske Telegrafelskab, rejste dernæst i 1869 2 Gange til St. Petersborg for at opnaa forskjellige Koncessioner, ligesom han fra 1869—70 sendtes som Gesandt i overordentlig Mission til Kina og Japan, hvorved det lykkedes ham at fremme danske Interesser i det hele. Som Anerkjendelse fra Statens Side for denne forskjelligartede Virksomhed blev S. 1869 Kommandør af Danebrog af 2. Grad og 1871 af 1. Grad; Kammerherretitelen havde han faaet i 1850.

S., der 20. Juni 1878 havde ægtet Alice Woolridge, født i Hungerford i England, afgik ved Døden i Kjøbenhavn 1. Nov. 1884. Medens han var ansat i Nederlandene og Belgien, anstillede han historiske Undersøgelser, og en Frugt heraf var hans «Bidrag til Christiern II's Historie under Landflygtigheden» (1860). 1884 ud-

gav han «Notice sur les ouvrages en or et en argent dans le Nord et sur la «Sølvkammer» des rois de Danemark».

F. C. Bruun, Udenrigsministeriet 1770—1870. *C. Zytphen-Adeler.*

Sick, Theodor Bernhard, 1827—93, Komponist og Officer. S., der var Broder til de 2 foregaaende og født i Kjøbenhavn 7. Nov. 1827, blev 1848 Elev ved den militære Højskole, hvorfra han afgik 1853, i det han imidlertid havde gjort Tjeneste som Sekond-lieutenant i Felittoget 1850. Han tjente derefter ved Artilleriet, var med i 1864 som Kapitajn og Kompagnichef og fangedes 18. April ved Dybbøl. Efter Krigen fungerede S. efterhaanden som Adjudant ved Artilleristaben og som Kompagnichef ved Søbefæstningen og ved Tøjhusafdelingen, indtil han 1882 faldt for Aldersgrænsen; men endnu til 1889 havde han en Kommando i Forstærkningen; tillige var han Medlem af Besigtigelseskommissionen ved Munderingsdepotet. Han døde i sin Fødeby 27. Maj 1893. — Allerede som Dreng røbede S. betydelig musikalsk Begavelse og fik rig Lejlighed til at øve den i sine Forældres Hus: han fik Undervisning i Pianoforte- og Violoncelspil og lærte Theori hos J. C. Gebauer. Han har skrevet nogle Sange, men navnlig en stor Mængde Kammermusik: en Nonet, 3 Septetter, 5 Strygekvinetter, 4 Klaverkvinetter, 11 Strygekvartetter, en Kvartet for 3 Strygeinstrumenter og Obo, en Klaverkvartet, 10 Klavertrioer og 26 Sonater, de fleste med Violoncel. Flere af disse Værker ere spillede offentlig her hjemme og i Tyskland, en Trio i A-Dur 1865 i den københavnske Musikforening; nogle ere trykte som Manuskript i Kjøbenhavn, et Par i Hamborg. I Aarenes Løb tilegnede S. sig megen Indsigt i Benyttelsen af de musikalske Midler. For vor Militærmusik havde han levende Interesse, og lige Dagen før hans Død indsendtes til Krigsministeriet et Skrift om Kammertonen, som han længe havde haft under Arbejde. — S. ægtede 17. Dec. 1863 Amélie Frederikke Charlotte Lesser (f. 1844), Datter af Kapitajn Carl Aug. L.

Schytte, Musiklex. Nationaltid. 31. Maj 1893. Militærtid. 15. Juni 1893.

E. Gigas.

Siegmundfeldt, Herman Carl, f. 1833, Maler. Han er Søn af Landmand Heinrich Anton S. og Maren Cathrine f. Schou og født i Esbønderup nær Esrom 18. Sept. 1833. 11 Aar gammel blev han optagen paa Kunstakademiet; lidt senere tog Maleren N. Simonsen sig af ham, og af ham blev han undervist, samtidig med at han gik Haandværkslæren igjennem. Den mindre Sølvmedaille vandt

han i en Alder af kun 17 Aar, men opnaaede aldrig den større; hans Kaar vare saa knappe, at det var ham umuligt at afse Tid nok til at øve sig i at male efter nøgen Model, og efter at han var bleven Svend, maatte han ernære sig ved det groveste Haandværksarbejde. Lidt Penge lykkedes det ham dog at spare sammen, saa han i Vinteren 1854—55 kunde ofre sig helt til kunstnerisk Virksomhed og faa et Maleri færdigt, «En Dreng ved et Bord med en Kop Kaffe», der blev solgt til Kunstforeningen, som ogsaa i de følgende Aar erhvervede flere af hans Arbejder. I det store Publikum vakte S. dog endnu en Tid lang kun ringe Opmærksomhed, skjønt hans Genrebilleder vare baade smagfuldt og naturlig komponerede, nydelig formede og tiltalende i Farven og ved deres omhyggelige Foredrag, medens hans Portrætter udmærkede sig saa vel ved formel Lighed som ved fin Opfattelse; ogsaa de Landskabsbilleder, han i Aarene 1857—60 malede ved Siden af sine Figurstudier, indtage en smuk Plads i Tidens kunstneriske Produktion.

Vedblivende maatte han da leve under trykkende Forhold, og i 1860 fik han det haardeste Stød, Livet endnu havde budt ham: paa en Rejse i Sverige kom han til Skade med sin højre Arm, og i flere Aar vare Udsigterne til, at den helt skulde komme sig, saa ringe, at han, hvorvel han med Opbydelsen af al sin Energi af og til fik et Billede færdigt, dog maatte prøve at forsone sig med Tanken om helt at opgive Kunsten. I 1863 havde han den Opmuntring, at Akademiet, efter at han havde udstillet og solgt til Kunstforeningen det indtagende Maleri «En Sømand bringer Efterretninger om en afdød» samt udført flere ypperlige Interiører med Figurer, tilkendte ham Rejsestipendium, med hvilket han i 2 Aar studerede i Belgien, Frankrig og Italien; blandt Frugterne af hans Ophold der bør nævnes «2 romerske Bønder i en Kirke», udstillet 1866. Men saa kom der en ny Ulykke: paa Grund af Betændelse i højre Haands Tommelfinger maatte denne amputeres, og efter længere Tids delvise Uvirksomhed bestemte han sig til at opgive Kunsten og, i 1872, tage mod en Plads som Skriver paa Østifternes Sindssygeanstalt. 3 Aar efter viste der sig dog saa god Bedring, at S. turde ombytte Pennen med Penselen; 1877 aflagde han ved forskellige Arbejder Vidnesbyrd om, at han nu efter at have gjennemgaaet de tunge Aar var kraftigere i sin Kunst end nogen Sinde. Her bør særlig nævnes Billedet af Provst Taaffe. 1880 blev S. kaldet til Medlem af Akade-

miet. Paa Bestilling af Udstillingskomiteen udførte han Portrætter af Malerne Heinrich Hansen og Kyhn samt af Medaillør H. Conradsen. Ved denne Tid og senere har S. udført forskjellige, til Dels genreagtige Portrætbilleder, saaledes det i 1879 udstillede «En Dame ved sit Skrivebord», der udmærker sig ved en helt Vernehrensk Delikatesse i Udførelsen, ikke mindre end ved dyb og klar Opfattelse og sjældnen Sikkerhed i Opbygningen.

S. Müller, Nyere dansk Malerkunst. Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Siemonsen, Lorenz, 1800—72, Præst, Søn af Møller Marx Detlef S. og Ingeborg Christine f. Jensen, er født i Flensborg 20. Avg. 1800. Fra sin Fødebyss Skole gik han 1818 til Kiels Universitet og siden til Berlin, og 1823 tog han theologisk Embedsexamen paa Gottorp. 1827 blev han Kapellan pro persona ved Frederiks tyske Kirke paa Christianshavn, ved hvis Friskole han forinden var bleven Kateket, og hvor han 1829—31 tillige var konstit. Sognepræst. Han var paavirket af Harms og Twesten, og i Kjøbenhavn holdt han gudelige Forsamlinger i sin Skole sammen med en Kieler-Student Harmsen. Han sluttede sig til J. C. Lindberg, og ved dennes Forsamlinger holdt han en Række Prædikener om, hvor pinlige Præstens Forretninger vare, fordi Folket var afældet fra Troen; af denne Grund søgte han ogsaa 1831 om, at hans Konstitution som Sognepræst maatte blive taget tilbage. S. A. androge Lindberg og hans Tilhængere om at maatte oprette en fri dansk-tysk Menighed med Grundtvig og S. som Præster. 1836 udnævntes han, man mente ved Caroline Amalies Gunst, til Sognepræst i Husby i Angel. Her var han en nidkær og godgjørende Præst, men blev indviklet i den slesvig-holstenske Bevægelse, og da de danske Tropper 1850 kom til Husby, flygtede han, hvorfor han s. A. afsattes. Han blev gjenindsat 1864 af den nye Rege-ring, men entledigedes 1866 og døde 17. Dec. 1872 i Flensborg. — Han var gift med Elise Sophie Frederikke f. Göricke, Datter af Sognepræst ved Frederikskirken C. G. W. G.

Erslew, Forf. Lex. Kirkehist. Saml. 4. R. III, 227 f.

L. Koch.

Siesby, Gottlieb, 1803—84, Bladredaktør, blev født 4. Maj 1803 i Kjøbenhavn og var Søn af den jødiske Slagter Isaschar Meyer (f. 1765 † 1825) og Liebe f. Eichel (f. 1765 † 1852). Sit Efternavn fik han og hans Brødre af M. L. Nathanson, da de kom i den jødiske Friskole. Der var tarvelige Kaar i Hjemmet, og

som yngste Søn blev han, efter at have gaaet Skolen igjennem, sat i Skomagerlære. 1826 nedsatte han sig som Mester. Allerede som Dreng havde han skrevet Vers, og 1825 udgav han en Samling «Lyriske Forsøg». 1834 blev et Syngestykke af ham, «Robinson», med Musik af N. P. Jensen (VIII, 424) opført, men gjorde kun liden Lykke. S. blev stærkt greben af Frihedsrøret efter 1830, var Medlem af «Læseforeningen» (fra 1835) og skrev mange politiske Digte og Sange, bl. a. til Majfester og lignende Lejligheder. De optoges til Dels i Cl. Rosenhoffs «Den frisindede» og samledes senere i «Poetisk-politisk Nytaarsgave» (1839) og dens Fortsættelser (1840 og 1843). Fremdeles skrev han Theater- og Musikanmeldelser i «Kjøbenhavns Morgenblad», blev selv Redaktør heraf 1839—40 og senere af «Folkevennen, en Tidende for Borgere og borgerligsindede» 1840—41; samtidig udgav han et belletristisk Maanedblad: «Salonen» (3 Bd.). Omtr. 1840 opgav han sit Haandværk for at hengive sig alene til litterære Sysler. 1847 blev han Medarbejder af «Flyveposten». Det var J. Davidsen (IV, 221), der fik ham knyttet hertil for at lægge et Baand paa Ed. Meyer, og ved sin værdige Ro øvede S. ogsaa stor Indflydelse paa denne.

I Efteraaret 1852 fik S. og Davidsen Midler til selv at købe «Flyveposten», som nu blev et ret konservativt Blad for den lavere Middelstand, forsvarende Smaafolks Tarv — stundum ogsaa deres Fordomme — og hævde bl. a. Lavsvæsenet imod Næringsfriheden. Det var desuden helstatligt og talte blandt sine jævnlige Medarbejdere J. C. Fischer og P. Hjort. S. skrev kun sjælden politiske Artikler og nøjedes med at være det kritiserende og modererende Led i Redaktionen, hvorhos han vedblev at anmelde Theater, Musik og Kunst, et Hverv, han udførte med Smag og Indsigt. Dog blev han stærkt angreben af de unge Akademikere, der end ikke forsmaaede at spotte ham for hans tidligere Haandværk, ligesom han i Vittighedsbladene stadig afbildedes med en Støvle paa Hovedet. Endnu 1859 var «Flyveposten» det mest udbredte Blad i Kjøbenhavn næst efter «Berlingske Tidende»; men i de følgende Aar gik det stærkt tilbage, og 1862 maatte begge Redaktører opgive deres Bo, hvorved S.s opsparede Formue gik tabt. Bladet kunde de dog købe tilbage, men 1865 skilte Davidsen sig fra, og med Helstatens Ophør havde det tabt sit naturlige Grundlag; i Marts 1870 gik det helt ind. I sine sidste Aar maatte S. derfor leve med største Nøjsomhed, men han bar sine tarvelige Kaar med Ro og Værdighed. Et Udvalg af sine Digte samlede

han 1871 under Titelen «Ved Tid og Lejlighed»; det indeholder mange Kantater og Sørgedigte, men ogsaa Lejlighedssange af lettere Art. Man kan vel ikke frikjende hans Digtning for en vis Sentimentalitet, men Chr. Winther har dog valgt et af hans ældste Digte til at aabne Samlingen «Dansk Lyrik» (1865).

S. døde 28. Nov. 1884. Han havde 15. Maj 1827 ægtet Eva Bendixen (f. 29. Nov. 1790 † 24. Maj 1877).

Erslew, Forf. Lex. Søndagsposten 1889, Nr. 279. Nutiden 7. Dec. 1884.

Emil Elberling.

Siesbye, Oskar, f. 1833, Filolog, er Søn af praktiserende Læge i Æbeltoft Wolf Isaschar S. († i Kjøbenhavn 1840, Broder til forud nævnte Gottlieb S.) og Esther f. Wallich. Han blev født i Æbeltoft 19. Juli 1833 og kom efter Faderens Død 1841 til Kjøbenhavn, hvor han fik en Friplads i det v. Westenske Institut. Her fra dimitteredes han 1849 og fik sin Examen artium med Udmærkelse, tog derpaa i 1850 den filologisk-filosofiske Examen, studerede saa Filologi og underkastede sig 1856 den filologisk-historiske Skoleembedsexamen. 1853 begyndte han at virke som Lærer i Latin og Græsk ved det v. Westenske Institut og vedblev dermed, indtil denne Skole nedlagdes 1893. Ved kongl. Resolution overdroges det ham 1871 ved Universitetet at holde sproglige og exegetiske Øvelser og Forelæsninger i klassisk Filologi for 3 Aar, og Beskikkelsen blev forlænget for de 2 følgende Universitetsaar; men da der i 1876 blev Tale om at oprette en Post for en extraordinær Docent, som ogsaa skulde foredrage de historiske Bidiscipliner, vilde han ikke modtage den. 1876 udnævntes han til Æresdoktor i Filosofien. Efter at han i flere af de mellemliggende Semestre havde holdt Øvelser som Privatdocent, fik han fra Foraarssemestret 1882 paa ny overdraget den samme Virksomhed ved Universitetet som tidligere og har siden virket i denne Stilling som en af de studerende meget afholdt Lærer.

S. har ikke selv udgivet meget, væsentlig kun nogle faa grammatiske og semasiologiske Smaaafhandlinger (i «Filologisk Tidsskrift», «Dania», «Opuscula philologica ad Madvigium missa», «Festskrift til J. L. Ussing»); men hans omhyggelige og omfattende sproglige Iagttagelser have sat ham i Stand til at yde andre, som have givet sig af med Arbejder særlig paa den klassiske og den danske Filologis Omraade, betydelig Hjælp, og han har altid vist stor Beredvillighed til at lade dem, der ønskede det, nyde godt af

hans rige Samlinger. Der er i den sidste Menneskealder ikke udkommet ret mange filologiske Arbejder paa det nævnte Omraade her i Landet, uden at han, tit under den beskedne Titel af Medhjælper ved Korrekturlæsningen, har givet værdifulde Bidrag til dem.

Hundrup, Biogr. Efterr. om philol. Kandidater (1875) S. 35. Universitetsprogr. til Reformationsfesten 1876.

M. Cl. Gertz.

Sievers, s. Sivers.

Sievertz, Gerhard, 1681—1717, Søofficer. S.s Forældre ere ubekjendte; han blev Lærling 1700 og var da udkommanderet med Orlogsskibet «Nældebladet», der hentede Mandskab fra Norge og senere indlemmedes i U. C. Gyldenløves Flaade; 1703—6 gik han i engelsk Orlogstjeneste og deltog 1704 i den engelske Flaades Angreb paa Barcellona; 1708 blev han Underlieutenant i den danske Marine. S. A. giftede han sig med Elisabeth Bewen (f. 1686 † 7. Marts 1769). Det paafølgende Aar avancerede han til Premierlieutenant, 1710 til Kapitajnlieutenant og 1711 til Kapitajn; 1710 og 11 var han Chef for Fregatten «Lossen» og erobrede med denne en svensk Fregat «Sophie» i Nordsøen, 1712 førte han Linjeskibet «Tumleren», der blokerede Wismar, Aaret efter Fregatten «Raa», som deltog i Tønnings Indeslutning; han optraadte ved denne Lejlighed noget hensynsløst over for en Del hollandske Koffardimænd og stilledes for en Krigsret, dog uden at blive straffet. 1715 deltog han som Chef for «Raa» i Admiral Gabels Sejer over den yngre Wachtmeister i Slaget paa Kolberg Red; 1716 var han som Chef for Orlogsskibet «Fyn» underlagt Admiral Gabel ved de norske Kyster, men overgik i Nov. til Tordenskjolds Eskadre. Under denne deltog han i Maj 1717 i det bekjendte mislykkede Angreb paa Gøteborg, hvor han d. 14. faldt. I sin Rapport over Slaget roser Tordenskjold ham for hans Tapperhed og gode Forhold ved den nævnte Lejlighed. *C. With.*

Sievertz, Peter August, —1717, Præst, blev født i Oldenswort i Ejdersted, hvor hans Fader, Mag. Jacob S. († 1670), var Præst; Moderen hed Dorothea Schwenck († 1707). Han studerede i Kiel, hvor han 1688 disputerede. 1698 blev han Diakon i Tønning, og allerede Aaret efter rykkede han op til Sognepræst samme steds. I hans Embedstid hjemsøgte Tønning gjentagne Gange af Krigens Uroligheder, først 1700 ved de danskes Bombardement, da Kirken næsten blev forvandlet til en Ruin, og 1713, da Stenbock

kastede sig her ind med hele sin Hær. I disse strænge Tider stilledes der store Krav til Byens Præst; men S. var en nidkjær Sjælesørger, der ikke svigtede sin Menighed i Nøden. Han døde 16. Febr. 1717. Af ham haves flere dygtige kateketiske Skrifter, bl. a. en «Passionskatekismus» (1699 og 1709); tillige har han (anonymt) udgivet en Parafraze af Davids Salmer: «Die wohlklingend Harfe Davids» (Hamb. 1711). Da Kirken i Tønning 1703 paa ny var bleven taget i Brug efter Bombardementet, udgav han sin Indvielsestale, «Jesu sonderbarere Predigtstuhl» (Slesvig 1706), og tilføjede Efterretninger om Præsterne i Byen fra 1562 til Dattiden.

Moller, Cimbria lit. I. Voss, Nachrichten von den Pröpsten u. Predigern in Eiderstedt (1853) S. 35. 42. A. Jantzen.

Sigbrit (Villumsdatter), —1523—, Christian II's Raadgiverske. Om denne mærkelige Kvindes Forhistorie véd man i Virkeligheden ikke andet, end at hun var fra Amsterdam, at hendes Fader hed Villum, og at hun havde været gift med en Mand ved Navn Nicolaus; at hun var af borgerlig Stand, viser hendes Bomærke. I Smædedigte om Christian II og i lignende Kilder siges, at hun havde været Høkerske i Amsterdam, men senere flyttede til Bergen, hvor hun ernærede sig paa lignende Maade. Efter at hun havde prisgivet sin Datter Dyveke (IV, 387) til Kongens Gunst, fik hun en forbavsende Indflydelse paa ham. Han tog hende og Datteren med sig til Oslo, hvor han lod bygge et eget Hus til hende, hvis Plads endnu vises; senere fulgte hun med til Kjøbenhavn, hvor der dog først anvistes hende og Datteren Bolig paa Hvidøre Kongsgaard ved Skovshoved; senere købte Kongen til dem den bekendte Gaard paa Hjørnet af Helliggejststræde (Niels Hemmingsens Gade) og Amagertorv. Allerede i Norge havde S. vistnok haft stor Indflydelse; hendes Broder Herman Villumsen (Hund), der førte et Slags adeligt Vaaben, blev nogle Aar Høvedsmand paa Bergenhus og indtog senere en anset Stilling i Amsterdam, hvor han endogsaa en Tid lang synes at have været Borgmester; en anden Broder er rimeligvis den Dionysius Villumsen, der ved hendes Hjælp blev Apotheker i Kjøbenhavn.

Af Ydre var S. hæslig, med nedhængende Kjæber, men med et Par spillende Øjne, der vidnede om hendes ualmindelige Klogskab. Hun havde store Indsigter i Handels- og Toldforhold, saa at Kongen endogsaa til sidst (o. 1516) gav hende Overledelsen af

Øresundstolden og i det hele lagde hele Toldvæsenets Styrelse under hende. Navnlig efter Dyvekes Død, hvori hun saa et aftalt Spil mellem det nederlandske Hof og det danske Aristokrati, steg hendes Indflydelse i stedse højere Grad. Hun blev en Personlighed, som alle maatte tage Hensyn til; selv Konger og Fyrster skrev til hende. Hun blev Sjælen i hele Kongens Indenrigsstyrelse. Om hende samledes et demokratisk Parti, der traadte i stadig Modsætning til Rigsraadet, som næsten mistede al Indflydelse. Fremhævelsen af Borgerstanden som Statens vigtigste Stand var Midtpunktet i hendes Politik. Derfor søgte hun at fremme Handel og Vandel; fra de hollandske Stæder var hun vant til Orden og Renlighed; dette skulde ogsaa gennemføres i de danske Kjøbstæder, selv med stærk Indgriben i Borgernes personlige Frihed. Havde hun indskrænket sig hertil, siger en af hendes Fjender, var hun bleven til stor Gavn for de danske Stæder. Men hendes plumpe Væsen, hvis buldrende Ordflom og bidende Skjældsord bedre passede for Gadesælgersken end for Kongens Raadgiverinde, og som for øvrigt ofte gik ud over ham selv, bidrog end mere til at skaffe hende mange Fjender, navnlig blandt Adelen, der frygtede hendes hvasse Tunge og tilskrev hendes Indflydelse alt det onde, som Kongen lod sig henrive til. Men ogsaa blandt de lavere Stænder havde hun mange Fjender. Man gav hende Skylden for de høje og trykkende Accisepaalæg og store Skatter, som Kongen maatte udskrive. At en Del Bønder paa Amager maatte fortrække for at give Plads for hollandske Have dyrkere, satte meget ondt Blod.

Hvad der upaatvivlelig skaffede S. endnu større Indflydelse hos Kongen, var hendes Lægekyndighed og store Indsigt i Alkymi. Hun hørte nemlig til den Retning inden for Humanismens Tidsalder, der fandt sin fyldigste og mest banebrydende Repræsentant i Theophrastus Paracelsus. Denne Mand var selv som Feltskær med paa Toget til Sverige (formodentlig 1520) og omtaler selv, hvorledes han af en fornem Kvinde fik en Saardrik, der skaffede mange Helbredelse, og denne Kvinde kan næppe være nogen anden end S. Den nye Retning søgte ved hemmelige Lægemedler (Arcana) at bibringe Sundhed og at finde en Livselixir eller et metallisk Lægemediel (de vises Sten), der kunde overvinde al Sygdom. Til samme Retning hørte vistnok ogsaa den berygtede Diderik Slagheck, der ogsaa var begyndt som «Barbér», og som ved sin Slægtning eller Veninde S.s Hjælp steg til Ærkebiskop i Lund.

Denne Retning inden for Naturvidenskaben opfattede Natur og Aand som uopløselig forbundne. Ved «Sympathi» og «Imagination» («Fantasi») troede man at kunne virke uden Hensyn til Afstand. Naar derfor S. ytrede, at naar hun kun havde Kongen inden for 10 Miles Afstand, maatte han gjøre alt, hvad hun vilde, saa har hun selv troet paa denne sin Magt i Følge Naturens hemmelige Kræfter. Men Folk ansaa og maatte i Følge Tidens aandelige Standpunkt anse dette for Hexeri. Mange Rygter udbredtes om de hemmelighedsfulde Glas og Krukker, der stode opstillede i S.s Værelse, og hvori man troede at hun havde gjemt «en ond Aand». Da Kongens hele Regeringssystem brast, væltede Forbitrelsen i fuldt Maal ud over hende. Drukne Soldater kastede en Gang hende, «der havde forgjort Kongen», i Peblingesøen, saa hun nær var omkommet, og for at redde hende mod Kjøbenhavns Borgeres Mishandlinger maatte Kongen ved sin Afrejse (1523) lade hende bære om Bord i en Kiste. Hendes i Danmark efterladte Gravsten lod Torben Oxes Fætter Knud Pedersen Gyldenstjerne opstille paa sin Gaard Tim til Besudling og Forhaanelse.

I Nederlandene maatte S. holde sig skjult af Frygt for Regeringens Efterstræbelser; en Tid lang havde hun Tilhold i den mod den nederlandske Regering fjendtligsindede Hertug Carl af Gelderns Land; senere træffes hun forklædt som Nonne i Stiftet Utrecht. Saa længe der var Tale om Kongens Restitution, forlangte de ham venligsindede Regeringer, at han skulde opgive al Forbindelse med den «onde gamle Kvinde». Officielt maatte han gjøre det, men hemmelig stod han endnu af og til i Forbindelse med hende og skaffede fra hende hemmeligt Lægemedler til sin syge Søster, Kurfyrstinde Elisabeth af Brandenburg. Endnu i Maj 1531 har en hollandsk Statsmand optegnet, at han da i Gent havde truffet S. Derpaa forsvinder ethvert Spor af hende.

Allen, De rebus Chr. II exulis S. 44 ff. Allen, Breve og Aktst. t. Chr. II's og Fred. I's Hist. I, 344 f. Allen, De tre nord. Rigers Hist. II og III. Aarb. f. nord. Oldkynd. 1879.

A. Heise.

Sigrid Storraade, —o. 1000—, Dronning, var en Datter af den mægtige og rige Bonde og Viking Skaagul-Toste i Gøtaland, efter hvem hun arvede mange Ejendomme. S. ægtede den svenske Konge Erik Sejersæl, med hvem hun havde Sønnen Olaf (Skotkongen) og Datteren Holmfrid, der blev gift med Hakon Jarls Søn Svend. Efter at være skilt fra Erik drog hun til sine Besiddelser

i Gotaland og havde her mange Bejlere, saaledes den norske Konge Harald Grænске og en russisk Konge Vsevolod, men hun lod begge indebrænde «for at gjøre Smaakonger lede af at fri til hende». Et Giftermaal med Olaf Tryggvason blev aftalt, men da han forlangte, at hun skulde antage Kristendommen, afslog hun at forlade sine Fædres Tro, hvorfor Olaf haanende slog hende i Ansigtet med sin Handske og kaldte hende en hedensk Hund. S., der paa Grund af sine højtstræbende Planer havde faaet Navnet Storraade, ægtede derpaa Kong Svend Tveskjæg; hun havde med ham Datteren Estrid (IV, 603). S. ophidsede sin Ægtefælle mod den norske Konge, der desuden havde taget Svends Søster Thyre til Ægte uden hans Samtykke. I Forening med sin Stifsøn Kong Olaf overfaldt Svend Olaf Tryggvason ved Svold, og denne faldt (1000). Vi vide intet om S.s senere Skæbne eller hendes Dødsaar. I «Kong Valdemars Jordebog» nævnes endnu Sigridlef blandt den danske Konges Besiddelser i Sverige. *Johannes C. H. R. Steenstrup.*

Sigrid, —1066—, en uægte Datter af Kong Svend Estridsen, blev gift med Obotriterfyrsten Utos Søn Godskalk, der som ung var traadt i Knud den stores Tjeneste og senere med Bistand af Svend Estridsen vandt sin Faders Rige og desuden Magt over Nabostammer. Ved sin Iver for at udbrede Kristendommen skaffede Godskalk sig Fjender, og 7. Juni 1066 udbrød der en Opstand af hedenske Vender, under hvilken han og mangfoldige gejstlige og verdslige bleve myrdede. S. faldt tillige med sine Terner i Oprørernes Vold i Meklenborg; hun blev pisket og nøgen jaget ud af Landet. Om S.s følgende Skæbne vides intet med Sikkerhed (se i øvrigt Hist. Tidsskr. 7. R. III, 194 ff.). Det lykkedes hendes Søn Henrik senere at gjenvinde sit Fædrenerige (o. 1100).

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Sigurd, —1030—, Biskop. Da Knud den store i 1028 vandt Norge og satte sin Søstersøn Hakon til Jarl, «gav han Jarlen den Hirdbiskop, som hed S.; han var dansk af Æt og havde længe været hos Kong Knud». Biskoppen støttede ivrig det danske Parti i Norge og havde megen Del i Modstanden mod Olaf den hellige, da denne forsøgte at vinde Landet tilbage, men faldt paa Stiklestad (1030). Da i Løbet af den følgende Vinter Folkestemningen i det thronhjemske vendte sig, og Troen paa Olafs Hellighed udbredte sig, vendte Hadet sig mod Biskop S., som da fandt

det raadeligst at forlade Norge og drog til Kong Knud i England (1031). Denne Biskop S. kjendes kun af Snorre Sturlason, og nyere Historikere have paa forskjellig Maade forsøgt at identificere ham med samtidige Biskopper af Navnet Sigfrid.

Snorre, Olaf d. helliges Saga, Kap. 217 ff. P. A. Munch, Det norske Folks Hist. I, 2, 598 ff. A. D. Jørgensen, Den nord. Kirkes Grundlæggelse, Tillæg S. 97. A. Taranger, Den angelsaxiske Kirkes Indflyd. paa den norske S. 176 ff. *Gustav Storm.*

Sigurdson, Find, 1567—1627, Præst, var født 18. Jan. 1567 og Søn af Sognepræst Sigurd Pedersen i Trygstad (Oslo Stift) og Margrethe Nielsdatter. Han var Søstersøn af Oslobispen Jens Nielsen (XII, 240), som under hans Skolegang og senere tog sig meget af ham, og hvis Ledsager han jævnlig var paa Visitatsrejserne. Alleerede 1594 var F. S. ordineret Præst, men synes i lang Tid ikke at have haft fast præstelig Stilling. Fra 1594—97 studerede han udenlands, og i Slutningen af 1599 begav han sig atter paa Rejse. I Rostock, hvor han 1600 tog Magistergraden, traf han sammen med den unge Jens Bielke til Østeraat, der antog ham til sin Hovmester. I dennes Følge besøgte han flere tyske Universiteter, men de skiltes i Leipzig, hvorfra F. S. begav sig til Prag, hvor han gennem en derboende Slægtning ventede at opnaa Understøttelse hos Jesuiterne, af hvis Lærdomme han vistnok allerede under sin første Udenlandsrejse var paavirket. I Prag har han rimeligvis opholdt sig, indtil han 1602 kom tilbage til Danmark og blev Rektor ved Herlufsholms Skole. Sine katholske Sympathier maa han have faaet Bugt med, men tillod sig som Rektor et andet Kjæteri, i det han ved sin Skole indførte den reformerte Kirkes (saakaldte heidelbergiske) Katekismus, hvorfor der senere klagedes over, at «en norsk Rektor havde fordærvet Ungdommen paa Herlufsholm». Efter knap 2 Aars Skoletjeneste opnaaede han en anselig Stilling i sit Fødeland, i det han 1604 udnævntes til Sognepræst i Tønsberg og af Kongen blev forlenet med det tønsbergske «Provsti», en Forlening, som gav gode Indtægter, men rigtignok ogsaa forpligtede Indehaveren til at bestride den lille Latinskoles Udgifter og forsørge de fattige i Hospitalet. — F. S. døde 1627; da hans Gravsten findes i Lunds Domkirke, maa han antages at være død under et Besøg i denne By. Hans Hustru, Karen Hjort, var Datter af hans Formand som Provst i Tønsberg, Rasmus H. (VII, 479). Hun blev efter hans Død gift med Christen Andersen, Sognepræst i Hurum.

Wad, Rektorerne p. Herlufsholm S. 15 ff. Personalhist. Tidsskr. 3. R. I, 275 f. Kirkehist. Saml. 3. R. I, 340 ff.

A. E. Erichsen.

Sigurdsson, Einar, 1539—1626, Salmedigter. E. S., hvis Forældre vare Præsten Sigurður Thorsteinsson og Guðrún Finnboga-datter, fødtes paa Gaarden Hraun i Thingø Syssel i det nordostlige Island. Efter 4 Aars Skolegang paa Holar præsteviedes han, kun 18 Aar gammel, og ægtede allerede næste Aar sin første Hustru, Margrét Helgadatter; efter hendes Død giftede han sig med Ólöf Thorarinsdatter. Han fik en Mængde Børn og levede i trange Kaar, da hans Søn af første Ægteskab Oddur Einarsson (IV, 478) 1589 som nyudnævnt Biskop til Skalholt vendte tilbage til Island. Denne tog strax Faderen og hele hans Husstand hjem til sig, skaffede ham næste Aar et Kald i sit eget Bispedømme og forflyttede ham her fra 1591 til det anselige Præstekald Heydalir i det østlige Island, hvilket han indehavde til sin Død, 15. Juli 1626. E. S. syslede hele Livet igjennem med opbyggelig Digtning og regnes blandt sin Tids bedste Salmedigtere. Et Vidnesbyrd om Samtidens Paaskjønnelse afgiver den af Biskop G. Thorlaksson 1612 udgivne «Vísnaþók» (en Samling aandelige Sange), hvis første Af-snit næsten udelukkende skyldes E. S.

F. Johannæus, Hist. eccles. Islandiæ III, 196 f. J. Thorkelsson, Digtningen p. Island i 15.—16. Aarh. S. 438 ff.

K. Kaalund.

Sigurdsson, Jón, 1811—79, Politiker, Filolog og Historiker. J. S. fødtes 17. Juni 1811 paa Rafnseyri i det nordvestlige Island; Forældrene vare Stedets Præst Sigurður Jónsson og Præstedatteren Thórdís Jónsdatter. Sine Skolekundskaber fik han ved Undervisning i Hjemmet, samtidig med at han deltog i det forefaldende Arbejde, baade Landbrug og Fiskeri. Efter 1829 at være privat dimitteret var han et Aar ved Handelen i Reykjavik og derefter 3 Aar Kontorist hos Biskop Steingrímur Jónsson (VIII, 551), gjennem hvis Arkiv og Samlinger han fik et første Indblik i Islands Historie. 1833 indskreves han ved Kjøbenhavns Universitet, viste ved de forberedende Examiners solide Kundskaber og gode Anlæg for Filologi og Historie, hvilke Fag han med Iver kastede sig over, saaledes at navnlig Islands Sprog og Historie bleve Gjenstand for hans Studier, men hindredes ved sin mangesidige Virksomhed i at tage nogen afsluttende Examen. Efter 1835 at være knyttet til det Arnamagnæanske Legat som Stipendiarius blev han 1848 den Arna-

magnæanske Kommissions Sekretær og indehavde denne Stilling til sin Død. I øvrigt levede han som privatiserende Videnskabsmand og for sin politiske Virksomhed. Efter at der ved kongl. Resolution 1845 under det kongl. nordiske Oldskriftselskab var blevet oprettet et historisk-arkæologisk Arkiv, blev J. S. ved dettes islandske Afdeling Arkivsekretær og 1847 Arkivar, men Arkivet ophævedes igjen 1849; dog forblev han knyttet til Oldskriftselskabet indtil dettes Omdannelse 1865.

1841 foretog J. S. for det Arnamagnæanske Legat og det kongl. nordiske Oldskriftselskab en 3 Maaneders Rejse til Sverige, paa hvilken han med Bistand af den senere Præst Ólafur Pálsson undersøgte de oldnordiske Haandskriftsamlinger i Stockholm og Upsala. 1859 sendtes han af Regeringen i Forening med Professor Tscherning til Island for at udrydde det truende Faareskab. 1861 udnævntes han til Medlem af den af Regeringen nedsatte Kommission angaaende Islands finansielle Forhold. Han havde Sæde paa Altinget fra dettes første Sammentræden 1845 og var fra 1849 Altingets Formand undtagen 1859 og de enkelte Samlinger, hvor han ikke mødte; naar den samme Æresbevisning ikke blev ham til Del 1851 i den i Anledning af den islandske Forfatningssag særlig sammenkaldte Forsamling, skyldtes det kun, at hans Parti ikke mente at kunne undvære ham som Deltager i Forhandlingerne. I den grundlovgivende Rigsforsamling 1848—49 deltog han som kongevalgt for Island. I det islandske litterære Selskab («Bókmentafjelag») virkede han fra 1840 og havde fra 1851, da han blev den kjøbenhavnske Afdelings Formand, hele Ledelsen i sin Haand. Af det til Støtte for hans politiske Virksomhed 1871 stiftede islandske «Folkevenneselskab» (Thjóðvinafjelag) oppebar han i nogle Aar Understøttelse, indtil det første lovgivende Alting 1875 bevilgede ham en aarlig Hæderslønnig. J. S., som 1845 havde ægtet en Slægtning, Ingibjörg, Datter af Kjøbmand i Reykjavik Einar Jónsson, levede i et barnløst Ægteskab, med Kjøbenhavn som fast Opholdssted. Her døde han 7. Dec. 1879, og faa Dage efter fulgte hans 3 Aar ældre Hustru ham i Graven. De bisattes i Kjøbenhavn, men deres Lig førtes næste Foraar til Reykjavik, hvor de under stor Højtidelighed begravedes 4. Maj 1880. I Følge de afdødes Bestemmelse oprettedes for største Delen af deres efterladte Midler, som væsentlig vare fremkomne ved, at den islandske Landskasse 1878 for en Sum af 25000 Kr. havde afkjøbt J. S. hans værdifulde Samling af Haandskrifter og trykte Bøger, et o. 8500

Kr. stort Legat, hvis Renter skulle anvendes til Prisbelønning af Skrifter angaaende Islands Historie, Litteratur, Lovgivning, Forfatning eller Udvikling.

J. S. er den betydeligste Personlighed i Islands nyere Historie, og næppe nogen har haft en større Indflydelse end han. Han har været sine Landsmænds Leder og politiske Opdrager, og de Fremskridt paa alle Omraader, som det 19. Aarhundrede har været Vidne til i Island, ere for en ikke ringe Del hans Værk. En saadan Virksomhed havde han tidlig stillet sig som Opgave, og dette Maal forfulgte han til det sidste med Fasthed og Bestemthed, i det han som Indsats bragte sin store Arbejdskraft, parlamentarisk Evne, Organisationstalent og grundig Indsigt i Islands Historie. Hans første offentlige Optræden knytter sig til Christian VIII's Tronbestigelse. Efter de raadgivende Stænders Oprettelse under Frederik VI havde Islænderne maattet lade sig nøje med enkelte kongevalgte Medlemmer i Østifternes Stænderforsamling, hvortil senere kom en i Reykjavik sammentrædende Embedsmandsforsamling. For den nye Konge udtalte nu de i Kjøbenhavn tilstedeværende Islændere Ønsket om forskellige Reformer paa Island, deriblandt Oprettelsen af en indenlandsk repræsentativ Forsamling, hvilken Henvendelse besvaredes imødekommende og med Løfte om, at det ved Aarhundredets Begyndelse nedlagte Alting skulde gjenoprettes. For at aabne Islændernes Øjne for den rette Deltagelse i det politiske Liv og Gjennemførelsen af de nødvendige Reformer fandt J. S. det nødvendigt at have et Presseorgan til sin Raadighed, og han stiftede saaledes Tidsskriftet «Ný Fjelagsrit», som udkom i 30 Aargange (1841—73) og fuldstændig prægedes af hans personlige Opfattelse; man regner, at $\frac{2}{3}$ (o. 200 Ark) af det samlede Indhold skyldes hans Pen. J. S. fik strax sat igjennem, at Altinget fik Reykjavik til Mødested og Karakter af en almindelig (hvert andet Aar sammentrædende) Stænderforsamling — i Modsætning til de romantiske Ønsker, der oprindeligt havde gjort sig gjældende om dettes Henlæggelse til Tingvoldene ved Øxaraa («Thingvalla») og Tilslutning til det ældre Alting. Dernæst blev navnlig Skolevæsenet og de utilfredsstillende Handelsforhold Gjenstand for hans Opmærksomhed.

Efter at med 1848 Enevældens Tid var forbi, traadte ogsaa for Islands Vedkommende Forfatningsspørgsmaalet i Forgrunden. I et Opraab til sine Landsmænd fremstillede allerede nu J. S. væsentlig de samme Grundsætninger med Hensyn til Forholdet mel-

lem Danmark og Island, som han i den følgende Tid fastholdt. De 2 Lande skulde være ligestillede, Regeringen i alle særlige Sager forlægges til Island med Ansvar for Altinget, mellem Island og Danmark skulde en finansiell Opgjørelse finde Sted og Island derefter tilskyde en passende Del til de almindelige Rigsfornödenheder. Han mente nemlig, støttet til en højst tvivlsom Fortolkning af de ældre Hyldingsakter (som af ham delvis forblandedes) samt en yderlig doktrinær Opfattelse af den følgende Tids Udvikling, at Island retslig set egentlig endnu var i Personalunion med Kongeriget Danmark, hvortil kom en stærk Følelse af, at Island ved Nationalitet, Samfundsforhold og afsondret Beliggenhed havde de naturlige Betingelser for Selvstyre, medens Landets bri-stende Evne — under dets nuværende materielle Vilkaar og Folke-tal — til at fyldestgjøre de Krav, som et selvstændig organiseret, moderne Statssamfund stiller, for ham traadte i Skygge. I Dan-mark gik man ud fra, at Grundloven skulde omfatte Island, og da noget Valg paa Grund af Tidens Knaphed ikke lod sig foretage, udnævnte Kongen 5 herværende Islændere til at tage Del i den grundlovgivende Rigsforsamling, men samtidig lovedes det, at intet skulde afgjøres om Islands Stilling i Riget, før Islænderne i en Forsamling i Landet derover vare hørte. Denne «Nationalforsamling» (Thjóðfundur), som den sædvanlig kaldes paa Island, afholdtes først 1851, og det fremlagte Forslag, som unægtelig var lidet tilfredsstillende, var i saa bestemt Modstrid med Flertallet efter J. S.s Opfattelse formede Ønsker, at det indstilledes til For-kastelse, hvad kun forhindredes ved, at den kongl. Kommissær forinden opløste Forsamlingen. Herefter laa Forfatningssagen længe i Dvale, Oppositionen ansaa paa Grund af Opløsningen ikke Rege-ringens Løfte for indfriet og forlangte en ny «Nationalforsamling» indkaldt, Regeringen vilde kun forhandle med det sædvanlige Al-ting. Imidlertid vare dog de følgende Aar ikke spildte. 1854 gennemførtes paa den danske Rigsdag endelig den af Islænderne længe forlangte fuldstændige Frihandel, der medførte et stort øko-nomisk Opsving, og da denne Sag var udkæmpet, optog J. S. i «Ný Fjelagsrit» paa ny Forfatningssagen og særlig det finansielle Mellemværende mellem Danmark og Island til Drøftelse, hvorunder megen Uklarhed svandt, og Islands Krav alsidig belystes. End videre udgav han som et særligt Skrift 1855 «Om Islands statsret-lige Forhold» rettet imod en s. A. som Universitetsprogram af Professor J. E. Larsen udgiven Afhandling «Om Islands hidtil-

værende statsretlige Stilling». Afgjort paa J. S.s Side stillede sig den bekendte tyske retslærde, Professor K. Maurer i nogle af stærk politisk Uvilje farvede Indlæg i den tyske Presse. J. S. har Fortjenesten af at have paavist, at de islandske Finanser ikke, som antaget, udviste en Underbalance, men at dels Billighedshensyn, dels ligefrem paatagne Forpligtelser over for bortsolgt Krongods og særlige Fonds berettigede til Udbetalingen af Beløb, som kunde dække de aarlige Udgifter. I Spørgsmaalet om, hvor stort et Tilskud der ved en endelig Opgjørelse kunde tilkomme Island, gik han dog meget vidt, ikke alene i Beregningen af Vederlag for bortsolgt Gods m. v., men føjede hertil Krav paa Erstatning for den ved 200 Aars Monopolhandel Island paaførte Skade, hvorved han vistnok lod sig lede af Ønsket om at skaffe Landet en saa stor Aarsindtægt, at det kunde yde Tilskud til Rigets Fællesudgifter og saaledes i denne Henseende naa Ligestilling.

Da Forfatningssagen igjen optoges til Forhandling med Altinget, tilbød Regeringen først 1865 Finanskontrol samt et rigeligt, men foreløbig til et vist Aaremaal begrænset Tilskud, men Forslaget forkastedes ved J. S.s Indflydelse; derefter fremlagdes 1867, paa Tilskyndelse af den daværende Stiftamtmand H. Finsen (V, 162), et overordentlig imødekommende Udkast til Forfatning og Finansopgjørelse, hvilket vel fik en velvilligere Modtagelse, men dog ændredes; endelig fremlagdes 1869, efter at Rigsdagen var begyndt at vise Utaalmodighed over Sagens stadige Forhaling, 2 særskilte Lovudkast, henholdsvis angaaende Islands Stilling i Riget og dets særlige Anliggender. Da ogsaa disse Forslag tilbagevistes, forelagdes det første af de nævnte Udkast for den danske Rigsdag, hvorefter 2. Jan. 1871 udkom «Lov om Islands forfatningsmæssige Stilling i Riget», i Følge hvilken Island er en uadskillelig Del af den danske Stat med særlige Landsrettigheder, som foreløbig hverken er repræsenteret i Rigsdagen eller deltager i Rigslovgivningen, men heller ikke yder Bidrag til Rigets almindelige Fornødenheder, hvorhos Islands særlige Anliggender opregnes, og det aarlige Tilskud til dets særlige Udgifter fastsættes. Ved denne Lov var i Realiteten meget af, hvad J. S. havde kæmpet for, naaet, men dens Vedtagelse af den danske Rigsdag var i Modstrid med den islandske Oppositions hidtil hævdede Grundsætninger, og den modtoges derfor paa Island med den største Uvilje. 1873 havde Ophidselsen naaet en betænkelig Højde, saaledes som det navnlig gav sig Udslag ved et umiddelbart forud for Altinget paa

det gamle Tingsted afholdt Folkemøde, som stillede Krav i Retning af en blot og bar Personalunion. Dette gjorde J. S., som hidtil havde modsat sig enhver Eftergivenhed, betænkelig, han indsaa Fordringernes Ujigjennemførlighed og frygtede en Reaktion; paa det følgende Alting fik han sat igjennem, at man vel principielt fastholdt Oppositionens yderliggaaende Fordringer, men under Henviisning til den næste Aar forestaaende Tusendaarsfest subsidiært bad Kongen give en fri Forfatning saa nær Flertallets Ønsker som muligt. Saaledes udkom «Forfatningslov for Island» af 5. Jan. 1874, der gav Altinget lovgivende Myndighed i alle særlige Anliggender. Om denne Lov ligesom om Loven af 2. Jan. 1871 gjælder det, at den i Virkeligheden kommer de af J. S. opstillede Krav temmelig nær, og at uden hans mangeaarige ihærdige Virksomhed sikkert ikke noget saa tilfredsstillende vilde være naaet. De tilbagestaaende Stridspunkter ere væsentlig af theoretisk-statsretlig Natur og med gjensidig god Vilje næppe nogen Hindring for Forfatningens Brugbarhed. Men selvfølgelig kunde han ikke uden Bitterhed mindes, at han havde maattet slaa af paa Idealet og tillige paa, hvad der efter hans bedste Overbevisning var Retsstandpunktet. Efter den nye Forfatnings Indførelse deltog han kun lidet i det politiske Liv; paa Altinget 1877 viste hans Helbred sig synlig svækket, og 1879 nedlagde han sit Mandat. Han sidste politiske Artikler findes i det af «Folkevenneselskabet» som Afløser af «Ný Fjelasrit» udgivne Tidsskrift «Andvari».

J. S.s videnskabelige Virksomhed vilde alene være nok til at gjøre ham bekendt, blandt den nordiske Filologis Dyrkere har den sikret ham en anset Stilling. Over for Oldskrifterne viser han sig som en fortrinlig Haandskriftlæser og nøjagtig Udgiver, med klart Blik for Kildernes Betydning. Han har for det kongl. nordiske Oldskriftselskab udgivet «Íslendinga sögur» I—II (1843—47), omfattende «Íslendingabók» og «Landnámabók» samt 6 særskilte Sagaer, og i «Annaler f. nord. Oldkyndighed» 1848—54 4 Sagaer med Stof fra fremmed Litteratur, end videre for det Arnamagnæanske Legat navnlig «Snorra Edda» I—II (med Undtagelse af den latinske Oversættelse), 1848—52, samt i 3. Bind «Skáldatal» med Begyndelsen af den dertil hørende Kommentar. Hans Udgaver udmærke sig ved, at de ældste og bedste Haandskrifter ere lagte til Grund, ved en omhyggelig Variantsamling (som dog maaske kunde begrænses noget) og ved udførlig Haandskriftbeskrivelse. Ogsaa ved andre af Oldskriftselskabets Foretagender har han medvirket, ham

skyldes saaledes den sagkyndige litterærhistoriske Indledning til Sveinb. Egilssons «Lexicon poëticum», som delvis er gjengivet paa Dansk i Indledningen til E. Jónssons oldnordiske Ordbog. For det Arnamagnæanske Legat var han som Stipendiar væsentlig selsat med Revision af Haandskrift- og Diplomsamlingen med Udarbejdelsen af en ræsonnerende Katalog for Øje; Efterretning om disse Arbejder vil man finde i «Antikvar. Tidsskrift» 1846—51; sammesteds er offentliggjort en Oversigt over Udbyttet af hans Undersøgelser i de svenske Bibliotheker 1841; i Manuskript haves en af ham forfattet Beskrivelse over disse Samlingers oldnordiske Haandskrifter, som, hvad Stockholms kongl. Bibliothek angaar, i noget forkortet Skikkelse er udgivet paa Svensk 1848 af A. I. Arfvidsson. Ogsaa til andre videnskabelige Foretagender var han knyttet; saaledes har han betydelig Andel i Forarbejderne til «Regesta dipl. hist. Dan.» og til Registeret i «Scriptores rer. Dan.». Til Islands særlige Historie foreligger et ypperligt Materiale i det af ham udgivne 1. Bind af «Diplomatarium Islandicum» (1857—76) med de til de enkelte Aktstykker knyttede udførlige Indledninger samt i forskjellige Afhandlinger i «Safn til sögu Íslands», særlig hans «Lögsögumannatal og lögmanna á Íslandi»; af Betydning for Islands Historie ere ogsaa flere af hans ældre Artikler i «Ný Fjelaagsrit». Saa vel Diplomatariet som Samlingsværket «Safn» hørte til de mange vigtige Foretagender, han som Formand i det islandske litterære Selskab fik fremmet gennem dette, hvis Medlemsantal han efterhaanden naaede at firdoble, og for hvilket han fik anlagt en anselig Haandskriftsamling; blandt Arbejder, der her fremkom under hans Ledelse, kan fremhæves 2 Bind Bispesagaer, 3 Bind «Stjórnarmálstíðindi» (islandske Love), 5 Bind «Landshagsskýrslur» (statistiske Meddelelser), disse 2 sidste udgivne med offentlig Understøttelse. Ved Statstilskud udkom den af ham væsentlig besørgede «Lovsamling for Island» (s. Art. O. Stephensen), 1853 ff., hvoraf han fik udgivet 17 Bind, et Værk af stor Betydning for islandsk Historie og Ret. Bortset fra flere mindre Arbejder, som han besørgede, deriblandt ogsaa Smaaøger til praktisk Vejledning angaaende islandske Næringsveje, kan sluttelig nævnes hans Deltagelse i «Íslenzk Fornkvæði» (1854—59), som han udgav sammen med Sv. Grundtvig. En betegnende Ejendommelighed er, at af disse mange Foretagender er intet Hastværksarbejde; fælles for alle J. S.s Værker ere indgaaende Undersøgelser, samvittighedsfuld Udarbejdelse og en mønsterværdig Korrektur. Han fik Tid til det utrolige. Ved

Siden af at besørge sin politiske Virksomhed, udstrakte Korrespondance og litterære Produktion har han efterladt sig betydelige, af ham anlagte Samlinger. Han skrev en udmærket Haand, excerperede hurtig og klart, og paa den Maade har han samlet i Uddrag det meste af, hvad vore Arkiver og offentlige Samlinger indeholde angaaende Island.

J. S. var en harmonisk Natur, en sund Sjæl i et sundt Legeme. Han var en høj, kraftigbygget Skikkelse, som først de sidste Aar svækkedes af Sygdom; Haaret blev tidlig hvidt, men de brune Øjne vare livlige og spillende. Hans Udtryk var velvilligt, men bestemt, hans Optræden værdig og tillidvækkende; et kraftigt Organ støttede hans naturlige Veltalenhed. Han var en pletfri Karakter og hans Privatliv ulasteligt. Hans Hjem var Samlingssted for de herværende Islændere, hvem hans naturlige Gjæstfrihed drog til Huse, uagtet de økonomiske Kaar i Virkeligheden kunde være vanskelige nok. Vel opnaaede han dels til bestemte Arbejder, dels mere i Almindelighed forskjellig offentlig Understøttelse, men ingenlunde i det Omfang, som Tilfældet vilde have været, om han udelt havde kunnet ofre sig for litterær Virksomhed, og at indtræde i Statstjenesten maatte snart vise sig uforeneligt med fortsat politisk Virksomhed. Medens han i største Delen af sit Liv fuldt ud kunde betragte sig som Repræsentant for Islands offentlige Mening, kom han ved en enkelt Lejlighed i bestemt Modsætning til denne, nemlig da han 1857 og følgende Aar sluttede sig til Regeringen i dennes Opfattelse af, at det oplussende Faareskab skulde betvinges ved Kur, medens man paa Island med stor Lidenskab kæmpede for Nedslagning. Dette førte til, at han efter sin Virksomhed i denne Sag 1859 i de 5 følgende Aar (1860—64) ikke betraadte Islands Jordbund. J. S.s Stilling som Privatmand medførte, at man havde Vanskelighed ved at finde en Betegnelse for ham til Adskillelse fra andre af samme Navn; jævnlig greb man til at kalde ham «Arkivar» efter hans kortvarige Ansættelse ved det historisk-arkæologiske Arkiv; sædvanlig nævnede hans Landsmænd ham dog «Formand» efter hans stadige Gjenvalg til Altingsformand; heller ikke sjælden træffer man «Ridder» (efter hans Ud nævnelse til Ridder af Danebrog 1859).

Andvari VI (1880). Tímarit III (1882). K. Maurer, Zur polit. Gesch. Islands (Lpz. 1880) S. 301 ff. Jón Sigurðsson, the Icelandic patriot (Reykj. 1887). Erslew, Forf. Lex.

Kr. Kaalund.

Sigurdsson, Jón, 1828—89, Politiker, Bonde. J. S. er født 11. Maj 1828 paa Gautlönd i Thingø Syssel i det nordøstlige Island, hvilken Gaard, som ejedes af hans Forældre, Sigurður Jónsson og Kristjana Aradatter, han allerede i en Alder af o. 17 Aar ved Faderens Død maatte overtage. Han viste sig ikke alene som en dygtig og energisk Landbruger, men blev snart paa alle Omraader sin Hjembygds Fører. I det politiske Liv deltog han som Altingsmand fra 1858 og var fra 1879 som Regel Formand i nedre Afdeling. Han besad i og uden for Altinget stor Indflydelse og arbejdede ivrig for et udvidet Selvstyre, efter at Altinget 1881 havde optaget Kravet om en Revision af den 1874 givne Forfatning for Islands særlige Anliggender, ligesom han allerede tidligere i Forfatningsspørgsmaalet havde stillet sig paa et yderliggaaende Standpunkt. Han havde desuden adskillige offentlige Hverv, deriblandt Bestyrelsen af en stor Forbrugsforening. J. S., som 1848 ægtede Solveig, Datter af Præsten Jón Thorsteinsson, efterlod sig mange Børn, hvoraf flere beklæde ansete Stillinger. Han døde 26. Juni 1889 paa Rejse til Altinget som Følge af et Fald fra Hesten.

Andvari XVI (1890).

Kr. Kaalund.

Sigvalde, —1000—, Jarl, var Søn af Strut-Harald, Jarl i Skaane. Han har maaske deltaget i det uheldige Tog mod Kong Erik Sejersæl, der førte til de danskes Nederlag ved Fyrisvoldene. Her faldt Styrbjørn, og S. arvede hans Post som Høvding i Jomsborg. Da kort efter Strut-Harald døde, fejrede S. et prægtigt Gravøl over sin Fader og gav her det ubesindige Løfte, inden 3 Aar gik, at dræbe Hakon Jarl eller fordrive ham fra Norge. Hans Broder Thorkil den høje og andre Jomsvikinger lovede at følge ham, og kort efter sejlede Jomsborgerne afsted for at overrumple Hakon, men lede i det berømte Slag i Hjørungavaag et fuldstændigt Nederlag; S. flygtede fejlt under Kampen. Da der i Slutningen af Harald Blaatands Levetid udbrød Splid mellem Kongen og hans Søn Svend, understøttede S. Harald, der flygtede til Jomsborg og døde her. S. søgte derpaa at forhandle med Kong Svend; ved et Møde med ham i Grønsund fik han ham ved List draget ned i sin Baad og ført i Fangenskab, hvorfra Svend maatte købe sig fri for dyre Penge. S. var imidlertid bleven gift med Astrid, en Søster til den polske Hertug Boleslav Chrobri, hvis anden Søster Gunhild (VI, 304) Svend ægtede, men dog nogle Aar derefter forskød. Da Kong Svend indgik Forbund med Olaf Skotkonge om

at anfalde og overrumple Kong Olaf Tryggvason paa hans Tog til Venden, fik S. af Svend, med hvem han havde forsonet sig, det Hverv at være Spejder og tillige at gjøre Olaf tryg; han tilbød Olaf at ledsage ham fra Odermundingen med sine Skibe og førte ham til Svold, hvor han vidste, at den forenede Flaade laa; Olaf maatte optage Kampen og bukkede under (1000). Saaledes viser en Række lidet hæderlige Handlinger S.s træske og underfundige Karakter. Om hans sidste Leveaar vides intet; mulig har han deltaget i Kong Svends Englandstog saaledes som hans Brødre Thor-kil og Hemming.

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Sigwardt, Matthias, 1770—1840, Biskop, er født i Borre 20. Okt. 1770 af Forældrene Sognepræst Søren S. (f. 1729 † 1792) og hans første Hustru, Ulrikke Eleonore f. Weinwich. Han blev undervist af Faderen til sit 18. Aar, da han kom i Christiania Skole og fik til Lærer Herman Amberg (I, 193), som endnu levede, da han blev Biskop. 1791 blev han Student og fik 1795 Examen theol. med egregie. 1796 blev han personel Kapellan hos Sognepræst F. Hopstock (VIII, 77), med hvis Datter Louise Catharine Juliane han 1798 blev gift. S. A. blev han resid. Kapellan i Vaale, 1799 Aftensangspræst og Førstelærer ved Borgerskolen i Tønsberg samt Inspektør ved Skolelærerseminariet der, 1804 Sognepræst til Oslo Hospital og Christiania Tugthus, 1816 Sognepræst i Tune og 1820 Stiftsprovst i Christiania. Som saadan blev han Hofprædikant 1825 og 1832 udnævnt til Biskop i Christianssand. Han havde udmærket sig som Student, var meget yndet af Moldenhawer og Horneman og hævdede sin Plads som en af Norges dygtigste Præster, uagtet han hverken var Taler eller Skribent. Efter de faa Prædikener og Lejlighedstaler, han udgav, maa han som Theolog have været rationaliserende, men de ere udgivne, før han kom i Forbindelse med Hersleb, Stenersen og W. A. Wexels. Da han i høj Alder blev Biskop, var Fattigdommen i Landet, ikke mindst i Christianssands Stift, som Følge af Krigsaarene 1807—14 endnu saa stor, at der ikke kunde blive Tale om at sætte noget nyt i Værk, om ogsaa denne blide, sagtmodige og hjærtensgode Biskop havde været i Stand dertil. 1839 blev han syg paa Visitatsrejsen i Mandal og var fra nu af svagelig til sin Død, 8. Okt. 1840. Efter sin første Hustrus Død (7. Nov. 1815) ægtede han 1822 sin Formand, Stiftsprovst (titulær Biskop) N. Lumholtz' Enke, Karine f. Næschill (s. X, 419).

Faye, Christianssands Stifts Biske- og Stiftshist. S. 476 ff. Halvorsen, Norsk Forf. Lex. *D. Thrap.*

Silfverberg, Anton Frederik, 1808—59, Præst, Søn af Guldsmed Jacob S. og Juliane Vilhelmine Charlotte f. Carlsen, fødtes i Kjøbenhavn 26. Juni 1808, blev Student fra den kjøbenhavnske Borgerdydskole 1825 og 1830 theologisk Kandidat. 1830—35 boede han paa Borchs Kollegium og var i den Tid Lærer ved Borgerdydskolen i Kjøbenhavn og Landkadetakademiet. 1835 vandt han den theologiske Licentiatgrad for en Afhandling om Klosteret paa Øen Lerina. 1836 blev han ordineret Kateket og Førstelærer ved Borgerskolen i Skanderborg, 1843 Sognepræst for Søndersogns Menighed i Viborg og 1846 Sognepræst for Nicolai Menighed i Svendborg og Annexet Thurø. Han var gift med Augusta Caroline f. Damkier, Datter af Overretsprokurator Jacob Georg D. Foruden forskjellige Afhandlinger i kirkelige Tidsskrifter har S. skrevet et «Omrids af Geografien» (3. Udg. 1852). Han døde i Svendborg 4. Jan. 1859.

Erslew, Forf. Lex.

Fr. Nielsen.

Simensen, s. Simonsen.

Simesen, Rasmus Johannes, 1810—90, Skolemand, Søn af Militærlæge Dines S. og Vilhelmine f. Wisbech, er født i Fredericia 20. Juni 1810. I sit 2. Aar kom han i Huset hos sin Farbroder Kancelliraad Rasmus S., blev 1828 Student fra det lærde Institut i Fredericia og tog næste Aar 2. Examen ved Universitetet. Han begyndte nu at studere Theologi, men da han levede under trange Kaar, tog han 1830 imod en Lærerstilling ved Skolen i Fredericia. Han underviste der i Mathematik og Sprog, men hans voxende Interesse for Naturvidenskaberne bragte ham til 1833 at opgive sin Stilling for at søge videre Uddannelse ved den polytekniske Lærestalt; han blev polyteknisk Kandidat 1838 og var fra 1836—39 Amanuensis hos H. C. Ørsted. Derved fik han Lejlighed til at uddanne sig i forskjellig Retning, navnlig som Lærer og Foredragsholder, og han optog fra H. C. Ørsted Ideer og Tilskyndelser, der fik stor Betydning for hans hele Liv. Aarene 1839—43 tilbragte han i Altona, hvor han holdt Forelæsninger over Mathematik og Fysik for Haandværkere og underviste i Byens Skoler; ved Siden deraf satte han sig ind i Undervisningsforholdene ved de tyske Skoler. 1843 kaldedes han til Bestyrer for den højere («videnskabelige») Realskole i Helsingør, hvor Mathematik og Na-

turvidenskab skulde indtage en fremtrædende Plads. Han maatte saaledes siges i flere Henseender at være vel udrustet til den vanskelige Stilling som Rektor for Flensborg Latinskole, som han overtog i 1851. De fleste af Skolens Lærere vare ansatte af den provisoriske Regering i 1848 og havde ondt ved at finde sig i den danske Styrelse. De maatte til Dels erstattes af nye Mænd. Samtidig oprettedes en Realafdeling ved Skolen. Men navnlig voldte Sprogforholdene store Vanskeligheder, i det Undervisningen afvekslende skulde gives paa Dansk og Tysk. I det hele maa det dog siges, at S., der i 1852 var blevet udnævnt til Professor, viste sig Stillingen voxen. Han blev, som de fleste danske Embedsmænd, fordreven fra Slesvig i 1864 og opholdt sig derefter i Kjøbenhavn, hvor han døde 28. Okt. 1890. Fra 1873—83 var S. beskikket Censor ved Realskolernes Examen. S. var 3 Gange gift: 1. (1839) med Helene Georgine f. Rønne († 1851); 2. (1851) med Fanny Ludovica f. le Normand de Bretteville († 1859), Datter af Oberst Louis le N. de B.; 3. (1860) med Hanne Marie Sabroe f. Gerlach, Datter af Generallieutenant Georg Dan. G. (V, 602).

Foruden enkelte mindre Afhandlinger har S. udgivet Lærebøger i Geometri og Algebra paa Tysk samt «Grundtræk af Rumforholdenes Naturlære eller Geometrien, Trigonometrien og Stereometrien genetisk fremstillede» (1867). I Forordet til denne gjør han Regnskab for den «genetiske» Methode, han benytter; Ideen til denne skyldte han H. C. Ørsted. I «Vidensk. Selsk. Skrifter» 5. R., naturvidskb. og math. Afd. I og III (1849 og 1853) har han offentliggjort 2 Afhandlinger om Frenologien. I den første af dem beskriver han et Apparat til nøjagtig Udmaaling af Hovedets Form, i den anden meddeles Resultatet af en stor Mængde Maalinger; han uddrager af dem Formen for et normalt Hoved og sammenligner det med Maalinger paa Forbryderkranier. Herved faar han et nogenlunde exakt Middel til at prøve de af ældre Frenologer fremsatte Anskuelser. Hans Resultater tale just ikke til Gunst for disse.

Erslew, Forf. Lex.

C. Christiansen.

Simmonds, Peter Lund, 1814—97, Forfatter. Ved sin Virken tilhører denne Mand udelukkende England, hans Adoptivfædreland, og Beretningerne om hans danske Oprindelse og tidligste Aar i Danmark ere indbyrdes modstridende. Det hedder, at hans Navn egentlig var P. Lund, at han var født i Aarhus 24. Juli 1814, og

at Faderen var dansk Søofficer; i Følge en anden Beretning, som nævner samme Fødested, vare Forældrene engelske. I Kirkebøgerne for Aarhus anføres dog ikke, at der det Aar er døbt nogen «Peter Lund». En engelsk Marinelieutenant George S. adopterede ham, fortælles der, hvorefter S. antog dennes Efternavn og blev fuldstændig engelsk opdraget. Fra sit 12. Aar tjente han som Midshipman. 1831—35 (eller, efter en anden Kilde, kun 3 Aar) boede han paa Jamaica, beskæftiget ved en Sukkerplantage; siden levede han i England, hvor han blev Sekretær ved det kongl. Agerdyrkningssselskab og efterhaanden Docent ved South Kensington Musæet og andensteds, Vicepræsident for City college i London, Medlem af den engelske Udstillingskomité ved Verdensudstillingerne i Paris 1867 og 1878 samt i Amsterdam og Antwerpen, korresponderende Medlem af adskillige geografiske Selskaber, Landhusholdningsselskaber o. dsl. Han siges at have henlevet sine sidste Dage i Fattigdom. 1897 døde han, i Slutningen af Sept. eller Begyndelsen af Okt. — Foruden at have udfoldet en ivrig journalistisk Virksomhed, i det han var Medarbejder ved en Række engelske Industri- og Landbotidsskrifter — selv ejede og redigerede han i nogle Aar «The Technologist» og «Journal of applied science» —, udgav S. et betydeligt Antal Bøger vedrørende Nationaløkonomi, anvendt Naturvidenskab, Landvæsen, Handel, Industri o. m.

Allibone, Dict. of Engl. liter., Suppl. Vapereau, Dict. des contemporains (1895). The Athenæum 9. Okt. 1897, Berlingske Tid. 12. Okt. 1897.

E. Gigas.

Simon, —o. 1186, Biskop i Odense, var først Kannik, senere tillige Provst ved Lunds Domkirke og stod Ærkebiskop Eskil nær. Under Eskils Landflygtighed blev han Biskop i Odense. Til denne Bispestol havde den kejserlige Modpave i 1162 trods Biskop Absalons Indsigelse viet Live (X, 346); men Eskil godkjendte selvfølgelig ikke denne Handling, og han synes at have kaldt S. til Frankrig og indviet ham. I alt Fald forekommer S. i 1163 ved Grundlæggelsen af Tvis Kloster som viet Bisp, men hans Bispesæde nævnes ikke. Snart efter skiftede Valdemar I Parti i Kirkestriden, og nu, om ikke før, har S. faaet sin Bispestol. Paa det store Møde i Ringsted 1170, hvor Knud Lavard blev skrinlagt og Knud Valdemarsen kronet, var S. tilstede. Samtidig skjænkede han sit Gods i Væ til Grundlæggelse af et Præmonstratenserkloster og har derved mindst lige saa stor Ære som Eskil af Væ Klosters Tilblivelse. Ligeledes medunderskrev han Eskils Stadfæstelsesbrev paa de Gaver, Esrom

Kloster havde modtaget. Ellers er hans Navn især knyttet til Odenses Historie. Til Nonneklosteret i Odense skjænkede han Hjalles Kirke, og for St. Knuds Kloster opnaede han kongelige Gaver og Privilegier, saaledes paa Møderne i Søllested 1175 og Hjulby 1180 og 1183. I Nyborg bestyrkede han Knud Prizlavsens (IX, 271) i hans Forsæt at skjænke St. Knuds Kloster sit Gods, og i Odense stadfæstede han Prinsens Gavebrev. Under S. fornyedes Forbindelsen mellem St. Knuds Kloster og Moderklosteret Evesham i England. S. døde 13. Maj, vistnok 1186. Han fik Eftermæle som en ærgjerrig, stræng og myndig Mand.

Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. I, 264 ff. Lundekapitlets Gavebøger ved Weeke S. 120. H. Olrik, Konge- og Præstestand II. *Hans Olrik.*

Simon, —1188, Abbed i Sorø, var af Fødsel Englænder. I sine unge Dage var han dødssyg; senere gik der Sagn om, at Jomfru Marie havde opvakt ham fra de døde. Efter Sygdommen indtraadte han i Cistercienserordenen. Muligvis er det i Frankrig, at Absalon har lært ham at kjende, og 1164 fik han ham gjort til Abbed i Sorø. Ogsaa fremdeles har Absalon sat ham højt. Saaledes tilkaldte han S. i 1176, da Fru Margrethes Helgenry (XI, 123) begyndte at komme op, og S. bevidnede Absalons Gavebrev til vor Frue Kloster for Cisterciensernonner i Roskilde. Ligeledes var S. tilstede paa Mødet i Hjulby 1183 og bevidnede Kong Knuds Stadfæstelse af Odense Bispekirkens Privilegier. Fremfor alt var det i S.s Tid, at Absalon og hans Frænder lagde Grund til Sorø Klosters Rigdom ved Gaver af Gods og Penge, og sammen med Absalon rejste han Klosterets skønne Kirke, der endnu staar, om end ikke uændret. For Klosterets store Erhvervelser opnaede han Pavens Stadfæstelse (1182), men han maatte ogsaa paakalde den hellige Stols Hjælp for at modarbejde de Uregelmæssigheder, som Munkene tillode sig. S. døde 1188. *Hans Olrik.*

Simoni, Daniel, f. 1842, Ingeniør. S. er Søn af Vinhandler Marinus S. (et Søkendebarn til ndfr. nævnte Minister C. F. Simony) og Sophie f. Sødring og er født 10. Juni 1842 i Aalborg, fra hvis lærde Skole han 1860 tog Realafgangsexamen. 20 Aar gammel tog han Adgangsexamen til den polytekniske Lærestanstalt og 1867 Ingeniørexamen. I hened 6 Aar arbejdede han ved Vandbygningsvæsenet, bl. a. som Assistent ved Bygningen af Esbjerg Havn, indtil han 1. Jan. 1873 ansattes som Afdelingsinge-

niør ved Statsbaneanlæggene. Foruden at have ledet Bygningen af en Række Jærnbaner: Lunderskov—Esbjærg—Varde, Silkeborg—Herning, Struer—Thisted, har han særlig, baade som projekterende og udførende Ingeniør, været knyttet til Statsbaneanlæggenes Vandbygningsarbejder, saasom Limfjords- og Masned Sundbroerne, Dampfærgaanlæg ved Masnedø, ved Store Bælt, ved Helsingør med Flytning af Helsingørs Station, Anlægsmolen ved Knudshoved, Dampfærgaanlæg i Kjøbenhavns Frihavn, den nye Godsbanegaard og Forbindelsessporene mellem de forskjellige Baner ved Kjøbenhavn. Tillige har han ført Tilsyn med Bygningen af de nordjyske Privatbaner og siden 30. Marts 1901 været Statens kontrollerende Ingeniør ved Driften af Banerne Fjerritslev—Nørre Sundby—Frederikshavn og Aars—Svendstrup. Han har foretaget talrige Tjenesterejser i Sverige, Tyskland, England og Frankrig og ved Foredrag og Tidsskriftsartikler bragt Meddelelser om de Arbejder, der have givet ham Navn som Vandbygningsingeniør. — 1884 ægtede han Constance Primon, Datter af fhv. Manufakturhandler Emil A. P.

A. Lütken.

Simonsen, Catharine Elisabeth, 1816—49, Operasangerinde, fødtes i Kjøbenhavn 7. Marts 1816 og var Datter af Farversvend, senere Farvermester, Niels Rysslænder, af Fødsel en Finne, og Juliane Marie f. Strøm, hvis Forældre vare svenske. Hun hed altsaa Rysslænder, men kaldtes altid Rysslænder, undtagen af den korrekte Theaterplakat. Allerede fra hendes 8. Aar undervistes hun i Klaverspil og Sang. I 13 Aars Alderen blev hun Elev af Siboni, og hun var kun 14^{1/2} Aar, da hun debuterede paa det kongl. Theater i Herolds Syngespil «Marie» som den unge, muntre Brud Emilie (25. Sept. 1830). En fuldttonende, ualmindelig blød Sopranstemme og fin musikalsk Forstaaelse udmærkede hende saaledes, at hun i Løbet af de 3—4 første Aar udførte den ene store Rolle efter den anden. 1832 udnævntes hun til Skuespillerinde paa 2aarig Prøve, og 1834 blev hun fast ansat.

I dette Aar ægtede hun Violinistelev i Kapellet *Hans Sophus Simonsen*, f. 25. Dec. 1810 i Svendborg og Søn af Stadsmusikanten Gregers Hjort S. og Anne Elisabeth f. Mosin (Mossin). Uddannet af Cl. Schall blev han en anset Kunstner, i 1839 kongl. Kapelmusikus (Bratschist). Det unge Ægtepar gennemgik nogle Trængselsaar. Sygelighed og uovervindelig Ulyst til at optræde bemægtigede sig hende, saa at Theaterdirektionen nødsagedes til at af-

skedige hende fra 1. Jan. 1836, dog med det udtalte Haab, at hun vilde vende tilbage. Endelig gjenoptraadte hun som Mad. Voltisubito i «Recensenten og Dyret» i April 1837 under Publikums Jubel. Hendes bedste Rolle, der fæstnede sig i Publikums Erindring, blev Angela i «Den sorte Domino», hvor hun ogsaa synes at have spillet, medens hun ellers ganske skuffede de Forventninger, Theatret før hendes Ægteskab havde næret om antydede dramatiske Evner.

Som Koncertsangerinde skattedes hun højt. Tidens Strøm førte hende ind paa den nye italienske Operamusik, hvis Hovedrepræsentant hun blev paa dansk Side. Naar Valget stod hende frit, foredrog hun ved Koncerter i Regelen Rossini, Donizetti, Bellini, Mercadante, Carafa, Vaccai; hun glemte ingen og naaede til sidst at faa Verdi med. Alsidig Koloratursangerinde var hun ikke, men Stemmeklangens og Foredragets Varme var uadskillelig forbundet med «Virtuositet og Bravour». 29. Maj 1843 udnævntes hun til kongl. Kammersangerinde. Hun optraadte sidste Gang paa Theatret som Donna Anna 20. Nov. 1848 og døde 3. Maj 1849 fra 8 Børn. Hendes Ægtefælle afskedigedes paa Grund af Svagelighed i 1852 og døde 11. Febr. 1857.

Selmer, Nekrolog. Saml. II, 221 ff.

C. Thrane.

Simonsen, David Jacob, f. 1853, jødisk Præst og Orientalist. Født i Kjøbenhavn 17. Marts 1853 blev han Student 1870 fra v. Westens Institut. Ved Universitetet studerede han østerlandske Sprog, samtidig med at han fik særlig, allerede i Skoletiden begyndt Undervisning i hebraisk-religiøs og i thalmudisk Litteratur. 1874 fik han et «meget hæderligt Accessit» for en Prisopgave i arabisk Filologi. Fra Barndommen af under dyb religiøs Paavirkning saa vel af Faderen, Vexelerer, Synagogeforstander m. m. Jacob S. (f. 27. Marts 1821 † 7. Juni 1880), som af Moderen, Rose f. Hahn (f. 9. Jan. 1826 † 18. Febr. 1869), bestemte han sig for Præstegjeringen og studerede fra 1874 i det jødisk-theologiske Seminarium i Breslau under Zach. Frankel, «den historiske Skoles» Grundlægger, o. a. Her tilbødes det ham allerede inden hans Rabbinatexamen, som han bestod 1879 med Udmærkelse, at blive Lærer ved Seminariet, hvilket Tilbud han afslog ligesom et senere om at indtage en ledende Stilling ved det nye jødisk-theologiske Seminarium i Ramsgate i England. Derimod modtog han 1879 en Kaldelse til Hjelpepræst i sin Fødeby's mosaiske Menighed, hvis

første danskfødte Rabbiner han blev, og hvor han 29. Maj 1879 ægtede Cora Salomon (f. 18. Marts 1856), Datter af Grosserer H. J. S. og Therese f. Oettinger. Under Præsten Professor Wolffs tiltagende Svaghed gik saa godt som hele Præstegjeringen over til S., og efter Wolffs Død 1891 blev han hans Eftermand. Samtidig med sin mangesidede Virksomhed i Menigheden har han stadig fundet Lejlighed til at fortsætte en i Studietiden begyndt litterær Virksomhed, mest i udenlandske jødisk-videnskabelige Tidsskrifter. 1889 udgav han, saa vel paa Dansk som Fransk, en udførlig Beskrivelse af de talrige og vigtige, af Brygger, Dr. Jacobsen i Ny Carlsberg Glyptothek samlede «Skulpturer og Indskrifter fra Palmyra». I Beretninger fra internationale Orientalistkongresser, af hvilke han har deltaget i flere, findes adskillige videnskabelige Afhandlinger af ham. Han er Medlem af flere internationale jødiske Foreningers Bestyrelse, bl. a. af «Alliance Israélite universelle». I sit Hjem har han samlet et af de største danske Privatbiblioteker.

Vald. Schmidt.

Simonsen, Hans, 1688—1768, Amtmand, Søn af Simon Bertelsen paa Frigaarden Sparlund ved Haderslev og Kirsten Boldich, fødtes 7. Nov. 1688, kom som ung til Kjøbenhavn, blev Lakaj hos Anna Sophie Reventlow og derefter Kammertjener hos Frederik IV, hvem han bl. a. fulgte i Felttoget 1712, ved hvilken Lejlighed han en Tid var fangen af Svenskerne. For sin lange og gode Tjeneste blev han 1726 belønnet, da Kongen udnævnte ham til Amtmand over Assens og Hindsgavls Amter samt Overinspektør over det fynske Rytterdistrikt med Embedsbolig paa Odense Slot, hvor han døde 11. April 1768. 1727 blev han Justitsraad, 1744 Etatsraad og 1767 Konferensraad. Efter sin Broder Land- og Krigskommissær Andreas S. († 1733) blev S. Ejer af Hovedgaarden Erholm, hvis Tilliggende han betydelig forøgede, og 1759 købte han den tilgrænsende Gaard Søndergaarde. Da S., hvis forlovede var bortkaldt ved en tidlig Død, var ugift, oprettede han ved Testamente 1761 af de samlede Godser et Stamhus for Konferensraad Cederfelds Søn (III, 435), der nedstammede fra hans ovennævnte Broders Hustru i et tidligere Ægteskab, paa Betingelse af, at han ægtede en Brodersøns Datter af Erector. S. var en redelig og dygtig Embedsmand, som Godsejer maaske noget haardhændet; med Stiftamtmandene i Odense kom han ikke altid godt ud af det, men i sine Amter var han afholdt og hos Kongerne Frederik

IV og Frederik V, hvilken sidste besøgte ham paa Erholm, vel anskreven.

Personalhist. Tidsskr. III, 97 ff.

G. L. Wad.

Simonsen, Hans Sophus, † 1857, s. ovfr. S. 592.

Simonsen, Joseph Levin, 1814—86, Jurist, var født i Kjøbenhavn 26. Dec. 1814. Hans Forældre vare Silke- og Klædehandler Levin S. og Esther f. Henriques. S. blev Student fra Borgerdydskolen i Kjøbenhavn 1832, juridisk Kandidat 1837 og beskikkedes 1851 som Prokurator ved Overretten. Han ægtede 28. Maj 1846 Mina Julie Fürst († 1. Juni 1897), Datter af Husmægler H. R. F. i Hamborg. S., som var en kundskabsrig Jurist, et klart Hoved og i Besiddelse af en meget betydelig Arbejdskraft, havde et overordentlig stort Klientel, særlig i den kjøbenhavnske Forretningsverden. Han var Formand for Bestyrelsen i Prokuratorforeningen i Kjøbenhavn og Næstformand i den danske Sagførerforenings Hovedbestyrelse. 1848 blev han Sekretær og juridisk Konsulent for det mosaiske Trossamfunds Repræsentantskab i Kjøbenhavn, hvilken Stilling han beklædte til sin Død. End videre var han fra 1847 til sin Død Sekretær og juridisk Konsulent for Boghandlerforeningen, hvor han fik en betydelig Indflydelse paa Ordningen af Forretningsforholdet mellem Forlæggere og Sortimentsboghandlere. Han døde 21. Juni 1886. Hans Sagførerforretning overtoges efter hans Død af hans ældste Søn, Overretssagfører *Ludvig Julius S.*, f. 25. Dec. 1847, Medlem af Bestyrelsen for Prokuratorforeningen og Hovedbestyrelsen for den danske Sagførerforening og af Repræsentantskabet for den mosaiske Menighed i Kjøbenhavn.

Illustr. Tid. XXVII, Nr. 40. Boghandlerforeningens Festskrift 1887.

E. Meyer.

Simonsen (Simensen), Jørgen, —1602, Lektor, Præst og Forfatter, var født i Odense. Han forekommer første Gang, da han 17. Marts 1556 fik kongeligt Pas og Anbefaling, i det han stod i Begreb med at begive sig til fremmede Højskoler. Formodentlig har hans Rejse varet til 1560, da han i dette Aar blev immatrikuleret ved Kjøbenhavns Universitet. Efter at han her eller i Udlandet havde erhvervet Magistergraden, blev han theologisk Læsemester eller Lektor ved St. Knuds Kirke i Odense. I denne Stilling, i hvilken han første Gang forekommer 1562, udfoldede han megen Flid og Arbejdsomhed. For at bøde paa hans ringe Løn

undte Prioren i St. Knuds Kloster ham 1567 den under Klosteret hørende Ubberud Kirke, mod at han «skulde skikke sig mod Sognemændene, som en ærlig og from Præstemand bør at gjøre». 1571 blev han kaldet til Sognepræst ved St. Albani Menighed i Odense og valgtes 1577 til Provst i Odense By og Herred, hvilke Stillinger han beklædte med megen Anseelse. Den frygtelige Pest, som 1584—85 hjemsøgte Odense, foranledigede J. S. til at udgive nogle Advarsels- og Trøsteskrifter til Vejledning for Menigheden. Mærkes kan ogsaa hans «Trøsteskrift for frugtsommelige Kvinder og Barselkvinder» (1587). Den vedføjede «Undervisning for Fostermodere» er i kulturhistorisk Henseende af Interesse, da den indeholder Vidnesbyrd om de Ulykker, som ukyndige Jordemødres slette Behandling af Barselkvinder ofte forvoldte i hine Tider. Blandt J. S.s Skrifter er intet dog mærkeligere end «Pædagogia, d. e. en kort og enfoldig Undervisning om unge Børns Optugtelse» (1587), der vidner om betydelig pædagogisk Indsigt. — Da Pesten 1602 atter hjemsøgte Odense, døde J. S. 28. Maj. Hans Hustru, Maren Hansdatter, var død tidligere.

Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. X, 145 ff.

H. F. Rørdam.

Simonsen, Niels, 1807—85, Maler. Han var født i Kjøbenhavn 10. Dec. 1807; Forældrene vare Høker Simon Rasmussen og Bolette f. Nielsdatter. I en Alder af 14 Aar kom han i Lære hos Malermester Holm og begyndte omtrent samtidig at tegne paa Kunstakademiet; tillige fik han privat Vejledning i Historiemaleren J. L. Lunds Atelier. Oprindeligt var det nærmest hans Tanke at uddanne sig til Lithograf, og som saadan var det, han i 1827 havde sin Debut paa Charlottenborg, men allerede i det følgende Aar, kort efter at han havde vundet den lille Sølvmedaille, vendte han sig til Billedhuggerkunsten og fik Bestillinger som Modellerer, i det man overdrog ham det Hverv efter J. L. Lunds Tegninger at udføre en Række Relieffer til en Sal paa Christiansborg; 2 af dem, dansende Figurer, udstilledes i 1828. I 1829 fik han som Elev af Billedhuggerskolen den store Sølvmedaille for en Modelfigur og inden Aarets Udgang den mindre Guldmedaille for det 1830 udstillede Relief: «Christus helbreder de syge; Matth. 15, 29—30», der endnu er at se i Charlottenborgs Port ud imod Kongens Nytorv, en vel beregnet Komposition med ret frit og udtrykfuldt bevægede Figurer, men ingenlunde ulastelig i Henseende til Modelleringens Enkeltheder. I den nærmest paafølgende Tid maatte

S. kæmpe med vanskelige Kaar; nogen Understøttelse af offentlige Midler lykkedes det ham foreløbig ikke at opnaa, skjønt han var anbefalet dertil af Akademiet, og fra dette selv blev der ham kun et Par mindre Pengepræmier til Del. Honoraret, han fik for at udføre Tegninger til J. M. Thieles store Værk om Thorvaldsen, har næppe været betydeligt, saa hans Hovedindtægt var den, han havde af sine Portrætbuster — Skuespiller N. P. Nielsen (Musæet i Aarhus), Prins Frederik Ferdinand osv. Han besluttede sig da, maaske særlig tilskyndet ved, at et Forsøg paa som Billedhugger at vinde den store Guldmedaille mislykkedes, til at ombytte Modelerstocken med Penselen, og snart skulde det vise sig, at han havde gjort vel deri.

Efter en forholdsvis meget kort Uddannelse i Malerkunsten udstillede han i Foraaret 1833 2 herhen hørende Arbejder, som begge, hver paa sin Maade, bragte ham Ære og Fordel: for sin Modelfigur, der var arrangeret som «En liggende saaret Kriger», fik han Akademiets Pengepræmie og fandt ogsaa en Kjøber dertil; Genremaleriet «En gjerrig i sit Hjem» blev ligeledes solgt og vakte ikke ringe Opmærksomhed, hvilket bl. a. gav sig Udtryk i, at det gjentagne Gange blev reproduceret, først i Lithografi, endogsaa til Skrivebogsomslag, senere i Kobberstik af C. E. Sonne. I Virkeligheden er dette Billede ogsaa i Besiddelse af Egenskaber, som helt vel kunne forklare dets Popularitet: den gamle Gnier, der prøver Pengeseddelsens Ægthed, er karakteriseret med al ønskelig Tydelighed og vel skildret som optagen af Undersøgelsen; Figuren fylder godt i Rummet, og Kunstværkets hele koloristiske Holdning er fast og let forstaaelig; den meget pyntelige Gjennemførelse har sikkert ogsaa gjort sit til at vække Behag. I 1834 malede S. flittig og solgte ikke faa Arbejder, deriblandt den i det følgende Foraar udstillede Altertavle: «Christus med Disciplene i Emmaus», der dog ikke fik Plads i nogen Kirke, men kom i privat Eje, end videre den i historisk Henseende ikke uinteressante «Scene i vor Frue Kirke ved Indførelsen af Thorvaldsens Christus i Marmor». Dels ved Hjælp af et Laan, der ydedes ham af den Kunstven, som havde kjøbt baade «Den gjerrige» og Altertavlen, Gehejme-konferensraad Holten, og dels i Haabet om offentlig Understøttelse, der ogsaa kort efter tilstodes ham med 400 Rdl. aarlig i 2 Aar, rejste han da i 1834 til Udlandet og tog Ophold i München, til hvis Kunstscole han snart blev knyttet saa stærkt, at hans Natursyn, Arbejdsmaade og Teknik derved bleve bestemte for hele hans

lange Liv. Til mange af de tyske Malere traadte han i et nært personligt Forhold og vandt hurtig ikke ringe Anseelse i deres Kreds; snart fandt han ogsaa Kjøbere til sine Arbejder, baade blandt fremmede og blandt Landsmænd, og i 1837 vare hans Udsigter saa gode, at han turde bestemme sig til at sende Bud efter sin forlovede, Anna Marie Petersen (f. 1807 † 1888), Datter af Silke- og Klædekræmmer Johannes Svendsen P. og Georgine Christiane f. Bloch; Brylluppet blev holdt 25. Juli s. A.

I omtrent 8 Aar havde han nu sit egentlige Hjemsted i München, men gjorde dog der fra jævnlig større og mindre Udflugter til Tyrol og Norditalien; i 1839 var han i Algier, hvor han malede og tegnede en Mængde Studier, der senere tjente ham som Grundlag for talrige Kompositioner. Adskillige af disse solgte han i Udlandet, flere større Arbejder saaledes til Kongerne af Bavern og af Würtemberg; ikke mindst Lykke gjorde hans i München udførte Marinemalerier. Andre Billeder solgtes i Kjøbenhavn, hvor han vedblev at udstille; til Statens Malerisamling erhvervedes saaledes i 1837 den «Scene af Tyrolerkrigen i Aaret 1809», som nu er overladt til Musæet i Aarhus, og i 1839 købte Kunstforeningen hans «Et venetiansk Kjøbmandsskib». I 1842 blev han optagen som Medlem af Münchens Kunstakademi, ved hvilket der senere endog skal være tilbudt ham et Professorat med 1000 Gyldens Gage og Fribolig; han foretrak dog at følge Kong Christian VIII's Opfordring til at vende hjem til Danmark og kom til Kjøbenhavn i Efteraaret 1845. Kunstakademiet havde allerede i 1843 agreeret ham; nu meldte han sig for at blive optagen som Medlem og fik til Opgave «Et Æmne af Danmarks Søkrigshistorie». Først i 1848 fik han imidlertid dette Arbejde fra Haanden; dels optoges han i Mellemtiden af nye Bestillinger, dels var han sysselsat med at lægge sidste Haand paa tidligere paabegyndte Værker. Foreløbig var det mest sine Skitser fra Algier, han udnyttede; i 1847 kom saaledes foruden et «Klippeparti fra den afrikanske Kyst», hvilket han solgte til Kunstforeningen, og et Par mindre Ting det anseelige Billede «En arabisk Familie i Ørkenen», som Christian VIII købte til sin Privatsamling. Medlemsbilledet fremstillede «Torden-skjolds Hukkert i Kamp med en svensk Fregat»; det blev antaget, men vandt i det hele mindre Bifald end Kunstnerens Behandlinger af mere fremmedartede Motiver.

Under Felttogene 1848—50 var S. stærkt optagen som Militærmaler, og mange af de til Dels meget omfangsrige Krigsbilleder,

han udførte, virkede stærkt til at øge hans Popularitet. Rækken indlededes af «Bivouak efter Slaget ved Slesvig», der blev kjøbt til Statens Malerisamling, som senere ved Gave fra Kong Frederik VII ogsaa kom i Besiddelse af «Stormen paa Mølleskansen ved Frederiksstad» og af «Slaget ved Isted; Garden afslaar et Angreb af det fjendtlige Kavalleri»; andre af S.s Slagstykker ere senere blevne indlemmede i Musæet paa Frederiksborg. Efter Fredslutningen vendte S. tilbage til de Æmnekredse, der hidtil mest havde interesseret ham, og malede igjen en Del Araberbilleder; fra en Rejse i Sverige hjembragte han de Studier, hvorover han udførte et af sine største og i enhver Henseende betydeligste Genremalerier: «Trolovelse i Harrestad Herred i Skaane», der fra Udstillingen 1863 erhvervedes til Statens Samling. Krigen 1864 gav atter Anledning til Billeder, der staa smukt i S.s Produktion; ikke mindst gjælder dette om hans 1865 udstillede «Episode af Træfningen ved Sankelmark», malet graat i graat med særligt Hensyn til fotografisk Reproduktion; maaske turde dette Arbejde i Kraft af sin alvorlige Karakteristik af Figurerne og især ved sin monumentale Holdning have Krav paa at nævnes som Kunstnerens værdifuldeste. S. udnævntes 1854 til Professor ved Kunstakademiets Modelskole, hvilken Plads han beklædte indtil 1883; fra 1864 var han Medlem af Akademiet i Stockholm. Sin sidste større Udenlandsrejse, der førte ham til Rom, foretog han med det Anckerske Legat 1870. Endnu i sin høje Alderdom vedblev han at male, og forbavsende var den Sikkerhed i Øje og Haand, hvorom næsten til det sidste — han døde 11. Dec. 1885 — Udførelsen af Enkelthederne i hans smaa, meget gjennemarbejdede Billeder bar Vidnesbyrd; heller ikke mistede han med Aarene den Evne til klar og dramatisk Fortælling, der alt i Ungdommen havde skaffet hans Kunst saa mange Venner.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex. Danmarks illustr. Almanak 1860.

Sigurd Müller.

Simonsen, Niels Juel, f. 1846, Operasanger. S. fødtes i Kjøbenhavn 16. Maj 1846 og er Søn af kongl. Kapelmusikus Hans Sophus S. og Catharine Elisabeth f. Rysslander (s. ovfr.). Ved Moderens Død kom han, 3 Aar gammel, i Huset hos Musiklærer Guldager i Ringsted, lærte at spille Klaver og Violin og sang gjerne. Han havde arvet Moderens Sanggaver, ligesom i det hele hans Søsken og mange af deres Børn pege hen paa den musikalske Herkomst. Det tog dog Tid, inden han blev sig bevidst,

hvilken Vej han skulde gaa. Efter Konfirmationen vejleledes han i Kjøbenhavn i Violinspil af Stockmarr og i Sang af Liebe, men under et Sommerophold paa Møen tog Friluftslivet ham fangen, og han blev der som Landvæsenselev og steg til Forvalter. I Krigen 1864 gik han med som frivillig ved det Aarøeske Strejfkorps, og efter dens Ophør tog han til Kjøbenhavn for at holde Udkig med ledige Forvalterpladser. Men Henrik Rung, i hvis Hus han ved Bekjendtskab med en af Sønerne kom, tænkte sig, at der stak et Sangeræmne i ham, og efter at have faaet Vished herom ved hans Foredrag af Borgvægterens Sang af «Macbeth» tog han sig af hans vokale Uddannelse og skaffede ham mod Slutningen af 1864 Ansættelse som Elev ved det kongl. Theater. Han var i denne Egen- skab ogsaa med i Balletterne, og Forholdet til denne Kuntsart var saa venskabeligt, at han senere (1877) fornyede det og overtog Axel Hvides Rolle i «Valdemar». Stemmen var eller betragtedes som en høj Bas, og han tænkte paa at debutere som den af Alder- dom sitrende, blinde Jacob i «Joseph og hans Brødre». Publikum lærte ham at kjende ved enkelte Koncerter i Cæciliaforeningen; i Nov. 1867 sang han ved en Koncert for Foreningen «Fremtiden» i det nye zoologiske Musæum. Imidlertid var Stemmens Karakter som Baryton bleven ganske utvivlsom, og al hans Hu rettedes mod Titelrollen i Marschners Opera «Hans Heiling». Med meget Be- svær lykkedes det ham at faa en Theaterprøve i Stand, og den faldt saa godt ud, at Høedt paatog sig at instruere ham i Rollen. Debuten som Hans Heiling fandt Sted 4. Nov. 1868 under de gunstigste Varsler. Den karakteristisk anlagte Figur med det dæmo- nisk-erotiske Væsen var allerede i Sang og Spil saa temmelig fær- dig og blev ham, under en idelig Vexlen af Heilings Moder, Bjærg- dronningen, en trofast Ledsager paa hans Kunstnerbane; han skaf- fede Operaen en fortjent Plads i Repertoiret, som den ingensteds ellers har, og pointerede selv i Overensstemmelse med Publikum sin Forkjærlighed for den, da han udførte den ved sit 25 Aars Jubilæum. Om det end i Begyndelsen syntes at gaa lidt langsomt med at faa nye Roller, vare dog de, han fik, desto vægtigere — som anden Debut udførte han 11. Jan. 1870 Agamemnon i «Iphige- nia i Aulis» —, og der var ikke forløbet stort mere end en halv Snes Aar efter Debuten, førend han havde et Repertoire, der i det væsentlige omfattede de Roller, som maa regnes for hans aller- bedste. Fra 1873 var hans store Stilling ved Operaen sikret. 1874 udnævntes han til kongl. Kammersanger.

Da S. første Gang optraadte i Musikforeningen (1870), udførte han Heroldens lille Parti i Glucks «Alceste» med en saadan Appel, at et livligt Bifald bød ham velkommen, og allerede som Anfører for Bysvendene i «Huguenotterne» (1867) fængslede han Opmærksomheden i de faa Takter, han havde at synge. Skjønt Stemmen endnu ikke fuldt ud var, hvad den senere blev, besad den ved sin sympathetiske Klang stor Evne til at gribe Publikum. Der var noget individuelt ved Foredraget og særlig en egen Energi i Synge- maaden, der bragte til at lytte. Denne Sang, der aldrig kom til at støtte sig til nogen udviklet Teknik, taalte ingen Modstand, og snart lystrede Stemmen den strængeste Kommando og kunde uden mindste Anstrængelse lade det runge i Hallen. Mandig Kraft og Viljestyrke blev et af Kunstnerens store Fortrin som i hans Mester- roller Vilhelm Tell og Marsk Stig i «Drot og Marsk».

Noget kunde i Begyndelsen tyde paa, at Roller med erotisk Lidenskab vilde blive begunstigede af ham; foruden Hans Heiling udførte han Guilbert i «Tempelherren og Jødinden» (1871) og Rodolphe i «Den lille Rødhætte» (1873), begge med stort Bifald. Men han styrede andensteds hen, og Gluck viste ham Vejen. Som Agamemnon og Orestes i «Iphigenia paa Tauris» (1874) hævdede han den tragiske Pathos ved Sangens Inderlighed og en Frihed for Unatur og Overdrivelse i Spillet, som altid blev ham egen. Det storslaaede og fremtrædende ligger for ham, men ofte har han, naar Rollen krævede det, ved noget stilfærdigt og fint i Udførelsen gjort stor Virkning; Wolfram i «Tannhäuser», Harpespilleren i «Mignon», George Germont i «La Traviata» ere Exempler derpaa. Heller ikke Thalia har nægtet ham sine Lavrbær, om det saa er som Masetto, som han har overtaget i Steden for selve «Don Juan». Hans Sachs i «Mestersangerne i Nürnberg» og Figaro i «Figaros Bryllup» ere Hovedfigurer i hans komiske Repertoire, men fremfor alle Figaro i «Barberen i Sevilla», hvormed han beredte en stor Overraskelse, da man ikke havde ventet, at han saa fortrinlig vilde passe ind i det italienske Munterhedsværk. Væsentlig tilhører han dog den tragiske Muse, og han har i Tidens Løb gennem mange Roller forenet saa store Modsætninger som Wagner og Verdi — den flyvende Hollænder og Rigoletto ere blandt hans bedste —, og han har vist, at den skønne Sang saa vel som dramatisk Fremtræden kan være fælles for dem begge.

For Koncertlivet har S. stedse været en mægtig Støtte, og han virker med sin Kunst i vide Kredse, er bleven kjendt og

skattet ogsaa uden for Theater og Koncertsal og nyder en sjælden Popularitet. Han har i flere Aar været Skuespillerforeningens Formand og er Formand for de danske Vaabenbrødres københavnske Afdeling. 1885 blev han kongl. Skuespiller. — 11. Maj 1869 ægtede han Cecilie Elisa Laura Eulalia Bjørn, Datter af Kapitajn Peter Christian B. og Cathrine Antoinette f. Guldager. Endnu staar han i sin fulde Kraft, og hans Betydning for den danske Opera har Tiden ikke formindsket.

Illustr. Tid. XXI, Nr. 1052; XXXV, Nr. 6. P. Hansen, Den danske Skueplads.
C. Thrane.

Simonsen, Simon Ludvig Ditlev, f. 1841, Dyrmer. S. er Søn af ovennævnte Niels S. og født i München 19. Jan. 1841. Med sine Forældre kom han til København i en Alder af 4 Aar; efter sin Konfirmation blev han, der allerede som Dreng havde tegnet meget under sin Faders Vejledning, Elev af Kunstakademiet, som han gjenemgik 1855—60. Allerede i 1859 havde han imidlertid sin Debut paa Charlottenborg og havde den for en Akademielev ingenlunde almindelige Lykke, at hans Arbejde, «En Ko, halv naturlig Størrelse», blev lønnet med den Neuhausenske Præmie. Paa den nærmest paafølgende Udstilling blev hans «Ildebrand paa Landet» solgt til Kunstforeningens Bortlodning, og i 1861 vandt han for anden Gang den Neuhausenske Præmie for «En Hingst fra Frederiksborg Stutteri»; tredje Gang tilkjendtes samme Præmie ham i 1867 for «Heste uden for en Landsbysmedje». I 1867—69 rejste S. med Kunstakademiets Stipendium i Udlandet og opholdt sig først i Frankrig, derpaa i Italien; flere Gange senere studerede han i Italien, saaledes i 1881, da det Anckerske Legat var blevet ham tilstaaet. 9. Juli 1874 ægtede han Regisse Christine Marie Svendsen (f. 1846), Datter af Hofslagtermester Niels S. og Johanne Marie f. Scheibel. S. ynder at fremstille Dyrene i mere eller mindre bevæget Situation og lægger i Almindelighed megen Vægt paa Billedets Indhold eller Fortælling, paa Samspillet mellem de forskellige Dyr eller imellem disse og Mennesket; i Arbejder som «En ny Kammerat; Hundene betragte den ny Kammerat med forskellige Følelser, men holdes i Tømme ved Skovriderens Nærværelse» (1879) viser sig hans stærke Stræben efter at give hvert enkelt Dyr Individualitet, i andre som «Hundene komme med Mikkell» (1887) den Evne til at udtrykke livfuld Be-

vægelse, der hører til den meget populære Malers bedste Egen-skaber.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Vedel Simonsen, Lauritz Schebye, 1780—1858, Historiker, fødtes 20. Dec. 1780 paa den fynske Herregaard Elvedgaard, som hans Farfader, en Husmandssøn, der havde arbejdet sig i Vejret, ved Giftermaal var kommen i Besiddelse af. Hans Forældre vare Kancelliraad Claus V. S. (f. 1750 † 1832) og Ane Marie f. Schebye (f. 1757 † 1827), en fynsk Herremandsdatter. I det velhavende Hjem tilbragte V. S. en ensom Barndom, men allerede fra sit 10. Aar opdroges han i Præstegaarde, indtil han 1798 blev Student. Efter først at have studeret Lovkyndighed — som Stud. juris blev han 1801 Premierlieutenant i det af Studenter dannede Kronprinsens Livkorps — vendte han sig til Lægevidenskaben og tog 1803 Embedsexamen heri. Det følgende Aar vandt han baade Universitetets Guldmedaille for en lægevidenskabelig Afhandling og den medicinske Doktorgrad, hvorpaa han 1805—6 studerede ved Universiteterne i Göttingen og Halle. Hans Omgang paa sidstnævnte Sted med H. Steffens fik stor Betydning for ham, i det den gjorde ham til en begejstret Tilhænger af den Schellingske Naturfilosofi og den tyske Romantik. Han, hvis unge Sjæl i Barnekammeret paa Elvedgaard havde indsuget den fantastiske Overtro og sagnagtige Overlevering, som endnu førte et frodigt Liv blandt Almuen, grebes nu af en levende Interesse for Middelalderen og førtes derved ind paa nye Baner.

Foreløbig forenede han sine gamle og nye Interesser ved at lægge sig efter Lægevidenskabens og dens Dyrkeres Historie, men det varede ikke længe, inden han helt gik over til historiske Studier. 2 vidt forskellige, i Aaret 1806 udsatte Prisspørgsmaal fristede ham, de skønne Videnskabers Selskabs: en Lovtale over Griffenfeld, og det danske Videnskabernes Selskabs: om Østgoterne i Italien. Paa hint arbejdede han i et Par Aar, men da fremlagde han ogsaa et Manuskript paa 90 Ark foruden Bilagene; intet Under, at dette fandtes langt at overskride Grænserne for en «Lovtale», saa at Prisen ikke kunde tilkjendes ham, men Haandskriftet kjøbtes af Kongen med Tilsagn om, at det en Gang skulde blive trykt, et Løfte, som dog aldrig indfries. Afhandlingen om Østgoterne indbragte derimod V. S. Guldmedaillen (1807). Da han for sine Studiers Skyld følte Ønskeligheden af et fast Ophold i Kjøbenhavn,

opnaaede han 1807 at blive Volontær og det næste Aar Amanuensis ved Universitetsbibliotheket, men allerede 1809 opgav han Stillingen, der ikke tilfredsstillede ham, og da han 1810 søgte at faa en Plads som Sekretær i Gehejmearkivet oprettet for sig, var det ogsaa hans Ønske, at han nærmest skulde anvendes til Indsamling af Dokumenter omkring i Landet. En saadan Plads fik han vel ikke, men efter at han 1810 var bleven Medlem af Kommissionen til Oldsagers Opbevaring (blev i den til dens Ophør 1849) og s. A. havde faaet en aaarig Understøttelse (næste Aar forlænget «indtil videre») for at udarbejde selvvalgte Dele af Fædrelandets Historie, overdroges det ham 1811 at berejse Fyns Kjøbstæder for at registrere og indsamle Arkivalier og samle arkæologiske Gjenstande. Man bebrejdede ham, at han ikke lagde tilstrækkelig Vægt paa Hovedøjemedet, Indsamlingen af Arkivalier, men man maa alligevel indrømme, at Rejsen, hvis Omkostninger han selv bar, gav et rigt Udbytte, og de mange Oldsager, han indkjøbte til det offentlige, betalte han af sin egen Lomme. 1812 foretog han en mindre Studierejse i Tyskland og 1814 en arkivalsk-antikvarisk Udflygt i Jylland.

Indtil 1813 var det, V. S. havde meddelt Offentligheden af historiske Bidrag, kun ubetydeligt, men det nævnte Aar blev Vidne til en forbavsende Produktivitet fra hans Side, Udgivelsen af 7 Hæfter (o. 1100 Sider) om til Dels meget forskellige Æmner, nemlig «Udsigt over Nationalhistoriens ældste og mærkeligste Perioder» (4 Hæfter), «Borgruinerne» (2 H.) og «Fyns Vilkaar i Grevens Fejde». Det første af disse Skrifter var et stort anlagt Værk, hvis beregnede 8 Hæfter, hvert for sig udgjørende et Hele, skulde behandle enkelte Sider eller Afsnit af Fædrelandets Historie helt ned til Midten af det 17. Aarhundrede; de udkomne 4 handlede om «Nationalhistoriens, især dens haandskrevne, Kilders forskellige Skæbne i Norden», «Vort Nordens første Beboelse, ældste Indvaanere og tidligste Skæbne», «Vikingsædet Jomsborg» og «Nordiske Valfarter og Korstog til det hellige Land». Men da efter et Par Aars Pavse — til Dels fremkaldt ved de pekuniære Tab, Udgivelsen i en vanskelig Tid af saa mange Skrifter, alle udkomne paa hans eget Forlag, havde voldet ham trods den fra Fonden ad usus publicos modtagne Understøttelse — Fortsættelsen fulgte (1816), havde han allerede skiftet Plan for Værket. Det nye Hæfte (3. Dels 1. H.) indeholdt «Den danske Adels og Ridderstands Historie indtil Souveræniteten» 1. Hæfte, og det bebudedes, at dette Æmne

skulde behandles videre i endnu 7 Hæfter. Intet af disse saa dog Lyset, Foretagendet opgaves helt, og i mange Aar sad V. S. tavs paa Elvedgaard. Grunden til denne lange Tavshed har man villet finde deri, at da hans sidstnævnte Bog, den eneste af ham udgivne, som udkom paa en Boghandlers Forlag, fremkaldte en Del retshistoriske Indvendinger fra den unge Kolderup-Rosenvinge, følte han sig krænket over denne Kritik, der dog ingenlunde fremtraadte en saarende Form, og trak sig som en vred Achilles tilbage i sit Telt, og da V. S. ikke var saa lidt forfængelig, er det meget muligt, at Samtiden har haft nogen Ret i denne Forklaring; men ogsaa andre Momenter maa have grebet ind for at fremkalde en saa vedvarende Virkning. Enthusiast, som V. S. var, udkastede han store Planer og satte for en Tid alt ind paa deres Udførelse, men den tilsvarende Udholdenhed manglede ham; deraf de mange Afbrydelser i hans Liv. Skjønt han paa sin korte Forfatterbane havde vundet megen Anerkjendelse (blev 1808 Medlem af Danske Selskab, fik 1809 det danske Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille for en Afhandling, optoges 1810 i dette Selskab, fik 1811 Titel af Professor og valgtes 1812 til Medlem af det norske Videnskabernes Selskab), følte han sig dog paa denne Tid skuffet over, at der ikke vilde aabne sig en passende Livsstilling for ham. Hertil kom saa huslige Sorger, der kastede deres dybe Skygger over hele hans Liv.

10. Juli 1807 var han bleven gift med Sophia Franciska Kragh († 1861), Datter af Parykmager Herman K. i Kjøbenhavn, aabenbart en Mesalliance for Herremandssønnen. Hun blev ham utro, og de separeredes allerede 1814. Mange Aar senere (1836) opløstes Ægteskabet, da han paatænkte at gifte sig paa ny, hvilket dog ikke blev til noget. Ægtefællernes eneste Barn, en Søn, forblev paa Elvedgaard hos Faderen; det blev en aldrig forvunden Sorg for denne, da det unge Menneske 1824 tog sig af Dage.

Hellere end at ansættes som historisk Professor ved det nye Universitet i Christiania, hvormed der havde været Tale, ønskede V. S. at blive anbragt ved Ordenskapitlets Arkiv, og endelig 1816 lykkedes dette ham, i det han da blev Ordenshistoriografens Medhjælper, hvad han vedblev at være indtil 1827. Han havde dog sikkert gjort Regning paa en mindre underordnet Stilling, og hans Forsøg paa at gjøre noget stort ud af den strandede, da man med Føje modsatte sig hans Lyst til at inddrage den hele Adels historie under Ordenshistoriografien. Han udarbejdede imidlertid i Aarenes

Løb en hel Del ordenshistoriske Afhandlinger (utrykte), men samtidig kastede han sig for en Tid over gølge Studier af Middelalderens og Østerlandenes Symbolik og Magi, i hvilken Anledning han 1819 foretog en Rejse til Hamborg. Efter at hans Forhold til Ordenskapitlet var løst, gjorde han næppe flere Forsøg paa at bane sig Vej til nogen Embedsstilling; endnu 1823 havde Kanceliet tænkt paa ham som en af den gamle Gehejmearkivar Thorke-lins Efterfølgere, men det endelige Valg faldt ikke paa ham. 1832 arvede han Elvedgaard, hvis Gods han dog ikke selv styrede.

Med Undtagelse af, at V. S. 1829 udsendte en lille Piece om historiske Topografier, der indviklede ham i en Fejde med den senere Biskop N. Faber, som med rette opponerede mod hans upraktiske Forslag, udkom der intet selvstændigt historisk Arbejde af ham i Aarene 1817—39, og hans Bidrag til Tidsskrifter ere i disse Aar paa de sidste nær næsten lige saa sparsomme; det vigtigste er hans indgaaende Behandling af «Kæmpevisernes Skildring af Middelalderens Riddervæsen» (1829). Han kom nu ind i en ny Periode af sit Liv, hvor han syslede med Digtkunsten. I Trediveerne udgav han en hel Række Digte og Digtsamlinger, de fleste tilegnede kongelige Personer. Et af disse Smaahefter, «Ung Harald» (1831), er en Art Avtobiografi, et andet, «Livets Cirkel», indeholder en Del Indskrifter, han havde anbragt i sin Have. De lyriske Stemningsudbrud lykkes ham bedst, og enkelte af hans Smaavers ere virkelig tiltalende ved det Vemod, der vibrerer gennem dem. De bedste ere kjendte fra hans senere historiske Skrifter, hvis Titelblade han prydede med dem; men læser man dem i større Partier, virke de trættende, og naar han vil optræde som Digter i stor Stil om høje Æmner, bliver han uklar i Steden for dybsindig. Ogsaa tekniske Ufuldkommenheder klæbe ved hans Vers.

Efter Digterperioden i V. S.s Liv fulgte et Afsnit, det betydningsfuldeste, kjendetegnet ved en endnu mere overvældende historisk Produktion end den i Aaret 1813. Som en Indledning til den nye Periode fremkom 1840 hans «Bidrag til danske Slottes og Herreborges Bygnings- og Befæstningshistorie i den katholske Tid», og derefter tog hans Forfatterskab Fart. I Aarenes Løb havde han indsamlet Masser af Stof til Adelens Personalhistorie og til Fyns og særlig hans Fødeegns historiske Topografi, og af disse Samlinger gav han sig nu til at uddrage og udgive for Fode væk, navnlig støttet af Kall Rasmussen (XIII, 520), thi hvor rige hans Samlinger end vare, havde de den væsentlige Mangel, at de for-

uden fra Litteraturen overvejende kun vare hentede fra lokale Kilder, hvorfor han maatte have en Medhjælper i Kjøbenhavn, som fra de derværende Arkiver og Haandskriftsamlinger kunde supplere hans fjærnt fra Hovedstaden indsamlede Materiale. De Skrifter, han nu udgav — lige saa lidt som hans Digte kom noget af dem i Boghandelen —, vare følgende: «Bidrag til Odense Bys ældre Historie» (5 Hæfter, 1841—44), «Samlinger til Hagenskovs Historie» (1842), «Bidrag til Eske Brocks Levnedbeskrivelse» (2 H., 1842—43), «Bidrag til Rugaards Historie» (5 H., 1843—44), «Bidrag til Hr. Jørgen Brahes Levnedbeskrivelse» (1845), «Familieefterretninger om de danske Ruders Adelsslægt» (2 H., 1845), «Samlinger til Elvedgaards Historie» (4 H., 1845—46). I Løbet af 6 Aar udsendte han altsaa 20 Hæfter (paa over 3500 Sider), men saa standser ogsaa med ét denne hans Virksomhed — for sidste Gang. End ikke det færdige 5. Hæfte af den paa interessante kulturhistoriske Billeder fra det 18. Aarhundrede rige Bog om Elvedgaard fik han udgivet; det kom tillige med hans Samlinger til det antikvarisk-topografiske Arkiv (Nationalmusæet).

V. S. tilhører som Forfatter nærmest det 18. Aarhundrede med dets i Regelen svage Kritik. I Besiddelse af en livlig Fantasi har han en udpræget Tilbøjelighed til, naar Lejlighed gives, at opføre Luftkasteller af vilde Hypoteser, og hans usikre Sprogkundskaber kunne ikke holde ham oppe, naar han dristig vover sig ud paa Ord- og Navneforklaringers farlige Hængedynd. Han er en flittig Samler, og om hans sidste Periodes Arbejder maa det erkjendes, at de ere rige Kildeskrifter til navnlig det 16. og 17. Aarhundrede, hvis Brugbarhed dog des værre svækkes ved, at de alle mangle Registre; men han forstaar ikke Begrænsningens Kunst og har derfor medtaget meget ubetydeligt, som han trøstigt kunde have ladet ligge. Paa Fremstillingen ofrer han lidet eller intet, bortset fra hans Ungdomsarbejder, hvor en vel blomstrende Pathos kan komme til Orde. Indordnende alt i kronologisk Rækkefølge er han som oftest tør, men i sine Forord og stundum ogsaa ellers, naar hans personlige Følelser træde frem, kan han brede en vis blød Stemning over Fremstillingen. Det fortjener at fremhæves, at V. S., længe før Arkæologerne fremsatte Theorien om Oldtidens Tredeling, i 1813 udtalte, at man kunde skjelne mellem en Sten-, Kobber- og Jærnalder, og at han i 1846 udkastede Ideen til Oprettelsen af Provinsarkiver.

V. S. var en Mand, der forstod at bruge sine Penge paa en

nyttig Maade. Foruden det, hans Bøger maa have kostet ham at udgive, oprettede han 2 Sognebiblioteker og udsatte Præmier for Skoleungdommen, gennem Videnskabernes Selskab 2 historiske Pris-spørgsmaal og gennem Fyns patriotiske Selskab 3 Prisopgaver om Landkommunernes Tarv. Til Universitetsbibliotheket skjænkede han et Legat, og Oldnordisk Musæum forærede han Tusender af Gjenstande. Anerkjendelsen udeblev ikke heller. 1836 gjorde Universitetet ham til Æresdoktor i Filosofi, 1840 blev han Etatsraad, 1851 Konferensraad, 1856 Kommandør af Danebrog. Trods stor Legems-svaghed blev han en gammel Mand, inden han 12. Juli 1858 endte sit ensomme Liv paa Elvedgaard, hvor det havde hørt til hans kjæreste Beskæftigelser at sysle i den store Have og leve et Drømmeliv i Naturen.

A. Andersen, Historikeren V. S. (1887). Kofod, Convers. Lex. XXVIII, 578 ff. Erslew, Forf. Lex. Steenstrup, Historieskrivningen i Danm. i d. 19. Aarh. S. 82 ff. Werlauff, Om Danebrog og Danebrogordenen S. 50 ff. (jvfr. S. xxvii). Vor Ungdom 1881, S. 54 ff. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. X, 57 ff. Vitterh., Hist. o. Antiqv. Akademiens Månadsblad 1886, S. 132 ff.

C. F. Bricka.

Simony, jvfr. Simoni (ovfr. S. 591).

Simony, Carl Frederik, 1806—72, Minister, Stiftamtmand, fødtes 28. April 1806 som Søn af Kjøbmand i Aalborg Fred. S. († 1824) og Anne Christine f. Deichmann († 1853), en Kjøbmandsdatter. Medens 3 Brødre fortsatte den fædrene og mødrene Slægts Tradition ved at indtræde i det private Erhvervsliv, bestemtes C. F. S. for den studerende Vej. Dog blev han under de lange Ventenaar, som Embedsbanens Begyndelse medførte, ikke fremmed for Erhvervslivet. Derved grundlagdes hos ham den lykkelige Forening af theoretisk Indsigt og praktisk Dygtighed, som i hans senere Liv gjorde ham paa én Gang til en ypperlig Embedsmand i Statstjenesten og til en højt skattet Medarbejder i en Række samfundsvigtige Privatforetagender. — Optagen 1816 i Aalborg Kathedralskole dimitteredes han til Universitetet 1824, tog juridisk Embedsexamen 1829 og indtraadte 1830 som Volontær først i Statsgjældskontoret, senere i Kancelliet, hvor han i 7 Aar maatte vente paa Forfremmelse. Samtidig uddannede han sig i Bogholderi hos Ejeren af den Gyldendalske Boghandel, Moderens Fætter J. Deichmann. Denne viste den unge Mand den Tillid at betro ham Bestyrelsen af en Fabrik, som havde maattet overtages under vanskelige Forhold. S. løste Opgaven heldig. En anden Opgave paa-

tog S. sig i den lange Ventetid, i det han udarbejdede store Dele af Sterms «Statistisk-topografisk Beskrivelse ov. Kjøbenhavns Amt», som udkom i 3 Dele 1834—38.

S., der 1837 udnævntes til Kancellist, forfremmedes 1841 til Fuldmægtig, 1843 til Kontorchef og Departementssekretær og stod i denne sidste Stilling, da Forfatningsforandringen 1848 og den dermed forbundne Omordning af Centraladministrationen kaldte ham dels til Deltagelse i det politiske Liv, dels til større Opgaver i Statsadministrationen. I 1848 blev S. Chef for Justitsministeriets 2., senere Indenrigsministeriets 1. Departement. 1849 valgtes han til Landstingsmand for 7. Kreds (Hjørring og Aalborg Amter). 3. Juni 1852 blev han kaldet til Kultusminister i Bluhmes Ministerium, men da Ministeriet Ørsted dannedes 21. April 1853, traadte han tilbage som Direktør under Indenrigsministeriet. Under Bangs, Andræes og Halls Ministerier, fra 12. Dec. 1854 til 2. Dec. 1859, beklædte S. Justitsministeriet og var samtidig i kortere Perioder Indenrigsminister for Kongeriget, Minister for de fælles indre Anliggender og Konseilspræsident. I Begyndelsen af 1860 udnævntes han til Stiftamtmand for Sjællands Stift og Amtmand over Kjøbenhavns Amt. I denne Stilling forblev han til sin Død, 30. Nov. 1872. Kun en ganske kortvarig Afbrydelse indtraadte, da han for nogle Uger (31. Dec. 1863—24. Jan. 1864) overtog Funktionen som slesvigsk Minister under Monrads Ministerium. Som kongerigsk Landstingsmand for 7. Kreds virkede han til 1866, da Gjenvalg nægtedes ham. Samtidig var han fra 1858—66 Medlem af Rigsraadet, senest — fra 1864 — som Medlem af dettes Landsting, valgt for Frederiksborg og Holbæk Amter.

Som Medlem af de repræsentative Forsamlinger tog S. ingen fremtrædende Del i de foreliggende politiske Debatter, men udfoldede et betydeligt sagligt Arbejde i talrige Udvalg. Det var ogsaa de saglige administrative Opgaver, som lagde størst Beslag paa ham som Minister. Hans utrættelige Arbejdskraft, store Sagskundskab og raske Handedygtighed satte ham i Stand til paa dette Omraade at udrette meget. Af vigtigere justitsministerielle Love, der saa Lyset under hans Ledelse af Justitsministeriet, mærkes Love om en ny Sindssygeanstalt i Jylland, om Tilvejebringelse af Sundhedsvedtægter, Bygningslove for Kjøbenhavn og Kjøbstæderne, Love om Rentefodens Frigjørelse, om Højesteretsdommes Ledsagelse af Domsgrunde, om Fallitboer — Forløberen for den senere store Konkurslov —, om Cellestraffen, om Straf for Dyr-

plageri, om Ophævelse af Daabs Nødvendighed som Betingelse for Arveret, om ugift Kvindes Myndighed, om Kvindens fulde Ligestilling i Arv og om Testationsfrihedens Udvidelse. — I den 13-aarige Virksomhed som Amtmand havde S. endnu rigere Lejlighed til at anvende sine særlige Evner saa vel i Statens som i den kommunale Administration. Fremhæves maa her hans Virksomhed for Udviklingen af alt, hvad der angik den offentlige Forsorg for fattige og trængende. Ikke blot havde han grundig Indsigt i den retlige Ordning paa dette Felt, men han arbejdede ogsaa for denne Sag dreven af en stor human Interesse. — Den Anseelse, som hans fremragende administrative Dygtighed alt tidlig havde skaffet ham medførte, at han ogsaa uden for de varige offentlige Hverv kom til at virke i et stort Antal Kommissioner, som skulde forberede Ordningen af vigtige Forhold, saaledes om Opførelsen af en Sindsygeanstalt i Nørrejylland (1847), om Handelen paa Grønland (1850), om Reorganisation af Almindeligt Hospital (1853), om Vejvæsenet (1864), om Fattigvæsenet (1869), om Embedsmænds Portofrihed (1871). End videre drog en Række store Privatforetagender Nytte af hans Evner og Indsigt. Hans Navn er saaledes knyttet til Forsikrings-selskabet Danmark (1861), Privatbanken (1863), Bikuben (1864), Dansk Søfartsselskab (1865) og det forenede Dampskibsselskab (1866). Endnu skal nævnes, at S. i 1852 kaldedes til Censor ved den statsvidenskabelige Examen, og at han var en af Skiftekommissærerne i Frederik VII's Dødsbo. Af de Æresanerkjendelser, som bleve S. til Del, fremhæves, at han 1855 udnævntes til Kommandør af Danebrog, 1860 til Kammerherre og 1861 til extraordinær Assessor i Højesteret. I Frimurerordenen indtog S. en høj Stilling.

S. vil længe mindes for den store administrative Dygtighed, som han paa saa mange Omraader fik Lejlighed til at lægge for Dagen i de første Decennier af det 19. Hundreedaars 2. Halvdel. Hans Retsindighed, store Hjælpsomhed og jævne Optræden lige over for høje som lave forskaffede ham Venskab og Hengivenhed i vide Kredse. — I 1837 ægtede han Anna Sophie Faber (f. 4. Sept. 1812), Datter af Tømmerhandler J. F. Hun døde som Enke 26. Juni 1896.

Illustr. *Tid.* 1872, Nr. 690. Erslew, *Forf. Lex.* Nord. *Conversationslex.*, 3. Udg. *C. Goos.*

Simony, Johan Frederik, f. 1846, Amtmand. Fr. S., en Søn af ovennævnte Stiftamtmand C. F. S., fødtes 19. Sept. 1846 i

Kjøbenhavn, blev 1864 Student fra Metropolitanskolen, 1870 juridisk Kandidat, 1875 Assistent i Indenrigsministeriet, hvor han 1883 avancerede til Fuldmægtig, og var tillige 1879—85 Assistent paa Kjøbenhavns Havneforvaltnings Kontor. I Slutningen af 1885 udnævntes han til Borgmester i Aalborg, hvor hans Virksomhed vandt almindelig Paaskjønnelse. 1897 blev han kaldet til den betydningsfuldere Stilling som Borgmester i Odense, men opgav den allerede 1900 for at blive Amtmand over Thisted Amt. Ved Siden af sin egentlige Embedsgjerning i Odense udførte han et ihærdigt og betydeligt Arbejde som Formand for den forberedende Komité for den 18. danske Landmandsforsamling, der 1900 afholdtes i sidstnævnte By, og fik i den Anledning tildelt Fortjenstmedaillen i Guld. — 27. Maj 1884 ægtede han Henriette Augusta Bech (f. 25. Avg. 1854), Datter af Grosserer Jørgen B. og Frøderikke Nicoline f. Mathiesen.

G. Kringelbach.

Sinclair, Andrew, (Anders Sinklar), 1555—1625, Rigsraad. Han var af skotsk Adel, Søn af Henry S. og Janet Lindsay, og havde haft Hertugen af Guise til Opdrager, hvilket vel tyder paa, at han en Tid har opholdt sig i Frankrig. Til Danmark er han rimeligvis indvandret paa Grund af den Forbindelse, der opstod mellem dette Rige og hans Hjemland ved Dronning Annas Ægteskab 1590 med Jacob VI; i alt Fald blev han Hofjunker hos den unge Christian IV 1591. I denne Egenskab fulgte han 1597 Kongen paa hans Brudfærd til Tyskland, blev derpaa hans Dronning Anna Cathrines Kammerjunker og ægtede saa 23. Nov. 1600 hendes Jomfru Kirsten Kaas, Datter af Erik K. til Lindbjærggaard og Kirsten Galt. Han fratraadte nu Hoftjenesten og blev Lensmand paa Gladsaxe i Skaane (til 1620), blev 1613 tillige forlenet med Gislev i samme Landsdel (til 1625), fik 1619 Landskrone Len og ombyttede dette 1621 med Hammershus. Det var i det hele Skaane, til hvilket han fortrinsvis knyttede sig. Her fik han 1615 skjænket Sandby af Kronen, samlede i det hele meget Gods og byggede Herregaarden Sinklarsholm. Som Fører for et skaansk Kompagni Fodfolk havde han ogsaa med Hæder deltaget i Kalmarkrigen, medvirket til Ølands Erobring 1611, og fra 1611—13 havde han Befalingen over det erobrede Kalmar. I den følgende Tid var han Oberst over det skaanske Regiment, og 1616 blev han Ridder af den væbnede Arm. Hertil kom saa 1617 hans Optagelse i Rigsraadet. Baade før og efter denne sendtes han atter og atter i

diplomatiske Ærender til England, med hvilket Riges fornemste Statsmænd han havde nøje Forbindelse efter Jacob I's Tronbestigelse; han var der 1604, 1606, 1612, 1614, 1618, 1619 og 1621, i hvilket sidste Aar han sluttede et Forbund mellem Danmark og England. En Rejse der til 1624 var derimod snarest privat. Af hans særlige Hverv i Danmark kan nævnes, at han 1620 forhørte Christoffer Dybvad og 1624 sendtes til Christiansstad for at sørge for Fæstningens Udbedring i Anledning af den truende Krig med Sverige. Han døde 17. Jan. 1625.

Christian IV's egenh. Breve, ved Molbech, I, 9. Personalhist. Tidsskr. V, 6.

J. A. Fridericia.

Sinding, Elga Anna Augusta, f. 1859, Skuespillerinde, Datter af Kjøbmand Carl Ludvig Julius Betzonich (f. 1827 † 1874) og Oline Andrea f. Olsen (f. 1828 † 1889). Hun fødtes 18. Marts 1859 i Kjøbenhavn, optraadte første Gang paa det kongl. Theater 10. Marts 1875 som Angelique i «Advokat Pathelin», havde sin egentlige Debut Aaret efter 17. Marts som Jeanne Schoppen i «En Kone, der springer ud af Vinduet» og fik i Juli 1876 Ansættelse som Skuespillerinde. Fru S., som hun blev 28. Maj 1885 ved Giftermaal med ndfr. nævnte Billedhugger St. S., har inden for de klassiske Pigeroller fundet den rette Tumbleplads for sit usnerpede Lune og med opfindsom Frejdighed fornyet og varieret den i Aarenes Løb stiliserede Soubrette i en Række levende Tjenestepiger, snart mundkaad og dog varmhjærtet (i «Pernilles korte Frøkenstand»), snart fræk og fordærvet (i «Jacob v. Thyboe»), snart overmodig-lystig (i «Henrik og Pernille»), snart forslagen-paalidelig (Dorine i «Tartuffe»). Desuden har Fru S. gjort flittig Tjeneste i et højst forskjelligartet Repertoire; hendes noget uskoledede, snart slæbende, snart skærende Stemme lægger hende Hindringer i Vejen ved Fremstillingen af de mere sammensatte Karakterer, derimod finder hun energiske Udtryk for en noget ukultiveret Oprindelighed, hvad enten denne lægger sig for Dagen i smaaborgerlig Raptungethed (Mine i «En Spurv i Tranedans») eller i livslystent Sansbegjær (Fru Maja Rubek i «Naar vi døde vaagner»).

Arthur Aumont.

Sinding, Stephan Abel, f. 1846, Billedhugger. S. er født i Throndhjem (ikke Røros) 4. Avg. 1846; hans Forældre vare Bergmester Matthias Wilhelm S. (f. 1811 † 1860) og Cecilie Marie f. Mejdell (f. 1817 † 1880). Efter at han var bleven Student og havde

dyrket de juridiske Studier i 3 Aar med ringe Interesse, gik det ved et Tilfælde op for ham, der aldrig havde brudt sig om at tegne og ingen Sinde som Barn eller Yngling havde prøvet paa at modellere, at han sad inde med kunstneriske Anlæg. Disse søgte han da at faa udviklet paa Kunstsikolen i Christiania og som Elev af J. O. Middelthun. Forholdene i Hjemmet tilfredsstillede ham imidlertid ikke, og i 1871 drog han til Berlin, hvor han i den ansete Billedhugger Alb. Wolff fandt en omhyggelig og forstaaende Vejleder, og hvor han udførte sit første aneligere Værk, Statuen «Vølund»; nogen Tid studerede han derpaa i Paris og arbejdede saa i 1876 i Christiania; en der udført Statue, «Fangen», blev sendt til Salonen i Paris 1878 og vakte en Del Opmærksomhed. Omtr. 6 Aar tilbragte han derefter med kortere Afbrydelser i Rom, og der fuldendte han det første af sine Hovedværker, «En Barbarkvinde bærer sin dræbte Søn bort fra Slaget», en ejendommelig bevæget og stærkt virkende Gruppe, der 2 Gange blev udført i Marmor, først til Ny Carlsberg Glyptothek og dernæst til Musæet i Christiania.

Efter at S. i 1883 var kommen til Kjøbenhavn, modtog han fra Brygger Carl Jacobsen flere Bestillinger og udførte til Glyptotheket bl. a. den paa én Gang storstilede og rørende skønne Gruppe «En fangen Moder» (1887) og «Valhallafrisen», der navnlig interesserer ved sit rige Indhold af dramatisk Energi, dernæst ogsaa ved sin frie og selvstændige Beherskelse af Reliefstilen; det var ogsaa paa Opfordring af C. Jacobsen, at S. udførte sin frie Rekonstruktion af en Del af H. E. Freunds «Ragnarokfrise» — et i sig selv interessant Arbejde, der imidlertid i Karakteren er saa vidt fjærnet fra den Friendske Original som vel tænkeligt. Paa Glyptotheket findes end videre Marmorgruppen «To Mennesker», et navnlig i Kraft af Linjernes fint stemte Harmoni og Rytmiik fremragende Værk, samt den stilfulde og ved Følelsesudtrykket imponerende polykrome Træstatue «Slægtens ældste»; Nationalgalleriet i Kjøbenhavn ejer S.s «En ung Kvinde med sin Mands Lig»; blandt hans andre, almindelig tilgængelige Ting kunne foruden et Par meget originale Gravmonumenter nævnes «Daabsengelen» i Frederikskirken og Relieffrisen «Kristendommens Grundpiller» i Jesuskirken, Valby. Kunstnerens betydeligste Frembringelser ere dog sikkert de, der stamme fra Tiden nærmest omkring Aarhundredskiftet: Bjørnsons og Ibsens Statuer (1899), Mindemærket for Ole Bull (1901) og Gruppen «Moder Jord» (1900).

De 2 Digterstatuer, der ere opstillede ved Nationaltheatret i Christiania, vakte ved deres Fremkomst nogen Opposition, der dog vistnok nærmest var foranlediget ved den Maade, hvorpaa Fodstykkerne vare formede; ved ægte monumental Holdning og slaaende Karakteristik ville de altid kunne hævde sig Rang blandt Nordens mærkeligste Billedstøtter; noget lignende gjælder om Ole Bull (Bergen), hvor Statuen sindrigt er anbragt som Led i en Komposition. «Moder Jord», der endnu i 1901 staar i Gipsen i Kunstnerens Atelier, virker gribende ved den kolossale Hovedskikkelses Ro og ved den overlegne Dygtighed og store Skønhedsans, hvormed de i dens Skjød hvilende Mennesker ere bragte i Harmoni med den.

S., der siden 28. Maj 1885 er gift med ovfr. nævnte Skuespillerinde Elga Anna Augusta S., blev 1897 titulær Professor; i 1889 fik han Grand prix ved Verdensudstillingen i Paris, og ogsaa paa andre Udstillinger har han vundet de højeste Anerkjendelsesbeviser. I 1890 søgte og fik han Indfødsret som dansk Borger, men allerede langt tidligere havde han fast Ophold i Danmark, hvor han har vundet Navn som en af den nyere Kunsts ypperste, lige udmærket ved sin rige Fantasi, sin mægtige Følelse, der ofte gjør sig gjældende som ægte Pathos, aldrig som Sentimentalitet, og sin fremragende Formdygtighed. Ved sin Stil slutter han sig ikke afgjort til nogen enkelt «moderne» Retning, men staar dog den i de første Menneskealdere af 19. Aarhundrede raadende klas-siske Retning fjærn; Traaden mellem ham og Antiken synes nærmest at føre til de pergamumske Skulpturer.

Weilbach, Nyt Kunstnerlex.

Sigurd Müller.

Sinklar, Anders, † 1625, s. Sinclair (ovfr. S. 611).

Sinning, Jens Andersen, —1547, Professor, var en Jyde af Fødsel og formodentlig fra Sinding i Lysgaard Herred. I sin Ungdom gik han i Aarhus Skole, der da stod i stor Anseelse, takket være de navnkundige Skolemænd Morten Børup og Terkel Abildgaard, og her lagde han allerede en sjælden Begavelse for Dagen. 1534 drog han til Wittenberg, hvor han ved Flid, fortrinlige Evner og god Opførsel vandt sine Læreres, især Melanchthons, store Yndest og erhvervede Magistergraden i Filosofi og Bakkalavrgraden i Theologi. Paa Hjemrejsen 1537 landede han i Ystad og traf her uformodet sin Ungdomsven Jens Pedersen Grundet (VI,

227) som Skolemester. I sin Glæde over Mødet opgav denne sin Tjeneste for sammen med S. at begive sig til Kjøbenhavn, hvor Universitetet nys var gjenoprettet. Kort efter Ankomsten her til blev S. kaldet til Professor i Dialektik 1538. Senere overtog han ogsaa Forelæsnngen i Hebraisk og blev 1545 Professor i Theologi efter forud at have erhvervet Doktorgraden, da han havde lagt sin theologiske Dygtighed for Dagen ved at deltage i de Religionsdisputater, der i den nærmest forudgaaende Tid vare holdte med katholsksindede Medlemmer af flere af Landets Domkapitler. Kort efter sin Tiltrædelse af nævnte Professorat blev han tillige Universitetets Rektor. Han døde imidlertid allerede 30. Nov. 1547 til stort Tab for Universitetet, der i ham havde haft en udmærket dygtig og meget afholdt Lærer. Mange Aar efter hans Død udgav Anders Vedel (1591) hans «Oratio de studiis philosophicis theologiæ studioso necessariis», et for sin Tid betydningsfuldt og interessant Arbejde.

Rørdam, Kbhvns Universitets Hist. 1537—1621 I, 553 f.

H. F. Rørdam.

Sinnknecht, Peter, —1635, Præst, var født i Lybek og blev 1613 Sognepræst i Haderslev. Efter at have virket her i en Række Aar og næppe uden Frugt blev han af sin Provst, Mag. Johs. Schrøder, 1635 anklaget for at bringe vildfarende Lærdom paa Prædikestolen. Bl. a. skulde han med Anførelse af Christi Ord: «Lader eder ikke kalde Mestre» osv., have talt nedsættende om de akademiske Grader. I sine Prædikener anvendte han alt for ofte Ordet «Gelassenheit», der var et af Weigelianernes Yndlingsudtryk. Han udtalte sig nedsættende om Sabbathens Helligholdelse, men drev derimod paa den daglige indvortes Sjælesabbath. Han brugte mest Allegorier og underlige Lignelser i sine Prædikener — samt meget andet, der enkeltvis just ikke betød meget, men samlet efterlader det Indtryk, at han var tilbøjelig til at forlade Statskirkens banede Vej for at søge Stier, han selv havde valgt, og som efter hans Mening førte til større Inderlighed i Kirkelivet. Da han blev indkaldt for Synoden i Rensborg, nedlagde han sit Embede. Dommen kom til at lyde paa, at han aldrig mere maatte betræde Prædikestolen. Han udstedte nu en Erklæring om sin Tro (Confessio fidei), hvis Trykning Dr. Nic. Hunnius i Lybek, der havde været med at dømme ham, dog fik forhindret. Kort efter (Sept. 1635) døde han.

Møller, Cimbria lit. I. Rhode, Haderslev Amts Beskr. S. 161 ff.

H. F. Rørdam.

Sivard den digre, —1055, Jarl af Northumberland, synes at være kommet til England med Knud den store og med sin nære Slægning Ulf Jarl; han sattes af Knud til Jarl over Deira. S. var en Kæmpe af Skikkelse, kraftig og hensynsløs, men retskaffen og dygtig. Under Hardeknuds Regering deltog han sammen med andre Jarler i en Plyndring af Worcestershire, hvor man havde nægtet at betale Skat; paa den Tid dræbte han ogsaa paa Hardeknuds Tilskyndelse sin Hustrus Onkel Eadwulf, Jarl af Bernicia, og kunde derpaa forene hele Northumberland under sin Magt. Paa Kong Edwards Bud foretog S. et Tog til Skotland og slog Kong Macbeth ved Dundee (1054); Kampen havde dog været haard og voldt mange engelskes og danskes Død; saaledes faldt S.s Søn Osbeorn, der dog — til Faderens Trøst — modtog Dødsvunden forfra (S. er skildret i Shakespeares «Macbeth»). Da S. følte Døden nærme sig, vilde han ikke «dø som en Ko», men forlangte at iføres sin fulde Rustning, med Hjælm paa Hovedet og Sværd i højre Haand, og saaledes døde han staaende (1055). Han begravedes i en Kirke ved York, som han havde ladet bygge og indvie til St. Olaf.

Stephen, Dictionary of nat. biography LII.¹ Freeman, The Norman conquest of England. G. Stephens, Macbeth, Earl Siward and Dundee (1876).

Johannes C. H. R. Steenstrup.

Sivendsen (Glimager), **Christoffer**, —1623—, Præst, Forfatter, var Søn af Præsten Sivende Hansen i Glimager i Skaane. Som Præst i Stoby og Sandby sammesteds, i alt Fald siden 1610, var C. S. bekjendt for gode Naturgaver, men førte et daarligt Levned og laa i Strid med sine Embedsbrødre. Hans Hustru hed Marine, og han selv synes endnu at have været i Live 1635. Han udgav 1622 en halv allegorisk Opbyggelsesbog, «Militia spiritualis, Guds Børns aandelige Strid», tilegnet Otte Marsvin til Dybæk, og Aaret efter med Tilegnelse til den udvalgte Prins Christian en Bearbejdelse af Sicilianeren Guido de Columnas «Hist. Beskrivelse om den trojanske Krig» efter de Dares Phrygius og Dictys Cretensis tillagte opdigtede Beretninger. Den indledes med en Henvendelse til Læseren i Lyskanders trohjærtige Knittelrim. Sproget er ret godt, og Bogen oplagdes paa ny 1709 og 1761.

Nyerup, Alm. Morskabslæsn. S. 32. Cavallin, Lunds stifts herdaminne IV, 370.

J. Paludan.

Siwers, Berent, 1646—96, Skolemand, var rimeligvis Søn af den urolige Præst Johan Berndtson († 1672) og hans berygtede

Hustru, Kirsten Pedersdatter, paa Faarø ved Gulland. Han kom til Kjøbenhavn 1662 og blev Student 1666 («Bernardus Jani Gothlandus»). Uden nogen offentlig Ansættelse levede han stedse i Hovedstaden og gav sig af med Skolegjerning. Han var stærkt optaget af en Forandring ved den brugelige Undervisningsmethode og udarbejdede i det Øjemed en latinsk Grammatik, som udkom paa Latin 1675, dediceret Griffenfeld. Ved Reskript af 12. Maj 1676 blev den avtoriseret til at bruges i alle Skoler i Danmark og Norge i 1. og 2. Lektie i Steden for de hidtil brugte Skolebøger. 1684 udkom den paa Dansk og efterfulgtes af mange Oplag. Men S. levede i stor Nød i aandelig og timelig Henseende og tilstillede flere formaaende Mænd Bønsskrivelser «for at kunne befries fra megen Melankoli og Pengesorg og for at kunne faa Klæder og komme lidet blandt Folk». I sin sygelige Forfatning skrev han sin bekendte Traktat «Saligheds Midler eller Guds Raad til Salighed» (1684). Professor Jens Bircherod havde meddelt Bogen «Imprimatur»; men S. kom for Skade til under Trykningen at forandre noget ved Læren om Retfærdiggjørelsen. Han maatte da 1686 ydmygt bede om Tilgivelse, og Bogen avtoriseredes nu af det samlede theologiske Fakultet, som selv besørgede Trykningen af en ny Udgave, forsynet med dets Anbefaling. Senere fik Bogen Udbredelse ved at bekostes trykt af det Stistrupske Legat og udeles sammen med Legatbibleerne og oprindeligt i samme Antal, som Bibeluddelingen fandt Sted; men fra 1770 indskrænkedes dog det aarlig uddelte Antal Exemplarer til Halvdelen (275); fra 1771 udkom den paa Waisenhusets Forlag. Skriftet kan muligvis i Tidernes Løb have haft nogen Betydning i Almuekredse; men med sine haarrejsende Djævehistorier o. dsl. har det ikke ubetinget været sund Kost. S. døde i ynkelige Omstændigheder i Marts 1696 (begravet 19. Marts).

Nyerup, Skildr. af Tilstanden i Danm. og Norge III, 1, 186 ff. 332 ff. Nyerup, Lit. Lex. Langebeks Diplomatarium 1692 og 1693 (i Rigsark.).

A. Jantzen.

Sivers, Peter, 1674—1740, russisk Søofficer, fødtes i Stade. Hans Fader, Jan S. († 1713), var næppe, som hidtil oftere udsagt, Hollænder, men snarere Skaaning af holstensk Oprindelse og tjente som Skibschef i den danske Flaade. Sønnen optoges 1700 som en af de flinkeste befarne Mænd i det første Hold Lærlinger i den nyoprettede Søofficersskole og udnævntes 1703 til Sekondlieutenant, men søgte 1704 sin Lykke i russisk Tjeneste, hvori han an-

toges med Kapitajns Rang af den russiske Gesandt i Kjøbenhavn. De nærmest følgende Aar deltog han som Chef for mindre Skibe i det for Peter den store saa vigtige Søforsvar af det nys anlagte St. Petersborg under Cruijs (IV, 118) og Apraksin, og 1714 udnævntes han til Kommandørkapitajn. 1716 førte han en Eskadre til Kjøbenhavn og glædede sig ved Tanken om at kunne assistere de danske, hvem han altid betragtede som sine Landsmænd, ved en Landgang i Skaane, der dog, som bekjendt, ikke realiseredes. 1719 blev han Schoutbynacht, 1721 Viceadmiral. 1728 naaede S. den øverste Stilling i den russiske Flaade som Admiral og Præsident for Admiralitetskollegiet. Men Flaadens Skaber, Zar Peter, var død, og den kom nu i stærk Dekadence, hvorfor Skylden dog navnlig hviler paa manglende Støtte hos Peters 2 nærmeste Efterfølgere. S. ansaas i alt Fald for at være en dygtig og erfaren Sømand af Zar Peters Skole, om end noget umedgjørlig i et Kollegium. Han var jævnlig i Strid med Cruijs og navnlig med den af denne protegerede Viceadmiral D. J. Wilster (s. denne).

Under Anna Ivanovna nedsattes en Marinekommission, og S. blev 1732 afskediget og forvist til nogle ham tidligere skjænkede Godser i Finland. 1740 fik han dog Lov at søge Lægehjælp i St. Petersborg, men døde her i Dec. Kejserinde Elisabeth, der skattede S.s Fortjenester under hendes Fader, Zar Peter, skjænkede hans Børn og Enke, Sophia Elisabeth f. Numers, Godset Exekäll i Finland, der endnu ejes af hans Efterkommere. — Ved flere Lejligheder, hvor de politiske Forhold i Rusland vare truende mod Danmark, viste S. Hengivenhed og Troskab mod sit Ungdomshjem og erklærede ikke at ville drage Sværdet mod sit Fædreland.

Berch, Levnedbeskr. af de første russ. Admiraler S. 298 ff. Alm. Lister ov. Marineofficerer. Mat. til den russ. Flaades Hist. II, 126 m. fl. St. Veselago, Den russiske Flaades Hist. S. 72 m. fl. St. (Alle p. Russ.) E. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 I. (Norsk) Hist. Tidsskr. 2. R. IV, 433 ff.

G. L. Grove.

Sivertsen, Find, † 1627, s. Sigurdsen (ovfr. S. 577).

Sivertz, s. Sievertz (ovfr. S. 572).

Siverud, Johannes, 1723—83, Præst, Søn af Gaardbruger Erik Nielsen S. og Johanne Jacobsdatter, blev født i Aas i Akershus Amt 20. Juni 1723. Han havde allerede gjort Tjeneste som Skolelærer paa Landet, da han i 20 Aars Alderen blev optagen i

Christiania Kathedralskole. Han var udgaaet fra et pietistisk Hjem — hans 2 Brødre vare fremtrædende Bodsprædikanter —, og i Christiania blev han under Omgang med Præsten Johannes Green (VI, 195) og hans Kreds stærkt paavirket i herrnhutisk Retning. Student blev han først 1750. Efter at have taget theologisk Examen 1752 var han Huslærer paa forskjellige Steder i Norge, hvor han tillige jævnlig holdt kristelige Opbyggelser med Bønderne, indtil han 1758 blev ansat som Præst ved Børnehuset paa Christianshavn. 1762 blev han Sognepræst i Gjentofte og tog 1768 Magistergraden. Han udgav 1759 «Salmer om Sjælens blodige Brudgom», der, som allerede Titelen tilkjendegiver, ere stærkt farvede af hans herrnhutiske Opfatning; senere oversatte han fra Tysk forskjellige Opbyggelsesskrifter, som fik megen Udbredelse. — S. stiftede et lidet Legat til bedste for Skolevæsenet i Gjentofte, hvor han for øvrigt aldrig kom til at føle sig ret hjemme. Han beholdt i sit Væsen og Optræden bestandig noget, der mindede om Bonden, og han havde maaske været bedre paa sin Plads som Lægprædikant i Norge end som Præst i Hovedstadens Nærhed. Højt ulykkeligt var hans 1759 indgaaede Ægteskab med Margrethe Marie Aalborg, Datter af Sognepræst i Rakkestad (Smaalenene) Jens Jensen A. og Hedevig Dorothea f. Rosenberg. Efter langvarig Sygelighed døde han 20. Jan. 1783.

Wiberg, Alm. Præstehist. I, 432. Jantzen, Fundatser og Gavebreve vedk. Gjentofte, 2. Udg., S. 72. *A. E. Erichsen.*

Sjunesen, Hans, —1563, Præst, formodes at være Søn af Sjunde Andersen, Remmesnider i Malmø. Han kom 1533, paa en Tid, da Universitetet i Kjøbenhavn var opløst, til Wittenberg, hvor han blev gratis immatrikuleret, hvilket antyder hans fattige Kaar. Det er ikke bekjendt, hvor længe han opholdt sig der. Men siden blev han Kapellan i Malmø. Som saadan udgav han 1552 i Wittenberg paa Dansk «Salomonis Bøger» (Ordsprogene, Prædikeren og Højsangen) samt «Tobiæ Bog», hvilke efter N. M. Petersens Dom «i flere Henseender høre til denne Tids mærkelige Skrifter». Vi vide ikke, om mulig dette hans Forfatterskab har henledet Opmærksomheden paa ham, da han vistnok er den Kapellan ved Sognekirken i Malmø, der 1552 valgtes til Sognepræst ved vor Frue Kirke i Kjøbenhavn. Skjønt Valget havde faaet Kongens Stadfæstelse, maa H. S. dog have trukket sig tilbage, snarest vel fordi Borgerne i Malmø ikke vilde give Slip paa ham og havde

udset ham til deres gamle Sognepræsts Efterfølger. I alt Fald blev H. S. 1555 Sognepræst ved St. Peders Kirke i Malmø. Han døde 1563 af Pest, efterladende Hustru og mange Børn og Stifbørn. Hustruen havde nemlig tidligere været gift med Hospitalsprædikanten Oluf Jensen i Malmø. — Vore ældre Litteraturhistorikere (og endnu N. M. Petersen) sammenblande H. S. med Professor Jens Andersen Sinning (ovfr. S. 614).

Ny kirkehist. Saml. II, 231.

H. F. Rørdam.

Skaaning, Hans Hansen, † 1650, s. Skonning.

Skaanlund, Matthies, 1657 — o. 1730, Lakej, Sorenskriver, var Søn af en Ridefoged og født i Lund i Skaane, efter hvilke Stedsnavne han maa have taget Navn. Efter en kort Tid at have gaaet i Latinskole i sin Fødeby kom S. i Tjeneste hos forskellige danske Herrer. Han var saaledes Lakej hos Just Høg (VIII, 225) under Fredskongressen i Nimwegen 1676—79 og tjente 1680—88 i samme Egenskab hos Christian Gyldenløve (den Gang et Barn, der opholdt sig i Statholder U. F. Gyldenløves Hus), hvem han fulgte paa hans Udenlandsrejse 1682. For sin tro Tjeneste belønnedes han 1688 med Ørkedalens Sorenskriveri i Thronhjems Stift, hvor han virkede i over 40 Aar. Sine yngre Aars Hændelser har han udførlig beskrevet, og denne hans underholdende Avtobiografi giver ikke uvigtige Bidrag til hans Tids Historie. Det ser ud, som om S. gennem sin Herre Chr. Gyldenløve har bidraget til, at Bestemmelsen i Norske Lov om, at Amtmændene skulde være Skifteforvaltere, ikke blev sat i Kraft, men at Skifterne bleve overdragne til Sorenskriverne.

(Norsk) Hist. Tidsskr. III, 97 ff.

L. Daae.

Skade, Niels Clausen, † 1531, s. Clausen (III, 628).

Skade, Offe, 1609—64, født 23. Avg. 1609 paa Katstrup i Sjælland som Søn af Christoffer S. til Katstrup († 1654) og Bodil Brun († 1664), kom i sin Barndom til sin Frænde Ebbe Munk paa Antvorskov, hvor Christian IV blev opmærksom paa ham og ansatte ham 1615 som Page hos sin 4aarige Søn Hertug Ulrik, hvem han derefter fulgte uafbrudt, ogsaa paa Rejser i Udlandet, indtil han 1629 kom ind i danske Kancelli. 1631 ledsagede han som Marskal Malte Juul paa hans Ambassade til Rusland, tog s. A. sin Afsked fra Kancelliet og fulgte 1632 med Hertug Ulrik til

Tyskland, hvor han tjente 19 Maaneder som kursachsisk Kornet. Efter hans Hjemkomst 1633 gjorde Kongen ham til Hotjunker og sendte ham s. A. i sit Ærende til Dresden; 1634 havde han ved Prins Christians Bryllup Opvartning hos Ærkebiskoppen af Bremen, Hertug Frederik (Frederik III), hos hvem han derefter med Kongens Samtykke tog Tjeneste og 1635 blev Kammerjunker. I Bremervørde, hvor Hertugen residerede, havde O. S. 19. Nov. 1637 Bryllup med Augusta Margrethe v. Marschalck, Datter af Kansler Levin v. M. (XI, 139). Fra 1638—44, da de svenske Tropper fordreve ham, var han forlenet med Drostiet Nienhusen. Efter Hertugens Tronbestigelse forlenedes O. S. med Tune Skibrede, senere med Nedenæs Len, begge i Norge, indtil han 1653 fik Nykjøbing Len paa Falster og s. A. ansattes som Hofmester hos Kronprins Christian, hvem han ledsagede paa Hyldingsrejserne i Danmark og til Christiania. 1657 ombyttede han Nykjøbing med Roskilde Len, hvormed han 1660 forenede Embedet som Stiftsbefalingsmand i Sjælland; men 1661 opgav han Lenet, efter at han Aaret forud efter Regeringsforandringen var bleven optagen i Rigsraadet samt udnævnt til Assessor i Kancellikollegiet og Kancelliraad; han var desuden Medlem af Højesteret. Død 19. Okt. 1664. O. S. ejede efter sin Moder Kjærbygaard ved Aarhus. Han har sikkert været Kongehuset en tro og brav Tjener. Hans Hustru var død i Flensborg 20. Sept. 1654.

Byssing, Ligpræd. ov. O. S. (1666). Rørdam, Hist. Saml. og Studier II, 6 f. Moe, Tidsskr. f. d. norske Personalhist. I, 189. *G. L. Wad.*

Skade, Otte, —1673, var en Broder til ovennævnte Offe S. og skrives snart til Tanderup, snart til Kjærbygaard og til Vallundgaard, ligesom han ved sit andet Giftermaal kom i Besiddelse af Kjølberg i Smaalenene. 1646 fik han Bestalling som Kapitajn, 1650 blev han Kommandant i Christianopel, hvor han i Lensmændenes Fraværelse varetog Slotsloven. I 1652 fik han Kongebrev paa 400 Rdl. aarlig af Strøms Gods (ved Drammen) i «Vartgelder», 1653 blev han Oberstlieutenant og Kommandant paa Kronborg, men kom snart efter til Norge, hvor han i alt Fald var Oberst ved Krigens Begyndelse 1657, da han med flere højere Officerer fik Befaling at sidde i Krigsraadet. 1658 overdroges Kommandantskabet paa Kronborg ham paa ny som den, der kjendte Stedet bedst, men ellers deltog han som Oberst for smaalenske Regiment med megen Dygtighed i Krigen i Norge indtil Fredslutningen 1660.

Saaledes var han Anfører for de norske Tropper, der fra Frederiksstad kom Halden til Undsætning ved Svenskernes Anfald 14. Sept. 1658, ved hvilket han fik en Hest skudt under sig og en Kugle gennem sin Kjole; det følgende Aars Høst deltog han i Indfaldet i Sverige. Han afgik ved Døden i den første Halvdel af 1673. Medens hans første Hustru, Mette Qvitzow (f. 3. Nov. 1601, gift 1646, † 1648), vistnok har været ældre end han selv, var hans anden Frue, Sophie Bielke, en Datter af Kansler Jens B. (II, 332), vistnok ikke lidet yngre end han; hun blev 2. Gang (1677) gift med Generallieutenant Hans Løvenhielm (X, 506).

(Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. II og V. Saga I, 80 f. 84.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

Skagbo, s. Skavbo.

Skaktavl, Thorbjørn Olufsen, —1577, Præst. Han var den sidste katholske og første lutherske Præst paa Toten og Kan-
nik i Hammer Domkapitel. Han tilhørte en mindre fremtrædende
oplandsk Adelsslægt, der har faaet sit Familienavn efter Vaaben-
mærket: et paa tværs afskaaret Skakbræt, og var gift med Rannog
Mogensdatter af Slægten Hardingmand. Hvad man for Resten
ved om ham, indskrænker sig til, at han var meget rig paa Jorde-
gods, at hans Liv ikke altid var ulasteligt, at han tog Afsked fra
sit Embede omkring 1568 og afgik ved Døden 18. Juli 1577. Hans
legitime Efterkommere lade sig eftervise paa Oplandene til Be-
gyndelsen af det 18. Aarhundrede.

A. C. Bang, Den norske Kirkes Geistlighed i Reformations-Aarh. S. 121 f.

A. Chr. Bang.

Skandorf, Niels Poulsen, † 1645, s. Schandorph (ovfr. S. 55).

Skanke, Hans, 1679—1739, Skolemand, Præst, er født i
Throndhjem 18. April 1679. Faderen, Jonas Jørgensen, døde som
Arkelimester 1697 (begravet 21. Febr.), Moderen, Berette Einers-
datter, døde 1687. Han deponerede fra Throndhjems Skole 1699,
har formodentlig tilbragt Tiden efter sin Attestats som Huslærer,
og det er vel i den Egenskab, han 1701 om Sommeren opholdt
sig paa Tromsø. Her siger han, at han brugte 14 Dage til at
lære Finnernes Sprog saa vidt, at han kunde forstaa dem, og kort
derefter kunde han ogsaa tale med dem. 1705 blev han Famulus
hos Biskop Peder Krog (IX, 506) og fulgte ham paa hans Visitats
gjennem hele Finmarken. 1709 blev han ansat som Konrektor ved

sin Fødebys Skole, til hvilken han blev knyttet i 29 Aar, medens han vistnok fra sin tidlige Ungdom havde Lyst til den kirkelige Gjerning, ligesom han var vel begavet som Prædikant. Da det nyoprettede Missionskollegium 1715 udsendte sin Opfordring til at indsende Forslag til Anstalter for Finnernes kristelige Oplysning, vare hans Meddelelser maaske det mest værdifulde, der fremkom. Det var ogsaa ham, der s. A. henlede Opmærksomheden paa Lektoratet i Throndhjem, der kunde tjene til Løn for den Mand, hvem Omsorgen for Finnerne blev overdragen. Det blev, som bekjendt, Thomas v. Westen, og for denne blev nu S., der selv havde ønsket Posten, den mest trofaste Medhjælper, der fik at overtage Lektorens Forretninger ved Skolen under hans Fravær i Finmarken. I denne Stilling fik han det ikke altid saa ganske let, navnlig efter v. Westens tredje Rejse, da han var svækket og led under det stærke Krav paa en historisk Fremstilling af Missionens Gang, der gjentagende, endog af Kongen selv, blev fremført. Alt som det gik ned over med v. Westen, begyndte Kollegiet i en halv privat Brevvexling med S. at skaffe sig Oplysninger om Forholdene i Throndhjem. Da v. Westen var død (1727), har S. visselig ikke været uden Haab om hans Embede, men Kollegiet har vel haft det rette Syn for, at han var en af disse gode Mænd, der ere fortræffelige i en underordnet Stilling, men ikke skikkede til at staa i Spidsen for et stort Foretagende. Embedet blev overdraget Eiler Hagerup (VI, 475), der ikke gjerne vilde til Throndhjem og betragtede Missionsgjerningen fra et ganske andet Synspunkt end v. Westen og S. Denne kunde nu ikke vente sig gode Dage, og han fik dem ikke heller. Efter Biskop P. Krogs Død (1731) blev han udnævnt til Lektor og haa-bede nu paa bedre Dage for Missionen, men Hagerup fik Udnævnelsen tilbagekaldt 2 Maaneder efter. Imidlertid blev S. Rektor 1732, men hans Stilling var bedrøvelig, da han maatte kæmpe med Sygdom og Fattigdom. For at raade Bod paa denne søgte han 1738 Melhus Sognekald og fik det. Hans Søn blev som personel Kapellan ordineret samme Dag som Faderen, der næppe nogen Sinde har tænkt at fungere i sit nye, store Embede, i hvilket han døde en Maanedes Tid efter sin Ordination, 21. Marts 1739. Hans «*Epitome missionis Lapponicæ*», der aldrig har været udgivet, men er benyttet af Hammond (VI, 553), er et fortjenstfuldt Arbejde, der vil bevare hans Navn. Gift 30. Sept. 1711 med Ester Jacobsdatter Abel († 1733, begravet 2. Jan.).

Hammond, Den nord. Missions Hist. Thrap, Th. v. Westen og Finne-
missionen S. 37. 121 ff. *D. Thrap.*

Skanke, Jon Mogensen, —1617, Skolemand og Præst, tilhørte en vidt forgrenet adelig Slægt, der i sidste Halvdel af det 16. Aarhundrede antog Familienavnet Skanke (Schonck, Schunck) efter sit Vaabenmærke: en afhugget Fod. J. M., hvis Fødselsaar og Fødested ikke kjendes — man har gættet paa, at han skulde være fra Jæmteland —, blev immatrikuleret ved Rostocks Universitet i 1593 og senere ansat som Rektor ved Latinskolen i Bergen, hvor han blev gift med en Datter af Biskop Anders Foss (V, 260) ved Navn Magdalene. Raa af Natur, ustyrlig og hensynsløs og til sine Tider vistnok psykisk abnorm i sin Brutalitet begyndte han snart at mishandle sin Hustru og i det hele taget at optræde mod sine Svigerforældre paa en saa oprørende Maade, at Biskoppen maatte fjærne ham fra Rektorstillingen og indstævne ham for det kjøbenhavnske Universitets Konsistorium om Sommeren 1596. Her krøb han da omsider til Korset, bad om Tilgivelse og gav baade mundtlig og skriftlig Løfte om at leve med sin Hustru, som det bør sig en ærlig Mand, og at skikke sig mod sine Svigerforældre som en god Søn i alle Maader. Han blev da tagen til Naade, hans Hustru flyttede til ham, og Biskoppen hjalp ham til at faa Indvikens Sognekald, hvor man første Gang finder ham nævnt i 1599. I 1613 ses han at være bleven anklaget for ulovlig Handel. For Resten hører man intet om ham før 1617, da der rejstes Klage mod ham for en Række af oprørende Forbrydelser, og han blev af Bergens Domkapitel fradømt sit Embede (4. Avg. 1617) og derpaa af den verdslige Øvrighed dømt fra Livet. Folkesagnet har gjort ham til Martyr for Hustruens Ondskab. — J. M. var en Mand med, som det synes, ypperlige Evner og var en for sin Tid sjældnen dygtig Kjender af det gamle norske Sprog.

A. C. Bang, Den norske Kirkes Hist. i Reformations-Aarh. S. 81 f. C.
Pavels Dagbøger 1817—22 II, 69. *A. Chr. Bang.*

RETTELSER.

I. BIND.

- S. 312 L. 19 f. n. 1805, læs: 1803.
 - 329 - 3 — Schmidt, læs: Smidt.
-

III. BIND.

- S. 4 L. 15 f. n. 11. Marts, læs: 16. Marts.
 - 39 - 11 — Amtsprovst, læs: Stiftsprovst.
 - 233 - 6 og 3 f. n. Morten Mortensen (ikke Nielsen) Budolph døde 15.
 Febr. 1725 i Freiberg (i Sachsen).
 - 351 - 17 f. o. første, læs: anden.
-

V. BIND.

- S. 596 L. 8 f. n. Johannes Gerechini (Gerekesen) blev 1426 udnævnt til Biskop i Skalholt, men tiltraadte først 1430 Embedet.
-

VII. BIND.

- S. 352 L. 3 f. o. 15. Nov., læs: 5. Nov.
 - 503 - 19 f. n. Slaget ved Emmervad hører snarest til Aaret 1422.
-

IX. BIND.

- S. 198 L. 9 f. o. o. 1720, læs: 1720.
 - — - 10 — 16. Jan., læs: 10. Jan.
 - 365 - 3 — Chistianshavn, læs: Christianshavn.
 - 582 - 2 — 1421, læs: o. 1419.
 - 587 - 20 f. n. 24. Juni, læs: 23. Juli.
-

XI. BIND.

- S. 193 L. 2 f. n. H. Matzen og M. Matzen ere Halvbrødre, i det de have samme Moder, men forskellige Fædre (Brødre); hins Fader hed Marquard Nicolai M.
 - 340 - 3 f. o. Presbyteriologia, læs: Presbyterologia.
 - 542 - 15 — 1564—65, læs: 1565—66.
-

XIII. BIND.

- S. 114 L. 3 f. n. C. G. Pilo blev kongl. Hofmaler 1747.
 - 236 - 6 f. o. 15. Juni, læs: 21. Juni.
 - 256 - 1 f. n. 1883, læs: 1885.
 - 291 - 6 — 25. Okt., læs: 29. Okt.
 - 563 - 4 f. o. og 1 f. n. K. Reedtz døde 8. Marts 1734 paa Nørlund.
-

XIV. BIND.

- S. 145 L. 7—6 f. n. Ordene «overførte Hæren til Skaane og senere» udgaa.
 - 165 - 3 f. n. Faeler, læs: Fader.
 - 376 - 16 f. o. Broder til, læs: Søn af.
 - 447 - 1 — Huset Ryberg gik fallit 1820, ikke som Følge af Tab under Krigen med England, men paa Grund af Tab ved Statsbankerotten 1813 og senere tilstødte Uheld.
 - 483 - 10 f. n. Rüse, læs: Ruse.
 - 512 - 5 f. o. 1546, læs: 1547.
 - 595 - 13 — paa Vedø, læs: paa Isgaard.
 - 633 - 15 f. n. 1886, læs: 1856.
-

XV. BIND.

- S. 30 L. 9 f. o. ældste, læs: yngste.
 - 77 - 19 f. n. 1. Okt., læs: 31. Okt.
 - 85 - 5—4 f. n. Ordene «og til Direktør for Herlufsholm» udgaa.
 - 87 - 7 f. o. Tilbagekaldelsesretten, læs: Tilbageholdelsesretten.
 - 115 - 20 f. n. Ordene «uden Tvivl» udgaa.
 - 133 - 12 — Kreditforeningsoplag, læs: Kreditoplag.
 - 160 - 7 f. o. 1871, læs: 1872.
 - 163 - 11 f. n. F. V. E. F. T. Schjøtt døde under et Ophold i København.
 - 245 - 11 f. o. Ordene «paa denne Medaille» udgaa.
 - 256 - 14 — 1847, læs: 1848.
 - 324 - 11 f. n. 1772, læs: 1779.
 - 350 - 8 og 5 f. n. Schultze, læs: Schulze.
 - 398 - 12—11 f. n. i det han . . . (Dec. 1779), læs: i det han, der siden Overtilsynskommissionens Tiltrædelse (Marts 1778) som «Medinstruktør» havde taget virksom Del i Instruksen, nu (Dec. 1779) fik sin Myndighed i saa Henseende yderligere stadfæstet og udvidet som Instruktør for de yngre Skuespillere.
 - 462 - 5 f. n. ansvarhavende, læs: politisk.
-

